6.

S. THOMAE AQVINATIS

IN TRES LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA PRAECLARISSIMA EXPOSITIO:

Cum duplici Textus Translatione : Antiqua ſcilicet, & noua Argyropyli :

Nuper recognita, & Doctiſsimorum virorum cura & ingenio ab innumeris expurgata erroribus: necnon curioſis & ante hac non viſis exactiſsimis Adnotationibus copioſiſsimè referta: Cui etiam ſingularum Lectionum ſummæ mira breuitate collectę, ad Studioſorum commodum additę ſunt.

Accedunt ad hæc acutiſſimæ Quæſtiones Magiſtri Dominici de Flandria, à quamplurimis mendis recens caſtigatæ ad Textus & expoſitionis dilucidationem perutiles. Adduntur his, omnium in hoc opere contentorum, Tres accuratiſſimi, ac copioſiſſimi Indices: vnus in Textus Expoſitionem, alter in Dominici Flandrenſis Quæſtiones, Tertius ad lectionum ſummas.

VENETIIS.

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

M D LXXXVII.

INDEX IN TRES LIBROS
DE ANIMA ARISTOTELIS.
AC DIVI THOMÆ EIVS COMMENTATORIS
AD FACILITATEM STVDENTIVM ADDITVS.

De litera A.

ANima eſt cõmunio quędam omnibus animatis. carta. 1
Apud antiquos Philoſophos duplex erat opinio de aīa. 3
Animata ab inanimatis differunt per hoc ꝙ animata habent animam, inanimata verò non. 6
Antiqui naturales arbitrati ſunt animam eſſe eorum, quæ mouentur. 7
Archelaus fuit magiſter Socratis. 7
Anima ineſt omnibus animalibus tam vilibus quàm honorabilibus, & tam magnis quàm paruis. 6
Alcmeon dicebat animam eſſe quid mobiliſsimum. 12
Animę tria attribuebant dicti Philoſophi, ſcilicet ꝙ ſit principium motus, principium cognitionis, & ꝙ ſit incorporaliſsimum. 13
Aliud enim eſt motus in loco, & aliud motum eſſe ſecundum locum. 15
Anima habet ſenſum, id eſt cognitionem connaturalem armoniæ. 18
Ariſtote. plerunque non reprobat opiniones Platonis quantum ad opinionem eius, ſed quantum ad ſonum verborum. 19
Ariſt. hic occulte oſtendit ꝙ intellectus de natura ſua non eſt partibilis, ſed impartibilis. 19
Armonia propriè dicta, eſt conſonantia in ſonis. 13
Ariſto. quando inquirit veritatem aliquam ſoluendo & obijcendo, aliquando obijcit, & ſoluit poſt determinatam veritatem, & tunc obijcit & ſoluit ſecundum ſuam opinionem, aliquãdo verò ante determinatam veritatem, & tunc obijcit & ſoluit ſupponendo opinionem aliorum. 25
Anima aliquando eſt vt terminus motus. 26
Antiqui naturales venerunt in cognitionem animæ per tria, per motum, & cognitionem, & per eſſe incorporaliſsimum. 30
Ad demonſtrandum definitionem animæ oportet hoc quaſi principium accipere ꝙ animatum diſtinguitur ab inanimato in viuendo. 41
Ad hoc ꝙ vniuerſum ſit perfectum nullus gradus perfectionis intermittitur in rebus. 46
Animalia imperfecta habent quidem phantaſiam, ſed indeterminatam. 49
Aſperum eſt, cuius vna pars ſupereminet alteri. 49
A odorabili reſolui quidem poteſt fumalis euaporatio, quæ tamen non pertingit vſque ad terminum, vbi odor percipitur. 57
Aer & aqua ſunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus. 83
Antiqui de intellectu dupliciter opinati ſunt. 102
Anima intellectiua eſt locus ſpecierum. 103
Anima humana propter ſuam nobilitatem ſupergreditur facultatem materiæ corporalis, & non poteſt totaliter includi ab ea. 104
Aliquis in actu habet quamlibet formam, quando poteſt operationem illius formæ explere. 105
Ad diuerſa cognoſcenda diuerſæ potentiæ cognoſcitiuæ requiruntur. 106
Agens eſt nobilius patiente non niſi ſecundum ꝙ eſt in Actu. 109
Actus eſt prior potentia natura, tempore verò in vno & eodem potentia prior eſt actu. 109
Anima eſt quodammodo omnia ſenſibilia & intelligibilia. 116
Animalia non iraſcuntur, neque pugnant, niſi propter delectabilia, ſcilicet propter cibos & venerea. 118
Appetibile eſt vere bonum, quando perſiſtit in iudicio intellectus recti, aut appares bonum, quando declinat à iudicio intellectus recti propter appetitum vel phantaſiam. 121
Animalia imperfecta habent confuſam imaginationem, & concupiſcentiam. 133
Animalibus exiſtit immobilibus adiunctum illud, vnde nata ſunt nutriri. 125
Alimentum eſt quoddam corpus tangibile. 126

De litera B.

BOna, quędam ſunt laudabilia tantum, & quędam laudabilia & honorabilia. 5
Bene operari eſt proprium intellectus ſecundum prudentiam 7

De litera C.

COgnitio de anima ad omnes Philoſophiæ partes inſignes dat occaſiones. 2
Cognoſcũtur res omnes illis quatuor, intellectu, ſcientia, opinione, & ſenſu, & has potentias dicitur habere animam ſecundum ꝙ participat naturam vnitatis, dualitatis, & ternarij, & quaternarij: 10
Concluſiones non ſunt circulares, quia non eſt circulo demonſtrare. 20
Conſiderandum quando ſenſus ſit ſingularium, ſcientia verò vniuerſalium, & quomodo vniuerſalia ſint in anima. 38
Color, odor, & ſapor, & qualitates tangibiles habent eſſe permanens & fixum, in ſuo ſubiecto. 48
Cur odoratum peiorem multis, animalibus habemus. 74
Cur excellens ſenſibile corrumpat ſenſum. 86
Cur plantę non ſentiant. 86
Compoſitio propoſitionis non eſt opus naturæ, ſed eſt opus rationis & intellectus. 111
Complementum Metaphy. non peruenit ad nos. 116
Cor mouetur ad timendum abſque imperio voluntatis. 121
Concupiſcentia eſt appetitus quidam. 121
Corpus, quod circulariter mouetur nõ mutat totaliter

locum,niſi forte ratione. 123
Cor in eadem parte corporis confixum manet,ſed mouetur ſecundum dilatationem & conſtrictionem vt cauſet motum pulſus & tractus & ſic quodammodo eſt mobile,& quodammodo immobile. 123
Conſiderare vtrum hoc ſit agendum aut hoc,quod eſt deliberare,opus eſt rationis. 124
Continentis eſt per deliberationem rationis vincere paſsiones. 124
Corpora cœleſtia habent de partibus animæ intellectum. 125
Corpora cœleſtia, quæ ſunt ingenerabilia & incorruptibilia,non ſunt tangibilia. 126

De litera D.

DE animali vniuerſali poſſumus loqui dupliciter. 3
Definitionum triplex genus. 3
Definitio, per quam deuenitur in cognitionem accidentium, eſt realis, & ex proprijs, & eſſentialibus rei. 3
Definitio, quæ eſt vtriuſq;,ſcilicet ex materia & ex forma eſt magis naturalis. 6
Democritus dicit animam eſſe ignem quendam aut calorem. 7
Democritus fuit huius opinionis, ꝙ nulla veritas determinate haberetur de rebus,& quòd nihil determinate cognoſcitur. 8
Democritus ponebat animam eſſe naturæ corporeę,vtpote ex principijs materialibus compoſitam. 6
Dubium videtur eſſe, ſcilicet quòd mouetur naturaliter moueatur violenter. 15
Differentia forma ſubſtantialis ad accidentalem. 37
Definitio omnis, aut eſt concluſio demonſtrationis, aut eſt demonſtrationis principium. 35
Differentia inter definitionem ſubę & accidentis. 35
Duobus enim dicimus ſcire quorum vnum eſt ſcientia,& aliud eſt anima. 45
Duplex eſt etiam id vti diximus, cauſa cuius cætera fiunt,atque vnum eſt,quod,alterum quo. 47
Duplex eſt inſtrumentum quo alitur, ſicut duplex eſt inſtrumentum gubernationis. 56
Diaphanum eſt, quod non habet proprium colorem vt ſecundum ipſum videri poſsit ſed eſt ſuſceptiuum extranei coloris, ſecundum quem aliquo modo eſt viſibile. 42
Duplici ex cauſam bonitas mentis reſpondet bonitati tactus. 75
Diſtinctio potentiarum & obiectorum proportionabilis eſt. 81
Differentia eſt inter intelligere & ſapere, nam ſapere pertinet ad iudicium intellectus, intelligere autem ad eius apprehenſionem. 111
Debilitat intellectus ex læſione alicuius organi corporalis indirecte, inquantum ad eius operationem requiritur operatio ſenſus habentis organum. 104
Deus, qui eſt purus actus in ordine intelligibilium, & aliæ ſubſtantię ſeparatæ,quę ſunt media inter potentiam & actum,per ſuam eſſentiam,& intelligunt & intelliguntur 108
Deſtructo corpore non remanet in anima ſeparata ſcientia rerum ſecundum eundem modum,quo modo intelligit. 112
Diuiſibile dicitur dupliciter actu & potentia. 111
Duplex eſt attendenda differentia inter intellectum & ſenſum. 114
Delectabile,quod eſt in pręſenti eſt ſimpliciter delectabile. 130
Dæmones Apulei Platonici,ſunt animalia corpore aerea, mente rationalia,animo paſsiua, tempore æterna. 133

De litera E.

ERror quorundam, qui dicebant animam eſſe de natura diuina. 8
Empedocles poſuit ſex principia, quatuor materialia, ſcilicet terram, aquam, & aerem, & ignem, & duo actiua & paſsiua,ſcilicet litem & amicitiam. 9
Ex iſtis duobus, ſcilicet ex eodem & diuerſo Antiqui dixerunt animam eſſe compſitam. 9
Exanguia,puta oſſa & vngues,& dentes ſine ſenſu ſunt licet nerui ſine ſanguine exiſtentes maxime ſenſitiui ſint. 13
Empedocles dixit animam componi ex omnibus principijs. 13
Ex naturali ſcire numerorum poteſt aliquis accipere plures ſeries. 18
Empedocles dixit, ꝙ quia cognitio fit per ſimilitudinem,cum anima cognoſcat omnia,oportet animam eſſe compoſitam ex omnibus. 30
Ex notis oportet in cognitionem ignotorum deuenire. 40
Ex termino & fine ſpecificatur operatio, ſicut ſanatio & ægrotatio. 49
Ex tribus cauſis,intellectus nõ præualet phãtaſiæ. 102
Error illorum,qui poſuerunt intellectum agẽtem ſubſtantiam ſeparatam,& ꝙ differt ſecundum ſubſtantiam ab intellectu poſsibili. 109
Empedocles opinabatur ꝙ omnia generata ſunt à caſu,non propter aliquem finem,ſed ſecundum quod contingit ex diuiſione rerum per litem, & coniunctione per amicitiam. 110
Error Platonis de intelligentia,vide. 110
Eadem eſt potentia contrariorum, ſicut viſus albi & nigri. 118
Excellentia ſenſibilium corrumpunt ſenſum, & quandoque ipſum animal. 128

De litera F.

FOrma eſt tota eſſentia,vide. 106
Falſitas opinionis illorum, qui dixerunt ꝙ intellectus eſt vis imaginatiua,vel aliqua præparatio in natura humana,conſequens corporis complexionem, vide. 104

De litera G.

GVſtabile eſt humidum aqueum, quòd eſt potabile. 79
Guſtus eſt alimenti, quo, ſcilicet diſcernitur alimentum vtrum ſit conueniens vel non. 134
Guſtus neceſſario in animalibus ponitur, inquantum eſt tactus quidam alimenti,non neceſſario vero inquantum eſt ſaporum diſcretiuus. 141

De litera H.

HEraclitus poſuit vaporem, qui eſt medius inter aerem & aquam, principium rerum. 12
Hippus de numero rudiũ dixit animam eſſe aquã. 13
Hoc mouetur per hoc poteſt dupliciter intelligi. 25
Hęc eſt differentia inter circulationem,& alios motus. quia impoſsibile eſt in alijs motibus vnum & eundem motum reiterari ſuper eandem quantitatem multotiens. 20

De litera I.

IN omni procemio tria ſunt neceſſaria. Primo reddere,auditorem beneuolum,ſicut oſtendendo ſcientię vtilitatem. Secundo docilem, præmittendo ordinem

dinem ac diſtinctionem libri. Tertio attentum, ſicut aſſeltando difficultatem eius. 5
In definitione oportet non ſolum cognoſcere principia eſſentialia, ſed etiam accidentalia. 3
Intelligere quodammodo eſt proprium animæ, quodammodo eſt coniuncti. 4
Intelligere non eſt per organum corporale, ſed indiget obiecto corporali. 4
Inuenimus in anima diuerſas potentias ad apprehenſionem entium, ſcilicet intellectum, ſcientiam, opinionem, & ſenſum. 10
In numeris ſunt diuerſæ propoſitiones, & infinitæ. 17
Intelligentia habet actu principium, & finem. 20
Impoſsibile eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales. 37
Idem eſt materiam vniri formę quòd materiam eſſe in actu. 30
Intellectus noſter poſsibilis eſt in potentia in ordine intelligibilium. fit autem actu per formam à phantaſmatibus abſtractam. 49
Id, cuius cauſa agitur dicitur dupliciter. 51
In vniuerſo ſurſum & deorſum naturaliter diſtinguuntur. 52
In omnibus, quæ ſunt ſecundum naturam eſt certus terminus & determinata ratio magnitudinis & augmenti. 53
Inter tres operationes animæ, vegetabilis eſt quidam ordo. 56
Ignorans dicitur dupliciter, vno modo ſecundum ſimplicem negationem, alio modo ſecundum prauam diſpoſitionem. 64
Illa, quæ in ſui compoſitione habent aerem bene diſpoſitum, ſunt bene ſonora, ſicut æs & argentum. in quarum autem compoſitione aer non bene ſe habet nō ſunt bene ſonora. 69
Intelligibilia tantum, nō cadunt in phātaſmatibus. 100
Intellectus diuinus non eſt in potentia, ſed eſt quodam modo intellectus omnium. 103
Intellectus poſsibilis eſt, quo hic homo formaliter intelligit. 104
Impoſsibile eſt ꝙ illud, quo aliqoid formaliter operatur ſit ſeparatum ab eo ſecundum eſſe. vide. 104
In his, quæ omnino ſunt ſeparata à materia idem eſt res, & quod quid eſt eius. 106
Intellectus non cognoſcit directe ſingularia, ſed ſenſus vel imaginatio. 106
Intellectus poſsibilis non eſt vnus in omnibus. 106
Illud, quod eſt in materia eſt intelligibile, ſed in potentia tantum, quod verò eſt in intellectu eſt ſpecies intelligibilis ſecundum actum. 108
In omni natura, quæ eſt quandoq; in potentia, quandoque in actu, oportet ponere aliquid, quod eſt ſicut materia in vnoquoque genere, quod. ſ. eſt in potentia ad omnia, quæ ſunt illius generis, & aliud, quod eſt ſicut cauſa agens & factiuum, quod ita ſe habet in faciendo, ſicut ars ad materiam. 108
Intellectus agens facit ipſa intelligibilia eſſe in actu, quæ prius erant in potentia per hoc ꝙ abſtrahit ea à materia. 108
Intellectus in actu conſiſtit in ipſo intelligere. 108
In cognoſcendo quod quid eſt, contingit eſſe deceptionem per accidens dupliciter, ratione compoſitionis interuenientis. 112
Iudiciū ſenſus aſsimilatur ſpeculationi intellectus. 113
Intellectus mouetur aliquando ad fugiendum vel imitandum ex ſenſibili præſente, aliquando autem ex phantaſmatibus, aut intelligibilium, quę ſunt in anima, ratiocinatur, & deliberat futura aut præſentia tanquam ſi actu videret. 115
Intellectus ſpeculatiuus conſiderat aliquid verum eſſe vel falſum in vniuerſali, quod eſt cōſiderare ſimpliciter, intellectus autem practicus applicando ad particulare operabile, quia operatio in particularibus eſt. 115
Intellectus abſtrahit ea, quæ ſunt in ſenſibilibus, non quidem intelligens ea eſſe ſeparata, ſed ſeparatim vel ſeorſum ea intelligens. 115
Irrationale tripliciter eſt, vel quod eſt rationi contrarium, vel quod eſt natum habere rationem & non habet, & quod rationem non habet. 118
Intellectus apprehendit bonum ſecundum rationem vniuerſalem boni. ſenſus autem apprehēdit bonum ſub determinata ratione boni. 118
Ira à triſtitia cōmouetur, & in delectationē finitur. 118
Irati puniendo delectantur. 118
Incontinentes, qui habent rationem rectam non inhærent rationi rectæ. 120
Intellectus ſpeculatiuus ſpeculatur veritatē propter ſe ipſum, Practicus verò propter operationem. 121
Ira habet aliquid rationis. 121
In animalibus duplex eſt mouens, vnum immobile, & aliud mobile. 122
Impoſsibile eſt aliquod corpus ſimplex eſſe corpus animalis. 126

De litera L.

LEucippus fuit ſocius Democriti. 8
Leue eſt, cuius vna pars nō ſupereminet alteri. 147
Lapis non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis. 116

De litera M.

MOtus, & operatio differunt, quia motus eſt actus imperfecti, & operatio eſt actus perfecti. 15
Motus augmenti & decrementi eſt ſecundum contraria loca. 125
Manifeſtum eſt enim ꝙ corpora noſtra ſortiuntur locum naturalem, ſicut & motum naturalem, & ex natura elementi prędominantis. 83
Manifeſtum eſt quod corpora noſtra nata ſunt immutari à qualitatibus elementorum, & ſentire eas. 83
Manus eſt organū organorum, quia manus datę ſunt homini loco omnium organorum, quæ data ſunt alijs animalibus ad defenſionem, vel impugnationem, vel cooperimentem. 136
Motus proceſsiuus ſecundum locū eſt propter aliquid imaginatum & deſideratum. 119
Mouentia, duo eſſe videntur, ſ. appetitus & intellectus, ita tamen quòd ſub intellectu phantaſia comprehendatur quæ habet aliquid ſimile intellectui inquantum mouet ad abſentiam ſenſibilium ſicut intellectus. 120
Multi homines prætermiſſa ſcientia intellectus ſequuntur ſuis motibus phantaſiam: ſicut illi, qui non ſecundum rationem agunt, ſed impetu mouentur ad aliquid agendum. 123
Motus animalis componitur ex tractu & pulſu. 120
Medium patitur & mouetur à ſenſibili, ſenſus autem à medio. 127

De litera N.

NVllus dignatus eſt ponere ſolam terram. ſed alij poſuerunt ignem primum principium, alij aerem alij aquam, terram verò nullus poſuit, niſi qui poſuit omnia elementa quatuor eſſe primum principium. 11
Natura non mouet ad contraria loca. 37
Nihil propriè nutritur, niſi animatum: ignis autem videtur quidem per quandam ſimilitudinem nutriri, non autem propriè nutritur. 55

Non ſimpliciter dicitur id, quod eſt in potentia. 61
Natura ſpeciei induiduatur per materiam. 105
Natura nihil facit fruſtra, neque deficit in neceſſarijs, niſi in animalibus orbatis & imperfectis: ſicut ſunt animalia monſtruoſa, quæ quidem monſtra animalibus accidunt preter intentiunem naturæ ex corruptione ali cuius principij in ſemine. 106
Natura facit membra propter aliquas operationes. 113

De litera O.

OMnis ſcientia bona eſt, & non ſolum bona, verum etiam honorabilis. tamen in huc vna ſcientia superexcellit aliam. carte. 1
Omnis actus laudatur ex duobus, ex obiecto & qualitate, ſeu modo. 1
Omnis forma, quæ eſt in materia determinata, niſi in ſua definitione ponatur materia, illa definitio eſt inſufficiens. 5
Omnes exiſtimauerunt animã eſſe id, quod maxime motiuum eſt. 11
Omne quod mouetur, mouetur dupliciter, quia vel ſecundum ſe, vel ſecundũ alterũ, ſeu per accidens. 15
Operatio animæ eſt actus perfectus, motus verò eſt actus imperfectus. 53
Os habet octo partes, quæ non æqualiter attribuuntur omnibus elementis. 37
Operationes animæ, ſcilicet ſentire, intelligere, appetere, moueri ſecundum locum, & augeri, poſſunt dupliciter accipi. 34
Orthogoniorum, quędam conſiſtit ex omnibus lateribus æqualibus, & vocatur quadratum, ſiue tetragoniſmum. quoddam autem non habet omnia latera æqualia in quo tamen qualet duo latera ſibi oppoſita ſunt ęqualia, & vocatur huiuſmodi orthogoniuin altera parte longius. 41
Omnis potentia dicitur ad actum proprium. 46
Odor conſiſtit in ſicco aereo aliqualiter contemperato. 75
Oportet enim quod vox ſit ſonus quidam ſignificans vel naturaliter, vel ad placitum. 74
Odor & ſapor cauſantur ex determinata connexione qualitatum elementarium. 75
Omne, quod eſt in potẽtia ad aliquid & receptiuũ eius ſciret eo, ad quod eſt in potentia, & cuius eſt receptiuum. 103
Opinio Auicennæ de ſpeciebus intelligibilibus & eius impugnatio. 105
Oportet enim ea, quæ agunt adinuicem & patiuntur communicare in materia. 107
Opinio Platonis & Antiquorum de aĩa excluditur. 117
Operationes intellectus ſunt binę. 110
Omnia, quæ tranſcendũt ſenſibilia hæc nota nobis nõ cognoſcuntur à nobis niſi per negationem. 110
Ordo naturalis eſt vt ſuperior appetitus moueat inferiorem, & ſi econuerſo accidit, hoc eſt prętet ordinem naturalem. 134
Omnia elementa poſſunt eſſe organa ſenſus tactus prętet terram. 215

De litera P.

PAſsionum, quædam videntur eſſe paſsiones animæ tantum, ſicut intelligentia & ſpeculatio, quædam verò propter ipſam animam ineſſe videntur communiter animalibus, ſicut delectatio & triſtitia, ſenſus & phantaſia. carte. 1
Plato dicit animam ex principijs rerum compoſitam eſſe. 9
Plato poſuit ꝙ intelligibilia eſſent per ſe ſubſiſtẽtia, & ſe[illegible] in actu, & eſſent cauſſa cognitionis & eſſe. quod Ariſ. tanquã inconueniens volens euitare coactus eſt ponere intellectum agentem. 9
Plato dixit ideas eſſe ex numeris, ſ. ex vnitate & dualitate, que ponebat principia rerum. 10
Plato poſuit ſubſtantiam omnium rerum eſſe numerum. 17
Proprietates animę deducebat ex proprietatibus numerorum. 18
Partes dicuntur bene armonizatæ, & ipſarum compoſitio vocatur armonia, quando ſunt ſic inuicem ſimul poſitę, & ordinatę, vt nullus effectus eiuſdem generis ibi ſit. 23
Poſitio Auicebron in lib. Fontis vitæ tollitur. 35
Phãtaſia inuenitur indeterminata in animalibus imperfectis, in animalibus vero perfectis determinata. 43
Per ſe dupliciter dicitur. 43
Piſces non reſpirant aerem, & ideo non habent proprium ſonum, qui ſit vox. 73
Phos idem eſt quod lux, & inde venit phanos quod eſt apparitio, vel illuminatio & phantaſia. 101
Potentia animæ, quæ eſt actus alicuius organi, conformatur illi organo, ſicut actus ſuſceptibili. 103
Plato ponebat quiditates rerum eſſe ſeparatas à ſingularibus, quas dicebat ideas vel ſpecies. 105
Proprium obiectum intellectus eſt quiditas rei, quæ non eſt ſeparata à rebus. 106
Plato in alia parte corporis ponebat organum appetitiui, & alia organum ſenſitiui. 113
Plato, non conſiderans modum abſtractionis coactus fuit ponere mathematica, & ſpecies ſeparatas loco cuius ad prędictam abſtractionem faciendam Ariſt. poſuit intellectum agentem. 115
Phantaſmata ſunt ſimilitudines particularium, intellecta autem ſunt vniuerſalia ab induiduantibus conditionibus abſtracta. 117
Partes animæ quomodo diſtinguantur. 117
Potentiæ diſtinguuntur ſecundum rationes obiectorum. 118
Plato poſuit animas eſſe ſubiecto diſtinctas. 117
Partes animæ ſunt plures quàm ponant Antiqui. 121
Phantaſia apparitio quædam eſt. 123
Peccata ſunt monſtra in natura. 122
Peccatum in actionibus accidit, quando opinio in particulari operabili corrumpitur propter aliquam delectationem, vel propter aliquam aliam paſsionem, quæ tñ vniuerſalem opiniunem non corrumpit. 124
Plantę nullum habent ſenſum, quia habent multum de terreſtri. 128
Per priuationem tactus neceſſe eſt animalia mori. 121

De litera Q.

QVare ſcientia, quæ eſt de rebus melioribus & honorabilioribus minus tamen certis, dicitur melior quàm illa, quæ de rebus minus honorabilibus, magis tamen certis. carte. 1
Quando inuenimus aliqua duo differre ſm aliquid manifeſtum, & ſecundum aliud immanifeſtum, certum eſt quòd ſecundum id, quod eſt manifeſtũ venimus in notitiam illius, quod eſt immanifeſtum. 6
Quia magnes mouet ferrum, ideo dixit illam habere animam. 11
Quidam dixerunt quòd lumen neceſſarium eſt ex parte ipſius coloris. 66
Quare quędam lucida in tenebris videantur & non in lumine. 66
Quare diſtantia localis impedit viſum. 67
Quidam ſoni inanimatorum aſsimilantur voci in tribus. 72
Quomodo conueniant vel non conueniant guſtus & tactus. 73

Quanto

Quanto magis aliquis elongatur à primo agente, tanto minus recipit de virtute, & ſimilitudine eius. 77
Quomodo intelligendum eſt naturalia & mathematica ſuas concernere materias. 105
Quod quid eſt carnis dupliciter diſcernitur. 104
Quid induxerit Ariſt. ad ponendum intellectum agentem. 108
Quomodo intellectus poſsibilis eſt in potentia ad intelligibilia, & quomodo intelligibilia ſunt in potentia reſpectu intellectus agentis. 109
Quamuis appetere, vel fugere, vel ſentire ſint diuerſi actus tamen principium eorum eſt idem ſubiecto, licet ratione differat. 112
Quæ ſunt in rebus coniuncta contingit vnum ſine altero intelligi, & vere, dummodo vnum eorum non ſit in ratione alterius. 115
Quomodo intelligatur intellectum eſſe ſeparabilem, & non eſſe ſeparabilem à corpore. 115
Quęcunq; non ſunt ſuſceptiua ſpecierum ſine materia non habent ſenſum. 125

De litera R.

RAtio & intellectus non ſunt diuerſæ partes animæ: ſed ipſe intellectus dicitur ratio, inquantum per inquiſitionem quandam peruenit ad cognoſcendum intelligibilem veritatem. 120
Ratio practica, quædam eſt vniuerſalis, & quædam particularis. 124
Radij egredientes à viſu repercutiuntur à viſibili, vt Platonici poſuerunt. 118

De litera S.

SCientiæ, quædam ſunt practicæ, & quædam ſunt ſpeculatiuæ. ſpeculatiuæ ſunt & bonæ & honorabiles, practicę vero laudabiles tantum. cart. 1
Subiectum ſemper cadit in definitione paſsionis. 5
Si intellectus eſt circularis de neceſsitate intelligentia erit circulatio. 20
Senſus eſt particulariũ, Intellectus verò vniuerſaliũ. 46
Secundum triplex eſſe diſtinguitur communiter anima, ſcilicet vegetabilis, ſenſibilis, & rationalis. 46
Sapor cõſiſtit in humido aqueo aliqualiter digeſto. 82
Secundum diuerſitatem actuum diſtinguuntur potentiæ. 101
Sentire non eſt proprie pati, patitur enim aliquid a contrario. 101
Species intelligibilis nõ eſt forma intellectus poſsibilis, niſi ſecundum quod eſt intelligibilis actu. 104
Species intelligibilis ſecũdum quod eſt vnum cum intellectu poſsibili, eſt abſtracta à phãtaſmatibus. 104
Sicut res ſunt ſeparabiles à materia, ita ſe habent ad intellectum. 106
Species intelligibiles quibus intellectus poſsibilis fit in actu non ſunt obiectum intellectus. 107
Species rei intellectę in actu, eſt ſpecies ipſius intellectus & ſic per eam ipſum intelligere poteſt. 108
Scientiam ſecundum actum, eſt idem rei ſcitæ ſecundum actum. 113
Sentire, ſi dicatur motus, eſt alia ſpecies motus ab ea, de qua determinatum eſt in lib. phyſi. 113
Senſus exteriores ſunt plures, & vltimum, ad quod terminatur immutationes horum ſenſuum eſt vnũ. 114
Sine ſenſu homo non poteſt addiſcere, quaſi de nouo acquirere ſcientiam, neq; intelligere quaſi vtens ſcientia habita. 116 & 117
Spes de bono, & timor de malo pertinet ad iraſcibilem. 118
Secunda mouentia non mouentur niſi inquantum participant Primum. 122
Senſus tactus eſt ille ſine quo nullus alius ſenſus eſſe poteſt. 125
Sapor confert ad alimentum inquantum eſt ſequela complexionis. 126

De litera T.

TOta ratio diuiſionis Philoſophiæ ſumitur ſecundũ definitionem, & modum definiendi. 6
Thales fuit vnus de ſeptem ſapientibus. 12
Tripliciter inuenitur motus in operationibus animę, in quibuſdam enim inuenitur proprie, in quibuſdam minus proprie, in quibuſdam vero minime proprie. cartis. 26
Tribus modis aliquis abijcit veram opinionem. 100
Tota pars intellectiua dicitur ſeparata ex hoc quod habet operationem ſuam ſine organo. 110

De litera V.

VEritas eſt quòd cognitio fit per ſimilitudinem rei cognitæ in cognoſcente. 10
Viuentium tres ſunt gradus. 42
Viuentia inferiora, quorum actus eſt anima, habent duplex eſſe, vnum quidem naturale, in quo conueniũt cum alijs rebus materialibus, aliud autem immateriale, in quo communicant cum ſubſtantijs ſuperioribus aliqualiter. 46
Vniuerſale poteſt accipi dupliciter. 60
Viſus eſt ſpiritualior, & ſubtilior inter omnes ſenſus. 60
Virtus coloris in agendo eſt imperfecta reſpectu virtutis luminis, nam color nihil aliud eſt quàm lux quædam quodammodo obſcura ex admixtione corporis opaci. 66
Veritas vel falſitas conſiſtit in quadam adæquatione, vel comparatione vnius ad alterum. 110
Volentes aliquid deliberare de agendis primo ſupponimus finem, deinde procedimus per ordinem ad inquirendum illa, quæ ſunt propter finem. 121
Voluntas, ſecundum quam mouet intellectus eſt quidam appetitus. 121
Vti alimento pertinet ad animam vegetabilem, quam omnia animalia neceſſe eſt habere. 125
Viuentia generabilia habentia intellectum ſunt tantum homines. 125

Indicis in Tres Libros de Anima Ariſtotelis, Finis.

INDEX IN QVAESTIONES DOMINICI FLANDRENSIS IN LIBROS DE ANIMA.

IN QVO IVXTA TEXTVS, ET EXPOSITIONIS

dilucidationem, primo notatur ſingularum Queſtionum proprius titulus, moxq; ſub eo propoſitæ quæſtionis propria concluſio, vt ea omnia quis commode inueniat, quæ inuenire cupiat.

INDEX QVAESTIONVM, ET CONCLVSIONVM

in Proœmio libri Primi de Anima contentarum.

Quæſtio. AN de Anima ſit ſcientia. 129
Cõcluſio. De Anima eſt ſcientia. 129
An ſcientia de Anima ſit nobilior & præſtantior cæteris partibus Philoſophię naturalis. 129
Scientia de Anima nobilior & præſtantior eſt cæteris partibus Philoſophiæ Naturalis 129
An ſcientia de Anima, ſit prior, cæteris partibus Philoſophiæ. 129
Scientia de Anima eſt prior cæteris Philoſophiæ partibus. 129
Scientia quælibet de numero bonorum honorabilium eſt, excepta practica. 129
An ſcientia de Anima ſit vna numero. 130
Scientia de anima eſt vna numero. 130
An ſcientia de Anima ſit vna vnitate ſpecifica. 130
Scientia de Anima eſt vna ſpecie. ibidem
An ſcientia de Anima ſit vna, vnitate generis. 130
Scientia de Anima eſt vna vnitate generis ſcibilis. 130
An corpus animatum, ſiue potius anima ſit ſubiectum huius libri. Ibidem
Anima & non corpus animatum eſt huius ſcientiæ adęquatum ſubiectum. Ibidem
An ſcientia de Anima vtilis ſit ad omnes ſcientias & artes. ibidem
Scientia de Anima vtilis eſt ad omnes partes Philoſophiæ. ibidem
An prius de Animæ ſubſtantia, quàm de conſequentibus eam accidentibus tractandum ſit. ibidem
Prius de ſubſtantia Animæ tractandũ eſt, quàm de eius accidentibus. ibidem
An Animæ notitia ſit poſsibilis, & facilis. 131
Notitia animæ (cum difficillimorum ſit) poſsibilis eſt aliquo modo, & de ea mouętur, quatuordecim Quęſtiones. 131
An vniuerſalia poſteriora ſint ſingularibus. 131
Vniuerſale, vel nihil eſt, aut eſt ſingularibus ipſis poſterius. 131
An accidentia magnam partem conferant ad cognoſcendum quod quid eſt. 132
Accidentia, plurimum conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. ibidem
An ſit animæ aliqua propria operatio, cui corpus non communicet. 132
Anima habet aliquam operationem propriam, cui nõ communicet corpus, & aliquam, cui communicat corpus. 131
Quædam ſunt paſsiones animæ tantum, quędam verò totius coniuncti. 131
An conſideratio de Anima ad Philoſophum naturalem ſpectet. 132
Anima & pręſertim humana, ſpectat ad Philoſophum naturalem. 132
Anima definitione formarum & paſsionum naturaliũ, recte ponatur materia. 132
Definitio formarum & paſsionum naturalium, non includens materiam, eſt inſufficiens. 132

INDEX QVAESTIONVM

& Concluſionum Primi libri.

Quęſtio. AN conſideratio de anima, à proprijs, an à communioribus incipere debeat. carte. 133
Concluſio. Conſideratio de anima à communioribus incipere debet, & ex motu & ſenſu, Philoſophi Antiqui cognouerunt animam, & in his diuerſificantur, & opinionibus diſtinguuntur diuerſis. 133
Opiniones Philoſophorum de Anima declarantur & reijciuntur. 134 vſque 152
An ignis ſit immaterialiſsimum corporum. 135
Ignis eſt immaterialiſsimum corporum. 135
An Philoſophus, ſufficienter arguat Antiquos Philoſophos, determinantes animam tribus, videlicet motu ſenſu, & incorporeo. 136
Philoſophus ſufficienter arguit antiquos, ex motu & ſenſu determinantes animam. 136
An Philoſophus ſufficienter diſtinguat motum dupliciter, communiter, ſcilicet & proprie. 135
Philoſophus recte diſtinguit duplici acceptione motus communiter ſcilicet, & ꝓprie, omnem ſpeciem motus. [illegible]
An omnis motus fiat in loco. 136
Fiunt omnes motus in loco aliquo modo, & aliquo modo non. 135
An Album moueatur per ſe, vel per accidens. 136
Albũ m[illegible] per ſe aliquo modo, & aliq[illegible] videlicet in ſenſu compoſito non mouetur per ſe, in ſenſu verò diuiſo mouetur. 136
An omne, quod mouetur naturaliter poſsit moueri violenter. 136
Quod mouetur motu, cui quies opponitur, moueri poteſt violenter. 136

INDEX IN SECVNDVM LIBRVM.

Quęſtio 1. AN anima ſit ſubſtantia, & actus corporis organici habentis vitam in pot[illegible] 142
Concluſio. Anima eſt ſubſtantia, & actus corporis organici habentis vitam in potentia. 143
An in [illegible] corporibus corrumpantur aliquæ diſpoſitiones. 143
In inſtanti introductionis animæ, corrumpuntur diſpoſitiones conſequẽtes formam abijciendam, & anima introducitur in corpore diſpoſito, & diſpoſitionibus

Index.

bus conſequentiam formam introducendam. 143
An anima ſit actus primus. 143
Anima eſt actus primus, ſicut ſcientia. 143
An anima ſit actus corporis organici. 144
Anima eſt actus corporis organici. 144
An ſit definitio Animæ, qua dicitur ꝙ eſt actus primus corporis phyſici organici &c. 144
An anima immediate vniatur corpori organico. 144
Anima cum ſit corporis propria perfectio, vnitur corpori immediate. 144
An corpus conuenienter ponatur in definitione animę cartę. 144
Corpus, cum ſit ſubiectum animæ, conuenienter ponitur in eius definitione. 144
An anima, inter formas naturales, ſit ꝑ ſe ſubſiſtẽs. 145
Anima rationalis inter formas naturales, eſt per ſe ſubſiſtens. 145
An illud dicatur habere vitam, quod ꝑ ſeipſum habet augmentum & decrementum & alimentum. 145
In generabilibus & corruptibilibus, illud viuere dicitur quod per ſeipſum habet alimentum & augmentum & decrementum. 145
An in eodem compoſito ſint plures formæ ſubſtantiales eſſentialiter diſtinctæ. 145
In vno & eodem eſt tantum ſubſtantialis forma. 145
An anima ſit forma corporis viuentis. 147
Anima eſt viuentis corporis actus & forma. 147
An quatuor ſint tantum modi viuendi. 148
Quatuor tantum ſunt modi viuendi, videlicet per intellectum, per ſenſum, per motum localem, per motum alimenti, decrementi, & augmenti. 148
An animæ definitio poſsit demonſtrari. 148
Materialis definitio animæ demonſtrari poteſt à priori ſecundum naturam, formalis verò quo ad nos. 148
An anima ſit tota in toto, & tota in qualibet parte corporis. 148
Anima eſt tota in toto, & tota in qualibet parte corporis, ſed non totaliter. 149
An partes animæ, videlicet vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum, appetitiuum, ſint ſeparabiles loco & ſubiecto. 149
Partes prædictæ non ſunt ſeparabiles, loco, nec ſubiecto cum in eadem parte ſemper repetiantur. 149
An prædictæ partes habeant aliquam diſtinctionem in eo in quo ſunt. 149
Dictæ animæ partes ſeparantur, ſeu diſtinguũtur ratione id eſt ſpecie. 149
An diſtinctionis potentiarum ratio, ex actibus ſumatur. 149
Potentiæ diſtinguuntur per actus. 149
An vegetatiuum, Sẽſitiuum, Motiuum, & Appetitiuũ, nominent animam vnam eſſentialiter aut potentiales partes eius. 149
Prædicta principia, in diuerſis ſeorſum accepta animas diuerſas nominãt, in vno verò & eodem, animam eſſentialiter vnam, poteſtate verò plures dicunt. 150
An definitio ſecunda Animæ, qua dicitur ꝙ eſt actus corporis phyſici organici ſit conueniens. 150
Definitio animæ, qua dicitur ꝙ eſt actus corporis &c. conueniens eſt omni animæ, proprie vero animæ rationali, quæ eſt ſicut actus & forma, & eſt in corpore organico vt in proprio ſubiecto. 150
An ſint tantum quinque genera potentiarũ animę. 151
Quinque tantum ſunt genera potentiarum animæ, videlicet vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuũ, ſecundum locum Motiuum, & intellectiuum, ex quibus appetitiuum omnibus animalibus ineſt. 151
An potentiæ animæ diſtinguantur per obiecta. 152
Potentię aliquo modo diſtinguũntur per obiecta, & aliquo modo non, ſpecie enim per obiecta, numero vero potius ſubiecto, quam obiecto diſtinguũtur. 153
An in potentijs animę aliquis ordo reperiatur. 153
In potentiarum dependentia duplex ordo originis videlicet & perfectionis attenditur, obiecto verò alius in eis reperitur ordo. 153
An prius de obiectis & actibus determinandum ſit quã de potentijs. 153
In propria & ſpeciali ſpeculatione, prius de actibus, & obiectis, quam de potentijs conſiderandum eſt ſecus in communi conſideratione. 153
Potentię animæ realiter ab eius eſſentia diſtinguuntur. cartę. 153
An omnes potentiæ animæ ſint in anima vt in ſubiecto. 154
Potentia animæ intellectiua eſt in anima vt in ſubiecto. cæteræ verò vt in principio. ibidem.
An potentiæ animæ fluant ab eius eſſentia. 154
Potentiæ animæ fluunt ab eius eſſentia. 154
An prius de potentia vegetatiua animæ quam de alijs tractandum ſit. 153
Prius de vegetatiua potentia tractandum eſt, quam de alijs. 154
An, Generare tale quale ipſum, naturaliſsimum ſit cunctis viuentibus. 154
Generare tale quale ipſum eſt, quod opus proprium animæ vegetatiuæ, cunctis viuentibus naturaliſsimum eſt. 154
An anima ſit finis corporis viuentis. 155
Anima, non ſolum corporis viuentis, ſed omnium corporum naturalium finis eſt. 155
An anima ſit principium vnde motus. 155
Anima eſt principium vnde motus. 155
An Quęlibet operatio animæ vegetatiuę ſit ab aĩa. 155
Operationes, quæ ſunt aĩæ vegetatiuæ ſunt ab aĩa. 155
An Alimentum, ſit contrarium ei, quod alitur. 156
Alimentum ſit contrarium ei, quod alitur. 156
An ſubſtantiæ ſit aliquid contrarium. 156
Licet in genere ſubſtantiæ non ſit contrarietas proprie & phyſice, tamen contrarietas communiter in ea reperitur. 156
An potentia nutritiua ſit principium nutritionis. 156
Tria cõcurrunt in nutritione, ex quibus id quo quid inſtrumentaliter alitur, eſt alimentum, quod verò aij anima vegetatiua. 157
An definitio animæ vegetatiuę, qua dicitur quod eſt generatiua ſibi ſimilis ſit competens. 157
Prædicta vegetatiui deſcriptio recta eſt. 157
An tres ſint diſtinctæ vegetatiui partes, videlicet nutritiua, augmentatiua, & generatiua. 156
Tres ſunt partes vegetatiui, nutritiui, augmentatiua, & generatiua ab inuicem diſtinctæ. 156
An inanimata nutriantur. 156
Animata tantum proprie nutriuntur. Ibidem
An generatio conueniat tantum animatis. 156
Generatio ꝓprie, prout aliquid viuens ex principio viuente coniuncto procedit in eſſe in identitate naturę & eſſe, diuinis tantum conuenit, id verò, quo aliquid in eſſe procedit in ſimilitudine identitatis talis animaris tantum conuenit. 157
An ſenſus ſit potentia paſsiua. 157
Senſus eſt potentia paſsiua. 157
An ſenſus in actu, ſit ipſa ſenſibilia. 157
Senſus in actu non eſt ipſa ſenſibilia. 157
An ſenſus ſine ſenſibilibus ſit in actu. 157
Senſus in actu non eſt ſine exteriori ſenſibili. 158
An quod reducitur de potentia ad actum ſcientiæ dicatur pati. 158
Quod reducitur eſſentiali potentia ad ſcientiam, patitur & alteratur aliquo modo. 158
An ſciens in potentia, ſemper reducatur in actum a pręceptore 158
Sciens in potentia, in actum ſcientiæ reducitur à præceptore

ptore add ſcens, inueniens verò à ſeipſo. 158
An ſenſus ſingularium, ſciētia verò vniuerſaliũ ſit. 159
Scientia eſt vniuerſalium, ſenſus autẽ ſingularium. 159
An vniuerſale habeat eſſe in anima tantum. 159
Vniuerſalia ex vniuerſalitatis intentione, ſeu formaliter, in intellectu tantum eſſe habent. Ibidem.
An numerus ſit ſenſibile commune. 159
Numerus eſt ſenſibile commune. 159
An per ſe ſenſibile dicatur illud, quod per ſe & non alterius ratione ſenſum immutat. 159
Senſibile per ſe eſt illud, quod per ſe & non ratione alterius immutat ſenſum. 159
An ſenſibilia cõmunia, per ſe ſenſibilia dici poſsint. 160
Senſibilia communia, quandoque propria & per ſe ſenſibilia dicuntur quandoque per accidens. 160
An color ſit viſibilis per ſe. 160
Color eſt viſibilis per ſe. 161
An lumen ſit corpus. 161
Lumen non eſt corpus. 160
An lumen ad videndum requiratur ex parte coloris, an ex parte medij. 162
Lumen ad videndum requiritur ex parte medij & non ex parte coloris. 161
An color ſit obiectum viſus. 162
Color eſt obiectum viſus. 162
An ſonus ſit quandoq; in actu, quãdoq; in potẽtia. 162
Sonus quandoque in actu, quãdoq; in potentia eſt. 162
An in generatione ſoni, tria hæc requirantur, videlicet percutiens percuſſum & medium. 163
Tria hæc, percutiens, percuſſum & medium in generatione ſoni requiruntur. 162
An aer ſit proprium medium ſoni: 162
Aer non ſonat, ſed eſt medium in quo ſonus ſit. 162
An in omni ſonatione fiat repercuſsio ſoni à corpore oppoſito corpori ſonanti, ſiue an in omni ſonatione fiat ſonus echon. 163
In quacunque ſonatione fit ſoni repercuſsio à corpore oppoſito corpori ſonanti, ſiue echuo. 163
An ſint duæ differentię ſeu ſpecies ſoni, ſcilicet graue & acutum. 163
Graue & acutum formaliter ſunt differentię ſoni, materialiter verò ſpecies 163
An tam percutiens quã percuſſum, ſint cauſæ ſoni. 163
Tam percutiens quam percuſſum, ſint cauſæ actiuæ ſoni 163
An ſonus ſit obiectum auditus. 163
Sonus eſt proprium, & per ſe obiectum auditus. 163
An vox ſit aeris repercuſsio, ſeu reuerberatio aeris reſpirati ab anima. 164
Vox eſt aeris reuerberatio ad arteriam vocalem. 164
An homo præ cæteris animalibus habeat peiorem olfactum. 164
Homo inter cætera animalia habet peiorẽ olfactũ. 164
An ex ſenſu tactus bonitas mentis oſtendatur. 166
Et ſi viſus nobilior ſit, tactus tamen bonitas, intellectus bonitatem arguit. 165
An odor ſit proprium obiectum olfactus. 164
Odor eſt obiectum olfactus. Ibidem.
An ſenſus olfactus ſit omnibus animalibus idem ſecundum ſpeciem. 165
Idem omnibus animalibus ſecundum ſpeciem ineſt olfactus. 165
An odo. transfundat ſpeciem ſuam in medio realiter, vel intentionaliter. 165
Licet odor transfundat in aliqua parte medij ſpeciem ſuam realiter, in totu tamen mediu non ſic, ſed intentionaliter. 165
An guſtus ſit quidam tactus 165
Guſtus eſt quidam tactus. 165
An guſtus percipiat ſuum obiectum per medium intraneum an per medium extraneum. 165
Guſtus percipit obiectum ſuum per medium intraneũ ſicut tactus quidam exiſtens, cæteri verò ſenſus percipiunt medium extraneum. Ibidem.
An ſapor ſit obiectum guſtus. 165
Sapor inquantum ſapor eſt proprium obiectum ipſius guſtus. 165
An ſenſus tactus ſit, vnus vel plures ſenſus. 166
Senſus tactus, non eſt vnus. 166
An ſenſus plurium contrarietatũ perceptiuus ſit vnus vel plures. 166
Senſus plurium contrarietatũ vnam rationẽ formalem vnius ſubiecti participans, eſt vnus formaliter. 166
An qualitatum tangibilium ſit vnum cõe ſubiectũ. 166
Qualitatum tangibilium, eſt aliquod commune ſubiectum aliquo modo, eſt aliquo modo non. 166
An caro ſit organum tactus. 167
Caro eſt organum ſenſus tactus. 167
An inter tangens & tactũ cadat medium extraneũ. 167
Inter tangens & tactum cadit medium extraneum. 167
An corpora noſtra poſsint pati ab elementis, vt inquit Auer. 167
Eſto φ corpora noſtra ſe habeant ad elementa in ratione locantis, poſſunt tamen ab his pati & alterari. 167
An viſus & diaphanum non ſimul immutẽtur à lumine. 167
Senſus viſus & diaphanum non ſimul immutantur à lumine. 167
An Organũ tactus habeat in ſe qualitates tãgibiles. 167
Senſus tactus expers eſt qualitatum tangibilium in actu completo cum ipſarum perceptiuus ſit. 168
An propriũ ſit ſenſus, eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia. 168
Proprium eſt ſenſus, eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia. 168
An excellens ſenſibile, corrumpat ſenſum. 168
Senſus proportio corrũpitur ab excellẽti ſenſibili. 168
An plantis aliquis ſenſus inſit. 168
Plantæ nullum habent ſenſum. Ibidem
An aer patiatur ab odore. 170
Licet aer patiatur odorem, non tamen odorat. ibidem.

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

AN quinque ſint duntaxat exteriores ſenſus. 169 Quæſtio.
Quinque ſunt tm̃ exteriores ſenſus. 169 Concluſio
An viſus percipiat ſe videre. 169
Viſus percipit ſe videre aliquo modo, & aliquo modo non. 169
An ſenſus viſus ſupra ſeipſum reflectatur. 169
Senſus viſus ſupra ſe reflexus ſentit viſionem. 169
An ſenſus & ſenſibile ſimul generentur & corrumpantur. 170
Senſus in actu, & ſenſibile in actu ſimul ſunt, & nõ ſunt. Ibidem.
An actio ſit ſubiectiue in agente, vel in paſſo. 170
Actio immanens in agente, actio verò tranſiens in paſſo dicitur eſſe. 170
An ſenſus communis ſit neceſſarius. 171
Præter quinque exteriores ſenſus, alia quædam potentia neceſſaria eſt, quæ ſenſus communis dicitur. 171
An ſenſus communis ſenſibilium differentias diſcernens, ſenſibilia diuerſa cognoſcat. 171
Senſus communis, differentias ſenſibilium cognoſcẽs, ſimul cognoſcit diuerſa ſenſibilia. 171
An ſenſus exterior ſit perfectior ſenſu communi. 171
An præter quinque exteriores ſenſus & ſenſum communem, alij ſint interiores ſenſus neceſſarij. 171
Præter quinquæ exteriores, quatuor ſunt alij interiores ſenſus. 172
An ſapere & intelligere ſint idem cum ſentire. 173
Sapere & intelligere, non ſunt idem cum ſentire. 172

An opinio ſit idem cum phantaſia. 172
Opinio non eſt idem cum phantaſia. 172
An Phantaſia ſit ſenſus in actu, vel in potentia. 172
Phantaſia, neq; eſt ſenſus in actu, neq; in potentia. 172
An intellectus aliquo poſsit pati 173
Intellectus nec per ſe nec per accidens patitur. 173
An intellectus poſsibilis ſit potentia paſsiua. 173
Intellectus poſsibilis eſt potentia paſsiua. 173
An intellectus poſsibilis ſit ſubſtantia ſeparata. 174
Intellectum poſsibilem eſſe ſubſtantiam ſeparatam, eſt impoſsibile. 174
An ſingularia per ſe intelligantur ab intellectu. 174
Singularia intelliguntur non directe, ſed reflexe. 174
An rei materialis quiditas ſit proprium & per ſe obiectum intellectus, an ens. 174
Quiditas rei materialis, propriũ & per ſe obiectum intellectus eſt. 174
An poſt actualem conſiderationem, ſpecies intelligibiles in intellectu remaneant. 175
Poſt actualem conſiderationem remanent ſpecies intelligibiles in intellectu poſsibili. 175
An ſpecies intelligibilis ſit id, quod intelligitur. 175
Species intelligibilis non eſt illud, quod intelligitur, ſed quo intelligitur. 175
An poſsibilis intellectus intelligere poſsit. 176
Intellectus poſsibilis intelligere poteſt. 176
An intellectus poſsibilis ſeipſum intelligat. 176
Intellectus poſsibilis, non per ſuam eſſentiam, ſed per ſpeciem intelligibilem intelligit ſeipſum. 176
An neceſſe ſit ponere intellectum agentem. 176
Præter intellectum poſsibilem, neceſſe eſt ponere intellectum agentem. 176
An intellectus agens ſit habitus. 177
Intellectus agens eſt ſicut habitus. 177
An intellectus agens ſit ſeparatus ab anima. 177
Intellectus agens nõ ſeparatur ab anima, ſed eſt aliquid eius. 177
An intellectus agẽs ſit perpetuus & incorruptibilis. 178
Intellectus agens perpetuus & incorruptibilis. 178
An intellectus agens ſit vnus in omnibus. 178
Intellectus agens non eſt vnus in omnibus. 178
An duæ tantum ſint operationes intellectus, indiuiſibilium intelligentia, & compoſitio & diuiſio. 178
Tantum duæ ſunt operationes intellectus, videlicet incomplexorum, ſeu indiuiſibilium intelligentia, & cõpoſitio & diuiſio. 178
An in prima operatione intellectus aliquis error contingat. 178
In prima operatiõe intellectus, nõ cõtingit errare. 178
An intellectus noſter prius indiuiſibile attingat, quam diuiſibile. 180
Indiuiſibilium, aliquod prius attingitur quam diuiſibile: & aliquod eſt, quod econuerſo ſe habet. 179
An intellectus moueatur ab intelligibili. 179
Intellectus ab intelligibili mouetur. 179
An intellectus intelligat ſine phantaſmate. 179
Nequit intellectus abſq; phantaſmate intelligere. 179
An practicus & ſpeculatiuus intellectus, duæ ſint potentiæ animæ realiter diſtinctæ, an potius ratione. 179
Speculatiuus & practicus intellectus, non ſunt duę potentiæ animæ realiter diſtinctæ ſed ratione. 179
An ſicut ſenſus à ſenſibili, ita intellectus ab intelligibili moueatur. 179
Sicut intellectus ab intelligibili ſic ſenſus à ſenſibili mouetur. 179
An intellectus abſtrahendo à Phantaſmatibus intelligat. 180
Intellectus intelligit à phantaſmatibus aliquid abſtrahendo. 180
An plantæ moueantur motu locali. 181
Plantę non mouent motu locali progreſsiuo & ſuo modo mouent ad quãcunq; poſitionis differentiam. 181
An appetitus intellectiuus, à ſenſitiuo diſtinguatur. 181
An appetitus intellectiuus, qui dicitur volũtas, ſpecie diſtinguitur à ſenſitiuo. 181
An appetitus intellectiuus, in iraſcibilem, & concupiſcibilem diuiditur. 181
An ſuipſius motiuum, habeat phantaſiam. 181
Vnumquodq; ſeipſum mouet, inquantum phantaſiam habet. 181
An hõ moueat ſeipſum, inquantũ habet rationem. 181
Homo mouet ſeipſum mediante ratione. Ibidem
An ratio & intellectus ſint duæ potentiæ. 181
Ratio & intellectus licet idem eſſentialiter ſint officijs nihilominus diſtinguuntur diuerſis. 182
An quodlibet viuens habeat animam vegetatiuam. 172
Quodcunque viuens, quamdiu viuit, neceſſe eſt ꝙ habeat animam vegetatiuam. 182
An omne viuens ſenſum habeat. 182
Non quodcunque viuens ſenſum habet. 182
An omnibus animalibus ſenſus inſit. 182
Animalia cuncta ſenſum aliquem habent. 182
An corpora tantum, quibus ineſt anima vegetatiua, vitam habeant. 183
Corpora quibus, ineſt anima vegetatiua vitã habent. cætę. 183

Index in Quæſtiones Dominici Flandrenſis in Tres libros de Anima Finis.

INDEX ACCVRATISSIMVS CONCLVSIONVM,

In libros Ariſtotelis de Anima nuper additus eſt.

LEctio Prima. Dignitatem, ordinem ac difficultatem huius ſcientiæ ad alias oſtendit. car. 1
Lect. 2. Huius ſcientiæ præmiſſa difficultate, ac varijs diſfiniendi & ſciendi generibus, oſtendit de anima contemplationem ad quã Philoſophiæ partem ſpectet. 4
Lect. 3. Motu & ſenſu animam fuiſſe cognitam à Philoſophis dicit: & illorum aſteri ſententias reprobat qui ſe animam ex motu cognouiſſe exiſtimant. 6
Lect. 4. Empedoclis & Pla. ſententias exponit, qui ex parte cognitionis animã cognouerunt: ꝗ item fuere nõnulli, qui animam eſſe numerum ſeipſum mouentem diſfinierunt. 9
Lect. 5. Varias Philoſophorum opiniones adducit, qui animam ipſum vnum aliquod ſenſibilium elementorum, eſſe exiſtimauerunt. 10
Lect. 6. Aduerſus illos pluribus rationibus contendit, qui animam ſecundum ſubſtantiam moueri opinabantur. 14
Lect. 7. Reprobat Democ. ſententiam de anima, qui ea voluit moueri ex atomis: & adducit de anima Plat. ſententiam. 16
Lect. 8. Aduerſus Platonẽ varias adducit rationes, quibus probat animam nullam penitus magnitudinem habere. 18
Lect. 9. Quorundam minus recte de anima philoſophãtium opinionem varijs argumentis reprobat, quia eam eſſe harmoniam exiſtimauerunt. 22
Lect. 10. Deſtruit illorum ſententiam, qui animam per ſe moueri phyſicæ exiſtimauerunt. 24
Lect. 11. Eorum opiniones varijs argumẽtis reicit, qui animam

animam diſſiniuerunt eſſe numerum ſeipſum mouẽtem. 27

Lectio.12. Multis rationibus redarguit Empedoclem, qui ex omnibus principijs & elementis animam, vt omnia cognoſceret, componi aſſeruit. 29

Lect.13. Eorum ſententiam exponit, ac reprobat, qui animam ipſis elementis attribuere auſi ſunt. 32

Lect.14. Duas quæſtiones proponit, & ſoluit: videlicet, num variæ animæ operationes vni tantum animæ conueniant, vel diuerſis eius potentijs: & viuę ipſius quod nam ſit principium. 33

INDEX IN SECVNDVM LIBRVM.

LECTIO Prima. Proponit dicenda: deinde nonnullis diuiſionibus propoſitis, deducit definitionem animę: & demũ exponit quomodo ipſi corpori vniatur. 35

Lectio. 2. Explicata animę diſſinitione exponit quomodo ea nõ ſit à corpore ſeparabilis. 38

Lect.3. Ponit duplicem demonſtrandi modum, vnum à priori, alterũ à poſteriori, quo concludit animam eſſe primum viuendi principiũ in tribus viuentium generibus eſſentialiter ordinatis. 40

Lect.4. Quo pacto diſtinguantur potentiæ ab ipſa anima, & abinuicem in rebus animatis: ex hoc deducẽs animam eſſe id, quo primo viuimus, ſentimus, mouemur & intelligimus. 43

Lect.5. Quot nam ſint & quæ animæ vires, & quomodo ſeinuicem ordine quodam conſequantur exponit ac quo pacto ſingulis earum animæ ratio conueniat, quam proxime explicauerat. 46

Lectio.6. De animæ viribus ſingulis dicendum eſſe proponit: & incipiendum eſſe ab obiectis: ex quibus ipſi actus, & ex his potentiæ, & ipſa anima patefiunt. 48

Lectio.7. De ipſo alimento, ac generatione, quæ ad vegetatiuam animæ partem vt obiectum, & opus ſpectat, dicendum eſſe oſtendit: hinc probat animam ipſam omnium viuẽtium cauſam eſſe in triplici cauſarum genere, videlicet, formæ, finis, & efficientis. 49

Lect.8. Duas minus recte philoſophantium ſententias refellit: vnam, qua Empedocles viuentium augmentum, decrementumq; terræ, ac igni attribuebat, alteram, qua tantum igni, hoc ipſum, non autem animę attribuendum, vt par erat, exiſtimabant. 52

Lect.9. Alimentum quomodo ei, quod alitur, ſit contrarium, & quid nam ſit oſtendit. quo item pacto, nutritioni, augmento, & generationi animatorum conueniat exponit: ex quo animæ vegetabilis definitionem deducit: qua item demum ratione alimentum ſit ipſius nutritionis inſtrumentum declarat. 53

Lect. 10 Quomodo ſimile à ſimili patiatur: ex quo deducit ſenſum nõ in actu eſſe ipſa ſenſibilia, ſed in potentia, eſt etiam in actu, quo ipſe ſuo opere fungitur, ſenſibilia ipſa cognoſcendo. 56

Lect.11. Diſtinguit quippiam eſſe in potentia biſariam vel ſimpliciter, vel ſecundum quid: & ad intellectum applicans oſtendit quo modo ex potentia reducatur in actum non quidem patiendo ſed potius ſeipſum perficiendo. 57

Lectio.12. Quam differenter ab intellectu ſenſus educatur de potentia in actum, oſtendit, & ea, quæ dixit, epilogat. 60

Lectio.13 Primũ de ſenſibilibus vniuſcuiuſque ſenſus dicendum eſſe proponit. Deinde ſenſibilia diuidit in tria: in ſenſibilia per accidens, & ſenſibilia per ſe, quo alia propria, alia cõmunia iure ſunt appellata. 61

Lect.14. Quod color ſit proprium obiectum viſus ac viſibile per ſe: Quid item diaphanum, ac lumẽ ſit exponit, & lumen ipſum non eſſe corpus probat. 63

Lect.15. Proprium viſibile in lumine, & perſpicuo videri & in debita diſtantia; quamuis & alia nonnulla in tenebris videantur: oſtendit. 66

Lect.16. Diuidit ſonum in ſonum in actu & in potentia, & exponit quomodo, & quot modis, & in quo ſubiecto fiat, & declarat quomodo generetur Echo, & duas illius ponit ſpecies. 68

Lect.17. Quomodo fiat ſonus in medio aere vno & cõtinuo exiſtenti: quòd in aure item ſit aer ædificatus & immobilis vt fiat auditus probat: quæ etiã demũ cauſa ſit ſoni, & illius differentias, & acuti & grauis ex ſimilitudine ad qualitates tangibiles, declarat. 70

Lect.18. Quibuſnam conueniat vocem habere, & quo modo formetur. 72

Lect.19. Quàm difficile ſit de odorabili tractare dicit: cuius naturã & differentias ex ſaporum differentijs patefacit, concludens quomodo odoratiuum ſit odorabilis perceptiuum, & appoſiti. 74

FINIS.

D. THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM

IN LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA: LIBER PRIMVS.

Cum duplici textu, antiqua, videlicet, tranſlationis & Argyropyli.

LECTIO PRIMA.

Dignitatem, vtilitatem, ordinem ac difficultatem huius ſcientiæ ad alias oſtendit.

ARGY.

Scientia de aiã eſt præſtãtiſsima.

CVM omnem ſcientiam rem eſſe bonam arbitremur ac honorabilem, & aliam magis, ex eo talẽ eſſe putemus, quia vel exactior eſt, vel rerum eſt earum, quæ magis præſtabiles, magisque ſunt admirabiles: ſciẽtiam animæ nimirum ob hæc vtraque non iniuria ponendam in primis eſſe cenſemus.

ANTI. Tex. commen. 1.

BONORVM, & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut ſecundum certitudinem, aut ex eo quòd & meliorum, & mirabiliorum eſt: propter vtraque hæc, animæ hiſtoriã rationabiliter vtique in primis ponemus.

Cap. 1.

SIcut docet Philoſophus in 11. de animalibus, in quolibet genere rerum neceſſe eſt prius conſiderare communia & ſeorſum, & poſtea propria vnicuique illius generis. quem quidem modum Ariſtote. ſeruat in Philoſophia prima. In Metaphy. enim primo tractat & conſiderat communia entis inquantum ens, poſtea verò conſiderat propria vnicuique enti. Cuius ratio eſt, quia niſi hoc heret, idem diceretur frequenter. Rerum autem animatarum omnium quoddam genus eſt, & ideo in conſideratione rerum animatarum oportet prius conſiderare ea, quæ ſunt communia omnibus animatis, poſtmodum verò illa, quæ ſunt propria cuilibet rei animatæ. Commune autem omnibus rebus animatis eſt anima. in hoc enim omnia animata conueniunt. Ad tradendum igitur de rebus animatis ſcientiam, neceſſarium fuit primo tradere ſcientiam de anima tanquam communem eis. Ariſt. ergo volens tradere ſcientiam de ipſis rebus animatis, primo tradit ſcientiam de anima, poſtmodum verò determinat de propriis ſingulis animatis in ſequentibus libris. In tractatu autem de anima, quem habemus præ manibus, primo ponit procemium, in quo facit tria, quæ neceſſaria ſunt in quolibet procemio. Qui. n. facit procemium tria intendit, primo. n. vt auditorem reddat beneuolum. Secundo vt reddat docilem. Tertio vt reddat attentum. Beneuolum quidem reddit, oſtendendo vtilitatem ſciẽtiæ: docilem, præmittendo ordinem & diſtinctionem tractatus: attentum atteſtando difficultatem tractatus. Quæ quidem tria Ariſt. facit in procemio huius tractatus. Primo. n. oſtendit dignitatem huius ſcientiæ. Secundo verò ordinem huius tractatus, Quis ſit, ſ. & qualiter ſit tractandum de anima. ibi ¶ Inquirimus aũt. ¶ Tertio verò oſtendit difficultatem huius ſciẽtiæ ibi. ¶ omnino autem & penitus & difficiliorum &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo. n. oſtendit dignitatem huius ſcientiæ. Secundo vtilitatem eius, ibi ¶ Videtur aũt & ad veritatẽ &c. ¶ Circa primum ſciendũ eſt φ oĩs ſcientia bona eſt, & nõ ſolum bona, verum ẽt honorabilis. Nihilominus tñ vna ſcia in hoc ſuperexcellit aliam. Quod autem oĩs ſcientia ſit bona, patet, quia bonum rei eſt illud, ſ. in quo res habet eſſe perfectum: hoc. n. vnaqueque res quærit & deſiderat. Cum igitur ſcientia ſit perfectio hois, in quantum homo, ſcĩa eſt bonum hominis. Inter bona aũt quædam ſunt laudabilia, illa. ſ. quæ ſunt vtilia in ordine ad finem aliquem. laudamus. n. bonum equũ, quia bene currit. quedam verò ſunt ẽt honorabilia, illa. ſ. quę ſunt pp ſeipſa. honoramus. n. fines. In ſcientijs aũt quædam ſunt practicæ & quædam ſpeculatiuæ, & hæ differunt, quia practicæ ſunt pp opus, ſpeculatiuæ aũt propter ſeipſas. Et ideo ſciẽtiarum, ſpeculatiuæ, & bonę ſunt, & honorabiles, practicæ verò laudabiles tm. Omnis ergo ſcientia ſpeculatiua bona & eſt honorabilis. Sed & in ipſis ſcientijs ſpeculatiuis inuenitur gradus quantum ad bonitatẽ & honorabilitatem. Sciẽtia namq; oĩs ex actu laudatur, oĩs autẽ actus laudatur ex duobus, ex obiecto, & qualitate ſeu mõ. ſicut ædificare eſt melius φ facere lectum, quia obiectum ędificationis eſt melius lecto. In eodem aũt, reſpectu eiuſdem rei, ipſa qualitas gradum quendã facit, quia quanto modus ædificij eſt melior, tanto melius eſt ędificium. Sic ergo, ſi cõſideretur ſcientia, ſeu actus eius ex obiecto, patet, φ illa ſcientia eſt nobilior, quæ eſt meliorum & honorabiliorum. Si verò conſideretur ex qualitate ſeu mõ, ſic ſciẽtia illa eſt nobilior quæ eſt certior. Sic ergo dr̃ vna ſcientia magis nobilis altera, aut quia eſt meliorũ & honorabiliorum, aut quia eſt magis certa. Sed hoc eſt in quibuſdã ſcientijs diuerſum. quia aliquę ſunt magis certæ alijs, & tñ ſunt de rebus minus honorabilibus, aliæ verò ſunt de rebus magis honorabilibus & melioribus, & tñ ſunt minus certæ. Nihilominus tñ illa eſt melior, quæ de rebus melioribus & honorabilioribus eſt. Cuius rõ eſt, quia ſicut dicit Philoſophus in lib. 11. de animalibus: Magis concupiſcimus ſcire modicum de rebus honorabilibus & altiſsimis, etiam ſi topicè & probabiliter illud ſciamus, quàm ſcire multum & per certitudinem, de rebus minus nobilibus. Hoc. n. habet nobilitatem ex ſe & ex ſua ſubſtantia, illud verò ex modo & ex qualitate. Hæc autem ſcientia, ſ. de aĩa, vtrũque habet, quia & certa eſt hoc. n. quilibet experitur in ſeipſo, φ. ſ. habeat aĩam, & φ aĩa viuificet. Et quia eſt nobilior, anima. n. eſt nobilior inter inferiores creaturas. Et hoc eſt quod dicit. Nos ¶ opinantes notitiam, ¶ id eſt ſcientiam ſpeculatiuã oĩum eſſe ¶ bonorum, ¶ id eſt de numero bonorum ¶ & honorabilium ¶ ſed alteram ſcĩa eſt magis bona & honorabilis altera dupliciter, aut quia eſt magis certa, vt dictum eſt. vnde dicit ¶ ſm certitudinẽ, aut ex eo φ meliorum ¶ illorum. ſ. quæ ſunt in ſua natura bona ¶ & mirabiliorum, ¶ id eſt illorum quorum cauſa ignoratur ¶ propter vtraque, ¶ id eſt propter hæc duo ¶ animæ hiſtoriam. ¶ Et dicit hiſtoriam, ¶ quia in quadam ſumma tractat de anima non perueniẽdo ad finalem inquiſitionem omniũ, quæ pertinent ad ipſam animam, in hoc tractatu. Hoc. n. eſt de rõne hiſtoriæ ¶ in primis ¶ hoc ſi accipiat quantum ad totam ſciam naturalem, non dicit ordinem, ſed dignita-

Doceт idẽ Thomas in pœmio phyſicorum.

Ariſt. in lib. Rhet. ad Alexandrũ & in 2. lib. Rhe. ca. 14.

Ariſto. in 1. lib. magnorum moralium cap. 1. & 2.

Bonitas actionis ex duobus, pẽdet, ex obiecto, & qualitate ſeu modo.

Vide 1. lib. de parti. animalium. ca. 5. Sciẽtiæ de anima, cęteras partes naturalis philoſophi, vtroq; modo antecellit, hoc eſt, materia & certitudine.

dignitatem: Si verò ad ſcientiam de rebus animatis tm̄, ſic in primis dicit ordinem. Conſequenter cum dicit.

Scientia de anima mi ſi in modū vtilis eſt. Tex.cō.2.

Videtur autem & ad veritatem omnem, ipſius animę cognitio vehemēter conferre, & maxime ad ipſius naturæ ſcientiā. Eſt enim aīa quaſi principiū oīum animaliū.

Videtur autem & ad veritatem omnem, cognitio ipſius multum conducere, maxime autem ad naturam. Eſt enim tanquam principium animalium.

Oſtēdit vtilitatem.

Ratione intellect⁹, ducit nos in diuinor ſi notitiam: moralium vero notitiā ex ipſius pēdet potentijs, ex illius verò eſſentia, naturalia cognoſcimus. Lib.1.Phyſ.

Reddit auditorem beneuolum ex vtilitate huius ſcię dicens, ꝙ cognitio de anima videtur multum proficere ad omnem veritatem, quæ traditur in alijs ſcientijs. Ad omnes enim partes philoſophiæ inſignes dat occaſiones. quia, ſi ad philoſophiam primam attendamus, non poſſumus deuenire in cognitionem diuinarum & altiſsimarum cauſarum, niſi per ea quę ex virtute intellectus poſsibilis acquirimus. Si enim natura intellectus poſſibilis eſſet nobis ignota, non poſſumus ſcire ordinē ſubſtantiarum ſeparatarum, ſicut dicit Commentator ſuper. 11. Metaph. Si verò attendatur quantum ad moralem. non poſſumus perfecte ad ſcientiam moralem peruenire, niſi ſciamus potentias animæ. Et inde eſt ꝙ Philoſo. in Ethico. attribuit quaſlibet virtutes diuerſis potentijs aīę. Ad naturalem verò vtilis eſt, quia magna pars naturalium eſt habens animam, & ipſa anima eſt fons & principium omnis motus in rebus animatis. Eſt enim anima tanquam principium animalium, ly ¿tanquam¿ non ponitur ſimilitudinarie, ſed expreſsiue. Conſequenter cum dicit.

Atque perſpicere, cognoſcereque naturam eius & ſubſtantiam quærimus: deinde ea, quæ circa ipſam accidunt. Quorum quædam affectus ipſius eſſe proprij, quædam animalibus etiam per ipſam ineſſe, competereque videntur.

Tex.cō.3. Hic docilē reddit Lectorem. Subſtantia principiū, demum vero & affectiones conſiderandæ ſunt.

Inquirimus autem conſiderare, & cognoſcere naturam ipſius & ſubſtantiam, poſtea quæcunque accidunt circa ipſam. Quorum aliæ propriæ paſſiones animæ eſſe videntur, aliæ autem communes & animalibus propter illam ineſſe.

Oſtendit ordinem huius tractatus dicens ꝙ intendimus conſiderare per ſigna, ſ. ¿ & cognoſcere per demonſtrationem, ſ. quid ſit aīa, ſeu naturam ipſius & ſubſtantiam ¿ & poſtea quęcunque accidunt circa ipſam, ¿ idest paſsiones eius. Et in hoc eſt quædā diuerſitas, quia quædam videntur paſsiones animæ tantum, ſicut intelligentia & ſpeculatio: quędam verò per ipſam animam ineſſe videntur cōiter animalibus, ſicut delectatio & triſtitia, ſenſus & phantaſia. Conſequenter cum dicit.

Hic attentum facit, prima difficultas.

Verum enim omni ex parte, atque omnino difficilimū eſt, fidem aliquam de ipſa tandem accipere. Nam, tum hæc quæſtio communis ſit etiam cum alijs rebus compluribus, de ſubſtantia dico, & quid eſt, cuipiam fortaſſe modus, vna via quædam eſſe videtur, qua cognoſcere quidnam ſit vnaquæque poſſimus rerum, quarum ſubſtantiā percipere volumus, & perinde atque modus vnus eſt hiſce, quo propriū rerum demonſtrantur affectus. Quapropter quærendum eſt, quænam ſit illa via, quis ille modus vnus, quo rerum ſubſtantiæ percipi poſſunt. Quod ſi non vnus quidam, atque cōis ſit ille modus, longe difficilior ipſa pertractatio ſit. Oportebit.n. de vnaquaque rerū accipere, quis ad vnamquanque modus accommodabitur. Si verò pateat, illum, demonſtrationem, vel diuiſionem, vel ēt quendam alium modū eſſe, cōplures inſuper difficultates erroresq; emergunt, in iis exquirēdis, è quibus vniuſcuiuſque conficiēda eſt diffinitio. Aliarum nanque rerū alia principia ſunt, vt numerorū, ſuperficierumque. Primum autem fortaſſe neceſſarium eſt, diuidere atque accipere in quonā generū collocetur, quidque ſit aīa, vtrum ſit ſubſtantia, an in qualitate, vel in quātitate, vel in alio quodam prædicamētorum genere, collocetur. Deinde perveſtigandum eſt, vtrum eorum ſubeat rationem, quę potētia ſunt, an potius quidam ſit actus. Non enim parum intereſſe videtur. Conſiderandum eſt præterea, ſi partibilis ſit, necne. Et vtrū eiuſdem ſit anima ſpeciei omnis, an nō. Si autē non ſimilis ſpeciei, vtrū ſpeciei tantum, an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt atque quærunt de anima, de humana tantum quærere perſcrutarique videntur. At cauendum eſt ne nos prætereat, vtrum vna ſit eius ratio, vt animalis, an vniuſcuiuſque ſit alia ratio, vt equi, canis, hominis, aut Dei. Animal autem vniuerſale aut nihil eſt, aut poſterius eſt. & quicquid itidem aliud communiter prædicatur.

Tex.cō.4.

Omnino autem & penitus difficillimorum eſt, accipere aliquam fidem de ipſa. Cum enim ſit quæſtio communis & multis alijs (dico autem eam, quæ eſt circa ſubſtantiam, & eam, quæ quid eſt) fortaſſis alicui videbitur vna quædam methodus, eſſe de omnibus de quibus volumus cognoſcere ſubſtantiam, ſicut & eorum quæ ſunt ſecundum accidens, propriorum demoſtrationem, quare quærendum vtique erit methodum iſtam. Si autem non eſt vna quædam & cōis methodus de eo quod quid eſt, amplius difficilius eſt negotiari. Oportebit.n. accipere circa vnumquodque, quis modus. Si autem manifeſtum ſit, vtrum demōſtratio ſit, aut diuiſio, aut etiam aliqua alia methodus, adhuc multas habet dubitationes & errores, ex quibus oportet quærere. Alia enim aliorum principia, ſicut numerorum & planorum. Primum autem fortaſſis neceſſarium eſt diuidere in quo generum, & quid ſit. Dico autem, vtrum hoc aliquid & ſubſtantia ſit, aut qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuiſorum prædicamentorum. Adhuc autem, vtrum eorum quæ in potentia ſunt, an magis entelechia quædam ſit, differt enim non aliquid parum. Conſiderandum autem & ſi partibilis, & vtrum ſit ſimilis ſpecie omnis anima, an non: Si autem non ſimilis ſpeciei, vtrum ſpecie differat, aut genere. nunc quidem enim dicentes & quærentes de anima, de humana ſolum videntur intendere. Formidandum autem quatenus nos lateat vtrum vna ratio ipſius eſt, ſicut animalis, aut ſecūdum vnumquodque altera: vt equi, canis, hominis, aut Dei. Animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius. Similiter autem & ſi aliquod commune aliud prædicetur.

Tex.cō.5. Tex.cō.6. Tex.cō.7. Tex.cō.8.

Oſtēdit difficultatem.

Oſtendit difficultatem huius tractatus. Et hoc quantum ad duo. Primo quantū ad cognoſcendum ſubſtantiam aīæ. Secundo q̄tum ad cognoſcēdum accidentia, ſeu proprias paſsiones ibi ¿ Dubitationē aūt &c. ¿ Quantum aūt ad primum, oſtendit duplicem difficultatem. Et primo quantum ad modum diffiniendi ipſam. Secūdo quantum ad ea, quę intrant diffinitionem. ibi. ¿ Primum autem fortaſsis &c. Dicit ergo, quamuis ſit vtilis ſcientia de anima, tamē difficile eſt ſcire de anima quid eſt. & hæc difficultas eſt in qualibet re, cum ſit vna cōis quæſtio animæ & multis alijs, circa ſubſtātiam eorum, & circa quod quid eſt. Eſt ergo prima difficultas, quia nos neſcimus per quam viam procedendum ſit ad diffinitionem, quia quidam dicunt, ꝙ demonſtrando: quidam, ꝙ diuidendo: quidā verò ꝙ cōponendo. Ariſt. aūt voluit, ꝙ cōponendo. Scd̄a difficultas eſt de his, quę ponunt in diffinitione. Diffinitio. n. notificat eſſentiā rei quæ non pōt ſciri niſi ſciātur principia. ſed diuerſorum ſunt diuerſa principia. & ideo difficile eſt ſcire ex quibus ſumant principia. Illa ergo quę ingerūt difficultatē ponentibus & inquirentibus diffinitionē, reducunt ad tria: quorū primū eſt circa ſubſtam aīæ. Secūdum circa

partes

partes eius. Tertiũ circa adiutoriũ, quod neceſſariũ eſt in diſſinitionibus ex accidentibus aĩæ. Circa ſubam eſt dubitatio de genere. Hoc.n. primo quærimus in diſſinitione cuiuſlibet rei, vt.ſ. ſciamus genus. Et ideo quęrendum eſt in quo genere ſit ponenda aĩa, vtrum.ſ. in gñe ſubſtantiæ, vel inquanto, vel in quali. Et non ſolum eſt accipere genus ſupremum, ſed propinquum. Neque.n. qñ hominem diſſinimus, ſubſtantiam accipimus, ſed aĩal. Et ſi aĩa inuenitur in genere ſubſtantiæ, adhuc cũ vnumquodque genus dicatur dupliciter, hoc quidem potẽtia, hoc autem actu, quęrendum erit vtrum ſit potentia, vel actus. Item quia ſubſtantiarum quædã ſunt cõpoſitæ, quædam ſimplices, & quærendum erit, vtrũ anima ſit cõpoſita, aut ſimplex, & vtrũ partibilis vel impartibilis. Eſt ẽt qõ vtrũ ſit vnius ſpeciei omnis anima ad omnem animam, aut non. Et ſi non ſit vnius ſpeciei, adhuc eſt qõ vtrum differant ẽt genere vel nõ. Item adhuc dubitatio eſt circa ea, quæ participant diſſinitione. Quædam.n. diſſiniuntur vt genus, quædam verò, vt ſpecies. Et ideo vr̃ eſſe quæſtio, vtrum diſſinitio animæ ſit ſicut generis, aut ſicut ſpeciei ſpecialiſsimę. Nã aliqui quærentes de aĩa videntur intendere ſolum de anima humana. Et quia apud antiquos philoſophos erat duplex opinio de aĩa. Platonici.n. qui ponebãt vniuerſalia ſeparata, ſ. ꝙ eſſent formæ & ideæ, & erant, cauſæ rebus particularibus cognitionis & eſſe, volebant ꝙ eſſet quędam aĩa ſeparata per ſe, quæ eſſet cauſa & idea aĩabus particularibus, & ꝙ quicquid inuenitur in eis, deriuatur ab illa. Naturales aũt Philoſophi volebant, ꝙ non eſſent ſubæ vl̃es niſi particulares tm̃, & ꝙ vl̃ia nihil ſint in rerũ natura. Et ꝑꝑ hoc eſt qõ, vtrum ſit quęrenda ſolum vna cõis rõ aĩæ, ſicut dicebant Platonici: vel huius, vel illius animæ, ſicut dicebant Naturales, ſ. vt aĩæ ęqui, vel hominis, aut Dei. Et dicit {Dei} quia credebãt corpora cœleſtia eſſe Deos, & dicebant ea eſſe aĩata. Ariſt. autẽ vult ꝙ quæratur ratio vtriuſque, & cõis animæ, & cuiuſlibet ſpeciei. Quod autem circa hoc dicit, Animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius: ſciendum eſt, ꝙ de aĩali vniuerſali poſſumus loqui dupliciter: qa aut ſm ꝙ eſt vl̃e, quod.ſ. eſt vnũ in multis: aut ſm ꝙ eſt aĩal: & hoc, vel ſm ꝙ in rerũ natura, vel ſm ꝙ eſt in intellectu. Sc̃dum aũt, quod eſt in rerum natura, Plato voluit aĩal vniuerſale aliquid eſſe, & eſſe prius particulari, qa vt dictum eſt, poſuit vl̃ia ſeparata & ideas. Ariſt. aũt vult ꝙ vt ſic, nihil eſt in rerum natura, Et ſi aliquid eſt, dixit illud eſſe poſterius. Si aũt accipiamus naturam aĩalis nõ ſecundum ꝙ ſubiacet intentioni vniuerſalitatis, ſic aliquid eſt & prius, ſicut quod eſt in potentia, prius eſt quàm id quod eſt in actu. Conſequenter cum dicit.

Quomodo vniuerſalia aliquid ſint aut nihil lege interpræte infra lib. 2. tex cõ. 60.

Pręterea, ſi non plures ſint animæ ſed partes, vtrum animam totam, aut partes quærere prius oporteat. Difficile autẽ eſt id quoque determinare, quænam, inquã, partes à quibus diuerſæ ſint. Et vtrum ipſas partes, an ipſarum partium operationes prius quærere perſcrutarique oporteat. ceu inteligere, aut intellectiuũ: & ſentire, aut ſenſitiuum, & eodem modo de cæteris. Quòd ſi operationes ſint exquirendæ prius, rurſus profectò quiſpiã dubitabit, ſi obiecta horum prius ſint inquirẽda, vt ſenſibile priuſquam ſenſitiuum, & intelligibile, quã intellectiuũ.

Tex. cõ. 9.

Amplius autem & ſi non multæ animæ, ſed partes, vtrum oporteat quærere prius totã animam, aut partes.

Tex cõ. 10.

Difficile aũt eſt determinare quæ nam partes natura alterę abinuicem ſint. Et vtrum partes oporteat quærere primum, aut opera ipſarum, vt intelligere, aut intellectum, & ſentire, aut ſenſitiuum. Similiter autem & in alijs. Si autem opera, prius iterum vtique dubitabit aliquis, ſi obiecta horum prius quærendum, ſicut ſenſibile ſenſitiuo, & intelligibile intellectiuo.

Tangit difficultates, quę emergũt circa potẽtias aĩę. In anima.n. ſunt partes potentiales, ſ. intellectiuum, ſenſitiuum, & vegetatiuum. Eſt ergo qõ, vtrum hæ ſint diuerſæ animæ, ſicut Platonici volebant, & etiam ponebant: an ſint partes potentiales animæ. Et ſi ſint partes potentiales aĩæ, quæritur ẽt, vtrum primo debeamus quærere potentias ipſas quàm actus, aut primo actus ꝙ̃ potentias, vt intelligere ante intellectum, & ſentire ꝙ eſt actus, ante ſenſitiuũ quod eſt potẽtia, & ſimiliter in alijs potentijs & actibus, Et ſi primo debemus quærere actus quã potentias, adhuc erit qõ vtrum ſint prius quęrenda obiecta horum actuum ꝙ̃ potẽtiæ: vt puta prius debeat quæri ſenſibile quàm ſenſitiuũ, aut intelligibile quàm intellectiuum. Conſequenter etiam cum dicit.

Non ſolum autem ipſius quid eſt cognitio conferre videtur ad perſpiciendas eorum cauſas accidentiũ, quæ per ſe ſubſtantijs inſunt, vt in mathematicis cõfert quid eſt rectum & quid curuũ, vel quid linea, quid ſuperficies, ad cognoſcendum: quod rectis trianguli anguli ſunt æquales. nam ipſum quid eſt, omnis eſt principium demõſtrationis, ſed econuerſo etiam accidẽtia magnam afferunt opem ad illum percipiendum. Nam cum per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere poſſumus, tum aliquid ẽt de ſubſtantia dicere poterimus optime. Quare patet eas omnes diffinitiones, differendi modo, vaneq; dictas & aſſignatas eſſe, quibus non fit, vt accidentia percipiãtur, aut de ipſis coniectura facilis habeatur.

Videtur aũt nõ ſolum quod quid eſt cognoſcere, vtile eſſe ad cognoſcendas cauſas accidẽtium ſubſtantijs, ſicut in mathematicis quid rectum & quid obliquum, & quid linea, & quid planum, ad cognoſcendum quod rectis triãguli anguli ſunt æquales, ſed & econtrario accidentia cõferunt magnam partem ad cognoſcendum quod quid eſt. Omnis.n. demõſtrationis principium eſt, quod quid eſt. Cũ enim habeamus tradere, ſecundum phantaſiam de accidẽtibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de ſubſtantia habebimus dicere aliquid quam optimè. Quare ſecundum quaſcunque diffinitiones non contingit accidentia cognoſcere, ſed neque coniecturari de ipſis facile, manifeſtum eſt quòd dialecticæ fictæ ſunt & vanæ omnes.

Ponit difficultates, quæ emergũt quantũ ad illa, quæ ſunt in adiutorium diſſinitiones aĩæ: Quia in diſſinitione oportet nõ ſolũ cognoſcere principia eſſentialia, ſed ẽt accidentalia. Si.n. rectè diſſiniremꝰ, & poſſent cognoſci principia eſſentialia, diſſinitio nõ indigeret accidẽtibus. Sed quia principia eſſentialia rerũ ſunt nobis ignota, ideo oportet ꝙ vtamur differentijs accidẽtalibus in deſignatione eſſentialiũ. bipes.n. nõ eſſentiale, ſed ponitr̃ in deſignatione eſſentialis. Et ꝑ eas, ſ. per differẽtias accidẽtales, ꝑuenimus in cognitionẽ eſſentialiũ. Et ideo difficile eſt, quia oportet nos, prius cognoſcere quod quid eſt aĩæ, ad cognoſcendum facilius accidentia aĩæ. ſicut in mathematicis valde vtile eſt præaccipere quo quid erat eſſe recti & curui & plani ad cognoſcendum quod rectis trianguli, anguli ſint æquales, Econuerſo etiam accidentia, ſi præaccipiantur, multum conferunt ad cognoſcendum quod quid erat eſſe, vt dictum eſt Si quis ergo aſsignet diſſinitionẽ, per quam nõ deueniatur in cognitionem accidentium rei diſſinitę, illa diſſinitio non eſt realis, ſed remota & dialectica: Sed illa diſſinitio, per quam deuenitur in cognitionem accidentium, eſt realis & ex proprijs & eſſentialibus rei.

Vera & realis definitio rei ea eſt ꝙ̃ infert ꝓpriorum accidentium notitiam.

LECTIO II.

Huius ſcientiæ præmiſſa difficultate, ac varijs diffiniendi & ſciendi generibus, oſtendit de anima contemplationem ad quam philoſophiæ partem ſpectet.

Lege infe. rius, lect. 10. Tex. cõ. 12

Eſt etiam de affectibus animæ dubitatio, vtrum omnes communes ſint cum eo quod habet animã, an ſit & ipſius animæ proprius aliquis.

Dubitationem autẽ habent & paſſiones animæ, vtrum ſint omnes communes & habentis, an ſit aliqua & animæ propria ipſius.

Poſtquam philoſophus oñdit difficultatẽ, quę eſt in ſciã de Aĩa ex parte ſubæ. & quo quid eſt aĩæ, hic conſequenter oñdit difficultatẽ, quę eſt ex parte paſſionũ & accidentium aĩæ. Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationẽ circa paſſiones aĩæ, & ſoluit eam. Secundo ex hmõi ſolutione oñdit, ꝙ cognitio de aĩa pertinet ad philoſophũ naturalẽ, ſeu ad phyſicum. ibi. § Et pp hoc igitur iam phyſici &c. § Dicit ergo primo ꝙ dubitatio eſt circa paſſiones animæ & operationes, vtrũ. ſ. eſſent animæ propriæ ſine communicatione corporis, vt Platoni videbatur: vel nulla ſit propria animę, ſed oẽs ſint cõmunes corporis, & compoſiti. Deinde cum dicit.

Hoc enim ipſum accipere quidem neceſſarium eſt, non tamen accipi facile poteſt. Atq; plurimi ſunt, quorum ſine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, vt iraſci, confidere, cupere, & omnino ſentire. Maxime autem ipſum intelligere proprio ſimile eſt. Quod ſi hoc etiam imaginatio ſit quædam, aut ſine imaginatione non ſit, nec iſtud eſſe ſine corpore poteſt.

Hoc enim accipere quidem neceſſarium eſt, nõ autem facile. Videtur autem plurimorum quidem, nullum ſine corpore pati, neque facere, vt iraſci, confidere, deſiderare, & omnino ſentire. Maxime autem videtur proprium ipſum intelligere. Si autem eſt & hoc phantaſia quædam, aut non ſine phantaſia, non continget vtique neque hoc ſine corpore eſſe.

Circa hoc duo facit. Primo. n. oñdit difficultatẽ huiuſmodi qõnis. Scdo verò neceſſitatẽ. ibi. § Si quidem igiẽ eſt aliquid. § Dicit ergo primo, ꝙ accipere hoc. ſ. vtrum paſſiones & operationes aĩę ſint cõmunes, vel proprię, eſt neceſſarium, & non eſt leue, ſed valde difficile. Et ꝙ ſit difficile oñdit dicẽs: ꝙ cã difficultatis eſt, qa in apparenti vr̃, ꝙ multæ paſſiones ſint cões, & nõ ſit pati ſine corpore, vt puta iraſci, & ſentire, & hmõi, quorũ nihil patitur aĩa ſine corpe. Sed, ſi aliqua operatio eſſet propria aĩæ, appareret hoc de operatione intellectus. Intelligere. n. q̃ eſt operatio intellectus, maxime vr̃ propriũ eſſe aĩæ Siquis tñ recte cõſideret, nõ vr̃ propriũ aĩæ intelligere. Cõ. n. intelligere vel ſit phantaſia, vt Platonici ponebãt; aut non ſit ſine phantaſia, fuerunt. n. quidã (ſicut antiqui naturales) qui dicebant ꝙ intellectus non differebat à ſenſu, & ſi hoc eſſet, tũc intellectus in nullo differret à phantaſia. & ideo platonici moti ſunt ad ponendum intellectũ eſſe phantaſiam. Cũ ergo phantaſia indigeat corpore, dicebãt ꝙ intelligere nõ eſt propriũ aĩæ, ſed cõe aĩæ & corpori. Si autẽ detur, ꝙ intellectus non ſit phantaſia, nihilominus tñ nõ eſt intelligere ſine phantaſia. Reſtat igiẽ ꝙ intelligere non eſt proprium aĩæ, cum phantaſia indigeat corpore. Non ergo contingit hoc. ſ. intelligere eſſe ſine corpore. Quamuis autem hoc Ariſto. ſ. aperte manifeſtet in tertio huius, nihilominus tñ quantũ ad hoc aliquid exponemus. Nã intelligere quodãmõ eſt propriũ aĩæ, quodãmodo eſt cõiuncti. Sciendum eſt igiẽ, ꝙ aliqua operatio aĩæ aut paſſio eſt, quę indiget corpore, ſicut inſtrumẽto, & ſicut obiecto, ſicut videre indiget corpe, ſicut obiecto, qa color, qui eſt obiectum viſus, eſt in corpore: Itẽ ſicut inſtrõ, quia viſio & ſi ſit ab aĩa, non eſt tñ niſi per organum viſus, ſ. pupillam, quæ eſt vt inſtrm̃, & ſic videre nõ eſt aĩę

Lect. 12. Tex. cõ. 30. tm̃, ſed ẽt organi. Aliqua aũt operatio eſt, quæ indiget corpore, non tñ ſicut inſtrõ, ſed ſicut obiecto tm̃. Intelligere. n. nõ eſt per organũ corporale, ſed indiget obiecto corporali. Sicut. n. philoſophus dicit in tertio huius hoc mõ phãtaſmata ſe hñt ad intellectum, ſicut colores ad viſum. Colores aũt ſe hñt ad viſum, ſicut obiecta, phantaſmata ergo ſe hñt ad intellectum ſicut obiecta. Cum aũt phantaſmata non ſint ſine corpore, vr̃ ꝙ intelligere nõ eſt ſine corpore, ita tñ ꝙ ſit ſicut obiectũ & non ſicut inſtrum. Ex hoc duo ſequuntur. Vnum eſt, ꝙ intelligere eſt propria operatio aĩę, & nõ indiget corpore niſi vt obiecto tm̃, vt dictũ eſt: videre aũt & aliæ operationes & paſſiones nõ ſunt aĩę tm̃, ſed coniuncti. Aliud eſt ꝙ illud, qđ hẽt operationẽ per ſe, hẽt ẽt eſſe & ſubſiſtentiã p ſe, & illud, ꝙ non hẽt opationem p ſe, nõ hẽt eſſe p ſe. Et ideo intellectus eſt forma ſubſiſtẽs, aliæ potẽtiæ ſunt formæ in materia. Et in hoc erat difficultas hmõi qõnis, quia. ſ. oẽs paſſiones aĩæ ſm apparentiam videntur eſſe coniuncti. Conſequenter cum dicit.

Anima propriã habet operationẽ quam ſola ac ſine vllo organo exercet, igitur immortalis eſt.

Si igitur operationũ animæ, vel affectuũ aliquis proprius fuerit ipſius, fieri põt vt ipſa anima ſeparetur. Sin verò nullus ſit eius proprius, non ſeparabilis eſt, ſed eſt de ipſa perinde atque de recto, cui multa quidem, vt rectum eſt, competunt, veluti puncto pilam æneam tangere, non tamen ipſum vnquam ſeparatum tanget. Eſt enim inſeparabile, quippe cum ſemper aliquo cum corpore ſit.

Si quidem igitur eſt aliquid animæ operum, aut paſſionum proprium, continget vtique ipſam ſeparari: Si verò nullum eſt proprium ipſius, non vtique erit ſeparabilis, ſed ſicut recto, inquantum recto, multa accidunt, vt tangere æneam ſphæram ſecundum punctum, non tamen tanget hoc, ſeparatum ipſum rectum, inſeparabile enim, ſiquidem ſemper cum quodam corpore eſt.

Aſſignat cãm neceſſitatis huius qõnis, quia. ſ. ex hoc habeẽ vnum ꝙ oẽs maxime ſcire deſiderãt circa animã, vtrũ. ſ. contingat aĩam ſeparari dicẽs, ꝙ ſi cõtingat aliquã propriã opationẽ, aut paſſionẽ aĩę eſſe, vtiq; cõtinget ipſam aĩam ſeparari à corpe, qa (vt dictũ eſt) ꝙ hẽt opationem per ſe, hẽt ẽt eſſe & ſubſiſtentiã per ſe: Si verò nõ eſſet aliqua ꝓpria opatio ſeu paſſio aĩę, eadẽ rõne nõ cõtingeret ipſam aĩam ſeparari à corpe, ſed erit de aĩa, ſicut de recto. Licet. n. multa accidãt recto inquãtum rectũ. ſ. tangere æneam ſphærã ſm punctum, non tñ accidit ei niſi in materia. nõ. n. tãgit rectũ in puncto ęneã ſphærã, niſi in materia. Sic erit de aĩa ſi nõ habet propriam operationẽ, ꝙ licet ei multa accidant, non tñ accidunt ei niſi in materia. Conſequenter cum dicit.

Videntur autem omnes affectus animæ, cum corpore eſſe, ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, gaudium, odium deinde, atque amor. Nam vnà cum his ipſum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita eſſe ex eo patet. Interdum enim non iraſcuntur neque timẽt, etiam ſi ſe vehementes ipſis manifeſtæue cauſæ offerant. Interdum à paruis quibuſdam mouentur, atque exiguis, ſi feruet concitaturque corpus, & perinde ſe habet atque cũ afficit ira. Hoc magis ex eo patet, quia nonnulli nulla re penitus accidẽte, q̃ quidẽ poſſit terrere, nulloq́; imminẽte periculo vt hi q metuut, perturbanẽ ac afficiunẽ timore.

Quæ ſi ita ſint, patet affectus rationes eſſe materiales. Quare & diffinitiones ipſorum ſunt tales. Iraſci nanque motus quidam talis eſt corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc, huius gratia.

Videntur autem & animæ paſſiones oẽs eſſe cũ corpore ira, manſuetudo, timor, miſericordia, cõfidentia, adhuc gaudium, & amare & odire. Simul enim cum his patitur aliquid corpus. Indicat autem hic, aliquando quidem duris & manifeſtis paſſionibus coincidẽtibus nihil exacerbari, aut timere. Aliqñ aũt & à paruis & debilibus moueri, cũ accẽdatur corpus: & ſic ſe habeat ſicut cũ iraſci Tex. cõ. 15.

tur

tur. Adhuc aũt magis hoc manifeſtum. Nullo.n.terribili imminẽte, in paſſionibus fiunt, his tanquã quibus timẽs. Si aũt ſic habet, manifeſtũ quoniã paſſiones rõnes in materia ſunt. Quare termini tales, vt iraſci, motus qdã talis corporis, aut partis, aut potẽtię, ab hoc, & gratia huius.

Manifeſtat illud, quod ſuprà ſuppoſuerat, ꝙ.ſ. quędã paſsiones animæ ſunt cõiuncti, & non animę tm̃. Manifeſtat aũt hoc ex vno, quod conſiſtit ex duobus. Cuius prõ talis eſt, Omne ad quod operatur cõplexio corporis non eſt aïæ tm̃ ſed ẽt corporis: ſed complexio corporis operatur ad oẽs paſsiones aïæ, vt puta ad irã, manſuetudinem, timorem, confidentiam, miſericordiam, & hmõi, videntur ergo aïæ paſsiones oẽs eſſe cum corpore. Et ꝙ ad hmõi paſsiones operetur cõplexio corporis probat dupliciter primo ſic. Quia nos videmus, ꝙ aliqñ ſuperueniunt duræ & manifeſtæ paſsiones, & hõ non prouocatur, neque timet, ſed ſi accendatur ex furore, ſeu ex cõplexione corpus à valde paruis & debilibus moueri, & ſic ſe habet ſicut cum iraſcit. Secundo probat dicens: Adhuc fit magis manifeſtũ ꝙ ad hmõi paſsiones operatur complexio corporis. Videmus.n.ꝙ ẽt ſi nullum immineat periculum, fiunt in aliquibus paſsiones ſimiles his paſsionibus, quæ ſunt circa aïam, vt puta melancholici frequenter, ſi nullum periculum immineat, ex ipſa complexione inordinata fiunt timentes. Ergo quia ſic ſe hẽt.ſ.ꝙ cõplexio operet ad paſsiones hmõi, manifeſtũ eſt ꝙ hmõi paſsiones {ſunt rationes in materia.} i. habentes eſſe in materia. Et propter hoc termini tales .i. diffinitiones harum paſsionum non aſsignantur ſine materia, ſicut ſi diffiniatur ira, dicetur ꝙ eſt motus talis corporis ſiue cordis, aut partis, aut potentiæ, & hoc dicit quantũ ad ſubſtantiam ſeu cauſam materialem {ab hoc} quantum ad cauſam efficientẽ {gratia huius} quantum ad cauſam finalem. Conſequenter cum dicit.

Naturales definitiões.

Idcircò Naturalis eſt de anima, vel omni, vel tali conſiderare.

Et propter hæc igitur iam Phyſici eſt conſiderare de anima, aut omni, aut huiuſmodi.

Concludit ex his, quæ dicta ſunt, ꝙ conſideratio de aïa pertinet ad Naturalem, Et hoc ex mõ diffiniendi concludit. Et ideo hic duo facit. Primo probat propoſitum. Secundo inſiſtit circa diffinitiones ibi {Differẽter autem diffiniet &c.} Probat autem propoſitũ hoc modo. Operationes aïę & paſsiones ſunt operationes corporis & paſsiones, vt oſtenſum eſt. Oĩs autem paſsio, cũ diffinitur, oportet ꝙ habeat in ſui diffinitione illud cuius eſt paſsio. nam ſubiectum ſemper cadit in diffinitione paſsionis. Si ergo paſsiones huiuſmodi non ſunt tantum animæ, ſed etiam corporis, de neceſsitate oportet ꝙ in diffinitione ipſarum ponaẽ corpus: ſed omne, in quo eſt corpus, ſeu materia pertinet ad naturalẽ: ergo & paſsiones hmõi pertinẽt ad naturalem. Sed cuius eſt cõſiderare paſsiones, eius eſt cõſiderare ſubiectum ipſarum. Et ideo iam phyſici eſt cõſiderare de aĩa {aut omni} {ſimpliciter} {aut hmõ}.ſ. de ea, q̃ eſt affixa corpori Et hoc dicit, quia reliquerat ſub dubio vtrum intellectus ſit potẽtia affixa corpori. Conſequẽter cum dicit.

Diuerſo autem modo Naturalis, & differendi artifex vnumquodque ipſorum diffiniet. Nam alter iram appetitionẽ eſſe dicet doloris viciſſim aduerſario inferẽdi, aut aliquid tale. Alter ſanguinis aut caloris eius, qui circa cor eſt, feruorem, ebullitionemue, atque alter materiam, alter formam hoc pacto reddit & rõnem. Hæc.n. eſt rõ rei, quàm neceſſe eſt ſi fuerit, in tali materia eſſe. Sic.n. & domus aſſignari diffinitio ſolet. Nam quidam talem eius rõnem aſſignat, eſſe dicens tegmẽtum quod quidem prohibere propulſareque poteſt incommoditates eas, quę tum à ventis tum ab imbribus, tum ẽt ab æſtu fieri eue-

Alterũ exẽplum de domo.

nireque ſolent. Quidã dicit lapides eſſe, lateres atque ligna, at alius formam in hiſce ponit horum dicendo gratia. Quis igitur iſtorum eſt naturalis? Is ne qui materiã aſſignat, & rõnem ignorat, an is qui ſolã rõnem reddit, & materiam ipſam amittit, an is potius qui vtranq; complectitur? At illorum vterq; quis eſt? At.n. conſtat neminẽ eſſe qui circa materiæ verſetur affectus non ſeparabiles & vt non ſeparabiles ſunt, præter ipſum Philoſophum naturalem. Etenim naturalis circa omnia ea verſatur, quæ talis corporis taliſque materiei ſunt operationes atque affectus. Circa autem ea, quæ talia non ſunt non naturalis, ſed aliud ſolet verſari. Atque de nõnullis quidem conſiderat ſi forte fuerit artifex, faber tanquam vel medicus. De his autem quæ ſeparabilia quidem non ſunt, attamen non, vt affectus corporis talis, ſed abſtractione ſumuntur, mathematicus, at ea quæ ſunt ſeparata, & vt talia ſunt, ipſe primus Philoſophus cõtemplatur.

Lege. 2. lib. phyſi.

Differenter autem diffiniet Phyſicus & Dialecticus vnumquodque ipſorum: vt ira quid eſt. Hic quidem.n. appetitum recontriſtationis, aut aliquid huiuſmodi, ille aũt feruorem ſanguinis, aut calidi circa cor. Horũ aũt alius quidem aſſignat materiam, alius verò ſpeciem & rationem. Ratio quidem enim hæc ſpecies rei. Neceſſe eſt autẽ hanc eſſe in materia huiuſmodi, ſi erit, ſicut domus, ratio quidem talis quædam, quia operimentum prohibens corruptiones à ventis & imbribus & caumatibus. Hæc autẽ dicit lapides & lateres & ligna. Alia verò in his, ſpeciem propter iſta. Quæ igitur naturalis harum? vtrum quæ circa materiam, rationem autem ignorans, aut quæ circa rationẽ ſolum, aut magis, quæ eſt ex vtriſque? Illorum aũt quis vterque? An nõ eſt aliquis, qui circa paſſiones materiæ non ſeparabiles, & quatenus nõ ſeparabiles verſetur, ſed phyſicus circa oẽs talis corporis, & talis materię, actiones & paſſiones verſatur. Quæcunque autem non quatenus talia, alius. Et de quibuſdam quidem eſt artifex ſi contingat, vt ſtructor, aut medicus. At nõ ſeparabilium quidem: inquantum autem non talis corporis paſſiones, ſed ex remotione, mathematicus. Secundum autem quòd ſeparata primus Philoſophus.

Tex.cõ.16.

Inſiſtit circa diffinitiones. Quia.n. oſtendit, quod in diffinitionibus paſsionum aïę, aliquę ſunt, in quibus ponitur materia & corpus: aliquę verò, in quibus non ponitur materia, ſed forma tm̃, oſtẽdit quod hmõi diffinitiones ſunt inſufficiẽtes. Et circa hoc inueſtigat differẽtiam, quæ inuenitur in iſtis diffinitionibus. Aliqñ.n. datur aliqua diffinitio, in qua nihil eſt ex parte corporis: ſicut qđ ira eſt appetitus vindictæ: aliqñ aſsignat aliqua diffinitio, in qua eſt aliqd ex parte corporis ſeu materię, ſicut qđ ira eſt accẽſio ſanguinis circa cor. Prima eſt dialectica, Scđa verò eſt phyſica, cũ ponaẽ ibi aliqd ex parte materiæ, & ideo ptinet ad naturalẽ. Hic.n.ſ. phyſicus aſsignat materiã cum dicit, ꝙ eſt accẽſio ſanguinis circa cor: Alius verò.ſ. dialecticus ponit ſpẽm & rõnem Hoc.n.ſ. appetitus vindictæ eſt rõ irę. Qđ aũt diffinitio prima ſit inſufficiẽs manifeſte apparet. Nã oĩs forma, q̃ eſt in materia determinata, niſi in ſua diffinitione ponatur materia, illa diffinitio eſt inſufficiẽs: ſed hæc forma, ſ. appetitus vindictę eſt forma in materia determinata, vnde cũ non ponaẽ in eius diffinitione materia, conſtat qđ ipſa diffinitio eſt inſufficiens. Et ideo neceſſe eſt ad diffinitionẽ ꝙ in diffinitione ponaẽ hoc.ſ. formã eſſe in materia hmõi.ſ. determinata. Et ſic habemus tres diffinitiones, qa vna aſsignat ſpẽm & ſpeciei rõnẽ, & eſt formalis tm̃, ſicut ſi diffiniaẽ domus ꝙ ſit operimentũ prohibẽs à ventis & imbribus & caumatibus. Alia aũt aſsignat materiã, ſicut ſi dicaẽ ꝙ domus eſt operimẽtũ qđ dã ex lapidibus, lateribus, & lignis. Alia verò aſsignat.i.

Finitio dialectica, quid phyſica, qđ.

Tres diffinitiones formalis ſeu logica. Materialis & naturalis.

in diffinitione ponit, vtrunque, materiam.ſ.& formam dicens, ꝙ domus eſt operimentum tale conſtans ex talibus,& propter talia.ſ.vt prohibeat ventos &c. & ideo dicit, quod alia diffinitio.ſ.tria ponit § in his §.ſ.lignis lapidibus quæ ſunt ex parte materiæ, § ſpeciem §.i.formam § propter iſta.ſ.vt prohibeat ventos. Et ſic cōplectitur materiam cū dicit § in his § & formā cum dicit § ſpēm § & cauſam finalem cū dicit § ꝓp iſta § quæ tria requiruntur ad perfectā diffinitionem. Sed ſi quæratur quę iſtarū diffinitionum ſit naturalis, & quæ nō. Dicendū, ꝙ illa, quæ conſiderat formam tm̄, non eſt naturalis, ſed logica: Illa aūt, quæ eſt circa materiam, ignorat aūt formā, nullius eſt niſi naturalis. Nullus.n.habet cōſiderare materiā niſi naturalis. Nihilominus tñ illa quæ ex vtriſque eſt, ſ. ex materia & forma, eſt magis naturalis. Et duæ harum diffinitionum pertinēt ad naturalē, ſed vna eſt imperfecta.ſ.illa quæ ponit materiam tantum, alia verò perfecta.ſ. illa quæ eſt ex vtriſque. Non.n. eſt aliquis qui conſideret paſsiones materiæ, non ſeparabiles, niſi phyſicus. Sed quia ſunt aliqui, qui aliter conſiderāt paſſiones materiæ, ideo oſtēdit ꝙ ſint & qualiter cōſiderēt, & dicit ꝙ ſunt tres. Vnū genus eſt ꝙ differt à naturali quantum ad principium, licet cōſideret paſsiones pro ut ſunt in materia, ſicut artifex, qui conſiderat formam in materia, ſed differunt, quia hmōi principium eſt ars, phyſici verò principiū eſt natura. Aliud genus eſt ꝙ quidem conſiderat ea, quæ hñt eſſe in materia ſenſibili, ſed non recipit in diffinitione materiā ſenſibilē, ſicut curuū rectum, & hmōi, licet habeant eſſe in materia & ſint de numero non ſeparabilium quantū ad eſſe, tñ mathematicus non determinat ſibi materiam ſenſibilem. Cuius rō eſt, quia res aliquæ ſunt ſenſibiles per qualitatē, quā titates aūt præexiſtunt qualitatibus, vnde mathematicus concernit ſolum id qđ quantitatis eſt abſolute, non determinās hāc vel illam materiam. Aliud genus eſt qđ quidē cōſiderat illa quorū eſſe vel nō eſt in materia oīno, vel quorū eſſe pōt eſſe ſine materia: & hic eſt Philoſophus primus. Et notandū ꝙ tota rō diuiſionis philoſophiæ ſumitur ſecundum diffinitionem & modum diffiniendi, cuius ratio eſt, quia diffinitio eſt principium demonſtrationis rerum, res autem diffiniuntur per eſſentialia. Vnde diuerſæ diffinitiones rerum diuerſa principia eſſentialia demonſtrant, ex quibus vna ſcientia differt ab alia. Conſequenter cum dicit.

Artifex. Mathematicus. Metaphyſicus. Diuiſio Philoſophiæ in phyſicā, Mathematicā, & Metaphyſicam, ex diuerſa ratione, modoq; definiēdi oritur.

Sed eo redeundum eſt vnde noſtra deflexit oratio, Dicebamus autem affectus animæ eſſe inſeparabiles ab animalium naturali materia vt ta.es ſunt, & non vt ſeparatur linea, ſuperficiesque ſic iram & metū à ſubiecta ſibi materia ſeparari. Verum.n.verò neceſſe eſt conſiderantes de anima, & de his dubitantes ac ambigētes, quę nos oportet procedentes inuenire, atque percipere, in mediū eorum antiquorum afferamus opiniones, qui de anima tractarunt aliquid atque dixerunt, vt ea quidē accipiamus quę benè iuxt dicta, ab his autem caueamus quæ non benè recteque dicta fuere.

Tex.cō. 18. *Sed redeundum eſt vnde ſermo. Dicebamus aūt, quod paſſiones animæ nō ſeparabiles à phyſica materia animalium, inquantum tales exiſtunt furor, & timor, & non ſicut linea & planum. Intendentes autem de anima, neceſſe eſt, ſimul dubitātes de quibus bene dubitare oportet, pertranſeuntes priorum opiniones, comprehendere quicunque aliquid de ipſa enuntiauerunt, vt bene quidem dicta accipiamus, ſi verò aliquid non bene, hoc vereamur.*

Interpres legiſſe videtur ἐπιτυγχάνειν id eſt bene dubitare cum ἐπαπορεῖν legendum ſit hoc modo neceſſe eſt ſimul dubitātes de quibus bene aūda re oportet.

Quia videbatur feciſſe quandam digreſsione ex hoc ꝙ inſtitit ad inquiſitionem diffinitionum, reducit ſe ad materiam propriā, dicens ꝙ redeundum eſt ad materiam propriam, vnde eſt ſermo habitus.ſ.ꝙ paſsiones animæ, vt amor, timor, & hmōi, non ſunt ſeparabiles à phyſica materia aīalium, inquantū tales exiſtunt.ſ.inquantum paſsiones, quæ non ſunt ſine corpore, & non ſunt ſicut linea & planū.i.ſuperficies, quæ rōne poſſunt ſeparari à materia naturali. Si ergo ita eſt, ad naturalem ſpectat cōſideratio earum, & et aīæ, ſicut ſupradictum eſt § De qua ſ.aīa intēdentes ad pñs neceſſe eſt accipere opiniones antiquorū, quicūque ſint ꝙ aliquid enunciauerunt de ipſa. Et hoc quidē ad duo erit vtile: primo qa illud, ꝙ benè dictū eſt ab eis, accipiemus in adiutoriū noſtrū. Scđo qa illud, ꝙ male enūciatū eſt cauebimus.

LECTIO III

Motu & ſenſu animam fuiſſe cognitam à philoſophis dicit. & illorum affert ſententias ac reprobat, qui le animam ex motu cognouiſſe exiſtimarunt.

Initium aūt inquiſitionis hoc erit profectò congruū ſi prius poſuerimus ea quæ maximè videntur animæ competere ſuapte natura. Animatum itaque duobus his ab inanimato maximè differre videt, motu ac ſenſu. Antiquioribus ēt noſtris hæc duo ferè de aīa accipimus. Animatum ab in aīato motu & ſenſu maxime diſtinguitur infra lib.2. tex.c.13. & lib.7.te.40.

Principiū autem quæſtionis præponere quę maxime videntur ipſi ineſſe ſecundum naturam. Animatum igitur ab inanimato in duobus maxime differre videtur, motu & ſenſu. Accipimus autem & à progenitoribus ferè duo hæc de anima.

Suprà poſuit Philoſophus procemiū, in quo intentionem ſuā, quid agendū, & difficultatē huius operis oſtēdit, hic verò proſequit tractatū ſm ordinē promiſſum. Diuiditur aūt tractatus iſte in duas partes. Primo.n.tractat de natura aīæ ſm opinionē aliorū Philoſophorū. Scđo verò ſm veritatem, & hoc in ſcđo lib. Prima pars diuidit in duas partes. Primo.n. narrat opiniones aliorum Philoſophorū de aīa. Scđo verò inquirit de opinionibus illis. ibi. § Conſiderandū eſt aūt &c. § Prima pars diuiditur in duas. Primo.n.oſtēdit ex quibus Philoſophi habuerunt viam ad inueſtigandum de aīa. Scđo verò oſtendit quō diuerſi deuenerunt in diuerſas opiniones de anima ibi.§ Dicunt. n.§ Dicit ergo primo ꝙ principium noſtrę cōnis.i.inquiſitionis, eſt apponere omnia, quæ ſm naturam vidētur ineſſe animę. Circa qđ ſciendum eſt ꝙ qñ inuenimus aliqua duo differre ſecundum aliquid manifeſtum, & ſm aliud immanifeſtū, certū eſt ꝙ per id, quod eſt manifeſtū, venimus in notitiā illius, quod eſt immanifeſtū. Et hunc modū tenerunt Philoſophi ad inueniendum naturā de aīa. Aīata.n. ab inaīatis differunt, per hoc ꝙ animata hñt animam, inaīata verò nō. Sed quia natura aīæ erat immanifeſta, & non poterat inueſtigari niſi ꝑ aliqua manifeſta, in quibus differunt aīata ab inaītis, inuenerunt illa, & ſm illa conati ſunt deuenire in cognitionem naturæ aīæ. Illa autem manifeſta, in quibus aīata differūt ab inanimatis, ſunt duo.ſ.ſentire & moueri. Nam aīata vīr differre ab inaīatis maxime motu, vt.ſ.moueāt ſeipſa, & ſenſu ſeu cognitione. Vnde credebāt ꝙ qñ ſcirent principia iſtorū duorum, ſcirēt, quid eſt aīa. Vnde laborauerūt cauſam motus & ſenſus ſcire, vt per hoc ſcirent naturam aīæ, & & credebant ꝙ id quod eſt cauſa motus & ſenſus eſſet aīa, & in hoc oēs antiqui philoſophi conueniebant. Sed ex hoc antiqui in diuerſas opiniones diuiſi ſunt. Nam aliqui conati ſunt deuenire in cognitionem animæ per motum, aliqui verò per ſenſum. Et ideo cum dicit.

Ignota niſi per ea quæ ſunt non innoteſcunt.

Inquiunt enim nonnulli animam id eſſe quod maxime primoque mouet. Atque exiſtimantes fieri non poſſe: vt id aliud quicquam moueat, quod non moueatur, animam vnum quid eorum eſſe putarunt, quæ motu mouentur.

Tex.cō.20. *Dicunt enim quidam & maxime & primo animam eſſe id quod eſt mouens. Exiſtimantes autem quod nō mouetur ipſum non contingere mouere alterum aliquid eorum, quæ mouentur, animam ſic arbitrati ſunt eſſe.*

Often-

Oſtendit horum diuerſitatem. Et primo de illis, qui inquirebant naturam animæ à motu. Secundo de illis qui inquirebant eam à cognitione ſeu ſenſu. ibi. § Quicunque aũt ad cognoſcere & ſentire. § Tertio eorũ qui inquirebant naturam eius ex vtroque ibi. § Quoniam autem & motiuum. § Circa primum ſciendum eſt, ꝙ illis, qui inquiſierunt animę naturam à motu, erat vnum cõe. ſ. ꝙ ſi moueatur anima, ꝙ aĩa ſit mouẽs & mota. Et huius rõ eſt ꝙ exiſtimabãt ꝙ id, quod nõ mouetur, non contingit mouere alterum, i. ꝙ nihil mouet niſi moueatur. Si ergo aĩa mouet aĩata, & nihil mouet alterum, niſi moueatur ipſum, manifeſtum eſt ꝙ aĩa maxime mouetur. Et hoc eſt, propter quod antiqui Naturales, arbitrati ſunt aĩam eſſe eorũ, quę mouentur. Sed ex hoc ẽt diuerſæ opiniones prouenerũt. Et ideo cũ dicit.

Quocirca Democritus ignem atque calorẽ ipſam cenſuit eſſe. Nam, cum ſint infinitæ figuræ, ac indiuidua, corpora rotunda dicit ignem & animam eſſe: Hæc indiuidua corpora ſimilia corpuſculis ijs eſſe, quæ in aere fieri videntur, in ipſis, inquam, radijs, quæ per feneſtram ingrediuntur, & rerum elementa generãdarum, ſeminaque totius eſſe naturæ dixit. Eadem & Leucippus ille cenſebat. Horum igitur corporum ea, quæ ſunt rotunda, ignem ac animam aſſerunt eſſe, propterea quòd maxime omnium figuræ tales totum corpus ingredi penetrareque poſſunt, atque cætera mouere cum moueantur & ipſa. Arbitramur enim animam id eſſe quod motum animalibus præbet. Quapropter & reſpirationem, viuendi rationem, atque cauſam eſſe putant. Nam eo quòd continet contrahente corpora, comprimenteue, ac extrudente figuras eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipſæ vnquam quieſcunt, ſuccurſum auxiliumque reſpiratione fieri dicunt, ingredientibus alijs figuris ſimilibus & quæ quidem egredi prohibent ipſas quæ animalibus inſunt, id repellendo quòd contrahit atque premit, & eouſque

Opinio Democriti de anima. *viuere animalia, quouſque id facere poſſunt.*

Vnde Democritus ignem quendam, aut calorem dicit eſſe ipſam. Infinitis enim exiſtentibus figuris & atomis, quæ ſpeciei rotundæ, ignem & animam dicit. vt in aere mota corpora, quæ vocantur deciſiones, quæ videntur per portas in radijs, quarum omne ſemen, elementa dicit

Oppi. Leucippi. *totius naturæ. Similiter autem & Leucippus. Horum autem ſphærica, animã, propter id, quod maxime poſſunt per omne penetrare huiuſmodi figura & mouere reliqua cum moueantur & ipſa, arbitrantes animam eſſe efficiẽs*

Tex.cō.21. *in animalibus motum. vnde & viuendi terminum eſſe reſpirationem. Conſtringente enim eo quod continet corpora, & extrudente figuras præbentes animalibus motum, ex eo quòd non eſt ipſas quieſcere nullatenus, auxilium fieri de foris, ingredientibus alijs huiuſmodi in reſpirando. Prohibere enim has & quæ inſunt animalibus diſgregari, ſimul prohibentes conſtringens & comprimẽs & viuere autem quandiu poſſunt hoc facere.*

ponit primam opinionẽ Demo. de aĩa dicẽs. vnde Democritus quidã. ſ. antiquus Philoſophus, qui excogitãs illud, qđ maxime mouet, eſſe naturã aĩæ: illud, quod maxime mouetur, vř eſſe de natura ignis: ideo dicit ipſam animã eſſe ignem quẽdam, aut calorem. Et opinio ſua fuit talis. Ipſe. enim nihil ponebat eſſe in rerum natura niſi ſenſibile & corporale, & volebat ꝙ principia oĩum rerũ ſint corpora indiuiſibilia & infinita, quæ vocabat atomos. Quæ quidem dixit eſſe vnius naturę, ſed differre ab inuicẽ figura, poſitione, & ordine, licet hic tñ ponat de figura, qa hæc ſola dña, quę eſt ſm figurã, neceſſaria eſt. Et iſta dña, quæ eſt ſm figuram, eſt ꝙ quædam erant rotunda, quædam quadrata, quædã pyramidalis & huiuſmodi. Ponebat ẽt hæc eſſe mobilia, & nũquam quieſcentia & ex concurſu ipſorum atomorum caſu eſſe mundum factum aiebat. Et ꝙ hæc indiuiſibilia corpora ſint mobilia, dabat exemplum de deciſionibus, quæ mouentur in aere, ẽt ſi nulla tempeſtas ſit, ſicut apparet per portas in radijs ſolis. Vnde, cum illa ſint multo minora, quia ſunt indiuiſibilia, illæ verò, quæ apparẽt in radijs deciſiones, ſunt diuiſibiles, manifeſte apparet ꝙ ſint maxime mobilia. Et quia inter alias figuras, figura rotunda eſt magis apta ad motum, cum non habeat angulos, quibus impediatur à motu: & quia credebant animam maxime moueri ex eo quod arbitrari ſunt animam efficere motum animalibus, ideo inter iſta infinita corpora, illa quæ erant inter illa rotunda corpora, dicebat eſſe animam. Huius etiam opinionis fuit Leucippus, qui fuit ſocius eius. Et ad hoc habebat vnum ſignũ, quia voluit Demo. terminum vitæ idest rationem conſiſtere in reſpiratione, licet inſufficienter, quia nõ oĩa viua reſpirant, quæ quidẽ reſpiratio neceſſaria erat ſm eũ, quia corpora rotunda implent corpus, cũ ſint cã motus in corpore aĩalis ſm eum, & ſunt in cõtinuo motu, & eo q̃ cõtinet, i. corpora noſtra aere cõſtringente § & extrudẽte §. i. exterius mittente illas, quæ ſunt de numero figurarum, quæ ſunt præbentes animalibus motus, ex eo ꝙ nullo modo quieſcunt, ne forte eis oĩno expulſis à corporibus noſtris deficerent corpora, ideo neceſſaria eſt reſpiratio, ꝑ quam & intromittanť illa corpora & ea, quæ ſunt intus ab iſtis quæ reſpirationem intrãt, impediantť ab exitu. Et tãdiu dixit viuere aĩalia, quãdiu poſſunt hoc facere, i. reſpirare, Et vis huiuſmodi ſigni eſt, quia cum reſpiratio ex hoc dicatur eſſe ratio vitæ, ꝙ continet ipſa corpora rotũda in corporibus animaliũ, & immittit etiã ea intus, ne propter exeuntia corpora, quæ cõtinue mouentur deficiat corpus animalis, manifeſtum eſt ꝙ ipſa corpora ſint anima, quæ quidem corpora voluit Democr. eſſe de natura ignis, & ex eis cauſari calorem. Secundo cum dicit.

Videtur aũt & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur eandem habere ſententiam. Quidam enim ipſorũ ea corpuſcula, quæ agitantur in aere: Quidã id quod illa mouet ac agitat, animam eſſe dixerut, propterea quòd continue moueri videtur ẽt ſi nullus ventus penitus aſſiet.

Videtur autem & à Pythagoricis dicta, eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipſorum, animam eſſe quæ ſunt in aere deciſiones. Alij autẽ has mouens. De his autem dictum eſt, propter ea quod continue videntur moueri, & ſi ſit tranquillitas omnę.

Ponit opinionem quorũdam pythagoricorum, quæ ſimilis erat opinioni Demo. nam illud, quod phythagorici dicunt, de anima, eandem habet intelligentiam — Opinio pythagoricorum.
cũ eo qđ dicit ipſe Demo. licet pythagorici in eandem ſniam non conueniant. Nã qnidã ipſorũ conuenientes — Tex.cō.22.
cu demo. dixerũt aĩam eſſe deciſiones, quæ ſunt in aere — Opinio Archelai
.i. corpora indiuiſibilia & infinita: ſicut Demo. dicebat. Alij verò ex ipſis philoſophis nõ dixerũt ipſa corpa indiuiſibilia & mobilia eſſe aĩam, ſed illã virtutẽ, quæ mouet ea corpora, aĩam dicebat. Et huius opinionis fuit quidam Archelaus philoſophus magiſter Socratis, vt Auguſt. narrat in lib. de ciui. Dei. Et rõ horũ, ſ. quare dicebant hmõi corpora eſſe aĩam dicta eſt, quia ſicut iam patet, volebant ꝙ illud qđ maxime mouet eſt aĩa, vnde ꝑꝑ hoc ꝙ hæc corpora cõtinue moueri videbanť, ſicut apparet in aere, in quo mouenť, ẽt ſi ſit tranquillitas, dicebant iſta corpora eſſe aĩam. Conſequenter cum dicit.

Eodem feruntur & ij, qui dicũt animam id eſſe, quod ſeipſum agitat motu. Etenim omnes ij motum videntur putaſſe maxime proprium eſſe animę, & alia quidem vniuerſa per animam, hanc autem à ſeipſa moueri, quia nihil videbant mouere, quod non moueatur & ipſum.

In idem autem feruntur quicunque dicunt animam eſſe quòd ſeipſum mouens. Videntur autem hi omnes exiſtimantes motum maxime proprium eſſe animæ. Et alia quidem omnia moueri propter animam, ipſam autem à ſeipſa, propter nihil videre mouens, quod non & ipſum moueatur.

Reducit in quandam ſummam opinionem plurium philoſophorum de anima ad has opiniones dicens, ꝙ omnes illi, qui diffinientes animam à motu, dixerunt ipſam eſſe illud, qđ ſeipſum mouet § ferũtur in idem § id eſt in eãdem intelligentiam cum prædictis. Omnes enim concordant in hoc & conueniunt quòd videntur exiſtimaſſe motum maxime & præcipue eſſe propriũ animæ. & quicquid mouetur, mouetur ab anima, ipſam verò animam moueri à ſeipſa. Et ratio horum, ſicut iam tactum eſt. erat, quia communiter opinati ſunt quòd nihil mouet alterum niſi moueatur & ipſum. Vnde cum anima moueat alia: credebant animam maxime & præcipue moueri. Tertio cum dicit.

Tex.c.13. Opio Anaxano. *Similiter & Anaxagoras id quod mouet, animam eſſe dicit. Et ſiquis alius cenſuit vniuerſum mentem mouiſſe, non tamen perinde penitus atque Democritus.*

Similiter autem & Anaxagoras animam dicit eſſe mouentem, & ſi aliquis alius dixit quòd omne mouit intellectus. Non tamen penitus ſicut Democritus.

Ponit opinionem Ana. de natura animæ. Et primo ponit in quo Anaxa. concordabat cum ſuperioribus dicens. ꝙ Anaxa. & quicunque alius dixit, ꝙ intellectus mouet omnia, dicit animam eſſe mouentem omnia, ſicut & illi dicunt. Sed in hoc differt, quia noluit quod omne quod mouet alterum, moueať & ipſum, immo dixit eſſe vnum intellectum ſeparatum & immixtum, qui alia moueat, eo non moto, & de natura huiuſmodi dicit eſſe animam. Vnde ex hoc inſurrexit error quorũdam. qui dicerent animam eſſe de natura diuina. Sic ergo patet in quo concordabat cum ſuperioribus, in hoc ſcilicet quod dixit animam eſſe mouentem. Sed differebat in hoc, quod dixit animam non moueri, cuius contrarium illi dicebãt. Differebat etiam à Democrito in acceptione intellectus.

Et ideo cum dicit.

Differentiæ opniõis Democ.& anaxago. *Is enim animatum & intellectum ſimpliciter idem eſſe putauit. Et enim id quod videtur, verũ eſſe dicebat, Quo circa recte dixiſſe inquit Homerum, Hectora iacere aliàs ſapientem. Non igitur vt potẽtia quadam circa veritatem, vtitur mente ac intellectu, ſed idem eſſe animam dicit & intellectum*

Ille quidem enim ſimpliciter dicit idem eſſe aĩam & intellectum, verum enim eſſe, quod videtur. Vnde bene facere Homerum, quòd Hector iacet illud ſapiens. Non itaque vtitur intellectu tanquam potentia quadam, quæ eſt circa veritatem: ſed idem dicit aĩam & intellectum.

Ponit hanc dĩam. Et primo opinionem Democriti dicẽs, quod ille. ſ. Democritus dixit § ſimpliciter § id eſt vbique vniuerſaliter intellectũ & aĩam eſſe idem. Cuius rõ eſt. quia Democritus credebat, quod nihil eſſet in mundo niſi ſenſibilia, & ſicut nihil erat in mundo niſi ſenſibilia ita dicebat quod nulla vis apprehenſiua erat in aĩa, niſi ſenſitiua. Vnde fuit huius opinionis, quod nulla veritas determinate haberetur de rebus, & quod nihil determinate cognoſcitur, ſed quicquid apparet, verum eſſet, & nõ magis illud quod cogitat vnus de re aliqua, quàm illud quod cogitat alius de eadem re, eodẽ tempore, verum eſſe: & ex hoc ſequebatur quod poneret contradictoria ſimul eſſe vera. Cuius ratio eſt, quia ipſe, (vt dictum eſt,) non vtebatur intellectu, qui eſt circa veritatẽ. i. virtutem intellectiua, per quam anima intelligit intelligibilia, ſed ſolum vt ſenſitiua, & qđ nihil cognoſceretur niſi ſenſibile, cum nihil poneret in rerũ natura niſi ſenſibile. Vnde cum ſenſibilia ſint in continuo motu & fluxu, opinatus eſt nullam veritatem determinatam eſſe in rebus. Et quia non peruenit ad hoc ꝙ cognoſceret intellectum eſſe potentiam quandam, quæ eſt circa veritatem. i. cuius obiectum eſt verum, & excedit omnes alias potentias animæ, ſed accepit tantum potentias animæ ſenſitiuas, ideo communiter & indiſferenter idẽ dicit animam & intellectum, quẽ quidem intellectum dicit trãſmutari ſm huminis tranſmutationem. Et propter hoc cõmendat Homerũ, qui dixit, § ꝙ Hector iacet aliàs ſapiens § ideſt quod ſecundum ſui mutationem, mutatus eſt intellectus eius, dum aliud ſaperet victus, & aliud inuictus. Secundo cum dicit.

Anax. autem minus de ipſis explanat. Multis enim in locis boni recteque mentem cauſam eſſe dicit. Alibi autem animam ipſam mentem eſſe efferit. nam animalibus vniuerſis tam paruis quàm magnis, tam præſtabilibus quàm minus etiam præſtabilibus mentem ineſſe dicit; Tex cõ.14.

Anaxa. autem minus certificat de ipſis. Multotiẽs quidem enim cauſam eius, quod bene & recte, dicit intellectum hunc eſſe animã. In omnibus magnis & paruis & honorabilibus & inhonorabilibus.

Oſtendit in quo differebat Anax. à Democrito, Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem Anaxa. Secundo reprobat eam ibi. § Non videtur autem &c. § Dicit ergo primo quod Anaxa. loquitur de anima magis dubie, & minus certificat de ipſa. Nã ipſe Anax. multotiens dicit intellectu eſſe cauſam eius, quod eſt bonum operari, ideſt bonæ operationis, Alibi verò ideſt in alijs locis dicit hunc intellectum ſcilicet qui eſt cauſa bone operationis & animam eſſe idem & hoc apparet, quia conſtat quod anima ineſt omnibus animalibus tam vilibus quàm honorabilibus & tam magnis quàm paruis. Vnde cum in omnibus his dicat intellectum eſſe maifeſtum eſt, quod idem dicit animam & intellectum. Secundo cum dicit.

At ea mens tamen & intellectus, cui prudentia tributur, non vniuerſis ſimpliciter animalibus: quin etiã neque cunctis hominibus ineſſe videtur.

Non videtur autem ſecundum prudentiam dictus intellectus, omnibus ſimiliter ineſſe animalibus: ſed neque hominibus omnibus.

Oſtendit contrarietatem eſſe in huiuſmodi acceptione intellectuum ſecundum Anax. ſcilicet aliquando hoc, quod dicit intellectum, non eſſe idem cum anima, aliquando verò dicit ipſum & animam eſſe idem, quæ ſunt contradictoria, & non poſſunt ſimul ſtare. Et hoc probat tali ratione. Conſtat quod bene operari eſt proprium intellectus ſecundum prudentiam perfecti, quia bene operari pertinet ad prudẽtiam. Si ergo idem eſſet intellectus, qui eſt cauſa bonæ operationis, cum anima, ſequeretur quod intellectus prudentes idem eſſet cum anima. Sed hoc eſt falſum, quia anima ineſt omnibus animalibus. Intellectus autem ſecundum prudentiam dictus, non videtur ineſſe non ſolum omnibus animalibus, ſed nec omnibus, hominibus, ergo non eſt idem quod anima. Deinde cum dicit.

Omnes igitur ij qui ad animantis reſpexere motum, maxime motiuum animam eſſe putarunt.

Quicũque quidem igitur aiatum moueri aſpexerunt, quidem maxime motiuum opinati ſunt animam eſſe.

Oſtendit, quod omnes illi, qui conſiderauerunt animata ſecũdum motum, i. ſecundum id quòd eſt moueri à ſeipſis,

rià ſeipſis, ij opinati ſunt animam eſſe illud, quod maxime eſt motiuum, ſicut patet in opinionibus iam dictis.

LECTIO. IIII.

Empedoclis & Platonis ſententias exponit, qui ex parte cognitiónis animam cognouerunt, quod item fuere nõnulli qui animam eſſe numerum ſeipſum mouentem diffinieruot.

AT qui cognitionem animaduerterunt ipſius ac ſenſum, quibus res cognoſcit & ſentit, ij dicunt animam ipſam, principium rerum eſſe. A. qui plura principia: qui vero vnum, idipſum animam eſſe cenſent.

Quicunque autem ad cognoſcere & ſentire ea, quæ ſunt, iſti dicunt animam eſſe principia, alij quidem plura facientes hæc, alij verò vnum hoc.

Superius oſtēdit philoſophus quomodo aliqui venerunt in cognitionem animæ per motum, hic verò oſtēdit quomodo aliqui venerunt in cognitionem animæ per ſenſum, ſeu cognitionem. Et circa hoc duo facit. Primo enim oſtendit in quo conuenerunt philoſophi, qui conſiderauerunt animam ex ſenſu. Secundo verò in quo differunt ibi. § Sicut Emped. quidem, &c. Dicit ergo primo, quod omnes quicunque venerunt in cognitionem animæ quantum ad cognoſcere & ſentire, .i. per cognitionem & ſenſum, in hoc conueniebant, quia dicebant animam eſſe ex principijs, quæ quidem principia alij § faciebant §. i. ponebant eſſe plura, alij verò vnum tantum. Ad ponendum autem animam eſſe ex principijs conſtitutam mouebantur, quia ipſi antiqui philoſophi quaſi ab ipſa veritate coacti, ſomniabãt quodammodo veritatem. Veritas autem eſt ꝙ cognitio fit per ſimilitudinem rei cognitæ in cognoſcente, oportet enim quod res cognita aliquo modo ſit in cognoſcente. Antiqui verò philoſophi arbitrati ſunt qđ oportet ſimilitudinem rei cognitæ eſſe in cognoſcente ſecundum eſſe naturale, hoc eſt ſecundum idem eſſe, quod habet in ſeipſa. dicebant enim quod oportebat ſimile ſimili cognoſci, vnde ſi anima cognoſcat omnia oportet quod habeat ſimilitudinem omnium in ſe ſecundum eſſe naturale, ſicut ipſi ponebant. Neſcierunt .n. diſtinguere illum modum, quo res eſt in intellectu ſeu in oculo, vel imaginatione, & quo res eſt in ſeipſa, vnde quia illa, quæ ſunt de eſſentia rei, ſunt principia illius rei, & qui cognoſcit principia huiuſmodi cognoſcit omnia eſſe ex principijs rerum. Et hoc erat omnibus commune. Sed diuerſificati ſunt ſecundum quod differebant in principijs quæ ponebant. Non. n. omnes ponebant eadem principia ſed vnus plura, alius vnum, vnus hoc, alius illud, & ſecundum hoc differunt in ponendo principia, ex quibus principijs anima conſtituatur. Et ideo conſequenter cum dicit.

Empedocles enim ex elementis quidem vniuerſis ipſam conſtare cenſet: tamen & vnumquodque iſtorum animam eſſe putat. Dicit enim.
Terram nam terra, lympha cognoſcimus aquam.
Aetheraq; æthere ſane: ignis dignoſcitur igne.
Sic & amore amor, ac triſti diſcordia lite.

Sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus eſſe, & vnumquodq; horum animam dicens, ſicut terram quidem terra cognoſcimus: æthere æthera diuum: aquam autem aqua: ſed igne ignem obſcurum, ac latentem, manifeſtum eſt, concordia autem concordiam: diſcordiam diſcordia triſti.

Ponit quomodo differunt. Et primo ponit opinionem Empe. dicens, quod antiqui philoſophi, qui per ſenſum conſiderauerunt animã, dicunt ipſam conſtare ex elementis. Et illi quidem, qui vnum faciũt principiũ illud vnum dicunt eſſe animam. Et qui plura ex illis eam componi: ſicut Emped. dicit animam eſſe ex omnibus elementis & vnumquodque horum dicit animã. Circa quod ſciendum eſt quòd Emped. poſuit ſex principia 4. materialia ſcilicet terram, aquam, & aerem & & ignem: & duo actiua & paſſiua, ſcilicet litem & amicitiam. Et ideo ex quo ponebat animam omnia cognoſcere, dixit animam eſſe ex huiuſmodi principijs, quæ ponebat. Secũdum enim quod ex terra, terram cognoſcimus, & ſecundum quod ex æthere, ideſt ex aere, aerem, & ex aqua aquam. ſed & ignem ex igne manifeſtum eſſe: & per cõcordiam cognoſcimus cõcordiam: & ex triſti diſcordia cognoſcimus diſcordiam: & ponit ibi. § triſti § quia Emped. metrice compoſuit libros ſuos.

Secundo cum dicit.

Eodem & Plato modo animam in Timæo ex elementis conſtare cenſet. Simili nanque eius quoque ſententia, cognoſcitur ſimile: & res ipſæ ex principijs ſunt.

Eodem autem modo & Plato in Timæo animam facit ex elementis. Cognoſci enim ſimile ſimili: res autem ex principijs eſſe. Tex.c.25. Opinio Pl. Tex.c.26.

Ponit opinionem Platonis dicens, quòd Plato etiam facit animam ex elementis, ideſt dicit animam ex principijs conſtitutam eſſe. Et quòd hoc ſit verum ſcilicet quod Plato dicat animam compoſitam ex principijs rerum probat per triplex dictũ Platonis. Primum eſt, quod ipſe dicit in Timæo. Ibi enim dicit duo eſſe elementa ſeu principia rerum, ſecundũ idem & diuerſum. Quædam enim natura eſt, quę ſemper eodem modo ſe habet, & eſt ſimplex, ſicut ſunt immaterialia, & hanc naturam vocat idem. Quædam verò natura eſt, quæ non ſemper eodem modo ſe habet, ſed tranſmutationẽ ſuſcipit & diuiſionem, ſicut ſunt materialia, & hanc vocat diuerſum. Et ex iſtis duobus ſcilicet ex eodem & diuerſo, animam dicit eſſe compoſitam. nõ quòd ſint iſta duo in anima, vt partes, ſed quod ſunt quaſi media. quaſi quòd natura rationalis animæ ſuperioribus & omnino immaterialibus ſit inferior & deterior, & materialibus & inferioribus ſit nobilior & ſuperior. Et ratio huius erat ſicut dictum eſt, ſimile cognoſcitur ſimili. vnde ſi anima cognoſceret omnia: & idem & diuerſum ſint principia: ponebat animam eſſe ex iſtis duobus cõpoſitam eo modo quo dictum eſt, vt inquantum haberet de natura identitatis, cognoſceret ea, quæ ponit idẽ inquantum verò de natura eorum, quæ vocatur diuerſum, cognoſceret diuerſum, ſcilicet materialia. Vnde & hac cognitione vtitur. Nam quando colligit genera & ſpecies, tunc dicit eam repręſentare idem, ſeu identitatem. Quando verò differentias & accidentia aſſumit, alteritatem adinuenit. Sic ergo patet quomodo Plato in Timęo dicit animam ex principio componi. Secundũ dictum Platonis, per quod oſtenditur quòd dixit animam ex principijs eſſe, ponitur cum dicit.

Similiter determinatum eſt ab eodem & in hiſce, quæ de philoſophia dicuntur. Animal quidem ipſum ex ipſius vnius idea formatũe: & ex longitudine prima, & latitudine profunditateũe cõſtare. Cætera verò ſimili modo.

Similiter autem & in his, quæ ſunt de philoſophia dicta, determinatum eſt: & ipſum quidem, animal ex ipſa vnius idea, & ex prima longitudine & latitudine & altitudine, alia autem ſimili modo. Secundũ dictũ Plato.

Vbi oſtendit animam eſſe ex principijs ſimiliter. Circa quòd ſciendum eſt, quòd Plato poſuit ꝙ intelligibilia eſſent per ſe ſubſtantia, & ſeparata, & eſſent ſemper in actu & eſſent cauſa cognitionis & eſſe rebus ſenſibilibus. Quod Ariſt. tanquam inconueniens volens euitare coactus eſt ponere intellectum agẽtem. Vnde ſequebatur ex poſitione Platonis, quòd ſecundum quòd aliqua ſunt abſtracta per intellectũ, ſic eſſent aliqua, quæ eſſent per ſe ſubſiſtentia & in actu. Habemus autem dupli- Abſtractio duplex.

dupliccm modum abſtractionis per intellectum, vnum qui eſt à particularibus ad vniuerſalia: alium per quem abſtrahimus mathematica à ſenſibilibus. Et ſic cogebantur ex hoc ponere tria ſubſiſtentia, ſ. ſenſibilia, mathematica, & vniuerſalia, quæ eſſent cauſa, ex quorum participatione, res etiam ſenſibiles & mathematicę eſſent. Item ponebat Plato numerus eſſe cauſam rerum. & hoc faciebat, quia neſciuit diſtinguere inter vnum, quod conuertitur cum ente: & vnum quod eſt principium numeri, prout eſt ſpecies quantitatis. Ex quo ſequebitur, quòd cum vniuerſale ſeparatum poneret cauſam rerum, & numeros eſſe ſubſtantiam rerum, quòd huiuſmodi vniuerſalia eſſent ex numeris. Dicebat enim quòd principia omnium entium eſſent ſpecies & numerus ſpecificus, quem vocabat ſpecificum tanquam compoſitum ex ſpeciebus. Nam & ipſum numerum reducebat tanquam in principia & elementa in vnum & dualitatem. Nam cum ex vno nihil procederet, ideo neceſſaria fuit ipſi vni al qua ſubiecta natura, à qua multitudo produceretur, & hanc vocauit dualitatem. Et ſecundum ordinem materialitatis ordinabat illa tria. Quia n. ſenſibilia ſunt magis materialia quam mathematica, & vniuerſalia immaterialiora mathematicis, ideo primo poſuit ſenſibilia, ſupra quæ poſuit mathematicę, & ſupra hæc, vniuerſalia ſeparata & ideas, quæ differunt à mathematicis, quia in mathematicis in vna ſpecie ſunt aliqua quę differunt ſecundum numerum, ſed in ideis & ſubſtantijs ſeparatis non inueniuntur aliqua: vnius enim ſpeciei vnam poſuit ideam. Quas ideas dicit eſſe ex numeris, & ſecundum numeros in eis eſſe rationes rerum ſenſibilium, quæ quidem conſtant ex longitudine latitudine & profunditate. Et ideò dixit ideam longitudinis eſſe primam dualitatem, longitudo enim eſt ab vno ad vnum ſcilicet de puncto ad punctũ. Latitudinis autem primam trinitatem. nam figura triangularis eſt prima ſuperficialium figurarum. Profunditatis autem quæ continent longitudinem & latitudinem ideam dixit eſſe primam quaternitatem: prima enim figura corporum eſt pyramis, quæ quatuor angulis conſiſtit. vnde cum Plato poneret animam ſenſibilem, poſuit animam ſeparatam, quæ eſſet cauſa eius, & hanc ſicut alia ſeparata, & ideas, dixit eſſe ex numeris, ſcilicet ex vnitate & dualitate, quæ ponebant principia rerum.

Vnum trāſcendēs, & prædicamētale.

Senſibilia. Mathematica. Vniuerſalia.

Pyramis. quid.

Tertio dum dicit.

Mens. Scientia. Opinio. Senſus.

Inſuper, & alio pacto: intellectum quidem eſſe vnũ ipſum. Ipſa verò duo, ſcientiam. Iſt enim ipſa tantum ad vnum proceſſio. Superficiei præterea numerum Opinionem: ſolidi, ſenſum. n. n: numeri quidem, formæ ipſæ & principia dicebantur. Sunt autem ex elementis. Res verò partim intellectu, partim ſcientia, partim opinione, partim ſenſu dyudicantur, ac diſcernantur. Atque hi numeri formæ ſunt rerum.

Adhuc autem & aliter, intellectum quidem vnum, ſcientiam autem duo. ſingulariter enim ad vnum. Plani autem numerum, ad opinionem: ſenſum verò, eum, qui firmi. Numeri quidem, ſpecies & principia entium dicebantur. Sunt autem ex elemẽtis. Iudicantur autem res. aliæ quidem intellectu: aliæ verò ſcientia, aliæ autem opinione, aliæ verò ſenſu. Species autem, numeri hi, rerum.

Tertium dictum Platonis.

Ponit tertiũ dictum Platonis, ꝑ quod apparet, quod ipſe dixerat animam compoſitam ex principijs. Plato enim poſuit numeros, ſicut dictum eſt, ſpecies & principia rerum. vnde cũ loqueretur de anima, poſuit eam ſecundum hoc venire in cognitionem entium: quod erat cõpoſita ex principijs. ſ. ex numeris, & omnes operationes eius procedere. Inuenimus enim in anima diuerſas potentias ad apprehenſionem entium ſcilicet intellectum, ſcientiam, opinionem, & ſenſum. Dicit ergo animam habere intellectum & eius operationem ex idea vnius. quia ſcilicet eſt in vna natura vnitatis, intellectus. n. vna apprehenſione apprehendit vnũ. Item ſcientiam ex prima dualitate, ſciẽtia. n. eſt ab vno ad vnum. ſ. de principijs ad concluſionẽ. Opinionẽ vero ex prima trinitate: opinio. n. eſt de vno ad duo, eſt enim de principijs ad concluſionem cum formidine alterius, & ſic ſunt ibi tria principium, & duæ concluſiones, vna concluſa, & formidata. Senſum autem habet anima à prima quaternitate: eſt enim quaternitas prima idea corporis, quod conſiſtit ex quatuor angulis, vt dictum eſt: ſenſus autem corporum eſt. Cum ergo res omnes cognoſcantur iſtis quatuor, ſ. intellectu, ſcientia, opinione, & ſenſu, & has potentias dicit, habere animam ſecundum quod participat naturam vnitatis, dualitatis & ternarij, & quaternarij, manifeſtũ eſt, quod dixit animam ſeparatam, quam poſuit ideam huius animæ, cõpoſitã ex numeris, qui ſunt principia & elementa rerũ. Et ſic patet, quòd Plato dixit animam eſſe compoſitam ex principijs. Conſequenter cum dicit.

Quid intellectus. Scientia.

Cum autem anima motiuum & cognitiuum ſit: quidā vtrunque complexi ſunt: atque animam numerum eſſe, ſe ipſum mouentem aſſeruerunt.

Quoniam autem & motiuũ videbatur anima eſſe & cognoſcitiuum: ſic quidam cõplexi ſunt ex vtriſque enunciantes animam eſſe numerum mouentem ſeipſum. Tex. c. 28.

Ponit quod quidam philoſophi diffinierunt & venerunt in cognitionem animę ex motu & ſenſu ſimul ſeu cognitione: dicens, quia anima videbatur eis eſſe motiua per ſe & cognoſcitiua, complexi ſunt illa duo, & diffinierunt animam ex vtriſque . ſ. motu & cognitione, dicentes, quod anima eſt numerus mouẽs ſeipſum. Per numerum quidem inſinuantes potentiã cognoſcitiuã quia ſecundũ quod ſuprapoſitum eſt ex hoc dicebant habere animam vim cognoſcitiuam rerum, quod participabat naturam numeri ſpecifici, quod erat de opinione Platonis: per mouere autem ſeipſam, inſinuantes potentiam motiuam in anima.

Alia opinio quorũdam philoſophorũ diffinientium animã motu & ſẽſu.

LECTIO V.

Varias philoſophorum opiniones adducit, qui animam ipſam vnum aliquod ſenſibilium elementorum, eſſe exiſtimauerunt.

OMnes tamen de principijs quæ & quot ſunt inter ſe diſſentire videntur. Atq; maxime quidem ij, qui corporea putant eſſe, ab hiſce diſſentiunt, qui incorporea ponunt. Minus ab iis qui compoſuerunt: & ex vtriſque principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiam & de multitudine eorundem. Quidam enim vnum, quidam plura principia dicunt eſſe. Atque vt de principijs ſenſerunt ſic de anima etiam determinauerunt. Non enim abeſt à ratione: in primorum natura, mouendi cauſam collocare.

Differunt autem de principijs, quæ & quot ſunt: maxime corporea facientes & incorporea. His autem miſcentes, & ab vtriſque principia enunciantes. Differunt autem & circa multitudinem: hi quidem enim vnum, illi verò plura dicunt. Conſequenter autem his & animam aſſignant: motiuum enim natura priorum exiſtimauerunt non irrationabiliter. Tex. c. 29.

In præcedentibus oſtẽdit in quo antiqui philoſophi conueniebant quantum ad cõſiderationem de anima, in hoc ſcilicet quod anima eſt principium motus & cognitionis. In parte autem iſtã oſtẽdit qualiter dicti philoſophi diuerſificati ſunt circa hoc commune. Diuiditur autem pars iſta in partes tres. Primo enim ponit radicem diuerſitatis philoſophorum quantum ad conſi-

deratio-

derationē de anima. Secundo verò illam diuerſitatem ſpecialiter enumerat ibi. {Vnde quibuſdam, &c.} Tertio colligit & epilogat ea, quæ circa huiuſmodi diuerſitates conſideranda ſunt ibi. {Diſfiniunt aūt omnes &c. Radix autem diuerſitatis philoſophorum in conſideratione de anima eſt: quia ipſi attribuebant animam principijs, ſicut dictum eſt: & ideò ſecundum differentiam dictorum philoſophorum circa conſiderationem principiorum, eſt etiam differentia ipſorum in conſideratione de anima. Dicti verò philoſophi, licet omnes ponant animam componi ex principijs, non tamen conueniunt quod ponant animam componi ex eiſdem principijs: ſed ſicut differunt de principijs, ita etiam differunt de conſideratione animæ. Differunt autem de principijs quantum ad duo. Primo quātum ad ſubſtantiam principiorum {quæ,} ſcilicet ſint: & quantum ad numerum {quot,} ſcilicet ſint. Quantum autem ad ſubſtantiam quidem, quia quidam ponebant principia corporalia: illi, ſcilicet qui poſuerunt ignem, aut aquam aut aerem: quidam verò incorporalia & immaterialia, ſicut qui poſuerunt numeros & ideas: quidam verò miſcentes vtraque, ſicut Platonici, qui poſuerunt principia ſenſibilia & ſeparata. Circa numerum verò, ſeu multitudinem differunt: quia quidam poſuerunt tantum vnum primum principium, ſicut Heraclitus, qui poſuit aerem, & alius ignem, quidam verò dicunt plura prima principia, ſicut Empe. qui poſuit quatuor elementa. Et ſecundum has ſuppoſitiones de principijs conſequenter aſsignant aīam his principijs, quia qui ponebant principia materialia, dixerunt animam ex ipſis componi, ſicut Empe. & ſimiliter hi, qui ponebant immaterialia: ſicut Plato. Omnes autem exiſtimauerunt animam eſſe id, quod maxime motiuum eſt.

Conſequenter cum dicit.

Quapropter ignis quibuſdam eſſe videtur. Is enim ſubtiliſſimarum eſt partium: & longe magis quàm elementa cætera incorporeus. Mouetur inſuper, & cætera primo mouet. Democritus autem & ſubtilius dixit. cum
T.c.30. *aſſignauerit cur eſt iſtorum vtrunque. Dixit enim animā*
Opinio Democ. *quidem mentemque idem eſſe: hoc autem ex ipſis primis atque indiuiſibilibus corporibus eſſe. Atque partium quidem hoc ſubtilitatem mouere, ob figuram verò moueri. Figuram autem omnium mobiliſſimam, figuram rotundam aſſerit, talemque eſſe intellectum & ignem.*

Vnde quibuſdam viſum eſt ignem eſſe. Etenim hic in partibus ſubtiliſſimus eſt, & maxime elementorum incorporeus. Adhuc autem mouetur: quia & mouet alia primo. Democritus autem dulcius dixit, enuncians propter quid vtrunque horum. Animam quidem enim & intellectum idem eſſe. Iſtud autem eſſe ex primis & indiuiſibilibus corporibus. Motiuum autem propter ſubtilitatem partium & figuram. Figurarum autem leuiter mobiliſſimam ſphæricam dicit. Huiuſmodi autem eſſe intellectum & ignem.

Enumerat diuerſitatem philoſophorum in ſpeciali. Sciendum aūt eſt, quod inter illos qui ponebant vnum corporum eſſe principium rerum, nullus dignatus eſt ponere ſolam terrā, ſed alij poſuerunt ignem primum principium: alij aerem, alij aquam, terram verò nullus poſuit, niſi qui poſuit omnia elementa quatuor eſſe primum principium. Et ratio huius eſt, quia terra propter ſuam groſsitiem, magis videbatur eſſe compoſita ex principijs, quam ipſa eſſet principium. Et ideo circa hanc partem tria facit. Primo enim ponit opiniones illorum, qui poſuerunt primum principium & animam eſſe ignem. Secundo verò ponit opinionem illorum, qui poſuerunt primum principium & animam eſſe aerem. ibi. {Diogenes autem, &c.} Tertio verò ponit opiniones illorum qui poſuerunt aquam eſſe primum principium & animam. ibi. {Magis autem rudium.}

Circa primum ſciendū eſt, ꝙ propter hoc ꝙ animæ attribuitur motiuum & cognoſcitiuum, viſum eſt quibuſdam animam eſſe illud, quod eſt maxime motiuum & cognoſcitiuum, & quia illud, quod eſt maxime ſubtile videbatur eis eſſe maxime motiuū & cognoſcitiuū: ideo dixerunt animam eſſe ignem, qui eſt inter corpora magis ſubtilis & actiuus. Et licet plures eſſent huius opinionis, & ſic opinarentur animam eſſe ignem, Democritus tamen ſubtilius & rationabilius dixit: hoc Le.cō.31.
{enuncians propter quid vtrunque eorum} .i. rationabilem motus & cognitionis magis expreſsit. Volebat n. ſicut dictum eſt, ꝙ omnia eſſent compoſita ex atomis. Et licet ſecundum eum huiuſmodi atomi eſſent principium omnium rerum, nihilominus tamen volebat, quòd atomi, qui ſunt figuræ rotundæ eſſent de natura ignis & ideò dicebat animā componi ex illis, qui ſunt figuræ ſphæricæ. Et hæc inquantum ſunt prima principia, dicebat habere rationem cognoſcendi, inquantum verò rotunda, rationem mouendi, & ideò inquantum anima erat compoſita ex huiuſmodi corporibus indiuiſibilibus rotundis, dicebat eā cognoſcere & mouere oīa. Vnde ponens illa corpora rotūda de natura ignis, concordabat cum illis quòd omnia eſſent de natura ignis. Conſequenter cum dicit.

At Anaxagoras videtur quidē aliud animam, aliud intellectum mentemue dicere: quemadmodum & antea diximus. vtitur tamen vtriſque, perinde atque vna natura. verum mentem principium maxime omnium ponit. Solam itaque rerum omnium ipſam ſimplicem & non mixta & puram eſſe ſinceramque dixit. Atque eidem principio hæc vtraque tribuit: cognitionem inquam, & motum dicens vniuerſum mentem eſſe.

Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animam & intellectum, ſicut diximus prius. Vtitur autem vtriſque ſicut vna natura. Veruntamen intellectū T.c.31. Opinio Anax.
ponit principium omnium maxime, ſolumque dicit ipſum eorum, quæ ſunt, ſimplicem eſſe, & immixtum & purum. Aſſignat autem vtrunque eidem principio, cognoſcereque & mouere: dicens intellectum mouere omne.

Ponit Anax. opinionem, qui in hoc concordabat cū præcedentibus, quòd eidem ſcilicet animæ, attribuit rationem cognoſcendi & mouendi. Hic autem aliquando videtur alterum dicere eſſe animam & intellectum, ſicut dictum eſt ſuperius, ſed aliquando vtitur vtriſque ſcilicet anima, & intellectu, ſicut vna natura. Ipſe n. dicebat animam eſſe motiuam & cognoſcitiuam. vnde, cum ipſe poneret intellectum mouentem omnia & cognoſcentem, pro eodem accipiebat animam & intellectum. Sed in hoc differebat ab alijs, quia Democritus ponebat animam eſſe naturæ corporeæ, vtpote ex materialibus principijs compoſitam. Anax. verò dicit intellectum eſſe {ſimplicem} vt excludat diuerſitatem in eſſentia {immixtum} vt excludat componi cum alio {& purum} vt excludat additionem ab alio. Sed mouere & cognoſcere aſsignat eidem principio ſcilicet intellectui nam intellectus ex natura ſua habet, quòd ſit cognoſcens, motum autem habet, quia ipſe, ſicut dictum eſt dicit intellectum omnia mouere. Conſequenter cum dicit.

Thales etiam videtur ex hiſce, quæ tradita memoriæ ſunt, motiuum quoddam animam ipſam eſſe putaſſe. Siquidem dixit magnetem habere animam, quia mouet, trahitque ferrum.

Videtur autem & Thales, ex quibus reminiſcuntur, T.c.32.
motiuum aliquid animam opinari: ſiquidem dixit lapi- Opinio.
dem animam habere, quoniam ferrum mouet. Thaletis.

Ponit

Thales primus rerũ naturaliũ indagator.

Ponit opinionem cuiuſdam philoſophi ſcilicet Thaletis, qui in hoc ſolum concordat cũ ſuperioribus, quia illud dicit eſſe animam, quod habet virtutem motiuã. Hic enim ſcilicet Thales, fuit vnus de ſeptem ſapientibus. Et cum omnes alij ſtuderent circa moralia, hic ſolus dedit ſe inquiſitioni rerum naturalium, & eſt primus naturalis philoſophus. Et ideò dicit. {Ex quibus reminiſcuntur,} ſcilicet qui voluit quòd aqua eſſet principium omnium rerum. Hic enim ſecundum conſiderationem principij in rebus animatis opinabatur eſſe principium omnium rerum. Vnde, cum principia ſeu ſemina omnium animatorũ ſint humida, voluit quòd illud eſſet principium omnium rerum quod eſt maxime humidum, & quia huiuſmodi eſt aqua, dixit aquã eſſe principium omnium rerum. Sed tamen non conſequitur opinionem ſuam in hoc quod diceret animam eſſe aquam, ſed illud dixit animam, quod habet virtutẽ motiuam. Vnde, cum lapis quidam, ſcilicet magnes, moueat ferrum, dixit illum habere animam. Ponantur ergo Anaxagoras & Thales cum illis, non quòd dicant animam eſſe ignem, ſed quia dicunt illud eſſe animam, quod habet rationem ſenſus & cognitionis, ſicut dixit Anaxagoras: ſeu motus, ſicut dixit Thales.

Deinde cum dicit.

Tex.c.33. Opinio Diogenis.

Diogenes autem ſicut & alij quidam, aerem ipſum cẽſuit eſſe: huuc ſubtiliſſimæ ſubſtantię, rerumque principium eſſe putans. Idcirco cognoſcere atque mouere animam dixit. Hoc quidem cognoſcere, quo modo primũ eſt, & ex hoc ipſo cætera conſtat: hoc autem eſſe motiuum, quo ſubtiliſſimum eſt.

Diogenes autem, ſicut & alteri quidam, aerem hunc opinant omnium ſubtiliſſimum eſſe & principium, & propter hoc cognoſcere & mouere animam. Secundum quidem quòd primum eſt, & ex hoc reliqua cognoſceret: ſecũdum verò quod ſubtiliſſimum eſt, motiuum eſſe.

Ponit opiniones illorum, qui dicunt aerem eſſe primum principium & animam. Et ij quidem ſunt tres. Primo ponit opinionem Diogenis, qui volebat quod aer eſſet principium omnium, & eſſet ſubtiliſsimum omnium corporum. Vnde & animam dixit eſſe aerem, & ex hoc habere virtutem cognoſcendi & mouendi. Virtutem quidem cognoſcendi habet, quia aer ſecundum eum eſt principium omnium. Cum enim cognitio fiat per ſimile, ſicut dictum eſt, oportebat quòd ſi anima cognoſceret omnia, eſſet compoſita ex principijs omnium rerum. Virtutem verò mouendi habet, quia aer eſt ſubtiliſsimum omnium corporum, & ideò maxime mobilis. Secundo cum dicit.

Opinio Heracliti.

Heraclitus quoque principium ait animam eſſe. Quippe cum exhalationem eſſe, ex qua cætera dicit conſtare: & maxime incorporeum eſſe: & ſemper fluere dicat atque id quod mouetur, ab eo quo motu cietur, cognoſci cõſtat. Moueri autem res vniuerſas & ipſe & alij complures arbitrabantur.

Heraclitus autem principium eſſe dicit animam, ſiquidem vaporem ex quo alia conſtant: etenim incorporaliſsimum eſſe & fluens ſemper. Quod verò mouetur ab eo quod mouetur cognoſci. In motu autem eſſe quæ ſunt, & ille arbitratus eſt & multi.

Ponit opinionem Heracliti, qui non dicebat ſimpliciter aerem eſſe principium rerum, ſed aliquod coniunctum aeri ſcilicet vaporem, qui eſt medius inter aerem & aquam. Hic enim non poſuit aquam, ſeu ignem, vel aerem principium rerum, ſed aliud medium quia non poſuit niſi materialia tantum. vnde illud voluit eſſe principium rerum, quod eſſet magis remotum a contrarietate, Et hoc videbatur ei quod eſſet vapor. & ideo ſecundum hoc voluit, quòd anima eſſet vapor, quia ex hoc dicebat animam maxime cognoſcitiuam & motiuam eſſe. Ipſe enim fuit huius opinionis, quod omnia eſſent in continuo fluxu, & quòd nihil vel ad horam quieſceret, nec poterat aliqua oratio determinate dici. Vnde cum vapor eſſet inter alia maxime fluxibilis, dixit illum eſſe omnium rerum principium. Et hunc dicit eſſe animam. Et dixit quòd naturam cognoſcitiuam habet ex hoc quòd eſt principium: motiuam verò ex hoc quod eſt incorporaliſsimum & fluxibile.

Tertio verò cum dicit.

Simili modo & Alcmeon de anima putaſſe videtur. Dicit enim ipſam immortalem eſſe, ex eo, quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideo dixit ipſi competere, quia ſemper mouetur. Mouetur enim & res omnes diuinæ continue ſemper: Luna, inquam, Sol, Stellę, totumque cælum.

Opinio Alcmeonis.

Similiter autem his & Alcmeon opinari viſus eſt de anima. Dicit.n. ipſam immortalem eſſe propter hoc quòd aſſimilatur immortalibus. Hoc autem ineſſe ipſi, tanquam ſemper motæ: moueri enim, & diuina omnia continuè ſemper: Lunam, Solem, Aſtra & totum cælum.

Ponit opinionem Alcmeonis, qui cõcordabat cum iſtis quantum ad motum tantum, qui dicebat animam eſſe quid mobiliſsimum. Vnde quia ſemper mouetur, aſsimilatur immortalibus, ſcilicet corporibus cœleſtibus, & ideo dicit eam immortalem, ſicut corpora cœleſtia, & ſic eſſe de natura cœleſti & diuina, quæ ſemper mouetur, vt Luna, & Sol, & huiuſmodi, quę ſemper mouentur & immortalia ſunt. Nam ſecundum eũ, ſicut motus cauſat in eis immortalitatem, ita & in anima, quæ naturæ mobiliſsimæ eſt. Deinde cum dicit.

Quidam & magis importuni animam aquam eſſe dixerunt: vt Hippo. Qui quidem ad hanc ſententiam ratione ſeminis videtur eſſe compulſus, quia omnium ſemẽ humidum eſt. Etenim redarguit eos, qui ſanguinem animam aſſerunt: quia ſemen ſanguis non eſt. Hoc verò primam animam eſſe ait.

Opinio. Hippo.

Magis autem Rudium & aquam quidam exiſtimauerunt: vt Hippo. Suaderi enim viſi ſunt ex genitura, quoniam omnium humida eſt. Et nanque arguit ſanguinem dicentes animam: quoniam genitura non eſt ſanguis. Hanc autem eſſe primam animam.

Hic ponit opinionem illorum, qui poſuerunt aquã primũ principium omnium rerum. Fuerunt enim quidam rudes diſcipuli, & ſequaces Thaletis: qui, ſicut dictum eſt, voluerunt comparare principium vnius rei ad principium totius naturę. Et iſti videbãt, quod principium omnium viuentium ſit humidum: vnde opinabantur, quòd eodem modo principium omnium rerũ ſit humidum. Cum igitur aqua ſit humidius elementũ inter cætera, dixerunt ipſam eſſe principium omnium rerum: & vſque ad hoc ſecuti ſunt magiſtrum ſuum ſcilicet Thaletem. Sed in hoc differunt: quia Thales, licet poneret aquam eſſe omnium principium, non tamen dixit animam eſſe aquam, ſed virtutem mouentẽ, ſicut dictum eſt. Iſti vero de numero rudium dixerunt animam eſſe aquam: vt Hippo. Hic nanque arguebat quoſdam qui dicebant, animam eſſe ſanguinem ex hoc quod ſanguis non eſt genitura ſeu ſemen rerum animatarum, quam dicebant eſſe primam animam: & hoc attribuebant aquæ propter humiditatem. Conſequenter cum dicit.

Sunt & qui ſanguinem ipſam eſſe dixerunt, vt Critias. Sentire ipſum maxime proprium animæ eſſe putantes:

tantes: quod quidem competere propter naturam ſanguinis crediderunt.

Opinio. Critias. *Alij autem ſanguinem, quemadmodum Critias, ipſum ſentire, animæ maxime proprium opinantes: hoc autem ineſſe propter naturam ſanguinis.*

Ponit opinionem cuiuſdam philoſophi, qui magis conſiderans animam quantum ad cognitionem, adhuc groſsius locutus eſt de ipſa: dicens ipſam eſſe ſanguinem. Cuius ratio eſt, quia in animali non eſt ſenſus ſine ſanguine, & ideo, cum anima ſit principium cognoſcendi, dixit ipſam eſſe ſanguinem, ſine quo non eſt ſenſus animali: exanguia enim, puta oſſa & vngues, & dentes, ſine ſenſu ſunt, licet nerui ſine ſanguine exiſtentes maxime ſenſitiui ſint. Et hoc dixit Critias. Quia verò poſſet quæri, quare in conſideratione de anima non facit mentionem de terra ſicut de alijs elementis, ideo excuſat ſe cum dicit.

Ita omnia elementa, præter terram, iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animæ: niſi quiſpiam dixerit ex omnibus elementis conſtare, aut omnia eſſe.

Omnia enim elementa iudicem acceperunt, præter terram. Hanc autem nulli protulerunt: niſi aliquis dixerit ipſam ex omnibus elementis eſſe, aut omnia.

Quod ſecundum hoc opinati ſunt de anima, ſicut de principijs. Vnde terra § nullum iudicem accepit § id eſt nullus iudicauit eam eſſe principium, & per conſequẽs nullus dixit animam eſſe terram, niſi forte aliquis dixerit animam componi ex omnibus principijs, ſicut Emped. aut omnia principia, ſicut Democritus. Deinde cum dicit.

Vt igitur in ſummam omnia redigamus, tribus his omnes animam, motu, ſenſu, incorporeoque diffiniunt, quorum vnumquodque reducitur ad principia rerum, vt patuit: Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animã, aut elementum, aut ex elementis faciunt ipſam, ſimiliter omnes, præter vnum dicentes. Inquiunt enim ſimile ſimili ſibi cognoſci. Atque cum vniuerſa cognoſcat ac percipiat anima, ex vniuerſis rerum principijs ipſam conſtare dicunt. Quibus igitur placuit vnam cauſam, elementumque vnũ ponere rerum, ij animam etiam vnũ, velut ignem, aut aerem eſſe ponunt: Qui verò plura rebus principia tribuunt, ij plura quoq; dicunt animã eſſe.

T.c.34. *Diffiniunt autem omnes animam, tribus (vt eſt dicere) motu, ſenſu, & incorporeo. Horum autem vnũquodque reducitur ad principia. Vnde & in cognoſcendo diffinientes ipſam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes ſimiliter inuicem præter vnum. Dicunt enim ſimile cognoſci ſimili. Quoniam autem anima omnia cognoſcit, conſtituunt eam ex omnibus principijs. Quicunque quidem igitur vnam aliquam dicunt cauſam, & elementum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignem aut aerem. Plura verò dicentes principia, & animam plura dicunt.*

Epilogat & colligit ex his omnibus, quæ dixit, ſuam intentionem. Et primo quantum ad ipſa principia. Secundo verò quantum ad contrarietates quæ ſunt in ipſis principijs. ibi. § Quicunque autem contrarietates &c.§ Quantum verò ad ipſa principia, quia ipſi tria attribuebant animæ ſcilicet quòd ſit quid ſubtiliſsimũ: quòd ſit quid cognoſcitiuum, & quòd ſit quid motiuum, & hæc tria ſcilicet ſenſus, motus, & incorporeum, reducunt in principium. Illud enim dicunt eſſe principium, quod eſt ſimplex. Item principium ex ſe habet, quòd ſit cognoſcitiuum, quia, ſicut dictum eſt, ſimile ſimili cognoſcitur, vnde & dicebãt animam componi ex elementis, aut eſſe elementa, quia dicebant quod ſimile ſimile cognoſcitur, præter Anax. qui ponebat intellectum immixtum. Item quia principium eſt ſubtiliſsimum, dicebant illud maxime motiuum: & quia anima cognoſcit omnia, dicunt ipſam componi ex omnibus principijs. Et hoc dicunt omnes: quia ſecundum quod ponunt principia, ita ponunt animam. Vnde quicunque ponunt vnam aliquam cauſam ſeu principium & elementum vnum, iſti dicunt animam eſſe illud vnum, ſicut iam patet: vt ignem, aut aerem, ſeu aquam. Item illi, qui dicunt plura principia eſſe, iſti ſimiliter aiunt animam eſſe plura illa, ſiue ex his componi.

Solus autem Anaxagoras mentem paſsione vacare dicit: & nihil prorſus cum cæteris habere commune. Verum, cum talis ſit, quonam pacto cognoſcet, & quam ob cauſam, neq; ille dixit, neq; ex dictis perſpici poteſt.

Anaxagoras autem ſolus impaſsibilem dicit intellectum, & nihil commune nulli aliorum habere. Huiuſmodi autem cum ſit, quomodo cognoſcit, & propter quam cauſam, neque ille dixit, neque ex his, quæ dicta ſunt conſpicuum eſt.

Et quia dixerat, quod omnes conueniunt in hoc, quòd dicunt animam cõponi ex principijs, quia oportet cognoſci ſimile ſimili: præter vnum ſcilicet Anaxa. ideo cum dicit § Anaxa. autem ſolus § oſtendit qualiter differt ab eis, dicens quòd Anax. ſolus dixit intellectum eſſe impaſsibilem, nec habere aliquid commune alicui id eſt nulli eorum, quæ cognoſcit ſimilem. Sed qualiter cognoſcit intellectus, neque Anaxago. dixit, neque eſt manifeſtum ex his, quæ dicta ſunt. Conſequenter etiam cum dicit.

At verò qui contrarietates in principijs faciunt, ij conficiunt animam etiam ex contrarijs. Qui verò tantum alterum ponunt contrariorum, calidum inquam, aut frigidum, aut aliquid aliud huiuſcemodi, ij ſimiliter & animam vnum iſtorum aſſerunt eſſe. Quapropter & nomina ipſa ſequuntur. Nam ij, qui calidum eſſe dicunt, inde, inquiunt, ipſum viuere dictum nominatumque fuiſſe. Et ij rurſus qui frigidum eſſe cenſent, animam inde nuncupatam ob reſpirationem, & refrigerationem aſſerunt eſſe. Hæc igitur quæ de anima tradita ſunt à maioribus noſtris, & hæc ſunt cauſæ, ob quas ipſi talia de ipſa dixerunt.

Quicunque autem contrarietates faciunt in principijs & animam ex contrarijs conſtituunt. Quicunque autem alterum contrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliquid huiuſmodi aliud & animam ſimiliter vnum aliquid horum ponunt. Vnde & nominibus conſequuntur, vt calidum quidem dicentes, quia propter hoc & hoc viuere nominatum eſt. Qui autem frigidum, propter reſpirationem & refrigerationem vocari animam. Tradita quidem igitur de anima, & propter quas cauſas dicunt ſic, hæc ſunt. T.c.35.

Colligit intentionem ſuam quantum ad contrarietates, quæ in ipſis principijs ſunt: dicens, quod quidam ponunt principia rerum contraria, & ij conſtituunt animã ex principijs contrarijs, ſicut Empe. Dans enim elementis caliditatem, frigiditatem humiditatem & ſiccitatem, dat & animæ ineſſe contrarietates has. Dixit enim, quòd terra terram intuemur, aquam autem aqua, &c. Quidam verò poſuerũt principium omnium eſſe vnum elementorum & illius qualitatem apposuerunt animæ, ij quidem ignis caliditatem, qui dixerunt principium omnium eſſe ignem, illi verò, qui dicunt primum principium aquam apponunt animæ frigiditatem.

tatem. Vnde ſecundum qualitates principiorum, quæ ponunt, dicunt ſimiliter eſſe animam, vt de natura caloris, aut frigoris, & huiuſmodi. Et hoc etiam oſtendunt ex nominibus, quibus nominant ipſam animam. quia illi, qui dicebant animam eſſe de natura caloris de nominabant eam à çin vel çoin, ideſt viuere, quod denominatum eſt cein, quod eſt feruere. Illi verò, qui dicebant animam de natura frigoris, nominabant eam pſichron, quod eſt frigidum, vnde, & ab hoc venit pſiche, ideſt anima propter refrigerationem, quæ ſaluat animal ex reſpiratione. Sic ergo patet quòd alij nominabant animam à vita, ſcilicet illi qui dicebant ipſam de natura caloris. Alij autem reſpiratione ſcilicet illi qui dicebant ꝙ erat de natura frigoris. Ex his omnibus concludit dicens, quòd hæc ſunt, quę tradita ſunt de anima, & propter quas cauſas ſic dicunt de ipſa.

ζῆν ζεῖν ζεῖν ψυχρόν ψυχή

LECTIO VI.

Aduerſus illos pluribus rationibus contendit, quia animam ſecundum ſubſtantiam moueri opinabantur.

Conſiderandum eſt autem primum de motu. Nam fortaſſe non ſolum falſum eſt, ſubſtantiam animæ talem eſſe, qualem ij dicunt, qui animã id aſſerũt eſſe, quod ſeipſum mouet, aut mouere poteſt, ſed etiam vnum id eſſe, quoddam videtur eorum, quę nequeunt eſſe, motum, inquam ipſi ineſſe, atque competere. Non neceſſarium igitur eſſe id omne moueri quod mouet, olim iam diximus & probauimus: Cum autem omne quod mo tum mouetur, dupliciter moueatur, aut enim per aliud, aut per ſe mouetur. Per aliud autem id omne moueri dicimus, quod eſt in eo, quod motu mouet. Vt nauigantes: hi nanque non perinde atque nauis mouentur.

Hæc enim per ſe mouetur, illi verò motu mouentur, quia ſunt in eo quod motu mouetur. Quod quidem ita eſſe patet in partibus. Motus enim proprius pedum, eſt ambulatio: qua mouentur & homines. tunc autem hiſce motus non ineſt, vt patet in nauigantibus. Cum igitur id quod mouetur, vt diximus, bifariam dicatur moueri conſideremus nunc oportet de anima, ſi per ſe moueatur, motuſque particeps ſit.

Moueri dupliciter contingit per ſe & per aliud, & quo vtrũque fiat.

T. cõ. 36. *Conſiderandum autem primum quidem de motu. Fortaſſis enim non ſolum falſum eſt, ſubſtantiam ipſius huiuſmodi eſſe, qualem aiunt, dicentes animam eſſe, quod eſt ſeipſum mouens, aut poſſibile mouere. Sed vnum*

T. cõ. 38. *quiddam impoſſibilium ineſſe ipſi motum. Quod quidem igitur non neceſſe ſit, mouens & ipſum moueri, prius dictum eſt. Dupliciter enim mouetur omne. Aut. n. ſecundum alterum, aut ſecundum ſeipſũ, ſecundũ alterũ dicimus, quæcunq; moueri ex eſſe in eo quod mouetur, vt nautæ. Non. n. ſimiliter mouentur naui. Hæc quidem ſecundum ſeipſam mouetur, illi autem ex eſſe in eo quod mouentur. Manifeſtum autem in partibus eſt. Proprius quidem enim motus pedum, ambulatio, hæc autem & hominum eſt. Non ineſt autem nautis tunc: Dupliciter itaque dicto moueri, nunc intendimus de anima, ſi per ſeipſam mouetur & participat motu.*

Suprà poſuit Philoſophus opiniones aliorum philoſophorum de anima, hic conſequenter diſputat contra eas. Sunt autem tria, quæ dicti philoſophi attribuebant animæ, ſcilicet quòd ſit principium motus, quòd ſit principium cognitionis & quòd ſit incorporaliſſimum. Inter quæ duo ex eis, quæ ſunt quaſi principalia, quæ primo & per ſe animæ attribuebant ſcilicet quòd ſit principium motus, & quòd ſit principium cognitionis. Tertium autem, quod attribuebant animæ, ſcilicet, quod ſit ſubtiliſſimum quantum ad aliquid bene dicitur, quantum ad aliquid male. Si enim ſubtiliſſimum accipiatur ſimpliciter dictum de anima, ſic bene dicitur, quia ſine dubio anima incorporaliſſima & ſubtiliſſima eſt. Si autem non accipiatur ſimpliciter, ſed cũ corpore, vt dicatur anima ſubtiliſſimum corpus, ſic male dicitur. Et ideò philoſophus non vtitur niſi duobus tantum ſcilicet motu & cognitione. Diuiditur autẽ pars iſta in tres partes. Primo enim inquirit de anima contra opiniones philoſophorum ſecundum quas dixerunt ipſam animam eſſe principium motus. Secundo contra opiniones eorum qui dixerunt ipſam eſſe principium cognitionis. ibi { Tribus autem modis tra ditis &c. } Tertio verò mouet quandam quæſtionem, vtrum, ſcilicet mouere, ſentire, & cognoſcere attribuantur animæ, ſicut vni principio, vel ſicut diuerſis. ibi { Quoniam autem cognoſcere animæ eſt. } Prima pars diuiditur in duas. In prima diſputat contra ea quæ dicuntur de anima ſecundũ quòd eſt principium motus, ex eo quòd ponunt ipſam principium motus. Secundo contra quandam opinionem, quia ſupra hoc ꝙ dixerant animam eſſe principium motus, quidam attribuunt ipſi animæ aliquid aliud, ſcilicet quòd ſit numerus mouens ſeipſum. ibi { Multi autem his quæ dicta ſunt irrationabilius. } Prima pars diuiditur in duas. Primo enim diſputat contra opiniones illorum, qui attribuebant motum animę, ſecundum quòd ipſi attribuũt animæ motum. Secundo inquirit, vtrum per aliquam aliam viam, motus animæ attribui poſsit. ibi { Rationabilius autem dubitabit, &c. } Pars prima diuiditur in duas. Primo enim diſputat in communi contra illos, qui dicunt animam principium motus. Secundo verò deſcendit ad quaſdam quæſtiones in ſpeciali. ibi { Quidam autem & mouere, &c. } Prima pars diuiditur in duas. Primo enim manifeſtat ſuam intentionem. Secundo ponit rationes ad propoſitum oſtendendum, ibi. { Quatuor autem modis cum ſint, &c. } Dicit ergo primo, quod ſicut ex ſuperioribus habetur, Philoſophi ex duobus venerunt in cognitionem animæ ſcilicet motu & ſenſu. Et inter hæc primo conſiderandum eſt de motu. Omnes autem philoſophi, qui venerunt in cognitionem animæ ex motu, hoc principium habebant commune. ſcilicet: quod omne, quod mouet, mouetur: vnde quia naturale eſt animæ quòd moueret, credebant quod ei ſit connaturale, quod moueretur, & hoc habere animam ex ſubſtantia ſua. vnde & ponebant in eius diffinitione motum, dicentes animam eſſe quid mouẽs ſeipſum. Eſt ergo hic contra duo diſputandum ſcilicet contra rationem poſitionis, & contra ipſam poſitionem. Vtrunque enim eſt falſum. Nam & ratio poſitionis illorum falſa erat, & eorum poſitio. Hoc enim qđ ſupponebant tanquam per ſe verum ſcilicet quod omne quod mouet mouetur, falſum eſt, ſicut latè probatur. in. 8. Phyſic. vbi oſtenditur, quòd eſt quoddam mo uens immobile. Et quantum ad hoc pertinet, breuiter poteſt oſtendi quod ſi aliquid mouet, non oportet quod moueatur. Conſtat enim quòd ſecundum quòd mouet, eſt in actu, ſecundum quod mouetur, eſt in potentia, & ſic idem & ſecundum idem eſſet in actu & po tentia, quod eſt inconueniens. Sed hoc prætermiſſo diſputemus ad poſitionem eorum, vtrum, ſcilicet anima moueatur. Dicebant autem illi duo, ſcilicet quod anima mouetur, & quòd motus eſſet de ſubſtantia animę. Ariſtot. autem vtrunque negat dicens quòd { Fortaſſis. } Hoc dicit, quia nondum probauerat hoc, quòd dicit, quòd non ſolum falſum eſt quòd motus ſit de ſubſtantia animæ, ſecundum quòd dicunt diffinientes ipſam, dicentes animam eſſe quod eſt ſeipſum mouens, aut poſsibile mouere, ſed totaliter impoſſibile eſt ipſi animæ conuenire quòd moueatur. Et hoc prius dictum eſt ſcilicet in 8. Phyſi. videlicet quòd non ſit neceſſe omne mouens moueri. In mouente etiam ſeipſum, duo

Tex. cõ. 21. & inde.

Veteres philoſophi tria animæ tribuerunt.

Tex. cõ. 34. & inde.

duo, ſunt vnum mouens, & aliud motum: & impoſsibile eſt, quòd illud, quod eſt mouens, moueatur per ſe. In animalibus autem licet non moueatur per ſe pars mouens mouetur tamen per accidens. Omne enim quod mouetur, mouetur dupliciter: quia vel ſecundum ſe, vel ſecundum alterum, ſeu per accidens. ſecundum ſe, quando res ipſa mouetur, vt nauis: per accidens, vel ſecundum alterum, quando non mouetur ipſum, ſed illud in quo eſt, ſicut naui mouetur, non quia ipſe moueatur, ſed quia nauis mouetur. Vnde hæc eſt vera ſcilicet nauis mouetur ſecundum ſe, nauta verò ſecuodum accidens. Et quod non mouetur nauta per ſe, patet: quia quando aliquis mouetur per ſe, mouetur ſecundũ partes ſuas ſicut in ambulatione prius eſt pedum ambulatio, & hoc, cum eſt nauta in uaui, non ineſt ei: Sic ergo patet, quòd moueri dicitur dupliciter, ſecuudum ſe, & ſecundum accidens, ſed iſti attribuebant animæ moueri ſecundum ſe, & ideo prætermiſſo ad præſens, vtrũ anima moueatur per accidens, intendamus de anima ſi mouetur ſecundum ſe, & participat motu, ſicut iſti dicebant. Et quod non mouetur per ſe probat Ariſt. ſex rationibus. Circa quas rationes conſiderandum eſt, ꝙ licet rationes Ariſt. parum videantur valere, nihilominus ſunt efficaces, quia ſunt ad poſitionem. Aliter enim argumentandum eſt ad eum, qui ſimpliciter intendit veritatem, quia ex veris oportet procedere, ſed qui arguit ad poſitionem, procedit ex datis: & ideo frequenter Ariſt. & quando argumentatur ad poſitiones videtur quòd inducat rationes parum efficaces, quia procedit ex datis ad interimendum poſitionem. Sic ergo primam rationem ponit ibi.

Aliter argumentamur ſimpliciter, & aliter ad hominem.

Cum igitur quatuor ſint motus: Latio, alteratio, accretio atq; decretio, aut iſtorum vno, aut pluribus, aut omnibus (vt patet) mouebitur. Quod ſit nõ per accidens moueatur natura ſanè motus inerit ipſi. At ſi hoc ſit, locus etiam eidem identidem competet. Omnes enim iam dicti motus in loco ſunt. Quod ſi ſubſtantia ſit animæ, ſeipſam motu mouere, non per accidens inerit ipſi motus, vt ineſt albedini, aut tricubito. Mouentur enim & ipſa verum per accidens: quippe cum corpus id moueatur, cui res tales inſunt. Quapropter & locus nullus ipſorum eſt. At erit animæ ſine controuerſia locus, ſi natura motui particeps eſt.

Tex.cõ. 39.

Quatuor autem motus cum ſint: loci mutationis, alterationis, augmenti, & decrementi: aut ſecundum vnum horum mouebitur, aut ſecundum plures, aut omnes. Si verò mouetur non ſecundum accidens, natura inerit motus ipſi: Si autem hoc & locus. Omnes enim dicti motus in loco ſunt. Si autem eſt ſubſtantia animæ, mouere ſeipſam: non ſecundum accidens moueri ipſi inerit, ſicut albo & tricubito: mouentur enim & hæc, ſed ſecundum accidens. Cui enim hæc inſunt, mouetur illud corpus. Vnde non eſt locus ipſorum. Animæ autem erit: ſiquidem natura motu participat.

Animã non moueri per ſe ꝓbat ſex rationibus. Prima.

Quæ talis eſt. Si anima mouetur, aut mouetur per ſe, aut per accidens: Si per accideus, tunc motus non erit de ſubſtautia animæ: quod eſt contra eos, ſed mouetur ſicut album & tricubitum, quæ mouentur ſecundum accidens, & ideò non exigitur ad hoc locus ipſis. Si verò mouetur per ſe, ergo mouetur aliqua ſpecie motus. Species autem motus ſuut quatuor, ſcilicet ſecuudum locum augmenti, & decrementi, & alterationis. Generatio enim & corruptio non ſunt proprie motus, ſed mutationes, quia motus ſunt ſucceſsiui, ſed generatio & corruptio ſunt mutationes inſtantaneæ. Ergo anima mouebitur aliqua ſpecie iſtorum motuum, vel ſecundum locum, vel ſecundum augmentum, vel ſecundum decremeotum vel ſecundum alterationem. Si ergo mouetor aliquo iſtorum, & omnes hi motus ſunt in loco, ergo anima erit in loco. In hac autem ratione videotur eſſe duo dubia. Vnum de hoc, quod dicit, quod omnes dicti motus ſunt in loco: & quidem de locali & de motu augmenti & decrementi manifeſtum eſt: ſed de alteratione videtur difficile. Quod quidem ſic intelligitur ab aliquibus, quia omne quod alteratur eſt corpus, & corpus eſt in loco, ideo alteratio dicitur fieri in loco. Sed hoc non ſaluat literam Ariſt. quia Ariſt. dicit quòd huiuſmodi motus ſunt in loco, & noo ſunt ſecundum locum. Et ideo dicendum ꝙ ſine dubio alteratio eſt in loco. Aliud enim eſt motus in loco, & aliud motum eſſe ſecundum locum. Alteratio non eſt ſecundũ locum, ſed in loco. Nam in alteratione oportet quòd ſit appropinqoatio alterantis ad alteratum, & ſine hoc nihil alteratur. Vnde com appropinquatio fiat per motum localem, oportet quòd ſit ibi motus localis vt cauſa. Secundum dubium eſt, quia ſecundum iſtos uon erit inconueniens ſi anima eſſet in loco, cum ponerent eã moueri per ſe, & ideo non videtur valere ſua ratio. Ad hoc autem poteſt reſponderi dupliciter. Vno modo quòd iſtud incõueniens, deducitur per ſequeotes rationes. Alio modo quia propter hoc eſt inconueuiens, quia ſi anima eſſet in loco, oporteret quòd aſsignaretur ſibi locus proprius in corpore ſeparatus, & ſic uon eſſet forma totius corporis. Secundam rationem ponit cum dicit.

Dubium

Reſponſio

Impugnatio.

Secũda reſponſio melior.

Qũo alteratio ſit motus in loco.

Dubium.

Reſponſio duplex.

Præterea ſi natura motu cietur, vi quoque moueri poteſt, & ſi vi mouetur, & natura moueri poteſt. Eodem modo de quiete quoque dicere poſſumus. In hoc .n. natura res quieſcere ſolet: in quo ſuapte natura mouetur In hoc pari modo vi plane quieſcit, in quod vi pulſa mouetur. At qui motus erunt animæ violenti, quietesue neque ſi fingere volumus, aſsignare facile poſſumus.

Amplius autem ſi natura mouetur, & violentia mouebitur, & ſi violentia, & natura. Eodem autem modo ſe habet de quiete. In quod enim mouetur natura in hoc natura quieſcit. Similiter autem & ad quod mouetur violentia, & quieſcit in hoc violentia. Quales autem violenti motus animæ erunt, & quietes, neque fingere volentibus facile eſt reddere.

Tex.cõ. 40.

Quæ talis eſt. Si aoima mouetur per ſe ſecundum locum, mouetur naturaliter: omne autem quòd mouetur naturaliter, mouetur violenter: ſed ſi mouetur naturaliter quieſcit naturaliter, & ſi quieſcit naturaliter, quieſcit violeuter, ergo anima mouetur violenter, & quieſcit violenter. Sed hoc eſt impoſsibile ſcilicet quòd moueatur violenter, & quieſcat violenter, quia motus animæ & quies ſunt voluntarij. In hac autem ratione videtur dubium eſſe, ſcilicet quòd id quod mouetur naturaliter moueatur violenter: nam cœlum mouetur naturaliter, non tamen violeoter. Ad hoc dicendum eſt, quòd illa propoſitio ſecundum veritatem falſa eſt, ſed ſecũdum poſitiooem vera, quia iſti nullum corpus ponebant naturaliter motum, niſi quatuor elemeota, in quibus videmus motus & quietes naturaliter & violenter fieri & ſecundum hoc procedit ratio. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Secunda ratio.

Dubium.

Reſponſio.

At verò ſi ſurſum mouebitur, ignis erit: ſi deorſum terra. Hiſce nanque corporibus hi motus competunt. Eadem eſt & de medijs corporibus ratio.

Amplius ſi quidem ſurſum mouebitur, ignis erit: ſi verò deorſum terra. Horum enim corporum motus hi ſunt. Eadem autem ratio & de medijs.

Quæ talis eſt. Illi dicunt quòd anima mouetur, & ex hoc mouet corpus, & hũc motum dicunt habere ab ali

Tertia ratio.

qoo

propter id quod apte nata ſunt nuſquam manere, contrahereque, & mouere corpus omne.

Supra poſuit philoſophus rationes in communi contra eos qui poſuerunt animam ſecundum ſe moueri, hic verò ponit rationes in ſpeciali contra quoſdam qui aliquid ſpecialis difficultatis videntur dixiſſe circa opinionem eorum de motu animæ. Et circa hoc tria facit. Primo enim ponit rationes ad opinionem Democriti. Secũdo vero ad opinionem Platonis ibi. { Eodem autem modo, &c. } Tertio verò ad quandam aliam opinionem ibi. { Alia autem quædam opinio, &c. } Circa primum duo facit. Primo.n. ponit opinionẽ Democriti de motu animæ, & exponit eam. Secundo verò obijcit in contrarium ibi. { Nos autem interrogabimus. } Circà primum ſciendum eſt, quòd in præcedentibus ponitur in vna ratione ſcilicet in quarta Ariſt. contra illos, qui ponunt animam moueri ſecũdum ſe, & ex hoc mouet corpus, quòd ſi anima mouet corpus, neceſſe eſt quòd illis motibus moueat, quibus ipſa mouetur. Et hoc concedebant quidam, qui dicunt animam mouere corpus in quo eſt, ſicut ipſa mouetur. Et hic fuit Democritus. Et inducebat ad huc ſimilitudinem quia erat quidam magiſter comœdiarum nomine Philippus. Hic recitauit in libris ſuis, quòd quidam nomine Dædalus fecit ſtatuam ligneam deæ Veneris, & hæc ſtatua erat mobilis ex eo quod erat intus argentum fuſile i. viuum, & mouebatur motu ipſius argenti viui. Simile ergo huic dicit Democritus in opinione ſua de motu animæ. Dicit.n. quòd anima eſt compoſita ex indiuiſibilibus ſphæris, vt ſuperius patet. Et quia huiuſmodi indiuiſibiles ſphæræ id eſt atomi ſunt figuræ rotundæ, cõtinue mouentur, ex eo quod nunquam quieſcunt, contrahunt & mouent totum corpus ſecũdum quòd ipſæ mouentur. Deinde cum dicit.

Nos autem ipſum interrogabimus, ſi quietem etiam ipſum faciat nunquam. Aut quonam pacto quietem faciet difficile eſt dictu, vel potius dici non poteſt.

Nos autẽ interrogabimus, ſi & quieſcere facit hoc. Quomodo autẽ faciet, hoc difficile aut impoſſibile dicere.

Contra opinionem Democriti duabus rationibus. Prima rõ.

Obijcit Ariſto. contra hanc opinionem Democriti, duabus rationibus. Prima ratio talis eſt. Conſtat, quod anima non ſolũ eſt cauſa motus in animali, ſed quietis. Sed ſm opinionem Democriti, anima non eſt cauſa quietis, licet ſit cauſa motus in animali, quia difficile aut impoſsibile eſt dicere, quòd illa corpora ſphærica indiuiſibilia quieſcant, cum nunquam immota permaneant, vt dictum eſt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Omnino autem anima non ſic mouere videtur animal, vt inquiunt ipſi ſed electione quadam, intellectioneue.

Omnino autem nõ ſic videtur anima mouere animal, ſed per voluntatem quandam & intellectum.

Secunda rõ

Quæ talis eſt. Conſtat quod motus, quem argentum viuum cauſat in ſtatua, non eſt motus voluntarius, ſed violentus. Sed motus aĩæ non eſt violẽtus, ſed voluntarius, quia mouet per voluntatem & Intellectũ, & ideò nulla (vt videtur) eſt poſitio Democriti. Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 56.

Eodem autem modo Timæus etiã animam corpus mouere dicit. Mouere.n. ipſam ex eo cenſet, atq; aſſerit, corpus quia mouetur: propterea quod ad ipſum cõnexa eſt.

Eodem autem modo & Timæus phyſiologizat animã mouere corpus. Ex eo enim quod ipſa mouetur, etiam corpus ipſum mouet, propterea quod cum eo connexa eſt.

Ponit opinionẽ Platonis. Et circa hoc duo facit. Primo.n. ponit opinionẽ Platonis. Secũdo reprobat eã, ibi. { Primũ igitur, &c. } Circa primũ duo facit. Primo oſtendit ſimilitudinem opinionis Platonicæ ad opinionem Democriti. Secundo explicat opinionem Platonis de anima, ibi { Conſtitutam autem ex elementis, &c. } Dicit ergo primo, quòd ſicut Democritus poſuit corpus moueri ab anima inquantum anima coniuncta ipſi mouetur, ita & Timæus qui introducitur a Platone loquẽs aſsignat rationem qualiter anima mouet corpus. Dicit.n. quod anima mouet corpus inquantum ipſa mouetur, propter hoc quòd anima coniuncta eſt corpori per modum cuiuſdam colligationis. Deinde cum dicit.

Opifex.n. dicit ex elemẽtis iam conſtitutã numeris q; diſtinctã ſonoris, vt inſitũ ſonoritatis atque concentus habeat ſenſum, & vniuerſum feratur cõſonis lationibus.

Conſtitutam autem ex elementis & diſpartitam ſecundum harmonicos numeros, quatenus connaturalem ſenſum harmoniæ habeat, & vt omne feratur ſecundum conſonantes motus.

Opin. Pla. de anima.

Explicat opinionem Platonis. Et primo exprimit conſtitutionem ſubſtantiæ ipſius. Secundo exponit quomodo ex ea procedit motus, ibi { Aſpectum rectũ in circulum reflexit. } Circa primum ſciẽdum eſt, quòd Plato hæc verba, quæ hic ponuntur in Timæo proſequitur loquens de anima mundi, quam imitantur, ſecũdum ipſum, inferiores animæ. Et ideo per hoc quod hic tangitur de natura animæ mundi, tangitur quodãmodo natura omnis animæ. Sciendum eſt igitur, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, Plato poſuit ſubſtantiam omniũ rerum eſſe numerum ratione ſuperius dicta. Elemẽta aũt numeri ponebat vnum.q. formale, & duo.q. materiale, Ex vno enim & duobus omnes numeri conſtituuntur. Et quia impar numerus quodammodo retinet aliquid de indiuiſione vnitatis, poſuit duo elementa numeri, par & impar, & impari attribuit identitatem & finitatem, pari autem attribuit alteritatem & infinitatẽ. Cuius ſignum tangitur in 3. Phyſ. quia ſi ſupra vnitatem impares numeri per ordinem addantur ſemper producitur eadem figura numeralis. Puta ſi ſupra vnum addantur tria, qui eſt primus impar conſurgunt ipſam quatuor, qui eſt numerus quadratus: quibus rurſus ſi addatur ſecundus impar ſcilicet quinarius cõſurgit nouenarius, qui item eſt numerus quadratus, & ſic ſemper in infinitum. Sed in numeris paribus ſemper ſurgit alia & alia figura. Si enim vnitati addatur binarius, qui eſt primus par, conſurgit ternarius, qui eſt numerus triangularis, quibus ſi rurſus addatur quaternarius, qui eſt ſecundus par, conſurgit ſeptenarius, qui eſt ſeptangulæ figuræ, & ſic in infinitum. Sic ergo Plato ponebat idem, & diuerſum eſſe elementa omnium rerum, quorum vnum attribuebat numero impari, aliud verò numero pari. Quia verò ſubſtantiam animæ ponebat mediam inter ſubſtãtias ſuperiores, quæ ſemper eodem modo ſe habent, & ſubſtãtias corporeas in quibus alteritas & motus inuenitur. Poſuit animam conſtare ex his elemẽtis. ſ. ex eodẽ & diuerſo, & ex numeris paribus & imparibus. Mediũ.n. debet eſſe affine vtriuſque extremorum. Et ideo dicit, quòd poſuit eam conſtitutam ex elementis. Item ſciendum eſt, quod in numeris ſunt diuerſæ proportiones & infinitæ, quarum aliquæ ſunt harmonicæ, i. conſonantiarum cauſa. Nam dupla proportio eſt cauſa conſonãtiæ, quæ dicitur diapaſon, ſeſquialtera proportio cauſat cõſonantiã, quæ dicitur diateſſaron ſeſquioctaua proportio cauſat tonum, & aliæ conſonantiæ, quibuſdam alijs proportionibus cauſantur. Puta ea, quæ eſt cõpoſita ex diapaſon & diapente cauſatur ex tripla. ea quæ ſub diapaſon cauſatur ex quadrupla, quã quidem Pythagoras deprehendit, vt Boet. refert in muſica, ex percuſsione quatuor malleorum, qui conſonantes ſonos reddebant ſecundum prædictas proportiones. puta ſi vnus in arte ſui ponderaret, 12. vncias, alius. 9. alius. 8. alius, 6. ille qui eſſet 12.

Tex. cõ. 26.

Cur Impari numero tribuerit Plato identitatem & pari diuerſitatem.

Diapaſon. Diateſſerõ.

Diapaſon. Diapente.

haberet duplam proportionem ad eum, qui.6. & redderetur cum eo conſonantia diapaſon. Ille autem, qui eſt. 12. ad eum qui 8. ſub ſeſquialtera proportione, & conſonat ſecundum diapente. & ſimiliter qui 9. ad eum qui.6. Item, qui 12. ad eum qui 9. eſt in ſeſquitertia pro-
Diateſſarō. portione, & conſonat cum eo diateſſaron, & ſimiliter qui 8. ad eum qui.6. Qui autem 9. ad eũ qui 8. cum ſit in ſeſquioctaua proportione conſonat ſecundum totum. Licet autem Plato poſuerit res omnes ex numeris conſtitui, non tamen ex numeris habentibus proportiones harmonicas, ſed animam poſuit eſſe cõſtitutam ſecundum numeros habentes huiuſmodi proportiones. Et ideo dicit, quòd poſuit eam {diſpartitam}.i.q. diſpenſatam. {ſecundum harmonicos numeros,}.i. ſecundum numeros proportionatos adinuicem ſecundum muſicam proportionem. Poſuit.n. ex his numeris animam cõſtitutam.ſ. ex vno, duobus tribus. 4.8.9.27. in quibus huiuſmodi proportiones inueniuntur. duplici autem ex cauſa animam poſuit conſtitutam ex numeris harmonicis vna eſt, quia vnumquodq; delectatur in eo, qđ eſt ſibi ſimile & connaturale: videmus autem quod anima delectatur in omnibus harmonizatis, & offenditur ex his, quæ ſunt præter debitam harmoniam, tam in ſonis quam in coloribus; quā etiā in quibuſcunq; ſenſibilibus, vnde videtur harmonia de natura animæ eſſe. Et hoc eſt quod dicit. {Anima habet ſenſum}.i. cognitionem. {Connaturalem harmoniç.} Alia ratio eſt, quia Pythagorici & Platonici poſuerunt ex motibus cœlorum prouenire ſonos optime harmonizatos, & quia motus cœleſtes ponebant eſſe ab anima mundi, poſuerunt animam eſſe ex numeris harmonicis: vt poſſet cauſare motus harmonizatos. Et hoc eſt quod dicit. {Et vt omne{ideſt vniuerſum}feratur ſecũdum conſonantes motus.} Deinde cum dicit.

Rectitudinem coegit, atque flexit in circulum. Et cum vnum in duos diuiſiſſet circulos, duobus in punctis coniũctos, rurſus vnum in ſeptem orbes diuiſit, quoniam lationes ipſius cęli motiones ſunt animæ, quibus ipſa mouetur.

Aſpectum rectum in circulum reflexit, & cum diuidendo, ex vno, feciſſet duos circulos dupliciter coordinatos, iterũ vnũ diuiſit in ſeptem circulos, tanquam eſſent cœli motus animæ motus.

Docet quomodo ex anima procedat motus cęleſtis. vbi conſiderandum eſt, quod omnes numeri ſecundũ naturalẽ ordinem accepti, linealiter diſpoſiti ſunt ſecũdum rectitudinem prout vnus addit ſuper alterum. Sed ex naturali ſerie numerorũ poteſt aliquis accipere plures ſeries. puta ſi accipiat homo quaſi in vna rectitudine totam ſeriem duplorum, & in alia totam ſeriem triplorum, & in alia totam ſeriem quadruplorum, & ſic de alijs. quia igitur homo ſua cognitione poteſt circa numeros operari: hoc & Deus facit conſtituendo ſubſtantias rerum ex numeris. vnde in conſtituendo ſubſtantiam animæ ex numeris ſupradictis, qui oẽs naturali ordine ſunt in vna rectitudine, quaſi duas lineas diuiſit, vnam duplorum, & alterā triplorũ, hæ.n. proportiones omnes harmonicas cõtinent. Nam dupla proportio diuidit in ſeſquialteram & ſeſquitertiā. Et tripla in duplam & ſeſquialteram. Igitur in prædictis numeris accipitur ſeries duplorum vſque ad numerum cubicũ. vt puta vnum, duo, quatuor, octo, & alia ſeries triplorum eodem modo, vt puta vnum, tria. 9. 27. quæ quidẽ duæ ſeries in vnitate coniunguntur, ac ſi eſſent duæ lineæ rectæ angulum cõtinentes. Rurſus, ſi vnitati coniũgantur quæ ſunt in linea triplorum, reſultabunt numeri, qui ſunt in linea duplorum. puta ſi vnitati addatur ternarius fient quatuor. & econuerſo, ſi vnitati addatur binarius, fient tria. Et ſic conſtituentur quaſi duæ lineæ ſeſe inuicem interſecantes, ſecundum modum literę græcæ quæ vocatur { } Si autem procedatur vlterius redibitur ab eoſdem numeros. Nam à quatuor proceditur ad octo, & à tribus redibitur ad. 27. & ſic vtrobique concluditur.q. quidam circulus. Sciendum autem eſt quòd Plato ea quæ inueniebantur in natura magis compoſita, dicebat prouenire ex proprietate naturæ magis ſimplicis, ſicut conſonantias ſonorum ex proportionibus numerorum. Subſtantiam autem animæ ponebat mediam inter numeros, qui ſunt maxime abſtracti, & inter ſubſtantiam ſenſibilem, & ideò proprietates animæ deducebat ex proprietatibus prædictis numerorum. Nam in anima eſt conſiderare primo aſpectum rectum, ſecundum quòd aſpicit directe ad ſuum obiectum, & poſtea reditum in circulum inquantum intellectus reflectit ſe ſupra ſeipſum. Inuenitur etiam in anima intellectiua quaſi circulus parium, & imparium, inquantum cognoſcit ea quæ ſunt eiuſdem, & quæ ſunt diuerſæ naturæ, & hoc vlterius protenditur vſque ad ſubſtantiam ſenſibilem cęli, quam anima mouet. Nam in cœlo conſideratur duplex motus circularis, vnum ſimplex & vniformis, ſecundum quem cœlũ mouetur ſeu reuoluitur motu diurno ab oriente in occidentem, qui quidem fit ſecundum circulum æquinoctialem. Alius autem motus eſt planetarum, qui eſt ab occidente in orientẽ ſm circulum zodiacum, qui interſecat ęquinoctialem in duobus ſolſtitialibus pũctis, .ſ. in principio cancri & capricorni. Et quia motus primus eſt vniformis, ideò nõ diuiditur in plures motus, & aſsimilatur circulo imparũ, & ꝓpter hoc etiā circulus primus maior eſt. Nā impares numeri ſuperius poſiti maiores ſunt. Secundus autem motus facit multam diuerſitatem, & ideo videtur pertinere ad circulum parium & diuiditur in 7. circulos ſecundum ſex interſtitia duplorũ & triplorum numerorum. vt dr̃ in Timęo. Vbi enim ſunt ſex diuiſiones, neceſſe eſt eſſe ſeptẽ diuiſa. Vnde & illi circuli minores ſunt & continentur à ſupremo circulo qui eſt imparium. Sic ergo legenda eſt litera. {Vt omne.}i. vniuerſum}feratur ſecundum conſonantes motus }.i. vt ex harmonia animæ deriuentur motus cœleſtes armonizati. Aſpectum rectum Deus reflexit in circulum{eo modo quo eſt expoſitum, & ſecũdum proprietatem numeri, & ſecundum proprietatem animę.}& diuidens ex vno, ꝓpter vnā naturalem ſeriẽ numeri, & vnam vim intellectiuam animę.}in duos circulos}ſcilicet parium & imparium quantum ad numeros intelligentiam mobilium, & immobilium quantum ad animam, motum ſecundum æquinoctialem, & zodiacum quantum ad cœlum. Addit autem{dupliciter coordinatos}quia duo circuli ſe interſecantes tangunt ſe in duobus punctis}iterum vnum, }ſcilicet inferiorem, {diuiſit in. 7. circulos} quaſi planetarum. { tanquam cœli motus eſſent animæ motus, } ideſt ac ſi cœlum moueretur per motum animæ.

LECTIO VIII.

Aduerſus Platonem varias adducit rationes, quibus probat animam nullam penitus magnitudinem habere.

PRimum igitur non recte dicitur, animam magnitudinem eſſe. Nam animam vniuerſi talem ipſe vult eſſe, qualis eſt ea, quæ mens & intellectus vocatur. Non qualis eſt ſenſitiua, nec qualis eſt ea, quæ eſt principium cupiendi: quippe cum harum motus non ſit (vt patet) conuerſio. Intellectus autem vnus eſt & continuus, perinde ac intellectio. Intellectio verò eſt ipſius intellectus conceptio. Sed hi nimirum vnum hoc ſunt, quod alius deinceps poſt alium eſt, vti numerus, ſed non vti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus eſt, ſed aut partibus penitus vacat, aut nõ eſt, vt magnitudo, continuus. Anima non eſt magnitudo.

Primum quidem igitur non bene dicitur, animam magnitudinem eſſe. Eam enim, quæ omnis, talem eſſe vult, Tex.cõ. 46

qualis

Tex. cō.47. *qualis eſt aliquando vocatus intellectus. Non enim velut ſenſitiua eſt, neq; vt deſideratiua. Harum enim motus non circulatio eſt intellectus autem vnus & continuus ſicut & intelligentia eſt. Intelligentia autem conceptiones. Hæc autem eo quod conſequenter vnum, ſicut numerus, ſed non ſicut magnitudo, propter quod neque intellectus ſic continuus, ſed aut impartibilis, aut non, ſic, vt magnitudo aliqua continuus eſt.*

Poſita opinione Platonis, hic Ariſ. reprobat eā. Vbi notandum eſt, quòd plerunque quando reprobat opiniones Platonis, non reprobat eas quantum ad intentionem Platonis, ſed quantum ad ſonum verborum eius. Quod ideo facit quia Plato habuit malum modum docendi. Omnia enim figurate dicit, & per ſymbola docet: intendens aliud per verba, quàm ſonent ipſa verba, ſicut quòd dixit animam eſſe circulum. Et ideò ne aliquis propter ipſa verba incidat in errorē. Ariſt. diſputat contra eum quantum ad id quod verba eius ſonant. Ponit autem Ariſt. rationes decem ad deſtruendum ſuprapoſitam opinionem, quarum quædam ſunt contra eum, & quædam contra verba eius. Non enim Plato voluit quod ſecundum veritatem intellectus eſſet magnitudo quantitatiua, ſeu circulus & motus circularis, ſed metaphorice hoc attribuit intellectui. Nihilominus tamen Ariſt. ne aliquis ex hoc erret diſputat contra eum ſecundum quòd verba ſonant.

Decem rationes contra opi. Pla. de anima.

Primo ergo Ariſto. circa primam rationem, manifeſtat de qua anima Plato intellexit ſcilicet de anima vniuerſi. § Et hinc §. i. animam § quæ eſt omnis, §. i. vniuerſi vult eſſe intellectiuam tantū. Non enim eſt vegatabilis, quia non indiget nutrimento: nec eſt ſenſibilis, quia caret organo: nec eſt deſideratiua, quia deſideratiua conſequitur ſenſitiuam. Et dixit ideo animam vniuerſi non eſſe ſenſibilem, neque deſideratiuam, quia ipſe voluit quòd motus animæ vniuerſi eſſet circularis. Vnde cum motus harum .ſ. ſenſibilis & deſideratiuæ non ſit circularis (nō enim ſenſus reflectitur ſuper ſeipſum, intellectus verò reflectitur ſuper ſeipſum. homo.n. intelligit ſe intelligere) ideò dicit illam animam, intellectiuam tantum eſſe, & ideo dicit intellectum eſſe magnitudinem quandam & circulum. Et hoc Ariſtot. reprobat dicens, quòd Plato non bene dixit animam eſſe magnitudinem. Et quòd locutus eſt de ea, ſicut de magnitudine circulari, diuidens eam in duos circulos, male fecit. Et quòd male fecerit oſtendit. In natura enim animę hoc eſt, vt iudicium de aliqua potentia animæ ſumatur ex actu, ſeu operatione ipſius potentiæ, iudicium verò operationis ex obiecto, potentiæ enim cognoſcuntur per actus, actus verò per obiecta, & inde eſt quòd in definitione potentiæ ponitur eius actus, & in diffinitione actus ponitur obiectus. Conſtat autem quòd res ab eo à quo habet eſſe & ſpeciem, ab eo etiam habet vnitatem. Si ergo intellectus ſit & ſortiatur ſpeciem ab intelligibili, cū ſit eius obiectum (dico intellectum in actu, cum nihil ſit ante intelligere) manifeſtum eſt quòd ſi ſit vnus & continuus ſicut Plato poſuit quod eodem modo intellectus erit vnus & continuus, quo intelligibilia ſunt vnum & continuum. intellectus enim non eſt vnus niſi ſicut intelligentia idest operatio eius, quæ eſt intelligere, nec actus eſt vnus niſi ſicut obiectum eius eſt vnum, quia actus diſtinguuntur penes obiecta. Vnde, cum obiectum intellectus ſint intelligibilia, hęc autem, ſcilicet intelligibilia, non ſunt vnum vt magnitudo ſeu continuum, ſed ſicut numerus eo, quòd conſequenter ſe habeant, manifeſtum eſt quod intellectus non eſt magnitudo, ſicut Plato dicebat. Sed aut eſt impartibilis, ſicut ſe habet ratio primorum terminorum, aut non eſt continuus, ſicut aliqua magnitudo, ſed ſicut numerus, inquantum vnū poſt aliud intelligimus, & ſæpe plures terminantur in vnum, ſicut in ſyllogiſmis terminantur propoſitiones in concluſionem. Secundam rationem ponit ibi.

Atque ſi magnitudo ſit, quonam pacto quācunq; ſuarum intelliget partium? ſiue illæ ſint magnitudines, ſiue etiam puncta, ſi hæc quoque partes appellare oporteat. Nam ſi puncto, puncta verò ſunt infinita, nunquam pertranſibit, vt patet. ſin magnitudine, ſæpius vel infinities idem intelliget. at videtur, & ſemel intelligere poſſe. Quod ſi ſat eſt quamuis partium tangere, quid oportet aut orbe verſari, aut omnino magnitudinem ipſum habere? Quod ſi neceſſe eſt ipſum intelligere toto tangentem circulo, quis eſt ipſarum partium tactus?

Græca ſic habēt. Quonā pacto intelliget an vniuerſaliter, an verò vnaquaque ſuarum partium.

Qualiter autem intelliget, magnitudo cum ſit: vtrum vniuerſaliter, an qualibet partium ſuipſius? partium autem, aut ſecundum magnitudinem: aut ſecundum punctū, ſi oportet & hoc partem dicere. Siquidem igitur ſecundum punctum, hæc autem infinita, manifeſtum eſt, quoniam nunquam pertranſibit. Si verò ſecundum magnitudinem, multotiens & infinities intelliget idem. Videtur autem & ſemel contingere. Si autem ſufficiens qualibet partium tangere, quid oportet circulo moueri, aut & omnino magnitudinem habere? Si autem neceſſarium intelligere toto circulo tangentem, quis eſt partibus tactus? Tex. cō.48.

Secūda rō. Quæ talis eſt. Poſſet aliquis dicere, quòd Plato non poſuit magnitudinem in intellectu propter multa intelligibilia, ſed oportet quòd ſit in intellectu magnitudo etiam propter vnumquodque intelligibilium. Contra. Hoc non poteſt eſſe. Plato enim ponit & opinatus eſt quod intelligere non fiat per acceptionem ſpecierum in intellectu, ſed quòd intellectus intelligat per quendam contactum, inquantum ſcilicet occurrit & obuiat ſpeciebus intelligibilibus, & iſtum contactum attribuit circulo, ſicut ſupra dictum eſt. Quæro ergo à te, ſi intellectus eſt magnitudo, & intelligit ſecundum contactum qualiter intelligat. Aut enim hoc quod intelligit, tangit ſecundum totum, aut ſecundum partem eius: ſi ſecundum totum cōtingens intelligit totū, tunc partes non erunt neceſſariæ, ſed erunt fruſtra, & ſic non eſt neceſſe, quod ſit intellectus magnitudo & circulus. Si verò ſecundum partes contingens, intelligit partes, aut hoc erit ſecundū plures partes, aut ſecundū vnam tantum: ſi ſm vnam tantum, ſic idē quod prius, quia alię erunt ſuperfluæ, & ſic non erit neceſſarium ponere intellectum habere partes. Si verò contingens ſecundum omnes partes, intelliget aut hoc erit ſecundā partes punctales, aut ſecundum partes quantitatiuas: ſi ſecundum partes punctales, tunc cum in qualibet magnitudine ſint infinita puncta, oportet quod infinities tangat antequam intelligat, & ſic nunquam intelliget, cum non ſit infinita pertranſire. Dicit autem. § partes punctales. § non quod velit magnitudinem in partes pūctales diuidi, ſed diſputat ad rationem Platonis, qui fuit huius opinionis quod corpus componeretur ex ſuperficiebus, & ſuperficies ex lineis, & linea ex punctis. Quod ipſe improbat in vi. ſie prin. Phyſi. vbi oſtendit quod punctum additum puncto nihil addit. Si verò intelligit contingens ſecundum partes quātitatiuas, tunc cum quælibet pars diuidatur in multas partes, ſequitur quod multotiens intelligat idem. Item, cum omnis quantitas ſit diuiſibilis in infinitum ſecundum eandem proportionem, & non ſecundum eādem quātitatem, ſequitur quòd infinities intelligat quod eſt inconueniens. Videtur ergo, quòd non contingat niſi ſemel, & ſic nullo modo debet attribui intellectui magnitudo, neq; quantum ad multa intelligibilia, neq; quantum ad vnum. Et notandum quod hic Ariſtot. occulte oſtendit quòd intellectus de natura ſua non eſt partibilis, ſed quid impartibile. Intelligibile .n. in vnaquaq; re

Thomas ſupra tex 45. Lect. 7.

Intelligibile eſt indiuiſibile, igitur & ipſe intellectus.

eſt quidditas, & natura rei eſt tota in qualibet parte, ſicut natura ſpeciei eſt tota in quolibet indiuiduo. tota enim natura hominis eſt in quolibet indiuiduo, & hoc eſt indiuiſibile. vnde illud quod eſt intelligibile in qualibet re, eſt indiuiſibile, & per conſequens intellectus.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Præterea quonam pacto vel impartibili partibile, vel impartibile partibili ipſe intelliget?

Amplius quomodo intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili?

Tertia rō.

Quæ talis eſt. Conſtat quòd ſi nos ponimus intellectum impartibilem de facili patebit ratio, quomodo intelligat impartibile & partibile, quia impartibile intelliget ſecundum proprietatem ſuæ naturæ, eo quod impartibilis eſt, vt dictum eſt, partibile verò intelliget abſtrahendo à partibili. Sed ſi intellectus ponatur partibilis ſecundum quòd Plato vult, impoſsibile erit inuenire rationem quomodo intelligit impartibile. Et ſic videtur quod inconuenienter Plato ponat intellectum eſſe magnitudinem ſeu partibilem. Quartam rationem ponit cum dicit.

Neceſſe eſt autem intellectum eſſe circulum hunc. Intellectus namque motus intellectio eſt. Circuli verò, conuerſio. Si igitur intellectio conuerſio eſt, & circulus is intellectus erit profecto, cuius talis cõuerſio intellectio eſt. Quod præterea ſemper intelliget. Oportet.n. ipſum aliquid intelligere ſemper: quippe cum conuerſio ſit perennis atque perpetua. Nam conſtat intellectionum rerum earum quæ cadunt ſub actionem terminos eſſe ac fines, omnes enim alicuius ſunt gratia. Contemplatiuę quoque rationibus identidẽ terminantur. Et rationum aliã diffinitionem, aliam demonſtrationem eſſe patet, demonſtrationes autem & ex principio ſunt, & finem habent quodammodo ratiocinationem aut concluſionem. Quod ſi non terminantur at ſaltem nõ ad principium redeunt, ſed medium extremumque ſemper ſumentes, recta proficiſcuntur. At conuerſio rurſus (vt patet) ad principiũ redit, atq; reflectitur. Diffinitiones etiam finitæ ſunt omnes, ac terminatæ.

Neceſſarium autem eſt circulum intellectum hũc. Intellectus quidem enim motus, intelligentia, circuli autem circulatio. Si ergo intelligentia, circulatio, & intellectus vtiq; erit circulus, cuius talis circulatio ſit intelligentia. Semper autem aliquid intelliget, oportet enim ſiquidem perpetua ſit circulatio. Practicarum quidem enim intelligentiarum termini ſunt, omnes enim alterius cauſa ſunt. Speculatiuæ autem rationibus terminantur ſimiliter. Ratio autem omnis diffinitio eſt, aut demonſtratio. Demonſtrationes verò & à principio ſunt, & habent quodammodo finem ſyllogiſmum, aut concluſionẽ. Si autẽ non concludantur, ſed non reflectuntur iterum in principium accipientes ſemper medium & vltimum, recte procedunt: ſed circulatio iterum in principium, reflectitur. Diffinitiones autem omnes finitæ ſunt.

Quæ talis eſt. Tu dicis intellectum eſſe circulum, &
Quarta rō. dicis intellectum moueri: ſed motus circuli eſt circulatio motus verò intellectus eſt intelligentia, hoc eſt intelligere: ergo ſi intellectus eſt circulus, de neceſsitate intelligentia erit circulatio. Sed hoc eſt falſum, quia cum
Tex.cō. 76. in circulatione non ſit inuenire actu principium, neque finem vt probatur in 8. Phy. ſequitur ẽt quòd intelligẽtia ſeu operatio ipſius intellectus, q̃ eſt intelligere, nunquam terminatur. Sed hoc eſt falſum: quia intelligentia habet actu & principium & finem: ergo intelligẽtia & circulatio non ſunt idem, & per conſequens, nec intellectus eſt circulus. Quod autem intelligentia habeat principium & finem actu probatur, quia omnis intelligentia aut eſt practica, aut ſpeculatiua: ſed cõſtat quòd practicarum intelligentiarum termini ſunt, ideſt fines. Nã omnes ſunt alterius cauſa. ſ. operis, & ad opus terminantur. Speculatiuæ etiam intelligentiæ finem habent, ſ. rationes, omnes.n. terminantur ad aliquas rationes. quæ quidem rationes aut ſunt diffinitio, ſ. in ſimplici intelligentia: aut demonſtratio, ſcilicet cum componit & diuidit, ſed demonſtrationes primæ ex principijs certis ſunt, & habent quodammodo finem, ſyllogiſmum aut concluſionem. Et ſi dicatur quòd ex vna concluſione Obiectio.
ſequitur alia, & ſic non terminatur, nihilominus tamẽ Dilutio.
poteſt dici quòd concluſiones non ſunt circulares, quia Lectio. 8.
non eſt circulo demonſtrare, vt probatur in primo poſteriorum, ſed tendunt in rectum, & impoſsibile eſt in rectum inuenire motum infinitum ſeu proceſſum. Diffinitiones etiam habent principium & finem, quia non eſt aſcẽdere in infinitum in generibus, ſed accipitur q̃ primum genus generaliſsimum. nec etiam eſt deſcendere in infinitum in ſpeciebus, ſed eſt ſtare in ſpecie ſpecialiſsima. Vnde genus generaliſsimum eſt principium ſpecies verò ſpecialiſsima ſicut terminus ſeu finis in diffinitionibus. Et ſic patet, quòd omnis intelligẽtia principium habet & finem actu. Quintam rationem ponit cum dicit.

Præterea, ſi ſæpius eadem conuerſio fit, idem ſæpius intelligere oportebit.

Amplius autem, ſi eadem circulatio multotiens eſt, oportebit multoties intelligere idem.

Quæ pendet quodammodo ex præcedenti, & eſt: q. Quinta rō.
quoddam mẽbrum eius. Supra enim probatum eſt, q̃ ſi intellectus eſt circulus, ſicut Plato poſuit, intelligentia erit circulatio, & probauit ſuperiori ratione, q̃ intelligentia non eſt circulatio, & hoc idem probat hic tali ratione. Videmus quòd hæc differentia eſt inter circulationem, & alios motus, quia impoſsibile eſt in alijs motibus, vnum & eundem motum reiterari ſuper eãdem quantitatem multotiens. Et hoc apparet deducendo per ſingulas ſpecies motus. In alteratione.n. impoſsibile eſt eundem motum ſuper idem reiterari, non .n. idem ſecundum idem de albo fit nigrum, & de nigro album. In motu etiam augmenti impoſsibile eſt vnũ & idem ſecundum idem augmentari & diminui. In motu etiam locali impoſsibile eſt eundem motum ſecundum idem reiterari, quia in motu locali ſecundum rectum ſemper ſunt duo termini. ſ. actu. Vnde ſi reiteraretur oporteret termino ad quem vti bis, quia vt fine & principio, & de neceſsitate interueniret ibi quies, & ſic non eſſet idẽ motus numero. In circulatione verò ſolum hoc contingit quòd vnus & idem motus ſecundum eandem quantitatem multotiens reiteraretur. Cuius ratio eſt, quia in circulatione non ſunt aliqui termini actu, & ideo quantumcunque reiteretur nõ interuenit quies, nec variatur motus. Ex hoc ergo ſic arguit: Tu dicis quòd intellectus eſt circulus, ergo & intelligentia ſic circulatio eſt: ſed hoc eſt incõueniens. ſ. q̃ intelligentia ſit circulatio: ergo & primum. Quod ſit inconueniens ſic oſtendit. Conſtat q̃ eadem circulatio ſecundum vnum & idem multotiens eſt, ideſt reiteratur: ergo, ſi intelligentia eſt circulatio, ſicut dicis, intelligentia multotiens ſecundum vnum & eundem motum, & ſuper idem multotiens reiterabitur, & ſic multotiẽs intelliget idem: intellectus enim mouendo ſe tangit, & tangendo intelligit, ſicut ipſi dicunt, & circulariter multotiens tãgit idem & ſic multotiẽs intelliget idem, quod eſt inconueniens.

Sextam rationem ponit cum dicit.

Intellectus, magis quieti quã Motui ſimilis eſt.

Præterea, intellectio quieti magis & ſtatui, quàm motui ſimilis eſſe videtur. Eodem modo & ipſa etiam ratiocinatio.

Adhuc

Aliue autem, intelligentia aſſimilatur cuidam ſtatui & quieti magis quàm motui: eodem autem modo & ſyllogiſmus.

Sexta rõ. Quæ talis eſt. Si intelligentia circulatio eſt, vt tu dicis, debet aſsimilari motui: ſed nos videmus totum contrariũ, quia intelligẽtia magis aſsimilatur quieti, quàm motui: ergo intelligentia non eſt circulatio. Quod autem magis aſsimiletur quieti quàm motui, patet, quia ſicut ipſe dicit in. 7. Phyſi. non poteſt fieri aliquis ſapiẽs, quando motus eius non reſident, nec quieſcunt. Vnde in pueris & in omnibus, in quibus motus non quieſcũt,
Lect. 6. non de facili inuenitur ſapientia. Sed tunc aliquis ſapientiam acquirit, quando quieſcit: vnde dicit, quòd in quieſcendo, & ſedendo, anima fit ſapiens & prudens. Sed quia poſſet dici quòd hoc verum eſt de ſimplici intelligentia, ſed non de ſyllogiſmo. Ideò Ariſt. dicit quòd eodem modo & ſyllogiſmus aſsimilatur magis quieti quã motui. Et hoc patet. Ante enim quam ſit ſyllogizatum de aliqua re, intellectus & mens hominis fluctuat ad vnam, & ad aliam partem, & non quieſcit in aliqua. Sed quando iam eſt ſyllogizatum, determinatæ inhæret vni parti & quieſcit in illa. Septimam rationem ponit cum dicit.

Nullã perpeti vim poteſt qui beatus eſt. *Atqui neq; beatum id eſt, quod non eſt facile, ſed violentum, vt patet. Quod ſi motus non ſit ipſius ſubſtãtia, præter naturam ſane mouebitur.*

Tex. cõ. 49. *At verò neque beatum, quod non facile, ſed violentum. Si autem eſt motus ipſius non ſubſtantia, extra naturam vtique mouebitur.*

Septima rõ Quæ talis eſt. Conſtat quòd beatitudo animæ eſt in intelligendo: ſed beatitudo non poteſt eſſe in eo qđ eſt violentum & prẹter naturam, cum ſit perfectio & finis vltimus animæ: ergo cum motus non ſit ſecundum naturam & ſecundum ſubſtantiam animæ, ſed præter naturam eius, impoſsibile eſt quòd intelligere, qđ eſt operatio animæ, & in quo eſt beatitudo animæ, ſit motus, vt Plato dicebat. Quod autem motus ſit præter naturam animæ patet ex poſitione Platonis. Ipſe. n. dixit animam componi ex numeris, & poſtea dicit eam diſpartitã in duos circulos & reflexit in. 7. & ex hoc ſequitur motus, ex quo apparet quòd motus nõ ineſt ei naturaliter, ſed per accidens. Octauam rationem ponit cum dicit.

Laborioſum eſt etiam, coniunctam eſſe cum corpore, neque abſolui ab eo poſſe, & inſuper maximopere fugiendum. Quippe cum melius ſit intellectui non eſſe cum corpore, quemadmodum & dici ſolet & complures plane conſentiunt.

Laborioſum autem eſt commiſceri animã corpori, nec poſſibile abſolui. Et adhuc fugiendum: ſiquidem melius eſt intellectui, non cum corpore eſſe, quemadmodum & conſuetum eſt dici, & multis videtur.

Octaua rõ. Quæ talis eſt: videtur quod ſecundum opnionẽ Platonis, anima de ſua natura non ſit vnita corpori. Nam ipſe poſuit eam primo compoſitam ex elementis, & poſtea complexam, & adunatam corpori, & inde non poſſe recedere cum vult. Inde ſic. Quandocunque eſt aliquod vnitum cõtra naturam ſuam alicui, & non poteſt inde cum vult recedere ei, eſt penale: & quandocunque aliquid in vnione ad aliud deterioratur, eſt fugiendum & nociuum. Sed anima vnitur corpori contra naturam ſuam, vt dictum eſt, nec poteſt inde recedere cum vult, nec non & deterioratur in vnione ad corpus, ſicut conſuetum eſt dici à Platonicis & multis ex eis. Videtur ergo quod animæ pœnale eſt & fugiendum, eſſe cũ corpore. Non ergo conueniens eſt dictum Platonis. ſ. quòd anima compoſita ex elementis, primo commiſceatur corpori. Nonam rationem ponit cum dicit.

Cauſa præterea ea, qua cęlum conuertitur, non videtur ex dictis illis emergere. Neque enim animæ ſubſtantia cauſa eſt conuerſionis, ſed per accidens hoc modo mouetur. Neq; etiam corpus, ſed anima corpori potius cauſa eſt motionis. At neque dicitur ita melius eſſe, & tamẽ oportebat, ideò Deum animam orbe verſari facere, quia melius eſt ipſi moueri quàm ſtare, & hoc pacto moueri quàm alio modo. Verum enim cum huiuſcemodi conſideratio magis alijs accommodetur ſermonibus, eam nunc omittamus.

Immanifeſta autem & circulo ferri cœlũ cauſa. Neq; enim animæ ſubſtantia, cauſa circulariter ferri animam, ſed ſecundum accidens ſic mouetur. Neq; corpus cauſa, ſed anima magis illi. At verò neq; quia melius dicitur, & tamen oportebat propter hoc Deum facere circulariter ferri animam, quia dignius ſit ipſi moueri quam manere, moueri autem ſic quàm aliter. Quoniam autem huiuſ Tex. cõ. 50.
modi intentio eſt alterius rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc. Tex. cõ. 51.

Quæ talis eſt. Plato loquitur de anima vniuerſi, & dicit eam moueri circulariter: ſed ſecundum opinionem ſuã cauſa quare cœlum mouetur circulariter eſt immanifeſta. i. non aſsignatur. Si enim cęlum mouetur circulariter, aut ergo hoc erit propter principia naturaliter, aut propter finem. Si dicatur quod naturaliter propter principia, aut erit propter naturam animæ, aut ꝑꝑ naturam corporis cœleſtis, ſed non eſt propter naturam animæ, quia moueri circulariter nõ ineſt animæ ſecundum ſubſtantiam ſuam, ſed per accidẽs, quia (vt dictum eſt) anima mouetur per ſe, & ſecundum ſuam ſubſtantiam motu recto, & deinde aſpectum rectum reflexit in circulos. Nec etiam propter naturam ipſius corporis cœleſtis, quia corpus non eſt cauſa motus animæ, ſed anima eſt magis corpori cauſa quòd moueatur. Si autem dicatur quod propter finem, non poteſt aſsignari aliquis finis determinatus ſecundum eum, cum quæritur quare ſic mouetur, & non alio motu, niſi quòd ſic Deus voluerit eum moueri. Sed Deus propter aliquam cauſam dignatus eſt cœlum potius moueri quàm manere, & moueri ſic. i. circulariter quàm alio motu, quã cauſam Plato non aſsignat. Sed quia hanc aſsignare eſt magis proprium {alijs rationibus} id eſt in alio tractatu ſcilicet 2o lib. de Cœlo, ideo dimittamus ipſam ad præſens.

Nona rõ. Dilemma. Supra le. 7. Lib. 2. Lect. 3.

Decimam rationem ponit cum dicit.

Illud autem abſurdum euenire videtur tam huic ſententię, quàm etiam compluribus alijs, quę dicuntur de anima. Etenim coniungunt quidem animam cum corpore, ponuntq; ipſam in eo, & tamen nihil prorſus determinant: quam ob cauſam, & quomodo ſeſe habente incorpore. Quod tamen neceſſarium eſſe videtur. Nam ob propinquitatem, hoc quidẽ agit, illud patitur, & hoc rurſus mouetur, illud autem mouet. Quorum nihil ſane quibuſuis inter ſeſe competit. At illi dicere quidem quale quid ſit ipſa anima enituntur, de ſuſceptiuo verò corpore nihil penitus dicunt, atque determinãt, perinde quaſi fieri poſſit, vt quæuis anima, ſine vllo diſcrimine, quoduis corpus ingrediatur, vt Pythagoricorum fabulæ dicunt. Animantis. n. cuiuſque propriam ſpeciem habere formamque videtur. Perinde igitur dicunt, atque ſi quiſpiam artem fabrilem fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidem inſtrumentis, anima verò corpore vtatur oportet.

Illud autem inconueniens accidit & huic rationi & pluribus, quæ de anima. Copulant enim & ponunt in corpus animam nihil determinantes propter quam cauſam, & quomodo habente corpore. Et tamen videtur hoc Tex. cõ 52.
vtiq; neceſſarium eſſe, propter enim communitatem hoc quidem agit, hoc autem patitur, & hoc quidem mouet,

illud autem mouetur. Horum autem nihil ineſt adinuicem quibuſcunque. Tex. cō. 53. *Hi autem ſolum conantur dicere quale quid ſit anima, de ſuſceptiuo autem corpore nihil adhuc determinat tanquam contingens ſit, ſecundum pythagoricas fabulas, quamlibet animã in quodlibet corpus ingredi. Videtur enim vnumquodque propriam habere ſpeciem & formam. Simile itaque aliquid dicunt, ſicut ſi aliquis dicat tectonicam in fiſtulas ingredi. Oportet enim artem quidem vti organis, animam autem corpore.*

Decima ratio. Quæ non ſolum eſt contra Platonem, ſed etiam contra multos alios, & ducens eſt ad inconuenientia & oſtẽdens eorum poſitiones deficientes. Quæ talis eſt, Conſtat quòd inter mouens, & motum eſt aliqua proportio, & inter agens & patiens, & inter formam & materiam. Non ſimiliter enim quælibet forma cuilibet corpori conuenit & vnitur, neque omne agens agit in omne patiens, Neque quodlibet mouens mouet quodlibet motum, ſed oportet ꝙ ſit inter ea aliqua communicatio, & proportio ex qua hoc ſit aptum natum mouere, illud verò moueri. Patet autẽ quod iſti philoſophi poſuerunt animam eſſe in corpore, & mouere corpus: cũ ergo loquantur de ipſa natura animæ, videtur etiam neceſſarium quod aliquid dixiſſent de natura corporis, propter quam cauſam vniatur corpori, & quomodo ſe habeat corpus ad eam, & quomodo comparatur corpus ad animam. Non ergo ſufficienter determinant de anima, dum conantur dicere ſolum quale quid ſit anima, & negligunt oſtendere quale quid ſit corpus ſuſcipens ipſam. Ex quo conuenit eis illud quod in fabulis Pythagoricis habetur, quòd quælibet anima in quodlibet corpus ingrediatur, puta ſi caſu cõtingat in corpus elephantis intrare animam muſcę. Quamuis hoc non poſſit eſſe, cum vnumquodque corporum & maxime animalium, habeat propriam formam & propriam ſpeciem, & proprium mouens, & proprium motũ, & multum differat corpus vermis à corpore canis & corpus elephantis à corpore culicis. Hoc tamen dicentes, ſ. ꝙ quælibet anima quodlibet corpus ingreditur, dicunt ſimile ac ſi quis dicat artem textrinam ingredi in fiſtulas & ærariam in telariam. Et tamen ſi ipſis artibus ineſſet natura ingrediendi corpora, ſeu organa ex ſeipſis non quælibet in quodlibet ingrederetur, ſed fiſtulatiua ingrederetur in fiſtulas, non in lyras, cytharatiua autem in cytharas, & non in fiſtulas. Eodem igitur modo ſi animæ cuilibet ſit corpus, vnaquęque anima non quodlibet corpus ingreditur, immo ipſa anima idoneũ format ſibi corpus & non aſſumit paratum. Sic ergo Plato & alij philoſophi loquentes tantum de animæ natura, inſufficienter dixerunt, non determinantes quod ſit corpus conueniens cuilibet animæ, & qualiter & quale exiſtens vniatur ſibi.

LECTIO IX.

Quorundam minus rectè de anima philoſophantium opinionem varijs argumentis reprobat, quia eam eſſe harmoniam exiſtimauerunt.

Eſt autem & alia quædam opinio de anima tradita, probabilis quidẽ compluribus, & nulla earũ inferior, quæ de ipſa dicuntur. Reprobata tamen & hiſce rationibus, quæ in communibus ſermonibus fiunt.

Tex. cō. 54. *Alia autem quædam opinio tradita eſt de anima, credibilis quidem multis, & nulla inferior earum, quæ dicta ſunt, rationibus tamen tanquam pœnis caſtigata, atque damnata, & in ijs qui in communi fiunt ſermonibus. Harmoniam enim quandam dicunt.*

Poſtquam philoſophus reprobauit opinionẽ Platonis hic conſequenter reprobat quandam aliam opinionem conformem opinioni Platonis quantũ ad aliquid Fuerunt enim quidam, qui dixerunt quòd anima erat harmonia & illi concordauerunt cum Platone in hoc, quòd Plato dixit quòd anima erat compoſita ex numeris harmonicis, hi verò, quòd erat harmonia. Sed differebant in hoc, quòd Plato dixit quod anima erat harmonia numerorum. Hi verò dixerunt quòd harmonia tam compoſitorum quàm mixtorum vel contrariorum erat anima. Circa hoc autem tria facit. Primo enim ponit opinionem iſtorum & rationẽ opinionis. Secundo diſputat contra dictam opinionẽ ibi. {Et quidem harmonia, &c.} Tertio oſtẽdit quomodo hæc opinio eſt multum probabilis. ibi. {Si vero alterum anima eſt, &c.} Circa primum duo facit. Primo enim ponit dictam opinionem de anima dicẽs, quòd quædã opinio tradita eſt ab antiquis de anima, quæ videbatur habere rectas rationes, & non ſolum in ſpeciali de anima, ſed etiam quantum ad id quod commune eſt ad omnia principia. Et dicit {quantum ad id quod commune eſt,} quia antiqui Philoſophi nihil tractauerunt de cauſa formali, ſed tantũ de materiali. Et inter omnes illi, qui magis viſi ſunt appropinquare ad cauſam formalem fuerunt Democritus & Emped. qui ſcilicet Emp. dixit quòd omnia cõſtabant ex ſex principijs, quorum quatuor poſuit materialia, ſcilicet quatuor elemẽta: & duo formalia partim actiua, & partim materialia. ſ. amicitiam & litem. Et dicebant quòd hæc principia materialia habebant inter ſe quandã proportionẽ, quæ reſultabat ex eis, ita quòd conueniebant in aliquo vno, quia ſine hoc non poſſent eſſe ſimul. Et hanc dicebant formam rerum & harmoniam quandam eſſe. Vnde ſicut de alijs formis, ſic dicebãt de anima quod erat harmonia quædam. Secundo cum dicit.

Animam enim harmoniam quandam inquiunt eſſe, harmoniam nanque temperationem eſſe compoſitionemque contrariorum dicant & corpus ex contrarijs compoſitum eſſe. Aĩa non eſt harmonia contra antiquos.

Etenim harmoniam temperamentum & compoſitionem eſſe contrariorum, & corpus componi ex contrarijs. Tex. cō. 55.

Ponit rationem huiuſmodi opinionis dicens, quòd harmonia eſt complexio & proportio & temperamentum contrariorum in compoſitis & mixtis. Et hæc proportio, quæ eſt inter iſta contraria, dicitur harmonia, & forma illius compoſiti. Vnde cum anima ſit quædam forma, dicebant ipſam eſſe harmoniam. Dicitur autem hæc opinio fuiſſe cuiuſdã Dinarchi & Simiatis & Empedoclis. Conſequenter cum dicit.

Verum enim harmonia quidem ratio quædam eorum eſt quæ ſunt permixta, vel etiam compoſitio. Anima autem neutrum iſtorum eſſe poteſt, vt patet.

Et quidem harmonia quędam ratio mixtorum eſt aut compoſitio, animam autem neutrum poſſibile eſt eſſe horum.

Diſputat contra opinionem prędictam. Et circa hoc duo facit. Primo enim diſputat generaliter ad poſitionem dictorum philoſophorum. Secundo verò in ſpeciali ad ponentem, ſ. contra Empe. ibi {Inueſtigabit autem hoc, &c.} Ad poſitionem aũt obijcit quatuor rationibus quarum prima talis eſt. Conſtat ꝙ harmonia proprie dicta eſt cõſonantia in ſonis, ſed iſti tranſumpſerũt iſtud nomen ad omnem debitam proportionem, tã in rebus compoſitis ex diuerſis partibus quam in cõmixtis ex contrarijs. Secundum hoc ergo harmonia duo poteſt dicere, quia vel ipſam compoſitionem, aut commixtionem, vel proportionem illius compoſitionis ſeu commixtionis. Sed conſtat quòd neutrum iſtorum eſt anima, ergo anima non eſt harmonia. Quod aũt anima non ſit cõpoſitio ſiue proportio compoſitionis patet. Iſti. n. accipiunt animã vt ſubſtantiam quandã, ſed illa

duo

duo ſunt accidentia, non ergo idem ſunt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea harmoniæ non eſt mouere: animæ autem id omnes maxime tribuunt.

Tex.cō.56. *Amplius autem mouere non eſt harmoniç animæ autem attribuunt hoc omnes.*

Quæ talis eſt. Conſtat quod omnes philoſophi dicunt quod anima mouet: ſed harmonia nō mouet, immo relinquitur ex mouente, & ſequitur. ſicut ex motu chordarum, qui eſt per muſicam, relinquitur harmonia quedā in ſono. Et ex applicatione & contemperatione partium à componente relinquitur proportio quædam in compoſito: ergo ſi anima eſt harmonia, & hæc relinquit ex harmonizatore, oportebit ponere aliam animam, quæ harmonizet. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Accommodatius autem harmonia de ſanitate, atq; omnino de virtutibus corporis, quàm de anima dici poteſt. Atque manifeſtum id erit profecto, ſi quiſpiam operationes, atq; effectus animæ in aliquam harmoniam reducere conitatur. Accommodare nanque perdifficile eſt.

Congruit autē magis de ſanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus quā de anima. Manifeſtum autē, ſi aliquis tentauerit reddere paſſiones, & opera animæ harmonia quadam: difficile.n. adaptare.

Lectio.5. Tex.cō.35. Quæ talis eſt. Philoſophus dicit in 4. Phyſ. Quicūq; aſsignat diffinitionem ſeu naturam rei oportet quòd illa aſſignatio, ſi ſufficiens eſt, conueniat operationibus & paſsionibus illius rei. tūc enim diffinitur optime quid eſt res quando non ſolum cognoſcimus ſubſtantiam & naturam ipſius rei, ſed etiam paſsiones & accidentia eius. Si ergo anima eſt harmonia quædā, oportet quod per cognitionem harmoniæ deueniamus in cognitionem, & operationum, & accidentium animæ. Sed hoc eſt valde difficile, vt puta ſi velimus operationes animæ in harmoniam referre. Cuius enim harmoniæ erit ſentire, & cuius amare, aut odire, & intelligere? Sed per cognitionem harmoniæ magis congruit venire in cognitionem accidentium corporum. vt ſi velimus cognoſcere ſanitatem, dicemus, quod eſt complexio adæquata & contemperata humorum, & qualitatum in corpore, & ſic de alijs corporeis virtutibus, & ſic harmonia magis eſſet attribuenda corpori quàm animæ. Quartam rationem ponit cum dicit.

Harmonia duplex. *Præterea in duo reſpicientes harmoniam dicere cōſueuimus, & propriſsime quidem earū magnitudinum compoſitionem, quæ motum habeat poſitionēque cū adeo ſunt coniunctæ, vt nihil eiuſdē generis inter ſeſe ſuſcipere poſſit. Hinc autem & rerum rationem mixtarum. At neutro profecto modo conſentaneum eſt rationi, harmoniam animam appellare. Atque partium corporis compoſitio facilis eſt ad modum inquiſitionis. Complures namque compoſitiones ſunt, vt patet, & variæ partium. Cuius igitur aut quonam pacto, intellectum aut etiam ſenſitiuum, aut appetitiuum compoſitionem eſſe putare oportet? Similiter abſurdum eſt ſanè, mixtionis quoque rationem, animam eſſe putare. Non enim elementorum mixtio rationem habet eandem in carne, & oſſe cæteriſque partibus. Fient igitur, vt complures habeat animas per totumque corpus, ſi partes quidem vniuerſæ corporis ex elementis conſtent permixtis, ratio verò mixtionis harmonia ſit (vt inquiunt) animaque.*

Propria metaphorica.

Tex.cō.57. *Amplius autem dicimus harmoniam in duo reſpicientes, maxime quidem proprie, magnitudinum in habentibus motum & poſitionem, compoſitionum ipſarum, cum ſic congruant vt nullum congeneū prætermittatur. Hinc autem & eorum, quæ commiſcentur, rationem. Neutro quidem igitur modo rationabile. Compoſitio autem partium corporis multum inueſtigabilis eſt. Multæ.n. compoſitiones partium, & multipliciter ſunt. Cuius igitur & quomodo congruit opinari, intellectū compoſitionem eſſe, aut & ſenſitiuum & appetitiuum? Similiter autem & inconueniens & rationem mixtionis eſſe animam. Non enim eandem habet rationem commixtio elementorum, ſecundum quam caro, & ſecundum quam os, accidet igitur multas animas habere. Et ſecundum omne corpus, ſiquidem omnia, ex elementis commixtis ſunt, commixtionis autem ratio harmonia & anima.* Tex.cō.58.

Quæ talis eſt, harmonia inuenitur aliquando in compoſitis & habentibus compoſitionem & motum, quia quando hæc ſic inuicem ſimul ponuntur & ordinātur, {vt nullum congeneum} .i. vt nullus defectus eiuſdem generis ibi ſit, tunc illæ partes dicuntur bene harmonizatæ & compoſitio ipſarum vocatur harmonia, ſicut ligna & lapides} & alia corpora naturalia. Sic etiā & chordæ, quando bene ordinatæ ſunt, vel fiſtulæ, vt ex inde conſonantia ſonorum reſultet, dicuntur bene harmonizatæ, & huius conſonantia dicitur harmonia & hoc modo proprie dicitur harmonia. Aliquando inuenitur in corporibus mixtis ex contrarijs. Quando enim aliqua contraria ſunt complexa & commixta in aliquo, ita vt nulla repugnantia ſeu exceſſus alicuius contrarij ſit ibi, vtputa calidi, aut frigidi, aut humidi, aut ſicci, tūc illa dicuntur bene harmonizata, & horum ratio .i. proportio dicitur harmonia. Si ergo anima eſt harmonia, ſecundum aliquem iſtorum modorum diceretur, ſed conſtat quod neutro iſtorum modorum rationabile eſt animā dici harmoniam, ergo male dicūt animam harmoniam eſſe. Et quòd neutro iſtorum modorum anima dicatur harmonia patet. Non enim anima poteſt dici harmonia, ſm quod inuenitur in rebus cōpoſitis, & habētibus compoſitionem, quod patet. Nam ordo partium compoſitarum in corpore eſt valde manifeſtus: facile enim eſt ſcire ordinem oſsium ad oſſa, & neruorum ad neruos, & brachij ad manum, & carnis ad oſſa. Sed ratio ordinis partium animę eſt nobis immanifeſta. Non .n. per hoc, poſſumus ſcire ordinem, qui eſt intellectum & ſenſum & appetitum & huiuſmodi. Nec etiam poteſt dici harmonia ſecundum proportionem corporum commixtorum ex cōtrarijs. Et hoc duplici ratione. Vna ratio eſt quia diuerſa proportio inuenitur in diuerſis partibus corporis. nam commixtio elementorum non habet eandem rationem .i. proportionem, ſecundum quam eſt caro, & ſecundum quam eſt os: ergo in diuerſis partibus erunt diuerſę animę ſecundum diuerſam proportionem, & multiplicationem partium animalis. Alia ratio eſt, quia omnia corpora ſunt commixta ex elementis & contrarijs: ſi ergo proportio commixtionis in quolibet corpore eſt harmonia & harmonia eſt anima, ergo in quolibet corpore erit anima, quod eſt inconueniens, Et ſic patet quod inconuenienter dicunt animam eſſe harmoniam. Conſequenter cum dicit.

Harmonia in magnitudinibus motum ac poſitionem habentibus.

In corporibus mixtis.

Id etiam quiſpiam & ab Emp. non iniuria petet. Vnāquanq; nanque partium aliqua ratione dicit eſſe confectam. Vtrum igitur ipſa ratio ſit anima, an potius ſit aliquid aliud anima, & ipſius membris adueniat.

Inueſtigabit autem hoc vtique aliquis ab Emp. vnūquodq; enim horum in ratione quadam dicit eſſe. Vtrum igitur hæc ratio anima eſt, an magis alterum aliquid cum ſit in membris ingeneratur. Tex.cō.59.

Diſputat contra Empe. & ponit contra eum tres rationes quas non deducit. Quarum prima talis eſt. Ipſi. ponunt quodlibet corpus cōſiſtere {ratione,} ideſt proportione quadam, quam dicunt harmoniam, & hanc

dicunt animam: quæro ergo, vtrum anima ſit ipſa ratio, i. proportio cõmixtionis, aut aliquid aliud à proportione? Si tu dicis quòd eſt ipſa proportio, tunc, cum in vno corpore ſint diuerſæ proportiones ſm diuerſas partes, ſequuntur duo inconuenientia ſcilicet, quòd multæ animæ ſint in vno corpore ſecundum diuerſas partes; & quòd in quolibet mixto ſit anima. Si dicas quod eſt aliud quàm proportio, tunc cum proportio ſit harmonia, anima non erit harmonia. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea, vtrum cuiuſuis mixtionis, ſine vllo diſcrimine, cauſa ſit ipſa concordia: an eius, quæ ratione conſicitur.

Tex.cõ. 60. *Amplius autem, vtrum concordia cuiuſlibet mixtionis cauſa, an eius quæ ſecundum rationem.*

Quæ talis eſt. Emped. ponebat quòd amicitia eſſet cauſa congregationis in rebus, & lis cauſa diſgregationis, ſed in congregatione fit aliqua proportio: quæro ergo, vtrum amicitia ſit cauſa cuiuſlibet congregationis, aut tantum congregationis harmonizatæ? Si tu dicas, quòd amicitia eſt cauſa cuiuſlibet congregationis, tunc oportebit ponere aliquid aliud ab amicitia, quod cauſet huiuſmodi proportionem & harmoniam in congregationibus harmonizatis: vel erit dicere quòd huiuſmodi harmonizatio eſt à caſu. Si tu dicas quod eſt cauſa ſolum congregationis armonizatæ, tunc amicitia non erit cauſa omnis congregationis: quod eſt contra eum.

Tertiam rationem ponit cum dicit.

Et hæc, vtrum ſit ipſa ratio, an aliquid diuerſum à ratione. Hæc igitur tales dubitationes habere videntur.

Et hæc vtrum ratio eſt, an alterũ aliquid præter rationem. Hæc quidem igitur habent huiuſmodi dubitationes.

Quę talis eſt. Empe. dicit quòd amicitia eſt quæ facit congregationem in rebus, quæro ergo vtrum amicitia ſit idem cum ipſa cõgregatione harmonizata, aut non? Si dicatur quòd eſt idem, tunc cum nihil ſit cauſa ſuijpſius amicitia non erit cauſa illius cõgregationis, ſicut Emp. dicebat. Si verò dicatur quod non eſt idem, contra Congregatio harmonizata nihil aliud eſt quàm conuenientia quædam, amicitia verò videtur eſſe quædam conuenientia, ergo eſt idem, & ſic idem quod prius.

Conſequenter cum dicit.

Verum ſi anima diuerſum à mixtione ſit, vti diximus, cur vna cum ratione carnis, & cæterarum etiam animalium partium ratio tollitur? Inſuper ſi non vnaquæq; partium animam habeat, ſi nõ ſit anima ratio mixtionis, quid eſt quod decedente corrumpitur anima?

Si verò alterum eſt à mixtione anima: quid igitur ſimul cum carnis eſſe, intermitur & eſſe alijs partibus animalis? Adhuc autem ſiquidem vnaquæq; partium habet animam, ſi non eſt anima ratio compoſitionis, quid eſt quod corrumpitur anima digreſſa?

Oſtendit quomodo hæc opinio eſt multũ probabilis dicens, quòd ideò videtur hęc opinio probabilis, quia poſito vno ponitur aliud, & remoto vno remouetur alterum non recedente ab aliquo corpore harmonia, recedit anima, & permanente harmonia permanet anima.

Solutio. Sed hoc non ſequitur, quia proportio huiuſmodi non eſt forma ſicut ipſi credebant, ſed eſt diſpoſitio materiæ ad formam. Et ſi accipiatur proprie harmonia compoſitionis pro diſpoſitione, bene ſequitur quòd manente diſpoſitione materiæ ad formam manet forma, & deſtructa diſpoſitione, remouetur forma. Non tamen quòd harmonia ſit forma, ſed diſpoſitio materiæ ad formam. Secundo cum dicit.

Ex his igitur, quæ dicta ſunt, patet animam nec harmoniam eſſe poſſe, nec orbe verſari. Animam cum mouet corpus ſ. ipſam quoque per accidens mouet. Per accidens tamen, vt diximus, moueri poteſt, & ſeipſam mouere. Mouetur nanque corpus in quo eſt, mouetur autem, vt patet, ab anima, alio verò modo fieri nequit, vt ipſa moueatur motu ad locum accommodato.

Quod quidem igitur neq; harmoniam, poſſibile eſt eſſe animam, neq; circulariter moueri, manifeſtum eſt ex dictis. Secundum accidens autem moueri eſt, & mouere ſeipſam, vt moueri quidem in quo eſt, hoc autem moueri ab anima. Aliter autem non eſt poſſibile moueri ſecundum locum ipſam. Tex.cõ. 61

Concludit & epilogat quod anima non mouetur circulariter, ſicut Plato dixit. Nec eſt harmonia, ſicut Emped. aſſeruit. Mouetur autem ſecundum accidens, ſicut diximus ſuprà, & mouet ſeipſam. Et quòd moueatur ſecundum accidens patet, quia mouetur inquantũ mouetur corpus in quo eſt, corpus autem mouetur ab anima. Alio modo non eſt moueri ipſam ſecundum locum niſi per accidens. Lect.6.

LECTIO X.

Deſtruit illorum ſententiam, qui animam per ſe moueri phyſice exiſtimauerunt.

At enim rectius de hac ipſa quiſpiam ad talia reſpiciẽs dubitabit, putabitque ipſam moueri. Dolere nanque dicimus animam gaudere, confidere, timere, inſuper iraſci, ſentire, ratiocinari, quæ quidem omnia motus eſſe videntur. Quapropter ipſam quiſpiam exiſtimabit moueri. Legito ſupra lec. 11.

Rationabilius autem dubitabit vtique aliquis de ipſa tanquam quæ mouetur, in huiuſmodi reſpiciens. Dicimus enim animam triſtari, gaudere, confidere, timere, Amplius autem iraſci, & ſentire, & intelligere. Hæc autem omnia motus eſſe videntur, vnde opinabitur aliquis ipſam moueri. Tex.cõ. 62.

Poſtquam philoſophus poſuit rationes illorum qui dixerunt animam moueri ex eo quòd ipſa mouet corpus, & diſputauit contra eos, Hic conſequenter vult oſtendere quòd euidentior ratio, quod anima moueatur poteſt ſumi ex ipſis operationibus animæ. Et circa hoc duo facit primo enim mouet dubitationem illorũ, qui dixerunt animam moueri ex operibus animæ. Secundo verò ſoluit dubitationem huiuſmodi quantum ad propoſitum pertinet. ibi. Hoc autem non eſt neceſſe, &c. Dicit ergo primo quòd licet prædicti philoſophi dubitauerint, vtrum anima moueretur ex eo quod mouet corpus, tamen { rationabilius } ideſt probabilius dubitabit aliquis de anima quod moueatur { conſiderans in huiuſmodi } quæ dicentur ideſt in operationibus animæ. Ex his.n. poterit probabiliter oſtendi, quòd anima mouetur. { Nos enim dicimus animã triſtari, gaudere, confidere, } ideſt audere { & timere. } Amplius autem dicimus ipſam iraſci, ſentire, & intelligere. Cum ergo hęc omnia ſint operationes animæ, & ſint motus quidam, videtur quod anima moueatur. Hoc autem verò dubitatio videtur magis probabilis quàm ſuperior. Nam illa conſiderat motum animæ ex motu corporis. Dicebat enim quod nihil mouet, niſi moueatur. Vnde, cum anima moueat corpus, manifeſtum eſt, quod ipſa mouetur. Hæc verò opinio conſiderat motum ipſius animæ ex proprijs operationibus animæ. Conſequenter cum dicit.

Verum id neceſſarium eſt. Nam & ſi quã maxime dolere vel gaudere, vel ratiocinari, motus ſunt, vel potius moueri, tamen ipſum moueri ab anima eſt. Iraſci namq; aut timere eſt hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem, aut tale forſitan eſt, aut etiam aliud.

Hoc autem non eſt neceſſe. Si enim & quam maxime Tex.cõ. 63.

gaudere,

gaudere, aut dolere, aut intelligere, motus ſunt, & vnum quodque moueri aliquid. Moueri autem eſt ab anima, vt iraſci aut timere, in eo quòd cor quodammodo mouetur. Intelligere autem aut tale eſt, aut forſitan alterum aliquid.

Ariſto. mos in peruestiganda veritate & diſſoluēdis obiectis.
Lectio.9.

Soluit dubitationem. Circa quod ſciēdum eſt, quòd quando Ariſt. inquirit veritatem aliquam ſoluendo & obijciendo, aliquando obijcit & ſoluit poſt determinatam veritatem, & tunc obijcit & ſoluit ſecundum ſuam opinionem. aliquando verò ante determinatam veritatem, & tunc obijcit & ſoluit ſupponēdo opiniones aliorum & non ſecundum ſuam opinionem & veritatem, quam ipſe opinatur. Et huius exemplum habemus in tertio phyſico. vbi Philoſophus diſputat contra ponentes infinitum, & vtitur contra eos multis rationibus, quæ ſecundum ſe ſunt falſæ, licet ſecundum illos reputentur veræ, puta quod omne corpus habet leuitatem & grauitatem. Cuius ratio eſt, quia hoc ſcilicet vtrum omne corpus habet leuitatem & grauitatem nondum determinauerat, quod poſtea determinauit in libro de cœlo. & ideo reiterauit ibi quæſtionē de infinito. Hunc autem modum obijciendi & ſoluendi ſeruat

Libro.1. Lectio.5.
Tex cō.18.
Lectio.9.

hic Ariſt. vnde & procedit contra eos ſupponendo illorum opiniones. Illi enim & maxime Platonici opinati ſunt, ꝙ triſtari, gauderi, iraſci, ſentire, & intelligere, & huiuſmodi quæ dicta ſunt, ſint motus animæ. Et ꝙ quodlibet illorum, etiam intelligere, fiat per organum determinatum, & quantum ad hoc non ſit differentia inter ſenſitiuam & intellectiuā, & ꝙ omnis anima, non ſolum intellectiua, ſit incorruptibilis. Ariſt. verò omnia iſta concedit. Ipſe enim ſupponit ꝙ huiuſmodi operationes fiant per determinata organa, etiam intelligere. Et quod omnis anima ſit incorruptibilis. Hoc tantum negat, ſcilicet ꝙ huius operationes, ſcilicet ſentire, gaudere & huiuſmodi ſint motus animæ, ſed motus coniuncti, & quantum ad hoc diſputat contra eos. Et circa hoc duo facit. Primo enim oſtendit, quod huiuſmodi operationes non ſunt motus animæ. Secundo verò probat hoc quodam medio. ibi. § Intellectus autē &c. § Dicit ergo, ꝙ iſti dicunt duo. Et primo ꝙ gaudere & triſtari & huiuſmodi ſunt motus. Secundo quod hæc attribuuntur aīæ, ſcilicet ꝙ iraſcatur, gaudeat, ſentiat, & huiuſmodi, & ſic videtur quod anima moueatur. Sed hoc non eſt neceſſe, imnio vtrunque iſtorum eſt falſum, ſcilicet quia neque huiuſmodi operationes ſunt motus, & neque attribuūtur animæ ſcilicet ꝙ iraſcatur, gaudeat, ſentiat, & huiuſmodi. Sed dato, quòd ſint motus, & loquamur de eis ſecundum quòd ſunt motus, nihilominus tamen falſum eſt, quòd attribuantur animæ, & per conſequens ꝙ ſecundum huiuſmodi operationes moueatur. Quod ſic patet. Conſtat enim quod ſi huiuſmodi operationes ſunt motus & attribuantur animæ, ꝙ non attribuuntur ſibi, niſi ſecūdum aliquas determinatas partes corporis, ſicut ſentire non attribuitur animę, niſi in aliqua parte corporis, vt in oculo, ſenſus qui eſt per viſum, & iraſci in corde, & ſic de alijs. Similiter manifeſte apparet ꝙ non ſunt animæ tantum motus, ſed coniuncti. Sunt tamen ab anima, vt puta in hoc quod eſt iraſci. Anima enim iudicat aliquid eſſe dignum ira, cor autem animalis ex hoc mouetur, & ſeruet circa ipſum ſanguis. Sic autem ſe habet ad timores. Nam aliqua particula corporis contrahitur ad terribile & alteratur, & ſimiliter de alijs. Et ſic anima non mouetur, ſed eſt moueri ab ea in eo quòd aliquid, vt cor, quodāmodo mouetur. Et quia ipſe determinabit interius ꝙ intelligere eſt quædam operatio animæ, in qua non communicat corpore & non eſt coniuncti, Ideo dicit, ꝙ intelligere forſitan eſt aliquid alterum ab operationibus coniuncti. Et dicit forſitan, quia non loquitur diffiniendo, ſed ſupponendo. Quia verò dixit quod huiuſmodi motus non ſunt animæ, ſed coniuncti, ſunt tamen ab anima. Ideo cum dicit.

Atque quædam iſtorum fiunt, cum aliqua latione mouentur, quædam cum aliqua alterantur. Quænam verò ſint illa, & quomodo fiant alia ratio eſt. Dicere autem animam iraſci, vel timere, ſimile atque ſi quiſpiam animam texere dicat, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere, nō animam, ſed hominem anima miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari. Idque non quia motus in illa ſit, ſed quia nonnunquam quidem vſque ad illam, nonnunquam verò ab illa, veluti ſenſus quidem ex hiſce, recordatio autem ab illa, ad eos motus vel ſtatus, qui ſint in ipſorum ſenſuum inſtrumentis.

Tex cō.64.

Horum autem accidunt alia quidem, ſecundum loci mutationem quibuſdam motis, alia verò ſecundum alterationem. Qualia autem & quomodo alterius rationis eſt. Dicere autem iraſci animam, ſimile eſt, & ſi aliquis dicat eam texere vel ædificare. Melius enim fortaſſis eſt non dicere animam miſereri, aut addiſcere, aut intelligere, ſed hominem anima. Hæc autem non tanquam motu in illa exiſtente, ſed aliquando quidem vſque ad illam, aliquando autem ab illa. Vt ſenſus quidem ab his, reminiſcentia verò ab illa, ad motus qui ſunt in ſenſibilibus organis, aut quietes.

Vult oſtēdere, quod huiuſmodi motus corporis ſunt ab anima ſecundum loci mutationes. Sicut patet in ira, quę fit in anima motis quibuſdam particulis ipſius corporis, ſcilicet moto corde. Ex ira. n. ſanguis exit ad partes exteriores, motus à feruore cordis. Alia verò eſt ſecundum alterationem, ſicut patet in timore. Nam cor ad terribile cōtrahitur, & infrigidatur, & alteratur homo & palleſcit. Quales autem paſsiones ſint, & quomodo moueātur, alterius rationis eſt dicere. Sic igitur patet quod huiuſmodi motus non ſunt animæ, ſed corporis ab anima, vt dictū eſt. Sicut ergo animal habet operationes corporales, & huiuſmodi nō ſunt animæ, ſed corporis, ſeu coniuncti, ita & huiuſmodi operationes, ſcilicet ſentire & gaudere, huiuſmodi nō debent referri ad animam, ſed ad coniunctum. Nam ſi aliquis dicat animam iraſci, & ſecundum huiuſmodi operationes moueri, ſimile eſt ac ſi dicat ipſam animam texere, vel ædificare, aut citharizare. Nam & anima eſt cauſa horum motuum. Habitus enim ædificatiuus & textiuus, & citharizandi eſt ipſa in anima, & huiuſmodi ab anima ſunt. Sed ſicut melius eſt dicere ꝙ ædificator ædificat, non ars, licet ædificator ædificet per ædificatiuam artem, ſic fortaſsis melius eſt dicere quod anima nō miſeretur, neque addiſcit, neque intelligit, ſed homo per animam. Dicit § Fortaſsis intelligere § quia loquitur ſupponēdo vt dictum eſt. Quia verò per hoc, quod dicit § quod non mouetur anima. § ſed homo per animā poſſet intelligi quod motus exiſteret in anima ſicut in ſubiecto, ideo remouet hoc dicens, ꝙ cum dico hominem moueri ab anima, non ſic dico ꝙ motus in illa, ſcilicet in anima exiſtat, ſed quaſi ab illa. Cum enim dico, hoc mouetur per hoc, illud poteſt dupliciter intelligi, vel quia aliquando ipſa res, qua aliquid mouetur, motus ſuſtinet. Vt cum dico hominem moueri pedem, quia ipſe pes moueretur. Vel quia ipſa aliquando res non ſuſtinet motum, ſed impellit aliquid ad motum, & hoc modo homo dicitur moueri per animam. Et in hoc eſt duplex motus, quia aliquando anima eſt vt terminus motus, quādo ſcilicet motus eſt ad illam ſcilicet ad animam. ſicut in apprehenſione ſenſibilium. Nam quando anima apprehendit exteriora ſenſibilia, tunc virtus ſenſitiua, quæ eſt in organo, nititur & mouetur ad remittendum & reducendum ſpecies, & intentiones rerum ſenſibilium vſque in illam, ſcilicet ad anima. Aliquando

Quomodo in ira ac metu corpus commoueatur.

Hoc ab hoc mouerī dupliciter ſumit diſce.

quando verò anima eſt principium vt motus; quando ſcilicet motus operationis initiatus eſt ab illa, ſcilicet anima, vt eſt in reminiſcentia, à qua intentiones & phãtaſmata rerum occultata & recondita educuntur ad intelligendum res ſenſibiles. Siue autem motus aut quietes dicat aliquis, phantaſmata huiuſmodi ſint derelictę interius non refert quantum ad pręſentem materiam. Patet igitur ꝙ huiuſmodi motus non attribuuntur animæ, ſed ſunt coniuncti, ab ipſa anima tamen, & non ſicut motu exiſtente in ipſa anima. Notandum tamen ꝙ hæc ſolutio prædictę dubitationis non eſt diſtincta, & diſſinitiua veritatis, ſed obuiatiua. Sciendum enim, ꝙ motus attribuuntur operationibus animæ, à diuerſis diuerſimode. Nam tripliciter inuenitur motus in operationibus animæ. In quibuſdam enim inuenitur motus proprie, in quibuſdam minus proprie, in quibuſdam verò minime proprie. Proprie enim inuenitur motus in operationibus animæ vegetabilis, & in appetitu ſenſitiuo, in operatione quidam animę vegetabilis, eſt proprie motus, quando mouetur, in eſſe naturæ per nutrimentum & hic eſt motus augmenti, & ſecundum hoc anima vegetabilis ſe habet vt agens, corpus verò vt patiens. In appetitu verò ſenſitiuo proprie inuenitur motus & ſecundum alterationem, & ſecundum motum localem. Nam ad appetitũ alicuius rei, homo ſtatim mouetur & alteratur. Vel ad iram ſicut in appetitu vindictę. Vel ad gaudium ſicut in appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiam ſanguis, qui eſt circa cor ad partes exteriores & etiam homo de loco ad locum ad conſequendum id quod appetit. Minus verò proprie inuenitur motus in operationibus animæ ſenſitiuæ. In his enim non eſt motus ſecundum eſſe naturæ, ſed ſolum ſecundum eſſe ſpirituale, ſicut patet in viſu, cuius operatio non eſt ad eſſe naturale, ſed ſpirituale: quia eſt per ſpecies ſenſibiles ſecundum eſſe ſpirituale receptas in oculo. Sed tamẽ habet aliquid de mutabilitate, inquantum ſc. licet ſubiectum virtutis viſiuæ eſt corpus. Et ſecundum hoc habet rationem motus, licet minus propriam. Non enim dicitur motus in operationibus proprie, niſi cũ operatio illa eſt ad eſſe naturę. Minimum autem de proprietate motus & nihil niſi metaphorice inuenitur in intellectu. Nam in operatione intellectus non eſt mutatio ſecundum eſſe naturale, ſicut eſt in vegetabili, nec ſubiectum ſpirituale quod immutetur, ſicut eſt in ſenſibile. Sed eſt ibi ipſa operatio, quæ quodã modo dicitur motus inquantum de intelligente in potentia fit intelligens in actu. Differt tamen à motu eius operatio, quia eius operatio, eſt actus perfecti, motus verò eſt actus imperfecti. Et ideo patet quomodo operationes animæ vegetabilis & ſenſitiuæ non ſunt motus animæ, ſed coniuncti. Operationes autem intellectus non dicuntur motus niſi metaphorice, & ſunt ſolum animæ intellectiuæ abſque aliquo determinato organo. Sciendum etiam, ꝙ ſicut in ſenſu inuenitur vis appetitiua & apprehenſiua, ita & in intellectu inuenitur, vis appetitiua & apprehenſiua. Et ideo hæc amor, odium, gaudium & huiuſmodi poſſunt intelligi, & prout ſunt in appetitu ſenſitiuo, & ſic habent motum corporalem coniunctum, & prout ſunt in intellectu & voluntate tantum abſque omni affectione ſenſitiua, & ſic non poſſunt dici motus quia non habent motum corporalem coniunctum. Et inuenientur etiam in ſubſtantijs ſeparatis ſecundum ꝙ in ſequentibus melius patebit. Conſequenter cum dicit.

In operib⁹ animę vegetabilis, proprie eſt motus, In operibus autẽ animę ſenſibilis minus proprie, in operibus autem intellectus non niſi metaphorice.

Vis appetitiua & cogitatiua, tam in ſenſu eſt ꝙ in intellectu.

Tex.cõ 65. *Intellectus autem aduenire videtur, et ſubſtãtia quædam eſſe, ac non corrumpi, Nam ab ea maxime quæ in ſenectute, fit, obſcuratione corrumperetur. Nunc aũt perinde fit, atque in ſenſuum inſtrumentis. Etenim ſi ſenex talem acceperit oculum videret ſicut & iuuenis. Quare ſenectus non quia anima quicquam eſt paſſa, ſed quia id, in quo eſt, aliquid paſſum eſt, quemadmodum in ebrietatibus & in morbis fieri ſolet. Et ipſum igitur intelligere ac contemplari marceſcit, quia aliud quoddam intus corrumpitur, ipſum autem paſſione vacat. ratiocinari verò, & amare, aut odiſſe non ſunt illius affectus, ſed huiuſce quod habet illud, ea ratione, qua illud habet. Quapropter & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Non enim illius erant ſed ipſius communis, quod quidem perijt. Intellectus autem diuinius quid eſt fortaſſe, paſſioneque vacat: Eſſe igitur impoſſibile moueri animam, perſpicuum iam ex dictis euaſit. Quod ſi omnino non motu mouetur, patet nec à ſeipſa motu moueri.*

Intellectus autem videtur innaſci ſubſtantia quadam exiſtens & non corrũpi. Maxime enim corrumperetur vtique ab ea, quæ eſt in ſenio, debilitate. Nunc autẽ quemadmodum in ſenſorijs accidit. Si enim accipiat ſenex oculum iuuenis, videbit ſicut & iuuenis quare ſenium non eſt in ſuſtinendo aliquid animam, ſed in quo, ſicut in ebrietatibus & infirmitatibus. Intelligere igitur & conſiderare marceſcunt alio quodam interius corrupto ipſum autem paſſibile eſt. Cogitare autem, & amare, & odire, non ſunt illius paſſiones, ſed huius, habentis illud ſecundum quod illud habet. Quare & hoc corrupto, non reminiſcitur, neque amat. Non enim illius erant, ſed communis, quod quidem deſtructum eſt. Intellectus autem fortaſſis diuinius aliquid & impaſſibile eſt. Quod quidẽ igitur nõ poſſibile moueri animam, manifeſtum ex his. Si autem penitus non mouetur, manifeſtum quod neque à ſeipſa. Tex.cõ. 66.

Vult probare, quæ oſtẽdit, ſcilicet ꝙ huiuſmodi operationes, etiam ſi ſint motus, ſicut ipſi dicebant, non attribuuntur animæ, ſed corpori & coniuncto. Et hoc probat per quandam opinionem illorum, quæ erat famoſa tempore ſuo, ſcilicet ꝙ omnis anima eſt incorruptibilis, & hoc ſecundum eos erat de intellectu & de omni anima. Dicit ergo ꝙ videtur prædictis Philoſophis ꝙ intellectus ſit quædam ſubſtantia, quæ eſt in fieri & nundum completa, & ꝙ non corrumpitur. Cuius rõ eſt; quia nos videmus ꝙ omnes debilitationes quæ fiunt circa intellectũ & ſenſum, nõ attingunt ad ipſam animam ſecundum ſe, ſed proueniunt ex debilitate organi. Vnde videtur ꝙ intellectus & omnis anima ſit incorruptibilis, & ꝙ debilitatio in eius operationibus nõ ſit ex eo ꝙ ipſa corrumpatur, ſed ex eo ꝙ debilitantur organa. Si enim corrũperetur anima, maxime corrumperetur à debilitate, quę eſt in ſenectute, ſicut accidit in organis ſenſitiuis, quę debilitantur ex ſenectute, tamen anima non debilitatur ex hoc, quia ſi ſenex accipiat oculum iuuenis, videbit vt iuuenis. Quare ſenectus debilitat, non quidem ꝙ ipſa anima patiatur ſeu virtus ſenſitiua, ſed id in quo eſt. Sicut in ægritudinibus & in ebrietatibus non debilitatur ſeu alterat anima, ſed corpus. Sic ergo {intelligere} id eſt ſimplex apprehenſio, {& cõſiderare} id eſt operatio intellectus, quæ eſt in componendo & diuidendo, marceſcunt, non quidem quod intellectus corrumpatur & patiatur, ſed corrupto quodam alio interius, id eſt corrupto aliquo, quod eſt organum intellectus. Ipſum autem intelligere eſt paſſibile. Hoc autem dicit Ariſt. nõ ꝙ ſit huius opinionis, ꝙ credat intellectum habere determinatum organum corporale, ſed, ſicut dictum eſt, ipſe hic, loquitur ſupponẽdo opiniones iſtorum Philoſophorum, qui ſicut dictum eſt, erant huius opinionis, ꝙ omnes operationes animæ, & etiam ipſe intellectus haberent organa determinata. Et ideo ſecundum hoc aſsignat quare intelligere marceſcat, quia huiuſmodi operationes, quę ſunt intelligere, amare, & odire, non ſunt paſsiones {illius} ſcilicet animæ ſupponendo loquitur, {Sed huius habẽtis,} ſcilicet cõiuncti ſeu organi corporalis. Organi dico habentis,

bentis, illud ſcilicet intelligere & huiuſmodi § Secundum ꝙ illud habet § Vnde § corrupto hoc § ſcilicet determinato organo huiuſmodi operationis, quę eſt amare ſeu intelligere, non rememoratur neque amat, ſcilicet anima, Cuius ratio eſt, quia huiuſmodi paſsiones nõ erant animæ tantum § ſed communis § ſcilicet coniuncti, quod eſt iam deſtructum & corruptum. Si ergo omnes huiuſmodi motus & operationes debilitantur non propter animam, ſed propter debilitatem corporis ſeu organi, vt dictum eſt, manifeſtum eſt, quod non ſunt animæ tantum, ſed coniuncti, & per conſequens quòd anima non mouetur, ſed coniunctum, licet anima. Quia verò Ariſt. locutus eſt hic de intellectu, ſupponendo opiniones aliorum, ſicut iam patet, ne credatur quod ipſe opinetur intellectum ſic eſſe vt ſuppoſuit, ideo remouet hoc dicens, quòd § Fortaſsis intellectus eſt aliquid diuinius & impaſsibile. § id eſt aliquid altius & aliqua maior potentia, & per conſequens operatio ipſius animæ, quàm dicatur hic. Dicit autem § fortaſsis § quia

Lectio . 10. nondum hoc determinauerat, ſed poſtea hoc in tertio oſtendit. Vnde patet quòd ſupponendo loquitur. Conſequenter concludit ex omnibus dicens, quòd manifeſtum eſt ex omnibus his, quæ dicta ſunt, quòd non eſt poſsibile animam moueri, quòd ſi non mouetur aliquo modo, manifeſtum eſt quòd non mouetur à ſeipſa huiuſmodi motibus, ſicut iſti ponebant.

ECTIO XI.

Eorum opiniones varijs argumentis reijcit, qui animam diffiniuerunt eſſe numerum ſeipſum mouentem.

Anima non eſt numerꝰ ſeipſum mouens, cõtra Xenocratẽ. *AT qui numerum animam eſſe dicere, ſeipſum mouentem, multo longius, quàm ea, quæ dicta ſunt, à ratione diſtare videtur. Nam ijs, qui id aſſerunt, eſt primum impoſſibilia quæ emergunt ex motu, deinde propria quędam ex eo, quia dicunt ipſam numerũ eſſe, eueniunt. Quo namque modo vnitatem moueri intelligere oportet, & à quo & quonam pacto, cum impartibilis ſit, & nullam habeat differentiam? ſi enim motiua ſit atque mobilis, diuerſa eſſe oportet.*

Tex.cõ. 67. *Multo autem his, quæ dicta ſunt, irrationabiliſſimum dicere animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. Inſunt enim his impoſſibilia. Primo quidem ea, quæ ex eo accidunt, quòd animam moueri aſſerunt. Propria autem ex eo quòd dicunt ipſam eſſe numerum. Quomodo enim oportet intelligere vnitatem motam, & à quo, & quomodo impartibilem & indifferentem exiſtentem? Si nanque eſt mota & mobilis, differre oportet.*

Opinio. Xenocratis. Poſtquam philoſophus improbauit opinionem illorum, qui dixerunt ſimpliciter animam moueri, hic conſequenter arguit contra opinionem Xenocratis, qui ſupra motum addit aliquid aliud, ſ. quòd anima eſſet numerus mouens ſeipſum. Et hæc opinio eſt multum irrationabilior opinionibus aliorum philoſophorum, quæ dictæ ſunt. Nam his qui dicunt animam eſſe numerum mouentem ſeipſum, multa impoſsibilia inſunt. Et primo quidem ea, quæ accidunt § ex quod eſt moueri, § id eſt ex motu, quæ etiam accidunt omnibus dicentibus animam moueri. Accidunt etiam ſic dicentibus, & inconuenientia propria, ex hoc ſcilicet quòd dicunt animam eſſe numerum. Et propter hoc Philoſophus improbat diffinitionem hanc Xenocratis de anima, & nõ tantum eſt diſputans ad nomen, ſed ad ipſam intentionem diffinientis. Circa hoc autem duo facit. Primo oſtẽdit hanc diffinitionem eſſe inconuenientem, quantum ad ipſam animam vel ſubſtantiam animæ. Secundo verò quantum ad eius accidentia. ibi § Complectentibus igitur in vnum &c. Circa primum duo facit. Primo. n. deſtruit diffinitionem prædictam de anima per rationes. Secundo verò oſtendit quòd ad hanc diffinitionem ſequuntur omnia inconuenientia quæ ſequuntur ad opiniones aliorum Philoſophorũ. ibi. § Accidit autem ſicut diximus &c. § Quod autem prædicta diffinitio ſit incongrua probat ſex rationibus. Quarum prima talis Prima ratio eſt. Tu dicis, animam eſſe numerum mouentẽ ſeipſum, numerus autem conſtat ex vnitatibus, ergo dicis animam eſſe vnitates. Si tu dicis animam eſt numerum Lectio. 10. mouentem ſeipſum, ergo & animam vnitates mouentes Tex. cõ. 40. & 42. ſe ipſas. ſed omne mouẽs ſeipſum habet duas partes, vt probat in 8. Phyſic. quarum vna eſt mouens & alia mota: ergo oportebit dicere quòd vnitas ſeu punctum diuidatur in duas partes, quarum vna ſit mouens, & altera mota. Hoc autem eſt impoſsibile: ergo impoſsibile eſt ꝙ anima ſit numerus mouens ſeipſum. Quod autem ſit impoſsibile vnitatem habere vnam partem mouentem, & aliam motam probat: quia nullo modo illud quod eſt omnino impartibile & indifferens, poteſt intelligi quòd moueatur per ſe, ita quòd habeat partem mouentem vnam, & aliam motam. Nam in nullo poſſunt hæc duo, ſcilicet vis motiua vel mota, & mobilis vel mota, niſi differant, cum ergo vnitas ſit impartibilis & indifferens, non poteſt huiuſmodi partes habere, & ſic nec moueri, ergo anima non eſt numerus mouens ſeipſum. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea cum lineam quidem motione ſuperficiem facere dicant, punctum autem lineam, vnitatum etiam motus erunt continuo lineæ. Punctum enim vnitas eſt, poſitionem habens, atque numerus animę iam alicubi eſt, poſitionemque habet.

Amplius quoniam dicunt lineam motam planum facere, punctum autem lineam, & vnitatum motus lineæ erunt. Punctum autem vnitas eſt, ponens habens. Numerus autem animæ iam alicubi eſt, & poſitionem habet. Tex. cõ. 68.

Quæ talis eſt. Tu dicis animam eſſe numerum: ergo & vnitates vt dictum eſt. Inter vnitatem autem & punctum nulla differentia eſt, niſi quòd punctus habet poſitionem, eſt enim punctum vnitas poſitionem habens. Sed ſi anima eſt numerus, oportet ꝙ alicubi ſit huiuſmodi numerus animæ, & poſitionem habens. ergo anima erit vnitas poſitionem habens. Huiuſmodi autem ſunt puncta. ergo erit puncta. Sed ſecundum quod dicunt Platonici, motus puncti facit lineam, linea autem mota facit ſuperficiem, ſuperficies verò corpus: ſed eſt anima numerus mouens ſeipſum, ergo eodem modo & vnitas, & per conſequens eſt punctum mouens ſeipſum, punctum autem motum non facit niſi lineam, ergo motus animæ non facit niſi lineam. Et ſic anima motu ſuo non cauſat vitam, ſed lineam, quod eſt falſum. Non eſt igitur anima numerus mouens ſeipſum. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Præterea, ſi quis numero numerum vel vnitatem abſtulerit, alius relinquitur numerus. Atque plantæ, multæque animalium viuunt diuiſa, & eandem animam ſpecie videntur habere.

Amplius autem à numero ſi auferat aliquis numerum aut vnitatem, relinquitur alius numerus. Plantæ autem & animalium multa diuiſa viuunt, & videntur eandem habere animam ſpecie. De his vide lib. text. 20. & text. 92. huius lib. 1.

Quæ talis eſt. Si anima eſt numerus, vt tu dicis, oportet quod cõſequatur paſsiones & naturam numeri: ſed conſtat quod ſi aliquis auferat à numero vnitatem aliquam, ſeu addat, mutat ſpeciem. Nam ſi huic numero, ſcilicet ternario, addas vnitatem, mutat ſpeciem. Alia .n. ſpecies eſt huius numeri quatuor, & alia eius quod eſt tria. Si verò ab eodem auferas vnitatem, efficitur duo & mutat ſimiliter ſpeciem. Conſtat autem quòd animalia ſumunt ſpeciem ab anima, cũ vnumquodque conſe-

conſequatur per formam ſpeciem ſuam, ergo ſi anima eſt numerus, ex ſubtractione vel additione alicuius ab anima, relinquitur alia anima ſpecie, & hoc eſt falſum. Videmus enim in deciſionibus plantarum & animalium annuloſorum quòd diuiſa ſeu deciſa viuunt, & eandem ſpeciem habent. Non ergo anima eſt numerus mouēs ſeipſum. Quartam rōnem ponit cum dicit.

At qui nihil referre videbitur, vnitates dicantur, an corpuſcula parua. Etenim ſi puncta fiant ex Democriti pillulis, modo maneat quantitas, erit in ipſis aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mouetur, ſicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum eſt, accidit, ſed quia ſubeunt quantitatem. Quo circa neceſſe eſt aliquid eſſe, quod ipſas vnitates mouebit, Quod ſi id, quod in animali mouet, anima eſt, & id quod in numero eſt, anima mouet, quare anima non eſt id quod mouet, atque mouetur, ſed id, quod mouet duntaxat.

Tex. cō. 69. *Videbitur autem vtique nihil differre, dicere vnitates, aut corpora parua. Etenim que ex Democriti ſphæris, ſi fiant puncta, ſolum autem maneat quantitas, erit aliquid in ipſo: hoc quidem mouens, illud autem quod mouetur, ſicut in magnitudine. Non enim propter hoc quòd eſt magnitudine differre, aut paruitate, accidit quod dictum eſt, ſed quia quantum. Vnde neceſſe eſt aliquid eſſe* Tex. cō. 43. *motiuum vnitatum. Si autem in anima aliquod mouens, anima eſt, & in numero, quare non mouens, & quod mouetur, eſt anima, ſed mouens ſolum.*

Quæ tales eſt. Tu dicis animam eſſe numerum, & ſicut dictum eſt ſequitur quòd anima ſit vnitates poſitionem habentes, & per conſequens quòd ſit puncta. ſecundum hoc autem ſi rectè conſideremus, videbitur vtique quòd nihil differt dicere, quòd anima ſit corpora parua & indiuiſibilia, ſicut dixit Democritus, aut dicere quòd ſit vnitates poſitionē habentes. Vnum enim poſitionem habens, quantitas eſt & indiuiſibilis. Ex hoc ergo ſic arguo: Anima, ſecundum poſitionem tuam, eſt numerus mouens ſeipſum, & per conſequens vnitates & puncta mouentia ſeipſa: Ponamus autem ꝙ corpora indiuiſibilia, quæ poſuit Democritus, ſint puncta, quia non differt, ſicut dictum eſt, & ſint quanta, quod neceſſe eſt, quia proprie non mouetur niſi quantum. Huiuſmodi autem puncta mouēt ſeipſa, quia anima eſt numerus ſeipſum mouens. Sed in mouente ſeipſum, ſicut dictum eſt, duo ſunt: ergo erit in ipſo puncto, vnum quod eſt mouens, & aliud quod eſt motum. Nec eſt curandum vtrum ſint magna ſeu parua, dummodo ſint quanta, quia in quolibet continuo mouente ſeipſum hoc accidit, ſcilicet quòd ſint duo ibi, vnum vt mouens, & aliud vt motum. Et ſic neceſſe eſt ꝙ ſit aliquid motum vnitatum. In animali autem, illud, quod mouet animal, eſt anima: ergo & in numero, illud quod mouet numerum, erit anima. ergo anima non eſt id quod mouetur, ſed illud quod mouet. Et ſic mala eſt diffinitio animæ, quòd ſit numerus mouens ſeipſum, ſed potius quòd ſit numerus mouens numerum motum. Quintam rationem ponit cum dicit.

At verò qui fieri poteſt, vt hæc vnitas ſit? Oportet enim ipſius ad cæteras aliquam differentiam eſſe. At vnici puncti quænam, præter poſitionem eſſe differentia poteſt? Si igitur vnitates punctaue, quæ ſunt in corpore, diuerſa ſunt ab vnitatibus animæ, atque punctis, erunt ipſæ vnitates in eodem profecto loco. Punctum enim animæ locum occupabit corporis pūcti. Atque quid obſtabit ac prohibebit, vt ſi duo puncta ſunt ſimul in eodem loco, & plura ſint duobus, ac infinita. Quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa indiuiſibilia ſunt. Sin verò ea puncta, quæ ſunt in corpore, ſint ipſe numerus animæ, vel ſi numerus, qui ex punctis conſtat, quæ ſunt in corpore, ſit ipſa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis eſſe videntur & etiam infinita.

Contingit autem quodammodo vnitatem hæc eſſe. Tex. cō. 70. *Oportet enim ipſi ineſſe quandam differentiam ad alias. Puncti autem ſolitarij, quæ vtique differentia erit niſi poſitio? Siquidē igitur ſunt alteræ in corpore vnitates & puncta, in eodem erunt vnitates. obtinebit enim locum puncti, tamen quid prohibet in eodem eſſe, ſi duæ ſunt, & infinitas. Quorum enim locus eſt indiuiſibilis,* Tex. cō. 71. *& ipſa: Si autem ea quæ ſunt in corpore puncta ſunt numerus animæ, aut ſi eorum quæ in corpore ſunt punctorum numerus, eſt anima, quare non omnia habent animam corpora? Puncta enim in omnibus videntur eſſe, & infinita*

Quæ talis eſt. Secundum opinionem Xenocratis contingit hanc, ſcilicet animam eſſe vnitatem: ſed ex hoc contingit ipſam eſſe puncta, quia ſi anima eſt vnitas, oportet quòd differat ab alijs vnitatibus, non poterit autem differre ab eis niſi per poſitionem, quæ enim eſt differentia { puncti ſolitarij } id eſt vnitatis intellectæ, niſi poſitio? nulla vnitas autem niſi poſitionem habēs, eſt punctum. ergo anima non eſt vnitas. ſed puncta. Sed anima eſt in corpore, & quolibet corpus habet puncta ſua per ſe: quæro ergo, vtrum puncta, quæ ſunt anima, ſint eadem cum punctis corporis, aut alia: ſi quidem ſunt altera, ergo in qualibet parte corporis ſit anima, in qualibet parte corporis erunt puncta animæ, & ſic erunt duo puncta animæ in eodem loco ſimul. Et ſi duo propter quid non plura, aut etiam infinita? Nam illa, quorum locus eſt indiuiſibilis, & ipſa indiuiſibilia ſunt. vnde non indigent ampliori loco. Vnde, ſi ponantur duo eſſe in loco indiuiſibili, per conſequens poſſunt in eodem loco eſſe infinita. Si verò dicas, quòd ſunt eadem puncta, quæ ſunt in corpore cum his punctis, quæ ſunt anima, ſequitur quod cum omne corpus habeat puncta, quod omne corpus habeat animam: ſed hoc eſt falſum: non ergo anima eſt numerus mouens ſeipſum. Sextam rationem ponit cum dicit.

Inſuper qui fieri poteſt vt ſeparentur ac abſoluātur à corporibus ipſa puncta, ſi quidem lineæ non diuiduntur in puncta.

Amplius autem quomodo poſſibile eſt ſeparari puncta & abſolui à corporibus, ſiquidem non diuidantur lineæ in puncta.

Et ſumitur ex præcedenti, quæ talis eſt: Sicut dictum eſt, ſequitur expoſitione Xenocratis, quòd anima ſit puncta: ſed nos videmus quod puncta non ſeparantur, nec abſoluuntur à corporibus. Nam lineæ non diuiduntur à ſuperficiebus, nec puncta à lineis. Anima verò ſeparatur & abſoluitur à corpore. ergo non eſt puncta, neque numerus. Patet ergo quod diffinitio Xenocratis de anima eſt incongrua quantum ad ea quæ in diffinitione ponuntur. Conſequenter cum dicit.

Fit autem, vt diximus, vt partium idem ij dicant, quod illi, qui corpus quoddam ſubtilium partium animam eſſe dixerunt, partim proprium ipſos comitetur abſurdum, corpus ob aīam perinde moueri perinde atq; Democritus aſſerebat. Nam, cū anima ſit in omni corpore ſentiente, neceſſe eſt in eodem duo corpora eſſe, ſi anima corpus aliquod eſſe ponatur. Et horum etiam ſententia, qui animam numerum eſſe cenſent, ſit vt vno in puncto multa ſint puncta, aut omne habeat animam, ſi non numerus

quiſquam

quiſquem alius, atque diuerſus à punctis ipſius corporis ſuperueniat. Fit etiam vt animal à numero perinde moueatur, atque Democritum diximus idipſum moueri cenſere. Quid enim intereſt paruæ pilæ dicantur, an vnitates magnæ, vel vnitates omnino, quæ agitantur motu? Vtro namque modo neceſſe eſt ipſas ex eo mouere animal, quia ipſæ motu mouentur.

Tex.cō. 72. *Accidit autem, ſicut diximus, partem quidem, idem dicere, corpus quoddam ſubtilium partium ipſam ponentibus, partim autem ſicut Democritus dicit ab anima moueri, proprium inconueniens. Si enim eſt anima in omni eo quòd ſentit corpore, neceſſe eſt duo in eodem eſſe corpora, ſi corpus aliquod anima. Numerum autem dicentibus, in vno puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere, niſi quidam numerus differens fiat & alius ab his, quæ in corpore ſunt punctis. Accidit autem animal moueri à numero, ſicut & Democritus*
Tex.cō. 73. *dixit, ipſum mouere. Quid enim eſt differt dicere ſphæras paruas aut vnitates magnas aut omnino vnitates ferri? Vtrobique enim neceſſe eſt mouere animal, in eo quod mouentur ipſæ.*

Dicit diffinitionem prædictam eſſe incongruam, quantum ad inconuenientia. Nam ex huiuſmodi diffinitione de anima ſequuntur omnia inconuenientia, quæ ſequuntur ex opinionibus omnium Philoſophorum de anima. Quidam enim errauerunt circa animam, & dixerunt ipſam eſſe corpus ſubtiliſsimarũ partium. Ex quo ſequebatur, ꝙ cum anima ſit vbicunque eſt ſenſus in corpore, & ſenſus ſit vbique per corpus quòd ſi anima eſt corpus, quòd duo corpora ſint ſimul. Et hoc idem ſequitur ſi anima eſt puncta, ſicut dictum eſt, ſcilicet ꝙ duo ſint ſimul & etiam infinita, & hoc ſi puncta animæ ſint alia à punctis corporis. Sed ſi non, {ſi fiat differens numerus} punctorum animæ, id eſt ſi non differant puncta animæ à punctis, quæ ſunt in corpore, ſequitur quòd in quolibet corpore ſit anima. In quolibet enim corpore eſt inuenire puncta. Quidam verò, ſicut Democritus, errauit dicens animam moueri, & corpus ex motu animæ, & cum ipſe diceret componi animam ex indiuiſibilibus ſphęris, & ex motu ipſarũ moueri corpus, ſequebatur quòd corpus moueretur ex corporibus indiuiſibilibus. Et hoc idem inconueniens ſequitur ex diffinitione iſtorum, ſcilicet animal moueri ex numero, & per conſequens à punctis, & nō eſt differentia, dicere ſphæras paruas, & vnitates magnas, aut quaſcunque vnitates moueri. Nam {vtrobique} id eſt in ſphæricis corporibus & vnitatibus, neceſſe eſt quòd animal moueatur, eo quòd ipſa, ſcilicet corpora ſphærica & puncta ſeu vnitates mouentur. Conſequenter cum dicit.

His igitur, qui motum ac numerum in aſſignanda anima coniunxerunt, hæc quæ dicta ſunt abſurda & alia huiuſcemodi multa eueniunt. Eſt enim impoſſibile non ſolum diffinitionem animæ talem eſſe, ſed etiam accidens. Quod quidem patet, ſiquis ex hac ratione, operationes atque affectus animæ conabitur aſſignare: cognitiones, inquam, ſenſus, voluptates, dolores, cætera iſtiuſmodi. Nam, vt prius diximus, neque vaticinari ex ipſis facile poſſumus.

Tex. cō. 74. *Complectentibus igitur in vnum, numerum & motum & hęc accidunt & multa alia huiuſmodi. Non enim ſolum animæ impoſſibile eſt huiuſmodi eſſe, ſed & accidens. Manifeſtum eſt autem ſiquis conatus fuerit ex ratione hac, paſſiones & opera animæ reddere, vt cogitationes, ſenſus lętitias, triſtitias, & quæcunque alia huiuſmodi. Sicut enim diximus prius, neque diuinare eſt facile ex ipſis.*

Oſtendit inſufficientiam prædictæ diffinitionis ex parte accidentiũ. Dicit ergo ꝙ, quãdocunque diffinitio ſufficienter aſsignatur, non ſolum debet ducere in cognitionem ſubſtantiæ rei diffinitæ, ſed etiam accidentium. Sed ſi complicemus in vnum iſta duo, quæ poſita ſunt in diffinitione animæ, ſcilicet numerum & motum, non ſolum accidunt nobis inconuenientia, quæ dicta ſunt circa ſubſtantiam ipſius animæ, ſed etiam multa alia, quia hæc duo non ſolum eſt impoſsibile eſſe diffinitionem, id eſt ſubſtantiam animæ, verum etiam eſt impoſsibile, quod ipſa ſcilicet numerus & motus ſint accidentia animæ, ſeu ducant in cognitionem accidentium. Non igitur eſt congrua diffinitio cum non ducat in cognitionem accidentium. Et quòd non ducat in cognitionem accidentium animæ, manifeſtum eſt, ſi quis ex huiuſmodi diffinitione conabitur paſsiones & operationes animæ aſsignare, puta ratiocinationes, delectationem, triſtitiam, & huiuſmodi. Ex ipſis enim ſcilicet ex numero & motu, non ſolum non erit facile deuenire in cognitionem accidentium & operationum animæ, ſed nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipſis paſsionibus & operationibus animæ,

LECTIO XII.

Multis rationibus redarguit Empedoclem, qui ex omnibus principijs & elementis animam, vt omnia cognoſceret, componi aſſeruit.

TRibus autem traditis modis, quibus antiqui diffiniuit animam, duos iam reprobauimus, & quas habet vtraque ſententia dubitationes contrarietates que pene diximus, & ea, inquam, quæ maxime motiuam ipſam eſſe ex eo ponit, quia ſeipſam mouet: Et ea, quæ corpus ipſam ſubtiliſſimarum partium, aut magis quam cætera incorporeum eſſe cenſet. Reſtat igitur tertius modus atque ſententia, quæ ipſam aſſerit ex elementis conſtare, quam quidem deinceps conſideremus oportet. Atque patet ob hoc ex elementis animam conſtare quoſdam dixiſſe, vt ſentiat ea, quæ ſunt, & rerum vnam quanque cognoſcat. At hanc ſententiam multa profecto comitantur abſurda, atque eorum quam plurima quæ fieri nequeunt. Aſſerunt enim ſimile cognoſcere ſimile, quaſi animas, res ipſas eſſe ponentes. Verum non elementa ſunt ſolum, vt patet, ſed præter ea multa ſunt etiam alia, quin potius infinita fortaſſe numero, quę conſtant ex ipſis ac componuntur. Sit igitur ea cognoſcere, ſentireque animam, ex quibus illorum vnumquodque componitur. At totum ipſum compoſitum, quo cognoſcet quæſo, vel ſentiet, vt quid ſit Deus, vel homo, vel os, vel caro, & cæterorum compoſitorum vnumquodque ſimiliter? Non enim vnumquodque iſtorum eſt ipſa elementa, quouis ſeſe habentia modo, ſine vllo diſcrimine, ſed ex ipſis vnumquodque conficitur ratione quadam, compoſitioneue. Quemadmodum & Empedocles os ex elementis conſtare cenſet. Dicit enim.

Anima ex elemētis cōſtarent omnia cognoſceat, impoſſibile eſt. Prima rō.

Ceperat ante duas tellus iuſtiſſima vaſis.
Aeris ac fontis partes, Vulcanus & ipſe.
Quatuor, ex octo adiunxit quis candida, magna.
Vis fæcundaque naturæ confecerat oſſa.

Nil igitur elementa proſunt, ſi ſint in anima, niſi rationes etiam inſint, & compoſitio. Vnumquodque enim cognoſcet ſimili, os autem, aut hominem non cognoſcet profecto, niſi ipſa etiam inſit. Hoc autem non opus eſt vnum eorum eſſe dicere, quæ fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam, ſi lapis, vel homo, vel equus inſit animæ, & bonum ſimiliter, & non bonum, & de cęteris identidem rebus.

Tribus autem modis traditis, ſecundum quos diffiniunt Tex. cō. 75

finiunt, animam, alij quidem maxime motiuam enuntiauerunt, in mouendo ſeipſam. Alij autem corpus ſubtiliſſimum, aut incorporaliſſimum aliorum. Hæc autem quas dubitationes, & contrarietates habent præterinimus fere. Relinquitur autem conſiderare, quomodo dicitur ex elementis ipſam eſſe. Dicunt enim quatenus ſentiat ea, quæ ſunt & vnumquodque cognoſcat. Neceſſarium autem eſt accidere multa & impoſſibilia rationi. Ponunt enim cognoſcere ſimile ſimili, tanquam ſi animam, res
Tex. cō. 76. *ipſas eſſe ponant. Non ſunt autem hæc ſola, multa verò & alia. Magis autem fortaſſis infinita numero quæ ſunt ex his. Ex quibus igitur eſt vnumquodque horum, eſto cognoſcere, animam & ſentire, ſed compoſitum quo cognoſcet aut ſentiet vt quid Deus, aut homo, aut caro, aut os, ſimiliter autem quodlibet aliud compoſitorum. Non enim quolibet modo ſe habentia elementa, horum vnumquodque, ſed ratione quadam & compoſitione, ſicut Empedo. dicit os, Terra autem ad amabilis, in amplis receptaculis, duas ex octo partibus ſortita eſt aquæ luminis, quatuor autem vulcani, oſſa autem alba facta ſunt, nulla igitur vtilitas eſt elementa in anima eſſe, niſi & rationes inerunt & compoſitio. Cognoſcet enim vnumquodq; ſimile. Os aũt aut hominem nihil, niſi & hæc inerunt. Hoc autem quòd impoſſibile ſit, nihil oportet dicere. Quis enim dubitabit, an inſit in anima lapis aut homo ſimiliter autem & bonum, & non bonum, eodem modo & de alijs.*

Poſtquam philoſophus oſtendit ſuprà, quomodo antiqui naturales in cognitionem animæ venerunt per tria ſcilicet per motum & cognitionem, & per eſſe incorporaliſsimum, & diſputauit contra illos, qui venerunt in cognitionem animæ per motum, & contra illos, qui dixerunt animam eſſe quid incorporaliſsimum & maxime ſimplex, hic conſequenter diſputat contra illos, qui dicebant animam omnia cognoſcere, quia compoſita erat ex omnibus. Quorum poſitio fuit quòd anima cognoſceret res omnes, quia cognitio fit per aſsimilationem quaſi hoc à longe diuinantes, dicebant animam, ad hoc quod omnia cognoſceret, eſſe compoſitam ex omnibus, & quòd ſimilitudo rerum omnium eſſet in anima ſecundum proprium modum eſſendi, ſcilicet corporalem. Vnde, cum res conſtent ex elementis, dicebant, quòd anima erat compoſita ex omnibus elementis, vt ſentiat & cognoſcat omnia quę ſunt. Et quia principalis in hac poſitione fuit Empedo. cum poneret animam compoſitam ex pluribus elementis quàm aliquis aliorum, ideo Philoſophus principaliter hic reprobat opinionē ſuam & diſputat cōtra eam. Et circa hoc duo facit. Primo enim improbat opinionem Empedo. ſecundo verò quandam aliam. ibi{In toto autem quidem ipſam &c.} Improbat autem opinionem Empedo. decem rationibus. quarum prima talis eſt. Empedo. dicit, quòd quia cognitio fit per ſimilitudinem, cum anima cognoſcat omnia, oportet animam compoſitam eſſe ex omnibus. Sed patet quod huic rationi eſt neceſſarium accidere multa inconuenientia, & impoſsibilia. Conſtat enim, quòd in qualibet re non ſunt hæc ſola, ſcilicet elementa, ſed multa alia ab elementis. ſicut eſt proportio comixtionis, & ratio vniuſcuiuſque, & forte ſunt infinita numero, quæ accidunt rebus compoſitis ex his, ſcilicet elementis, ſicut patet in oſſe. Nam non ſolum oportet cognoſcere illa, ex quibus componitur os, ſed etiam proportionem, quæ eſt inter illa, ex quibus componitur & rationem oſsis. quia omnia, quę ſunt compoſita, non conſiſtunt quocunque modo ſe habeant elemēta, ſed quadam ratione & compoſitione, ſcilicet vt ſint proportionata adinuicē. Nam os, cum habeat octo partes, ſecundum quod dicit Empedo. vnumquodque compoſitum os haberet. 8. partes quæ non æqualiter attribuuntur omnibus elementis, ſed terra habet ibi duas partes. Aer habet ibi vnā, aqua ſimiliter vnam, ſed ignis quatuor & ideo ex maiori participatione ignis dicit oſſa eſſe facta alba, & ex terra ſicca. Si ergo in rebus compoſitis non ſolum ſunt ipſa elementa, ſed proportio & ratio vniuſcuiuſque. Inde ſic. Aut ergo iſtæ proportiones ſunt in anima cum elementis, aut non: ſi ſunt in anima, ergo in anima ſunt oſſa, & carnes, & huiuſmodi, & per conſequens homo & lapis, & corpora, & contraria. vnde nullus dubitat quòd hæc non ſunt in anima. Si verò dicas, quòd non ſunt ibi huiuſmodi proportiones & rationes, ſed ſolum elementa. tunc anima non cognoſcet proportionē, rerum, nec ipſa compoſita, quomodo enim poterit cognoſcere Deum, ſcilicet totum cœlum, aut hominem, aut lapidem ſeu os nullo modo cognoſcet, ſed elementa tantum. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea, cum id, quod eſt, multipliciter dici ſoleat: Sc̄da ratio.
quoddam enim ſubſtantiam, quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid aliud enumeratorum iam prædicamentorum ſignificat, vtrum ex vniuerſis, an non ex vniuerſis anima conſtet? At non videntur communia omnium eſſe elementa. Ex hiſce igitur ſolis conſtat, quę ſubſtantiarum ſunt elementa? at quonam pacto cęterorum etiam vnumquodque cognoſcit? An dicent vniuſcuiuſque generis elementa propria, atque principia eſſe, ex quibus anima conſtet? erit igitur ipſa quantitas, & qualitas, & ſubſtantia. At fieri nequit, vt ex quantitatis elementis ſubſtantia ſit, non quantitas. Eos igitur, qui cenſet animam ex vniuerſis conſtare, hæc & huiuſcemodi alia comitantur.

Amplius autem, cum multipliciter dicatur id, quod Tex. cō. 78.
eſt, ſignificat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud autem quantitatem aut qualitatem, aut & quoddam aliud diuiſorum prædicamentorum, vtrum ex omnibus erit anima, an non? Sed non videntur communia omnium eſſe elementa. Num igitur quæcunque ſubſtantiarum ſunt, ex his ſolum? Quomodo igitur cognoſcet & aliorum vnumquodque? An dicent vniuſcuiuſque generis eſſe elementa & principia propria, ex quibus animam conſtare? Erit ergo qualitas & quantitas & ſubſtantia. Sed impoſſibile eſt ex quantitatis elementis eſſe ſubſtantiam, & non quantitatem. Dicentibus itaque ex omnibus, hæc & huiuſmodi alia accidunt.

Quæ talis eſt. Tu dicis, quòd anima eſt compoſita ex principijs: ſed diuerſorum generum diuerſa ſunt principia: cum ergo id, quod eſt, dicatur multipliciter, id eſt ſecundum diuerſa genera, ſicut ſubſtantiæ, qualitatis, quantitatis, & aliorum prædicamentorum: ergo erunt diuerſa principia. Quæro ergo, vtrum anima ſit compoſita tantum ex principijs ſubſtantię, aut ex principijs omnium generum. ſi tantum ex principijs ſubſtantiæ; tunc anima non cognoſcet niſi ſubſtantias, & ipſi ponunt eam cognoſcere omnia. Si verò componitur ex principijs omnium generum, tunc cum quicquid eſt ex principijs ſubſtantiæ ſit ſubſtantia, & ex principijs quantitatis ſit quantitas, & ſic de ſingulis, anima erit ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio, & huiuſmodi. Poſſet autem reſponderi contra hanc rationem Ariſt. quòd principia ſubſtantiæ ſunt etiam quantitatis & qualitatis & aliorum, cum omnia fundentur ſupra ſubſtantiam, & ideo non oportet quòd ſint in anima aliqua alia principia, quàm principia ſubſtantiæ, & nihilo minus cognoſcet omnia. Ad hoc dicendum quòd quælibet res habet principia proxima & remota, & cognitio oportet quod ſit per principia proxima: Principia autem ſubſtantiæ, licet ſint principia aliorum, ſunt tamen remota & non proxima. & ideo per ea non poteſt

haberi

habere cognitio niſi de ſubſtantia. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Tex. cõ. 78. *Abſurdum eſt etiam, ſimile quidem à ſimili non pati dicere, ſimile verò ſentire ſimili, ſimileque cognoſcere ſimili putare, atque aſſerere. Deinde ſentire pati quoddam eſſe mouerique ponere, & intelligere ſimiliter & cognoſcere.*

Tex. cõ. 79. *Inconueniens autem eſt dicere quidem impaſſibile eſſe ſimile à ſimili, ſentire autem ſimile ſimili, & cognoſcere ſimile ſimili. Sentire autem pati aliquid & moueri ponunt, ſimiliter autem cognoſcere & intelligere.*

Quæ talis eſt. Ratio quare anima ſit compoſita ex omnibus elementis eſt, quia anima cognoſcit omnia, & cognitio eſt per ſimilitudinem. contra: Conſtat enim quòd ſentire & cognoſcere eſt pati aliquid: ſed inconueniens eſt dicere quod ſimile patiatur à ſimili, ſed à contrario: ergo & inconueniens eſt dicere quod ſentire ſeu cognoſcere ſit ſimile ſimili. Quartam rationem ponit cum dicit. Quarta rõ.

At qui multas dubitationes, ac difficultates Empedo. habet ſententia, corporeis, inquam elementis, & ſimilibus cognoſci res ſingulas, & teſtatur id quod experientia late patet. Partium enim animalium corporum ea, quę ſunt ſimpliciter terræ, vt oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur. Quare neq; ſimilia ſibi. At oporteret tamen.

Multas autem dubitationes & difficultates habente ipſo dicere ſicut Empedo. quòd corporeis elimentis ſingula cognoſcuntur, & ad ſimile teſtatur quod nunc dictum eſt. Quæcunque enim inſunt in animalium corporibus ſimpliciter terræ, vt oſſa, nerui, pili, nihil ſentire videntur. quare neque ſimilia, & tamen conueniret.

Quæ talis eſt. Et hoc quod dictum eſt ſuperius, teſtatur quòd dictum Empedo. ſcilicet quòd ſimile ſimili cognoſcatur, habet multas dubitationes & difficultates. Sed adhuc etiam magis apparet difficile & impropriè dictum. Nam ſi anima cognoſceret ſimile ſimili, ſicut Empe. dicit, tunc ſequitur quòd elementum aeris cognoſcat aera, & ſic de alijs. Sed nos videmus quòd multę partes terreę ſunt in animali, quæ nihil ſentiunt, ſicut pili, & oſſa, & nerui, & tamen conueniret quod ſentirent ſecundum poſitionem eorum, ergo non cognoſcitur ſimile ſimili, vel etiam non eſt compoſita ex omnibus elementis. Quintam rationẽ ponit cum dicit. Quinta rõ.

Præterea cuique principiorum maior ignoratio quàm cognitio inerit nimirum. Vnumquodque enim cognoſcet vnum, multa autem ignorabit, cætera nanque omnia.

Tex. cõ. 80. *Amplius autem vnumquodque principiorum ignorantia plus quàm intelligentia exiſtet. Cognoſcet quidem enim vnumquodlibet, multa autem ignorabit, omnia enim alia.*

Quę talis eſt. Adhuc ex poſitione Empedo. quòd ſimile cognoſcatur ſimili ſequitur aliud inconueniens, ſcilicet quòd principium habet plus de ignorantia quã de intelligentia. Si enim cognitio eſt per ſimile tantum, & principium quodlibet ſit ſimplex & non habet alicuius ſimilitudinem in ſe niſi ſuam, non cognoſceret niſi ſeipſum, & ignorabit multa omnia, ſcilicet, quæ ſunt alia ab eo. Sextam rationem ponit cum dicit. Sexta ratio.

Fit etiam Empe. eadem ſententia, vt Deus ſit amentiſſimus, quippe cum ipſe ſolus vnum elementorum non comprehendat, ipſam diſcordiam inquam, mortalia verò cuncta cognoſcat. Cum ex vniuerſis ſingula conſtent. Tex. cõ. 81.

Accedet autem & Empe. inſipientiſſimum eſſe Deum. Solus enim elementorum vnum non cognoſcet, diſcordiam, Mortalia autem, omnia. Ex omnibus enim vnumquodque eſt.

Quæ talis eſt. Adhuc etiam ex dicta poſitione, ſcilicet quòd ſimile cognoſcatur ſimili accidet aliud inconueniens Empedo. hoc videlicet. quod Deus ſit inſipientiſsimus omnium animalium. Quod ex hoc ſequitur. Sciendum enim quòd ſicut dictum eſt, Empedo. poſuit iſta omnia inferiora compoſita eſſe ex quatuor elementis, & ex lite & amicitia. & quòd generatio & corruptio prouenit in rebus ex iſtis duobus ſcilicet lite & amicitia Cœlum verò dixit eſſe Deum, & dixit quòd erat compoſitus ex quatuor elementis, & amicitia, ſed non ex lite, & ideo eſt incorruptibile. Si ergo ſimile cognoſcitur ſimili, cum Deus non ſit compoſitus ex lite, non cognoſcet litem, & ſic erit ſimpliciter inſipientior cęteris animalibus, quæ cognoſcunt litem cum ſint compoſita ex ea. Septimam rationem ponit cum dicit Septima ratio.

Præterea dicat oportet omnino, quam ab cauſam non habent animam omnia, cum omne quod eſt, aut ſit elementum, aut ex elemento vno, vel pluribus, vel omnibus conſtet? Neceſſe eſt enim omne quod eſt, aut vnum quid, aut quædam, aut vniuerſa cognoſcere.

Omnino autem propter quam cauſam non omnia habent animam quæ ſunt? Quoniam omnia aut elementum, aut ex elemento, aut vno, aut pluribus, aut omnibus. Neceſſe enim eſt, vnum aliquod cognoſcere, aut quædam, aut omnia.

Quæ talis eſt. Si anima eſt compoſita ex omnibus elementis, ſequitur quòd omnia quæ ſunt, habent animã. omne enim quod eſt, aut eſt ex omnibus elementis, aut ex aliquibus, ſed omne quod eſt compoſitum ex elementis, aut ex elementatis, eſt corpus, ergo omnia corpora habent animam, & omnia quæ ſunt, quod falſum eſt. Octauam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit etiam non iniuria quiſpiam quidnam id ſit quod ipſa continet atque vnit. Elementa nanque materiei ſimilia ſunt. Atque præſtabiliſſimum id eſſe patet, quod continet, quicquid id tandem ſit. At nequit eſſe quicquam præſtabilius anima, quod quidem dominetur. Et magis etiam, intellectu. Maxime autem rationi conſonum eſt hunc omnia præceſſiſſe, & præſtantiſſimum omnium, & natura diuinum eſſe. Illi autem elementa, ea quæ ſunt, præcedere cenſent. Octaua

Dubitabit autem vtique aliquis, & quid eſt vnum faciens ipſa. Materiæ enim comparantur elementa. Maxime autem proprium eſt illud continens, quodcunque eſt. Animæ autem aliquid eſſe melius & quod principatum obtineat impoſſibile eſt. Impoſſibilius autem adhuc, intellectu. Rationabiliſſimum autem eſſe hunc antiquiſſimum, nobiliſſimum, & diuinum ſecundum naturam. Elementa autem dicunt eſſe prima entium. Tex cõ. 82.

Quæ talis eſt. Elementa ſunt plura & contraria, vbicunque autem aliqua contraria conueniunt & componuntur, oportet quòd ſit aliquid aliud quod contineat & faciat ipſa vnum. Si ergo anima eſt compoſita ex omnibus elimentis, oportet quòd ſit aliquid aliud continẽs illa. Sed hoc eſt valde dubium quid ſit, quia ſic eſſet nobilius & prius anima, quod eſt impoſsibile, & ad minus de intellectu, quia valde rationabile eſt quòd intellectus ſit nobiliſsimus omnium & diuinus ſecundum naturam. Item ſequeretur quod illud eſſet prius quàm elementa, quod eſt falſum, quia Empedo. & alij dicunt elementa, eſſe prima inter omnia entia. Non eſt ergo anima compoſita ex elementis. Nonam rationem ponit cum dicit.

At

Nona ratio. Antiqui omnes de anima bud ſatis exacte per tractarunt.

At enim nemo prorſus de omni anima dixit, nec eorum qui cenſent ipſam ex elementis ideo conſtare, quia ſentit cognoſcitque ea quæ ſunt, nec etiam eorum qui maxime motiuum ipſam aſſerunt eſſe. Non enim omnia mouentur, quæ ſentiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non mouentur loco, & tamen hoc ſolo motu, anima videtur animal agitare. Similiter & eorum qui tam ſenſitiuum quàm intellectiuum ex elementis conficiunt, nemo animam omnem complectitur. Viuere nanque videntur plantæ, at expertes ſunt tamen & lationis & ſenſus. Animalium quoque complura ſunt, quæ mente rationeque vacant. Quod ſi quis & hæc illis conceſſerit, intellectumque partem eſſe poſuerit animæ, & identidem ſenſitiuum, neq; ſic de omni aĩa, neque de vlla tota dicere videbuntur. In hoc eodem errore videtur eſſe, & ea ſententia, quæ carminibus Orphicis fertur. Dicit enim Orpheus animam ferri ventis, & ex toto ingredi reſpiratione. Id autem nequit ipſis accidere plantis, neque quibuſdam itidem animalium. Quippe cum haud vniuerſalia reſpirent. Quod quidem eos præteriit, qui ita de anima cenſuere.

Orphei de aĩa opinio.

Tex.cõ. 83. *Omnes autem & qui ex eo quod cognoſcit & ſentit anima ea quæ ſunt, ex elementis dicunt ipſam, & qui maxime motiuum non de omni dicunt anima. Neque enim ſenſitiua omnia motiua. Videntur enim eſſe quædam animalium, manentia in loco, & tamen videtur hoc ſolo motu mouere anima animal. Similiter autem & quicunque intellectum & ſenſitiuum ex elementis faciunt. Videntur enim plantæ viuere, non participantes loci mutatione, neque ſenſu, & animalium multa intelligentiam non*

Tex.cõ. 84. *habere. Si autẽ aliquis & hæc ſegregauerit, poſueritque intellectum partem aliquam animæ, ſimiliter autem & ſenſitiuum, neque vtique ſic dicent de omni anima, neque de tota, neque vtique de vna. Hoc autem ſuſtinuit & quę eſt in Orphicis carminibus ratio. Dicit enim animam ex*

Tex.cõ. 85. *toto ingredi, reſpirantibus à ventis. Non poſſibile itaque plantis hoc accidere, neque animalium quibuſdam, ſiquidem non omnia reſpirant. Hoc autem latuit ſic opinantes.*

Et oſtendit defectum & inſufficientiam poſitionis Empe. & aliorum omnium qui conſiderãt animam ex motu ſeu ſenſu, quæ talis eſt. Apparet etiam ꝙ omnes & quicunque dixerunt animam eſſe aliquid motiuum ſecundum locum, inſufficienter dixerint. Nam multa animata ſunt quæ non mouentur ſecundum locum, ſed manent, ſicut plantæ & alia huiuſmodi. Similiter autem & illi qui dixerunt animam eſſe quid intellectiuum & ſenſitiuum inſufficienter dixerunt. Nam multa ſunt animata quæ neque ſentiunt, neque intelligunt. Si verò aliquis hoc ſegregauerit ſcilicet intellectiuum, ſenſitiuũ, & motiuum, & dicat intellectiuum vnam partem animæ, & ſimiliter ſenſitiuum, non tamen propter hoc dicet de omni anima, cum non omnes animę ſint intellectiuæ. Neque de tota, cum intellectiuum & ſenſitiuum ſint partes animæ. Neque de vna. quia ſic non diceret omnes proprietates animę cuiuſcunque, cum in anima ſint aliæ proprietates, quàm ſint intelligere & ſentire. Et quia quidam Philoſophus qui vocatus eſt Orpheus defectiue etiam de anima locutus eſt quaſi in ſimilem defectum incidit, ideo hic adiũgit eius defectum. Sciendum eſt quòd Orpheus iſte fuit vnus de primis philoſophis qui erant quaſi poetæ theologi loquentes metrice de philoſophia & de Deo, & fuerunt tantum tres, Samius, Orpheus, & quidam alius. Et iſte Orpheus primo induxit homines ad habitandum ſimul, & fuit pulcherrimus concionator, ita quòd homines beſtiales & ſolitarios reduceret ad ciuilitatem. Et propter hoc dicitur de eo quòd fuit optimus citharædus in tantum ꝙ fecit vel faceret lapides ſaltare, id eſt, ita fuit pulchre concionator, quòd homines lapideos emolliuit. Poſt hos verò tres, fuerunt. 7. ſapientes, quorum vnus fuit Thales, Hic ergo Orpheus volebat quòd totus aer animatus eſſet & anima quædam, & quòd anima corporum viuentium nihil aliud eſſet, niſi illud quod attrahit animal de aere animato per reſpirationem & hoc dicebat metrice. Et ideo dicit Philoſophus quòd ratio Orphei quę eſt in metricis carminibus de anima, ſuſtinuit eundem defectum quem ſubſtinuerunt rationes præcedentium, quia, ſicut dictum eſt ipſe voluit quòd illud eſſet anima, quod attrahitur per reſpirationem animalium. Sed hoc inſufficienter dictum eſt, quia multa animalium ſunt quæ non reſpirant, hoc autem ſcilicet ꝙ animalia multa nõ reſpirant, latuit illos qui fuerunt prædictæ opinionis. Et ſic patet quòd illi reprehenduntur de inſufficientia. Decimam rationem ponit cum dicit.

At verò ſi conficere animam ex elementis oporteat, non ex vniuerſis continuo conficienda eſſe videtur. Altera nanq; pars cõtrarietatis, ſufficiens eſt ſeipſam oppoſitaque diſcere. Recto, enim & ipſum rectum (vt patet) & obliquum cognoſcimus. Regula nanque index eſt vtriuſque. At obliquum, nec ſui plane, nec recti.

Cõtrarium cõtrario cognoſcitur.

Regula & rectũ ſui, atque obliqui iudex eſt.

Si verò ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. Sufficiens enim eſt altera pars contrarietatis ſeipſam diiudicare & oppoſitam. Recto enim & ipſum & obliquum cognoſcimus. Index enim vtrorumque canon eſt. Obliquum autem neque ſuipſius, neque recti.

Et arguit eos de ſuperfluitate, quæ talis eſt. Dicunt enim iſti quòd ad hoc quòd anima cognuſcat, oportet quòd ſit compoſita ex elementis, ſed cum nos videamus quòd cognitio omnis rei poſſit haberi per pauciora, ergo & ſi concedatur animam componi ex elementis, non tamen debet dici compoſita ex elementis, omnibus, ſed ad plus, ex duobus. Et quòd cognitio habeatur per pauciora patet, quia cum compoſitum conſtent ex aliquo perfecto & imperfecto, ratio cognoſcendi imperfectum, eſt perfectum, & cum contraria reducantur in priuationem & habitum, ſufficiens eſt altera pars ſcilicet illa quę ſe habet per modum habitus & perfecti ad cognoſcendum ſeipſam & alteram partem, quæ eſt per modum priuationis & imperfecti. Nã per rectum dijudicamus & cognoſcimus ipſum rectũ, & etiam obliquum. { Canon enim } id eſt regula eſt illud per quod habetur iudicium de vtroque. Per obliquum verò nec ipſum cognoſcimus, nec rectum. Non ergo fuit neceſſe animam facere, id eſt eam componere ex omnibus elementis, ſed ex duobus tantum ſcilicet ex igne & terra, & per hoc cognoſceret & ſeipſam & contraria, ſicut per ignem cognoſceret calida & frigida, & per terram, ſicca & humida.

Contraria oĩa in habitum, & priuationẽ referuntur.

LECTIO XII.

Eorum ſententiam exponit, ac reprobat, qui animam ipſis elementis attribuere auſi ſunt.

SVnt & qui in toto vniuerſo permixtam ipſam inquiunt etiam, quocirca forſitan, & Thales omnia plena deorum eſſe putauit.

Tex.cõ. 86. *Et in toto autem quidem ipſam miſtam eſſe dicunt. Vnde fortaſſis & Thales opinatus eſt omnia eſſe plena dijs.*

Opinio ponentiũ omnia eſſe plena dijs.

Poſtquàm Philoſophus poſuit opiniones ponẽtium animam eſſe ex elementis, & rationes ipſorum, & improbauit eas, hic ex incidenti ponit opinionem quorundam dicentium animam eſſe in elementis. Et circa hoc duo facit. Primo enim ponit opinionem. Secundo

verò

verò rationem opinionis. ibi. { Opinari autem. } Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem. Secundo improbat eam. ibi. { hoc autem &c. } Dicit ergo, ꝙ ſunt quidam, qui dicunt animam miſceri in toto vniuerſo, ponentes eam tam in elementis quam elementatis. Vnde quidā philoſophus nomine Thales fortaſsis motus ab hac opinione, opinatus eſt omnia plena eſſe dijs. Volebat enim quòd totū vniuerſum eſſet animatum, & eius anima eſſet Deus. Vnde ſicut anima eſt in qualibet parte animalis, & tota, ita volebat quòd in qualibet parte vniuerſi eſſet Deus, & ſic omnia eſſent plena dijs, & fortè ex hoc prouenit idolatria. Conſequenter cum dicit.

Iouis omnia plena Iupiter eſt quodcunque vides, quocunque moueris

Idolatriæ ſeminarium, & origo.

Hoc autem dubitationes habet nonnullas. Quam enim ob cauſam anima in aere quidem vel igne ſi ineſt, non facit animal, in mixtis autem facit. Præſertim cum in illis videatur eſſe præſtantior. Quæret etiam quiſpiam quam ob cauſam, anima ea quę eſt in aere præſtabilior eſt ac immortalior ea quæ in animalibus ineſt. vtrobique autem, emergit quoddam abſurdum, & rationis egrediens metas. Nam ignem, aut aerem, animal eſſe dicere, rationis egreditur fines, & aſſerere rurſus animalia non eſſe, ſi inſit in ipſis anima, perabſurdum eſt ſane.

Tex. cõ. 87. *Hoc autem habet quaſdam dubitationes, propter quam enim cauſam, in aere aut in igne anima cum ſit, non facit animal, in miſtis at facit, & hæc in his melior eſſe putata. Quæret enim vtique aliquis, quam ob cauſam quæ in aere anima, ea, quæ in animalibus melior & immortalior. Accidit autem vtrobique inconueniens & irrationabile. Et namq; dicere, animal, ignem aut aerem, magis irrationabilium eſſe, & non dicere animalia, cum anima inſit inconueniens eſt.*

Improbat hanc opinionem dicens, quod hoc ſcilicet ꝙ anima ſit in elemētis & in elementatis, habet quaſdam dubitationes & oppoſitiones, quarum vna eſt, quia ſi anima eſt in aere, & in igne: { In iſtis enim duobus dicebant maxime eam eſſe } difficile erit eis dicere propter quam cauſam anima in eis non facit animal id eſt quare iſta non ſunt animalia. cum in mixtis anima faciat animal id eſt mixta animata ſint animalia, præcipue, cum putandum ſit quòd hæc, ſcilicet anima ſit ꝙ melior in elementis ſimplicibus, quàm in elementatis. Alia dubitatio eſt, quia quæret aliquis ex his vtique motus, quare anima, quæ ſecundum ipſos eſt in elementis, eſt melior & immortalior, quàm anima, quæ eſt in elementatis, cur hæc, quæ eſt in elementatis, conſtituat animal, & cognoſcens & ſentiens, illa verò, quæ eſt in elementis, non coſtituat. Ex his autem dubitationibus quæcunque ponatur, accidit inconueniens & irrationabile, quia dicere ꝙ ignis ſiue aer ſit animal, vt primo dubitatur ex maxime inconueniens, & ad ſenſum apparet falſum, & eſt dictum non habentium rationem. Et non dicere ea in quibus eſt anima, eſſe animalia, valde inconueniens eſt. Nam ſecundum hoc in nullo differt, inter eſſe animam in aliquo corpore, & non eſſe. Conſequenter cum dicit.

Videntur autem ideo putaſſe in his animam eſſe, quia totum & partes eiuſdem ſunt ſpeciei. Quare neceſſe eſt ipſos, & animam & partes, eiuſdem eſſe dicere ſpeciei, ſi animalia ex eo fiunt animantia, quia in ipſis aliqua pars continentis recipitur;

Tex. cõ. 88. *Opinari autem videntur animam eſſe in his, quoniam totum partibus ſimilis ſpeciei quare neceſſarium ipſis dicere & animam ſimilis ſpeciei partibus eſſe, ſi intercipi aliquid continentis in animalibus, animata animalia ſunt.*

Ponit rationem præmiſſę opinionis. Circa hoc duo facit. Primo ponit rationem & improbat eam. Secundo concludit quid manifeſtum ſit ex omnibus quæ dicta ſunt ibi { Manifeſtum igitur &c. } Circa primum duo facit. Primo enim ponit rationem opinionis dicens, ꝙ ratio quare dicti Philoſophi opinari videntur animam eſſe in his id eſt in omnibus elementis, eſt quia ipſi volebant ꝙ totum & partes in elementis cum ſint ſimplicia, ꝙ eſſent ſimilis ſpeciei. Vnde, cum viderēt & opinarentur ꝙ pars continentis id eſt aeris intercepta in corporibus animalium per inſpirationem & reſpirationē, ſit cauſa quare animalia fiant, animata, & ſit anima, neceſſe erat eis dicere { animam eſſe ſimilis ſpeciei partibus } id eſt totum continens eſſe animatum. Secundo verò cum dicit.

Quod ſi aer quidem diſcerptus, eiuſdem eſt ſpeciei, anima autem & diſſimilium partium, patet aliam ipſius partem ineſſe, aliam non ineſſe. Neceſſe eſt igitur ipſam aut ſimilium eſſe partium, aut non, in quacunque totius ineſſe parte.

Si autem aer quidem diſcerptus, ſimilis ſpeciei eſt, anima autem diſſimilis partis, hæc quidē ipſius exiſtet, aliud autem non exiſtet. Neceſſe eſt igitur ipſam, aut ſimilium partium eſſe, aut non eſſe in quaibet parte omnis.

Improbat dictam rationem dicens, ꝙ quia aer diſcerptus & attractus eſt ſimilis ſpeciei toti aeri, ſequetur quòd anima animalis ſit ſimilis partis animæ totius aeris. Sed conſtat ꝙ anima animalis cuiuſlibet eſt diſsimilis partis animæ aeris, quia vna ipſius, ſcilicet anima aeris { exiſtet, } id eſt immortalis eſt ſecundum eos, vtpote quæ ſemper viuificat & ſemper viuificauit omnia viua. { Aliud autem, } ſcilicet anima huius, vel illius animalis { non exiſtet, } i. eſt mortalis ſecundum eos. Neceſſe eſt ergo alterum duorum inconuenientium ſequi ex hoc, videlicet quòd ſi aer ſit ſimilis partis, ſcilicet ille qui eſt intra, & ille qui eſt extra, & anima etiam, quod improbatum eſt. Aut ſi ipſa anima eſt diſsimilis partis, & aer ſimilium, tunc ſequitur ꝙ anima non ſit in qualibet parte { omnis } id eſt totius aeris: quod eſt contra eos qui totum aerem animatum ponebant. Conſequenter cum dicit.

Patet igitur ex dictis, neque cognitionem ex eo competere animæ, quia conſtat ex elementis, neque recte vereque dici motum eidem ineſſe.

Manifeſtum igitur ex dictis eſt, quòd neque cognoſcere ineſt anima, propter id quod eſt ex elementis, neque moueri ipſam, bene, neque vere dicitur.

Concludit ex omnibus, quæ dicta ſunt de opinionibus antiquorum, quòd neutrum illorum, quod ipſi attribuebant animæ, ſit verum, nec benedictum, eo modo, quo ipſi dixerunt ſcilicet quòd neque cognoſcere ineſt animæ ex eo quòd eſt ex elementis, ſicut ipſi ponebant: neque etiam motus ſeu moueri ineſt ei, ex hoc quod ex dictis elementis conſtabat ſecundum eos, & hoc ſatis aperte & clare patet inſpiciēti ad ſupradicta.

LECTIO XIIII.

Duas quæſtiones proponit, & ſoluit, videlicet, num variæ animæ operationes vni tantum animæ conueniant, vel diuerſis eius potentijs: & vitæ ipſius quodnam ſit principium.

AT quoniam cognoſcere, ſentire, opinari, inſuper cupere, deliberare, & omnino appetitiones, ipſius animæ ſunt, motus etiam animalium, loco ab anima ſit, & inſuper accretio ſtatus, atque decretio, quæret vtique quiſpiam, vtrum horum vnumquodq; toti animę cōpetat, & nos intelligamus, & ſentiamus, & moueamur, cæterorumq; vnumquodque agamus, patiamur que

tota, an alijs alia partibus. Ipſum præterea viuere, vtrum in horum aliquo vno, an in pluribus, an in omnibus conſiſtat, an ſit eius alia quædam etiam cauſa.

Tex. cō. 95. *Quoniam aut cognoſcere animæ eſt, & ſentire & opinari, adhuc autem concupiſcere, & deliberare, & omnino appetitiones. Fit autem & ſecundum locum motus ab anima in animalibus. Adhuc autem & augmentum, & ſtatus & decrementum, vtrum toti animæ vnumquodque horum inſit, & tota anima intelligamus, & ſentiamus, & aliorum vnumquodque faciamus, & patiamur, aut partibus alteris altera. Et viuere igitur vtrum in aliquo horum ſit vno, aut pluribus, aut in omnibus, an & aliqua alia cauſa.*

Poſitis opinionibus antiquorum de anima & improbatis, conſequenter Philoſophus mouet quaſdā dubitationes. Et circa hoc duo facit. Primo enim mouet ipſas quæſtiones. Secundo vero ſoluit eas ibi. {Dicunt itaque &c.} Sciendum eſt autem, ꝙ operationes animæ, ſcilicet ſentire, intelligere, appetere, moueri ſecundum locum, & augeri poſſunt dupliciter accipi: quia vel ſecundum modum operādi, & ſic ſunt tres potentiæ animæ, & his attribuūtur huiuſmodi actiones, potentię, videlicet vegetabili ſenſibili, & intellectuali. Quæ quidē differunt. Nam nutritiua ſiue vegetabilis agit mediātibus qualitatibus actiuis & paſsiuis, vt calidum, frigidum & huiuſmodi: Senſitiua verò ſeu ſenſus, licet non indigeat qualitatibus ſenſibilibus ad ſentiendum, indiget tamen organo corporali. Intellectus verò neutro iſtorū indiget, quia nec qualitatibus, nec per organum corporale aliquid intelligit, ſed perficitur in operatione ſua abſq; aliquo organo. Si autē accipiamus huiuſmodi actiones ſecundum genera actionum, ſic ſunt quinque potētiæ, ſcilicet nutritiuum, ſenſitiuum, motiuum ſecūdum locum, appetitiuum, & intellectiuum, & actiones horum ſunt ſentire, nutrire, mouere, & appetere & intelligere. Et ideo cum Philoſophus de anima, ſecundum ſuam totalitatem ſecundum opiniones antiquorum ſupra tractaſſet, & reprobaſſet eas, hic inquirit de partibus & operationibus ipſarum partiū, & mouet duas quæſtiones, quarum prima talis eſt. Vtrum operationes animæ, quæ ſunt cognoſcere & ſentire quantum ad ſenſum, & opinari quantum ad intellectum, adhuc concupiſcere quantum ad concupiſcibilem, deliberare quantum ad rationalem, & etiam appetitus, qui eſt plus, quia concludit cum his duobus iraſcibilem, & moueri ſecūdum locum, & augeri, & ſtare, & diminui, conueniant toti animę, vt ſcilicet vnumquodque eorum ſit in omni parte animæ, id eſt ſecundum quamlibet partem animæ intelligamus, ſentiamus, moueamur, appetamus, & nutriamur: Aut ſingulum iſtorum habeat ſingulam partē animæ determinatam, vt ſcilicet alio intelligamus & alio ſentiamus, & ſic de alijs. Secunda quæſtio eſt, quia dato quod quęlibet operatio animæ habeat ſpecialem partem. Item erit quæſtio, vtrum hoc, quod eſt viuere, cōueniat alicui partium, ita quòd ſit in aliquo vno, aut in pluribus partibus, aut in omnibus. Et ſi in his, vtrum ſit in aliquo alio. Conſequenter cum dicit.

Actiōes animæ duobus modis poſſunt conſiderari, late infra Thomas lib. 2. cō. 27. infra. comē. 17. 33.

Prima quæſtio.

Atque ſunt qui dicunt ipſam eſſe partibilem, noſque alia eius parte intelligere, alia cupere cenſent.

Tex. cō. 90. *Dicunt itaque quidam partibilem ipſam, & alio autem intelligere, alio quidem concupiſcere.*

Reſpondet ad quæſtiones poſitas. Et primo ad primam. Secundo verò ad ſecundam. ibi. {Videtur aūt & quæ &c.} Reſpondens autem primæ quæſtioni, Primò ponit opinionem quorundam philoſophorum ad hoc. Secondo improbat eā ibi. {Quid igitur continetur &c.} Quidam. n. dicunt ꝙ huiuſmodi operationes non conueniunt toti animæ, ſed partibus. Dicunt. n. animam eſſe partibilem, & alio intelligit, & alio concupiſcit, ſicut qui ponebāt ſenſitiuā in cerebro, viuificatiuam in corde & huiuſmodi. Sed huiuſmodi opinio eſt quodam modo vera, & quodam modo falſa: quia ſi in anima intelligas diuerſas partes potentiales, ſic eſt verum, quod anima habet diuerſas partes, & vires, & alia intelligit, & alia ſentit. Anima enim eſt quoddā totum potentiale, & pars accipitur ibi potētialis reſpectu totius poteſtatiui. Si verò intelligatur quod anima ſit quædā magnitudo, ſeu quantitas, & diuidatur in diuerſas partes quantitatiuas, ſic eſt falſa. Iſti verò philoſophi intelligebant animam eſſe partibilem ſecundum hunc modum. Et addebant plus, quod huiuſmodi potentiæ animæ erant diuerſæ animæ. Conſequenter cum dicit.

Quid igitur ipſam continet animam, ſi partibilis ſit? Non corpus: quippe cum contra potius videatur corpus anima continere. Qua propter ea egreſſa, diſſoluitur corpus, atque putreſcit. Si igitur aliquid aliud ipſam contineat, vnumque facit, illud erit potiſſimum anima. At oportebit de illo etiam quærere, vtrum vnum, an multarum ſit partium. Atque, ſi ſit vnum, cur & animam continuo non dicimus vnum eſſe? Sin partibile, rurſus ratio quæret quid nam ſit illud, quod illud etiam continet, atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Tex. cō. 91.

Quid igitur continet animam, ſi partibilis eſt ſuapte natura? Non enim vtique corpus. Videtur enim contrarium magis, animā corpus continere. Nam ea egreſſa expirat corpus & marceſcit. Si igitur alterum aliquid vnam ipſam facit, illud maxime vtique erit anima. Oportebit autem iterum & illud quærere, vtrum vnum, aut multarum partium ſit. Si enim vnum eſt propter quid non mox & animam vnum eſſe dicimus? Si verò diuiſibile, iterum ratio quæret, quid eſt continens illud, & ſic vtique procedit in infinitum.

Improbat Philoſophus opinionem prædictam per tres rationes, quarum prima talis eſt, Diuerſa non poſſunt vni cōuenire, niſi ab aliquo vniantur: ſi igitur ſunt diuerſæ animæ in corpore, oportet ꝙ ab aliquo contineantur, & vniantur: ſed nihil eſt, quod vniat eas & contineat: ergo non ſunt diuerſæ. Et ꝙ nihil ſit continens, & vniens animam, ſic patet. Quia aut eſt corpus in quo eſt, aut aliquid aliud: ſed corpus non vnit eam & continet, immo magis anima continet corpus. Videmus enim ꝙ egrediente anima à corpore, corpus deficit & marceſcit. Si autem aliquid aliud continet eam, tunc illud erit maxime anima, quia animę eſt cōtinere & regere. Et ſi illud erit anima, tūc iterum oportebit quærere vtrum ſit vna, aut multi partium. Et ſi dicatur ꝙ multi partium eſt, iterū erit quęſtio quid vniat illud, & ſic in infinitum. Si verò dicatur ꝙ eſt vnum, quare non dicunt mox { id eſt ab ipſo principio, ꝙ aīa ſit vnum? Non igitur anima eſt diuiſibilis in partes quātitatiuas, ſicut ipſi dicunt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit etiam quiſpiam de partibus eius, quam vnaquæque potentia in corpore habeat. Nam ſi anima tota, totum continet corpus, oportet & vnamquanque etiam partem, aliquam partem corporis continere. Id autem eſſe non poſſe videtur. Quam enim partium corporis intellectus, aut quo continebit pacto, fingere quoque difficilimum eſt.

Dubitabit autem aliquis & de ipſius partibus, quam potentiam habeat vnaquæque in corpore. Si enim tota anima omne corpus continet, conuenit & partium vnamquanque continere aliquid corporis. Hoc autem aſſimilatur impoſsibili. Qualem enim partem, aut quomodo intellectus continebit, graue eſt & fingere. T. cō. 92

Quia ſi diuerſę partes animę ſunt in diuerſis partibus corporis, ſequitur quòd cuilibet operationi animæ ſit determinata pars corporis, ſeu organũ corporale. Sed hoc eſt impoſsibile, quia intellectus non habet determinatam partem ſeu organum in corpore. Non igitur anima habet diuerſas partes, ſicut ipſi dicunt. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Supra. Tex.cō. 68. *Videmus autem & plantas diuiſas viuere, & animalium inſectorum nonnulla, vtpote animam, & ſi non numero, tamen ſpecie eandem habentia. Itaque partium vtraque, & ſenſum habet, & per aliquod tempus loco mouetur. Nec abſurdum eſt, ſi non perdurant. Inſtrumenta namque non habent, vt naturam conſeruent. Nihilominus omnes in vtraque partium inſunt animæ partes, atque animæ eadem ſub ſpecie collocantur; & etiam totæ. Illæ quidem, quia non ſeparabiles ſunt, tota autem animæ, quia diuiſibilis eſt.*

Tex.cō. 93. *Dicuntur autem & plantæ viuere diuiſæ, & animalium quædam inciſorum, tanquam eandem habentia animam ſpecie, & ſi non numero: Vnaquæque quidem enim partium ſenſum habet & mouetur ſecundum locum in*

Tex. cō. 94. *quoddam tempus. Si autem non permanent, nullum inconueniens eſt. Inſtrumẽta enim non habent, quibus ſaluent naturam, ſed nihil minus in vtraq; partium omnes inexiſtunt partes animæ, & ſimilis ſpeciei ſunt adinuicem, & toti. Adinuicem quidem, ſicut quæ non ſeparabiles ſunt: Toti autem animæ, tanquam indiuiſibili exiſtente.*

Quia ſi diuerſę operationes animæ ſunt in diuerſis partibus, tunc non erit inuenire partem, in qua ſint plures operationes ſimul, nec erunt partes animalis ſimilis ſpeciei. ſed nos inuenimus partes aliquorum animatorum, quę habent plures operationes, & quorum anima ex eiuſdem ſpeciei in toto & in partibus, ſicut eſt in plantis & in quibuſdam animalibus, quę deciſa viuunt, ſicut eſt in animalibus anuloſis, quorum quælibet pars deciſa ſentit & mouetur in quoddam tempus. Et ſi dicatur, quòd non diu viuunt, non refert, quia non habent inſtrumenta, quibus ſaluent ſuam ipſorum naturam, nihilominus tamen exiſtunt in partibus diuerſis plures operationes animæ, & ſunt ſimiles ſpeciei adinuicem, & etiam toti. Non ergo ſunt diuerſæ partes animæ in diuerſis partibus corporis. Ratio autem, quare deciſa

Cur animā ... Arist. infra lib. 2. text. 6. & 20. viuunt eſt, quia quanto anima eſt perfectior tanto exercet plures perfectas operationes & diuerſas. Et ideo ad exercẽdum huiuſmodi operationes, neceſſaria ſunt ei plura & diuerſa organa, vel inſtrumenta corporalia in corpore in quo eſt. Quia verò anima rationalis, quanto nobilior & perfectior eſt tanto exigit maiorem diuerſitatem organorum, anima autem quę eſt in animalibus anuloſis & in plantis, quia parum habet de perfectione, nec exercet diuerſas operationes, ideo requirit corpus magis ſimile & vniforme & ſaluatur in qualibet parte. Conſequenter cum dicit.

Videtur autem & id principium, quod ineſt in plantis anima quædam eſſe. Hæc enim ſola communis eſt, & plantis, & animalibus: Atque hæc quidem à ſentiendi principio ſeparatur, ſine autem ipſo, nihil eſt proxius, quod habeat ſenſum.

Tex. cō 95. *Videtur autem & quę in plantis eſt principium animæ quoddam eſſe. Hanc enim ſolã communem habent cum animalibus plantæ. Et ipſa quidem ſeparatur à ſenſitiuo principio, ſenſum autem nihil ſine hac habet.*

Soluit ſecundam quæſtionem. Circa quod ſciendum ꝙ viuere propriè eſt eorũ, quæ habent motum & operationem ex ſeipſis, ſine hoc ꝙ moueantur ab alijs. Vnde & viuere dupliciter accipitur. Vno modo accipitur viuere, quod eſt eſſe viuentis, ſicut dicit Philoſophus, ꝙ viuere eſt eſſe viuentibus. Alio modo viuere eſt operatio. Dicendũ ergo ꝙ anima, quę eſt in plantis, ſcilicet vegetabilis videtur eſſe quaſi quoddam principium, quod manifeſtat vitam in rebus inferioribus, quia ſine hac nihil viuit, & in hac ſola communicant omnia, quæ viuunt, in alijs autem non omnia. Animalia enim & plantę in vegetabili conueniunt ſolummodo. Item vegetabile poteſt eſſe ſine ſenſibili & intelligibili, ſed hęc non poſſunt eſſe ſine vegetabili. Nullum enim animal habet ſenſum, ſeu intellectum ſine hac, ſcilicet vegetabili. Ergo ſic viuere attribuitur iſti principio, ſcilicet vegetabili, ſicut ſentire, tactui. Non tamen quòd animal per ſolam vegitabilem viuat, ſed quia eſt primum principium, in quo manifeſtatur vita.

ARISTOTELIS DE ANIMA.

LIBER II.

Cum expoſitione S. Thomæ.

LECTIO PRIMA.

Proponit dicenda, deinde nonnullis diuiſionibus propoſitis, dicit deffinitionem animæ, & demum exponit quomodo ipſi corpori vniatur.

DICTIS hiſce, quę à maioribus de anima nobis tradita ſunt, redeamus rurſus oportet atque enitamur, velut ab initio determinare quid anima ſit, & quænam ſit eius communis maximè ratio. Tranſitio.

QVæ igitur à prioribus tradita de anima ſint prius diximus. Iterum autem nunc tanquam ex principio redeamus, conantes determinare quid ſit anima, & quæ ſit communiſſima ratio ipſius: Tex. cō. 1.

Poſtquam Ariſt. poſuit opinionem aliorum de anima in primo libro, in ſecundo accedit ad determinandum de anima ſecũdum propriam opinionem, & veritatem. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo eſt intentio ſua, continuãs ſe ad præcedentia. Secundo proſequitur ſuam intẽtionem, ibi. § Dicimus itaque vnum quoddam &c. § Dicit ergo primo, ꝙ in primo lib. dicta ſunt ea, quæ tradita ſunt à prioribus de anima. Sed oportet iterum. q. redeundo à principio determinare veritatem. Quod quidem propter ſuam difficultatem magis oportet tentare, quàm ſecuritatẽ de veritate inueniendæ præſumere. Et cum ſuprà in proœmio quæſitum fuerit, vtrum prius de anima ipſa determinandum ſit, aut de partibus eius, quaſi hanc quæſtionẽ determinans, dicit, ꝙ in principio dicendũ eſt, quid eſt anima, in quo notificatur ipſa animæ eſſentia. Poſtea autem determinabitur de partibus ſiue potentijs ipſius. Et quaſi huiuſmodi rationẽ aſsignans ſubiungit, §& quę vtique erit communiſſima ratio ipſius.§ Cum enim oſtenditur quid eſt anima traditur id quod eſt cõmune. Cum autem determinatur de vnaquaque partium, aut potentiarum ipſius, traditur id quod eſt ſpeciale circa animam. Hic eſt autem ordo doctrinæ, vt à communibus ad minus communia procedatur, ſicut oſtẽdit Philoſophus in principio phyſi. Deinde cum dicit.

Lectio. 1. Diuiſio entis. Diuiſio ſubſtantiæ. Diuiſio actus.

Dicimus itaque genus vnum quoddam eorum, quæ ſunt, ipſam ſubſtantiam eſſe: atque huius aliud vt materiam, quod quidem per ſe non eſt hoc aliquid, aliud formã & ſpeciem, quæ quidem iam hoc aliquid dicitur, & tertium id, quod ex iſtis conſtat atque componitur. Eſt autem materia quidem potentia, forma verò actus, atque perfectio. Quæ quidem bifariam dicitur, quædam enim eſt vt ſcientia, quædam vt contemplatio.

Tex. cõ. 2.

Dicimus itaque vnum quoddam genus eorum, quæ ſunt, ſubſtantiam. Huius autem, aliud quidem ſicut materiam, quæ ſecundum ſe quidem non eſt hoc aliquid, aliud autem ſicut formam & ſpeciem, ſecundum quam dicitur, iam hoc aliquid, & tertiam quæ ex his. Eſt autem materia quidem potentia, ſpecies autem entelechia, Et hoc dupliciter, hoc quidem ſicut ſcientia, illud autem, ſicut conſiderare.

Proſequitur ſuam intentionem quam propoſuerat. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quid eſt anima. In ſecunda determinat de partibus ſiue potentijs eius. ibi. § Potentiarum autem animæ &c. § Prima diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionẽ animæ, quæ eſt quaſi demonſtrationis concluſio. In ſecunda ponit diffinitionẽ animę quæ eſt quaſi demonſtrationis principium. ibi. § Quoniam autem ex certis quidem &c. § Sciendum eſt enim ꝙ ſicut dicitur in primo poſteriorum, omnis diffinitio aut eſt concluſio demonſtrationis, ſicut hęc, tonitruum eſt cõtinuus ſonus in nubibus aut eſt demonſtrationis principium, ſicut hæc, tonitruũ eſt extinctio ignis in nube: aut eſt demonſtratio, poſitione, id eſt ordine differens. ſicut hæc, tonitruum eſt continuus ſonus in nubibus, propter extinctionem ignis in nube. In hac enim ponitur & demonſtrationis concluſio, & principiuum, & non ſecuudum ordinem ſyllogiſmi. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionem primam animæ. In ſecunda manifeſtat eam ibi. § Vniuerſaliter igitur dictum &c. § Prima diuiditur in duas. In Prima præmittit quaſdam diuiſiones, ex quibus hr via ad inueſtigandum diffinitionẽ animæ. In ſecunda inueſtigat animæ diffinitionem. ibi. Quare omne corpus &c. § Sciendum autem eſt, ꝙ ſicut docet Philoſophus in 8. Metaphyſi. hæc eſt differentiã inter diffinitionem ſubſtãtię & accidentis, quòd in definitione ſubſtantiæ nihil ponitur, ꝙ ſit extra ſubſtantiam diffiniti. diffinitur enim vnaquæque ſubſtãtia per ſua principia materialia, vel formalia. In diffinitione autem accidẽtis ponitur aliquid, quod eſt extra eſſentiam diffiniti ſcilicet ſubiectum. oportet enim ſubiectum poni in diffinitione accidentis. Sicut cum dicitur, ſimitas eſt curuitas naſi. Et hoc ideo eſt, quia diffinitio ſignificat quod quid eſt res, ſubſtantia autem eſt quid completum in ſuo eſſe & in ſua ſpecie, accidens autem non habet eſſe completum, ſed dependens à ſubſtantia. Similiter etiam nulla forma eſt quid completum in ſpecie, ſed complemẽtum ſpeciei competit ſubſtantiæ cõpoſitæ. Vnde ſubſtantia compoſita ſic diffinitur, quòd in eius diffinitione non ponitur aliquid, quod ſit extra eſſentiam eius. In omni autem diffinitione formæ ponitur aliquid, quod eſt extra eſſentiam formæ ſcilicet proprium ſubiectũ eius, ſiue materia. Vnde cum anima ſit forma oportet ꝙ in diffinitione eius ponatur materia, ſiue ſubiectum eius. Et ideo in prima parte ponit duas diuiſiones. quarum prima neceſſaria eſt ad inueſtigandum id quod in diffinitione animæ ponitur, ad exprimẽdam eſſentiam eius. Alia quæ eſt neceſſaria ad inueſtigandum id quod ponitur in diffinitione animæ ad exprimendum ſubiectum ipſius. ibi. § Subſtantiæ autem maxime &c. § Circa primum innuit tres diuiſiones, quarum prima eſt ſecundum ꝙ ens diuiditur in decem prædicamẽta. Et hoc innuit per hoc quod dicit, ꝙ ſubſtantia dicitur eſſe vnum genus entium. Secunda diuiſio eſt ſecundũ ꝙ ſubſtantia diuidtur in materiam & formam & compoſitum. Materia quidem eſt, quæ ſecundum ſe non eſt hoc aliquid, ſed in potentia tantum, vt ſit hoc aliquid. Forma autem eſt, ſecundum quam iam eſt hoc aliquid in actu. Subſtantia verò compoſita eſt, quæ eſt hoc aliquid. Dicitur enim eſſe hoc aliquid id eſt aliquid demonſtratum quod eſt completum in eſſe & ſpecie, & hoc conuenit ſoli ſubſtantiæ compoſitæ in rebus materialibus. Nam ſubſtantiæ ſeparatæ, quamuis non ſint compoſitæ ex materia & forma ſunt tamen hoc aliquid, cum ſint ſubſiſtentes in actu & cõpletę in natura ſua. Anima autem rationalis, quantum ad aliquid poteſt dici hoc aliquid, ſecundum hoc quod poteſt eſſe per ſe ſubſiſtens. Sed quia non habet ſpeciem completam, ſed magis eſt pars ſpeciei, non omnino conuenit ei quod ſit hoc aliquid. Eſt ergo differẽtia inter materiam & formam, quod materia eſt ens in potentia, forma autem eſt endelechia, id eſt actus, quo, ſcilicet materia ſit actu, vnde ipſum compoſitum eſt ens actu. Tertia diuiſio eſt ꝙ actus dicitur dupliciter. Vno modo ſicut ſcientia eſt actus. Alio modo ſicut conſiderare eſt actus. Et differẽtia horum actuum ex potentijs perpendi poteſt. Dicitur enim aliquis in potentia grammaticus, antequam acquirat habitum grammaticæ, diſcendo vel inueniendo, quæ quidem potentia in actum reducitur, quando iam aliquis habet habitum ſcientiæ, Sed tunc eſt iterum in potentia ad vſum habitus, cum non conſiderat in actu, & hæc potentia in actum reducitur cum actu cõſiderat. Sic igitur & ſcientia eſt actus, & conſideratio eſt actus. Deinde cum dicit.

Lect. 16. Diffinitio omnis aut concluſio aut poſitio, aut demonſtratio nondum ordinata.

Lect. 1. & 4. Tex. cõ. 4. Tex. cõ. 18. Subſtãtia & accidens diuerſis modis definiuntur.

Prima diuiſio.

Secunda diuiſio. Hoc aliquid quid. Tertia diuiſio Actus duplex. Potentia ad actũ primũ eſt eſſentialis, ad operationem verò accidentalis.

Tex. cõ. 3. Diuiſio naturaliũ corporum quæ ſit vita.

Maxime autem corpora, videntur eſſe ſubſtantia. & ipſorum ea magis, quæ naturalia ſunt. Hæc enim cæterorum principia ſunt. Naturalium vero corporum, quædã habent vitam, quædam non habent, ſed ea vacant. Vitam autem dicimus nutritionem, accretionem, atque decretionem, quæ quidem per ſeipſum fit quod viuere dicitur.

Tex. cõ. 3.

Subſtantiæ autem maxime eſſe videntur corpora, & horum phyſica, hæc enim aliorum principia. Phyſicorum autem, alia quidem habent vitam, alia autem non habent. Vitam autem habere dicimus, id quod per ſeipſum, alimentum, & augmentum, & decrementum habet.

Ponit diuiſiones, ex quibus inueſtigatur id, quod ponitur in diffinitione animę, pertinẽs ad eius ſubiectum Et innuit tres diuiſiones. Quarum prima eſt, ꝙ ſubſtantiarum quędam ſunt corpora, quędã non ſunt corpora. Inter quas ſubſtãtias maximè ſunt manifeſtę corporales ſubſtantię. Nam ſubſtãtiæ incorporeę, quęcunque ſint, immanifeſtæ ſunt, eo ꝙ ſunt à ſenſibus remotæ & ſola rõne inueſtigabiles. Hoc eſt ergo quod dicit, ꝙ § corpora maxime videntur eſſe ſubſtantiæ. § Secunda diuiſio eſt, ꝙ corporum, quædã ſunt corpora phyſica, id eſt naturalia, quædam non naturalia, ſed artificialia. Homo enim & lignum, & lapis ſunt naturalia corpora, domus & ſecuris ſunt artificialia. Magis autem videntur ſubſtantię corpora naturalia quàm artificialia, quia corpora naturalia ſunt principia artificialium. Ars enim operatur ex materia quam natura miniſtrat, forma autem, quę per artem inducitur, eſt forma accidentalis, ſicut figura vel aliquid huiuſmodi. Vnde corpora artificialia non ſunt in genere ſubſtantię per ſuam formam, ſed ſolum per ſuam materiã, quæ eſt naturalis. Habent ergo à corporibus naturalibus ꝙ ſint ſubſtãtię. Vnde corpora naturalia ſunt magis ſubſtantię, quàm corpora artificialia. ſunt enim ſubſtantię non ſolum ex parte materię ſed etiã ex parte formæ. Tertia diuiſio eſt, ꝙ corporum naturalium, quædam habent vitam, & quædam non habent. illud autẽ dicitur habere vitam, quod per ſeipſum

Altera ſubſtãtiæ diuiſio. Diuiſio corporum. Diuiſio corporum naturalium.

habet

habet alimentum, augmentum, & decrementum. Sciendum autẽ eſt, ꝙ hæc explanatio magis eſt per modum exempli, quàm per modum diffinitionis. Non enim ex hoc ſolo quòd aliquid habet augmentum & decrementum, viuit, ſed etiam ex hoc quòd ſentit, & intelligit, & alia opera vitę exercere poteſt. Vnde in ſubſtantijs ſeparatis eſt vita ex hoc, ꝙ habent intellectũ & voluntatem vt patet in 9. Metaphy. licet non ſit in eis augmentum & alimentũ. Sed quia in illis generabilibus & corruptibilibus anima, quæ eſt in plantis, ad quam pertinent alimentum & augmentum; vt in fine primi dictum eſt principium eſt vitæ, ideo hic quaſi exemplariter expoſuit, habens, vitam, id quod habet alimentum & augmentum. Propria autem ratio vitæ eſt ex hoc, quod aliquid eſt natum mouere ſeipſum, large accipiendo motum, prout ẽt intellectualis operatio motus quidã dicitur. Ea enim ſine vita eſſe dicimus, quę ab exteriori tantum principio moueri poſſunt. Deinde cum dicit.

Lib. 12. Tex. cõ. 40.

Tex. cõ. 41.

Quare corpus omne naturale particeps vitæ ſubſtantia eſt, & ita ſubſtantia, ut compoſita. Atque cùm tale etiam ſit corpus, id eſt habẽs vitam: corpus profectò non erit anima. Corpus namque non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto, ſed vt ſubiectum potius eſt, & materies. Neceſſe eſt, igitur animam ſubſtantiam eſſe, perinde atque formam corporis naturalis, potentia vitam habentis. Subſtantia verò actus eſt, & perfectio. Talis igitur corporis eſt perfectio, atque actus.

Quare omne corpus phyſicum, participans vita ſubſtantia erit. Subſtantia autem ſit ſicut compoſita. Quoniam autem corpus eſt tale, nempe vitã habens, non vtique erit corpus, anima. Non enim eorum, quæ in ſubiecto ſunt corpus. Magis autem ſicut ſubiectum, & materia eſt. Neceſſe eſt ergo animam ſubſtantiam, eſſe, ſicut ſpeciem corporis phyſici potentiã vitam habentis. Subſtantia autem actus. huiuſmodi igitur corporis actus.

Inueſtigat animæ diffinitionẽ, ſuppoſitis pręmiſsis diuiſionibus. Et circa hoc tria facit. Primo inueſtigat partes diffinitionis. Secũdo ponit diffinitionem. ibi {Si autem aliquod commune &c.} Tertio ex diffinitione data, excludit quandam dubitationem ibi {Vnde non oportet quærere &c.} Circa primum duo facit. Primo inueſtigat particulas diffinitionis, quæ pertinent ad eſſentiam animæ. Secundo ea, quæ pertinent ad eſſentiã ſubiecti. ibi {Tale autem quodcunque organicum.} Circa primum duo facit. Primo inueſtigat hanc particulã, ꝙ anima eſt actus. Secundo hanc, ꝙ eſt actus primus ibi. {Hic autem dicitur dupliciter,} Concludit ergo primo ex prædictis, quod cum corpora phyſica maximè videantur eſſe ſubſtantiæ, & omne corpus habens vitam, ſit corpus phyſicum, neceſſe eſt dicere quòd omne corpus habens vitam ſit ſubſtantiã. Et cùm ſit ens actu neceſſe eſt quòd ſit ſubſtantia compoſita. Quia verò, cum dico corpus, habens vitam duo, dicò. Scilicet quòd eſt corpus & quòd eſt huiuſmodi corpus, ſcilicet habens vitam, non poteſt dici quòd illa pars corporis habentis vitam, quæ dicitur corpus, ſit anima. Per animam enim intelligimus id, quo habens vitam viuit. vnde oportet quòd intelligatur ſicut aliquid in ſubiecto exiſtens, vt accipiatur hic large ſubiectum, non ſolum prout ſubiectum dicitur aliquid ens actu, per quem modum accidens dicitur eſſe in ſubiecto, ſed ẽt ſecundum quòd materia prima, quæ eſt ens in potẽtia, dicitur ſubiectum. Corpus autem, quod recipit vitam, magis eſt ſicut ſubiectũ & materia, quàm ſicut aliquid in ſubiecto exiſtens. Sic igitur, cum ſit triplex ſubſtantia, ſcilicet cõpoſitum, materia, & forma, & anima non eſt ipſum compoſitum, quod eſt corpus habens vitam: neque eſt materia, quæ eſt corpus ſubiectum vitæ: relinquitur, per locum à diuiſione, quòd anima ſit ſubſtantia, ſicut forma vel ſpecies talis corporis, ſcilicet corporis phyſici habentis in potentia vitam. Dixit autem {habentis vitam potẽtia.} & non ſimpliciter habentis vitã. Nam corpus habens vitam intelligitur ſubſtãtia compoſita viuens, compoſitum aũt non ponitur in diffinitione formæ, ſed materia. Materia aũt corporis viui eſt id, quod comparatur ad vitam ſicut potẽtia ad actum: & hoc eſt anima, actus, ſecundum quem corpus viuit. Sicut ſi dicerem quòd figura eſt actus, nõ quidem corporis figurati in actu, hoc enim eſt compoſitum ex figura & corpore, ſed corporis quod eſt ſubiectum figurę, quod comparatur ad figuram ſicut potẽtia ad actũ. Et ne aliquis crederet quòd anima ſic eſſet actus, ſicut aliqua forma accidentalis actus eſt: ad hoc remouendum, ſubdit ꝙ anima eſt ſic actus, ſicut ſubſtantia eſt actus, id eſt ſicut forma. Et quia omnis forma eſt indeterminata materia, ſequitur quod ſit forma talis corporis, quale dictum eſt. Sciendum aũt eſt ꝙ hæc eſt differentia formę ſubſtantialis, ad formam accidentalem, quòd forma accidentalis nõ facit ens actu ſimpliciter, ſed ens actu tale vel tantũ, vtputa magnum vel album vel aliquid aliud huiuſmodi. Forma autem ſubſtantialis facit eſſe actu ſimpliciter. Vnde forma accidentalis aduenit ſubiecto iam præexiſtenti actu. Forma autem ſubſtantialis non aduenit ſubiecto iam præexiſtenti in actu, ſed exiſtenti in potentia tantum, ſcilicet materiæ primæ. Ex quo patet, ꝙ impoſsibile eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtãtiales, quia prima faceret ens actu ſimpliciter, & omnes aliæ aduenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu, vnde accidentaliter aduenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu, non enim faceret ens actu ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Per quod tollitur poſitio Auicebron in libro fontis vitę, qui poſuit ꝙ ſecundum ordinem generum & ſpecierum eſt ordo plurium formarum ſubſtãtialium in vna & eadem re, vtputa ꝙ in hoc indiuiduo hominis eſt vna forma, per quam eſt ſubſtantia: & alia, per quam eſt corpus: & tertia, per quam eſt animatum corpus, & ſic de alijs. Oportet. n. ſecundum præmiſſa dicere, ꝙ vna & eadem forma ſubſtãtialis ſit, per quam hoc indiuiduum eſt hoc aliquid, ſiue ſubſtantia. & per quam eſt corpus & animatum corpus, & ſic de alijs. Forma enim perfectior dat materiæ hoc, quod dat forma minus perfecta, & adhuc amplius. Vnde anima non ſolum facit eſſe ſubſtantiam & corpus, quod ẽt facit forma lapidis, ſed etiam facit eſſe animatum corpus. Non ergo ſic eſt intelligendum ꝙ anima ſit actus corporis, & quòd corpus ſit eius materia, & ſubiectum quaſi corpus ſit cõſtitutum per vnam formam, quæ faciat ipſum eſſe corpus, & ſuperueniat ei anima faciens ipſum eſſe corpus viuũ, ſed quia ab anima eſt, & quod ſit, & quod corpus ſit, & quod ſit corpus viuum. Sed hoc quod eſt eſſe corpus, quod eſt imperfectius, eſt quid materiale reſpectu vitæ. Et inde eſt quod recedente anima, non remanet idem corpus ſpecie. nam oculus & caro in mortuo non dicuntur niſi æquiuoce, vt patet per Philoſophum in ſeptimo Metaphyſi. Recedente enim anima, ſuccedit alia forma ſubſtãtialis quę dat aliud eſſe ſpecificum, cum corruptio vnius non ſit ſine generatione alterius. Deinde cum dicit.

Subiectum duplex ens in actu & in potẽtia.

Differentia inter formã ſubſtantialem & accidentalem.

In compoſito ineſt vnica ſubſtantialis forma.

Lectio. 10. Tex. cõ. 35

Sed cum perfectio atque actus bifariam dicatur, vt diximus, quidam enim eſt vt ſcientia, quidam vt contemplatio, patet animã actum eſſe, perinde atque ſcientiam. Nam ex eo, quia anima ineſt, & ſomnus & vigilia eſt, & vigilia quidem contemplationi ſomnus autem ſcientia operatione vacanti ſimilis eſt. Altera autem alterã in eodem, ſcientia, inquam, contemplationem generatione præcedit. Quapropter anima primus eſt actus, perfectioque corporis naturalis, potentia vitam habentis.

Tex. cõ. 5. *Hic autem dicitur dupliciter : Alius quidem ſicut ſcientia, alius autem, ſicut conſiderare. Manifeſtum ergo quod ſicut ſcientia. Nam exiſtente in corpore anima ipſa, & ſomnus & vigilia eſt : Proportionale autem vigilantia quidem ipſi conſiderare, ſomnus autem ipſi habere, & non operari. Prior autem generatione in eodem ſcientia eſt. Vnde anima est actus primus corporis phyſici, potentia vitam habentis.*

Tex. cõ. 6. Venatur ſecundam particulam diffinitionis; & dicit quòd actus dicit dupliciter, alius, ſicut ſcientia, & alius ſicut cõſiderare, vt ſupra expoſitum eſt. Et manifeſtum eſt, quòd anima eſt actus ſicut ſciẽtia. quia in hoc quòd anima ineſt, ineſt animal. & ſomnus, & vigilia. Et vigilia quidem aſsimilatur conſiderationi, quia ſicut conſideratio eſt vſus ſcientiæ, ita vigilia eſt vſus ſenſuum, ſed ſomnus aſsimilatur habitui ſcientiæ, quando aliquis ſecundum ipſum nõ operatur. in ſomno enim quieſcunt virtutes animales. Horum autem duorum actuũ, ſcientia eſt prior generatione, in eodẽ. Comparatur enim conſideratio ad ſcientiam, ſicut actus ad potentiam. Actus autem vt habetur in 9. Metaphy. natura eſt prior po-
Lectio. tentia. Eſt enim finis & complementum potentiæ, Sed
Tex. cõ. 13. ordine generationis & temporis, vniuerſaliter loquendo actus eſt prior potentia. Nam id quod eſt in potentia, reducitur in actum per aliquid ens actu. Sed in vno & eodem potentia eſt prior actu, Nam aliquid eſt primo in potentia, & poſtea actus fit. Et propter hoc dicit quòd § ſcientia eſt prior generatione, in eodem, quàm conſideratio. § Vnde concludit quòd cum anima ſit actus ſicut ſcientia, quòd ſit actus primus corporis phyſici potentia vitam habentis. Sciendum autem quod philoſophus dicit animam eſſe actum primum, non ſolum vt diſtinguat animam ab actu qui eſt operatio, ſed etiam vt diſtinguat eam à formis elementorũ, quæ ſemper habent ſuam actionem niſi impediantur. Deinde cum dicit.

Et talis plane, vt partes ipſius ſint inſtrumẽta. Enim verò partes quoque plantarum, inſtrumenta ſiue controuerſia ſunt, quamuis videantur penitus ſimplices eſſe. Eius enim quod circa fructum eſt quod tegmen eſt ſolium & fructus etiam. Radices præterea vicem ſubeunt oris, vtriſque namque trahitur alimentum.

Tale autem quod ſit organicum, Organa autem, & plantarum partes ſunt, ſed penitus ſimplices, vt ſolium, fructiferi cooperimentum. Fructiferum autem, fructus: Radices verò ori ſimiles ſunt: vtraque enim attrahunt alimentum.

Venatur particulã, quæ eſt ex parte ſubiecti: & quia dixerat, quod anima eſt actus corporis phyſici habentis vitam in potentia, etiam dicit, quod tale eſt omne corpus organicum. Et dicitur corpus organicum, quod habet diuerſitatem organorum. Diuerſitas autem organorum neceſſaria eſt in corpore ſuſcipiente vitam
Supra in fine lib. 5. te, cõmen. 20. huius. 2. libri. propter diuerſas operationes animę. Anima enim, cum ſit forma perfectiſsima inter formas rerum corporalium, eſt principium diuerſarum operationum, & ideo requirit diuerſitatem organorum in ſuo perfectibili. Formæ verò rerum inanimatarũ, propter ſui imperfectionem ſunt principia paucarum operationum. vnde non exigunt diuerſitatem organorum in ſuis perfectionibus. Inter animas autem anima plantarum imperfectior inuenitur, vnde in plantis minor eſt diuerſitas organorum quàm in animalibus. Et ideo ad oſtendendum, quòd omne corpus ſuſcipiens vitam eſt organicum, accipit argumentum ex plantis, in quibus eſt minor diuerſitas organorum. Et hoc eſt quod dicit, quod etiam plantarum partes ſunt diuerſa organa. Sed partes plantarum ſunt penitus ſimplices, id eſt conſimiles, non enim eſt in eis tanta diuerſitas, ſicut in partibus animalium. Pes enim animalis ex diuerſis partibus compoſitus eſt, ſcilicet carne, neruo, oſſe, & huiuſmodi. Sed partes organicæ plantarum non habent talem diuerſitatem partium, ex quibus componantur. Et quod partes plantarum ſint organicæ, manifeſtat per hoc, quod diuerſæ partes ſunt ad diuerſas operationes, Sicut folium eſt ad cooperimẽtum corticis vel fructiferi, id eſt illius partis in qua fructus naſcitur. Cortex autẽ vel fructiferum, ad cooperimentum fructus. Radices autem in plantis ſunt proportionabiles ori animalium, quia vtraque attrahunt alimentum, ſcilicet radix in plantis, & os in animalibus. Deinde cum dicit.

Si igitur commune quid de omni anima ſit dicendum ipſa perfectio prima, & primus actus eſt corporis naturalis, cuius partes ſunt inſtrumenta.

Si autem aliquid commune de omni anima oportet dicere, erit vtique primus actus corporis phyſici organici. Tex. cõ. 7.

Colligit ex omnibus prædictis diffinitionem animæ, & dicit, quod ſi aliqua diffinitio cõmunis debeat aſsignari, quæ cõueniat omni animæ, erit hæc. § Anima eſt actus primus corporis phyſici organici. § Non autem oportet addere, potentia vitam habentis. Loco enim huius ponitur organicum, vt ex dictis patet. Deinde cum dicit.

Idcirco non quærere oportet, ſi vnum ſit anima atque corpus, ſicut neque ceram & figuram, neque omnino materiam cuiuſque, & id cuius materies eſt, Nam cum vnum, & eſſe multifariam dicatur, actus eſt id quod propriè vnum eſt, atque propriè eſt.

Vnde nõ oportet quærere, an vnum ſint, anima & corpus, ſicut neque ceram, & figuram, neque omnino vniuſcuiuſque materiam, & id cuius materia. Vnum.n. & eſſe cum multipliciter dicantur, quod propriè eſt, actus eſt.

Ex diffinitione data, ſoluit quãdam dubitationem. Fuit enim à multis dubitatum, quomodo ex anima & corpore fieret vnum. Et quidam põebant aliqua media eſſe, quibus anima corpori vniretur, & quodammodo colligaretur. Sed hæc dubitatio iam locum non habet, cum oſtenſum ſit, quod non oportet quærere ſi ex anima & corpore ſit vnum, ſicut nec dubitatur circa cerã & figuram, neque omnino circa aliquam materiam, & formam cuius eſt materia. Oſtenſum eſt enim in 8. Metaphyſic. quod forma per ſe vnitur materiæ, ſicut actus eius, & idem eſt materiam vniri formæ, quod materiam eſſe in actu. Et hoc eſt etiam quod hic dicit, Lectio. 2.
quod cum vnum & ens multipliciter dicatur ſcilicet de Tex. cõ. 6.
ente in potentia, & de ente in actu, id quod propriè eſt ens & vnum, eſt actus. Nam ſicut ens in potentia non eſt ens ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ita non eſt vnũ ſimpliciter ſed ſecundum quid, ſic enim dicitur aliquid vnum ſicut & ens. Et ideo ſicut corpus habet eſſe per animam, ſicut per formam, ita & vnitur animæ immediatè, inquantum anima eſt forma corporis. Sed inquantum eſt motor, nihil prohibet aliquid eſſe medium, prout vna pars mouetur ab anima, mediãte alia.

LECTIO XII.

Explicata animæ diffinitione, exponit quomodo ea non ſit à corpore ſeparabilis.

VNiuerſaliter igitur diximus quidnã anima ſit. Eſt.n. ea ſubſtantia quæ eſt ratio. hæc autem eſt quiditas corporis talis. Et perinde ſane atque ſi quid inſtrumẽtorum artis naturale corpus eſſet ceu ſecuris. Eius namq; ſubſtantia, ipſius eſſet (vt patet) ſecuris ratio, idq; eſſet anima, qua ſeparata, nõ eſſet vlterius (vt patet) ſecuris, niſi nomine tantum, at nunc eſt ſecuris,

Non enim talis corporis ſubſtantia ratioque eſt ipſa animæ, ſed naturaliter (vt diximus) talis, quod in ſe motus ſtatuſque principium inſitum habet.

Tex. cō. 8. *Vniuerſaliter igitur dictum eſt quid ſit anima. Subſtantia enim eſt, quæ ſecundum rationem. Hæc autem eſt quid eſt eſſe huiuſmodi corporis. ſicut ſi aliquid organorum phyſicum eſſet corpus, vt dolabra. Erat enim dolabræ eſſe ſubſtantia ipſius: & anima, hoc. Separata autem hac, non vtique amplius dolabra eſſet: niſi æquiuoce; nunc autem eſt dolabra. Non enim huiuſcemodi corporis quod quid eſt eſſe & ratio, anima: ſed phyſici talis, habentis in ſeipſo principium motus & ſtatus.*

Poſita diſfinitione animæ Philoſophus hic eam manifeſtat. Et circa hoc duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem præmiſſam. Secundo ex diffinitione manifeſtata, quandam veritatem concludit ibi § Quia quidem igitur non ſit anima &c. § Circa primum duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem animæ, quantum ad id quod in diffinitione prædicta ponitur ex parte ipſius animæ. Secundo quantum ad id quod ibi ponitur ex parte ſubiecti ibi. § Eſt autem non abijciens animã &c. § Circa primum duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem animæ ex ſimilitudine rerum artificialium. Secundo ex partibus eius ibi. § Conſiderare autem in partibus oportet &c. § Quia enim formæ artificiales accidentia ſunt, quæ ſunt magis nota, quo ad nos, quàm formæ ſubſtantiales, vtpote ſenſui propinquiora: ideo conuenienter rationem animæ, quæ eſt forma ſubſtantialis, per comparationem ad formas accidẽtales manifeſtat. Similiter etiam partes animæ ſiue potentia eius manifeſtiores ſunt quo ad nos, quàm ipſa anima. procedimus enim in cognitione animę, ab obiectis in actus, ab actibus in potẽtias, per quas anima ipſa nobis innoteſcit, vnde conuenienter etiam per partes ratio manifeſtatur. Dicit ergo primo, quòd dictum eſt in vniuerſali quid ſit anima, cum prædicta diffinitio omni animæ conueniat. Dictum eſt enim quòd anima eſt ſubſtantia, quæ eſt forma, à qua accipitur ratio rei. Eſt autem differentia inter formam, quæ eſt ſubſtãtia, & formam, quæ non eſt ſubſtantia. Nam forma accidentalis, quæ non eſt in genere ſubſtantię, non pertinet ad eſſentiam ſiue quiditatẽ ſubiecti: non enim albedo eſt de eſſentia corporis albi. Sed forma ſubſtantialis eſt de eſſentia, ſiue de quiditate ſubiecti. Sic igitur anima dicitur forma ſubſtantialis, quia eſt de eſſentia ſiue de quiditate corporis animati. Et hoc eſt quod ſubdit. § Hæc autem §, ſcilicet ſubſtantia quæ eſt ſecundum rationem § eſt quod quid erat eſſe huic corpori, § id eſt corpori cõſtituto in ſpecie per talem formam. Ipſa enim forma pertinet ad eſſentiam rei quæ ſignificatur per diſſinitionem ſignificantem de re quid eſt. Et quia formæ ſubſtantiales, cuiuſmodi ſunt formæ corporum naturalium, ſunt latentes, manifeſtat hoc per formas artificiales, quæ ſunt accidentales. Et hoc eſt quod ſubdit § ſicut ſi aliquid organorum, § id eſt artificialium inſtrumentorum. vt puta dolabra § eſſet corpus phyſicum § naturale, forma ſua hoc modo ſe haberet ad ipſum ſicut dictum eſt. Et ideo ſubdit. § Erat quidẽ dolabrę eſſe ſubſtantia ipſius, § id eſt forma dolabræ, (ſecundum quam accipitur ratio dolabræ, quam quidẽ rationem nominat eſſe dolabræ, eo quod ſecundum eam dolabra dicitur eſſe dolabra) hæc inquam forma eſt ſubſtantia dolabræ. Et hoc ideo dicit, quia formæ corporum naturalium ſunt in genere ſubſtantiæ. Et vlterius ſi dolabra non eſſet ſolum corpus phyſicum, ſed etiam corpus animatum, forma dolabræ eſſet anima, & ea ſeparata, non eſſet amplius dolabra, niſi æquiuoce, ſicut ſeparata anima, non eſt caro, nec oculus, niſi æquiuoce. Nunc autem quia dolabra non eſt corpus naturale, nec eius forma eſt quod quid erat eſſe tali corpori, remota forma dolabræ adhuc eſt dolabra, id eſt ſubſtantia dolabræ. Subſtantia enim corporum artificialium eſt materia eorum, quæ remanet ſublata forma artificiali, licet non remaneat ipſum corpus artificiale in actu. Et quia dixerat quòd aliter nunc eſt in dolabra, & aliter eſſet ſi eſſet corpus phyſicum animatum, aſsignat rationem huius dicens, quod hoc ideo eſt, quia § anima non eſt quod quid eſt eſſe & ratio, id eſt forma huiuſmodi corporis, ſcilicet artificialis § ſed corporis phyſici huiuſcemodi, § ſcilicet habẽtis vitam. Et vt manifeſtet quid ſit eſſe phyſicum corpus, ſubiungit § habentis in ſeipſo principium motus & ſtatus. § Naturalia enim ſunt, quæ in ſeipſis principium motus & ſtatus habent. Huiuſmodi enim principium, natura dicitur. Vti habes libr. Phyſic. 2. Deinde cum dicit.

Atque id, quod dictum eſt, in partibus etiam inſpicere licet. Nam ſi oculus eſſet animal, eius vtique anima viſus ipſe nimirum eſſet. Hic eſt enim vt patet, oculi ſubſtantia, quæ ſeſe habet vt ratio, oculus autem eſt materies viſus. Qui eum defecerit, non vlterius erit oculus. niſi nomine tantum, & perinde atque lapideus, vel etiam pictus. Id igitur quod de parte dictum eſt, ad totum corpus viuens accommodare oportet. Eſt enim hic profecto rationum ſimilitudo. Nam vt pars ſeſe habet ad partem: ſic totus ſenſus ad totum ſenſitiuum corpus. vt talis eſt rationis.

Conſiderare autem in partibus oportet, quod dictum eſt. Si enim eſſet oculus animal: anima vtique ipſius viſus eſſet. Hic enim ſubſtantia eſt oculi, quæ eſt ſecundum rationem. Oculus autem materia viſus eſt: quo deficiente, non eſt adhuc oculus niſi æquiuoce, ſicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere quod eſt in parte, in toto uiuente corpore. Proportionaliter namque habet ſicut pars ad partem, totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum, ſecundum quod huiuſmodi.

Manifeſtat diffinitionem animæ ex partibus dicens, quod id quod dictum eſt de tota anima, & de toto corpore viuẽte, oportet cõſiderare in partibus vtriuſque, quia, ſi oculus eſſet animal oporteret quod viſus eſſet anima eius, quia viſus eſt ſubſtantialis forma oculi, & oculus eſt materia viſus. ſicut corpus organicum materia animæ. Deficiente autem viſu non remanet oculus niſi æquiuoce, ſicut oculus lapideus, aut depictus æquiuoce dicitur oculus. Et hoc ideo eſt, quia æquiuoca ſunt, quorum nomen ſolum cõmune eſt & ratio ſubſtantiæ diuerſa: & ideo ſublata forma à qua eſt ratio ſubſtãtiæ, oculi non remanet niſi nomen oculi æquiuoce dictum. Quod ergo inuenitur in parte viuentis corporis, oportet accipere in toto viuẽte corpore, ſcilicet quod ſicut viſus eſt forma ſubſtantialis oculi, & eo remoto non remanet oculus, niſi æquiuoce, ita anima eſt forma ſubſtantialis viuentis corporis, & ea remota non remanet corpus viuum niſi æquiuoce. Sicut enim ſe habet vna pars animæ ſenſitiuæ ad vnã partem corporis ſenſitiui, ſic ſe habet totus ſenſus ad totum corpus ſenſitiuum inquantum huiuſmodi. Deinde cum dicit.

Non eſt autem in potentia viuens, quod abiecit animam, eaque vacat, ſed quod ipſam habet. Semen verò fructuſue id nimirum eſt, quod poteſt tale corpus euadere. Vt igitur inciſio, viſioque ſic eſt vigilia, actus: & vt viſus rurſus inſtrumentique vis, ſic eſt anima actus, corpus autem eſt id, quod, vt diximus, eſt potentia viuens. Verum vt pupilla, viſuſque oculus eſt, ſic anima & corpus eſt animal.

Eſt autem non abijciens animam, potentia ens, vt viuat, ſed quod habens. Semen autem & fructus, potentia tale corpus eſt. Sicut igitur inciſio & viſio, ſic & vigilantia actus. Vt aũt viſus & potentia organi, aĩa. Cor- Tex. cō. 10.

Quo differat accidentalis forma ſubſtantiali.

pus autem, quod potentia. eſt. Sed ſicut oculus eſt pupilla & viſus. & ibi anima & corpus, animal.

Exponit præmiſſam diſſinitionem de anima quantum ad hoc, quod dixerat quod eſt actus corporis habentis vitam in potentia. Dicitur enim aliquid eſſe in potentia dupliciter. Vno modo, cum non habet principium operationis, Aliq̄ modo cum habet quidem, ſed operatur ſm ipſum. Corpus autem, cuius actus eſt anima, eſt habens vitam in potentia, non quidem primo modo, ſed ſecundo. Et hoc eſt quod dicit corpus § potentia ens vt viuat, § id eſt habens vitam in potentia, cuius eſt actus anima non ſic dicitur eſſe in potentia ad vitam, quod § ſit abijciens animam, § id eſt carens principio vitæ, quod eſt anima, ſed quod eſt habens huiuſmodi principium, Sed verum eſt quòd ſemen & fructus, in quo conſeruatur ſemen plantæ, eſt in potentia ad huiuſmodi corpus viuum, quod habet animam. non dum enim ſemen habet animam, Vnde ſic eſt in potentia, ſicut abiciēs animam. Et vt oſtendat quomodo eſt in potētia ad vitam corpus cuius actus eſt anima, ſubiungit quod ita vigilantia eſt actus animę ſenſitiuæ, ſicut inciſio eſt actus cultelli, & viſio eſt actus oculi. Quodlibet enim iſtorum eſt operatio & vſus principij habiti. Sed anima eſt actus primus, ſicut viſus. & quæcunque potentia organi, quodlibet enim horum eſt principium operationis. Sed corpus quod eſt perfectum per animam, eſt potentia habens quidem actum primum, ſed aliquando carens actu ſecundo. Sed ſicut oculus ex aliquid compoſitum ex pupilla, ſicut materia, & viſu ſicut forma, ita animal eſt compoſitum ex anima, ſicut forma & ex corpore, ſicut materia. Deinde cum dicit.

Animā igitur non ſeparabilem eſſe à corpore, vel partes ipſius nonnullas ſi partibilis ſit, non obſcurum eſſe videtur. Corporis namque partium patet, aliquas animæ partes, actum eſſe. Nil tamen vetat, vt aliquæ partium ſint ſeparabiles animæ, propterea quod corporis nullius ſint actus. At obſcurum eſt, nec dum patet, ſi perinde corporis anima ſit actus, vt gubernator actus eſt nauis. Hoc igitur pacto vniuerſaliter de anima determinatum deſcriptumue ſit.

Tex.cō. 11. *Quod quidem igitur non ſit anima ſeparabilis à corpore, aut partes quædam ipſius, ſi partibilis naturaliter eſt, non immanifeſtum eſt, Quarundam enim actus partium eſt ipſarum. At verò ſecundum quoſdam nihil prohibet, propter id quod nullius corporis ſunt actus. Amplius autem immanifeſtum ſi ſit corporis actus anima, ſicut nauta nauis. Figuraliter quidem igitur hæc definita de anima ſint, atque deſcripta.*

Concludit quandam veritatem ex præmiſsis. quia enim oſtenſum eſt quod anima eſt actus totius corporis, & partes ſunt actus partium. actus autem & forma non ſeparantur ab eo, cuius eſt actus vel forma: manifeſtum eſt quod anima non poteſt ſeparari à corpore, vel ipſa tota, vel aliquæ partes eius, ſi nata eſt aliquo modo habere partes. Manifeſtum eſt enim quod aliquæ partes animæ ſunt actus aliquarū partium corporis, ſicut dictum eſt, quod viſus eſt actus oculi. Sed ſecundum quaſdam partes nihil prohibet animam ſeparari, quia quædam partes animæ nullius corporis actus ſunt, ſicut infrà probabitur de his quæ ſunt circa intellectum. Et quia Plato ponebat quod anima eſt actus corporis non ſicut forma, ſed ſicut motor, ſubiungit quod hoc nondum eſt manifeſtum, ſi anima ſic ſit actus corporis, ſicut nauta eſt actus nauis, ſcilicet vt motor tantum. Deinde epilogando colligit quæ dicta ſunt, & dicit quod ſecundum prædicta determinatum eſt de anima, & poſita eſt animæ deſcriptio, figuraliter quaſi extrinſece & ſuperficialiter & incomplete. Complebitur enim determinatio de anima, quādo pertinget vſque ad intima vt determinetur natura vniuſcuiuſq; partis ipſius animæ.

LECTIO III.

Ponit duplicem demonſtrandi modum, vnum à priori, alterum à poſteriori quo concludit animam eſſe primum viuendi principium in tribus viuentium generibus eſſentialiter ordinatis.

At enim cum ex obſcuris quidem, magis autem manifeſtis, fiat id notum quod eſt dilucidum ac notius ratione, enitendum eſt rurſus hoc pacto de ipſa anima pertractare.

Quoniam autem ex incertis quidem, ſed tamen manifeſtioribus, certum fit id, quod eſt ſecundum rationem notius, tentandum eſt iterum ſic aggredi de ipſa.

Poſtquam Philoſophus poſuit diſſinitionem animæ Tex.cō. 12. hic intendit demonſtrare ipſam. Et primo dicit de quo eſt intentio. Secundo Proſequitur intentum ibi. § Dicamus igitur principium &c. § Circa primum duo facit. Primo determinat modum demōſtrationis, quo vti intendit in demonſtrando. Secundo manifeſtat quomodo quædam diſſinitiones ſunt demonſtrabiles. ibi § Non enim ſolum quodque, &c. § Circa primum ſciendum eſt, quòd cum ex notis oporteat incognitionem ignotorum deuenire: omnis autem demonſtratio adducitur cauſa notificandi aliud: neceſſe eſt, quòd omnis demonſtratio procedat ex notioribus quo ad nos, quibus per demonſtrationem fit aliquid notum. in quibuſdam autem eadem ſunt notiora quo ad nos & ſecundum naturam. ſicut in mathematicis, quę ſunt à materia abſtracta, & in his demonſtratio procedit ex notioribus ſimpliciter, & notioribus ſecundum naturam, ſcilicet ex cauſis in effectus, vnde dicitur demonſtratio propter quid. In quibuſdam verò non ſunt eadem magis nota ſimpliciter & quo ad nos ſcilicet in naturalibus, in quibus plerunque effectus ſenſibiles ſunt magis noti ſuis cauſis, & ideo vt in naturalibus, in pluribus proceditur ab his, quæ ſunt minus nota ſecundum naturam, & magis nota quo ad nos, vt dicitur in 1. Phyſi. Et hoc modo demonſtrationis intendit hic vti. Lectio. 11. Et hoc eſt quòd dicit, quod quia illud quod eſt certum ſecundum naturam, & quod eſt ſecundum rationem notius, fit certius quo ad nos ex his quę ſunt incerta ſecundū naturā, certiora autem quo ad nos, per illum modum tentandum eſt iterum aggredi de anima, demonſtrando diſſinitionem eius ſupra poſitam. Deinde cum dicit.

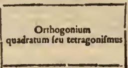
Rationem enim diſſinitiuam non ſolum eſſe ſignificare, vt complures dicere diſſinitiones videntur, ſed etiam in ipſa cauſam ineſſe ac apparere oportet. Nunc autem diſſinitionum complures, vt concluſiones eſſe videntur, veluti quid eſt quadratio, confectio figuræ laterum æqualium angulorum, æqualis altera ex parte longiori figurę. Atque diſſinitio talis concluſionis occupat locum. At ea, quæ quadrationem inuentionem eſſe medię dicit, ipſis rei profecto cauſam (vt patet) aſſignat.

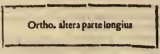
Non enim ſolum quod ſit, oportet diſſinitiuam rationem oſtendere, ſicut plures terminorum dicunt, ſed cauſam ineſſe, & apparere. Nunc autem ſicut concluſiones rationes terminorum ſunt, vt quidem tetragoniſmus, æquale altera parte longiori, orthogonium eſſe æquilaterale. Talis autem terminus ratio concluſionis. Dicens autem quòd tetragoniſmus eſt mediæ inuentio rei cauſam dicit.

Aſsignat rationem prædictæ intentionis, oſtendendo qđ aliquæ diſſinitiones ſunt demonſtrabiles. Et hoc eſt quod dicit, quod ideo oportet iterū aggredi de anima, quia oportet quod ratio diſſinitiua nō ſolum dicat

hoc

hoc quod eſt quia, ſicut plures terminorum ideſt diffinitionum dicunt, ſed oportet etiam quod in diffinitione tangatur cauſa & quod per diffinitionem dicentem, propter quid, demõſtretur diffinitio, quæ dicit ſolum quia. Inueniuntur autem multę rationes terminorum ideſt diffinitiones quæ ſunt ſicut concluſiones. Et ponit exemplum in geometricalibus. Ad cuius intelligẽtiam ſciendum eſt quod figurarum quadrilaterarum, quædam habent omnes angulos rectos, & vocantur Orthogonia, ideſt ſuperficies rectorum angulorum. quædam autem non habet angulos rectos, & vocantur Rhomboydes. Sciendum eſt autem quod orthogoniorum quædam conſiſtit ex omnibus lateribus æqualibus & vocatur quadratum ſiue tetragoniſmus. quoddam autem non habet omnia latera æqualia in quo tamẽ quęlibet duo latera ſibi oppoſita ſunt æqualia, & vocatur huiuſmodi Orthogonium altera parte longius, ſicut patet in ſequentibus figuris.

Item ſciendum eſt, quod in qualibet ſuperficie rectorum angulorum duę rectę lineæ, quæ angulum rectum concludunt, dicuntur totam ſuperficiem continere, quia cum alia duo latera ſint æqualia eis, vnumquodque ſuo oppoſito, neceſſe eſt, quod vna prædictarum linearum, rectum angulum concludentium menſuret longitudinem ſuperficiei rectangulæ, & alia latitudinem, vnde tota ſuperficies rectangula conſurgit ex ductu vnius in aliam. Vnde ſi imaginaremur, quod vna earum moueretur per aliam, conſurgeret talis ſuperficies. Item ſciendum eſt, quod cũ in orthogonio, quod eſt altera parte longius, duæ lineæ continentes ipſum, ſint inęquales, ſi accipiatur inter eas linea media in ꝓportione, & ducatur in ſeipſam fiet quadratum æquale altera parte longiori. Et quia hæc demonſtrationibus geometricis diffuſum eſſet oſtendere, ſufficiat hoc ad præſens manifeſtare in numeris. Sit igitur orthogonium altera parte longius, cuius maius latus ſit nouem palmorum, minus verò quatuor. Accipiatur autem linea media in proportione inter ea, quæ. ſ. ſunt ſex palmorum. Quia ſicut ſe habent ſex ad nouem, ita quatuor ad ſex. Quadratum autem huius lineę erit æquale prædicto orthogonio altera parte longiori. Quod etiam in numeris patet. Nam quater nouem ſunt triginta ſex. Similiter etiã ſexies ſex ſunt triginta ſex. Hoc eſt ergo quod dicit, quòd ſi quæratur quid eſt tetragoniſmus, ideſt quadratum quod æquale altera parte longiori aſsignabitur talis diffinitio, vt dicatur {eſſe orthogoniũ}, ideſt ſuperficies rectorum angulorum {æquilaterale,} ideſt habens omnia latera æqualia &c. Talis {autẽ terminus,} ideſt talis diffinitio eſt {ratio concluſionis,} ideſt per demonſtrationem concluſa. Si autem aliquis ſic diffiniat, dicens quòd {quadratum eſt inuentio mediæ} ſcilicet lineæ mediæ in proportione inter duo latera inæqualia orthogonij altera longioris, ideſt orthogonium conſtitutum ex tali linea inuenta, qui in quam ſic diffinit{ dicit cauſam rei. } Attendendum eſt autem, quòd hoc exemplum quod hic inducitur, eſt ſimile ei quod intendit circa animam, quantum ad aliquid ſcilicet quantum ad hoc ꝙ demonſtretur diffinitio animæ, non autem quãtum ad hoc quod demonſtretur demonſtratione dicente propter quid.

Deinde cum dicit.

Dicamus igitur, hic conſiderationis initio ſumpto, animatum ab inanimato, vita ſeiungi. Atque cum multifariam viuere dicatur etiam ſi vnum tantum iſtorum inſit, viuere illud dicimus, cui meſt, vt intellectus, ſenſus, motus loco, ac ſtatus, & inſuper motio nutrimento accommodata, & accretio, decretione. Supra lec. 1 tex. 19. motu, ac ſenſu eo ſeiũgi, affirmauit.

Dicamus igitur, principium accipientes intentionis rei, determinari animatum ab inanimato in viuendo. Multipliciter autem ipſo viuere dicto, & ſi vnum aliquod horum inſit ſolum, viuere ipſum dicimus, vt intellectus, & ſenſus, motus, & ſtatus ſecundum locum. Adhuc autem motus, & ſtatus ſecundum alimentum, & decrementum, & augmentum.

Incipit demonſtrare diffinitionem animæ ſuperius poſitam modo prædicto, ſcilicet per effectum. Et vtitur tali demonſtratione. Illud, quod eſt primum principium viuendi eſt viuẽtium corporum actus, & forma: ſed anima eſt primum principium viuendi his, quæ viuunt: ergo eſt corporis viuentis actus, & forma. Manifeſtum eſt autem, quòd hæc demonſtratio eſt ex poſteriori. Ex eo enim quod aĩa eſt forma corporis viuentis, eſt principium operum vitæ, & non econuerſo. Circa hoc ergo duo facit. Primo oſtendit, quòd anima eſt principium viuendi. Secundo quòd primum principiũ viuendi eſt forma corporis viuentis, ibi {Quoniam autem quo viuimus, & ſentimus.} Circa primum tria facit. Primo diſtinguit modos viuentium. Secundo oſtẽdit, quòd anima eſt viuendi principium, ibi {Vnde & vegetabilia omnia, &c.} Tertio manifeſtat quomodo ſe habeant partes animæ abinuicem, ſecundum quas eſt principium operum vitæ, ibi {Verum autem vnumquodq; horum.} Dicit ergo primo, quòd ad proſequendum noſtram intentionem, qua intẽdimus demonſtrare diffinitionem animæ, oportet hoc quaſi principium accipere, quod animatum diſtinguitur ab inanimato in viuendo. Animata enim viuunt, ſed inanimata non viuunt. Sed cum multiplex ſit modus viuendi, ſi vnus tantum eorum inſit alicui, dicitur illud viuens, & animatum. Ponit autem quatuor modos viuendi, quorũ vnus eſt per intellectum, ſecundus per ſenſum, tertius per motum & ſtatũ localem, quartus per motum alimẽti & decrementi, & augmenti. Ideò autem quatuor tantum modos ponit viuendi, cum ſuprà quinque genera operationum animæ poſuerit, quia hic intendit diſtinguere modos viuendi, ſecundum gradus viuentium qui diſtinguuntur ſecundum hęc quatuor. In quibuſdam enim viuentium inueniuntur tãtum alimentum, augmentum, & decrementum ſcilicet in plantis. In quibuſdam autem, cum his inuenitur ſenſus ſine motu locali, ſicut in animalibus imperfectis, ſicut ſunt oſtreæ. In quibuſdam autem, vlterius inuenitur motus ſecundum locum, ſicut in animalibus perfectis, quæ mouentur motu progreſsiuo, vt bos, & equus. In quibuſdam autem, cum his vlterius inuenitur intellectus, ſcilicet

in ho-

in hominibus. Appetitiuum autem, quod eſt quintum præter hæc quatuor, non facit aliquam diuerſitatem in gradibus viuentium. Nam vbicunque eſt ſenſus, ibi eſt & appetitus. Deinde cum dicit.

Tex.cō. 13. *Quapropter, & vniuerſæ plantæ videntur viuere, quippe cum videantur in ſeipſis vim habere talem, atque principium, quo ad contraria loca, tam incrementa, quàm decrementa ſuſcipiunt. Non enim ſurſum quidem accreſcunt, deorſum autem non accreſcunt, ſed ad vtranque ſimiliter differentiam, & omni ex parte, ſemperque nutriuntur, & euſque viuũt, quouſque poſſunt alimentum accipere.*

Tex.cō. 14. *Unde & vegetabilia omnia videntur viuere. Videntur autem in ſeipſis habentia potentiam, & principium huiuſmodi, per quod, augmentum, & decrementum ſuſcipiunt ſecundum contrarios locos. Non enim ſurſum quidem augentur, deorſum autem non, ſed ſimiliter ad vtraque, & in omnes partes continue aluntur. & viuunt, quouſque poſſunt accipere alimentum.*

Manifeſtat quòd anima eſt principium viuendi ſecũdum omnes modos prædictos. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, quomodo anima eſt principium viuẽdi in plantis. Secundo in animalibus, ibi{Animal autem propter ſenſum, &c.} Tertio oſtẽdit quid dictum ſit, & quid reſtat dicẽdum, ibi{propter vnã aũt cauſam &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit, quòd anima eſt principium viuendi in plantis. & dicit, quòd cum dictum ſit quòd quibuſcunque ineſt vnum quatuor prędictorum modorum viuentium dicuntur viuere, ſequitur quòd omnia vegetabilia viuant. Omnia enim in ſeipſis habet potentiam quandam, & principium, quo ſuſcipiunt motũ augmenti, & decrementi. Et quod hoc principium non ſit natura, ſed anima manifeſtum eſt. Nam natura non mouet ad contraria loca: motus autem augmenti & decrementi eſt ſecundum contraria loca. Augentur enim vegetabilia omnia, non ſolum ſurſum & deorſum, ſed vtroque modo. Manifeſtum eſt ergo quòd principium horum motuum non eſt natura, ſed anima. Nec ſolum vegetabilia viuunt, dum augentur, & decreſcunt, ſed quæcunque, nutriuntur tandiu viuunt, quandiu poſſunt accipere nutrimẽtum per quod fit augmentum. Secundo ibi.

Atque hæc quidem vis, à cæteris ſeiungi, ſeparariq; pōt cæteræ autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari, quod quidem in ipſis perſpicitur plantis. Nulla enim prorſus in ipſis (vt patet) alia, præter hanc animæ potentia, atque officium ineſt. Viuere igitur, ob hoc principium viuentibus competit.

Tex.cō. 15. *Separari autẽ hoc ab alijs poſſibile eſt, alia autem ab*
Tex.cō. 16. *hoc, impoſſibile eſt in rebus mortalibus. Manifeſtum eſt autem in his, quę vegetantur. Neque enim vna ineſt ipſis potentia alia animæ. Viuere igitur, propter hoc principium ineſt omnibus viuentibus.*

Oſtendit quòd prędictum viuendi principium, eſt primum & ſeparabile ab alijs. Et dicit quòd hoc, ſcilicet principium augmenti & alimẽti poteſt ſeparari ab alijs principijs viuendi, ſed alia non poſſunt ſeparari ab eo in rebus mortalibus. Quod ideo dicit, quia in rebus immortalibus, ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ, & corpora cęleſtia, ſi tñ ſunt animata, inuenitur intellectiuũ ſine nutritiuo. Quod autem hoc principium ſit ſeparabile ab alijs, manifeſtum eſt in his, quæ vegetantur ideſt in plantis, in quibus nulla alia potentia animæ ineſt, niſi huiuſmodi. Ex quo manifeſtum eſt, quod illud, propter quod primum inuenitur. vita in rebus mortalibus, eſt principium augmenti, & alimenti, quod vocatur anima vegetabilis. Deinde cum dicit.

Animal autem eſt ob ſenſum primo. Nam & ea, quæ non mouentur motu, nec mutant locum, ſenſum autem habent, non ſolum viuere dicimus, ſed etiam animalia nũcupare ſolemus. Videntur autẽ & huiuſcemodi animalia multa eſſe, quæ cum ſint natura loco manentia, habẽt ſolum ſenſum.

Animal autem propter ſenſum, primum. Et nanque quæ non mouentur, neque mutant locum, habent autem ſenſum animalia dicimus, & non viuere ſolum. Videntur autem & huiuſmodi multa eſſe animalium, manentia autem cum ſint natura, habent ſolum ſenſum.

Manifeſtat quomodo anima eſt principium viuendi in animalibus. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, quòd primum dicitur aliquid eſſe animal propter ſenſum, licet animalia quædam & ſentiant, & moueantur. Ea enim dicimus eſſe animalia, & non ſolum viuere, quæ licet non mutent locum, tamen habent ſenſum. Sunt enim multa animalium talia, quæ naturaliter manent in eodem loco, & tamen habent ſenſum, ſicut oſtreæ, quæ nõ mouẽtur motu progreſsiuo.{Secũdo ibi.

At verò ex ſenſibus, tactus primo cunctis animalibus ineſt, atque vt vegetatiuum à tactu, ſenſuque omni, ſic à cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. Eam autem partem animæ vegetatiuum dicimus eſſe, cuius, & plantæ, participes ſunt. Animalia verò cuncta, ipſam vim habere ſentiendi tactu videntur.

Senſuum autem, primo ineſt omnibus tactus. Sicut autem vegetatiuum poteſt ſeparari à tactu, & omni ſenſu, Tex. cō. 17. *ſic & tactus ab alijs ſenſibus. Vegetatiuum autem dicimus huiuſmodi partem animæ, quo & vegetabilia participant. Animalia autem omnia videntur tangendi ſenſum habentia.*

Oſtendit quod inter alios ſenſus, primo ineſt tactus animalibus. Quod probat ex hoc, quòd ſicut vegetatiuum poteſt ſeparari à tactu, & ab omni ſenſu, ſic tactus pōt ſeparari ab alijs ſenſibus. Multa .n. ſunt animalia, q̃ ſolum ſenſum tactus habẽt, ſicut animalia imperfecta Omnia autem animalia habet ſenſum tactus. Vegetatiuum autem principium dicimus illam partem animæ, qua etiam vegetabilia, ideſt plantę participant. Sic igitur ex prædictis patent tres gradus viuentium: primus eſt plantarum. ſecundus animalium imperfectorum immobilium, quæ habẽt ſolum ſenſum tactus, tertius eſt animalium perfectorum, quę mouentur motu progreſsiuo quæ etiam habẽt alios ſenſus. Manifeſtum eſt autem, quod quartus gradus eſt eorum, quæ habent cum his etiam intellectum. Deinde cum dicit.

Atque quam ob cauſam iſtorum vtrunque ſit, poſtea dicemus, ac explanabimus. Nunc euſque tantum dicatur animam inquam principium eſſe eorum, quæ dicta ſunt, & his eſſe diffinitam, vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, & motu. Quatuor ſunt viuentiũ gradus. Tex.cō. 18.

Propter quam autem cauſam vtrunque horum accidit poſterius dicemus. Nunc autem intantum dictum ſit ſolum, quòd eſt anima horum quę dicta ſunt, principium, & his determinata eſt vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo & motu.

Oſtendit quid dictum ſit, & quid reſtat dicẽdum. Et dicit quòd poſterius dicendum eſt, propter quam cauſam vtrunque horum accidat, ſcilicet quòd vegetatiuum poteſt eſſe ſine ſenſu, & quod tactus ſine alijs ſenſibus. Hoc enim dicet in fine libri. Nunc autem ſufficiat Tex. cō 66

ciat intantum dictum eſſe, quòd anima eſt principium viuendi ſecundum prædictos modos, & quod diſtincta eſt iſtis quatuor ſcilicet vegetatiuo, quod eſt in plantis, & in omnibus viuentibus, & ſenſitiuo, quod eſt in omnibus animalibus, & intellectiuo, quod eſt in omnibus hominibus, & motu progreſsiuo, qui eſt in omnibus animalibus perfectis ſenſu, vel intellectu.

LECTIO IIII.

Quo pacto diſtinguantur potentiæ ab ipſa anima, & abinuicem in rebus animatis: ex hoc deducens animam eſſe id, quo primo viuimus, ſentimus, mouemus & intelligimus.

QVærendum autem eſt, vtrum horum vnumquodque ſit anima, an animæ pars. Et ſi pars, vtrum hoc pacto, vt ſit ſeparabile ratione ſolum an etiam loco.

Tex. cō. 19. *Vtrum autem vnumquodq; horum ſit animæ, an pars anima, & ſi pars, vtrum ſic, vt ſit ſeparabilis ratione ſolum, an etiam & loco.*

Oſtendit ſuperius Philoſophus, quòd anima eſt principium viuendi, ſecūdum diuerſa genera vitæ. Et ideò nunc inquirit qualiter principia viuendi, ſecundum diuerſa genera vitæ ſe habent ad anima, & adinuicem. Et circa hoc duo facit. Primo mouet quæſtiones duas. Quarum prima eſt. Cum anima, quæ eſt principium viuendi ſit determinata vegetatiuo, ſenſitiuo, motiuo ſecundum locum, & intellectiuo, vtrū quodlibet eorū ſit anima per ſe, aut ſit pars animæ. Et manifeſtum eſt, quòd in his, quæ tantum augentur, & nutriuntur, ſicut in plantis, vegetatiuum eſt anima. In his autem, quæ vegetantur, & ſentiunt, eſt pars animæ, & ſimiliter eſt de alijs. Secunda quæſtio eſt. Si vnumquodque prædictorum eſt pars animæ, puta cum omnia inueniantur in vna anima ſicut in humana, vtrum hoc modo ſint partes quod ſeparantur abinuicem ſolum ſecundum rationem, vt ſcilicet ſint diuerſæ potentię, aut etiam ſeparentur loco, & ſubiecto, vtpote quod in vna parte corporis ſit ſenſitiuum, in alia appetitiuum, in alia motiuum, & ſic de alijs, ſicut quibuſdam viſum fuit.

Secundo cum dicit.

Animantia quædam reciſa, viuunt. *At qui de nonnullis quidem iſtorum videre, diſcernereque facere poſſumus, nonnulla autem dubitationem habent. Nam vt plantæ nonnullæ diuiſæ, ſeiunctæque videntur viuere, propterea quòd anima quæ eſt in iſtis, actu quidem in vnaquaque planta eſt, vna potentia verò plures, ſic & circa alias. Videmus animæ differentias fieri cum inciduntur animantium ea, quæ inſecta vocamus, vtraque nanque partium & ſenſum habet & motu loco cietur. Quod ſi ſenſum habet & imaginationem, & appetitum etiam habet, vbi nanque eſt ſenſus ibi dolor etiā exiſtit, atque voluptas. At vbi ſunt hæc ibi neceſſario cupiditas etiam ineſt.*

Tex. cō. 20. *De quibuſdam quidem horum, non eſt difficile videre, quædam autem dubitationem habent. Sicut enim in plantis, quædam diuiſa videntur viuere ſeparata abinuicem; tanquam exiſtente in his anima actu quidem vna in vnaquaque planta, potentia autem pluribus, ſic videmus, & circa alteras differentias animæ accidere, vt in entomis deciſis. Etenim ſenſum vtraq; partium habet & motum ſecundum locum. Si autem ſenſum, & phantaſiam & appetitum, vbi quidem enim ſenſus eſt, & triſtitia, & lætitia eſt. Vbi autem hæc ſunt, ex neceſſitate, & deſiderium eſt.*

Soluit propoſitas quęſtiones. Et primo ſecundam. Secūdo primam ibi {Quod autem quibuſdam animalium.} Circa primum duo facit. Primo ſoluit ſecundam q. quantum ad ſecundam partem oſtēdens, vtrum partes animæ ſint ſeparabiles loco. Secundo, quantum ad primum vtrum ſ. ſint ſeparabiles ratione. ibi {Ratione autem quòd alteræ, &c.} Dicit ergo primo, quod de quibuſdam partibus animæ, non eſt difficile videre, vtrum ſint ſeparabiles loco ideſt ſubiecto, ſed de quibuſdā dubium eſt. Et ad oſtendendum, ꝙ in quibuſdā hoc facile eſt videre præmittit ſimilitudinem de plantis. ibi {Sicut.n. in plantis.} dicens quod quædam partes diuiſę ab eis, & ſeparatæ ab alijs partibus, videntur viuere. Et hoc manifeſtatur per hoc, quod ramuſculi abſciſi inſeruntur vel plantantur, & coaleſcunt, quod non eſſet niſi remaneret in eis vita, & per conſequens anima, quæ eſt principium viuendi, quod contingit tanquā in vnaquaque planta, anima ſit vna in actu, & multiplex in potentia. Sicut enim accidere videtur in formis corporum naturalium inanimatorum, ita in eis, quæ propter ſui imperfectionem non requirūt diuerſitatem in partibus, ꝙ in aliquo vno toto anima eſt in actu vna, & plures in potentia, ſicut & ipſum corpus eſt vnum in actu & plura in potentia. Poteſt enim diuidi vnumquodque eorum in diuerſas partes ſimiles ſpecie, ſicut patet in aere, aqua, & in corporibus mineralibus. Vnde oportet, quod ſi partes ſunt ſimiles ſpecie adinuicē, & toti, quod forma ſpecifica poſt diuiſionē ſit in vtraque partium. Et eadem ratione, quia anima plantæ imperfecta eſt in ordine animarum non requirit magnā diuerſitatem in partibus, vnde anima totius poteſt ſalvari in aliqua partium. Et ſic etiam videmus in alijs differentijs animæ, ſicut in entomis deciſis, idest in animalibus, quæ deciſa viuunt, quia vtraque partium habet ſenſum. Quod patet ex hoc, quod retrahit ſe, ſi pungitur. Et etiam habet motum ſecundum locum, vt ad ſenſum apparet. Sic ergo in vna, & eadem parte apparet, & ſenſitiuum, & motiuum principium. Et ſi eſt ibi ſenſus, neceſſe eſt, quòd ſit ibi phantaſia. Phantaſia autem nihil aliud eſt, quàm motus factus à ſenſu ſm actum, vt infra dicetur. Et ſimiliter ſi habeat ſenſum pars deciſa, neceſſe eſt, quòd habeat appetitum. ad ſenſum enim de neceſsitate ſequitur lętitia, & triſtitia, ſiue delectatio, & dolor. Neceſſe eſt enim ſi ſenſibile perceptum eſt cōueniens, quòd ſit delectabile: ſi aūt eſt nociuum, quòd ſit doloroſum. Vbi autē eſt dolor, & delectatio, oportet quòd ſit deſiderium, & appetitus, vnde neceſſe eſt, quod ſi pars deciſa ſentit quòd etiam habeat appetitum. Sic ergo manifeſtū eſt, ꝙ vegetatiuū ſenſitiuum appetitiuū & motiuū inuenitur in vna parte deciſa: ex quo patet, quod nō diſtinguuntur loco in corpore animalis. Sed de quibuſdam potentijs particularibus, manifeſtum eſt quòd diſtinguuntur loco. Viſus.n. manifeſte non eſt niſi in oculo, auditus in aure, olfactus in naribus, guſtus in lingua & palato. Sed primus ſenſus qui eſt tactus, & neceſſarius animali, eſt in toto. Sed ꝙ dicit quod phantaſia eſt in parte deciſa, videtur eſſe dubium. Nam à quibuſdam, phantaſiæ attribuitur determinatum organum in corpore. Sed ſciēdum eſt, quòd Phantaſia inuenitur indeterminata in animalibus imperfectis, in animalibus perfectis determinata, ſicut infra in tertio dicetur. Organum ergo aliquod determinatum phantaſię attribuitur, ad maiorem perfectionē, & determinationem ſui actus, ſine quo phātaſiæ actus nullo modo eſſe poſſet, ſicut actus viſus nullo modo poteſt eſſe ſine oculo. Sic igitur manifeſtauit, quod in quibuſdam potentijs animæ, non eſt difficile videre, vtrū ſint ſeparabiles loco.

Legito ſupra in fine li. 1. & li. 2. tex. 6.

Lib. 3. T. cō. 162.

Phantaſia determinata, & confuſa lege ifra Thomā, in t. 32. & li. 3. tex. 156. T. cō. 156. Lectio. 5.

De intellectu verò, contemplatinaque potentia, nondum quicquam eſt manifeſtum, ſed videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum. Idque ſolum, perinde atque perpetuum, ex eo quod accidit ſeiungi, ſepararique poteſt. Cæte

ras autem animæ partes, ſeparabiles quidem non eſſe, vt quidam aſſeruerunt, ex his, quæ diximus, patet.

De intellectu autem & perſpectiua potentia nihil
Tex.cô.21. *adhuc manifeſtum eſt, ſed videtur genus alterum animæ eſſe, & hoc ſolum contingit ſeparari, ſicut æternum à corruptibili. Reliquæ autem partes animæ ma-*
Tex.cô.22. *nifeſtum ex his, quòd non ſeparabiles ſunt, ſicut quidam dicunt.*

Oſtẽdit in qua parte animæ circa hoc poſsit eſſe dubium. Et dicit, quod de intellectu, quocunque nomine vocetur perſpectiua potẽtia, ideſt ſpeculatiua, nihil eſt adhuc manifeſtum. Nondum enim per ea, quæ dicta ſunt apparet vtrum habeat aliquod organum in corpore diſtinctum loco ab alijs organis, vel non diſtinctum. Sed tamen quãtum in ſuperficie apparet, videtur quòd ſit alterum genus animæ ab alijs partibus animæ, ideſt alterius naturæ, & alio modo ſe habens. & quod hoc ſolum genus animæ poſsit ſeparari ab alijs partibus animæ, vel etiam quòd ſit ſeparatum ab organo corporeo, ſicut perpetuum à corruptibili. Sed quod reliquæ partes animæ non ſint ſeparabiles loco adinuicem, manifeſtum eſt ex prædictis. Deinde cum dicit.

Ratione verò differre, nõ obſcurum eſſe videtur. Senſitiui nãque ratio diuerſa eſt à ratione principij opinandi. ſiquidem diuerſa ſunt ſentire, ac opinari, & vnumquodque dictorum ſimiliter.

Ratione autem, quòd alteræ, manifeſtum eſt. Senſitiuo enim eſſe & opinatiuo alterum, ſiquidem & ſentire ab ipſo opinari. Similiter autem & aliorum vnumquodque, quæ dicta ſunt.

Oſtendit quòd ſint ſeparabiles ratione. Cuiuſlibet enim potentiæ ratio eſt, ſecundum ordinem ad actum: vnde neceſſe eſt, ſi actus ſint diuerſi ſecundum ſpeciem, quòd potentiæ habeãt diuerſam rationem ſpeciei. Et hoc eſt, quod dicit, quòd alterum eſt eſſe ſenſitiuo & opinatiuo, id eſt intellectiuo, ideſt altera eſt ratio vtriuſq; potentiæ, ſi ſentire eſt alterum ab opinari, & ſimiliter eſt de prædictis alijs potentijs. Deinde cum dicit.

At verò quibuſdam animantium cunctæ partes, vt patet, inſunt, quibuſdam nonnullæ ſunt, & quibus vna tãtum ineſſe videtur, atque idipſum differentiam animantium facit. Quam autem ob cauſam ita ſit, poſtea perſcru-
Infra.te.27 *tabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſane videmus. Quædam enim omnes, quædam aliquos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum, inquam, ipſum, qui quidem eſt omnium maxime neceſſarius.*

Adhæc quibuſdam animalium omnia inſunt hæc, qui-
Tex.cô.23. *buſdam verò quædam horum, alteris autem vnum ſolum. Hoc autem facit differentias animalium. Propter quam autem cauſam ſit factum, poſterius intendendum eſt. Similiter autem, & circa ſenſus accidit: Alia enim habent omnes, alia verò quoſdam, quædam verò vnum maxime neceſſarium, tactum.*

Soluit primam. q. & dicit, quòd hic facit differẽtiam in animalibus, quòd quibuſdam animalium inſunt omnia prædicta quibuſdam verò quædam horum, alijs verò vnum ſolum. Quibuſcunque autem ineſt vnum ſo-
Lib.3.t. com.131. lum prædictorũ, oportet quòd illud ſit anima. In quibus verò inſunt plura, quodlibet eſt pars animæ, ſed illa anima denominatur à principaliori, vel ſenſitiua, vel intellectiua. Quare autem hoc ſit, quòd quædam habent vnum, quædam plura, quædam omnia, poſterius dicetur. Et ſicut accidit circa potentias animæ, ita accidit circa ſenſus. Quædam enim habent omnes ſenſus, ſicut animalia perfecta: quædam vero habent quoſdam ſenſus, ſed non omnes, vt talpa: quædam verò habent vnum maxime neceſſarium, ſ. tactum, vt animalia imperfecta. Poteſt autem & hæc particula ad alium ſenſum referri vt dicatur quod quia ſuperius oſtenderat Philoſophus, quod partes animæ non ſunt ſeparabiles abinuicem loco vel ſubiecto, in animali in quo ſunt, quòd propter hoc etiam non ſeparentur in diuerſis animalibus, ſed cuicunque ineſt vnum, ineſſent omnia. Et ideò remouet hoc in hac particula. Deinde cum dicit.

Quoniam autem id, quo viuimus, quoue ſentimus, bifariam dicitur, & perinde atque id quo ſcimus, et id etiã, quo ſani ſumus atque valemus; quoddam enim ſcientiam: quoddam animam dicimus, quippe cum vtroque ſcire dicamus. & aliud ſanitatem, aliud partem corporis aliquã, vel totum dicimus corpus: atque horum vtrunque, tam ſcientia, quàm ſanitas forma quædam & ſpecies eſt & ratio & tanquam actus ſuſcipientis, ſcientia quidẽ, ſcientis, ſanitas autem ſani. Actus enim agentiũ in eo quod patitur atque diſponitur, ineſſe videtur. Anima autem, id eſt (vt patet) quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primo. Ipſa profecto ratio quædam erit, & forma, ſed non vt materies, atque ſubiectum. Nam, cum ſubſtantia tripliciter dicatur vt diximus: quædam enim eſt forma, quædam materies, quædam id, quod ex vtriſque componitur, & materia quidem eſt (vt patet) potentia, forma autem actus. Cum igitur, vt diximus, ſubſtantia dicatur trifariam, animatumque id ſit, quod ex vtriſque, corpore, inquam, & anima conſtat: corpus profecto nõ eſt actus animæ, ſed ipſa corporis alicuius eſt actus.

Quoniam autem quo viuimus, & ſentimus dupliciter, Tex.cô.24.
ſicut quo ſcimus, dicimus autem hoc quidem ſcientiam, illud autem animam, vtroque enim horum dicimus ſcire. Similiter autem, & quo ſanamur, aliud quidem ſanitas eſt, aliud autem pars quædam corporis, aut etiam totum. Horum autem ſcientia quidem & ſanitas, forma eſt, & ſpecies quædã, & ratio, vt actus ſuſceptiuorum, hæc quidem eius, quod ſcientiæ capax eſt, illa verò ſanabilis. Videtur enim in patiente, & diſpoſito actiuorum ineſſe
actio. Anima autem hoc quo viuimus, & ſentimus, & Secũda animæ defini-
mouemur, & intelligimus primo. Quare ratio quædam tio.
vtique erit, & ſpecies: ſed non vt materia, & vt ſubie- Tex.cô.25.
ctum. Tripliciter enim dicta ſubſtantia, ſicut diximus, hæc quidem ſpecies, illud verò vt materia, aliud autem ex vtriſque. Horum autem materia quidem potentia, ſpecies autem actus: poſtea, quod ex vtriſque, animatum, neque corpus eſt actus animæ, ſed ipſa corporis cuiuſdam.

Oſtenſo, quòd anima eſt primum viuẽti principium concludit ex hoc diffinitionem prius aſsignatam. Et circa hoc duo facit. Primo demonſtrat propoſitum. Secundo ex veritate demonſtrata, quaſdam concluſiones vlterius inducit. ibi § Propter hoc bene opinantur, &c. § Circa primum ponit talem demõſtrationem. Duorum, quorum vtroq; dicimur eſſe aliquid, aut operari, vnum ſcilicet quod primum eſt, eſt quaſi forma, & aliud quaſi materia. Sed anima eſt primum quo viuimus, cum tamen viuamus anima, & corpore: ergo anima eſt forma corporis viuentis. Et hæc eſt diffinitio ſuperius de anima poſita, quòd anima eſt actus primus phyſici corporis potentia vitam habentis. Manifeſtum eſt autem quòd medium huius demonſtrationis eſt quædã diffinitio animæ, ſcilicet anima eſt, quo viuimus primum. Circa hanc autem demonſtrationem 4 facit. Primo ponit maiorem dicens, quòd quo viuimus, & ſentimus

mus dicitur dupliciter, altero, ſicut forma, & altero ſicut materia. Sicut & quo ſcimus dicitur dupliciter: duobus enim dicimur ſcire, quorum vnum eſt ſciẽtia, & aliud eſt anima. Et ſimiliter quo ſanamur dicitur de duobus quorũ vnum eſt ſanitas, & aliud eſt aliqua pars corporis, vel etiam totum corpus. Vtrobique autem vnum eſt quaſi forma, & aliud quaſi materia. Nam ſciẽtia & ſanitas ſunt formæ, & quaſi actus ſuſceptiuorum, ſcientia quidem forma ſcientifici, idest partis animæ, in qua eſt ſcientia, ſanitas verò eſt forma corporis ſanabilis. Ideo autem dicit ſanabile, & ſcientificum, vt oſtendat aptitudinem in ſubiecto ad tales formas. Semper enim actiuorum actus, idest formæ, quę inducuntur ab agentibus in materia, videntur eſſe in patiente & diſpoſito, idest in eo, quod eſt natum pati actiones agentis à tali agente, & quod eſt diſpoſitum ad conſequendum finem paſsionis, ſcilicet formã ad quam patiendo perducitur. Secundo ibi, Anima autem hoc. Ponit minorem propoſitionem & dicit, quod anima eſt primũ quo & viuimus, & ſentimus, & mouemur, & intelligimus. Et referuntur hæc. 4. ad quatuor genera vitæ de quibus ſuperius fecerat mentionem. Viuere enim refert ad principium vegetatiuum, quia ſuperius dixerat quod viuere propter hoc principium ineſt omnibus viuentibus. Sciendum eſt autem, quod quamuis ſanitate & corpore dicamur eſſe ſani, tamen ſanitas eſt primum quo ſani dicimur eſſe. Non enim dicimur eſſe ſcientes, quia anima non dicimur eſſe ſcientes, niſi inquantum habet ſcientiam. Similiter etiam & corpore non dicimus eſſe viuentes, niſi inquantum habet animam, & propter hoc, hic dicitur quod anima eſt primũ quo viuimus, ſentimus, &c. Tertio ibi, Quare ratio quædam. Ponit cõcluſionem, & pendet huiuſque conſtructio ab illo loco, quoniam autem quo viuimus, &c. Concludit ergo ex prædictis, quod anima ſe habet vt rõ & ſpecies, & non ſicut materia & ſubiectũ. Quarto ibi, triplicitercenim dicta ſubſtantia, &c. Oſtẽdit concluſionem ſequi ex præmiſsis. Non enim videbatur magis ſequi de anima, quod ſit forma, quàm de corpore, cum vtroque viuere dicamur. Vnde ad perfectionem dictæ demonſtrationis, ſubiungit; quod cum ſubſtantia dicatur tripliciter, vt ſupra dictum eſt ſcilicet de materia, & forma, compoſitio ex vtriſque, quorum materia eſt potẽtia, & ſpecies, ſiue forma eſt actus, & compoſitum ex vtriſque eſt animatum, manifeſtum eſt quod corpus non eſt actus animæ, ſed magis anima eſt actus corporis alicuius: corpus enim eſt in potentia reſpectu animę. Et ideo cum conſequatur ex prędicta demonſtratione, quòd vel corpus, vel anima ſit ſpecies & corpus, vt dictum eſt non ſit ſpecies animę, ſequitur quod anima ſit ſpecies corporis. Deinde cum dicit.

Idcirco rectè admodum putant ij, quibus anima, neque eſſe ſine corpore, neque corpus aliquod eſſe videtur. Etenim ipſa corpus quidem non eſt, eſt autem corporis aliquid.

Tex. cõ. 26. *Et propter hoc bene opinatur, quibus videtur neq; ſine corpore eſſe, neq; corpus aliquod anima. Corpus .n. non eſt, corporis autem aliquid eſt.*

Inducit quaſdam concluſiones ex præmiſsis, quarum prima eſt, quòd bene opinati ſunt, quibus viſum eſt, quod anima non ſit ſine corpore, neque ſit corpus. Non .n. eſt corpus, quia non eſt materia, ſed eſt aliquid corporis, quia eſt actus corporis. Et quia omnis actus eſt in eo, cuius eſt actus, infert conſequenter ibi.

Et ineſt ob hoc in corpore, atque in corpore tali, non in quouis ſine diſcrimine vllo, quemadmodum veteres ad corpus ipſum accommodabant, nihil prorſus determinantes, quodnam illud & quale ſit corpus, atque non rectè, vt patet: quippe cum non videatur, quoduis ſine vllo diſcrimine quodcunque ſuſcipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiam fit ſane. Actus enim vniuſcuiuſque in eo, quod eſt potentia, & in propria materia, & in ſuapte natura fieri, eſſeque ſolet. Animam igitur perfectionem quandam eius, & actum, ac rationem eſſe, quod potẽtiam habet, vt huiuſmodi ſit, ex hiſce, quæ diximus, innoteſcit.

Actus omnis i propria materia neri naturaliter conſueuit.

Et propter hoc in corpore eſt, & in corpore tali, & nõ ſicut priores ad corpus aptabant ipſam nihil diffinientes in quo & quali, quamuis nõ videatur quoduis ſubiectum cuiuſuis formæ capax eſſe. Sic autem fit, & ſecundum rationem: vniuſcuiuſque enim actus in eo, quod in potentia exiſtit, & in propria materia aptè, naturaliterque fit. Quod quidem igitur actus eſt quidam, & ratio potẽtiam habentis, vt tale ſit manifeſtum ex his eſt.

Secundam concluſionem, ſ. quod anima eſt in corpore & tali corpore ſcilicet phyſico, organico, & hoc non eſt per modum quo priores phyſici loquebantur de anima, & vnione eius ad corpus, nihil determinantes in quo vel quali corpore eſſet. Et vere hoc eſt ſicut non dicimus quod anima accipere quodcunque corpus contingat, ſed determinatum. Et hoc rationabiliter accidit, quia vnuſquiſque actus natus eſt fieri in propria & determinata materia, vnde & anima oportet quod in determinato corpore recipiatur. Vltimo autem epilogando concludit, quod anima eſt actus quidam & ratio habentis eſſe huiuſmodi, ſcilicet potentia viuentis.

LECTIO V.

Quot numero, & quæ animæ vires, & quomodo ſeinuicem ordine quodam ſequantur exponit, ac quo pacto ſingulis earum animæ ratio conueniat, quam proxime explicauerat.

ANimantium autem quibuſdam omnes inſunt potentiæ dictæ, quibuſdam nonnullæ inſunt, & quibuſdam vna tantum ineſſe videtur: atque potentias animæ diximus has, nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, loco motiuum, atque intellectiuum.

Potentiarum autem animæ, quæ dictæ ſunt, alijs quidem inſunt omnes, alijs verò quædam harum, quibuſdam verò vna ſola. Potentias autem dicimus, vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecundum locum intellectiuum. Potentiæ animæ quinque ſunt. Tex. cõ. 27.

Poſtquam Ariſt. diffiniuit animam in cõmuni, nunc accedit ad determinandum de partibus eius. Non autẽ habet aliter anima partes, niſi ſecundum quod eius potentię partes eius dicuntur, prout alicuius potentis multas partes dici poſsũt poteſtates ad ſingulas. Vnde determinare de partibus eius eſt determinare de ſingulis potẽtijs eius. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima determinat de potentijs animę in communi, diſtinguendo eas adinuicem. In ſecunda determinat de ſingulis earum: ibi, Quare primũ de alimẽto, & generatione, &c. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima diſtinguit potentias animę abinuicem. In ſecunda oſtendit quid de potentijs animę, & quomodo, & quo ordine determinandum ſit ibi, Quare & ſecundum vnumquodque quærendum, &c. Circa primum duo facit. Primo diſtinguit potentias animę abinuicem. Secũdo oſtendit quomodo ratio communis animę ſe habet ad partes prędictas, ibi, Manifeſtũ igitur eſt quod eodem, &c. Circa primum duo facit. Primo enumerat potentias animę. Secundo oſtendit quomodo ſeinuicẽ conſequantur, ibi, Ineſt autem plãtis, &c. Dicit ergo primo, quòd de potẽtijs animę, quæ ſupra nominatæ ſunt, quibuſdam inſunt omnes, ſicut hominibus: quibuſdam quędam harum, ſicut alijs animalibus: quibuſdam vna tantum, ſicut plantis. Et quia ſuperius non nominauerat eas potentias,

Cur potentiæ animæ partes nominantur.

Lect. 3.

tias, ſed partes animæ, ideò manifeſtat, quòd per potentias idem intelligit, quod ſuprà per partes. Quarũ quidem ſunt quinque genera ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, motiuum ſecundum locum, intellectiuum. Oportet autem hæc duo videre. Primo quidẽ quare ponuntur hic quinque genera potentiarum animæ, præcipue cum conſuetum ſit dici triplicem eſſe animam, vegetabilem ſenſibilem, & rationalem. Secũdo conſiderare oportet, quare hic ponit. 5. cum ſuperius poſuerit tantum quatuor. Sciendum autem circa primum, quòd cum omnis potentia dicatur ad actum proprium, potentia operatiua dicitur ad actum, qui eſt operatio. Potentiæ autem animæ ſunt operatiuæ, talis enim eſt potentia formæ. Vnde neceſſe eſt ſecundum diuerſas operationes animæ, accipi diuerſitatem potentiarum. Operatiu autem animæ, eſt eſt operatio rei viuentis. cum igitur vnicuique rei competat propria operatio, ſecundum quòd habet eſſe, eo quòd vnumquodque operatur, inquantum eſt ens: oportet operationes animæ conſiderare, ſecundũ quòd inuenitur in viuentibus. Huiuſmodi autem viuẽtia inferiora, quorum actus eſt anima, de qua nunc agitur, habent duplex eſſe. Vnum quidẽ materiale in quo conueniunt cum alijs rebus materialibus: aliud autem immateriale, in quo communicant cum ſubſtantijs ſuperioribus aliqualiter. Eſt autem differẽtia inter vtrũque eſſe, quia ſecundum eſſe materiale, quod eſt per materiam contractum, vnaquæq; res eſt hoc ſolum, quod eſt, ſicut hic lapis, non eſt aliud quàm hic lapis: ſecundũ verò eſſe immateriale, quod eſt amplum, & quodammodo infinitum, inquantum nõ eſt per materiam terminatum, res non ſolum eſt id, quod eſt, ſed etiam eſt quodammodo alia. Vnde in ſubſtantijs ſuperioribus immaterialibus ſunt quodammodo omnia, ſicut in vniuerſalibus cauſis. Huiuſmodi autem immateriale eſſe, habet duos gradus in iſtis inferioribus. Nam quoddam eſt penitus immateriale ſcilicet eſſe intelligibile. In intellectu enim res habẽt eſſe, & ſine materia, & ſine cõditionibus materialibus indiuiduantibus, & etiã abſq; organo corporali. Eſſe autem ſenſibile eſt medium inter vtrunque. Nam in ſenſu res habet eſſe ſine materia, non tamen abſque conditionibus materialibus indiuiduantibus; neq; abſq; organo corporali. Eſt enim ſenſus particularium, intellectus verò vniuerſalium. Et quantum ad hoc duplex eſſe, dicit Philoſophus in tertio huius, quod anima eſt quodãmodo omnia. Operationes igitur, quæ competunt viuenti ſecundum eſſe materiale, ſunt operationes, quæ attribuuntur animæ vegetabili, quæ tamen licet ad id ordinentur, ad quod etiam ordinantur actiones in rebus inanimatis, ſcilicet ad conſequendum eſſe, & conſeruandum, tamen in viuentibus hoc fit per altiorem, & nobiliorem modum. Corpora enim inanimata generantur & conſeruantur in eſſe à principio motiuo extrinſeco, animata verò generantur à principio intrinſeco, quod eſt in ſemine, conſeruãtur verò à principio nutritiuo intrinſeco. Hoc enim videtur eſſe viuentium proprium, quòd operentur tanquam ex ſeipſis mota. Operationes autem, quæ attribuuntur rebus viuentibus, ſecundum eſſe penitus immateriale, pertinent ad partem animæ intellectiuam; quæ verò attribuuntur eis, ſecundum eſſe medium, pertinent ad partem animæ ſenſitiuam. Et ſecundum hoc triplex eſſe diſtinguitur communiter triplex anima, ſ. vegetabilis, ſenſibilis, & rationalis. Sed quia omne eſſe, eſt ſecundum aliquam formam oportet q eſſe ſenſibile ſit ſecundum formam ſenſibilem, & eſſe intelligibile, ſecundum formam intelligibilem. ex vnaquaq; autem forma ſequitur aliqua inclinatio, & ex inclinatione operatio. ſicut ex forma naturali ignis, ſequitur inclinatio ad locum, qui eſt ſurſum, ſecundum quam ignis dicitur leuis, & ex hac inclinatione ſequitur operatio ſcilicet motus qui eſt ſurſum. Ad formam igitur tam ſenſibilem q̃ intelligibilẽ ſequitur inclinatio quædam quæ dr̃ appetitus ſenſibilis, vel intellectualis, ſicut inclinatio cõſequens formã naturalem, dr̃ appetitus naturalis. Ex appetitu autem ſequitur operatio, quæ eſt motus localis. Hæc igitur eſt ratio, quare oportet eſſe quinq; genera potentiarum animę, quod primo quærebatur. Circa ſecundum ſciendum eſt quod ſuprà Ariſt. intendens oſtendere quòd anima eſt principium viuendi in omnibus viuentibus, diſtinxit ipſum viuere ſecundum gradus viuentium, & non ſecundum operationes vitæ ſecundum quas diſtinguuntur hæc genera potentiarũ. Appetitiuum autem non conſtituit aliquem diuerſum gradum in viuẽtibus, quia omnia quæ habent ſenſum, habent appetitum, & ſic remanent tantũ quatuor gradus viuentium, vt ſuprà oſtenſum eſt. Deinde cum dicit.

Tres animę quinque potentiarũ ac operationũ genera ſortitæ ſunt.

Diuerſitas potentiarũ animę ex diuerſitate operationũ ſumitur.

Tex.cõ. 23. Lect.13.

Forma omnis aliquã habet inclinationem, ſeu appetitum.

Appetitus triplex ſenſitiuus, intellectiuus, naturalis.

4. gradus viuentium ſunt. Sed potentiarum animę genera quinq; à t.14.ad.17. Tex.20.23.

Et plantis quidem nutritiuum ineſt duntaxat. Alijs autem, & idipſum, & ſenſitiuum. Quod ſi ſenſitiuum ineſt, & appetitiuum etiam ineſt. Nam appetitus cupiditas eſt, & ira, atque voluntas. Animalia verò cuncta vnum ex ſenſibus habent, tactum, in quam, ipſum, atque cui ſenſus ineſt, ei voluptas etiã & dolor ineſt, & perceptio incũdi, atque moleſti. Quibus autem hæc inſunt, ea cupiditatem etiam habent: hæc enim appetitio eſt eius, quod afficit voluptate.

Ineſt autem plãtis vegetatiuum ſolum, alteris autem & hoc & ſenſitiuum: ſi autem ſenſitiuum: & appetitiuum. Appetitus enim deſiderium eſt, & ira, & voluntas. Animalia autem omnia habent vnum ſenſum tactũ. Cui autem ſenſus ineſt, huic & lætitia, & triſtitia, & dulce, & triſte. Quibus autem hæc, & concupiſcentia. Delectabilis enim rei appetitus eſt hæc.

Oſtendit, quomodo prædictę potentiæ conſequuntur ſe inuicem: manifeſtans quod ſuprà dixerat, quod potentiarum quibuſdam inſunt omnes, quibuſdam quędam, quibuſdam vna ſola. Vbi conſiderandũ eſt, quod ad hoc, quod vniuerſum ſit perfectum, nullus gradus perfectionis in rebus intermittitur, ſed paulatim natura de imperfectis ad perfecta procedit. Propter quod etiam Ariſto. in 8. Metaph. aſſimilat ſpecies rerum numeris, qui paulatim in augmẽtũ proficiũt. Vnde in viuentibus quædam habent vnum tantum prędictorum, ſcilicet plantę, in quibus eſt ſolum vegetatiuum, quod neceſſe eſt in omnibus viuentibus materialibus eſſe, quia huic potentiæ attribuuntur operationes pertinentes ad eſſe materiale. Alijs autem, ſcilicet animalibus ineſt vegetatiuum & ſenſitiuum. Si autem eſt ibi ſenſitiuum, oportet quod adſit tertium, ſ. appetitiuum. Quod quidem diuiditur in tria ſcilicet deſiderium, quod eſt ſecundum vim concupiſcibilem: & irã, quę eſt ſecundum vim iraſcibilem: qui duo appetitus pertinent ad partem ſenſitiuam: ſequuntur enim apprehenſionem ſenſus. Tertium autem eſt voluntas, quod eſt appetitus intellectiuus conſequens, ſ. apprehenſionem intellectus. Quod autem appetitiuum inſit omnibus animalibus, probat duplici ratione. Quarum prima eſt, quòd omnia animalia habẽt ad minus vnum ſenſum, ſcilicet tactum, quibus autem ineſt ſenſus, ineſt lætitia & triſtitia, delectatio & dolor. Lætitia enim & triſtitia magis videntur ſequi apprehenſionẽ interiorem. Sed delectatio, & dolor conſequuntur apprehenſionem ſenſus, & præcipue ſenſus tactus. Et ſi eſt lętitia, & triſtitia, neceſſe eſt quòd ſit aliquid triſte & dulce; ideſt delectabile & doloroſum, oportet enim omne quod ſentitur ſecundum tactum eſſe vel conueniẽs, & ſic eſt delectabile: vel nociuum, & ſic eſt doloroſum. Quibuſcunque autem ineſt aliquid delectabile, & triſte, his ineſt & concupiſcentia, quæ eſt appetitus

Tex. cõ.10. Lectio.3.

tus

tus delectabilis, ergo de primo ad vltimum; omnibus animalibus, quibus ineſt ſenſus tactus, ineſt appetitus. Secundam rationem ad idem oſtendendum ponit ibi.

Alimenti præterea ſenſum habent. Tactus enim ſenſus eſt alimenti. nam ſiccis, & humidis, & calidis, atque frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet ſenſus eſt tactus. cæteris verò ſenſibilibus per accidens nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum ſonus, vel color, & odor, ſapor autem vnum quid eſt eorum, quæ tactu percipiuntur. At verò fames, ſitisue Quid ſit fames & ſitis. *cupiditas eſt: ſicci quidem, & calidi fames, frigidi verò, & humidi ſitis. At ſapor, horum quaſi quoddam eſt condimentum. Verum hæc declaranda poſterius ſunt. Nunc eouſque ſit dictum, animantium, inquam, hiſce, quæ tactum habent, & appetitum ineſſe. De imaginatione verò nō patet, ſed de hoc poſtea conſideremus oportet. Non nullis inſuper loco motiuū etiam ineſt, & alijs ratiocinatiuū, ac intellectus, vt hominibus, & ſiquid ſit aliud tale, vel etiam præſtabilius.*

Tex. cō. 28. *Adhuc autem alimenti ſenſum habent. tactus enim alimenti ſenſus. Siccis enim & humidis, & calidis, & frigidis aluntur omnia viuentia: horum autem ſenſus eſt tactus, ſed alijs ſenſibilibus ſecundum accidens aluntur. Nihil enim ad alimentum confert ſonus, neque color neque odor. Humor autem vnum aliquod eſt tangibilium. eſuries autem, & ſitis, eſt concupiſcentia: & eſuries quidē calidi, & ſicci, ſitis autem frigidi & humidi: ſapor verò vt delectamentum horum eſt. Certificandum autem de*
Tex. cō. 29. *his poſterius eſt. Nunc autem intātum dictum ſit, quòd animalibus habentibus tactum & appetitus inſit. De phantaſia autem immanifeſtum eſt, poſterius autem intendendum eſt. Quibuſdam autem adhuc ineſt, & ſecundum locum motiuum. Alteris autem, intellectiuum, & intellectus, vt hominibus, & ſi aliquod alterum huiuſmodi eſt, aut etiam honorabilius.*

Quæ talis eſt. Omnia animalia habent ſenſum, quo cognoſcunt ſuum alimentū, ſcilicet ſenſum tactus, qui eſt ſenſus alimenti. Et quia neceſſarium eſt omnibus animalibus vti alimento, vt dictum eſt, ideo neceſſariū eſt, quod habeant ſenſum tactus quo percipiant alimētum ſibi conueniens. Quod autem tactus ſit ſenſus alimenti manifeſtum eſt. ſicuti enim corpora viuentia cōſtant ex calidis, & humidis, & frigidis, & ſiccis, ita ex his nutriuntur: tactus autem eſt ſenſus diſcretiuus horum. Sed alijs ſenſibilibus. i. alijs ſenſibilibus non nutriuntur viuentia niſi ſecundum accidens, inquantum videlicet coniunguntur tangibilibus. Sonus enim & odor, & color nihil conferunt in alimentum inquantum huiuſmodi, ſed ſolum inquantum contingit colorata, & odorata, & ſonantia eſſe calida, vel frigida, humida vel ſicca. humor autem id eſt ſapor, eſt quoddam de numero tāgibilium qualitatum, ſicut, & guſtus eſt quidam tactus. Sic igitur patet quod omnia animalia habent ſenſum alimenti, quibuſcunq; autem ineſt ſenſus alimenti, his ineſt eſuries, & ſitis: quorum vtrunque eſt concupiſcentia alimenti: eſuries quidem eſt concupiſcentia calidi, & ſicci, quod habet rationem cibi: ſitis autem frigidi & humidi, quod habet rationem potus. Sapor autem eſt quoddam horum delectamentum, ſapor enim delectabilis indicat conuenientem proportionem calidi, & frigidi, humidi, & ſicci in alimento. Vnde magis pertinet ad delectationem alimenti, quàm ad neceſſitatem. Sic igitur vbicunque eſt ſenſus tactus eſt etiam appetitus. Quomodo autem phantaſia ſe habet ad appetitiuum, & ſenſitiuum, poſterius dicetur. Quibuſdam autem animalibus, ſupra hæc tria ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum, & appetitiuum, ineſt etiam motiuum ſecundum locum: Alijs verò ſupra hæc quatuor, ineſt etiam intellectiuum, & & intellectus ipſe, ſcilicet hominibus, & ſi aliqd aliud genus rerum eſt ſimile hominibus, aut etiam honorabilius hominibus, inuenitur autem aliquid honorabilius hominibus, quibus ineſt intellectus. eſt, n. in ſubſtātijs ſeparatis, & in corporibus cœleſtibus, ſi tamen ſūt animata, licet in viuentibus mortalibus nō eſt aliquod genus viuentium habentium intellectum, niſi in ſpecie humana. Cum. n. intellectus non habeat organū corporale non, poſſunt diuerſificari habentia intellectum ſecundum diuerſam complexionem organorum, ſicut diuerſificantur ſpecies ſenſitiuorum, ſecundum diuerſas cōplexiones, quibus diuerſimode ſe habent ad operationes ſenſus. Deinde cum dicit.

Perſpicuum igitur eſt, vnam animæ rationem eſſe, perinde atque figuræ. Neq; enim ibi figura vlla præter triangulum eſt, & eas, quæ deinceps ſunt collocatæ, neque hic anima vlla præter eas, quas diximus. At vt in figuris vna communis ratio fieri poteſt, quæ cunctis quidem figuris accommodabitur, nullius autem erit figuræ propria ratio, ſic & in animabus dictis fieri poteſt. Quapropter ridiculum eſt, & in his, & in cæteris rebus, communem quærere rationem, quæ quidem nullius eorum, quæ ſunt, erit propria ratio, nec in propria cuiquam accommodabitur & indiuiduæ ſpecie, rationem tam omittentes diffinitionemue. quæ cuilibet hoc pacto competere accommodariq; poteſt. At verò quemadmodū in figuris, ſic & in anima fit. Nam tam in figuris quàm in animantibus, in eo quod deinceps eſt collocatū, id ineſt potentia, quod illo eſt prius. In quadrato nanque, triangulus, & in ſenſitiuo vegetatiuum ineſt, vt patet.

Manifeſtum igitur eſt, quòd eodem modo vna vtique erit ratio animæ, & figuræ. Neque enim ibi figura eſt præter triangulum, & figuras, quæ conſequenter ſunt, neque hic anima præter prædictas eſt. fiet autem vtique & in figuris ratio communis, quæ conueniet quidem omnibus. propria autem nullius erit figuræ. Similiter autem & in dictis animabus. Vnde ridiculum eſt quærere communē Tex. cō. 30.
rationem, & in his & in alteris, quæ nullius erit, eorum quæ ſunt, propria ratio, neque ſecundum propriam & indiuiduam ſpeciem tali definitione omiſſa. Similiter autem ſe habent ei quod de figuris eſt, & quæ ſecundum animam ſunt. Semper enim in eo quod eſt conſequēter eſt in potentia quod prius eſt & in figuris, & in animatis, vt in tetragono quidem trigonum eſt, in ſenſitiuo autem vegetatiuum.

Oſtēdit qualiter ſe habet prædicta diffinitio animæ ad partes enumeratas. Et ad huius intellectum, ſciendū eſt quòd plato poſuit vniuerſalia eſſe ſeparata ſecundū eſſe, tamen in illis, quæ ſe habent conſequenter, non poſuit vnam ideam communem, ſicut in numeris, & figuris. non enim poſuit vnam ideam numeri pręter omnes numeros, ſicut poſuit vnam ideam hominis, præter omnes homines, eo quòd numerorum ſpecies naturali ordine conſequenter ſe habent. Et ſic prima earum, ſcilicet dualitas eſt cauſa omnium conſequentium. Vnde non oportet ponere aliquam ideam communem numeris, ad cauſandum ſpeciem numerorū. Et ſimilis ratio eſt de figuris. Nam eius ſpecies conſequenter ſe habent, ſicut & ſpecies numerorum. trigonum enim eſt ante tetragonū & tetragonū ante pentagonū. Dicit ergo manifeſtū eſſe q eodem modo vna eſt ro animæ, ſicut vna eſt ratio figuræ. ſicuti enim inter figuras nō eſt aliqua figura, quæ ſit præter triangulum, & alias ſpecies conſequentes, vtpote quæ ſit communis omnium figurarum, ita nec in propoſito eſt aliqua anima, quaſi

ſepa-

ſeparata exiſtens præter omnes prædictas partes. Sed quamuis non ſit vna figura ſeparata ineſſe præter omnes figuras etiam ſecundum Platonicos, qui ponũt ſpecies communes ſeparatas, tamen inuenitur vna ratio communis quæ conuenit omnibus figuris & non eſt propria alicuius earum, ita eſt, & in animalibus. Et ideò ridiculum eſt, quòd homo quærat vnam rationem communem, tam in animabus, quàm in alijs rebus, quæ non conueniat alicui animarum, quæ ſunt in rerum natura particulariter. Neque etiam eſt conueniens, quòd homo quærat diffinitionem animę, ſecundum vnamquanque ſpeciem animæ, & dimittat diffinitionem cõmunem omnibus animabus. Ergo neque diffinitio cõmunis animæ prætermittenda fuit, neque ſic eſt aſsignãda diffinitio communis animæ, quod nõ conueniat ſingulis animabus. Et quia dixerat, quòd eodem modo ſe habet ratio animæ, ſicut ratio figuræ, oſtendit conuenientiam inter vtrunque, & dicit quòd ſimiliter ſe habent figurę, & animę adinuicem, in vtriſque enim illud quod eſt prius, eſt in potentia in eo quod eſt conſequenter. Manifeſtum eſt enim in figuris quòd trigonum, quod eſt prius, eſt potentia in tetragono. Poteſt enim tetragonum diuidi in duos trigonos. Et ſimiliter in anima ſenſitiua vegetatiua eſt, quaſi quædam potentia eius, & quaſi anima eſſe. Et ſimiliter eſt de alijs figuris, & alijs partibus animæ.

LECTIO VI.

De animæ viribus ſingulis dicendum eſſe proponit: & incipiendum eſſe ab obiectis, ex quibus ipſi actus, & ex his potentiæ, & ipſa anima patefiunt.

Q Vapropter in ſingulis quærendum eſt, quænam ſit cuiuſq; anima, vt quænam ſit anima plantæ, quæ beſtiæ, quę denique hominis.

Quare & ſecundum vnumquodque quęrendum quænam ſit vniuſcuiuſque anima, aut quæ plantæ, & quæ hominis, aut beſtiæ.

Poſtquam philoſophus enumerauit genera potẽtiarum animæ, & quomodo ſe habet diffinitio communis animę ſupra poſita ad partes eius, hic oſtendit quid aliud modo determinandum ſit, & quo ordine. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quid determinandum reſtat de anima. Secundo oſtendit quo ordine determinare oporteat, ibi {Neceſſarium autem eſt debentem,} Circa primũ oſtendit duo reſtare ad deter-
Lectio. 5. minandum, quorum vnum concludit ex prædictis. Dictum eſt ſuprà, quod ſicut non eſt quærenda talis diffinitio communis animæ, quæ nulli animæ partium conueniat, ita non debemus eſſe contenti diffinitione cõmuni, ſed oportet propriam diffinitionem cuiuſlibet partis animæ inquirere. & ex hoc concludit, quòd hoc, ſecundum vnumquodque animatum quærendum eſt, quæ ſit vniuſcuiuſque anima, vt ſcilicet ſciatur quid eſt anima plantæ, & quid anima hominis & quid anima beſtiæ, & hoc eſt ſcire de vnaquaque parte animæ, quid ſit. Secundo ibi.

Quę dñ animalia ſolũ tactum habent. *Quam autem ob cauſam deinceps ſic ſe habent, conſiderare oportet. Senſitiuum nanque ſine vegetatiuo non eſt. At à ſenſitiuo, vegetatiuum in plantis ſeiungitur. Rurſus ſine tactu, nullus cæterorum ſenſuum eſt. At ipſe tactus, ſine cæteris eſt. Complura nanque ſunt animalium, quæ neque viſum, neque auditum, neque ſenſum habent odoris. Et eorum rurſus, quæ ſentiunt, quædam habent loco motiuum, quædam non habent. Extrema autem, atque minima, rationem habent, & mentem. Quibus enim mortalium ineſt ratio, ijs inſunt continuo, & cætera cuncta. At quibus vnumquodque illorum ineſt, hiſce non omnibus ineſt & ratio. Sed quædam imaginatione vacant, quædam hac ſola viuunt. De intellectu verò contemplatiuo alia ratio eſt. Quæ cum ita ſint, patet horum cuiuſque rationem animæ maxime rationem propriam eſſe.*

Solus homo corruptibilibus ratione ac mente præditus eſt.

Vegetatio. *Propter quam autem cauſam conſequenter ſic ſe habent, conſiderandum eſt. Si enim vegetatiuo, ſenſitiuum non eſt. A ſenſitiuo autem ſeparatur vegetatiuum in plantis. Iterum autem, ſine eo quod poteſt tangere, aliorum ſenſuum nullus eſt. Tactus autem ſine alijs eſt. Multa enim animalium, neque viſum, neque auditum habent neque odoratus ſenſum, Et ſenſitiuorum autem, alia quidem habent ſecundum locum motiuum alia verò non habent, vltimum autem, & minimum, rationem & intellectum, vt homo, aut huiuſmodi aliud. Quibus enim ineſt ratiocinatio, corruptibilium his & reliqua omnia. Quibus autem illorum vnumquodque non omnibus ratiocinatio, ſed quibuſdam quidem neq; imaginatio, alia autem hac ſola viuunt de ſpeculatiuo autem intellectu, alia ratio eſt. Quod igitur de horum vnumquodque ratio hæc propriſſima & de anima ſit, manifeſtum eſt.*

Tactus. Tex. cõ. 32.

Ponit aliud, quod reſtat ad determinandum. Dictũ eſt enim ſupra, quod partes animæ conſequenter ſe habent adinuicem, ſicut ſpecies figuræ. Sed conſiderandum eſt propter quam cauſam partes animæ hoc modo ſe habeant conſequenter. Huiuſmodi enim cauſam in fine libri aſsignabit. Exponit autem qualiter ſe habeant conſequenter, quia ſenſitiuum non poteſt eſſe ſine vegetatiuo, ſed vegetatiuum ſeparatur a ſenſitiuo in plantis. Nec eſt mirum, quia ſupra dictum eſt, quod opera vegetatiui ordinantur ad augmentum, & conſeruandum eſſe, quod ſubiacet. q. fundamentum. Iterum etiam conſequentia quædam inuenitur in ipſis ſenſibus, quia ſine ſenſu tactus, nullus aliorum ſenſuum eſſe põt tactus aũt inuenitur ſine alijs ſenſibus. Multa .n. animalium, neque viſum habent, neque auditum neque ſenſum odoratus ſed ſolum tactum. Et hoc etiam rationabiliter accidit. Nam tactus eſt ſenſus perceptiuus eorum, quæ pertinent ad conſiſtentiã animalis, ex quibus, ſcilicet animal conſtat, & nutritur. Alia verò ſenſibilia non conferunt, ad hoc niſi per accidens. Vnde alij ſenſus non ſunt de neceſsitate animalis & propter hoc non inueniuntur in omnibus animalibus, ſed in perfectis. Eſt etiam conſideranda conſequentia ſenſitiui, & motiui. Nam motiuum non põt eſſe ſine ſenſitiuo, aliqua .n. habentium ſenſum, habent ẽt motum ſecundum locum, ſed aliqua non habent. Sed intelligendum eſt de motu progreſsiuo animalium, ſecundum quòd animalia mouentur de loco ad locum. Hic enim motus non ineſt omnibus animalibus. Sed quę carent hoc motu, habent aliquem motum localem, ſcilicet dilationis & conſtrictionis, ſicut apparet in oſtreis. Illud autẽ, quod eſt vltimũ inter omnes partes animę & minimum, quia non diuiditur in diuerſa ſecundum ſpeciem eſt quod habet rationem & intellectum, quia quibuſcunque de numero corruptibilium ineſt ratio, his inſunt & omnia alia prędicta. Hoc autem dicit, vt præſeruet ſe à ſubſtantijs ſeparatis, & à corporibus cœleſtibus, ſi ſunt animata, quia cum ſint ſine generatione & corruptione, non indigent vegetatiuo. Iterum, eorum intellectus per ſe ſpeculatur ea, quę ſunt ſecundum ſe intelligibilia, vnde non indigent ſenſibus ad cognitionem intellectiuam conſequendam. Sed in mortalibus habentibus intellectum, neceſſe eſt omnia alia præexiſtere, ſicut quędam inſtrumenta, & pręparatoria ad intellectum, qui eſt vltima perfectio intenta in operatione naturę. Non autem omnibus quibus ineſt aliquod prędictorum, ineſt & ratio. Et quia imaginatio videtur

Lectio. 5.

habere

habere quãdam affinitatem ad intellectum, cum ſuprà dictum ſit, quòd intellectus vel eſt phantaſia quædam, vel non ſine phantaſia, addit de imaginatione, & dicit quòd quibuſdam animalibus non ſolum non ineſt intellectus, ſed nõ etiam imaginatio. Videtur tamen hoc eſſe contrarium ei, quod ſuprà dixerat, quia ſi pars deciſa habet ſenſum & appetitum, habet etiam phantaſiam, ſi tamen phãtaſia eſt idem cum imaginatione vt videtur. Dicendum eſt igitur, quòd animalia imperfecta (vt in tertio dicetur) habent quidem phãtaſiam, ſed indeterminatam, quia, ſcilicet motus phantaſiæ non remanet in eis poſt apprehẽſionem ſenſus, in animalibus autem perfectis remanet motus phantaſiæ, etiam abeũtibus ſenſibilibus. Et ſecundum hoc, dicitur hic quod imaginatio non eſt eadem oibus animalibus. Sed quædam animalia ſunt, quæ hac ſola viuunt, carentia, ſ. intellectu, & directa in ſuis operationibus p imaginationẽ, ſicut nos dirigimur per intellectum. Et licet nõ omnibus animalibus inſit imaginatio, ſicut nec intellectus, tamen de intellectu ſpeculatiuo eſt alia ratio quàm de imaginatione. Differunt enim adinuicem, vt intrà patebit. Manifeſtum eſt igitur quòd de vnaquaq. parte animæ propriiſſime dicitur hæc diffinitio, quæ aſſignata eſt de anima. Deinde cum dicit.

Dub. ad hominem. Lect. 4. Lectio. 5. T. cõ. 156.

Lib. 3. T. cõ. 157.

Neceſſe eſt autem eum, qui de hiſce conſiderationem facturus eſt, quidnam ſit vnumquodque ipſorum accipere: denique quærere, perſcrutarique de hiſce quæ ſequuntur, ac comitantur.

Tex. cõ. 33. *Neceſſarium autem eſt, debentem de his perſcrutationem facere, accipere vnũquodque eorum quid eſt, poſtea ſic de habitis & de alijs inueſtigare.*

Oſtendit quo ordine determinãdum ſit de partibus animæ. Aſſignat ordinem, quantũ ad duo. Primo quantum ad hoc, quòd ille qui debet de partibus animæ perſcrutari, primo debet accipere vnumquodque horum, quid eſt: & poſt ea debet conſiderare de habitis, i. conſequentibus partibus, & de alijs, quæ ſunt conſideranda circa partes animæ, & circa ipſa animalia, ſicut de organis, & de alijs huiuſmodi. Et iſte ordo neceſſarius eſt, quia ſi ſimul de omnibus, determinaretur, eſſet confuſa doctrina. Secundum tangit ibi.

Quod ſi dicere oporteat, quid vnumquodque ipſorum ſit, vt quid ſit intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum, antea dicendum eſt, quidnam ſit intelligere, quid ſentire. Nam operationes, actioneſuè potentijs vtrinq; priores ſunt ratione. Quòd ſi ita ſit, atque prius etiam obiecta quàm iſta contemplari oporteat, primum profecto de illis propter eandem cauſam, vt de alimento, de ſenſibili, de intelligibili determinare oportet.

Si autem oportet dicere, quid vnumquodque ipſorum, vt quid intellectiuum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicendum, quid ſit intelligere, quid ſentire. Priores enim potentijs, actus & operationes ſecundum rationem ſunt. Si autem ſic adhuc his priora oppoſita oportet conſiderare, de illis primum vtique oportebit determinare, propter eandem cauſam, vt de alimento, & ſenſibili, & intelligibili.

Dicit, quod ſi oportet de aliqua parte animæ dicere quid eſt, ſcilicet quid eſt intellectiuũ, aut ſenſitiuũ, aut vegetatiuũ, prius oportet dicere de actibus, ſ. quid ſit intelligere, & quid ſentire. Et hoc ideo, quia ſecundum rationem diffinitiuam, actus & operationes ſunt priores potentijs. Potentia enim, ſecundũ hoc ipſum, quod eſt, importat habitudinem quandam ad actum. eſt enim principium quoddam agendi vel patiendi: vnde oportet quod actus ponantur in diffinitionibus potentiarũ. Et ſi ita ſe habet circa ordinem actus & potẽtię, & actibus adhuc ſunt priora oppoſita, idest obiecta: Species enim actuum, & operationum ſumuntur ſecundum ordinem ad obiecta. Omnis enim animæ operatio, vel eſt actus potentiæ actiuæ, vel paſſiuæ. Obiecta quidem potẽtiarum paſſiuarum cõparantur ad operationes earũ, vt actiua, quia reducunt potentias in actum, ſicut viſibile viſum, & omne ſenſibile ſenſum. Obiecta verò potentiarum actiuarum comparantur ad operationes ipſarum, vt fines. Obiecta enim potentiarum actiuarum, ſunt operata ipſarum. Manifeſtum eſt autem, quod in quibuſcunque pręter operationes ſunt aliqua operata, quod operata ſunt fines operationum, vt dicitur in primo Ethic. ſicut domus, quæ ædificatur, eſt finis ædificationis. Manifeſtum eſt igitur, quod omne obiectum comparatur ad operationem animæ, vel vt actiuum, vel vt finis. Ex vtroque autem ſpecificatur operatio. Manifeſtum eſt enim quod diuerſa actiua ſecundum ſpeciem, habent operationes ſpecie differentes, ſicut calefactio eſt à calore, & infrigidatio à frigore. Similiter etiam ex termino & fine ſpecificatur operatio, ſicut ſanatio, & ægrotatio differunt ſpecie, ſecundum differentiam ſanitatis & ægritudinis. Sic igitur obiecta ſunt priora operationibus animæ in via diffiniendi. Vnde & prius oportebit determinare de obiectis, quàm de actibus propter eandem cauſam propter quàm & de actibus prius determinatur quam de potentijs. Obiecta autem ſunt, ſicut alimentum reſpectu vegetatiui, & ſenſibile reſpectu ſenſus, & intelligibile reſpectu intellectus. Sed ſciendum eſt, quod ex obiectis diuerſis non diuerſificantur actus & potentiæ animæ, niſi quando fuerit differentia obiectorum inquantum ſunt obiecta, id eſt ſecundum rationem formalem obiecti, ſicut viſibile ab audibili. Si autem ſeruetur eadem ratio obiecti, quæcunque alia diuerſitas non inducit diuerſitatem actuum ſecundum ſpeciem, & potentiæ. Euſdem enim potentiæ eſt videre hominem coloratum & lapidem coloratum, quia hæc diuerſitas, per accidens ſe habet in obiecto, inquantum eſt obiectum.

Lectio. 1.

Obiecta formaliter actus ſpecificant & diſtinguunt.

Sciendum eſt etiam, quòd intellectus noſter poſſibilis eſt in potentia tantum, in ordine intelligibilium: fit autem actu per formam à phantaſmatibus abſtractam: nihil autem cognoſcitur, niſi ſecundum quod eſt actu: vnde intellectus poſſibilis noſter cognoſcit ſeipſum p ſpeciem intelligibilem, vt in tertio habetur, non autem intuendo eſſentiam ſuã directe. Et ideò oportet, quod in cognitionẽ animæ procedamus ab his, quæ ſunt magis extrinſeca, à quibus abſtrahũtur ſpecies intelligibiles, per quas intellectus intelligit ſeipſum, vt ſcilicet per obiecta cognoſcamus actus, & per actus potentias & per potentias, eſſentiam animæ. Si autem directe eſſentiam ſuam cognoſceret anima per ſeipſam, eſſet contrarius ordo ſeruandus in animæ cognitione, quia quanto aliquid eſſet propinquius eſſentiæ animæ, tanto prius cognoſceretur ab ea.

Lect. 8. Tex. cõ. 1.

LECTIO VII.

De ipſo alimento, ac generatione, quæ ad vegetatiuam animæ partem vt obiectum, & opus ſpectant: dicendum eſſe oſtendit: tunc probat animam ipſam omnium viuentium cauſam eſſe in triplici cauſarum genere, videlicet, formæ, finis, & efficientis.

Quare de alimento, de generationeùe primo dicẽdum eſſe videtur. Nutritiua nanque anima cæteris ineſt, & prima eſt: & maxime communis animæ vis, & potentia, qua cuncta viuentia viuunt, cuius ſunt operationes, officiaq; generare, nutrimentoque vti. De potẽtia vegetatiua. Tex. cõ. 34.

Quare primum de alimento, & generatione dicen-

dum eſt. Vegetatiua enim anima, & alijs ineſt, & prima: & maxime communis potentia eſt animę, ſecundum quam ineſt viuere omnibus, cuius ſunt opera, generare, & alimento vti.

Poſtquam Philoſophus diſtinxit potentias animæ abinuicem & oſtendit quid & quo ordine de eis tractãdum ſit, hic ſecundum prætaxatũ ordinem de eis determinat. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de ſingulis partibus animæ, quid ſit vnaquæque. In ſecunda aſsignat cauſam, quare talem conſequentiam habent adinuicem. ibi. § Vegetabilem igitur habent animam, &c. in penultimo capitulo libri. § Prima diuiditur in partes quatuor. In prima determinat de vegetatiuo. In ſecunda de ſenſitiuo. ibi. § Determinatis autem his dicamus communiter de omni ſenſu, &c. § In tertia de intellectiuo. ibi. § De parte autem animæ, qua cognoſcit &c. In quarta de motiuo ſecundum locum ibi § De mouente autem, quod forte animæ ſit, &c. § De appetitiuo autem nõ facit ſpecialem tractatum, quia appetitiuum non conſtituit aliquem ſpecialem gradum viuentium, & quia ſimul cum motiuo de eo determinatur in 3. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima pręmittit quædam, quæ ſunt neceſſaria ad cognitionem partis vegetatiuę. In ſecunda determinat de parte vegetatiua ibi. § Quoniam autem eadem potentia animæ vegetatiuæ & generatiuæ, &c. § Prima diuiditur in duas. In prima dicit de quo eſt intẽtio. In ſecunda manifeſtat quędam quæ præexiguntur ad cognitionem partis vegetatiuæ. ibi. § Naturaliſsimum enim operum, &c. § Concludit ergo primo ex prędictis, quòd cũ dicendum ſit primo de obiectis & actibus, quàm de potentijs, & prius de prima potentia, quàm de conſequentibus: ſequitur, quod primo dicendum eſt de alimẽto, quod eſt obiectum animæ vegetatiuæ, & de generatione, quæ eſt actus eius. Ideo primo dicẽdum eſt de obiecto, & actu huiuſmodi partis, quam aliarum. quia iſta pars eſt prima inter alias partes animæ in ſubiectis, in quibus innenitur cum alijs, eſt enim quaſi fundamentum aliarum, ſicut eſſe naturale ad quod pertinent operationes eius, eſt fundamentum eſſe ſenſibilis & intelligibilis. Et alia ratio eſt, quare prius de ea dicendum eſt, quia ipſa eſt communis omnibus viuentibus. ipſa enim ſeparatur ab alijs ſed aliæ non ſeparantur ab ea, & de communibus prius eſt agẽdum. Huiuſmodi autem partis opera ſunt, generare, & alimento vti, & ideo de iſtis primo agendum eſt. Deinde cum dicit.

Hæc enim operatio, maxime omnium operationum, viuentibus eſt naturalis: viuentibus, inquam, hiſce, quæ ſunt perfecta, non membris capta, quæq; non ſine ſemine oriuntur, vnumquodq;, inquam, aliud ſibi ſimile procreare, animal quidem animal, plantã autem plantam, vt ſint ſemper hoc pacto conditionemq; ſubeant, quo ad poſſunt, diuinam. Id enim ipſum appetunt vniuerſa, gratiaq; ipſius omnia agunt, quæcunque ſecundum naturam agunt. Duplex eſt autem id, cauſa cuius cætera fiunt, atq; vnũ eſt quod, alterum quo. Cum igitur ſemper eſſe conditionemque diuinam ſubire continuatione nequeant animantia, quia fieri nequit, vt caducorum atq; mortalium quicquam, idem vnumquodque numero ſemper permaneat, vt vnumquodque poteſt, ſic æternitatis, conditioniſque diuinæ particeps eſt, aliud quidem magis, aliud autem minus. Permanetq; non ipſum, ſed tale, quale eſt ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum.

Tex. cõ. 35. *Naturaliſsimum enim operum viuentibus, quæcunq; perfecta, & non orbata, aut generationem ſpontaneam habent, facere alterum quale ipſum: animal quidem animal plantã autem plantam, quatenus ipſo ſemper, & diuino eſſe, & immortali participent, ſecundum quòd poſſunt. Omnia illud appetunt, & illius cauſa agunt omnia, quæcunque agunt, ſecundum naturam. Id autem, cuius cauſa fit aliquid dupliciter eſt, hoc quidem cuius, illud verò quo. Quoniam igitur communicare non poſſunt ipſo ſemper, & diuino, continuatione, propterea quod nihil contingit corruptibilium idem & vnum numero permanere, ſecundum quòd poteſt participare vnumquodque, ſic communicat, hoc quidem magis, illud verò minus. Et permanet, non idem, ſed numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum.*

Determinat quædam quæ præexigũtur ad cognitionem partis vegetatiuæ. Et diuiditur in duas partes. In prima oſtendit, quòd generare pertinet ad partem vegetatiuã, quòd ideo neceſſariũ fuit quia ſupra huic parti non attribuit generationem, ſed ſolum augmentum & decrementum. In ſecunda oſtendit quod opera potentię vegetatiuę ſint ab anima, quòd ideo neceſſarium fuit, quia cum his operibus deſeruiant qualitates actiuæ vel paſsiuæ, poſſet alicui videri quòd eſſent à natura, & nõ ab anima, & præcipue quia in plantis eſt vita occulta & latens, & hoc ibi. § Eſt autem anima viuentis corporis, &c. § Primum oſtẽdit tali ratione. Omnis operatio, quæ naturaliter inuenitur in omnibus viuentibus, pertinet ad potentiam vegetatiuam, ſecundum quam primo viuere ineſt omnibus, vt dictum eſt: ſed generare naturaliter ineſt omnibus viuentibus: ergo pertinet ad potẽtiam vegetatiuam. Dicit ergo, quod ideo generare eſt opus animæ vegetatiuę, quia inter alia opera eſt magis naturale omnibus viuentibus. Et dicitur naturaliſsimum, quia in hoc conuenit etiam cum alijs rebus inanimatis, quæ generationem habent, licet alio modo. habent enim inanimata generationẽ ab extrinſeco generante, ſed viuentia à principio intrinſeco, inquantum generãtur ex ſemine quod proficit in rem viuam. Sed ab iſta generalitate viuentium excipiuntur tria quibus hoc opus non primo competit. Primo illa, quæ ſunt imperfecta, ſicut pueri non generant. Quod enim poteſt alterum facere tale quale ipſum eſt, in vnoquoq; genere, perfectum eſt. Secundo excipit illa, quæ patiuntur aliquem defectum alicuius principij naturalis, ſicut ſunt ſpadones & frigidi. Tertio animalia & plantæ, quæ generantur ſine ſemine ex putrefactione. In his enim, propter ſui imperfectionem ſufficit ad eorum productionem, agens vniuerſale, ſcilicet virtus corporis cœleſtis & materia diſpoſita. In animalibus autem perfectis plura requiruntur principia, nõ enim agens vniuerſale ſufficit, ſed requiritur agens proprium vniuocum. Dicit ergo, quòd viuentia poſſunt facere alterum, quale ipſa ſunt § quæcunque ſunt perfecta § ad excludendum pueros: § & non orbata. ad excludendum eunuchos, & habentes ſimiles defectus §: aut quæcunque non habent generationem ſpontaneam. § ad excludendum ea, quæ generantur ex putrefactione, quæ dicuntur quaſi ſponte naſci, quia producũtur ex terra ſine ſemine, per illam ſimilitudinem, qua dicitur, aliquis ſponte facere illud, ad quod extrinſeco non inducitur. Sic autem intelligitur quod res viua facit alterum, quale ipſum eſt, quia animal facit animal, & planta plantam. Et vlterius ſecundum ſpeciem tale animal facit tale animal, vt homo generat hominem & oliua oliuam. Ideò autẽ eſt naturale viuentibus facere alterum tale, quale ipſum eſt, § vt ſemper participent, ſecundum quòd poſſunt, diuino & immortali, id eſt vt aſsimilentur ei ſecundum poſſe. Conſiderandum eſt enim, quòd ſicut ſunt diuerſi gradus perfectionis in aliquo vno, & eodẽ, quod exit de potẽtia in actũ, ita etiam ſunt diuerſi gradus perfectionis in diuerſis entibus. vnde quanto aliquid fuerit magis perfectum, tanto perfectioribus ma-

Quapropter ſemen animalium & plantarũ proprium ac naturale generationis inſtrumentum eſt.

4. Metaph. Tex. cõ. 19.

gis aſſimilatur. Sicut igitur vnumquodque quando ſuerit exiens de potentia in actum, cum fuerit in potentia, ordinatur ad actũ, & appetit ipſum naturaliter, & cũ fuerit in actu minus perfecto deſiderat actũ perfectiorem: itaque vnumquodque, quod eſt inferiori gradu rerum, deſiderat aſſimilari ſuperioribus, quãtum poteſt. Et hoc eſt quod ſubiungit, quod } omnia appetunt illud, } .ſ. aſſimilari diuino & immortali. } & illius cauſa agunt, quæcunq; naturaliter agunt. Sed intelligendum eſt, quod id cuius cauſa agitur, dicitur dupliciter. Vno modo id cuius cauſa agitur directe, ſicut ſanitatis cauſa agit medicus: alio modo ſicut quo. quod poteſt intelligi dupliciter. vno modo vt intelligamus quòd finis dicitur, & ſubiectum habens id cuius cauſa agitur, vt ſi dicamus quod finis medicinæ eſt, non tantũ ſanitas, ſed etiam corpus habẽs ſanitatem. alio modo vt dicamus quod finis eſt, non tãtum principale intentum, ſed etiã illud, quo illud adipiſcimur, vt ſi dicamus qđ finis medicinę eſt calefacere corpus, quia à calore habetur æqualitas complexionis, quæ eſt ſanitas. Sic igitur & hic poteſt dici, quod ipſum eſſe perpetuum eſt cuius cauſa agitur, vel res habens perpetuitatem, cui naturalia intẽdunt aſſimilari per generationem, in quo, ſcilicet eſt perpetuitas, vel etiam ipſa generatio, qua perpetuitatem adipiſcuntur. Quia igitur non poſſunt communicare inferiora viuentia ipſi eſſe ſempiterno & diuino, per modum continuationis, id eſt vt maneant eadem numero, propter hoc quòd nihil corruptibilium cõtingit vnum & idem numero permanere ſemper, cum neceſſitas corruptionis ſit neceſſitas abſoluta, vtpote prouenìens ex ipſa materia, nõ ex fine, ſequitur, quod vnũquodque communicet perpetuitate ſecundum quod poteſt, hoc quidem magis, quod eſt diuturnius, aliud vero minus, quod eſt minus diuturnum, & tamen permanet ſemper per generationem, non idem ſimpliciter. } ſed vt idem, } id eſt in ſimili ſecundum ſpeciem. Vnde exponens quod dixerat, ſubdit quòd non permanet vnum numero, quod eſt eſſe vnum ſimpliciter ſed permanet idem ſpecie, quia vnũmquodque generat ſibi ſimile ſecundum ſpeciem. Deinde cum dicit.

Tex.cõ. 36. *Eſt autem anima, corporis cauſa principiumque viuentis. Atqui cum multifariãm hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis cauſa eſt. Nam eſt cauſa, à qua profluit motus: eſt etiã gratia cuius cætera fiunt: eſt inſuper vt forma corporum animatorum, ſubſtantiaque.*

Eſt autem anima viuentis corporis cauſa & principium. Hæc autem multipliciter dicuntur. Attamen anima ſecundum determinatos modos tres, cauſa dicitur. Et enim vnde motus, & cuius cauſa, & ſicut ſubſtantia animatorum corporum, anima eſt cauſa.

Oſtendit ꝙ opera, quæ attribuuntur potentiæ vegetiuę, ſunt ab anima. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit veritatem. Secundo excludit errorem. ibi, } Empedocles autem non bene dixit, &c. } Circa primum duo facit. Primo proponit quod intẽdit, & dicit, quod anima eſt principium & cauſa viuẽtis corporis. Et cũ principium & cauſa dicatur multipliciter, anima dicitur tribus modis principium & cauſa viuentis corporis. Vno modo, ſicut vnde eſt principium motus. Alio modo, ſicut cuius cauſa. i. finis. Tertio, ſicut ſubſtantia, id eſt forma corporum animatorum. Secundo ibi.

Atque cauſam, ut ſubſtantiam, animantium eſſe, non eſt obſcurum. Cauſam nanque cunctis ut ſint, formam ipſam atque ſubſtantiam eſſe patet. At viuere viuentium eſt eſſe, cuius ſane cauſa eſt (ut conſtat,) atque principium, anima.

Tex. cõ. 37 *Quod igitur ſit ſicut ſubſtantia, manifeſtum eſt. Cauſa enim ipſius eſſe, omnibus ſubſtantia eſt. Viuere autem viuentibus eſſe eſt. Cauſa autem & principium horum anima.*

Probat quod ſuppoſuerat. Et primo ꝙ anima ſit cauſa viuẽtis corporis, vt forma, & hoc duplici ratione, quarum prima talis eſt. Illud eſt cauſa alicuius, vt ſubſtantia, id eſt, vt forma, quod eſt cauſa eſſendi. Nam per formam vnumquodque eſt actu. Sed anima viuentibus eſt cauſa eſſendi, per animam enim viuunt, & ipſum viuere eſt eſſe eorum: ergo anima eſt cauſa viuentis corporis vt forma. Secundam rationem ponit ibi. Viuere eſt viuentium eſſe.

Præterea, actus eius quod eſt potentia, ratio eſt eiuſdem, vt anima viuentis eſt corporis actus.

Amplius aũt eius quod eſt in potentia, ratio actus eſt. Tex.cõ.6.

Quæ talis eſt. Id, quod eſt actus alicuius, eſt ratio & forma eius, quod eſt in potẽtia: ſed anima eſt actus corporis viuentis, vt ex ſuperioribus patet: ergo anima eſt ratio & forma viuentis corporis. Secundo ibi.

Patet etiam animam eſſe cauſam, vt id, gratia cuius cæteraſiunt. Nam vt mens, ſic & natura alicuius gratia facit: quod quidem ipſius eſt finis, atque tale eſt in ipſis viuentibus, anima, ſecundum naturã. Vniuerſa nanq; naturalia corpora, tam animalium, quàm etiam plantarum, ipſius animæ ſunt inſtrumenta. Quo fit, vt ipſa ſint animæ, ſine controuerſia, gratia. Duplex eſt autem id (vti diximus) cauſa cuius cætera fiunt, atque vnum eſt quod, alterum quo. Anima eſt finis corporũ naturalium

Supra tex. 35. *Manifeſtum autẽ eſt, quod & cuius gratia anima cauſa eſt. Sicut enim intellectus, gratia huius facit, eodem modo & natura, & hoc eſt ipſius finis. Tale eſt autem in animalibus anima ſecundum naturam. Omnia enim phyſica corpora, animæ inſtrumẽta ſunt, ſicut animalium, ſic & plantarum, tanquam gratia animæ exiſtentia. Dupliciter autem dicitur cuius gratia &c. id cuius, & quo.*

Oſtendit quòd anima eſt cauſa, vt finis, & quod ſit cauſa, vt finis, viuẽtium corporum, ſic oſtendit. Sicut enim intellectus operatur propter finem, ita & natura vt probatur in 2. Phyſic. Sed intellectus in his, quæ fiunt per artem, materiam ordinat & diſponit propter formam. ergo & natura. Cum igitur anima ſit forma viuentis corporis, ſequitur quod ſit finis eius. Et vlterius non ſolum anima eſt finis viuentium corporum, ſed etiã omnium naturalium corporum in iſtis inferioribus, quod ſic probat. Videmus enim quod omnia naturalia corpora ſunt quaſi inſtrumenta animæ, non ſolum in animalibus. ſed etiam in plantis. Videmus enim quod homines vtuntur ad ſui vtilitatem animalibus & rebus inanimatis: animalia verò plantis, & rebus inanimatis, plãtæ autem rebus inanimatis, inquantum, ſcilicet alimentum & iuuamẽtum ab eis accipiunt. Secũdum autem quòd agitur vnumquodque in rerum natura, ita natum eſt agi. Vnde videtur quod omnia corpora inanimata, ſint inſtrumenta animatorum; & ſint propter ipſa. Et etiã animata minus perfecta, ſint propter animata magis perfecta. Et conſequenter diſtinguit id cuius cauſa eſt, ſicut & ſupra. Tex. cõ. 79. Tertio ibi.

At verò conſtat animã id etiam eſſe, vnde principiũ motus qui ad locũ accommodatus emergit. vnde hæc vis non vniuerſis ineſt viuentibus. Fit etiam per animam & alteratio & accretio, ſenſus enim alteratio quædam eſſe videtur, ſentitque nihil, quod non habeat animam. eadem eſt et de accretione decretioneue ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementaue ſuſcipit, quod nõ nutritur, & nihil prorſus nutritur, quod nõ vitę particeps ſit. Anima eſt cum efficiẽs omniũ motuum, quæ in animantibus fuerit.

Tex. cõ. 38 *At verò & vnde principium, quæ ſecundum locum m*

tus, anima eſt, non omnibus autem viuentibus ineſt potẽtia hæc. Eſt autem & alteratio & augmentum ſecundũ animam. Senſus enim quædam alteratio eſſe videtur. Nihil autem ſentit, quod non habet animam. Similiter autẽ & de augmento & decremento ſe habet: nihil enim decrementum patitur, neq; augmentum phyſice, niſi alatur, alitur autem nihil, quod non communicet vitæ.

Oſtendit quod anima eſt principium mobilis corporis, ſicut vnde motus, & vtitur quaſi tali ratiõe. Omnis forma corporis naturalis eſt principium motus proprij illius corporis, ſicut forma ignis eſt principium motus eius. Sed quidam motus ſunt proprij rebus viuentibus, ſcilicet motus localis, quo animalia mouent ſeipſa motu proceſſiuo ſecundum locum, licet hoc non inſit omnibus viuentibus, & ſimiliter ſentire eſt alteratio quædam, & hoc non ineſt niſi habentibus animam. Item motus augmenti & decrementi non ineſt, niſi illis, quę aluntur, & nihil alitur, niſi habens aĩam. ergo oportet quod anima ſit principium omnium iſtorum motuum.

LECTIO VIII.

Duas minus recte philoſophantium ſententias refellit, vnã qua Empedocles viuentium augmẽtum, decrementumq; terræ ac igni attribuebat, alteram, qua tantum igni, hoc ipſum, non autem animæ, attribuendum, vt par erat, exiſtimabat.

Empedo. opinio.

A Tque in hac parte ſententia Empedo. eſt poſt habenda, qui quidem hoc nõ recte dixit. hoc addẽs, ideo incrementa plantas ſuſcipere, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam ſupra, quia terra deorſum, ſuapte natura, & ignis ſurſum identidem pergit.

Empedocles autem non bene dixit hic, addens augmentum accidere plantis, deorſum quidem radicem mittentibus, propterea quod terra ſic fertur ſecundũ naturam, ſurſum autem propter ignem ſimiliter.

Superius oſtendit Philoſophus, quod opera, quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ, ſunt ab anima. Nunc excludit quoſdam errores, contra determinatam veritatem. Et diuiditur in partes duas ſecundũ duos errores, quos remouet. ſecunda pars incipit, ibi § Videtur autem quibuſdam § Circa primum duo facit. Primo ponit errorem: Secundo improbat ipſum. ibi. § Neque enim ſurſum & deorſum. § Sciendum eſt igitur circa primum, quod ſicut Emped. alias vtilitates, quæ in rebus viuentibus proueniunt, nõ dixit procedere ex intentione naturæ, ſed ex neceſſitate materiæ, puta quòd pedes animalium ſic ſunt diſpoſiti, non vt ſint vtiles ad greſſum, ſed quia ſic contingit materiam diſpoſitam fuiſſe circa pedes, ita etiam & augmẽtum viuentium nõ attribuit animæ, ſed motui grauium & leuium. Videbat enim quod viuentia augentur in diuerſas partes puta ſurſum & deorſum, quod apparet manifeſte in plantis, quæ radices in deorſum mittunt, & rami in ſurſum eleuantur. Dicebat igitur quòd augmentum plantarum in deorſum, cauſatur ex motu terræ, quæ eſt in compoſitione plantæ, & naturaliter deorſum fertur, propter ſui grauitatem. Augmentum autem in ſurſum cauſatur ex motu ignis, qui propter ſui leuitatem naturaliter ſurſum fertur. Deinde cum dicit.

Primum nanq; non recte accipit in plantis differentias dictas, infra inquam ac ſupra. Non enim eadem ſunt omnium rerum, & vniuerſi, ſupra & infra, ſed quam habet rationem in animalibus caput, eam ſubeunt in plantis radices, ſi inſtrumenta diuerſa, vel eadem operationibus, officiisve dicere aſſerereque oportet.

Neque enim ſurſum & deorſum bene accipit. Non enim idem omnibus ſurſum & deorſum, & omni, ſed ſicut animalium, ſic radices plantarum ſunt, ſi congruit, inſtrumenta dicere altera & eadem, operibus. Nam quæ ad idem opus accommodantur, eadem inſtrumenta eſſe iudicamus.

Reprobat prædictam opinionem dupliciter. Et primo quidem per hoc quòd non bene accipit ſurſum & deorſum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd ſurſum, & deorſum, & aliæ poſitionum differentię. ſ. ante & retro, dextrum & ſiniſtrum in quibuſdam quidem diſtinguuntur ſecundum naturam, in quibuſdam verò ſolum poſitione quo ad nos. In quibus enim ſunt determinatę partes, quæ ſunt naturaliter principia aliquorum motuum, in his diſtinguuntur prędictę poſitionũ differentiæ ſecundum naturam, ſicut in vniuerſo, ad cuius medium naturaliter feruntur grauia, ad circunferentiam feruntur naturaliter leuia. Vnde in vniuerſo ſurſum & deorſum naturaliter diſtinguũtur. Et ſurſum dicitur locus, ad quem feruntur leuia: & deorſum ſiue medium, ad quem feruntur naturaliter grauia. In viuentibus etiam & mortalibus, ſecundum motum augmenti & decrementi, determinãtur ſurſum & deorſum. Nam ſurſum dicitur illa pars, vnde viuentia alimentum accipiunt, deorſum autem pars oppoſita, vnde ſuperfluitates emittuntur. Ante verò & retro determinatur in quibuſdam animalibus, vel viuentibus ſecundum ſenſum: dextrum & ſiniſtrum ſecundum motum localem. In his verò in quibus non eſt aliqua determinata pars, principium aut terminus alicuius motus, in eis non determinantur poſitionum differentiæ ſecundum naturam, ſed ſolum poſitione quo ad nos, ſicut in rebus inanimatis. Vnde eadem columna dicitur ſiniſtra, & dextra, ſecundum quod eſt homini dextra vel ſiniſtra. In quibuſdam autem viuentium, in quibus determinatur ſurſum & deorſum ſecundum naturam, eodem modo determinantur ſicut in vniuerſo, vt in homine, cuius ſuperior pars ideſt caput eſt verſus ſurſum vniuerſi, inferior autem eſt verſus deorſum ipſius. In plantis autẽ eſt èconuerſo. nam radices plantarum ſunt proportionabiles capiti, ad eũdem enim actum ordinantur. nam ſicut animalia cibum accipiunt ore, quod eſt in capite, ita plantæ radicibus. Inſtrumenta autem dicuntur eadẽ & altera ſiue ſimilia & diſſimilia, ex operibus, quæ ſunt fines eorum. vnde radices plantarum ſunt ſimiles capitibus animalium, & tamen ſunt verſus deorſum. Vnde modo contrario ſe habet ſurſum & deorſum in plantis, & in vniuerſo. In brutis autem animalibus non eodem modo ſe habet, quia eorum capita non ſe habent verſus ſurſum vniuerſi, neque deorſum ipſius. Hoc eſt ergo quod dicit, quod ſurſum & deorſum non eſt idem omnibus, ſ. viuentibus, & omni, ideſt vniuerſo. Sed Emped. ſic accipit ſurſum & deorſum, ac ſi eodem modo eſſet in omnibus viuentibus & in vniuerſo. Si enim motus augmenti, ſecundum quem determinatur ſurſum & deorſum in viuentibus, ſit ſecundum motum grauiũ & leuium ſecundũ quẽ determinatur ſurſum & deorſum in vniuerſo, ſequetur quod eodem modo ſit ſurſum & deorſum in omnibus viuentibus, & in vniuerſo. Et ideò etiam ipſe in plantis augmentum radicum dicit eſſe deorſum. Secundo ibi.

Differentię ſitus diſtinguuntur diuerſimode in diuerſis.

Seorſum de ſurſum in toto orbe.

Surſum & deorſum in animalibus
Ante, & retro.

Dextrũ ac ſiniſtrum.

Surſum & deorſum in homine.
In plantis.

Deinde quod eſt, quod continet terram, ignemue, quæ quidẽ in contraria loca feruntur? Diſtraherentur enim profecto niſi aliquid ſit, quod ipſa prohibeat, atq; detineat Quod ſi ſit aliquid, id eſt profecto anima ipſa. Quo fit, vt ipſa ſit augendi cauſa, nutriendique, non elementa, quemadmodum ille putauit.

Adhuc autem, quod eſt continens ea quæ in contraria feruntur, ignem & terram? Diſtrahentur enim, niſi Tex. cõ. 39.
aliquid ſit prohibens. Si verò erit, hoc eſt anima, & cauſa augmenti & alimenti.

Reprobat

Reprobat prædictam poſitionem alio modo. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd, cū elementa non ſint actu in mixto, ſed in virtute, non habet elementum ſeorſum proprium motum, ſed totum mixtum mouetur motu elementi prædominantis in ipſo. Si aūt quodlibet elementum haberet proprium motum, vt Empedocles ponere videbatur, cum naturalis motus elementorum ſit ad contraria loca, ſequeretur, quod totaliter abinuicem ſepararentur, niſi eſſet aliquid continens elementa, quod non ſineret totaliter abſcedere elementa abinuicem. Illud autem, quod continet elementa, ne totaliter abinuicem ſegregentur, maxime videtur eſſe cauſa alimenti & augmenti. Sed augmentum ſecundum diuerſas partes contingit ex diuerſis motibus elementorum. Non enim poſſet imaginari, qualiter eſſet augmentum, elementis in contraria motis, niſi per hoc quod manēt adinuicem coniuncta, quia ſi totaliter ſepararentur, eſſet diuiſio, non augmentum. Illud igitur principaliter eſt cauſa augmenti, quod continet elementa, ne totaliter abinuicem ſeparentur, hoc autem eſt anima in rebus viuentibus, anima igitur eſt principium augmenti.

Deinde cum dicit.

Tex. cõ. 40. *Sunt autem quibus ipſius ignis natura cauſa ſimpliciter nutrimenti atque accretionis eſſe videtur: ipſe namque ſolus videtur corporum, aut elementorum, nutriri ac augeri: quapropter & in plantis & in animalibus putabit aliquis hunc ipſum eſſe, quod operatur.*

Videtur autem quibuſdam ignis natura, ſimpliciter cauſa augmenti & alimenti eſſe. Etenim ignis ipſe videtur ſolum corporum & elementorum, quod alitur & augetur. Vnde & in plantis & in animalibus putabit vtique quis hoc eſſe, quod operatur.

Ponit aliam poſitionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam. Secundo improbat. ibi. ¿Hoc autem concauſam, &c.¿ Sciendum eſt autem, quòd hæc opinio differt in hoc à prima, qđ prima attribuebat cauſam augmenti & alimenti diuerſis elementis, ſ. igni & terræ, hęc autem attribuit eorum cauſam igni tantum. Et mouebantur ad hoc hac ratione. Quia illud videtur eſſe principium alicuius paſsionis, vel motus in aliquo, quod ſecūdum ſe habet illam paſsionem vel motū, ſicut ignis, qui ſecūdū ſe calidus eſt, eſt cauſa caloris in rebus mixtis, & terra, quæ ſecundum ſe eſt grauis, eſt cauſa grauitatis in eis. Inter autem elementa videtur ſolus ignis, nutriri, & augeri, ſi ſuperficialiter de nutrimento & augmento loquamur. Solus igitur ignis videtur eſſe faciens augmentum & alimentum in plantis & animalibus. Vtrum verò ignis nutriatur & augeatur, inferius erit manifeſtum. Deinde cum dicit.

Verum non eſt, ſed cum concauſa quædam, eſt ob id ipſum quodammodo non ſimpliciter cauſa, ſed talis eſt potius anima. Nam ignis quidem accretio, in infinitum progreditur, & vſq; ſit, quouſque ſit combuſtibile. At eorum omnium, quæ natura conſtant, eſt finis tam magnitudinis, quam accretionis, & ratio. Hæc autem, animæ ſunt, non ignis, & rationis potius, quàm materiæ.

Lectio. 11. *Hoc autem concauſa quidem quodammodo eſt, non tamen ſimpliciter cauſa, ſed magis anima. Ignis enim augmentum in infinitum eſt, quouſque fuerit combuſtibile. Natura autem conſtantium omnium terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti. Hoc autem eſt animæ, ſed non ignis, & rationis magis, quàm materiæ.*

Improbat prędictam poſitionem. Sciendum tamen eſt, quod prędicta poſitio aliquid habet veritatis. Neceſſe eſt enim omne alimentum decoqui; quod quidem fit per ignem, vnde ignis aliquo modo operatur ad alimentum, & per conſequens ad augmentum: non quidem ſicut agens principale, hoc enim eſt animæ, ſed ſicut agens ſecundarium & inſtrumentale. Et ideò dicere, quod ignis quodammodo concauſa eſt augmenti & alimenti, ſicut inſtrumentum, concauſa eſt principalis agentis verum eſt, nō tamen eſt principaliter cauſa, vt principale agens, ſed hoc modo cauſa eſt anima: quod ſic probat. Illud eſt principale in qualibet actione, à quo imponitur terminus & ratio ei quod fit. ſicut patet in artificialibus. quod terminus vel ratio arcæ vel domui non imponitur ab inſtrumentis, ſed ab ipſa arte. Nam inſtrumenta ſe habent indifferenter, vt cooperentur ad hanc formam, vel quantitatem, vel aliam. Serra enim quantum eſt de ſe, apta eſt ad ſecandum lignum, ſecundum quod competit & oſtio, & ſcāno, & domui, & in quacunque quātitate, ſed quod ſic ſecetur lignum, quod ſit aptum ad talem formam, & ad talem quātitatem, eſt ex virtute artis. Manifeſtum eſt autem, quod in omnibus, quæ ſunt ſecundum naturam, eſt certus terminus & determinata ratio magnitudinis & augmenti. ſicut enim cuilibet ſpeciei debentur aliqua accidentia propria, ita & propria quantitas, licet cum aliqua latitudine propter diuerſitatem materiæ & alias cauſas indiuiduales, non. n. omnes homines ſunt vnius quantitatis. Sed tamen eſt aliqua quantitas tam magna, vltra quam ſpecies humana non porrigitur, & alia quātitas tam parua, vltra quam homo non inuenitur. Illud igitur, quod eſt cauſa determinationis magnitudinis, & augmenti eſt principalis cauſa augmenti. Hoc autē non eſt ignis. Manifeſtum eſt enim, quod ignis augmētum non eſt vſque ad determinatam quantitatem, ſed in infinitum extenditur, ſi in infinitum materia combuſtibilis inueniatur. Manifeſtum eſt igitur quod ignis non eſt principale agens in augmento, & alimento, ſed magis anima. Et hoc rationabiliter accidit, quia determinatio quantitatis in rebus naturalibus eſt ex forma, quæ eſt principium ſpeciei, magis quàm ex materia. Anima autem comparatur ad elemēta, quæ ſunt in corpore viuente, ſicut forma ad materiam. Magis igitur terminus & ratio magnitudinis & augmenti eſt ab anima, quàm ab igne.

LECTIO IX.

Alimentum quō ei, quod alitur, ſit contrarium, & quōdnam ſit oſtendit, quo item pacto, nutritioni, augmento, & generationi animatorum conueniat explicat, ex quo animæ vegetabilis definitionem deducit, qua item demum ratione alimentum ſit ipſius nutritionis inſtrumentum declarat.

C*Vm autem eadem vis animæ ſit, & nutriendi, & generandi primū de alimento determinare neceſſe eſt. Hac. n. à cęteris potētijs, hoc opere ſeiungitur.*

Tex. cõ. 41. *Quoniam eſt eadem potentia animæ vegetatiua & generatiua, de alimento neceſſarium eſt determinare primum. Separatur enim ab alijs potentijs, opere hoc.*

Poſtquam Philoſophus oſtendit, ꝙ anima eſt principium operationum, quæ attribuuntur potentię vegetatiuæ, hic intendit de his determinare. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de obiecto ſecundum ſe. ſ. de alimento. Secundo determinat de eo ſecundum quòd congruit operationibus animæ vegetatiuæ. ibi. ¿Quoniam autem non alitur.¿ Tertio potentias diſtinit, quę ſunt principia harum operationum. ibi. ¿Quare huiuſmodi animæ, &c.¿ Circa primum tria facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo proponit id, quod primo aſpectu apparet de alimēto. ibi. ¿Videtur autem eſſe alimentum, &c.¿ Tertio mouet circa hoc dubitationem. ibi. ¿Dubitationem autem habet.¿ Dicit ergo primo, ꝙ cum vegetatiua & generatiua ab eadem communi potentia animæ contineatur, licet vegetatiua, i. nutritiua ſit quædam ſpecialis potentia diſtincta a generatiua, oportet primum determinare de alimento, quod eſt

obiectũ generatiuæ, ſiue nutritiuæ. Hoc enim opere, ſcilicet nutritione, diſtinguitur hæc pars animæ ab alijs ſcilicet intellectiuo, ſenſitiuo, &c. Nam aliæ operationes huius partis, idest animæ hanc præſupponunt.

Deinde cum dicit.

Videtur itaq; nutrito eſſe contrariũ nutrimentũ. At non cuilibet quoduis, ſed id ei, quorum alterum ex altero non ſolum mutuo generatur, ſed incrementa etiam ſuſcipit. Complura nanque contrariorum fiunt quidem ex ſeſe mutuo, ſed non à ſuis omnia contrarijs, incrementa ſuſcipiunt, vt ex ægrotante fit ſanum. At verò nec illa modo eodem ſibi mutuo nutrimentũ eſſe videntur, ſed aqua quidem alimentum eſt igni, ignis autem non nutrit aquã. At ſimplicibus corporibus, horum alterum alimẽti, alterum eius quod nutritur, maxime ſubire rationem videtur.

Tex. cõ. 43. *Videtur autem eſſe alimentum contrarium alito. non omne autem omni, ſed quæcunque contrariorum, non ſolũ generationem habent ex ſeinuicem, ſed & augmentum. Fiunt enim multa ex inuicẽ, ſed non omnia augentur, vt ſanum ex laborante. Videntur autem neq; illa eodem modo ſibi inuicem eſſe alimentum, ſed aqua quidem igni alimentum eſt, ignis autem non alit aquam. In ſimplicibus igitur corporibus, hoc eſſe videtur maxime, aliud quidem alimentum, aliud verò id quod alitur.*

Proponit illud, quod primo aſpectu de alimento apparet, & proponit tria, quorũ primum eſt, quod alimẽtum videtur eſſe cõtrarium ei, quod alitur: & hoc ideo, quia nutrimentum conuertitur in id, quod nutritur: generationes autem fiunt ex contrarijs. Secundum autem eſt, quod non videtur quodcunque contrarium ſufficere ad rationem alimenti, ſed oportet quòd non ſit de illis contrarijs, quæ habent generationem ex ſe inuicem. Nutrimentum. n. conuertitur in ſubſtantiam nutriti. vnde quæcunque contraria inſunt in ſubſtantia, ſecundũ quæ fiunt alterationes adinuicem, & nõ generationes, non pertinent ad rationem alimenti. Non enim dicimus quod infirmum ſit nutrimentũ ſani, vel album nigri, aut aliquid huiuſmod. Quõ autem in ſubſtantijs ſit aliqua contrarietas, alia quæſtio eſt. Tertio oportet qđ ſit de illis contrarijs, quæ augmentum ſuſcipiunt ex inuicem, quia ad alimentum videtur ſequi augmentum. Vnde licet igne generetur aqua, ſicut è conuerſo, nõ tamen dicitur quod ex igne nutriatur ignis, quantum liquores humidi cedunt in ignis nutrimentum: quia. ſ. dũ ignis in aquam conuertitur, non apparet noua aquæ generatio, ſed ignis præexiſtẽs, ad ſui conſeruationem & augmentum videtur in ſe humorẽ conuertere. Et ideò in elementis videtur ſolus ignis nutriri, & ſola aqua eſſe eius nutrimentum ſecundum quod ad aquam pertinent omnes humores & liquores. Deinde cum dicit.

Quæſtio *Verum enim is locus dubitationem habere videtur. Sunt enim qui dicunt ſimile ſimili nutriri, quemadmodũ & accreſcere: quibuſdam autem, vti diximus, non hæc ſententia, ſed contraria placet, cenſentque non ſimile ſimili, ſed contrario contrarium ali. Etenim fieri nequit (vt inquiunt) vt à ſimili ſimile patiatur. Alimentum autem mutatur atque digeritur, mutationemue rerum omnium in oppoſitum, vel in medium eſſe conſtat. Præterea nutrimentum quidem aliquid patitur ab eo, quod alitur, hoc autem ab alimento non patitur quicquam, quemadmodum nec à materia faber, ſed materies (vt patet) à fabro, qui quidem ex otio mutatur tantum ad operandum.*

Dubitationem autem habet. Dicũt enim hi quidem ſimile ſimili ali, ſicut & augeri. Alijs autem, ſicut diximus, e contrario videtur ali contrarium contrario, tanquam impaſſibile ſit ſimile à ſimili, alimentum autem mutari & decoqui. Mutatio autem omnibus contrarium eſt, aut medium. Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo, quod alitur, ſed non hoc ab alimento, ſicut nec faber à materia, ſed ab illo hæc: faber autem mutatur ſolum in actum ex otio. Tex. cõ. 44

Mouet quandam dubitationem circa prædeterminata. Et primo obijcit ad vtranque partẽ. Secundo ſoluit eã ibi. {Vtrum autem ſit alimentũ, &c.} Oritur autẽ dubitatio circa hoc, qđ ſupra dictum eſt, quod alimentum oportet eſſe contrariũ, quibuſdam autem videtur quod alimentum oporteat eſſe ſimile eo quod alitur. Alimentũ. n. eſt cauſa augmenti: oportet autem q̃ ſimile ſimili augeatur. Si. n. aliquid diuerſum apponeret alicui non eſſet eiuſdem augmentũ, ſed naturæ extraneæ adiunctio. Videtur igitur quod oporteat ſimile ſimili ali. Alijs autem vr̃, quod alimentum oportet eſſe cõtrarium ei, quod alitur, ſecundum id, quod ſupra dictũ eſt. Et ad hoc inducũtur duplici ratione. quarũ prima eſt, quia alimentum in contrarium aut medium, ſicut albũ, mutatur in nigrum aut pallidum. Medium autem eſt quodammodo contrarium. Pallidum enim albo comparatum, eſt nigrum: nigro verò comparatum, eſt albũ. eſt enim compoſitum ex vtroque. ergo nutrimentum, eſt contrarium ei, quod alitur, & in quod mutatur. Secunda ratio eſt, quia agens eſt contrarium patienti, nõ enim ſimile à ſimili patitur. Alimentum autem patitur ab eo quod alitur, alteratur enim ab eo, & digeritur. Id autem, quod alitur, non patitur ab alimento. Sicut neque artifex patitur à materia, ſed è conuerſo, materia enim mutatur, non autem artifex, niſi forte per accidens, ſecundum quod exit de potentia in actum. Videtur igitur quod alimentum ſit contrarium ei, quod alitur. Prima igitur harum rationum ſumitur ex contrarietate quam oportet eſſe inter terminos mutationis. Secunda verò ex contrarietate, quam oportet eſſe inter agens & patiens. Id enim quod alitur, & agit in alimentum eſt terminus, in quem alimentum mutatur. Tex. cõ. 45.

Deinde cum dicit.

At enim intereſt planè, ſi nutrimentũ ſit id, quod vltimo tandem adiungitur, atq; additur, an non hoc, ſed id, quod primum ingreditur. Quod ſi vtrunque quidẽ eſt alimentum, alterum tamen eſt digeſtum, alterum indigeſtũ, vtroq; profectò modo & cõtrario contrarium, & ſimile ſimili, vere licet nutriri. Nam ſi vt indigeſtum ſumatur, contrarium, contrario alitur, Si vt digeſtum, ſimile ſimili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet illos vtroſque partim rectè, partim non rectè dicere, atque ſentire. Reſpondet quæſtioni. Alimẽtum initio diſsimile eſt poſtea verò ſimile euadit

Vtrum autem ſit alimẽtum quod vltimo aduenit, aut quod primo, habet differentiam. Si verò vtrunq;, ſed hoc quidem non coctum, illud autẽ coctum, certe vtroque modo continget alimentum dicere. quatenus. n. non coctum, eatenus contrarium contrario alitur: quatenus autem coctum, ſimile ſimili nutritur. Quare manifeſtum quod dicunt quodammodo vtique & rectè & non rectè.

Soluit propoſitam dubitationẽ dicens, quod differt quantum ad propoſitam quæſtionem, vtrum alimentũ dicatur id quod vltimo aduenit, ſcilicet poſt decoctionem, & digeſtionem, an illud quod primo aſſumitur, ſcilicet antequam digeratur & decoquatur. Et ſi dici poſſit vtrunque horum, alimentum, vnum horum quaſi alimentum decoctum, aliud verò quaſi non decoctũ, ſecundum vtranque partem quæſtionis poterit indicari de alimento. Quia inquantum alimentum dicitur non decoctum, ſic contrarium contrario alitur, hoc. n. eſt quod patitur & mutatur. Inquãtum verò eſt coctũ ſic alitur ſimile ſimili, agens enim aſſimilat ſibi patiens, vnde in fine paſſionis oportet paſſum eſſe ſimile agenti, & per hunc modum poteſt augere id, quod alitur.

Et

Et ſic patet quod vtrique prædictorum opinantium, aliquo modo dicunt recte, & aliquo modo non dicunt recte. Deinde cum dicit.

Cum autem nihil nutriatur, quin habeat vitam, animatum id erit profecto corpus, quod alitur, ea ſane ratione, qua eſt animatum. Quare & nutrimentum ad animatum per ſe refertur, & non per accidens.

Tex.cõ. 46.

Quoniam autem nihil alitur, non participans vitam, animatum vtique erit corpus, quod alitur, quatenus animatum. quare & alimentum ad animatum eſt, & non ſecundum accidens.

Determinat de alimento ſecundum quòd conuenit operationibus animæ vegetatiuæ. Et primo ſecundum quòd congruit nutritioni. Secundo ſecundum quòd congruit augmento. ibi. {Eſt aũt alterũ alimento, &c.} Tertio ſecundum quod congruit generationi. ibi. {Et generationis autem factiuum, &c.} Dicit ergo primo, ꝙ nihil nutritur quod non participet vitam. omne autem participans vitam eſt animatũ: ſequitur ergo ꝙ corpus quod alitur, ſit animatum. Alimentum autem eſt in potentia ad id, quod alitur, conuertitur.n. in ipſum: relinquitur ergo quòd alimentum inquantum eſt nutritionis obiectum, ſit aliquid exiſtens in potentia ad animatum per ſe, & non ſecundum accidens. Conſiderãdum eſt aũt, quòd nihil proprie nutritur niſi animatũ: ignis autem videtur quidem per quandam ſimilitudinem nutriri, non autem proprie nutritur, quod ſic patet. Id proprie nutriri dicimus, quod in ſeipſo aliquid recipit ad ſuiipſius conſeruationem: hoc autem in igne videtur quidem accidere, ſed tamẽ non accidit. Cum enim igne accenſo aliqua materia combuſtibilis additur, in illa materia combuſtibili nouus ignis generatur, non autem ita, quòd illud combuſtibile additũ cedat in conſeruationem ignis, in alia materia prius accenſi. Puta ſi aliquod lignum de nouo ignitur, per hanc ignitionẽ non conſeruatur ignitio alterius ligni prius igniti. totus enim ignis qui eſt ex congregatione multorũ ignitorum, non eſt vnus ſimpliciter, ſed videtur vnus aggregatione, ſicuti aceruus lapidum eſt vnus: & propter talem vnitatem, eſt ibi quædam ſimilitudo nutritionis. Sed corpora animata vere nutriuntur, quia per alimentum conſeruatur vita in illa parte eadem, quę prius fuit. Et propter hoc etiam ſola animata vere augentur, quia quælibet pars eorum nutritur, & augetur, quod non conuenit rebus inanimatis, quæ videntur per additionem creſcere. Non enim creſcit id quod prius fuit, ſed ex additione alterius conſtituitur quoddam aliud totum maius. Ideò autem ſimilitudo augmẽti, & nutrimenti præcipue apparet in igne, quia ignis habet plus de forma, quàm alia elementa, & eſt potentior in virtute actiua, vnde propter hoc quod manifeſte alia conuertit in ſe videtur nutriri & augeri.

Ignis non proprie nutritur.

Sola viuentia proprie ac vere nutriuntur atque agũtur

Deinde cum dicit.

Atqui diuerſa eſt alimenti ratio, vt nutrit & auget. Nam vt ipſum animatum quantum eſt quoddam, auget. Vt eſt hoc aliquid & ſubſtantia, nutrit. Conſeruat enim ſubſtantiam, & eſt eouſque profecto, quouſque nutritur.

Eſt autem alterum, alimento & actiuo, eſſe. Secundum enim quod quantum aliquod animatum, eſt actiuum: ſecundum autem quod hoc aliquid, & ſubſtantia, alimentum eſt: ſaluat enim ſubſtantiam, & eo vſque hoc ſit, quouſque alatur.

Alimẽtum nutrit, & auget nutrit ſubſtãtiam auget illius quantitatẽ.

Oſtendit quomodo alimentum congruit augmẽto. Et dicitur quod licet idem ſit ſubiecto, quod eſt obiectum nutritionis prout dicitur alimentum & quod eſt obiectum augmenti, prout dicitur augmentatiuum, tamen differt ratione. Dictum eſt enim quod alimentum eſt in potentia ad corpus animatum, corpus autẽ animatum & eſt quoddam quantum, & eſt hoc aliquid & ſubſtantia. Secundum igitur quod eſt quoddã quantum ſecundum hoc, alimentum adueniens ei, (quod etiam & ipſum quantum eſt.) facit augmentum, & dicitur augmentatiuum: inquantum autem corpus animatum, hoc aliquid & ſubſtantia eſt, ſic habet rationẽ alimenti. Hoc enim eſt de ratione alimenti, quod conſeruat ſubſtantiam eius quod alitur. Quæ quidem conſeruatio neceſſaria eſt propter continuam conſumptionem humidi a calido naturali, & ideo tandiu durat ſubſtantia eius quod nutritur, quandiu nutriatur.

Deinde cum dicit.

Efficit præterea generationem ac ortũ, non eius quod alitur, ſed talis, quale eſt id, quod nutritur. Iam enim eſt ipſius ſubſtantia, & nihil ſeipſum generat; ſed conſeruat.

Alimentũ eſt cauſa generationis.

Et generationis autem factiuum, nõ eius quod alitur, ſed talis, quale id eſt quod alitur. Iam enim eſt ipſa ſubſtantia. Generat autem nihil ipſum ſeipſum, ſed ſaluat.

Oſtendit quomodo alimentum congruat generationi. Et dicit, quod etiam alimentum eſt factiuum generationis. Semen.n. quod eſt generationis principium, eſt ſuperfluum alimenti: Non tamen alimentũ eſt principiũ generationis eius, quod alitur, ſed alterius quod eſt tale ſecundum ſpeciem, quale eſt quod alitur. quia ſubſtantia quæ alitur, iam eſt, & quod eſt, non generatur, & nihil generat ſeipſum, quia quod generat, iam eſt, quod generatur nondum eſt. Sed aliquid poteſt agere ad ſui conſeruationem. Deinde cum dicit.

Semen eſt ſuperfluum alimenti & cauſa generationis.

Quare tale quidem animæ principium, vis eſt talis. vt id conſeruet, quod ipſam habet, ea nimirũ ratione, qua ipſam habet. Alimentum autem ad operandum præparare videtur, quapropter alimento priuatum eſſe non poteſt.

Quid ſit potentia nutritiua.

Quare tale animæ principium, potentia eſt potens ſaluare ſuſcipiens ipſam, ſecundum quod eſt huiuſmodi. Alimentum autem præparat operationem, vnde priuatum alimento non poteſt eſſe.

Tex.cõ. 48.

Ex præmiſsis accipit diffinitionem potentiarum animæ vegetabilis. Et primo potentiæ nutritiuæ. Secundo totius animæ vegetabilis ibi {Quoniam à fine, &c.} Circa primum primo ex præmiſsis concludit diffinitionẽ potentiæ nutritiuæ, & dicit, quòd cum dictum ſit ꝙ nutrimentum inquãtum huiuſmodi ſaluat nutritum, manifeſtum eſt, quòd hoc principium animę, quod ſ. eſt principium nutritionis, nihil eſt aliud quam potentia potens ſaluare ſuum ſuſceptiuum, inquantũ huiuſmodi. Alimentum verò eſt quod pręparat operationem huiuſmodi potentiæ, inquantum talis potentia mediante alimento ſaluat ſuum ſuſceptiuum. Et propter hoc illud quod priuatur alimento, non poteſt conſeruari. Et quia dixerat quod principium nutritionis eſt potentia animæ, cuius principium eſt etiam alimentum, vt ex dictis patet, ideo ſecundo ibi,

At verò cum hoc in officio tria ſint hæc, neceſſarioq; concurrant, id, inquam, quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit, id quidem quod nutrit eſt ipſa anima prima: Id autem quod nutritur. corpus eſt, quod ipſam animam habet: Ac id, quo nutrit ipſa, eſt alimentum.

Quod nutrit anima Quod nutria corpꝰ quo nutrit alimẽtum.

Quoniam autem ſunt tria, quod alitur, & quo alitur & alens: alens quidem eſt prima anima, quod verò alitur eſt habens hanc corpus: quo verò alitur, alimentum.

Oſtendit quomodo differenter potentia animæ, & alimentum ſunt principia nutritionis. Dicit ergo, quia in nutritione ſunt tria, quod alitur, quo alitur, & alens primum. Primum quidem alens eſt prima anima ſcilicet anima vegetabilis. Illud verò quod alitur eſt corpus habens hanc animam, ſed illud quo alitur eſt alimentum. Sic igitur potentia animæ eſt principium nutritionis vt agens principale, alimentum autem vt inſtrumentum. Deinde cum dicit.

Quid ſit anima vegetatiua.

Atqui cum ſit par, vniuerſas à fine res appellare: finiſq; huius animæ ſit generatio talis, quale eſt id, quod ipſam habet: erit anima primo profectò principium generandi tale, quale eſt id quod hanc ipſam animam habet.

Tex.cõ. 49.

Quoniam autem à fine appellari omnia, iuſtum eſt. Finis autem eſt, & generaſſe quale ipſum eſt: vtique prima anima, & generatiua talis quale eſt ipſum.

Diffinit ipſam primam animam, quæ dicitur anima vegetabilis, quæ quidem in plantis eſt anima, in animalibus pars animæ. Et circa hoc duo facit. Primo diffinit huiuſmodi animam. Ad cuius diffinitionis intellectum ſciendum eſt, quòd inter tres operationes animæ vegetabilis, eſt quidam ordo. Nam prima eius operatio eſt nutritio, per quam ſaluatur aliquid vt eſt. Secunda autem perfectior eſt augmentum, quo aliquid proficit in maiorem perfectionem, & ſecundum quantitatem, & ſecundum virtutem. Tertia autem perfectiſsima & finalis eſt generatio per quam aliquid iam quaſi in ſeipſo perfectum exiſtens, alteri eſſe & perfectionem tradit. Tunc enim vnumquodque maximè perfectum eſt, vt in quarto meteororum dicitur, cum poteſt facere alterum tale, quale ipſum eſt. Quia igitur iuſtum eſt vt omnia diffiniantur & denominentur à fine, finis autem operum animæ vegetabilis eſt generare alterum tale, quale ipſum eſt, ſequitur quòd ipſa ſit conueniens diffinitio primæ animæ, ſcilicet vegetabilis, vt ſit generatiua alterius ſimilis ſecundum ſpeciem. Et quia dixerat quòd alimentum eſt inſtrumentum huius animæ, ne credatur quod non habeat aliud inſtrumentum, ideo ſecundo ibi.

Tria opera animæ vegetabilis. Nutrire. Augere. Generare.

Tex. cõ. 1. Lect. 4.

Id autem, quo nutrit anima, duplex eſt, quemadmodũ & id, quo gubernator gubernat, manus, inquã, & clauus: Atque aliud mouet, atque mouetur, aliud mouetur tantum. Neceſſe eſt autem omne nutrimentum, naturæ ſit talis, quæ digeri poſsit. At digeſtionem efficit calor. Quapropter omne animans habet calorem. Quid igitur ſit alimentum ipſum, vniuerſaliter diximus, poſtea verò de ipſis exactius perſcrutabimur.

Tex. cõ. 50.

In quo viuens alitur duplex eſt, coniunctũ & ſeparatũ.

Eſt autem id, quo alitur, duplex: ſicut, & quo gubernatur, & manus, & temo, hoc quidem mouens & motum, illud autem mouens ſolum. Omne autem alimentum, neceſſarium eſt tale eſſe, vt concoqui poſsit. Operatur autem decoctionem, calidum. Vnde omne animatum habet calorem. Figuraliter quidem igitur alimentum quid ſit, dictum eſt: certificandum autem eſt poſterius de ipſo, in proprijs rationibus.

Oſtendit quod habeat aliud inſtrumentum, & dicit quòd duplex eſt inſtrumentũ, quod alitur, ſicut, duplex eſt inſtrumentum gubernationis, gubernator enim gubernat manu, & temone. manus enim eſt inſtrumentũ coniunctum, cuius forma eſt anima. Vnde temo eſt inſtrumentum mouens nauem & motum à manu, ſed manus non eſt inſtrumentum motum ab aliquo exteriori, ſed ſolum à principio intrinſeco. eſt enim pars hominis mouentis ſeipſum. Sic igitur & nutritionis inſtrumentum eſt duplex, & vnũ ſeparatum quidem & cuius forma nondum eſt anima eſt nutrimẽtum. Oportet autem quod aliud ſit inſtrumentum nutritionis coniunctum. Neceſſe eſt enim quod alimentum decoquatur, quod autem operatur decoctionem, eſt aliquid calidũ. Sicut igitur gubernator mouet temonem manu, nauem autem temone, ita anima mouet calido alimentum, & alimento nutrit. Sic igitur calidum aliquod, eſt inſtrumentum coniunctũ huius animæ, in quo ſcilicet radicaliter eſt calor naturalis digerens. & ꝓpter hoc oportet quod omne animatum quod nutritur, habeat calorem naturalem, qui eſt digeſtionis principium, Si autẽ hæc anima non haberet inſtrumentum coniunctum, non eſſet actus alicuius partis corporis, quod ſoli intellectui competit. Vltimo epilogans quod dixerat concludit quod figuraliter, id eſt vniuerſaliter dictũ eſt quid ſit alimentum, ſed poſterius certius tractandum eſt de alimento, in proprijs rationibus. Fecit enim vnum ſpecialem librum de alimẽto, ſicut de generatione animalium & de motu animalium.

De nutrimẽto, & nutribili.

LECTIO X.

Quomodo ſimile à ſimili patiatur, ex quo deducit ſenſum non in actũ eſſe ipſa ſenſibilia, ſed in potentia, eſt etiam in actu, quo ipſo ſuo opere fungitur, ſenſibilia ipſa cognoſcendo.

De ſenſu in communi.

Determinatis autem his, primum de omni ſenſu cõmuniter, deinde de vnoquoq; dicamus. Fit itaq; ſenſus, cum mouetur atque patitur aliquid, vt diximus. Nam ipſe ſenſus alteratio quædam eſſe videtur. Inquiunt autem quidam, & à ſimili ſimile pati: quod quidem quonam pacto fieri poteſt, aut non poteſt in vniuerſalibus de actione ſermonibus, paſſioneùe diximus.

Senſus paſsiua potentia eſt.

Tex. cõ. 51.

Determinatis autem his, dicamus communiter de omni ſenſu. Senſus autem in moueri aliquid, & pati accidit, ſicut dictum eſt, Videtur enim quædam alteratio eſſe. Aiunt autem quidam, & ſimile à ſimili pati. Hoc autẽ quomodo poſſibile, aut impoſſibile, dictum eſt in vniuerſalibus rationibus, de agere & pati.

Poſtquam determinauit Philoſophus de parte vegetatiua, hic incipit determinare de parte ſenſitiua. Et diuiditur in partes duas. in prima determinat de eo, quod apparet in hac parte, ſcilicet de ſenſibus exterioribus. In ſecũda determinat de eo, quod latet in parte ſenſitiua. ibi. {Quod autem nõ ſit ſenſus alter &c.} Prima diuiditur in partes duas. In prima oſtẽdit quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibile. In ſecunda determinat de ſenſibili & ſenſu ibi. {Dicendum eſt autem ſecundum vnum} Circa primum duo facit. Primo reſumit quædã, quæ ſunt prius dicta. Secundo inueſtigat propoſitum ibi. {Habet autem dubitationẽ &c.} Dicit ergo primo ꝙ determinatis his, quæ pertinent ad ſenſum in communi. De his enim quæ pertinet ad vnumquenque ſenſum ſpecialiter poſtmodum dicet. Duo autem reſumit dicta de ſenſu, quorum vnum eſt, quod ſentire conſiſtit in moueri & pati. Eſt enim ſenſus in actu, quædam alteratio: quod autem alteratur, patitur & mouetur. Aliud autem quod reſumit eſt, quod quidam dicunt ſimile à ſimili pati. Et propter hoc ſentire eſt pati. quidã antiqui Philoſophi poſuerũt, quòd ſimile ſimili cognoſcitur & ſentitur ſicut Emp. poſuit ꝙ terra terra cognoſcitur, ignis igne, & ſic de alijs. Sed hoc quomodo eſſe poſsit vel nõ, quod ſimile ſimili patiatur, dictum eſt in vniuerſalibus rationibus de agere & pati, id eſt in libro de generatione, vbi determinauit de actione & paſsione in communi. Dictum eſt.n. ibi, quod id quod patitur à principio dum patitur eſt contrarium agenti, ſed in fine, quãdo iam eſt paſſum, eſt ſimile. Agens id eſt agẽdo aſsimilat ſibi patiens. Deinde cum dicit.

Lectio 14. & inde. Lectio. 7. & commẽ. 37. Lect. 9 tex. commẽ. 44.

Lib. 1 text commẽ. 56

Habet aũt is locus dubitationem, ambigetque nõ iniuria quiſpiam, cur & ſenſuum ipſorum, ſenſus non ſit, & cur ſine ijs, quæ ſunt extra, non efficiunt ſenſum, cum inſit & ignis, & terra, cæteraq; elementa, quorũ eſt per ſe ſenſus, vel per ea, quæ ipſis accidunt. At enim patet ſenſitiuum non eſſe actu, ſed potentia tantum: quapropter non ſentit. Quemadmodum combuſtibile nõ vritur, ipſum per ſe, ſine eo, quod ipſum vrere poteſt. Vreret enim ſeipſum, & non indigeret eius, qui actu eſt ignis.

Cur ſenſus extremis abiectis indigeat vt ſentiat.

Tex. cõ. 52.

Habet autem dubitationem, propter quid ſenſuum ipſorum non ſit ſenſus, & quare ſine his, quæ ſunt extra, non faciunt ſenſum inexiſtente igne, & terra, & alijs elementis, quorum eſt ſenſus per ſe, aut per ea, quæ accidunt ipſis. Manifeſtum igitur eſt, quòd ſenſitiuũ non eſt actu,

ſed potentia tantum, vnde non ſentit ſicut combuſtibile non comburitur ipſum à ſeipſo, ſine combuſtiuo. Combureret enim ſeipſum, neque indigeret igne actu exiſtente.

Determinat veritatem circa propoſitum. Et circa hoc facit tria. Primo oſtendit, quod ſenſus ſit in potentia. Secũdo quòd quandoque eſt in actu, ibi [Quoniam autem ſentire &c.] Tertio oſtendit quomodo ſenſus reducatur de potentia in actum, ibi [Dicendum autem &c. Circa primum conſiderandum eſt, quod Empe. & quicunque poſuerũt ſimile ſimili cognoſci, poſuerunt ſenſum eſſe actu ipſa ſenſibilia. vt enim cognoſceret omnia ſenſibilia, poſuerunt animam ſenſitiuam eſſe compoſitam quodammodo ex omnibus ſenſibilibus inquantum conſtabat ſecundum eos ex elementis ſenſibilium. Duo ergo ad hanc poſitionem conſequebantur, quorum vnũ eſt, quod ſenſus eſt ipſa ſenſibilia in actu, vt pote cõpoſitus ex eis: & cũ ipſa ſenſibilia in actu ſentiri poſsint, ſequeretur quod ipſi ſenſus ſentiri poſſent. Secundum eſt, quod cum ſenſus ſentire poſsit præſentibus ſenſibilibus, ſi ſenſibilia actu ſunt in ſenſu, vipote ex eis compoſito, ſequitur quod ſenſus poſsit ſentire ſine exterioribus ſenſibilibus. Vtrunque autem horum eſt falſum. Et ideo hæc duo incõuenientia, quæ ſequuntur ad antiquorum poſitionem, ſub quæſtione propoſuit, tanquam quæ per antiquos ſolui non poſsint. Hoc eſt ergo quod dicit, quòd [Dubitationem habet, propter quid non ſunt ſenſus ipſorum ſenſuum. id eſt quare ipſi ſenſus non ſentiuntur. hoc enim videtur ſequi, ſi ſenſus ſint ſimiles ſenſibilibus. etiam habet dubitationem [quare non faciunt ſenſum, [id eſt quare ſenſus non ſentiunt actu [ſine his, quæ ſunt extra, [id eſt ſine exterioribus ſenſibilibus, cum tamen interius exiſtant in ipſis ſenſibus (ſecundum opinionem antiquorum) ignis, & terra, & alia elementa, quæ ſunt ſenſibilia, aut ſecundum ſe, id eſt ſecundum ſuam ſubſtantiam, ſecundum eos, qui nõ diſcernũt inter ſenſum, & intellectum intellectus enim eſt proprie cognoſcitiuus ſubſtantiæ, aut ſecundum accidentia propria, ſcilicet calidum, & frigidum, & alia huiuſmodi, quæ ſunt per ſe ſenſibilia. Quia igitur hæ dubitationes per ſe ſolui non poſſunt, ſi ſenſus habet ſenſibilia in actu, vt antiqui poſuerunt, concludit tanquam manifeſtum, quod anima ſenſitiua non eſt actu ſenſibilis, ſed potentia tantum. Et propter hoc, ſenſus non ſentiunt ſine exterioribus ſenſibilibus, ſicut combuſtibile, quod eſt potentia tantum ignitum, non comburitur à ſeipſo, ſine exteriori combuſtiuo. Si enim eſſet actu ignitum, combureret ſeipſum, & non indigeret exteriori igne ad hoc quod combureretur. Deinde cum dicit.

Sẽſus & ſentire duplicitet potentia & actu. *At verò quoniam ſentire bifariam dicere conſueuimus, nam & id quod potentia videt & audit, videre audireque dicimus & ſi forte dormiat: & id identidem quod iam operatur, dupliciter & ipſe ſenſus profectò dicetur, quidam vt potentia, quidam vt actu ſimiliter & ipſum ſentire, & quod eſt potentia, & quod eſt actu.*

Tex.cõ. 53. *Quoniam autem ſentire dicimus dupliciter. Potentia enim audiens & videns, audire & videre dicimus, etiam ſi forte dormiat: & quod iam operatur dupliciter vtrique dicetur & ſenſus: hic quidem, ſicut potentia; ille verò ſicut actu: Similiter autem & ſentire, & quod potentia eſt, & quod actu.*

Oſtendit quod etiam ſenſus eſt quandoque actu. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ſenſum quandoque eſſe in actu per hoc, quod dupliciter dicimus aliquem ſentire, quandoque enim dicimus aliquem videre, & audire, qui audit & videt in potentia, puta cum aliquis eſt dormiens, quandoque autem dicimus aliquem videre & audire, eo quod eſt in ipſa operatione audiendi, & videndi. Ex quo patet, quod ſenſus, & ſentire dicuntur dupliciter, ſcilicet in actu, & in potentia. Secundo ibi.

Primum igitur id ſcire oportet, nos, inquam, quaſi ſint eadem, pati, moueri, ac operari, ita nunc his vti, ac dicere. Motus enim eſt quidam actus, imperfectus tamen, vt in alijs diximus. Tex.cõ. 54.

Primum igitur, tanquam ſit idem pati, & moueri & agere & mouere dicimus. Et namque motus eſt actus quidam imperfectus tamen, ſicut in alijs dictum eſt.

Manifeſtat quomodo intelligendum ſit quod dictũ eſt, videbatur enim repugnare, quod ſentire dicitur in actu, ei, quod dictum eſt, quod ſentire eſt quoddam pati, & moueri. Eſſe enim in actu videtur magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendum dicit, quod ita dicimus ſentire in actu, ac ſi dicamus, quod pati & moueri ſint quoddam agere id eſt quoddã eſſe in actu. Nam motus eſt quidam actus, ſed imperfectus vt dictum eſt in 3. Phyſic. Eſt enim actus exiſtentis in potentia, ſcilicet mobilis. Sicut igitur motus eſt actus, ita moueri & ſentire eſt quoddam agere, vel eſſe ſecundum actum. Per hoc autem quod dicit, primum ſignificat quod quædam alia poſtmodum ſubdet ad oſtendendum, quomodo ſenſus fiat in actu. Tertio ibi. Tex. cõ. 6. Lectio. 11.

Ea verò cuncta quæ patiuntur, atque mouentur ab actiuo, & ab eo, quod eſt actu, patiuntur, atque mouentur, Iccirco, fit vt tum a ſimili ſibi, tum à diſsimili, res omnis patiatur, vt diximus. Patitur enim eo quod eſt diſsimilis, at cum eſt paſſa, tum ſimilis eſt vt patet. Nihil patitur niſi ab actiuo neqs mouetur niſi ab eo quod eſt in actu.

Omnia autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & actu ente. Vnde eſt quidem tanquam à ſimili pati, eſt autem vt à diſſimili ſicut à diſſimili, ſicut diximus. Patitur enim quod diſſimile, paſſum autem ſimile eſt.

Oſtendit ſecundum prædicta, quomodo antiquorum poſitio non poſsit eſſe vera, ſcilicet quòd ſimile ſimili ſentitur. Dicit ergo, quòd omnia quæ ſunt in potentia, patiuntur, & mouentur ab actiuo, & exiſtente in actu, quod, ſcilicet dum facit eſſe in actu ea, quæ patiuntur, aſsimilat ea ſibi, vnde quodãmodo patitur aliquis aliquid à ſimili, & quodammodo à diſsimili, vt dictum eſt. quia à principio dum eſt in transmutari & pati, eſt diſsimile, in fine autem, dum eſt iam tranſmutatum eſſe & paſſum, eſt ſimile. Sic igitur & ſenſus poſtquam factus eſt in actu à ſenſibili, eſt ſimilis ei: ſed ante non eſt ſimilis. Quod antiqui non diſtinguentes errauerunt. Tex. cõ. 19.

LECTIO XI.

Diſtinguit quippiam eſſe in potentia bifariam vel ſimpliciter, vel ſecundum quid: & ad intellectum applicans oſtendit quo modo ex potentia reducatur in actum non quidem patiendo, ſed potius ſeipſum perficiendo.

DEinde diſtinguendum eſt de potentia, atque actu, nunc enim de his ipſis ſimpliciter dicimus.

Diſtinguendum eſt autem, & de potentia, & actu. Nunc enim ſimpliciter dicimus de ipſis. Tex.cõ. 55.

Poſtquam Philoſophus oſtendit ſenſum eſſe in potentia & actu, nunc intendit oſtendere quomodo educatur de potẽtia in actum. Et diuiditur in partes duas. In prima diſtinguit potentiam & actum, & oſtendit quomodo diuerſimode aliquid educatur de potentia in actum, vtens exemplo in intellectu. In ſecunda parte oſtẽdit propoſitum circa ſenſum, ibi, [Sentitiui autem. Circa primum tria facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo diſtinguit potentiam, & actum circa intellectum, ibi. [Et quidem enim ſic ſciens &c. [Tertio

oſtendit

oſtendit quomodo educitur aliquid de vtraque potentia in actum, ibi §Ambo quidem igitur &c.§ Dicit ergo primo, quòd dicendum eſt de potentia, & actu, id eſt oſtendendum quot modis dicitur aliquid in potentia, & quod modis in actu: quod neceſſarium fuit, quia in ſuperioribus, ſimpliciter, id eſt abſque diſtinctione vſus eſt potentia, & actu. Deinde cum dicit.

Potentia atque actus dupliciter dicunt ſimpliciter ſecundũ quid ſiue pure, & mute.

Nam eſt hoc pacto quiſpiam ſciens, vt ſi dicamus hominem eſſe ſcientem, quia homo eſt talis ſuapte natura, vt ſit ſciens, atque ſcientiam habeat. Eſt etiam hoc pacto quippiam ſciens, vt hominem eum iam dicimus eſſe ſcientem, qui Geometriam, aut Grammaticam habet, atque horum vterque non eodem modo poteſt potentiæque ſubijcitur, ſed alter quidem ex eo, quia genus ipſum eſt tale materia ſua. Alter verò propterea quod cum voluerit contemplari, poteſt idipſum facere, niſi quid externum forte prohibeat, impedimentoque fiat. At præter ipſos eſt iſte, qui iam contemplatur, & eſt actu proprieque ſciens, hoc A.

Tex. cõ. 56.

Eſt enim ſic vt ſciens aliquid, ſicut ſi dicamus hominẽ ſcientem eſſe, quoniam homo. ex eorum numero eſt, quæ ſcientiam habere poſſunt. Eſt autem ſicut iam eſſe dicimus ſcientem, habentem grammaticam. Vterque autem horum non eodem modo potens eſt. Sed hic quidem, quoniam genus huiuſmodi & materia eſt, ille autem, quia volens, poteſt conſiderare, niſi aliquid prohibeat externum. Iam autem conſiderans actu eſt, & proprie ſciens hanc literam A.

Diſtinguit potentiam, & actum circa intellectum. Et dicit, quòd vno modo dicitur aliquid in potentia, puta homo ſciens, quia habet naturalem potentiam ad ſciendum ſicut homo dicitur eſſe de numero ſciẽtium & habentium ſcientiam, inquãtum habet naturam ad ſciendum, & ad habendum habitum ſcientiæ. Secundo modo dicimus aliquem eſſe ſciẽtem, quod aliqua ſciat, ſicut dicimus habentem habitum alicuius ſcientiæ, puta grammaticæ, eſſe iam ſcientem. Manifeſtum eſt autem, quòd vterque horum dicitur ſciens, ex eo quod aliquid poteſt, ſed non eodem modo vterque eſt potens ad ſciendum. Sed primus quidem dicitur potens, quia eſt genus huiuſmodi, & materia, ſcilicet quia habet naturalem potentiam ad ſciendum, per quem collocatur in tali genere, & quia eſt in potentia, puta ad ſcientiam, ſicut materia ad formam. Secũdus autem, ſcilicet qui habet habitum ſcientiæ, dicitur potens, quia cum vult, poteſt conſiderare, niſi aliquid extrinſecum per accidẽs impediat, puta vel occupatio exterior, vel aliqua indiſpoſitio ex parte corporis. Tertius autem, qui iam conſiderat, eſt in actu, & iſte eſt qui proprie & perfectè ſcit ea, quæ ſunt alicuius artis, puta hanc literam A quæ pertinet ad grammaticam, de qua ſupra fecit mentionem. Horum igitur trium, vltimus eſt in actu tantum, primus in potẽtia tantum, ſecundus autem in actu reſpectu primi, & in potentia reſpectu ſecundi. Vnde manifeſtum eſt, quòd eſſe in potentia, dicitur dupliciter. ſcilicet de primo, & ſecundo, & eſſe in actu dicitur dupliciter, ſ. de ſecundo, & tertio. Deinde cum dicit.

Ambo igitur illi primi, potentia quidem ſunt ſcientes, vt diximus, verum vnus indiget alteratione per diſciplinam, qua quidem nonnunquam etiam ex habitu contrario, diſpoſitioneque mutatur. Alter habet quidem ſenſum, aut grammaticam, ſed indiget operationis, vt ex otio tandem operationiſque vacuitate, agat, ac operetur, atque hic modus potentiæ diuerſus eſt, vt patet ab antea dicto.

Ambo igitur primi, ſecundum potẽtiam ſcientes ſunt Sed hic quidem per doctrinam alteratus eſt, & multotiens ex contrario mutatus habitu, hic autem ex eo quòd habet ſenſum, aut grammaticam, non agit autem ex eo quòd ad agendum excitatur, verum alio modo, atque antea cum nondum habitum eſſet adeptus.

Oſtendit quomodo de vtraque potentia aliquid reducitur in actum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo de vtraque potentia aliquid in actum reducitur. Secundo, oſtẽdit vtrum talis reductio ſit ſecundum aliquam paſsionem, ibi §Non eſt autem ſimpliciter neque pati &c.§ Dicit ergo primo, quòd cum ambo primi ſint ſcientes ſecundum potentiam, & id quod eſt in potentia, reducatur in actum, alio modo reducitur in actum aliquid de potentia prima, & aliter de ſecunda. Nam quod eſt in potentia primo modo, reducitur in actum, quaſi alteratus per doctrinam, & motus ab aliquo alio exiſtẽte in actu, ſicut à magiſtro, & multotiens talis mutatio eſt ex cõtraria habitu. Quod ideo dicit, quia cum aliquis reducitur de potentia prima in actum, ex ignorante fit ſciens. Ignorans autem dicitur dupliciter, vno modo ſecundum ſimplicem negationẽ, quando nec veritatem cognoſcit nec contrario errore detinetur, & qui ſic ignorans eſt, fit actu ſciens, non. q. mutatus de contrario habitu, ſed ſolum ſicut acquirẽs ſcientiam. Alio modo dicitur aliquis ignorans, ſecundum prauam diſpoſitionem, vt pote quia detinetur errore contrario veritati, & hic in actum ſcientiæ reducitur quaſi de contrario habitu mutatus. Qui verò eſt in potentia ſecundo modo, vt, ſcilicet iam habens habitum, tranſit ex eo, quòd habet ſenſum, aut ſcientiam, & non agit ſecundum ea, in agere, quia, ſcilicet fit agẽs ſecundum ſcientiam. Sed alio modo iſte fit actu, & alio modo primus. Deinde cum dicit.

Ignorantia duplex.

Pati dupliciter ſumitur proprie, & cõmuniter.

At verò neque ipſum pati, ſimplex eſſe videtur, ſed aliud eſt à contrario corruptio quædam, aliud ſalus potius eſt eius, quod eſt potentia, ab eo, quod eſt actu, ſimileque, perinde, atque potentia ſeſe habet ad actum.

Tex. cõ. 63.

Non eſt autem ſimplex, neque ipſum pati, ſed aliud quidem corruptio quædam à contrario, aliud autem ſalus magis eius, quod potentia eſt, ab eo, quod eſt actu, & à ſimili, atque ita ſe habente, ſicut potentia ſe habet ad actum.

Manifeſtat vtrum ſecundum quòd aliquid educitur de potentia in actum ſcientiæ primo modo, vel ſecundo, poſsit dici pati. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur pati. Secundo manifeſtat propoſitum, ibi §Speculans autem fit habens ſcientiam.§ Dicit ergo primo, quòd ſicut potentia, & actus non dicuntur ſimpliciter, ſed multipliciter, ita, & pati nõ vno modo, ſed multipliciter. Dicit enim pati vno modo, ſecundum quandam corruptionem, quæ fit à contrario. Paſsio enim proprie dicta, videtur importare quoddã decrementum patientis, inquantum vincitur ab agente: decrementum autem patienti accidit ſecundum quod aliquid à patiente abijcitur quæ quidem abiectio, corruptio quædam eſt: vel ſimpliciter, ſicut quando abijcitur forma ſubſtantialis vel ſecundum quid, ſicut quãdo abijcitur forma accidentalis. Huiuſmodi autem formæ abiectio, fit à contrario agente: abijcitur enim forma à materia vel ſubiecto, per introductionem contrariæ formæ, & hoc eſt à contrario agente. Primo igitur modo proprie dicitur paſsio, ſecundum quòd quædam corruptio fit à contrario. Alio modo paſsio communiter dicitur & minus proprie, ſecundum, ſcilicet quòd importat quandam receptionem. Et quia quòd eſt receptiuum alterius, comparatur ad ipſum, ſicut potentia ad actum: actus autem eſt perfectio potentiæ, ideo

Pati dupliciter.

hoc

hoc modo dicitur paſsio, non ſecundum quod fit quædam corruptio patientis, ſed magis ſecundum quod fit quædam ſalus, & perfectio eius, quod eſt in potentia, ab eo, quod eſt in actu. Quod enim eſt in potentia, non perficitur, niſi per id, quod eſt in actu. Quod autem in actu eſt, non eſt contrarium ei, quod eſt in potentia, inquantum huiuſmodi, ſed magis ſimile. nam potentia nihil aliud eſt, quàm quidam ordo ad actum, niſi autem eſſet aliqua ſimilitudo inter potentiam, & actum, non eſſet neceſſarium quòd proprius actus fieret in propria potentia. Potentia igitur ſic dicta, non eſt à contrario, ſicut potentia primo modo dicta, ſed eſt à ſimili, eo modo quo potentia ſe habet ſecundum ſimilitudinem ad actum. Deinde cum dicit.

Fit enim contemplans, quod ſcientiam habet. Quod quidem aut non eſt alterari (in ipſum enim fit incrementum & in actum perfectionemue) aut aliud alterationis eſt genus. Quocirca non rectè ſe habet, dicere ipſum ſciens, cum ſit, alterari, ſicut nec ædificatorem, cum ædificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod eſt intelligens potentia, atque ſciens, id non doctrinam appellare oportet, ſed aliud nomen eſt æquum habere.

Tex. cō. 58. *Speculans enim fit, habens ſcientiam: quod certe, aut non eſt alterari, (in ipſum enim additio eſt, & in actu) aut alterum genus alterationis eſt. Vnde non bene habet dicere ſapientem, cum ſapiat, alterari, ſicut nec ædificatorem, cum ædificat. In actum igitur ducens, ex potentia ente ſecundum intelligere, & ſapere, non doctrinam appellare, ſed alteram habere denominationem iuſtum eſt.*

Manifeſtat, vtrum quod educitur de potentia in actum ſcientiæ patiatur. Et primo manifeſtat hoc circa id, quod educitur de ſecunda potētia in actum purum Secundo autem manifeſtat hoc circa id, quod educitur de potentia prima in habitum, ibi {Ex potentia autem &c.} Dicit ergo primo, quòd habens ſcientiam, id eſt habitualiter ſciens, fit actu ſpeculans. Sed hoc aut non eſt vere, & proprie alterari, & pati, quia, vt dictum eſt, non eſt proprie paſsio & alteratio, cum de potētia procedit in actum, ſed cum aliquid de contrario mutatur in contrarium. Cum autem habitualiter ſciens, fit ſpeculans actu, non mutatur de contrario in contrarium, ſed proficit in eo quod iam habet. Et hoc eſt quòd dicit quòd {eſt additio in ipſum, & in actum.} Additur, enim ei perfectio, ſecundum quod proficit in actum, Aut ſi dicatur alterari, & pati, erit aliud genus alterationis, & paſsionis non proprie dictæ. Et hoc manifeſtat per exemplum dicens, ꝙ bene ſe habet, dicere ſapientem habitualiter, cum ſapiat actu, alterari, ſicut neque dicimus ædificatorem alterari, cum ædificat. Concludit autem vlterius, quòd cum ille, qui tranſit de habitu in actum, non accipiat de nouo ſcientiam, ſed proficiat, & perficiatur in eo quod habet: doceri autem, ſciētiam eſt acquirere: manifeſtum eſt, quòd cum educitur aliquis de potentia in actum, ſecundum hoc ꝙ incipit facere eum intelligere actu, & ſapere, non eſt iuſtum ꝙ talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrinæ, ſed aliquam aliam poteſt habere, quæ quidem forte non eſt poſita, ſed poteſt poni. Deinde cum dicit.

At quod ex eo quod eſt potentia, diſcit, accipitque ſcientiam ab eo quod eſt actu ſciens, atque ab ipſo docente, id autem aut non eſt dicendum pati, ac alterari, aut duos alterationis eſſe modos fateamur oportet: eam, inquam, mutationem, quæ ad priuatiuas eſt diſpoſitiones, & eam quæ eſt ad habitus atque naturam.

Ex potentia autem ente, addiſcens, & accipiens ſcientiam ab eo qui actu, & doctus eſt, & docet, aut neque pati dicendum (ſicut dictum eſt) aut duos eſſe modos alterationis, & eam, quæ in priuatiuas diſpoſitiones eſt, mutationem, & eam, quæ eſt in habitus & naturam.

Manifeſtat, vtrum cum aliquis exit de prima potentia in actum ſcientiæ, alteretur, & patiatur. & dicit ꝙ cum aliquis prius ſciens in potētia tantum fit addiſcens & accipiens ſcientiam ab eo, qui eſt actu ſciens, & à magiſtro, vel nō debet dici pati ſimpliciter, & alterari, aut dicendum eſt eſſe duos modos alterationis. quorum vnus alterationis eſt ſecundum {mutationem, in priuationis diſpoſitiones,} id eſt in diſpoſitiones contrarias, quibus priuantur, propter diſpoſitiones prius exiſtentes, quia vnum contrariorum eſt priuatio alterius, Alter verò alterationis modus eſt ſecundum {mutationem in habitum, & naturā,} id eſt ſecundum quòd recipiuntur aliqui habitus, & formæ, quæ ſunt perfectiones naturæ, abſque eo quod aliquid abijciatur. Ille igitur, qui addiſcit ſcientiam, non alteratur, neque patitur primo modo, ſed ſecundo. Videtur autem hoc eſſe cōtrarium eius quod ſuprà dixit, quòd multotiens qui addiſcit ſcientiam, mutatus eſt à contrario habitu, & ita videtur quòd ſit alteratio ſecundum mutationem in priuatiuas diſpoſitiones. Sed dicēdum quòd cum aliquis ab errore reducitur ad ſcientiam veritatis, eſt ibi quædam ſimilitudo alterationis, quæ eſt de contrario ad contrarium, non tamen vere eſt ibi talis alteratio. Nam alterationi, quæ eſt de contrario in cōtrarium, vtrunque per ſe, & eſſentialiter cōmpetit. ſcilicet ꝙ ſit à contrario, & quòd ſit in contrarium. Sicut enim dealbatum non eſt niſi ad album, ita nō eſt niſi à nigro vel medio, quod reſpectu albi, eſt quodammodo nigrum. Sed in acquiſitione ſcientiæ accidit quòd ille, qui acquirit ſcientiam veritatis, prius fuerit in errore. abſque hoc enim poteſt adduci ad ſcientiam veritatis, vnde non eſt vere alteratio de cōtrario in contrariū. Item dubitatur de hoc qđ dicit, quod ille, qui accipit ſcientiam fit actu ſciens à ſciente in actu, & magiſtro. Hoc enim non ſemper fit, ſcientiam enim aliquis acquirit, non ſolum addiſcendo à magiſtro, ſed etiam per ſe inueniendo. Et ad hoc dicendum eſt, quòd ſemper cum aliquis eſt in potentia ſciens, ſi fiat actu habens ſcientiam, oportet quòd hoc ſit ab eo quod eſt actu. Conſiderandum tamen eſt, ꝙ aliquid aliquando reducitur de potentia in actum ab extrinſeco principio tantum. ſicut aer illuminatur ab eo, quod eſt actu lucidum, quandoque autem & à principio intrinſeco, & à principio extrinſeco. ſicut homo ſanatur, & à natura, & à medico, vtrobique autem ſanatur à ſanitate in actu. Manifeſtum eſt enim quòd in mente Medici eſt ratio ſanitatis, ſecūdum quam ſanat. oportet etiam in eo, qui ſanatur ſecundum naturam, eſſe aliquam partem ſanam, ſcilicet cor, cuius virtute aliæ partes ſanantur, & cum Medicus ſanat, hoc modo ſanat, ſicut natura ſanaret ſcilicet calefaciendo, aut infrigidando, aut aliter tranſmutando. vnde Medicus nihil aliud facit quàm quòd auxiliatur naturæ ad expellendum morbum, quo auxilio natura non egeret, ſi eſſet fortis. Eodem autem modo ſe habet in ſcientiæ acquiſitione. homo enim acquirit ſcientiam, & à principio intrinſeco dum inuenit, & à principio extrinſeco dum addiſcit. Vtrobique autem reducitur de potentia in actum, ab eo quod eſt actu. Homo enim per lumen intellectus agentis, ſtatim cognoſcit actu prima principia naturaliter cognita, & dum ex eis cōcluſiones elicit, per hoc quòd actu ſcit, venit in actualem cognitionem eorum, quæ potentia ſciebat. Et eodem modo exterius docens ei auxiliatur ad ſciendum, ſcilicet ex principijs addiſcenti notis, deducens eum per demonſtrationem in concluſiones prius ignotas. Quod quidem auxilium exterius homini neceſſarium nō eſſet, ſi adeo eſſet perſpicacis

Ad veram alterationē quid.

ſpicacis

ſpicacis intellectus, quod per ſeipſum poſſet ex principijs notis concluſiones elicere, quæ quidem perſpicacitas hominibus adeſt ſecundum plus & minus.

LECTIO XII.

Quam differenter ab intellectu ſenſus educatur de potentia in actum, oſtendit, & ea, quæ dixit, epilogat.

HAec quum ita ſint, prima quidem mutatio ſenſitiui, ab eo quod generat fit, cum autem ortum, ac generatum eſt, habet iam ſenſum, perinde atque ſcientiam: & ſentire actu, ſimile eſt contemplari.

Tex. cō. 59. *Senſitiui autem prima quidem mutatio fit à generante. Cum autem generatum eſt habet iam ſicut ſcientiam. Et ſentire ſecundum actum, ſimiliter dicitur ipſi conſiderare.*

Poſtquam Philoſophus diſtinxit potētiam, & actum & oſtendit quomodo aliquid de potentia in actum exeat circa intellectū, qđ dixerat de intellectu adaptat ad ſenſum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quomodo circa ſenſum aliquid educitur de potentia in actum. Secundo oſtendit differentiam inter ſenſum & intellectum, ibi § Differūt autem quia huius quidem accidentia &c. § Tertio colligit epilogando, quæ dixerat de ſenſu, ibi § Nunc autem in tantum § Conſiderandum eſt ergo circa primum, quod ſicut in ſcientia eſt duplex potentia, & duplex actus, ita eſt & circa ſenſum. Nam quod nondum habet ſenſum & natum eſt habere, eſt in potētia ad ſenſum. Et quod iam habet ſenſum, & nondum ſentit, eſt potentia ſentiens ſicut circa ſcientiam dicebatur. Sicut autem de potentia prima aliquid mutatur in primum actum, quando acquirit ſcientiam per doctrinam, ita de prima potentia ad ſenſum, aliquid mutatur in actum, vt, ſcilicet habeat ſenſum per generationem. Senſus autem naturaliter ineſt animali. vnde ſicut per generationem acquirit propriam naturam, & ſpeciem, ita acquirit ſenſum. Secus autem eſt de ſcientia, quæ non ineſt homini per naturam, ſed acquiritur per intentionem, & diſciplinam. Hoc eſt ergo quod dicit, quod prima mutatio ſenſitiui fit à generante. Manifeſtat autem primam mutationem, quæ eſt de pura potentia in actum primum ducēs. Nec autem mutatio fit à generante, nam per virtutem, quæ eſt in ſemine, educitur anima ſenſitiua de potentia in actum cum omnibus ſuis potentijs. Cum autem animal iam generatum eſt, tunc hoc modo habet ſenſum, ſicut aliquis habet ſcientiam, quando iam didicit. Sed quando iam ſentit ſecundum actum, tunc ſe habet ſicut ille, qui iam actu conſiderat. Deinde cum dicit.

Differentia tamen eſt. Nam ea, quæ actu ſenſum efficiunt extra ſunt, ipſum, inquam, viſibile & audibile, & ſenſibilium cætera. Cuius cauſa eſt hæc. Actus namque ſenſus ſingularium eſt: Scientia vero vniuerſalium eſt, hæc autem in ipſa anima quodam modo ſunt. Quapropter intelligere quidem, cum quiſpiam voluerit, in ipſo eſt ſitum. Sentire autem non collocatur in ipſo. Neceſſe eſt enim ſenſibile ipſum adeſſe. Pari modo res ſeſe habet & in ſcientijs ſenſibilium, & ob eandem quoque cauſam, quia ſenſibilia ſingularia ſunt & externa, ſicuti diximus. Sed, vt de his exactius dilucidiusque dicamus, dabitur nobis rurſus occaſio.

Tex. cō. 60. *Differunt tamen, quia actiua ſenſitiuæ operationis, extra ſunt, nempe viſibile, & audibile, ſimiliter autem & reliqua ſenſibilium. Cauſa autem eſt, quoniam ſingularium quidem, ſecundum actum ſenſus: Scientia autem vniuerſalium. Hæc enim in ipſa quodammodo ſunt anima, vnde intelligere in ipſa eſt, cum velit. Sentire autem non eſt in ipſa. Neceſſarium enim adeſſe ſenſibile. Similiter autem & hoc ſe habet, & in ſcientijs ſenſibilium, & propter eandem cauſam, quia ſenſibilia ſingularia ſunt, & exteriora. Sed de his quidem certificare, tempus erit rurſum.*

Quia poſuerat ſimilitudinem inter ſentire in actu, & conſiderare, vult oſtendere differentiam inter ea. cuius quidem differentiæ cauſam aſsignare incipit ex differentia obiectiuum, ſcilicet ſenſibilium, & intelligibilium, quæ ſentiuntur & conſiderantur in actu. Senſibilia enim quæ ſunt actiua operationis ſenſitiuæ ſcilicet viſibile, & audibile, & alia huiuſmodi, ſunt extra animam. Cuius cauſa, eſt, quia ſenſus ſecundum actum, ſunt ſingularium quę ſunt extra animam, ſed ſcientia eſt vniuerſalium, quæ quodammodo ſunt in anima. Ex quo patet, quod ille, qui iam habet ſcientiam, non oportet quod quærat extra ſua obiecta, ſed habet ea in ſe, vnde poteſt conſiderare ea cum vult, niſi forte per accidens impediatur. Sed ſentire non poteſt aliquis cum vult, quia ſenſibilia non habet in ſe, ſed oportet quod adſint ei extra. Et ſicut eſt de operatione ſenſuum, ita eſt in ſciētijs ſenſibilium, quia etiam ſenſibilia ſunt de numero ſingularium, & eorum quæ ſunt extra animam. Vnde homo non poteſt conſiderare ſecundum ſcientiam, omnia ſenſibilia, quæ vult, ſed ea tantum, quæ ſenſu percepit. Sed ſecundum certitudinem determinare de his, iterum erit tempus, ſcilicet in 3. vbi agetur de intellectu, & de comparatione intellectus ad ſenſum. Circa ea vero, quæ hic dicuntur, conſiderandum eſt, quare ſenſus ſit ſingularium, ſcientia vero vniuerſalium, & quomodo vniuerſalia ſint in anima. Sciendum eſt igitur circa primum, quod ſenſus eſt virtus in organo corporali, intellectus vero eſt virtus immaterialis quæ non eſt actus alicuius organi corporalis. Vnumquodque autem recipitur in aliquo per modū ſui, cognitio autem omnis fit per hoc, quod cognitum eſt aliquo modo in cognoſcente, ſcilicet ſecundum ſimilitudinem. Nam cognoſcens in actu, eſt ipſum cognitum in actu, oportet igitur quod ſenſus corporaliter, & materialiter recipiat ſimilitudinem rei, quæ ſentitur. Intellectus autem recipit ſimilitudinem eius, quod intelligitur, incorporaliter, & immaterialiter. Indiuiduatio autem naturæ communis in rebus corporalibus, & materialibus, eſt ex materia corporali, ſub determinatis dimenſionibus contenta, vniuerſale autē eſt per abſtractionem ab huiuſmodi materia, & materialibus conditionibus indiuiduantibus. Manifeſtum eſt igitur, quod ſimilitudo rei recepta in ſenſu repræſentat rem, ſecundum quod eſt ſingularis, recepta autem in intellectu, repræſentat rem ſecundum rationem vniuerſalis naturæ. & inde eſt, quod ſenſus cognoſcit ſingularia, intellectus vero vniuerſalia, & horum ſunt ſcientiæ. Circa ſecundum vero conſiderandum eſt, quod vniuerſale poteſt accipi dupliciter. Vno modo poteſt dici vniuerſale ipſa natura communis, prout ſubiacet intentioni vniuerſalitatis. Alio modo ſecundum ſe. Sicut & album poteſt accipi dupliciter, vel id, cui accidit eſſe album, vel ipſum album, ſecundum quod ſubeſt albedini. Iſta autem natura, cui aduenit intentio vniuerſalitatis, puta natura hominis, habet duplex eſſe: vnum quidem materiale, ſecundum quod eſt in materia naturali, aliud autem immateriale, ſecundum quod eſt in intellectu. Secundum igitur, quod habet eſſe in materia naturali, non poteſt ei aduenire intentio vniuerſalitatis, quia per materiam indiuiduatur. Aduenit igitur ei vniuerſalitatis intentio, ſecundum quod abſtrahitur à materia indiuiduali. Non eſt autem poſsibile, quod abſtrahatur à materia indiuiduali realiter, ſicut Platonici poſuerunt. Non enim eſt homo naturalis, id eſt realis, niſi in his carnibus, & in his oſsibus, ſicut probat Philoſophus in 7. Metaphy. Relinquitur igitur, quod natura humana non habet eſſe

Tex. cō. 1. & inde.

Quare ſenſus eſt ſingularium & intellectus vniuerſalium.

Quomodo vniuerſalia ſint in anima, & quomodo in rebus. Vniuerſale dupliciter poteſt conſiderari.

Lectio. 7. Tex. cō. 14.

eſſe præter principia indiuiduantia, niſi tantum in intellectu. Nec tamen intellectus eſt falſus, dum apprehendit naturam communem præter principia indiuiduantia, ſine quibus eſſe non poteſt in rerum natura. Non enim apprehendit hoc intellectus, ſcilicet quòd natura communis ſit ſine principijs indiuiduantibus, ſed apprehendit naturam communem non apprehendendo principia indiuiduantia, & hoc non eſt falſum. Primum autem eſſet falſum, ſicut ſi ab homine albo ſepararem albedinem hoc modo, quòd intelligerem eum non eſſe album, eſſet enim tunc apprehenſio falſa, ſi autem ſic ſepararem albedinem ab homine, quòd apprehenderem hominem, nihil apprehendendo de albedine eius, non eſſet apprehenſio falſa. Non enim exigitur ad veritatem apprehenſionis, vt qui apprehendit rem aliquã apprehendat omnia, quę inſunt ei. Sic igitur intellectus abſque falſitate abſtrahit genus à ſpeciebus, inquãtum intelligit naturam generis nõ intelligendo differentias. Et ſimiliter abſtrahit ſpeciem ab indiuiduis, inquãtum intelligit naturam ſpeciei, non intelligendo indiuidualia principia. Sic igitur patet, quòd naturæ communi non poteſt attribui intentio vniuerſalitatis niſi ſecundum eſſe quod habet in intellectu, ſic enim ſolum, eſt vnum de multis, prout intelligitur præter principia, quibus vnum in multa diuiditur. vnde relinquitur, quòd vniuerſalia ſecundum quòd ſunt vniuerſalia, non ſunt niſi in anima. Ipſæ autem naturæ, quibus accidit intentio vniuerſalitatis, ſunt in rebus. Et propter hoc, nomina communia ſignificantia naturas ipſas, prædicantur de indiuiduis, non autem nomina ſignificantia intentiones. Socrates enim eſt homo, ſed non eſt ſpecies, quamuis homo ſit ſpecies. Deinde cum dicit.

Lege inferius lib. 3. in text. 11. & 35.

Cur hæc vera ſit, Socra. eſt hõ, non autem illa, Socr. eſt ſpecies.

Nunc id ſit à nobis determinatum, cum ſimplex, inquam, non ſit id, quod dicitur eſſe potentia, ſed aliud quidem ſit, vt puer quem militare poſſe dicere licet, aliud autem, vt iſte, qui iam ætate, militarique arte, aptus euaſit ad militandum, ſenſitiuum ſimiliter ſe habere: atque cum ipſorum differentia nomine careat: determinatum autem ſit ipſa eſſe diuerſa, & quo pacto diuerſa ſunt, neceſſe eſt ipſo pati, ac alterari, tanquam proprijs nominibus, vti. Ipſum autem ſenſitiuum potentia tale eſt, quale iam ipſum ſenſibile eſt actu, ſicuti diximus. Patitur igitur, cum eſt non ſimile: at paſſum euaſit ſimile, & eſt tale, quale eſt illud.

Duplex potentia, remota, & propinqua.

Tex. cõ. 61. *Nunc autem tantum ſit diffinitum, quod cum non ſimpliciter ſit id, quod potentia dicitur, ſed aliud quidem, ſicut ſi dicimus, puerum poſſe militare, aliud autem, ſicut*

Tex. cõ. 62. *in ætate exiſtentem, ſic habet & ſenſitiuum. Quoniam autem innominata eſt ipſorum differentia: determinatum eſt autem de his, quod altera ſunt, & quomodo altera: vti neceſſe eſt ipſo pati, & alterari, tanquam proprijs nominibus. Senſitiuum autem potentia tale eſt, quale iam actu eſt ſenſibile, ſicut dictum eſt. Patitur igitur non ſimile exiſtens, paſſum autem aſſimilatum eſt, & eſt tale, quale illud.*

Recolligit quod dictum eſt de ſenſu. Et dicit, quod nunc tantum ſit diffinitum, quòd non ſimpliciter dicitur, quod eſt in potentia, ſed ſimpliciter. Vno enim modo dicimus puerum poſſe militare, ſecundum potentiã remotam. Alio modo poſſe dicimus militare, quoniam iam eſt in ætate perfecta, & hoc ſecundum potentiam propinquam. Et ſimiliter ſe habet in ſenſitiuo. Dupliciter enim eſt aliquis in potentia ad ſentiendum aliquid, vt iam dictum eſt. Et licet non ſint nomina poſita, in quibus harum differentia potentiarũ oſtẽdatur, tamen determinatum eſt quòd iſtę potentiæ ſunt alteræ abinuicem, & quomodo ſint alteræ. Et licet alterari & pati non propriè dicatur aliquid, ſecundum quòd exit de potentia ſecũda in actum, prout habens ſenſum ſit actu ſentiens, tamen neceſſe eſt vti hoc ipſo, quod eſt pati, & alterari, ac ſi eſſent nomina propria & conuenientia: quia ſenſitiuum in potentia eſt tale, quale eſt in actu ſenſibile. Et propter hoc ſequitur, quòd ſecundum quòd patitur à principio, non eſt ſimilis ſenſus ſentienti, ſed ſecundum quòd iam eſt paſſum, eſt aſsimilatum ſenſibili, & eſt tale, quale eſt illud. Quod quia diſtinguere neſcierunt antiqui philoſophi poſuerunt ſenſum eſſe compoſitum ex ſenſibilibus.

LECTIO XIII.

Primum de ſenſibilibus vniuſcuiuſque ſenſus dicendum eſſe proponit. Deinde ſenſibilia diuidit in trıa, in ſenſibilia per accidens, & ſenſibilia per ſe, quorum alia propria, alia communia iure ſunt appellata.

AT enim de vnoquoque ſenſu, deinceps à ſenſibilibus cuiuſque proficiſcentes, dicamus oportet. Atque prius ipſa ſenſibilia diſtinguenda eſſe videntur. Senſibile itaque trifariam dicitur. Senſibilium enim quædam per ſe, quædam per accidens ſentiuntur. Et illorum, rurſus alia ſunt vniuſcuiuſque propria ſenſus, alia communia cunctis.

Deſenſuum obiecto. Senſibile tripliciter.

Dicendum autem eſt ſecundum vnumquemque ſenſum, de ſenſibilibus primo. Dicitur autem ſenſibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per ſe ſentiri, vnum autem per accidens. Duorum autem, aliud quidem proprium eſt vniuſcuiuſque ſenſus, aliud autem commune omnium. Tex. cõ. 63.

Poſtquam oſtendit Philoſophus, quomodo ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, incipit determinare de ſenſibili, & ſenſu. Et diuiditur in partes duas. In prima parte determinat de ſenſibilibus. In ſecunda de ſenſu, ibi{Quod autem vniuerſaliter de omni ſenſu &c.} Prima diuiditur in duas partes. In prima diſtinguit ſenſibilia propria ab alijs modis ſenſibilium. In ſecunda determinat de ſenſibilibus proprijs ſecundum vnumquemque ſenſum, ibi{Cuius quidem eſt viſus &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit diuiſionem ſenſibilium. ſecundo exponit membra diuiſionis, ibi{Dico autem proprium quidem &c.} Dicit ergo primo, quòd antequam determinetur de ſenſu quidnam ſit, oportet primo dicere de ſenſibilibus ſecundum vnumquemque ſenſum, quia obiecta ſunt præuia potentijs. Senſibilia verò tribus modis dicuntur. Vno quidem modo per accidens, & duobus modis per ſe: quorum vno dicuntur ſenſibilia illa, quæ propria ſunt ſingulis ſenſibus, alio modo dicuntur ſenſibilia illa, quæ communiter ſentiuntur ab omnibus, quæ ſentiunt. Deinde cum dicit.

Atque proprium id ſenſibile dico, quo alio ſenſu ſentiri non poteſt, & circa quod error fieri nequit. vt color reſpectu viſus, & ſonus auditus ſapor guſtus. Tactus autem plures differentias habet quidem: indicat tamen de illis, vt cæterorum ſenſuum quiſque de ſuo ſenſibili, & non decipitur. Viſus enim non errat eſſe colorem, aut auditus eſſe ſonum, ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel vbi, aut quid ſonans. Huiuſcemodi igitur ſenſibilia dicuntur vniuſcuiuſque propria ſenſus.

Quid ſit proprium ſenſibile.

Dico autem proprium quidem, quod non contingit altero ſenſu ſentiri, & circa quod non contingit errare. vt viſus coloris, & auditus ſoni, & guſtus ſaporis: Tactus autem plures habet differentias. Sed vnuſquiſque ſenſus indicat de his, & non decipitur, neque viſus, quoniam color, neque auditus, quoniam ſonus ſit, ſed quid eſt coloratum, aut vbi, aut quid ſonans. Huiuſmodi igitur dicuntur propria vniuſcuiuſque ſenſus obiecta.

Exponit

Exponit membra diuiſionis. Et primo exponit quæ ſunt ſenſibilia propria. Et dicit, ꝙ ſenſibile proprium eſt quod ita ſentitur vno ſenſu, quòd non poteſt alio ſenſu ſentiri, & circa quod non poteſt errare ſenſus. ſicut viſus propriè eſt cognoſcitiuus coloris, & auditus ſoni, & guſtus humoris, id eſt ſaporis, ſed tactus habet plures differentias appropriatas ſibi: cognoſcit enim calidum & humidum, frigidum, & ſiccum, graue, & leue, & huiuſmodi multa. Vnuſquiſque autem horum ſenſuum iudicat de proprijs ſenſibilibus, & non decipitur in eis, ſicut viſus non decipitur quòd ſit talis color, neque auditus decipitur de ſono. Sed circa ſenſibilia per accidens vel communia, decipiuntur ſenſus, ſicut decipitur viſus, ſi velit iudicare homo per ipſum, quid eſt coloratum, aut vbi ſit. Et ſimiliter decipitur quis, ſi velit iudicare per auditum quid eſt quod ſonat. Hæc igitur ſunt propria ſenſibilia vniuſcuiuſque ſenſus. Secundo ibi.

Quid ſenſibile commune.

Communia verò ſunt hæc, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Talia namque nullius ſunt propria ſenſus, ſed omnibus communia ſunt. Etenim tactu, motus quidam ſenſibilis eſt, atque viſu.

Tex. cō. 64.

Communia autem ſunt motus, quies, numerus, figura, magnitudo. huiuſmodi enim nullius ſenſus ſunt propria. ſed communia omnibus, Tactu enim motus aliquis ſenſibilis, & viſu: per ſe igitur ſunt ſenſibilia hæc.

Exponit ſecundum membrum diuiſionis dicens, quod communia ſenſibilia ſunt iſta quinque, motus quies, numerus, figura, & magnitudo. Hæc enim nullius ſenſus ſunt propria, ſed ſunt communia omnibus. Quod non eſt ſic intelligendum quaſi omnia iſta ſint omnibus communia, ſed quædam horum, ſcilicet numerus, motus, & quies, ſunt communia omnibus ſenſibus. Tactus verò, & viſus percipiunt omnia quinque. Sic igitur manifeſtum eſt quæ ſint ſenſibilia per ſe. Tertio ibi.

Sẽſibile per ſe, & per accidens differunt.

Per accidens autem ſenſibile dicitur, vt ſi album Diari filius ſit. Per accidens enim hoc ſentitur, quia albo quod ſentitur, id accidit. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur vt talia ſunt. Eorum autem, quæ per ſe ſentiuntur, illa ſunt propriè ſenſibilia, quæ propria ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus eſt apta.

Tex. cō. 55.

Secundum accidens autem dicitur ſenſibile, vt ſi album ſit Diari filius. Secundum accidens etenim hic ſentitur, quoniam album eſſe, huic accidit, quod ſentitur: vnde ſenſus nihil patitur à ſenſibili, quatenus tale eſt. Senſibilium autem ſecundum ſe ea propriè propria ſenſibilia ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus eſt naturaliter accommodata.

Exponit tertium membrũ diuiſionis, & dicit: quòd ſecundum accidens ſenſibile dicitur, vt ſi dicamus ꝙ Diarus, vel Socrates eſt ſenſibile per accidens, quia accidit ei eſſe album. Hoc enim ſentitur per accidens, quod accidit ei, quod ſentitur per ſe, accidit autem albo, quòd eſt ſenſibile per ſe quòd ſit Diarus, vnde Diarus eſt ſenſibile per accidens. Vnde nihil patitur ſenſus ab hoc, inquantum huiuſmodi. Quamuis autem ſenſibilia communia, & ſenſibilia propria ſint per ſe ſenſibilia, tamen propria ſenſibilia ſunt propriè per ſe ſenſibilia, quia ſubſtãtia vniuſcuiuſque ſenſus, & eius diffinitio eſt in hoc, quod eſt aptum natum pati à tali ſenſibili. Ratio autem vniuſcuiuſque potentiæ conſiſtit in habitudine ad proprium obiectum. Dubitatur autem hic de diſtinctione ſenſibilium communium, à ſenſibilibus per accidens. Sicut enim ſenſibilia per accidens non apprehenduntur, niſi inquãtum ſenſibilia propria apprehendũtur ſic nec ſenſibilia communia apprehenduntur, niſi apprehendantur ſenſibilia propria: nunquã enim viſus apprehendit magnitudinem, aut figuram, niſi inquantum apprehendit coloratum: videtur ergo quòd ſenſibilia cõmunia ſint etiam ſenſibilia per accidens.

Quid per accidens ſentiatur.

Dubium.

Dicunt igitur quidam, quòd huiuſmodi communia ſenſibilia non ſunt ſenſibilia per accidens, propter duas rationes: Primo quidem, quia huiuſmodi ſenſibilia communia ſunt propria ſenſui communi, ſicut ſenſibilia propria ſunt propria ſingulis ſenſibus. Secundo, quia ſenſibilia propria non poſſunt eſſe ſine ſenſibilibus communibus, poſſunt autem eſſe ſine ſenſibilibus per accidens. Vtraque autem reſponſio incompetens eſt. Prima quidem, quia falſum eſt, quòd iſta ſenſibilia communia ſint propria obiecta ſenſus communis. Senſus enim communis eſt quædam potentia, ad quam terminantur immutationes omniũ ſenſuum, vt infra patebit. Vnde impoſsibile eſt quòd ſenſus communis habeat aliquod proprium obiectum, quod non ſit obiectum ſenſus proprij. Sed circa immutationes ipſas ſenſuum propriorũ à ſuis obiectis, habet ſenſus cõmunis aliquas operationes proprias, quas ſenſus proprij habere non poſſunt. ſicut quòd percipit ipſas immutationes ſenſuum, & diſcernit inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. Senſu enim communi percipimus, nos viuere, & diſcernimus inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum, ſcilicet album & dulce. Præterea, Dato quòd ſenſibilia communia eſſent propria obiecta ſenſus communis, non excluderetur quin eſſent per accidens ſenſibilia, reſpectu ſenſuum propriorũ. Sic enim agitur de ſenſibilibus, ſecundum quòd habent habitudinem ad ſenſus proprios. nam potentia ſenſus communis nondum eſt declarata. Quod autem eſt obiectum proprium alicuius interioris potentiæ, contingit eſſe per accidẽs ſenſibile, vt poſtea dicetur. Nec eſt mirum, quia hoc quod eſt per ſe ſenſibile, vni ſenſuum exteriorũ, eſt per accidens ſenſibile reſpectu alterius, ſicut dulce eſt per accidens viſibile. Secunda etiam ratio non eſt competens. Non enim refert ad id, quod eſt ſenſibile per accidens, vtrum id, quòd eſt ſubiectum ſenſibilis qualitatis, ſit per ſe ſubiectum eius, vel non per ſe. Nullus. n. diceret ignem, qui eſt proprium ſubiectum caloris, eſſe per ſe ſenſibile tactu. Et ideo aliter dicendum, quòd ſentire conſiſtit in quodam pati & alterari, vt ſupra dictum eſt. Quicquid igitur facit differentiam in ipſa paſsione, vel alteratione ſenſus, habet per ſe habitudinem ad ſenſum, & dicitur ſenſibile per ſe: Quod autem nullam facit differentiam circa immutationem ſenſus, dicitur ſenſibile per accidens. Vnde & in litera dicit Philoſophus, quòd à ſenſibili per accidens, nihil patitur ſenſus, ſecundum quòd huiuſmodi. Differentiam autem circa immutationem ſenſus poteſt aliquid facere dupliciter. Vno modo quantum ad ipſam ſpeciem agentem, & ſic faciunt differentiam circa immutationem ſenſus ſenſibilia per ſe, ſecundum quod hoc eſt color, illud autem eſt ſonus, hoc autem eſt album, illud verò nigrum. Ipſæ enim ſpecies actiuorum in ſenſu actu, ſunt ſenſibilia propria, ad quæ habet naturalem aptitudinem potentia ſenſitiua, & propter hoc ſecundum aliquam differentiam horum ſenſibilium diuerſificantur ſenſus. Quædam verò alia faciunt differentiam in tranſmutatione ſenſuum, non quantum ad ſpeciem agentis, ſed quantum ad modum actionis. Qualitates enim ſenſibiles mouent ſenſum corporaliter, & ſitualiter. Vnde aliter mouent ſecundum quòd ſunt in maiori vel minori corpore, & ſecundum quòd ſunt in diuerſo ſitu, ſcilicet vel propinquo, vel remoto, vel eodem, vel diuerſo. Et hoc modo faciunt circa immutationem ſenſuum differẽtiam ſenſibilia communia. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſecundum omnia hæc quinque diuerſificatur magnitudo, vel ſitus Et quia non habent habitudinem ad ſenſum, vt ſpecies

Reſponſio duplex. Cõ.

Improbatio primæ reſpõſionis. Cõm.
Lib. 3.
Te. cõ 134.

Libro 3.
Tex. cõ. 134.
Improbatio ſecundæ reſponſionis.
Commẽ. & Albert.
Tex. cõ. 57.

actiuorum

actiuorum, ideo ſecundum ea non diuerſificantur potentiæ ſenſitiuæ, ſed remanent communia pluribus ſenſibus. Viſo igitur quomodo dicantur per ſe ſenſibilia, & communia, & propria, reſtat videndum, qua ratione dicatur aliquid ſenſibile per accidens. Sciendum eſt igitur, quòd ad hoc, quòd aliquid ſit ſenſibile per accidens primo requiritur quòd accidat ei, quod per ſe eſt ſenſibile, ſicut accidit albo, eſſe hominem, & accidit ei eſſe dulce. Secondo requiritur, quòd ſit apprehenſum à ſentiente, ſi enim accideret ſenſibili, quòd lateret ſentientem, non diceretur per accidens ſentiri. Oportet igitur quòd per ſe cognoſcatur ab aliqua alia potentia cognoſcitiua ſentientis. Et hoc quidem vel eſt alius ſenſus, vel eſt intellectus, vel vis cogitatiua, aut vis æſtimatiua. Dico autem quod eſt alius ſenſus, ſicut ſi dicamos, quòd dulce eſt viſibile per accidens inquãtum dulce accidit albo, quod apprehenditur viſu, & ipſum dulce per ſe cognoſcitor ab alio ſenſu, ſcilicet à guſtu. Sed vt proprie loquamur hoc non eſt vniuerſaliter ſenſibile per accidens, ſed per accidens viſibile, ſenſibile aotem per ſe. Quod ergo ſenſu proprio non cognoſcitur, ſi ſit aliquid vniuerſale, apprehenditur intellectu, non tamen omne, quod intellectu apprehendi poteſt in re ſenſibili, poteſt dici ſenſibile per accidens, ſed ſtatim quod ad occurſum rei ſenſatæ apprehenditur intellectu. Sicut ſtatim cum video aliquem loquentem, vel mouere ſeipſum apprehendo per intellectu, vitam eius, vnde poſſum dicere qoòd video eum viuere. Si verò apprehendatur in ſingulari, vt puta cum video coloratũ, precipio hunc hominem vel hoc animal, huiuſmodi qoidem apprehenſio in homine fit per vim cogitatiuam, quæ dicitur etiam ratio particularis, eo quòd eſt collatioa intentionum indiuidualium, ſicut ratio vniuerſalis eſt collatiua rationum vniuerſalium. Nihilominus tameo hæc vis eſt in parte ſentiua, quia vis ſenſitiua in ſui ſupremo participat aliquid de vi intellectiua in homine, in quo ſenſus intellectui coniungitur. In animali verò irrationali fit apprehenſio inteotionis indiuidualis per æſtimatiuam naturalem, ſecundum quòd ouis per auditum vel viſum cognoſcit filium, vel aliquid huiuſmodi. Differenter tamen circa hoc ſe habet cogitatiua, & æſtimatiua. Nam cogitatiua apprehendit indiuiduum, vt exiſtens ſub natura continui, quod contingit ei, inquantum vnitur intellectiuæ, in eodem ſubiecto, vnde cognoſcit hunc hominem, prout eſt hic homo & hoc lignum prout eſt hoc lignum. Aeſtimatiua autem non apprehendit aliquod indiuiduum, ſecundum quòd eſt ſub natura communi, ſed ſolum ſecundum q eſt terminus, aut principium alicuius actionis vel paſſionis, ſicut ouis cognoſcit hunc agnum, non inquantum eſt hic agnus, ſed inquantum eſt ab ea lactabilis, & hanc herbam, inquantum eſt eius cibus. Vnde alia indiuidua ad quæ ſe non extendit eius actio vel paſsio, nullo modo apprehendit ſua æſtimatiua naturali. Naturalis enim æſtimatiua datur animalibus, vt per eam ordinentur in actiones proprias, vel paſsiones, proſequendas, vel fugiendas.

Sẽſibile per accidẽs q̃d. Sẽſibile per accidẽs duplicem exigit cõditionem.

Cogitatiua vis Rõ particularis. Officiũ cogitatiuæ in homine & æſtimatiuæ in brutis & differentia earundẽ potentiarum.

LECTIO XIIII.

Quòd color ſit proprium obiectum viſus ac viſibile per ſe: Quid item diaphanum, ac lumen ſit exponit, & lumen ipſum non eſſe corpus probat.

Tex. cõ.66.

CVius igitur viſus eſt perceptiuus, id eſt viſibile: Viſibile verò eſt color, & id, quod oratione quidem explicare, ac dicere licet, nomine autem caret, atque idipſum maxime patebit, cum vlterius procedemus.

Cuius quidem eſt viſus, hoc eſt viſibile: viſibile autem eſt color quidem, & id, quod oratione quidem dicere poſſumus, innominatum autem eſt. Manifeſtum autem erit, quod dicimus vbi longius erimus progreſſi.

Poſtquam Philoſophus diſtinxit propria ſenſibilia à communibus ſenſibilibus, & à ſenſibilibus ſecundum accidens, hic determinat de proprijs ſenſibilibus ſecundum vnumquemque ſenſum. Et primo de proprio ſenſibili viſus. Secũdo de ꝓprio ſenſibili auditus, ibi ⸗ Nũc autem primum de ſono &c. ⸗ Tertio de proprio ſenſibili olfactus, ibi ⸗ De odore autem &c. ⸗ Quarto de proprio ſenſibili guſtus, ibi ⸗ Guſtabile autem eſt &c. ⸗ Quinto de proprio ſenſibili tactus, ibi ⸗ De tangibili autem, & tactu &c. ⸗ Circa primum duo facit. Primo determinat de viſibili. Secundo dicit, quomodo viſibile videatur, ibi ⸗ Nunc autem in tantum &c. ⸗ Circa primum duo facit. Primo determinat quid eſt viſibile, diſtinguens viſibile in duo. Secundo determinat de vtroque viſibili, ibi ⸗ Viſibile enim eſt color &c. ⸗ Dicit ergo primo, quòd cum dictum ſit, quod propria ſenſibilia ſunt quæ vnuſquiſque ſenſus proprie percipit, illud ſenſibile cuius proprie perceptiuus eſt viſus, hoc eſt viſibile. Sub viſibili autem comprehenduntur duo. Nam viſibile eſt color, & eſt quoddam aliud, quod oratione quidem deſignari poteſt, ſed non habet proprium nomen ſibi impoſitum. quod quidẽ viſibile competit his, quæ videntur de nocte, ſicut ſunt noctilucæ, & putredines quercuum, & huiuſmodi, de quibus erit manifeſtum in proceſſu huius tractatus, poſtquam ingreſsi fuerimus in cognitionem viſibilis, ex cognitione coloris, quod eſt manifeſtius viſibile. Deinde cum dicit.

Viſibile igitur eſt color, hic autem eſt id, quod in eo, quod per ſe, viſibile eſt. Per ſe verò, non ratione, ſed quia in ſe cauſam habet, vt ſit viſibile. Color autem omnis motiuus eſt, eius, quod eſt perſpicuum actu, & id eſt ipſius natura. Quapropter non eſt viſibile abſque luce, ſed omnis vniuſcuiuſque color in lumine ſane videtur. Quam obrem quodnam ſit ipſum lumen prius dicere declarareque oportet.

Quid ſit color. Sine luce videri, nihil poteſt.

Tex. cõ.67.

Viſibile enim eſt color: hic autem eſt, de quo viſibile per ſe prædicatur, ſecundum ſe autem, non ratione, ſed quoniam in ſeipſo habet cauſam eſſendi viſibile. Omnis enim color motiuus eſt eius, quod ſecundum actum eſt diaphani, & hæc eſt ipſius natura. vnde nihil eſt viſibile ſine lumine, ſed omnino vniuſcuiuſque color per lumen viſibilis eſt. Quapropter de lumine primo dicendum eſt quid ſit.

Determinat de vtroque viſibili. Et primo de colore, ſecundo de eo, quod dixit eſſe innominatum: ibi ⸗ Non autem omnia viſibilia &c. ⸗ Circa primum duo facit. Primo oſtendit quomodo color ſe habet ad hoc, ꝙ ſit viſibilis. Secundo determinat de his, quæ requiruntur ad hoc, quòd color videatur: ibi ⸗ Eſt igitur aliquid diaphanum &c. ⸗ Dicit ergo primo, quod cum color ſit quoddam viſibile, eſſe viſibile, conuenit ei ſecundum ſe: nã color in eo quod eſt color, eſt viſibilis per ſe. Per ſe autem dupliciter dicitur. Vno enim modo dicitur propoſitio per ſe, cuius prædicatum cadit in diffinitione ſubiecti, ſicut iſta: Homo eſt animal: animal enim cadit in diffinitione hominis, & quia id, quod eſt in diffinitione alicuius, eſt aliquo modo cauſa eius, in his quæ ſunt per ſe, dicuntur prædicata eſſe cauſa ſubiecti. Alio modo dicitur propoſitio per ſe, cuius ècontrario ſubiectum ponitur in difinitione prædicati, ſicut ſi dicatur, naſus, eſt ſimus, vel numerus eſt par, ſimum enim nihil aliod eſt, quam naſus curuus, & par nihil aliud eſt, quàm numerus medietatem habens, & in iſtis ſubiectum eſt cauſa prædicati. Intelligendum eſt ergo, quòd color eſt viſibilis per ſe, hoc ſecundo modo, & non primo. Nam viſibilitas eſt quędam paſsio, ſicut ſimum eſt paſsio naſi. Et

Prædicata

Non tamen vt paſsio co

loris adæquata ſed ſuperioris generis puta lucidi. li. Et hoc eſt quod dicit, quòd color ſecundum ſe eſt viſibile (non ratione) ideſt non ita quòd viſibile ponatur in eius diffinitione, ſed quia in ſeipſo habet cauſam, vt ſit viſibile, ſicut ſubiectum in ſeipſo habet cauſam

Diapha. qd propriæ paſsionis. Quod probat per hoc, quòd omnis color eſt motiuus diaphani ſecundum actum: Diaphanum autem eſt idem quòd tranſparens, vt aer vel aqua, & hoc habet color de ſui natura; quod poſsit mouere diaphanum in actu. Ex hoc autem quòd mouet diaphanum in actu, eſt viſibile: vnde ſequitur quòd color ſecundum ſuam naturam eſt viſibilis. Et quia diaphanum non ſit in actu, niſi per lumen: ſequitur quòd color non ſit viſibilis ſine lumine. Et ideo antequam oſtẽdatur qualiter color videatur, dicendum eſt de lumine. Deinde cum dicit.

Quid diaphanũ ſeu pſpicuum. *Eſt igitur aliquid perſpicuum. Perſpicuum autem id dico, quod eſt quidem viſibile, non eſt autem, vt ſimpliciter dicam, per ſe, ſed per alienum colorem viſibile. Atque res talis eſt aer, & aqua & ſolidorum complura, vt vitrum, & glacies, & huiuſmodi corpora. Non enim aqua, vel aer, vt eſt aqua, vel aer perſpicuum eſt, ſed quia natura eadem ineſt his vtriſque, & perpetuo ſuperno corpori.*

Tex. cõ. 68. *Eſt igitur aliquid diaphanum. Diaphanum autem dico, quod eſt quidem viſibile, non autem ſecundum ſe viſibile, vt ſimpliciter eſt dicere, ſed propter extraneum colorem. Huiuſmodi autem eſt aer, & aqua, & multa ſolidorum. Non enim ſecundum quod aqua, neque ſecundum quod aer, diaphanum eſt, ſed quoniam eſt natura eadẽ in his vtriſque, & in perpetuo ſuperno corpore.*

Determinat de his ſine quibus color videri non poteſt, ſcilicet diaphano, & lumine. Et diuiditur in partes tres. Primo oſtendit quid ſit diaphanum. Secundo determinat de lumine, quod eſt actus eius, ibi. §Lumen autem eſt huius actus &c.§ Tertio oſtendit quomodo diaphanum eſt ſuſceptiuum coloris, ibi. § Eſt autem coloris &c.§ Dicit ergo primo, quod cum color ſit motiuus ſecundum ſuam naturam diaphani, neceſſe eſt quòd diaphanum ſit aliquid. Eſt autem diaphanum, quod non habet proprium colorem, vt ſecundum ipſum videri poſsit, ſed eſt ſuſceptiuum extranei coloris, ſecundum quẽ aliquo modo eſt viſibile. Huiuſmodi autem diaphanum eſt, ſicut aer & aqua & multa corpora ſolida, vt lapides quidam, & vitrum. Licet autem alia accidentia, quæ conueniunt elementis & elementatis, conueniant eis ſecundum naturam elementorum, ſicut calidum & frigidum, & graue, & leue, & alia huiuſmodi, tamen diaphanum non conuenit prędictis ex natura aeris, aut aquæ, ſecundum quòd huiuſmodi, ſed conſequitur quandam naturam communem non ſolum aeri, & aquæ, quæ ſunt corpora corruptibilia, ſed conuenit etiam cœleſti corpori, quod eſt perpetuum, & incorruptibile. Manifeſtum eſt enim aliqua cœleſtia corpora eſſe diaphana. Non enim poſſemus videre ſtellas fixas, quæ ſunt in octaua ſphæra, niſi ſuperiores ſphæræ planetarum eſſent tranſparẽtes, vel diaphanæ. Sic ergo manifeſtum eſt quòd diaphanum non eſt proprietas conſequens naturam aeris, aut aquæ, ſed aliquam communiorem naturam, ex cuius proprietate oportet cauſam diaphanitatis aſsignare, vt poſtea apparebit. Deinde cum dicit.

Quid lux ſiue lumen. *Lumen autem actus eſt huiuſce perſpicui, eo nimirum ratione qua perſpicuum eſt. At id eſt potentia, in quo nunc idipſum ineſt nunc tenebræ. Atque lumen quaſi perſpicui color eſt, cum eſt perſpicuum actu ab igne, vel ab huiuſcemodi corpore, quale eſt ipſum ſupernum corpus: nam huic ineſt aliquid vnum & idem.*

Lumen autem actus eſt huiuſmodi diaphani, ſecundum quod eſt diaphanum. Potentia autem, in quo, hoc eſt & tenebra. Lumen autem, vt color eſt diaphani, ſecundum quod actu diaphanum ab igne, aut huiuſmodi, vt quòd ſurſum eſt corpus. Etenim huic aliquid ineſt vnum & idem. Tex. cõ. 69.

Oſtendit quid ſit lumen. & primo manifeſtat veritatem. ſecundo excludit errorem. ibi. § Quod quidem igitur &c. § Dicit ergo primo, quòd lumen eſt actus diaphani, ſecundum quod eſt diaphanum. Manifeſtatum eſt enim, quòd neque aer, neque aqua, neque aliquid huiuſmodi eſt actu tranſparens, niſi fuerit illuminatum. Ipſum autem diaphanum ſecundum ſe, eſt in potentia reſpectu luminis, & reſpectu tenebræ, quæ eſt priuatio luminis, ſicut materia prima eſt vt potentia reſpectu formæ & priuationis. Lumen autem comparatur ad diaphanum, ſicut color ad corpus terminatum, quia vtrũque eſt actus & forma ſui ſuſceptiui. Et propter hoc dicit, quòd lumen eſt quaſi quidam color diaphani, ſecundum quòd diaphanum eſt actu factum diaphanum ab aliquo corpore lucente, ſiue illud ſit ignis, aut aliquid aliud huiuſmodi, ſiue aliquod corpus cœleſte. Eſſe enim lucens actu & illuminatum, commune eſt igni & corpori cœleſti, ſicut eſſe diaphanum eſt commune aeri, & aquæ, & corpori cœleſti. Deinde cum dicit.

Quid igitur eſt perſpicuum diximus, & quid etiam lumen. Nam neque ignis eſt, neque omnino corpus, neque corporis eſt vllius defluxus. Eſſet enim quoddam, hoc quoque pacto, profecto corpus, ſed eſt ignis vel huiuſcemodi cuiuſdam in perſpicuo præſentia corporis. Lumen neque corpus eſt, neque vllius corporis defluxus.

Quid quidem igitur diaphanum, & quid lumen dictum eſt, quod neque ignis eſt, neque omnino corpus, neque defluxus corporis vllius. Eſſet enim vtique aliquod corpus, & ſic aut ignis, aut huiuſmodi alicuius præſentia in diaphano.

Excludit falſam opinionem de lumine. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quòd lumen non eſt corpus. Secundo improbat quandam ſolutionem ad rationem quandam, per quam poteſt probari lumen non eſſe corpus, ibi. § Et non recte Emped. § Circa primum tria facit. Primo ponit intentum & dicit, quod cum dictum ſit quid eſt diaphanum, & quid lumen, manifeſtum eſt, quod lumen, neque eſt ignis, vt quidam dicebãt, ponentes tres ſpecies ignis, carbonem, flãmam, & lumen: neque aliquod corpus omnino, neque aliquid defluẽs ab aliquo corpore, ſicut poſuit Democritus, lumen eſſe quaſdam deciſiones defluentes à corporibus lucidis, ſcilicet atomos quoſdam. Si eſſent aliqua defluentia à corpore, ſequeretur quòd eſſent corpora vel aliquod corpus, & ſic nihil aliud eſſet lumen quàm præſentia ignis, aut alicuius huiuſmodi corporis in diaphano. nihil ergo differt, dicere quod lumen eſt corpus, aut quod eſt defluxus corporis. Secundo ibi.

Fieri namque non poteſt, vt in eodem ſint duo corpora ſimul.

Neque n. poſſibile eſt duo corpora ſimul in eodem eſſe.

Probat quod propoſuerat tali ratione. Impoſsibile eſt duo corpora eſſe ſimul. ſi ergo lumen eſt corpus: impoſsibile eſt quod lumen ſit ſimul cum corpore diaphano, hoc autem eſt falſum: ergo lumen non eſt corpus. Tertio ibi.

Videtur autem tenebris contrarium eſſe lumen. At tenebræ priuatio ſunt talis habitus, atque ignis, vel corporis talis abſentia à perſpicuo. Quare patet, huiuſce præſentiam eſſe lumen.

Videtur

Tex. cō. 70.

Videtur autem lumen contrarium eſſe tenebræ. Eſt autem tenebra, priuatio huius habitus ex diaphano. Quare palam eſt quod & huius præſentia lumen eſt.

Probat quòd lumen ſit ſimul cum diaphano. Contrariorum enim eſt idem ſubiectum: lumen autem & tenebra ſunt contraria, ſecundum modum quo priuatio & habitus eſt quædam cōtrarietas, vt dicitur in 10. Meta. Manifeſtum eſt autem, quòd tenebra eſt quædam priuatio huius habitus ſcilicet luminis in diaphano, & ſic ſub ēctum tenebræ eſt diaphanū: ergo & præſentia dicti habitus, ſcilicet lucis, eſt lumen, ergo lumen eſt ſimul cum diaphano. Deinde cum dicit.

Tex. cō. 7.
Tex. cō. 15.

Atque non rectè dixit Empedocles, & ſi quis itidem cenſuit lumen ferri, atque extendi tandem inter terram & continens, noſque idipſum latere. Hoc enim & rationis metas egreditur, & eſt præter ea nimirum, quæ apparent. In paruo namque ſpatio, motus fortaſſe lateret, ſed ab ortu ſolis ad occaſum tanti corporis motum latere, magna nimirum profecto poſtulatio.

Et non rectè Empedocles, neque ſi aliquis alius ſic dixit, quòd feratur lumen, & extendatur in medio terræ et continentis, nos autem lateat: Hoc enim eſt & extra eam, quæ in ratione, veritatem, & extra ea quæ videntur. In paruo enim ſpatio latere nos poſſet: Ab oriente autem in occidens latere, magna ad modum quæſtio eſt.

Reprobat quādam reſponſionem ad rationem quandam, quæ poteſt fieri contra ponentes lumen eſſe corpus. Poteſt enim contra eos ſic argui. Si lumen eſſet corpus, oportet quòd illuminatio ſit motus localis luminis deueniens in diaphanum. Nullus autem motus localis cuiuſcunque corporis, poteſt eſſe ſubitus, ſiue in inſtanti. ergo illuminatio non eſt ſubito ſed ſucceſſiue. Cuius contrarium videmus, quia in eodem inſtāti, in quo corpus lucidum præſentatur, illuminatur diaphanum totum ſimul, & non pars eius poſt partem. Non autem recte Empedo. neque quicunque alius dixit, ꝙ ſcilicet lumen feratur motu locali, tanquam corpus, & extendatur ſucceſſiue in ſpacio, quod eſt medium inter terrā & continens, ſcilicet cœlum, & quòd iſta ſucceſſio nos lateat, ſed videatur nobis quod totum illuminetur ſimul & ſubito. Hoc enim dictum eſt cōtra veritatem, quæ poteſt ratione percipi, quia ad illuminationem diaphani nihil requiritur, niſi directa oppoſitio, abſque obſtaculo medio, corporis illuminātis, ad illuminabile. Iterum eſt contra id quod apparet. Poſſet enim dici ꝙ ſucceſſio motus localis paruo ſpacio lateat nos: ſed ꝙ lateat nos ſucceſſio in motu luminis, ab oriente, vſque ad occidentem horizontis noſtri, hoc habet magnam quæſtionem, tanquam difficile aut omnino impoſſibile.

De natura luminis diaphani, horū que ad vidē dum neceſſitate digreſſio.

Quia verò hic agitur de natura luminis, & diaphani, & neceſſitate luminis ad videndum, de his tribus conſiderandum eſt. Circa naturam igitur luminis diuerſi diuerſimode opinati ſunt, quidam enim opinati ſunt lumen eſſe corpus, vt in litera dicitur. Ad quod dicēdum moti ſunt ex quibuſdam locutionibus, quibus vtimur, loquentes de lumine. Conſueuimus enim dicere, quod radius tranſit per aerem, quod reuerberatur, ꝙ radij ſe interſecant, quæ omnia videntur eſſe corporis. Quæ quidem opinio ſtare non poteſt, propter rationes, quas Ariſt. in litera adducit, & plures alias facile eſſet adducere. Non enim facile eſſet aſsignare, quomodo huiuſmodi corpus per totum hemiſphærium ſubito multiplicaretur aut generaretur, vel corrūperetur, qūo etiā ſola oppoſitio corporis opaci eſſet cauſa corruptionis huius corporis in parte diaphani aliqua. Quod autem

Opinio ponentium lumen eſſe corpus.
Improbatio opinio.

dicitur de motu luminis, aut reuerberatione ipſius, metaphorice dictum eſt, ſicut et poſſumus dicere, ꝙ color procedit dum aliqua de nouo caleſiunt vel reuerberantur, cum habet obſtaculum. Quidem verò alij dixerunt ꝙ lux eſt quædam natura ſpiritualis, argumentum ſumentes ꝙ in rebus intellectualibus, nomine luminis vtimur. dicimus enim in ſubſtantijs intellectualibus eſſe quoddam lumē intelligibile. Sed hoc etiam eſt impoſſibile. Impoſsibile eſt enim ꝙ aliqua natura ſpiritualis & intelligibilis cadat in apprehenſione ſenſus: qui cum ſit virtus corporea, non poteſt eſſe cognoſcitiuus, niſi rerum corporalium. Si quis autem dicat ꝙ aliud eſt lumen ſpirituale ab eo quod ſenſus percipit, non erit cum eo contendendum, dummodo hic habeat ꝙ lumen qđ viſus percipit, non eſt natura ſpiritualis. Nihil enim prohibet vnum nomen imponi rebus quātumcunque diuerſis. Quod autem lumine, & his quæ ad viſum pertinent, vtamur in rebus intellectualibus, contingit ex nobilitate ſenſus viſus, qui eſt ſpiritualior & ſubtilior inter omnes ſenſus. Quod patet ex duobus. Primo quidem ex ſuo obiecto. Nam aliqua cadunt ſub viſu, ſecundum proprietates in quibus cōmunicant inferiora corpora cum cœleſtibus, tactus autem eſt perceptiuus proprietatum, quæ ſunt propriæ elementis ſcilicet calidi, & frigidi, & ſimilium, guſtus autem & olfactus, proprietatum quæ competunt corporibus mixtis ſecundum diuerſam rationem commixtionis calidi, & frigidi, humidi, & ſicci. Sonus autem cauſatur ex motu locali, qui etiam communis eſt corporibus cœleſtibus, & inferioribus, licet ſpecies motus, quæ cauſat ſonum, non competat corporibus cœleſtibus ſecundum ſententiā Ariſt. Vnde ex ipſa natura obiecti, apparet ꝙ viſus eſt altior inter ſenſus, & auditus propinquior ei, & alij ſenſus magis remoti. Secundo apparet quod ſenſus viſus eſt ſpiritualior ex modo immutationis. Nam in quolibet alio ſenſu non eſt immutatio ſpiritualis, ſine naturali. Dico autem immutationem naturalem prout qualitas recipitur in patiente ſecundum eſſe naturæ. ſicut cum aliquid infrigidatur vel caleſit aut mouetur ſecundum locum. Immutatio verò ſpiritualis eſt ſecundum quòd ſpecies recipitur in organo ſenſus, aut in medio per modum intentionis, & non per modum naturalis formæ. Non enim ſic recipitur ſpecies ſenſibilis in ſenſu ſm illud eſſe, quod habet in re ſenſibili. Patet autem quòd in tactu, & guſtu, qui eſt tactus quidam, ſit alteratio naturalis: caleſit enim & infrigidatur aliquid, per contactum calidi, & frigidi, & non ſit immutatio ſpiritualis tantum. Similiter autem immutatio odoris ſit cum quadam fumali euaporatione. Immutatio aūt ſoni, cū motu locali. Sed in immutatione viſus eſt ſola immutatio ſpiritualis. vnde patet, quòd viſus inter omnes ſenſus eſt ſpiritualior, & poſt hunc auditus & propter hoc hic duo ſenſus ſunt maxime ſpirituales, & ſoli diſciplinabiles, & his, quæ ad eos pertinent, vtimur in intellectualibus, & præcipue his, quæ pertinent ad viſum. Quidam verò dixerunt quod lumen non eſt niſi euidentia coloris. Sed hoc aperte apparet eſſe falſum in his, quæ lucent de nocte, & tamen eorum color occultatur. Alij verò dixerunt quod lux eſt forma ſubſtantialis ſolis, & lumen defluens à luce habet eſſe intentionale, ſicut ſpecies colorum in aere. Vtrunque autem horum eſt falſum. Primum quidem, quia nulla forma ſubſtantialis eſt per ſe ſenſibilis, ſed ſolo intellectu comprehenſibilis. Et ſi dicatur quòd id, quod videtur in ſole, non eſt lux, ſed ſplendor, non erit contendendum de nomine, dummodo hoc quod dicimus lucem, ſcilicet quod ex viſu apprehenditur, non ſit forma ſubſtantialis. Secundum etiam falſum eſt, quia quæ habent ſolum eſſe intentionale, non faciunt tranſmutationem naturalem, radij autem corporum cœleſtium tranſmutant totam

Opinio ponentium lumen eſſe naturam ſpiritualem.
Improbatio opinio.

Sēſus viſus eſt ſpiritualior & ſubtilior cæteris.

Immutatio naturalis quid. Immutatio ſpiritualis ſeu intentionalis quid.

Opinio ponentium lumen nō eſſe niſi euidentiā coloris. Et improbatio eiuſdem.

Opinio ponentium lumē eſſe formam ſubſtātialem ſolis a qua lumē diluatve formam intentionalis.

naturã inferiorem. Vnde dicimus, quod ſicut corpora elementaria habent qualitates actiuas, per quas agunt, ita lux eſt qualitas actiua corporis cœleſtis, per quam agit, & eſt in tertia ſpecie qualitatis, ſicut & calor. Sed in hoc differt à calore, quia lux eſt qualitas primi corporis alterantis, quod non habent contrarium, vnde nec lux contrarium habet, calori autem eſt aliquid contrarium. Et quia luci nihil eſt contrarium, in ſuo ſuſceptibili non non poteſt habere contrariam diſpoſitionem, & propter hoc ſuum paſsiuum, ſcilicet diaphanũ ſemper eſt in vltima diſpoſitione ad formam, & propter hoc ſtatim illuminatur, non autem calefactibile ſtatim calefit. Ipſa igitur participatio vel affectus lucis in diaphano, vocatur lumẽ. Et ſi fit ſecũdum rectam lineam ad corpus lucidum, vocatur radius. Si autem cauſetur ex reuerberatione radij ad corpus lucidum, vocatur ſplendor. Lumen autem, commune eſt ad omnem effectum lucis in diaphano. His igitur viſis circa naturam luminis, de facili apparet ratio, quare quædam corpora ſunt lucida actu, quædam diaphana, quædam opaca. Nam cum lux ſit qualitas primi alterantis, quod eſt maxime perfectũ & formale in corporibus, illa corpora quæ ſunt maxime formalia & nobiliora ſunt lucida actu, quæ autem propinqua his ſunt receptiua luminis, ſunt diaphana, quæ autem ſunt maxime materialia, neque habent lumen in ſui natura, neque ſunt luminis receptiua, ſunt opaca. Quod patet in ipſis elementis. Nam ignis habet lucẽ in ſui natura, licet eius lux nõ appareat nobis, niſi in natura aliena propter denſitatem. Aer autem, & aqua quæ ſunt minus formalia ſunt diaphana, terra autem quæ eſt maxime materialis, eſt opaca. Circa tertium verò ſciendum eſt, quod quidam dixerunt, quod lumen neceſſarium eſt ad videndum ex parte ipſius coloris. Dicunt enim quod color non habet virtutem, vt moueat diaphanum, niſi per lumen. Et huius ſignũ dicunt, quia ille qui eſt in obſcuro, videt ea quæ ſunt in lumine, ſed non econuerſo. Rationem etiam ad hoc adducũt, quia oportet quòd cum viſus ſit vnus, quod viſibile non ſit niſi per rationem vnam, quod non eſſet, ſi color eſſet per ſe viſibilis, non per virtutem luminis, & item lumẽ eſſet per ſe viſibile. Sed hoc eſt manifeſte cõtra id quod Ariſto. hic dicit. § & quod habet in ſe cauſam eſſendi viſibile. Vnde ſecundum ſententiam Ariſt. dicendum eſt quod lumen neceſſarium eſt ad videndum, non ex parte coloris eo quod faciat colores eſſe actu, quos quidã tantum dicunt eſſe in potẽtia, cum ſunt in tenebris, ſed ex parte diaphani, inquantum facit ipſum eſſe in actu, vt in litera dicitur. Et ad huius euidentiam, conſiderandum eſt, quod omnis forma inquantum huiuſmodi, eſt principium agendi ſibi ſimile. vnde cum color ſit quædam forma ex ſe habet quòd cauſet ſui ſimilitudinem in medio. Sed tamen ſciendum eſt quod differentia eſt inter virtutem perfectam, & imperfectam. Nam forma quæ eſt perfectę virtutis in agendo, non ſolum poteſt inducere ſuam ſimilitudinem in ſuo ſuſceptibili, ſed poteſt etiam diſponere patiens, vt ſit proprium eius ſuſceptiuum, quod quidem non poteſt facere, cũ fuerit imperfectę virtutis. Dicendum eſt igitur quod virtus coloris in agendo eſt imperfecta reſpectu virtutis luminis. Nam color nihil aliud eſt, quàm lux quædam quodãmodo obſcurata ex admixtione corporis opaci. Vnde non habet virtutem, vt faciat medium in illa diſpoſitione, quia ſit ſuſceptiuum coloris, quod tamen poteſt facere lux pura. Ex quo etiam patet quod cum lux ſit quodammodo ſubſtantia coloris, ad eandem naturam reducitur omne viſibile, nec oportet quòd color per lumen extrinſecum fiat actu viſibile. Quod autem colores illuminati, ab eo, qui eſt in obſcuro videantur, cõtingit ex eo, quod etiam medium illuminatur, quantum ſufficit ad immutationem ipſius.

Lumẽ, quid. Radius qđ. Splẽdor qđ.

Cur quædã corpora lucida ſint. q̃dã diaphana, & quędam opaca.

Vnde cauſetur neceſſitas luminis ad videndũ Opinio falſa.

Improbatio Determinatio veritatis

Quid color.

LECTIO XV.

Proprium viſibile in lumine, & perſpicuo videri & in debita diſtantia, quamuis & alia nonnulla in tenebris videantur oſtendit.

*A*T*que coloris quidem id eſt ſuſceptiuum, quod colore vacat, ſoni autem, id quod ſono. Vacat autẽ colore perſpicuum ipſum & inuiſibile, vel id, quod vix tandem videtur, quale id eſſe videtur, quod tenebris eſt affectum, atque tale eſt ipſum, vt patet, perſpicuum. Attamen non cum eſt perſpicuum actu ſed cum potentia: eadem enim natura modò eſt tenebræ, modò lumen.*

Eſt autem coloris ſuſceptiuum, quod ſine colore: ſoni autem abſonum. Sine colore autem diaphanum, & inuiſibile, aut quod vix videt, vt quod tenebroſum eſt. Huiuſmodi autem diaphanum quidem eſt, non cum ſit actu diaphanum, ſed cum potentia. Eadem cum natura quandoque quidem tenebra, quandoque autem lumen eſt. Tex. cõ. 71.

Poſtquam Philoſophus oſtẽdit ſuperius quid eſt color, & quid diaphanum, & quid lumen. Hic oſtẽdit, quomodo diaphanum ſe habeat ad colores. Manifeſtũ eſt autem ex præmiſsis, quòd diaphanum eſt ſuſceptiuum coloris: eſt enim color motiuus diaphani, vt ſupra dictum eſt. Quod autem eſt ſuſceptiuum coloris, oportet eſſe ſine colore, ſicut quod eſt ſuſceptiuum ſoni, oportet eſſe ſine ſono: nihil enim recipit, quod iam hẽt, & ſic patet quòd diaphanum, oportet eſſe ſine colore. Cum autem corpora ſint viſibilia per ſuos colores, ſequitur quod diaphanum ſecundũ ſeipſum ſit inuiſibile. Quia verò eadem eſt potentia cognoſcitiua oppoſitorum, ſequitur, quòd viſus, qui cognoſcit lucẽ, cognoſcat & tenebram. Licet igitur diaphanum ſecũdum ſe careat colore, & lumine, quorum eſt ſuſceptiuum, & ſic ſecundum ſe viſibile non ſit, eo modo quo ſunt viſibilia, lucida & colorata, tamen poteſt dici viſibile, ſicut videtur tenebroſum, quod vix videtur. Diaphanũ igitur eſt huiuſmodi, i. tenebroſum, cum non eſt actu diaphanum, ſed in potentia tantum. Eadem .n. natura eſt ſubiectum quandoque quidem tenebrarum, quandoque autem luminis. Et ſic diaphanum carens lumine, quod ei accidit dum eſt in potentia diaphanum oportet, quod ſit tenebroſum.

At verò non vniuerſa viſibilia, in lumine ſunt viſibilia, ſed ſolum vniuſcuiuſque proprius color. Nonnulla nanque in lumine quidem non videntur, in tenebris autẽ efficiunt ſenſum, vt ea, quæ apparent ignea, atque ſplendent. Hæc autem nomine carent vno, vt fungus, cornu, piſcium capita, ſquamæ, oculi, ſed nullius horũ proprius color videtur: atque quam ob cauſam hæc viſibilia ſunt alia ratio eſt. Nõ omnia ſunt in lumine viſibilia, quia, & in tenebris nõnulla videntur.

Non omnia autem viſibilia ſunt in lumine, ſed ſolum vniuſcuiuſque proprius color. Quædam.n. in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciunt ſenſum, vt quæ ignea videntur, & lucentia. Non autem nominata ſunt hæc vno nomine, vt quercus putredo cornu, capita piſcium, & ſquamæ, & oculi. Sed nullius horum videtur proprius color. Propter quam igitur cauſam hæc videntur, alia ratio. Tex. cõ. 72.

Quia iam determinatum eſt de colore, quod videtur in lumine, determinat de alio viſibili, quod ſupra dixit eſſe innominatum. Et dicit quod non omnia ſunt viſibilia in lumine, ſed ſolum proprius color vniuſcuiuſque corporis in lumine viſibilis eſt: quædam enim non videntur, in lumine, ſed in tenebris. ſicut animalia, quę in tenebris videntur ignita, & lucẽtia, hæc ſunt multa, ſed non habent vnum nomen commune. ſicut putredines

quercuum,

quercuum,& aliquod cornu alicuius animalis & capita quorundam piſcium, & ſquamę, & oculi quorundam animalium. Sed licet iſta videantur in tenebris, nullius tamen horum proprius color in tenebris videtur. Vident ergo iſta in tenebris,& in lumine, ſed in tenebris, vt lucentia, in lumine autem, vt colorata. Sed propter quam cauſam ſic videantur in tenebris lucentia,alia ratio eſt.Non enim hic inducitur hoc, niſi quaſi per accidens, ad oſtendendum comparationem viſibilis ad lu-
Quare quædam lucida in tenebris videātur,& nō in lumine. men. Videtur autem viſibilitatis eorum in tenebris hęc eſſe ratio,quia huiuſmodi ex ſua compoſitione habent aliquid lucis,inquantum lucidum ignis,& diaphanū aeris, & aquę non eſt totaliter in eis comprehenſum per opacum terræ.Sed quia modicum habent de luce,eorū lux ad præſentiam maioris luminis occultatur, Vnde in lumine non videntur, vt lucentia, ſed vt colorata tantum. Lux autem eorum propter ſui debilitatem non poteſt diaphanum perfecte reducere in actum ſecundum quod natum eſt moueri à colore,vnde ſub eorum luce,nec eorum color,nec alterum videtur, ſed ſolum lux ipſorum. Lux enim cum ſit efficacior ad mouendum diaphanum,quàm color,& magis viſibilis, cū minori immutatione diaphani videri poteſt. Deinde cum dicit.

Nunc tantum patet,id,inquam, quòd in lumine videtur,eſſe colorem,quo circa ſine lumine non videtur. hæc eſt.n.ſane coloris ratio, eſſe inquam eius motiuum, quod eſt perſpicuum actu. Actus autē perſpicui,lumen eſt, vti diximus. Id ita eſſe,ex eo tanquam è manifeſto ſigno patere poteſt. Nam ſi quiſpiam id quod habet colorem, ſuper ipſum viſum poſuerit,non ſane videbit. Sed color quidem mouet perſpicuum,vt aerem: ab hoc autem, cum ſit continuus,ſenſus inſtrumentum mouetur.

Tex.cō. 74. *Nunc autem in tantum manifeſtum eſt,quoniam quod quidem in lumine videtur, colorem eſſe,vnde non videtur ſine lumine, hoc enim erat ipſi colori eſſe, motiuum eſſe,ſecundum actum diaphani,actus autem diaphani lumen eſt. Signum autem huius manifeſtum. Si quis enim ponat habens colorem ſuper ipſum viſum, non videbitur. Sed color mouet diaphanum,puta aerem. Ab hoc autem iam continuo exiſtente, mouetur quod ſenſitiuum eſt.*

Oſtendit quomodo color perueniat ad viſum. Et cir-
Infra text. 71.& lib.3. text.63.65. 66. ca hoc duo facit. Primo oſtendit quid eſt neceſſarium ad hoc, quòd viſus moueatur à colore. Secundo oſtendit aliquid ſimile, quod eſt neceſſarium in alijs ſenſibilibus ibi.§ Eadem autem ratio. Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo excludit errorem ibi.§ Non enim bene hoc.§ Dicit ergo primo, quod per ſupradicta, iam tamen manifeſtum ſit, quòd illud, videtur in lumine eſt color, & quòd ſine lumine videri non poteſt: quia, vt ſupra dictum eſt, hoc eſt de ratione coloris,quod ſit motiuum diaphani, quod quidem fit per lumen,quod eſt actus diaphani, & ideo ſine lumine color videri non poteſt. Cuius ſignum eſt:quia ſi aliquis ponat corpus coloratum ſuper organum viſus, non videbitur,quia non eſt ibi diaphanum in actu, quod moueatur à colore. Nam & ſi pupilla ſit quoddam diaphanum,non tamen erit diaphanum in actu,ſi ſuperponatur,ſibi corpus coloratum. Oportet autem, quod color moueat diaphanum in actu,puta aerem vel aliquid huiuſmodi, & ab hoc mouetur ſenſitiuum, id eſt organū viſus,ſicut à corpore ſibi continuato. Corpora enim non ſe immutant, niſi ſe tangant. Deinde cum dicit.

Non enim hoc loco recte ſentire videtur Democritus. qui quidem putat, ſi medium ſpatium vacuum fiat, formicam etiam,ſi ſit in cælo, exacte perfecteq; videri. Et enim idipſum fieri non poteſt. Viſio nanque fit, patiente aliquid ſenſitiuo at vt patiatur ab ipſo colore,qui videtur,fieri nequit. Reſtat igitur vt à medio. Quare neceſſe eſt aliquod eſſe medium inter colorem ipſum & viſum. Quod ſi id vacuum fiat non modo non exacte, ſed neque quicquam omnino videtur. Quam igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorem videri, diximus.

Non enim bene hoc dicit Democritus opinatus, ſi eſſet vacuum medium, perſpici vtique exacte,& ſi formica in cælo eſſet. hoc enim impoſſibile eſt. Patiente .n. aliquid ſenſitiuo fit ipſum videre. Ab ipſo igitur,qui videt, colore impoſſibile eſt. Relinquitur autem quod à medio. Quare neceſſe eſt aliquod eſſe medium. Vacuo autem facto non aliquid certe,ſed omnino nihil videbitur. Propter quam igitur cauſam, colorem neceſſe eſt in lumine videri dictum eſt. Tex.cō. 74

Excludit errorem dicēs, non bene dixit Democritus,qui opinatus fuit, ſi medium,quod eſt inter rem viſam,& oculum,eſſet vacuum, poſſet aliquid quantumcunque paruum videri per quantamcunque diſtantiā.puta ſi formica eſſet in cœlo. Sed hoc eſt impoſſibile, oportet enim ad hoc,quod aliquid videatur, organum viſus patiatur à viſibili. Oſtenſum eſt autem,quod non patitur ab ipſo viſibili immediate, quia viſibile ſuper poſitum oculo non videtur. Relinquitur ergo, qđ oporteat organum viſus pati à viſibili per aliquod medium: neceſſe eſt ergo eſſe aliquod medium inter viſibile & viſum. Si autem eſt vacuum,nihil eſt medium,qđ poſſet immutare,& immutari. Relinquitur ergo,quod ſi eſſet vacuum,omnino nihil videretur. Incidit aūt in hanc opinionem Democritus,quia putabat, quòd cauſa quare diſtantia impedit viſionem alicuius rei,ſit per medium quod reſiſtit immutationi viſibilis: hoc autem eſt falſum. Non.n.diaphanum habet cōtrarietatem ad lumen,vel colorem,ſed eſt in vltima diſpoſitione ad eorum receptionem. cuius ſignum eſt quòd ſubito immutatur à lumine,vel colore. Cauſa autem,quare diſtantia Quare diſtātia localis
impediat viſum eſt,quia omne corpus videtur ſub quodam angulo cuiuſdam trianguli,vel magis pyramidis, impediat viſum.
cuius baſis eſt in re viſa,& angulus eſt in oculo videntis. Neque differt quantum ad hoc, vtrum viſus fiat extramittendo, ita quod lineæ concludentes triāgulum vel piramydem, ſint lineæ viſuales progredientes à viſu ad rem viſam,vel econuerſo fiat, dummodo viſus ſit ſub prædicta figura trianguli,vel pyramidis. Quod ideo neceſſe eſt, quia cum res viſa ſit maior quantitate, quàm pupilla, oportet quod proportionaliter diminuendo, proueniat immutatio viſibilis, vſque ad viſum. Manifeſtum eſt autem,quod quāto latera trianguli vel piramidis ſunt longiora dummodo ſit eadem baſis, tanto angulus eſt minor.& ideo quanto à remotiori videtur,minus videtur,& tanta poteſt eſſe diſtantia, quod omnino non videatur. Deinde cum dicit.

At ignis in vtriſque plane videtur. in tenebris, inquam,atque in lumine. Id autē neceſſario accidit. Ipſum enim perſpicuum ab hoc perſpicuum fit.

Ignis autem in vtriſque videtur, & in tenebris,& in lumine,& hoc ex neceſſitate. Diaphanū enim ab hoc diaphanum fit.

Oſtendit quomodo videatur ignis, & lucida corpora,& dicit, quod videntur non ſolum in lumine, ſicut colorata,ſed etiam in tenebris, ſicut illa, de quibus ſupra dixit. Et hoc ex neceſsitate contingit,quia ignis habet tantum de lumine, quod poteſt diaphanum omnino facere in actu,ita vt & ipſum,& alia videantur. Nec eſt tantum debile lumen eius,quod ad præſentiam maioris luminis obūbretur, ſicut accidit in his, quæ ſunt dicta ſupra. Deinde cum dicit.

Sēſus ab aliis ſenſibilibus differt.

ſo Si aūt non eſt de ſono. Nam in corpore ſonante non eſt ſonus. niſi in potentia. In medio autem quod moue tur ex percuſsione corporis ſonantis, fit ſonus in actu. Et propter hoc dicitur, ꝙ ſonus in actu eſt medij & auditus, non autem ſubiecti ſonabilis. Deinde cum dicit.

Quomodo fiat ſonus & à quibus.

Fit autem actu ſonus alicuius ſemper ad aliquid & in aliquo. Ictus eſt enim qui ſonum efficit ipſum: quapropter fieri non poteſt, vt ſi vnum ſit corpus, ſonus efficiatur. Quippe cum aliud ſit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod ſonat, ad aliquod ſonat, ſine autem latione nunquam efficitur ictus.

Tex. cō. 78.

Fit autem qui ſecundum actum ſonus ſemper alicuius ad aliquid, & in aliquo. Percuſsio enim eſt faciens. Vnde impoſſibile eſt, cum ſit vnum, fieri ſonum. Alterum enim eſt verberans, & quod verberatur. Quare ſonans, ad aliquid ſonat. Tangit enim aliquid. Cum autem ictu tangitur, ſonat. Ictus autem non fit ſine motu.

Oſtendit quomodo ſonus fiat in actu. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, quot concurrunt ad hoc, ꝙ ſonus conſtituatur in actu. Secūdo oſtendit, qualia eſſe oporteat, ibi § Sicut autem diximus. § Dicit ergo primo, ꝙ ad hoc, ꝙ ſonus fiat in actu, oporteat tria cōcurrere, Fit enim ſemper alicuius, & ad aliquid & in aliquo, & ideo ſi ſit vnum tantum, non poteſt ſonum facere. Et huius ratio eſt, ſiue ſignum, quia percuſsio eſt cauſa ſoni, oportet igitur eſſe aliquid id eſt percutiēs, & aliquid percuſſum. Et propter hoc dicit, § ꝙ ſonus eſt alicuius ad aliquid § id eſt percutientis ad percuſſum. Oportet enim quod illud, quod facit ſonum, tangat aliquid, & cum tetigerit ſuo ictu, generetur tunc ſonus. Ictus autem percutientis, non fit ſine motu locali: motus autē localis non eſt ſine medio. Vnde relinquitur, ꝙ oportet eſſe medium, ad hoc ꝙ fiat ſonus in actu. Et hoc eſt, qđ dictum eſt, ꝙ oportet eſſe ſonum nō ſolum alicuius, & ad aliquid, ſed etiam in aliquo. Deinde cum dicit.

Quę bene ſonant ea ſolida, lenia, & cōcaua eſſe oportet.

Atque vti diximus, non quorumuis ictus corporum, ſine vllo diſcrimine ſonus eſt. Nullum enim efficit ſonum, ſi percuſſa fuerit lana, ſed ęs, & quęcunque ſunt lenia, concauaq;. Aes quidem, quia corpus eſt lene: concaua verò, quia per reflexionem, complures poſt primū efficiunt ictus, quippe cum non poſſit aer motus, ac agitatus exire.

Aes id eſt ſolida corpore.

Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus ſonus eſt nullum enim faciunt ſonum pili, etſi percutiantur, ſed ęs, & quęcunque lenia, & concaua ſunt. Aes quidem, quoniam lene eſt. Concaua autem ex repercuſſione faciunt multos ictus poſt primū in potenti exire, quod motū eſt.

Oſtendit qualia oportet eſſe ea, quæ requiruntur ad ſoni generationem. Et primo oſtendit, qualia oportet eſſe percutiens, & percuſſum. Secundo quale oportet eſſe medium, ibi. § Amplius autem. § Dicit ergo primo, ꝙ ſicut prædictum eſt, ſonus nō fit ex percuſsione quorumcūque corporū. Dictum eſt. n. ſupra ꝙ pili, & ſpongiæ, & huiuſmodi mollia non habēt potentiam ſonandi, vnde nullum ſonum faciūt, ēt ſi percutiantur. Cuius ratio eſt, quia mollia cedunt percutienti, vnde ex percuſsione non extruditur aer, vt ſic in eo poſsit formari ſonus ex ictu percutientis, & reſiſtentia percuſsi. Sed ſi huiuſmodi mollia comprimatur, vt aliquam duritiē habeant, & reſiſtant percutiēti, ſequitur ſonus, licet ſonus ſurdus. Sed æs, & corpora lenia, & concaua, ſua percuſsione faciunt ſonum, Neceſſe eſt enim ꝙ illa, ex quorum percuſsione ſonus redditur, ſint dura, vt aer extrudatur, quæ quidem extruſio eſt cauſa generationis ſoni Requiritur etiā, ꝙ ſint lenia, vt ſit aer vnus, ſicut infra dicetur. Concaua autem etiā percuſſa, bene reddunt ſonum, quia in eis intus aer concluditur. Et cū illud, quod primo motum eſt, non poſsit ſtatim exire, percutit alium aerem, & ſic ex repercuſsione fiunt multi ictus & multiplicatur ſonus. Et propter hoc etiam illa, quæ in ſui compoſitione habent aerem bene diſpoſitum, ſunt bene ſonora, ſicut æs, & argentum, In quorum aūt compoſitione aer non bene ſe habet, non ſunt bene ſonora, ſicut plumbum, & alia huiuſmodi, quæ ſunt magis feculenta & terreſtria. Deinde cum dicit.

Quo medio ſoni ad aures deferantur per mediū aerem.

Prætera auditur quidē ſonus & in aere, & in aqua. At verò nec aer eſt author ſoni, nec aqua. ſed opus eſt, vt inter ſeſe ſolidorum corporum, atque ad aerem ictus fiat Quod quidem tum fit, cum aer percuſſus permanet, neque. diffunditur. Quapropter ſi cito vehementerque percutiatur, ſonat. Opus eſt enim, vt percutientis motus, diffuſionem pręueniat aeris, perinde, atq; ſi cumulū, aut aceruū arenæ, cum fertur velociter, quiſpiam verberet.

Tex cō. 78.

Amplius auditur in aere, & in aqua, ſed minus in aqua. Non eſt autem ſoni proprius aer, neque aqua, ſed oportet ſolidorum percuſſionem fieri ad ſeinuicem & ad aera. Hoc autem, ſi permaneat percuſſus aer, & non diſſoluatū: vnde ſi velociter & fortiter percutiatur, ſonat. Oportet enim pręoccupare motum ferientis, fracturam aeris, ſicut ſi congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter.

Oſtendit quale ſit medium, in quo generatur ſonus & dicit, ꝙ mediū, in quo ſonus auditur, eſt aer, & aqua, ſed minus audiē in aqua, quàm in aere, vnde propriiſsimum mediū tam in generatione ſoni, quàm in auditu, eſt aer. Et quia medium, in quolibet ſenſu, qualitatibus ſenſibilibus ſecundum illum ſenſum caret, vt poſsit omnes recipere, manifeſtum eſt, ꝙ neque aer, neque aqua habent proprium ſonorum, ſed neceſſarium eſt ad ſoni generationem, in aere vel aqua, ꝙ aliqua corpora firma vel ſolida, & dura percutiant ſeinuicem, & percutiant aerem. Quod autem ſimul fiat percuſsio ſolidorū adinuicem, & per conſequens ſonus & ad aera, contingit cum aer in ſua integritate manet, vt poſsit percuti, & non diuiditur ante percuſsionem. Et propter hoc videmus, ꝙ ſi aliquid tardo motu tangat alterum, non facit ſonum, quia prius recedit aer, & diſſoluitur, quàm contactus ſolidorum corporum fiat. Sed ſi percuſsio ſit velox & fortis, tūc fit ſonus. qa ad hoc ꝙ fiat ſonus, oportet ꝙ motus percutiētis pręueniat diuiſionem aeris, vt aer adhuc adunatus ſine collectus percuti poſsit, & in eo ſonus generari. Et eſt ſimile, ſicut cum aliquid velociter fertur, percutere poteſt aceruum lapidum antequam diſſoluatur, quod nō contingit ſi tarde moueatur. Et propter hoc etiam, quādo aliquid velociter fertur in ipſo aere, facit ſonum ex ſuo motu, quia ipſe aer adhuc adunatus, ſe habet in ratione percuſsi, & non ſolum medij. Deinde cum dicit.

Quid Echo & quomodo fiat.

Fit autem echo, ſonitus, inquam, is, qui poſt ſonum reſultat, cum aer factus vnus, ob vas vel locum, qui terminauit ipſum, atque diſſolui prohibuit, inde reſilit, veluti pila, repulſus.

Tex. cō. 80.

Echo autem fit, cum ab aere vno facto propter vas determinans, & prohibens diffundi, iterum aer repellitur, ſicut ſphæra.

Echo generatio.

Determinat de ſecūda generatione ſoni, quæ fit per reuerberationem, qui quidem ſonus vocatur Echo. Primo ergo determinat quomodo generet. Secundo oſtē dit quomodo diuerſificet in ſui generatione, ibi § Videtur autem § Conſiderādum eſt autem circa primum ꝙ generatio ſoni in aere conſequit motum aeris, vt dictū eſt. Si autem cōtingit de immutatione aeris apud generationem ſoni, ſicut de immutatione aquę, cū aliquid in aquam proijcitur. Manifeſtum eſt. n. ꝙ fiunt quædā regyrationes in circuitu aquæ percuſſæ. Quæ quidem

circa locum percuſsionis ſunt paruæ, & motus eſt fortis. In remotis autem gyrationes ſunt magnæ & motus debilior. Tandem motus totaliter euaneſcit, & gyrationes ceſſant. Si autem antequã motus ceſſet, gyrationes illæ aliquod obſtaculum inueniant, fit motus gyrationis in contrarium, & tanto vehemẽtius, quanto propinquius ſunt primæ percuſsioni. Sic igitur intelligendum eſt, ꝙ ad percuſsionem corporum ſonãtium, aer in gyrum mouetur & ſonus vndique diffunditur. Et in vicino quidẽ gyrationes ſunt minores, ſed motus fortior. vnde ſonus fortius percipitur. In remotis autẽ gyrationes ſunt maiores, & motus debilior, & ſonus obſcurius auditur. Tandem autem deficit totum. Si aũt antequam huiuſmodi gyrationes deficiant, fiat reuerberatio aeris ſic moti, & ſonum deferentis ad aliquod corpus, gyrationes reuertentur in contrarium, & ſic auditur ſonus quaſi ex aduerſo. Et hęc vocaẽ Echo. Quod præcipue fit, quando illud obſtans, ad quod repercutitur aer motus, eſt aliquod corpus cõcauum. quaſi quoddam vas determinans, & concludens aerẽ in ſua vnitate & ideo prohibens ipſum diuidi. Tunc. n. ille aer ſic vnitus & commotus, quia nõ poteſt vlterius motum protendere, propter corpus obſtans, percutit iterum aerẽ, à quo percutiebatur, & fit motus in contrarium. Sicut accidit cum aliquis proijcit pilam, quæ hic ſphæra dẽ, & inueniens obſtaculũ retro reſilit. Deinde cũ dicit. Elegans cõparatio.

Videtur autem talis ſonitus fieri ſemper, ſed non ſemper clarus efficitur. Nam & in ſono, perinde atque in lumine fit. Lumen enim ſemper refrangitur. alioquin non fieret lumen vbique, ſed eſſent extra locum eum tenebræ, quo radij Solis perueniant. Verum non ita ſemper refrangitur, vt vmbrã efficiat, qua terminare lumẽ ſolemnus, quod quidem tum fit, cum ab aqua vel aere, cæteriſque lenibus, vt patet, reflectitur.

Videtur autem ſemper fieri Echo, ſed non certa, quia accidit in ſono, ſicut & in lumine. Etenim lumen ſemper repercutitur, neque enim fieret penitus lumen, ſed tenebra extra locum à Sole illuminatum. Sed non ſic repercutitur, ſicut ab aqua aut aere, aut & ab aliquo alio lenium, vt vmbram faciat, qua lumen determinamus.

Oſtendit quomodo diuerſimode fit Echo. & dicit, ꝙ videtur ſemper fieri Echo, ſed non ſemper fit certa, id eſt manifeſte perceptibilis. Et hoc oſtẽdit per ſimile. Dicit enim ꝙ accidit in ſono, ſicut in lumine. Lumen enim ſemper repercutitur, ſed quãdoque quidẽ eſt manifeſta repercuſsio luminis, quandoque autem non. Manifeſta quidẽ eſt repercuſsio luminis, quando repercutitur ab aliquo corpore fulgido, itaque cum quadam claritate fit luminis repercuſsio, ſimili modo primæ luminis emiſsioni. Immanifeſta autem eſt repercuſsio luminis, quñ repercutitur ab aliquo corpore opaco, quia huiuſmodi repercuſsio fit ſine claritate, & radiorum emiſsione. Niſi. n. à corporibus opacis fieret repercuſsio radiorum Solis, non fieret lumen penitus, id eſt in qualibet parte aeris ſuperioris hemiſphærij, ſed vbique eſſet tenebra extra Solẽ, id eſt extra loca, ad quæ directe perueniunt radij ſolares. Non tñ ſic repercutitur lumen à corporibus opacis, ſicut ab aqua, vel aere, aut aliquo de numero lenium corporum, & terſorum, à quibus fit repercuſsio cum claritat & radiorũ emiſsione. Et ideo quia repercuſsio, quæ fit à corporibus opacis, non eſt ſimilis repercuſsioni, quæ fit à corporibus fulgidis, repercuſsio, quæ fit à corporis opacis facit tenebram, id eſt vmbram ex illa parte, vbi determinatur lumen manifeſtum, quod eſt ex directa emiſsione radiorũ ſolarium. Similiter autem, quando repercuſsio ſoni fit ad corpus concauum, in quo natus eſt multiplicari ſonus, fit Echo certa id eſt manifeſte comprehẽſibilis. Quando autem ad alia corpora fit reuerberatio ſoni, quæ nõ ſunt nata multiplicare ſonum, non fit Echo manifeſta.

LECTIO XVII.

Quomodo fiat ſonus in medio aere vno & continuo exiſtenti, quod in aure item ſit aer ædificatus & immobilis vt fiat auditus probat, quæ etiam demum cauſa ſit ſoni, & illius differentias, & acuti & grauis ex ſimilitudine ad qualitates tangibiles declarat.

REcte autem à veteribus, audiendi vacuo tribuitur auctoritas. nam aer vacuum eſſe videtur. Is autem eſt, qui audire facit cum continuus vnuſque fuerit agitatus. Verum quia fragilis eſt, non perſonat. niſi id quod eſt percuſſum ſit lene. Tum enim vnus ipſe ſimul ob planitiem ipſam euadit. Lenis namque corporis planum eſt vnum. Id igitur ſonum efficit, quod mouet vſque ad auditum continuatione aerem vnum.

Vacuum autem recte dicitur proprium audiendi. Videtur enim eſſe vacuum aer. Hic autem eſt faciens audire cum moueatur continuus & vnus. Sed propter id, quod fragilis eſt, non ſonat, niſi lene ſit, quod percutitur, tunc autem vnus fit. Simul enim propter planum. vnum enim eſt lenis planum. Sonat iuum eſt igitur, id, quod motiuum eſt vnius aeris, continuitate vſque ad auditum. Tex. cõ. 81 Tex. cõ. 82.

Poſtquã Philoſophus determinauit de generatione ſoni, hic determinat de immutatione ſenſus à ſono. Et primo quantum ad immutationẽ medij. Secundo quãtum ad immutationem inſtrumenti. ibi {auditus autẽ.} Dicit ergo primo, ꝙ quia mediũ in ſono eſt aer, recte dicitur à quibuſdam, ꝙ vacuum eſt proprium ſenſui auditus, quia videtur eis, ꝙ vacuũ ſit aer, Aer autem facit audire ſonum, cũ moueaẽ, exiſtens vnus, & continuus, vt in eo poſsit formari ſonus. Et quia ad hoc, ꝙ formetur ſonus, neceſſaria eſt vnitas, & continuitas aeri, ideò non fit ſonus, niſi ſonabile, quod percutitur, ſit lene. Lene enim eſt cuius vna pars nõ ſupereminet alteri. Aſperum aũt cuius vna pars alicui ſupereminet. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ ſuperficies lenis corporis eſt ſimpliciter vna Et propter hoc, aer propter vnitatẽ plani, id eſt ſuperficiei, ſit vnus, & ſimul exiſtens. Si autem corpus non ſit lene, ſed aſperum, tunc ſuperficies non eſt vna. Et, quia aer eſt frangibilis, id eſt facile diuiſibilis, ſequitur ꝙ etiã aer non ſit vnus & continuus, vnde non poteſt in eo formari ſonus. Sic igitur patet, ꝙ illud eſt ſonans tantum, id eſt faciens ſonum, quod mouet aerem vnum, continuum exiſtentem à ſe vſque ad auditum. Sic ergo patet, quòd illi, qui dicunt, ꝙ vacuum eſt proprium ſenſui auditus, dicunt aliquid recte: quia eſſe proprium auditus competit aeri, quem vacuum eſſe dicunt. Non autem dicunt recte quantum ad hoc quòd plenum aere dicunt eſſe vacuum. Deinde cum dicit. Lene quid. Aſperum quid.

Ineſt autem auditui quidem inſitus aer, atque cum auditus in aere ſit, cum externus aer mouetur, & internus mouetur, ac agitatur. Quapropter animal non omni audit ex parte, neque quouis aer pertranſit & penetrat: quippe cum animatum non habeat aerem vbique, quo poſſit quauis ſui parte moueri. De organo auditus

Auditus autem connaturalis eſt aeri, propter id autem quod in aere eſt moto exteriori, & qui intus eſt, mouetur. Propter quod non vbique audit animal, neque vbique pertranſit aer. Non enim vbique habet aerem mouenda pars, & animatum, ſicut pupilla humidum.

Determinat de immutatione auditus à ſono, quantũ ad ipſum organũ ſenſus auditus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit. ꝙ aer appropriatur organo auditus. Secundo oſtendit, qualis ſit aer, qui cõpetit organo auditus, ibi {Per ſe quidem igitur.} Tertio oſtendit, quomodo auditus impeditur, vel nõ impeditur ex impedimento organi, ibi {Propter hoc autem & aqua.} Dicit ergo primo, ꝙ auditus cõnaturalis eſt aeri, ita ꝙ ſicut humi-

dum

dum aqueum conuenit inſtrumento viſus, ita aer conuenit inſtrumento auditus. Et hoc ideo, quia ſi attribuatur aer inſtrumento auditus, ſequitur ꝙ eadem paſſio ſoni erit in aere exterius moto & in aere qui mouetur intus, & eſt inſtrumentum auditus. Et ideo anima non audit in qualibet parte ſui corporis, neque aer ſonans generat ſonum, ſiue penetrat quacunque partem corporis animati, quia animatum non habet in qualibet ſui parte aerem, vt quælibet pars eius poſsit eſſe mouenda à ſono, ſicut & animatum habet humidum aqueum non vbique, ſed in quadam parte determinata ſcilicet in pupilla. Deinde cum dicit.

Ipſe igitur aer vacat ex ſe ſono, quia facile diſpergitur, ac diſſoluitur. Verum cum prohibetur diſſolui, motio tunc ipſius eſt ſonus. At is aer, qui in auribus eſt collocatus, intus eſt conditus, vt ſit immobilis, atque hoc, vt exacte ſentiat differentias omnes.

Tex. cõ. 83.

Per ſe igitur inſonabilis aer, propter id, quod facile frangibilis eſt, ac cedit. Cum verò prohibeatur diffluere, huiuſmodi motus, ſonus eſt. Hic autem eſt in auribus ædificatus in hoc, vt immobilis ſit, quatenus exacte ſentiat omnes differentias motus.

Oſtendit qualis ſit aer, qui appropriatur inſtrumento auditus. Et dicit, quòd cum omne habens ſonum ſit aptum natum reſiſtere percutienti: manifeſtum eſt, ꝙ aer per ſe non habet ſonum, eo ꝙ de ſe non eſt natum reſiſtere percutienti, ſed facillime cedit. Prohibet enim ceſsio eius, ſiue diffluxus ab aliquo corpore ſolido, & ideo cum hoc accidit, motus aeris reddit ſonum. Dictũ eſt enim, ꝙ ad generationẽ ſoni, oportet fieri percuſſionem duorum ſolidorum adinuicem, & ad aerẽ. Sed aer, qui eſt connaturalis auditui {eſt ædificatus} id eſt firmiter diſpoſitus in auribus, cum hac proprietate ꝙ ſit immobilis, ad hoc quòd animal poſsit ſentire per certitudinem omnes differentias motus. Sicut enim humidum aqueum, quod eſt in pupilla, caret omni colore, vt poſsit cognoſcere omnes colorum differentias, ita oportet quòd aer, qui eſt intra tympanum auris, careat omni motu, ad hoc quòd poſsit diſcernere omnes ſonorum differentias. Deinde cum dicit.

Dictu.

Et propter hoc in aqua etiam audimus, quia non ingreditur in ipſum inſitum aerem, nec in aurem ob obliquitates ipſius, aqua. Quod ſi acciderit non audimus. Nec item ſi ægrotauerit ipſa membrana. Quemadmodum etiã non videmus, cum ea pellis ægrotat, quæ pupillam complectitur.

Aeris carentia impedit auditum.

Propter hoc autem & in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipſum connaturalem aerem, ſed neque in aurem, propter reflexiones ipſius. Cum autem hoc accidat, non audit. Neque ſi meninga laboret. Sicuti neque tum videmus, cum ea pellis, quæ pupillam tegit, morbo quopiam laborat.

Oſtendit quomodo impediatur auditus ex impedimento organi. Ponit autem duo impedimenta, ſecundum duo, quæ dixit eſſe neceſſaria ad organum auditus. Quorum primum eſt ꝙ ſit ibi aer. Secundum eſt, ꝙ ille aer ſit immobilis. Primum ergo impedimentum eſt ex hoc, ꝙ ipſe aer corrumpitur. Et ideo ex prædictis manifeſtũ eſt, ꝙ in aqua auditus ſit ita dũtaxat, ꝙ aqua non ingrediatur ad ipſum connaturalem aerem, quem dixit ædificatũ eſſe in auribus, ſed neque etiam in aurẽ ingrediatur, quod impoſsibile eſt propter reflexiones, quæ prohibent introitum aquæ in aurem. Sed cum hoc accidit, ꝙ aqua. ſ. ingrediatur ad naturalem aerem, non audit animal propter corruptionem aeris, qui eſt neceſſarius ad audiendum. Sicut etiam, ſi corrumpatur humidũ pupillæ, ex immiſsione alicuius extranei, impeditur viſio. Et non ſolum ex corruptione aeris impeditur auditus, ſed etiam {ſi meninga} id eſt pellis circundans aerem, aut aliqua pars coniuncta {laboret,} id eſt infirmet, ſicut viſio impeditur, ſi impediatur pellis pupillæ, quæ continet humorem aqueum pupillæ. Quidã autem libri habent ꝙ in aqua non audimus. Quod eſt contra illud quod dictum eſt, ꝙ audimus in aere & in aqua, & contra illud quod Philoſophus dicit in libro de Hiſt. animaliũ, ꝙ animalia audiunt in aqua. Licet enim aqua non ingrediatur ad interiorem aerem, tamen poteſt eum commouere, & ſic imprimere in ipſum ſpeciem ſoni. Secũdum autem impedimentũ auditus, ponit ibi.

At enim ſignum id eſt audiendi, vel non audiendi. Nam auris ſemper perſonat, perinde ac cornu. Semper enim aer inſitus motu ſuo quodam in auribus agitatur. Verum ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius. Et propterea veteres vacuo nos, inquiunt, audire, ac perſonanti, quia audimus eo, quod determinatum aerem habet.

Tex. cõ. 83.
Aer ædificatus in aure ſi moueatur impedit auditum.

Sed ſignum eſt audiendi, aut non, ſonare, ſemper aurem, ſicut cornu. Semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus, ſed ſonus extraneus, & non proprius. Et propter hoc dicunt nos audire vacuo, & ſonanti, quia audimus habente determinatum aerem.

Et hoc impedimentum prouenit ex hoc, ꝙ aer, qui eſt in auribus, non eſt immobilis. vnde dicit, qđ ſignum per quod poteſt diſcerni, vtrũ aliquis ſit boni auditus, vel non, eſt quod ſemper audiat tinnitum in auribus, & ſonum. ſicut auditur cum apponitur cornu ad aures, propter motum aeris in cornu. Cum enim hoc accidit, homo non eſt boni auditus, quia aer in auribus ſic audientis tinnitum, ſemper mouetur quodam proprio motu. Sed ab inſtrumento auditus, ſonus debet eſſe extraneus, & non proprius, ſicut inſtrumentum viſus recipit extraneum colorem, & non habet proprium. Si autem haberet proprium, impediretur viſio. Et ſimiliter ſi aer, qui eſt in auribus habeat proprium motum & ſonum, impeditur auditus. Quia igitur auditus ſit per aerem, propter hoc aliqui credentes aerem eſſe vacuum, dicunt nos audire vacuo, & ſonanti, quia, ſ. pars qua audimus, habet aerem determinatum, id eſt immobilẽ & diſtinctum ab aere exteriori. Deinde cum dicit.

Sed vtrum horum duorũ ſonet verberans, an id, quod verberatur? At conſtat vtrumq; ſonare, modo autem diuerſo. Sonus. n. motio eſt eius, quod eo motu moueri poteſt, quo mouentur ea, quæ reſiliunt à corporibus leuibus. enim quiſpiam percutit. Nec omne quoduis tam verberatum, quam verberans, ſonum efficit, vti diximus. Non enim (vt patet) ſonus efficitur, ſi acus feriat acum, ſed opus eſt, vt id, quod verberatur, ſit planum, quò ſimul aer inde reſiliat, totusque concutiatur.

Quid ſit efficiens ſoni cauſa.

Vtrum autem ſonet, verberans, an quod verberatur, an vtrunque, modo autem altero. Eſt enim ſonus motus poſſibilis moueri hoc modo, quo quidem ſaltantia à leuibus cum aliquis ea traxerit. Non igitur ſicut dictum, eſt, omne ſonat, quod verberatur, & verberans, vt ſi obijciatur acus acui, ſed oportet quod percutitur, planum lene, regulare eſſe, vt aer ſubito diſſiliat, & moueatur.

Tex. cõ. 85.

Mouet quæſtionem circa generationem ſoni, vtrum cauſa actiua ſoni ſit verbans, aut quod verberatur. Et determinat quod vtrũque eſt cauſa, ſed alio & alio modo, quia. n. cõſequitur ſonus motum neceſſe eſt quod ſicut aliquid eſt cauſa actiua motus, ita aliquid eſt cauſa actiua ſoni. Generat aũt ſonus, ex motu, quo aliquid percutientes, propter reſiſtentiam percuſsi, reſilit, eo, ſ. modo quo ſaltantia, id eſt reſilientia mouẽtur à leuibus & duris, & cum aliquis {ea traxerit}, id eſt fortiter impulerit. Manifeſtum eſt igitur, quod primum percutiens mouet & iterum percuſſum, inquantum facit reſi-

ſire percutiens, & ſic vtrunque eſt cauſa actiua motus. Et quia in generatione ſoni neceſſe eſt quòd quædam reſilitio fiat ex reſiſtentia percuſſi, non omne quod verberat & verberatur ſonat, ſicut dictum eſt prius, puta ſi obijciatur acui, non fit ſonus. Sed ad hoc quod generetur ſonus, oportet hoc quod percutitur eſſe regulare, id eſt eſſe ſic diſpoſitum, vt aer ſubito diſsiliat ex eius reſiſtentia: & moueatur, & ex tali motu generetur ſonus. Deinde cum dicit.

Acutum & graue ſonorum differentiæ ſunt, Tex cō. 86.

Atque differentiæ ſonorum, actu ſono manifeſtæ fieri ſolent. Nam vt abſque lumine non videntur colores, ſic neque acutum, graueque ſine ſono diſcernitur.

Differentiæ autem ſonantium, in ſono ſecundum actum oſtenduntur. Sicut enim non videntur colores ſine lumine, ſic neque ſine ſono acutum & graue.

Determinat de differentijs ſonorum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo percipiantur. Secundo quomodo nominentur, ibi, Hæc autem dicuntur. Dicit ergo primo, quod diuerſæ res ſonantes faciunt diuerſos ſonos. Sed huiuſmodi differentię ſonantium, ſecundum quòd natæ ſunt facere diuerſos ſonos, non manifeſtantur quando ſonus eſt in potentia, ſed ſolum quando ſonus eſt in actu. Sicut enim non videntur colores ſine lumine, ſic non percipiuntur acutum & graue in rebus ſonatiuis, niſi fiat ſonus in actu. Deinde cum dicit.

Hæc autem à tangibilibus translatione dicuntur.

Hæc autem dicuntur ſecundum metaphoram ab illis, quæ tanguntur.

Oſtendit quomodo differentiæ ſonorum nominentur. Et circa hoc quatuor facit. Primo oſtendit vnde ſumantur nomina ſonorum, & dicit, quòd ſumuntur ſecundum metaphoram à qualitatibus tangibilibus. Manifeſtum eſt enim quòd acutum & graue inter qualitates tangibiles computantur. Secundo ibi.

Quid ſit acutus, & grauis ſonus.

Acutum namque, multum in breui tempore ſenſum mouet. Graue verò longo in tempore, parum.

Acutum enim mouet ſenſum in pauco tempore multum. Graue autem in multo paucum.

Ponit rationes nominum. Et dicit quòd ille ſonus acutus eſt, qui multum mouet ſenſum auditus in pauco tempore, grauis autem ſonus eſt, qui multo tempore mouet parum. Tertio ibi.

Non igitur idem eſt acutum & velox, neque graue tardumque, ſed ſit alterius quidem motus propter velocitatem talis, alterius autem talis ob tarditatem.

Neque tamen velox eſt acutum, graue autem tardum: Sed ſit illius quidem propter velocitatem talis, motus, huius autem propter tarditatem.

Quia prædictæ rationes videntur eſſe velocis, & tardi, velox enim eſt quod in paruo tempore multum mouetur, tardum quod in multo tempore, parum, Oſtendit qualiter ſe habet acutum & graue in ſonis, ac velox & tardum in motibus. & Dicit, quòd velox non eſt idē quod acutum, nec graue in ſonis eſt idem quod tardū, ſicut nec ſonus (cuius differentię ſunt graue & acutum) eſt idem quod motus, cuius differentiæ ſunt velox & tardum. Sed ſicut motus eſt cauſa ſoni, ita velocitas motus eſt cauſa ſoni acuti, & tarditas motus eſt cauſa ſoni grauis. Sed hoc intelligendum eſt, cum ſonus cauſatur ab vno motu, cum autem cauſatur ex pluribus motibus frequentia motuum eſt cauſa acuti ſoni, & tarditas eſt cauſa grauis, vt dicit Boetius in muſica. Vnde & chorda magis tenſa, acutius ſonat, quia ex vna percuſsione frequentius mouetur. Quarto ibi.

Et ſimilia eſſe videntur acuto atque obtuſo, quæ ſunt in tactu. Nam acutum quidem quaſi pungit, obtuſum autem quaſi pellit quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet. Quare ſit, vt illud ſit velox, hoc tardum. Atque de ſono quidem determinatum ſit hactenus.

Et videntur ſimilitudinem habere circa tactum cum acuto & hebeti. Acutum.n. quaſi pungit, hebes quaſi pellit, propter id quod mouet, hoc quidem in pauco, illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox, illud autem tardum eſſe. De ſono igitur ſic determinatum ſit.

Aſsimilat differentias ſonorum qualitatibus tangibilibus à quibus nominantur. & dicit, quòd ea, quæ ſunt circa tactum, habent ſimilitudinem cum acuto & hebeti in ſonis, quia acutus quaſi pungit auditum, eo quòd in pauco tempore mouet ipſum, hebes autem quaſi pellit, quia in multo tempore mouet. Vnde vnum eorum accidit cum velocitate motus, aliud cum tarditate. Vltimo concludit quòd ſic de ſono determinatum ſit.

LECTIO XVIII.

Quibus nam conueniat vocē habere, & quomodo formetur.

Animatis cōuenit vocem habere, non animatis autē minime, niſi ex ſimilitudine. Tex. cō. 87.

Vox autem ſonus quidam eſt animati. Nil enim inanimatorum, vocem habet, ſed ſimilitudine quadam, dicuntur vocem emittere, vt tibia, lyra cæteraque inanimata, quæcunque extenſionem, concentum, & locutionem habent. Horum enim ſoni ſimiles eſſe voci videntur, quia vox, & hæc eadem habet.

Vox autem ſonus quidam eſt animati. Inanimatorum enim nullum vocat ſed ſecundum ſimilitudinem dicuntur vocare, vt tibia, & lyra, & quæcunque alia inanimatorum, extenſionem habent, & melos, & locutionem. Aſsimilatur enim quia & vox hæc habet.

Poſtquam Philoſophus determinauit de ſono, hic determinat de voce, quæ eſt ſpecies ſoni. Et diuiditur in partes duas. In quarum prima præmittit quædam, quæ ſunt neceſſaria ad diffinitionē vocis. In ſecunda diffinit vocem, ibi, Quare percuſsio. Circa primum duo facit. Primo oſtendit quorum ſit habere vocē. Secundo quid ſit proprium organum vocis, ibi, Vox autem ſonus, Circa Primum duo facit. Primo, oſtendit quòd habere vocem eſt animatorū. Secundo, oſtendit quorum animatorum, ibi, Multa autem animaliū. Dicit ergo primo quòd vox eſt quædam ſpecies ſoni, eſt enim ſonus animati, non autem quorumlibet, ſed quorundam, vt poſt patebit. Nullum autem inanimatum habet vocem. Et ſi aliquando aliquod eorū dicatur habere vocem, hoc eſt ſecundū ſimilitudinem, ſicut tibia, & lyra & huiuſmodi inſtrumenta dicuntur habere vocem. Habent. n. tria. eorum ſoni, in quibus aſsimilantur voci. Quorum primum eſt extenſio. Manifeſtū eſt enim quod in corporibus inanimatis ex ſimplici percuſsione cauſatur ſonus: vnde cum percuſsio ſtatim tranſeat, ſonus ēt cito tranſit & non continuatur. Sed vox cauſatur ex percuſsione aeris ad vocalem arteriam, vt poſt dicetur: quæ quidem percuſsio continuatur ſecundū appetitum animæ, & ideo vox extendi poteſt, & continuari. Illa igitur inſtrumenta, de quibus dictum eſt, ex hoc ipſo quòd habent quandam continuitatem in ſuo ſono, habent ſimilitudinem vocis. Secundum autem, in quo aſsimilantur voci eſt melos, id eſt conſonantia. Sonus enim corporis inanimati, cum ex ſimplici percuſsione proueniat, vniformis eſt, non habens in ſe diuerſitatē grauis, & acuti: vnde in eo non eſt conſonantia, quę ex eorū proportione cauſatur. Sed vox diuerſificatur ſecundum graue & acutum, eo quòd percuſsio, quæ cauſat vocē, diuerſimode fit ſecundum appetitū animalis vocem emittentis. Vnde, cum in prędictis inſtrumentis diſtinctio ſit grauis & acuti in ſono, eorum ſonus eſt cum quadā melodia, ad ſimilitudinem vocis. Tertium, in quo ſonus horum inſtrumentorū habet ſimilitudinēvocis, eſt locutio, id eſt

Inter. ſeq.

Quidam ſoni inanimatorum aſsimilant voci in tribus. Tex. cō. 90.

inter-

Oratio ſpecies diſcreta quantitatis

interpretatio ſonorum ad ſimilitudinē locutionis. Manifeſtum eſt enim, quòd humana locutio non eſt continua, vnde & in libro Prædicamentorum, oratio, quæ in voce profertur, ponitur ſpecies quantitatis diſcretæ. Diſtinguitur enim oratio per dictiones, & dictio per ſyllabas, & hoc accidit propter diuerſas percuſsiones aeris ab anima. Et ſimiliter ſonus prædictorum inſtrumentorum diſtinguitur ſecundum diuerſas percuſsiones, vtpote diuerſarum chordarum, vel diuerſorum flatuum, aut aliquorum huiuſmodi. Deinde cum dicit.

Atqui complura ſunt animalium, quæ non eliciunt vocem, vt ea, quæ ſanguinis expertia ſunt. Et eorum, quę ſanguinem habent, piſces. Atque id non abſque ratione: ſiquidem ſonus motio quædam aeris eſt. Sed qui vocem dicuntur emittere, vt acheloi fluuij piſces, ij branchijs ſane ſonitant, vel aliqua ſimili parte.

Multa autem animalium vocem non habent, vt quæ ſunt ſine ſanguine, & ſanguinem habentiū piſces. Et hoc rationabiliter: ſiquidem motus ſonus eſt. Sed qui dicuntur vocem habere, vt qui in acheloo, ſonant brā. bijs, aut quodam altero huiuſmodi.

Oſtendit quorum animatorum ſit habere vocem, & dicit quod etiam multa animalia ſunt, quæ non habent vocē ſicut omnia carentia ſanguine, quorum quatuor

Lib. 4. de hiſto. animaliū ca. 9.

ſunt genera, vt dicitur in lib. de Animalibus, ſ. mollia, quæ habent mollem carnem exterius, vt pulpi, & ſepiæ, & animalia mollis teſtę, vt cancri, & animalia duræ teſtæ, vt oſtreę, & animalia anuloſi corporis vt apes, formicæ, & huiuſmodi. Nullū enim horum habet ſanguinem neque vocem. Et ſimiliter etiam aliqua animaliū habentium ſanguinem non habent vocem, ſcilicet piſces. Et hoc rationabiliter accidit, quia ſonus eſt quidā

Tex. cō. 83.

motus aeris, vt ſuprà dictum eſt. Huiuſmodi autem animalia non reſpirant aerem, & ideo non habent propriū ſonum, qui ſit vox. Sed quod aliqui piſces dicuntur habere vocem, ſicut qui ſunt in acheloo, quod eſt propriū nomen fluuij, non habent proprie vocem; ſed faciunt quendā ſonum cum branchijs, quibus expellunt aquā, & attrahunt aerem, aut aliquo alio inſtrumento. Deinde cum dicit.

Quæ aerem reſpirant vocē habent.

Vox autem ſonus eſt animalis, & non quauis efficitur ſine diſcrimine, parte, ſed cum aliquo percutiente aliquid, & in aliquo, quod quidem eſt aer, ſonus effici ſoleat, iure profectò vocem animalium ea ſolum habebunt, quæ ſuſcipiunt aerem.

Tex. cō. 88.

Vox autem ſonus animalis eſt, & non qualibet parte. Sed quoniam omne ſonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autem eſt aer. rationabiliter vtiq; vocem habebunt hæc ſola, quæcunque ſuſcipiunt aerem.

Oſtendit quod ſit organū vocis. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quod idem eſt organum vocis & reſpirationis. Secundo oſtendit ad quid reſpiratio ſit vtilis ibi. ǂIam enim reſpirato. Tertio oſtendit quid ſit organum reſpirationis, ibi ǂ Organum autem. ǂ Dicit ergo, quod quamuis vox ſit ſonus animalis, non tamen cuiuſcunque partis animalis ſonus eſt vox. Sed quia ad generationem ſoni requiritur quòd ſit percuſsio alicuius ad aliquid, & in aliquo, quod eſt aer: rationabile eſt, quod illa ſola animata vocem habeant, quæ aerem reſpirando ſuſcipiunt, & ex eadem parte, vnde reſpirant. Deinde cum dicit.

Natura vtitur aere in ſpiritu, & lingua ad duo munera.

Iam enim ipſa natura, vt ad guſtum, & locutionem vtitur lingua. Quorum guſtus quidem neceſſarius eſt, quapropter & pluribus ineſt, interpretatio verò eſt gratia boni. ſic & aere, qui reſpiratione trahitur, ad duas vtitur operationes: ad interdum inquam, diſponēdum calorem, quod quidem eſt neceſſarium, & cauſam in alijs explicabimus: & ad vocem etiam conficiendam, ob bonum.

Iam enim aere reſpirato vtitur natura ad duo opera, ſicut lingua, & ad guſtum & locutionem. Quorum quidem, guſtus neceſſarius eſt, vnde & pluribus ineſt. Interpretatio autem eſt propter bene eſſe. Sic & ſpiritu, & ad calorem interiorem, quod eſt neceſſarium (cauſa autem in alijs dicetur) & ad vocem, vt ſit bene.

Dicit quod natura vtitur aere reſpirato ad duo opera, ſicut etiam vtitur lingua ad guſtum, & ad locutionem, quorum duorum, guſtus eſt neceſſarius. eſt enim diſcretiuus alimenti conuenientis, quo conſeruatur animal, & propter hoc pluribus animalibus ineſt. Sed interpretatio quæ fit per locutionem, eſt ad bene eſſe. Et ſimiliter aere reſpirato natura vtitur ad mitigationem caloris naturalis, quod eſt neceſſarium: & huius cauſa dicta eſt in libro de reſpiratione & expiratione: & vtitur aere reſpirato ad formationem vocis, quod eſt ad bene eſſe. Deinde cum dicit.

Quid nam ſit reſpirationis organum.

Inſtrumentum autem reſpirandi fauces ſunt, pulmoq; id eſt gratia cuius eſt iſta pars. Nam ea, quæ gradiuntur, hac in parte plus habent caloris, quàm cætera. Is præterea locus, qui circa cor eſt primus, reſpiratione nimirum eget. Idcirco neceſſarium eſt, aerem ingredi reſpiratione attractum.

Tex. cō. 89. Lectio. 1.

Organum autem reſpirationis, vocalis arteria eſt. Cuius autē cauſa hæc pars, eſt pulmo. Hac enim parte plus habent caloris, pedibus gradientia, alijs. Indiget autem reſpiratione, & circa cor locus primus. Vnde neceſſe eſt interius reſpirante, ingredi aerem.

Oſtendit quod ſit organum reſpirationis: & dicit, quòd organum reſpirationis eſt vocalis arteria, quæ eſt ordinata ad pulmonem, vt ei deſeruiat ad aeris attractionem. Aer enim neceſſe eſt, vt recipiatur in pulmone, quia animalia greſsiua habent in hac parte plus de calore quàm in alijs partibus. Pulmo enim cōiungitur cordi, in quo eſt principium caloris naturalis, & ideo locus, qui eſt circa cor indiget reſpiratione ad refrigerium caloris naturalis. Dicit autem ǂlocus primus, ǂvel quia eſt primus poſt cor, pulmo, vtpote ei vicinior, vel quia cor eſt prima pars animalis, & quantum ad generationem & quantum ad cauſalitatem motus. & propter hoc neceſſe eſt vt aer ingrediatur ad pulmonem ad refrigerium caloris naturalis cordis. Vel hoc quod dicit, quia ǂ in hac parte animalia pedibus gradientia habent plus caloris alijs ǂ intelligendum eſt alijs animalibus. Manifeſtum eſt enim, quod animalia habētia ſanguinem habent plus de calore naturali, carentibus ſanguine. Et in genere habentium ſanguinem habent piſces minus de calore naturali. Et propter hoc animalia carentia ſanguine, & piſces non reſpirant, vt ſuprà dictum eſt. Deinde cum dicit.

T. cō. 87. Vocis defini

Quare vox eſt ictus aeris reſpiratione attracti, qui quidem ab anima fit, ea, quæ his in partibus collocata eſt, ad eam partem, quæ gurgulio appellatur.

Tex. cō. 90.

Quare percuſsio reſpirati aeris ab anima, quæ eſt in his partibus, ad vocalem arteriam, vox eſt.

Ex præmiſsis, vocis definitionem concludit. Et circa hoc duo facit. Primo ponit diffinitionem vocis. Secundo manifeſtat eam. ibi. ǂNon enim omnis. ǂ Dicit ergo primo, quod quia vox eſt ſonus animati, & ex illa parte, qua aerem reſpirat: omnis autem ſonus eſt ex aliqua percuſsione aeris, ſequitur quod vox ſit reſpirati percuſsio aeris ad arteriam vocalem, quæ quidem percuſsio fit ab anima, quæ eſt in his partibus, idelt prin

cipa-

cipaliter in corde. Quamuis enim anima ſit in toto corpore, vt eſt forma animalis, tamen vis eius motiua eſt principaliter in corde. Datur autem hæc diffinitio per cauſam, non enim vox eſt percuſsio ſed ſonus ex percuſſione cauſatus.

Non enim omnis quiuis animalis ſonus vox eſt, vti diximus. fit enim vt & lingua ſonus efficiatur: & etiam vt tuſſientes efficiant vocem, ſed oportet vt & animatum ſit id, quod verberat, & aliqua cum imaginatione. Vox enim ſonus quidam eſt ſignificatiuus, & non aeris eius, qui reſpiratione trahitur, vti tuſſis; ſed hoc ferit aerem eum; qui eſt in gurgulione, ad ipſum.

Non enim omnis ſonus animalis, vox eſt, ſicuti diximus. Eſt enim & linguæ ſonare, & ſicut tuſſientes: Sed oportet, & animatum verberans, & cum imaginatione aliqua, Significatiuus enim quidam ſonus eſt vox, & nō reſpirati aeris, ſicut tuſſis, ſed iſto verberat eum aerem qui eſt in arteriam, ad ipſam.

Manifeſtat prædictam diffinitionem. Et primo quantum ad hoc quod dixerat, quod percuſsio vocalis eſt ab anima. Secundo quantum ad hoc quod dixit, quod eſt aeris reſpirati. ibi. ¶ Signum autem. ¶ Poſuerat enim tria in diffinitione vocis. Percutiens, ſ. animam. Percuſſum, ſcilicet aerem reſpiratum. Et ad quod fit percuſſio, ſ. vocalem arteriam. quorum tertium ſupra manifeſtauerat, vnde reſtabat quod duo prima manifeſtaret. Dicit ergo primo quod ſicut ſupra dictum eſt, non omnis ſonus animalis eſt vox. Contingit enim linguam facere aliquos ſonos, qui tamen non ſunt voces; ſicut & tuſsientes faciunt ſonum; qui tamen non eſt vox. Oportet enim ad hoc quod ſit vox, quod verberans aerem ſit aliquid animatum, & cum imaginatione ad aliquid ſignificandum. Oportet enim quod vox ſit ſonus quidam ſignificans, vel naturaliter, vel ad placitum, & propter hoc dictum eſt quod huiuſmodi percuſsio eſt ab anima. Operationes enim animales dicuntur, quæ ex imaginatione procedunt. Et ſic patet quod vox non eſt percuſsio reſpirati aeris, ſicut accidit in tuſſi. Sed id cui principaliter attribuitur cauſa generationis vocis, eſt anima, quæ vtitur iſto aere, ſcilicet reſpirato, ad verberandum aerem, qui eſt in arteria, ad ipſam arteriam. Aer ergo non eſt principale in vocis formatione, ſed anima, quæ vtitur aere vt inſtrumento ad vocem formandam. Deinde cum dicit.

Cur muti ſunt ſpecies.

Signum autem eſt, non poſſe quenquam edere vocem ſpirantem, aut reſpirantem, ſed aerem retinentem. Detinens enim aerem, hoc ipſo nimirum, mouet. Patet autem & quam ob cauſam piſces vocem non fundunt, fauces .n. non habent. At hanc partem non habent, quia non ſuſcipiunt aerem, neq; reſpirant. Sed qui ita dicunt, vehementer aberrant. Quam autem ob cauſam alius ſermo eſt.

Tex. cō. 91.

Signum autem eſt non poſſe vocem formare reſpirantem, neque expirantem, ſed detinentem. Mouet enim eo iſto retinens. Manifeſtum autem & cur piſces ſint ſine voce. Non enim habent guttur. Hanc autem partem non habent, quia non recipiunt aerem, neque reſpirant. Sed qui dicunt ſic, peccant: propter quam igitur cauſam, altera ratio eſt.

Oſtendit aliam partem diffinitionis, ſcilicet quod vox ſit percuſsio aeris reſpirati, & dicit, quod ſignum huius eſt duplex, vnum, quia animal non poteſt formare vocem, neque dum attrahit aerem reſpirando, neque dum expellit expirando, ſed dum retinet aerem, quia dum retinet, iſto aere retento & percutiente aerem exiſtentem in vocali arteria cauſat motum ad formationem vocis. Aliud ſignum eſt, piſces, nō habent vocem, non enim habent guttur, idest vocalem arteriā, & hanc partem non habent, quia non recipiunt aerem, neque reſpirant. Sed qui dicunt hoc, quod piſces reſpirant, peccant. Quare autem piſces non reſpirant, alia ratio eſt pertinet enim ad ſcientiam, in qua conſiderantur particularia accidentia animalium.

LECTIO XIX.

Quam difficile ſit de odorabili tractare dicit, cuius naturā & differentias ex ſaporum differentijs patefacit, concludens quomodo odoratiuum ſit odorabilis perceptiuus, & appoſiti.

De odore verò & odorabili, non æque bene, atque ab hiſce, quæ dicta ſunt, diſcernere, determinare que poſſumus. Non enim ſicut patet, quale quid ſit odor, vt ſonus, vel lumen, vel color. Cuius cauſa eſt, nos nō habere hunc ſenſum exactum, ſed inferiorem cōplurium animalium ſenſu. Remiſſe nanque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit abſq; dolore, vel voluptate, propterea quod ſenſus inſtrumentum huiuſce nō eſt exactum, atque perfectum. Atque conſentaneum eſt rationi tam animalium ea quæ duros oculos habent, ſic ſentire colores, vt nō eorum participent differentias, niſi terrore, contrarioque ipſius, quàm hominum genus, odores.

De odoratu.

Homo remiſſum, ac debilē hēt olfactum.

Tex. cō. 92.

De odore autem, & olfactibili, minus bene determinabile eſt dictis. Non enim manifeſtum eſt quale quid ſit odor, ſicut ſonus, aut viſibile, aut lumen. Cauſa autem eſt, quia ſenſum hunc non habemus certum, ſed peiorem multis animalibus. Praue enim odorat homo, & nihil odorat odorabilium; ſine lætitia & triſtitia tanquam non exiſtente certo eo, quo ſentimus. Rationabile eſt autem ſicut & fortes oculis colores ſentire, & non per manifeſtus ipſis eſſe differentias colorum, niſi terrentium, & non terrentium, ſic & odores, hominum genus.

Poſtquam Philoſophus determinauit de viſibili, & audibili, nunc tertio determinat de odorabili. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de odorabili vt ſic: in ſecunda determinat de odorabili ſecundum quod immutat ſenſum olfactus ibi. ¶ Eſt autem olfactus. ¶ Circa primum duo facit. Primo determinat de odorabili ſecundum ſe. In ſecunda de non odorabili ſecundum quod odoratu perficitur. ibi. ¶ Adhuc autem ¶ Circa primum duo facit. Primo oſtendit difficultatem determinandi de odorabili. Secundo oſtendit quomodo accipiatur cognitio odorabilium. ibi. ¶ Videtur enim & analogia. ¶ Dicit ergo primo quod non ita bene determinari poteſt de odore, & odorabili, ſicut de prædictis ſenſibilibus ſcilicet audibili, & viſibili, quia non manifeſtum eſt nobis, quid ſit odor, ſicut quid eſt ſonus aut quid eſt viſibile, aut lumen, vel aliquid huiuſmodi. Et huius cauſam aſsignat, quia ſenſum odoratus non habemus bonum, qui perſpicaciter & per certitudinem cognoſcat ſuū obiectū, ſed habemus eū peiorē multis alijs animalibus, Cuius ratio eſt, quia, cum inſtrm ſenſus debeat eſſe proportionatū ſuo ſenſibili, ſicut odor cauſatur ex calido & ſicco, ita ad bonitatem inſtrumēti odoratus exigitur victoria calidi & ſicci. Homo autem habet cerebrum, in cuius vicino poſitum eſt inſtrumentum olfactus, maius omnibus alijs animalibus ſecundum proportionem ſui corporis, vt Philoſophus dicit in libro de animalibus. vnde, cum cerebrum ſit humidum & frigidu in ſe conſideratum, impeditur in homine bonitas olfactus, & propter hoc praue odorat homo, & nihil odorabilium percipit, niſi quod eſt ſecundum aliquam excellentiam inducens delectationem, aut contrarium: quod cōtingit propter ſenſum, qui nō eſt perſpicax ad certitudinaliter diſcernendum de ſuo obiecto.

Cur odoratum peiorē animaliū habeat homo.

Lib. 1. c. 16.

obiecto. Vnde rationabile eſt, quòd hominum genus ſic ſe habeat ad percipiẽdos odores, ſicut ſe habent animalia habentia duros oculos, vt locuſtæ, & quidam piſces ad percipiẽdos colores: quos, propter debilitatem viſus, ex ineptitudine organi, non percipiunt niſi in quadam excellentia, prout ex eis ingeritur eis aliquis terror, vel eius contrarium. Deinde cum dicit.

De odoribus. In homine guſt⁹ eſt exactior quam odoratus. Homo hẽt exactum tactũ. Molles carne, ingenio pollent.

Similiter autẽ rationem ſubire videtur odoratus ad guſtum, & odoris ſpecies ad ſpecies ipſius ſaporum. Verũ exactiorem guſtum habemus, quã odoratum, ex eo, quia guſtus tactus eſt quidam: quem quidem ſenſum homo exactiſſimum habet. in cæteris nanque ſenſibus vehementer à cæteris animalibus ſuperatur, at tactu lõge cæteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudentiſſimum eſt animalium. Indicium autem eſt in hominum genere ob hoc inſtrumentum ſenſus, ingenioſos eſſe, hebeteſue, & non ob aliud quicquam. Qui namque ſunt duri carne, ij ſunt inepti mente. Qui verò ſunt molles carne, ij ſunt ingenioſi menteque dextri.

Videtur enim & olfactus analogiam habere ad guſtum, & ſimiliter ſpecies humorum cum his, quæ ſunt odoris. Sed certiorem habemus guſtum, propter id quod ipſe quidam tactus eſt, hunc autem ſenſum habet homo cer

Tex. cõ. 94.

tiſſimum. In alijs .n. deficit ab animalibus multis. Secundum autem tactum, longe excellentius, certiusque quam cætera animalia iudicat: vnde & prudentiſſimum animalium eſt. Signum autem, in genere hominum ſecundum ſenſum hunc, ingenioſos eſſe, & non ingenioſos, ſecundum alium autem nullum. Duri enim carne inepti mente: Molles autem carne, bene apti.

Lectio. 8. Tex. cõ. 8.

Oſtẽdit quomodo innoteſcant nobis differẽtię odorum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, quòd differentiæ odorum nobis innoteſcunt per comparatiõẽ ad differentias ſaporum. Secundo oſtendit quomodo reſpondent differentiæ odorum differentijs ſaporum. ibi. {Eſt autẽ ſicut humor.} Dicit ergo primo, quod ſẽſus olfactus in homine videtur habere quandam conuenientiam & proportionem ad guſtum, ſimiliter ſpecies humorum, id eſt ſaporum ad ſpecies odoris. Vnũquodque autem ignotum cognoſcitur per id quod eſt magis manifeſtum. Vnde cum ſpecies ſaporum ſint nobis maxime manifeſtę, ſpecies odorum, quæ ſunt nobis ignotæ, & habent affinitatem ad ſpecies ſaporum, ſub eorum ſimilitudine à nobis cognoſcuntur. Species autem ſaporum ſunt nobis manifeſtę, quia ſenſum guſtus habet homo certiorem quàm alia animalia, quia guſtus eſt tactus quidam: tactum autem habet certiſſimũ alijs animalibus, licet in alijs ſenſibus deficiat à quibuſdam animalibus. Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident audiunt, & olfaciũt, quàm homo, ſed homo ſecundum tactum, multum differt in certitudine cognitionis ab alijs animalibus. Vnde, quia homo habet optimum tactum, ſequitur quod ſit prudentiſſimum omnium aliorum animalium. Et in genere hominum ex ſenſu tactus accipimus quod aliqui ingenioſi ſunt, vel non ingenioſi, & non ſecũdum aliquem alium ſenſum. Qui enim habent duram carnem, & per conſequens habent malum tactum, ſunt inepti ſecundum mentem: qui vero ſunt molles carne, & per conſequens boni tactus, ſunt bene apti mente. Vnde etiam alia animalia habent duriores carnes, quã homo. Sed videtur, quod aptitudo mentis magis reſpondeat bonitati viſus quã bonitati tactus: quia viſus eſt ſpiritualior ſenſus & plures differentias rerum demoſtrat. Sed dicendum eſt, quod duplici ex cauſa, bonitas mentis reſpondet bonitati tactus. Prima ratio eſt, quòd tactus eſt fundamentum omnium aliorum ſenſuum. manifeſtũ eſt .n. quòd organum tactus diffunditur per totũ corpus, & quodlibet inſtrumẽtum cuiuſcunque ſenſus eſt etiam inſtrumentum tactus, & illud, ex quo aliquid dicitur eſſe ſenſitiuum, eſt ſenſus tactus. Vnde ex hoc quòd aliquis habet meliorem tactum, ſequitur quod ſimpliciter habet meliorem ſenſitiuam naturã, & per conſequens, quod ſit melioris intellectus. Nam bonitas ſenſus eſt diſpoſitio ad bonitatem intellectus. Ex hoc autem, quòd aliquis habet meliorem auditum, vel meliorem viſum, nõ ſequitur quod ſit melius ſenſitiuus, vel melioris ſenſitiuæ ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum quid. Alia ratio eſt, quia bonitas tactus conſequitur bonitatem complexionis, ſiue temperantiæ. Cum enim inſtrumentum tactus non poſſit eſſe denudatum à genere tangibilium qualitatum, eo quod eſt ex elementis compoſitũ, oportet quod ſit in potentia ad extrema ſaltem per hoc, qđ eſt medium inter ea. Ad bonam autem complexione corporis ſequitur nobilitas animæ: quia omnis forma eſt ꝓportionata ſuæ materiæ. Vnde ſequitur, quod qui ſunt boni tactus, ſunt nobiliores animæ & perſpicacioris mentis. Quæritur autem iterum, cum tactus ſit certiſſimus ſenſuum: quare ſpecies odorum denominantur magis à ſpeciebus ſaporum, quàm à qualitatibus tangibilibus. Et dicendum, quod odor, & ſapor cauſentur ex determinata commixtione qualitatum elementarium, & ideo ſpecies odoris magis correſpondẽt ſpeciebus ſaporis, quàm ſimplicibus qualitatibus tangibilibus. Deinde cum dicit.

Obiect. An bonitas mentis reſpõdeat bonitati tactus, an viſus.

Vide inferius. Tex. 118. 119.

Vt autem ſaporum, alius dulcis, alius eſt amarus, ſic & odorum quoſdam dulces, quoſdam appellamus amaros. Verum quædam odorem habent ſaporemque ſimilis rationis, dulcem, inquam, ſaporem, dulcemque odorem quædam contra. Similiter & acer eſt, & acerbus, odor, & acutus, & pinguis. Nam qui odores non ſunt, vt diximus manifeſti, perinde atque ſapores, ideo nomina odorum deducta ſunt à ſaporibus per ſimilitudinem rerum. Alius enim eſt dulcis, vt croci, mellisque, alius acer, vt thymi, ac huiuſmodi rerum. Idem & in cæteris modus ſeruatur.

Tex. cõ. 95. Eadẽ ſunt odorum & ſaporũ nomina.

Eſt autem ſicut humor, hic quidẽ dulcis, ille verò amarus, ſic et odores ſunt. Sed alia quidem habent proportionaliter odorem & humorem. Dico autem dulcem odorẽ & dulcem humorem: alia verò contrarium. Similiter autem & acer, & auſterus, & acutus, & pinguis eſt odor: ſed, ſicut diximus, propter id quod non multum manifeſti ſunt odores, ſicut humores, ab his acceperunt nomina ſecundum ſimilitudinem rerum. Dulcis enim à croco, & melle, acer autem à thymo, & huiuſmodi. Eodẽ modo & in alijs.

De generatione ſaporum atque odorum, inſra tex. 100.

Oſtendit quomodo ſpecies odoris correſpondent ſpeciebus ſaporis: & dicit, quod ſicut humor, id eſt ſapor, quidam eſt dulcis, & quidam amarus, ſic etiam & odores diſtinguuntur. Sed ſciendum eſt, quod quędam habent proportionalem odorem & ſaporem, ſ. dulcem odorem, & dulcem ſaporem, quædam verò per contrarium ſ. ſuauem ſaporem, & non ſuauem odorem, vel econuerſo. Cuius ratio eſt, quia ſapor conſiſtit in humido aqueo aliqualiter digeſto, odor autem conſiſtit in ſicco aereo, aliqualiter contemperato. Contingit autem quandoque vtranque ſubſtantiam, ſ. ſubtilem aeream, & aqueam groſsiorem, ſecundum debitam proportionem commiſtam eſſe, & ſic eſt ſuauitas ſaporis & odoris. Si verò ſit debita proportio in vno & non in altero, erit in vno ſuauitas, & in alio non. Et ſicut dictũ eſt de dulci, & amaro, quæ ſunt extrema in ſaporibus, quæ transferuntur ad odores, ita etiam & acetoſum & auſterum, id eſt ſtipticum, aut ponticum, & acutum, & pingue odoribus attribuuntur. Sed licet non ſemper in omnibus correſpondeant odores ſaporibus, tamen, ſicut

cui dixi, propter hoc quod odores non ſunt multum manifeſti, ſicut ſapores, acceperunt nomina odores à ſaporibus, ſecũdum ſimilitudinem rerum, quia, vt in pluribus, odores reſpondent ſaporibus. Dulcis enim odor, & ſapor cõſtatur à croco & melle. Acer autem à thymo & à ſimilibus. Et ſimiliter de alijs odoribus & ſaporibus. Deinde cum dicit.

Inodorabile triplex, velut & inuiſibile. & ſupra, t. 71. dupl. accipi dicit, ſic & inaudibile, & inguſtabile. tex. 103.

Atqui ſicut auditus eſt audibilis, atq; inaudibilis, & viſus viſibilis atque inuiſibilis, & quiſq; ſimiliter ſenſuum, ſic & odoratus eſt odorabilis atque inodorabilis. Inodorabilem autem multipliciter dicitur. nam & id, quod omnino caret odore, neque vnquam odorem habere poteſt, & id, quod exiguum habet, & id etiam, quod malum, tetrumque habet odorem, hoc appellari nomine ſolet, ſimiliter & ipſum inguſtabile dicitur.

Tex. cõ. 96. Quiuis ſenſus perceptiuus eſt ſui obiecti & oppo. ſuo obiecto.

Adhuc autem, ſicut auditus & vnuſquiſque ſenſuum hic quidem audibilis, & non audibilis, ille verò viſibilis, & non viſibilis, ſic & olfactus odorabilis, & non odorabilis. Non odorabile autem, aliud quidem ſecundum ſe, quod omnino impoſſibile eſt habere odorem, aliud verò paruum habens, & prauum, ſimiliter autem & non guſtabile dicitur.

Oſtendit etiam quomodo non odorabilia odoratu percipiuntur, & dicit quod ſicut auditus eſt audibilis, & non audibilis, & viſus eſt viſibilis, & non viſibilis, cũ ſit eadem potentia cognoſcitiua oppoſitorum, & priuatio non cognoſcatur niſi per habitum, ſimiliter olfactus eſt odorabilis, & non odorabilis. Sed non odorabile dicitur dupliciter. Aut quod omnino non poteſt habere odorem, ſicut corpora ſimplicia. Aut quod habet parum de odore, aut malum odorem. Et ſimiliter intelligendum eſt de guſtabili, & non guſtabili.

LECTIO XX.

Quo pacto immutetur ſenſus olfactus ab odorabili nõ modo in hominibus, ſed in alijs animalibus, & de ipſius inſtrumenti odoratus compoſitione.

Medium in odoratũ eſt aer, & aqua

Fit autem olfactus etiam per medium, aut aerem, aut aquam. Etenim animalium, ea, quæ in aquis degunt, videntur odorem ſentire, tam habentia, quam non habentia ſanguinem. Sicut & ea quæ verſantur in aere. Horum nanque nonnulla, odorem alimenti percipiunt eminus, perguntque ad ipſum.

Tex. cõ. 79. *Eſt autem & olfactus per mediũ, vt aerem, aut aquã. Et nanq; aquatica videntur odorem ſentire. Similiter autem & quæcunque cum ſanguine, & ſine ſanguine, ſicut quæ in aere. Etenim horum quædam à longe occurrũt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de odorabili, determinat de immutatione odoratus ab ipſo. Et primo quantum ad medium. Secundo quantum ad organum ſenſus. ibi. {Eſt autem odor ſicci.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit medium inſtrumenti odoratus. Secundo mouet quandam quæſtionem circa determinata ibi {Vnde dubium.} Dicit ergo primo, quod ſenſus olfactus immutatur ab odorabili per medium, ſcilicet aerem, aut aquam. Et quod aer ſit medium in olfactu, manifeſte apparet, quia nos per aerem odoramus. Vnde oportuit manifeſtare aquam eſſe medium in olfactu. Quod quidem oſtendit per hoc, quòd animalia aquatica odorem ſentiunt non ſolum illa quę habent ſanguinem, ſed etiam illa quę ſanguine carent, ſicut & animalia, quæ viuunt in aere. Quod apparet ex hoc, quòd quædam eorum de longinquo veniũt ad alimentum, quod non poſſet eſſe niſi inquantum prouocantur ab odore, ſicut patet de vulturibus, qui ex multis diebus dicũtur ad cadauera conuenire. Qũo autem odor ad tam remota ſpatia diffundatur dubitatio eſt. Sciendum itaq; eſt quoſdã poſuiſſe omnes ſenſus quodam perfici tactu. Dicebant enim oportere quòd ſenſus ſenſibile contingat ad hoc quòd ſentiatur. Aliter tamen æſtimabant hoc accidere in viſu, & in alijs ſenſibus. Dicebant enim, quod ex viſu egrediebantur lineæ viſuales progredientes vſq; ad rem viſam, & ex earum contactu viſibile videbatur. In alijs autem ſenſibus dicebant, quod econuerſo ſenſibile perueniebat ad ſenſum. Et quod in tactu & guſtu hoc manifeſte videtur accidere. Nam tangibile & guſtabile quodam contactu ſentiuntur, in auditu, etiam idem videtur eſſe. Nam aer motus vſque ad auditum pertingit. Circa olfactum etiam idem eſſe dicebant. Ponebant.n. quòd à corpore odorabili reſoluatur quædã fumalis euaporatio, quæ eſt ſubiectum odoris, & perueniebat vſque ad ſenſum olfactus. Cauſa.n. huius diuerſitatis hæc eſſe videtur, quia antiqui non ponebant nec percipiebant aliquid de immutatione ſpirituali medij, ſeu ſolum de immutatione naturali. In alijs autem ſenſibus apparet quædam immutatio naturalis in medio, ſed non in viſu. Manifeſtũ eſt enim, quod ſoni & odores deferũtur per ventos, vel impediuntur, colores autem nullo modo. Manifeſtum eſt etiam, quod contrariorum colorum ſpecies per eandem partem aeris deferunt ad viſum, ſicut cum vnus videt album, alius nigrum ſimul exiſtes in eodẽ aere & eodem aere vtẽtes pro medio. Quod quidem in olfactu nõ accidit. Nam contrarij odores ẽt in medio ſe impedire inueniuntur. Et ideo non percipientes immutationem, qua medium immutatur à viſibili poſuerunt quod viſus deferitur vſq; ad rem viſam. Sed quia percipiebant immutationem, qua medium immutatur ab alijs ſenſibus, credebant quod alia ſenſibilia deferretur ad ſenſum. Sed manifeſtum eſt quod in hoc olfactu nõ poteſt accidere. Cũ enim odor cadaueris vſq; ad quingenta milliaria vel amplius a vulturibus ſentiatur, impoſſibile eſſet, quod aliqua corporalis euaporatio cadaueris vſque ad tantum ſpatium diffunderetur, præcipue cum ſenſibile immutet medium vndique ſecundũ eandem diſtantiam, niſi impediatur. Non autem ſufficeret ad occupandum tantum ſpacium, etiam ſi totum cadauer reſolueretur in fumalem euaporationem, cum ſit certus terminus rarefactionis, ad quem corpus naturale peruenire poteſt, qui eſt raritas ignis, & præcipue cum per huiuſmodi odorem cadauer non appareat ſeu ſenſibiliter immutatum. Et ideo dicendum eſt, quod ab odorabili reſolui quidem poteſt fumalis euaporatio, quæ tamen non pertingit vſq; ad terminum, vbi odor percipitur, ſed immutatur medium ſpiritualiter, vltra quam dicta euaporatio pertingere poſſit. Quod autem ſpiritualis immutatio ſit à viſibili magis quàm ab alijs ſenſibilibus, ratio eſt: quia viſibiles qualitates inſunt corruptibilibus corporibus, ſecundum quod communicant cum corporibus incorruptibilibus. vnde habent eſſe formalius & nobilius, quàm reliqua ſenſibilia, quæ ſunt propria corruptibilium corporum. Deinde cum dicit.

Quomodo odor ad remota.

De duplici hac immutatione materiali & ſpirituali vide. Interpretẽ ſuperius in te. 70. & inferi. te. 121. Verum olfactus ſit vn' ſenſus in reſpirantibus & non reſpirantibus. Sup. t. 73.

Quo circa dubitationem hic locus habere videtur, ſi cuncta quidem ſimiliter olfaciunt, homo verò reſpirans, non reſpirans autem, ſed ſpirans, aut detinens ſpiritum, non olfacit, neque eminus neque cominus, neque ſi in ipſis naribus intus rem olentem poſuerimus. Atque ſenſũ quidem non fieri ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipiendo ponatur, commune omnibus eſt. Sed non ſentire ſine reſpiratione, proprium hominum eſſe videtur, quod quidem experientia late patet. Quare ea, quæ ſanguinis expertia ſunt, cum non reſpirent, ſenſum quendã præter eos ſenſus qui dicuntur, alium habent.

Vnde & dubiũ videtur, ſi omnia quidem ſimiliter odo

Vnde

Tex. cō. 98. *rent, homo autem reſpirans odorat, non reſpirãs autem, ſed expirans, aut retinens ſpiritum, non odorat, neq; à longe, neque à prope, neque ſi in naſum intus apponatur. Et hoc quidem in ipſo organo poſitum, quo ſentitur, inſenſibile eſſe, omnibus commune eſt, ſed ſine reſpiratione non ſentire proprium eſt hominum. Manifeſtum autem eſt tentantibus. Quare ſanguinem non habentia quoniam non reſpirant, alterum vtique quendam ſenſum habent, præter eos, qui dicti ſunt.*

Mouet dubitationem circa prædicta. Et primo obijcit ad vnam partem. Secundo ad aliam. ibi. § Sed impoſſibile eſt. § Tertio ſoluit ibi. Videtur autem. § Dicit ergo primo, quod cũ etiam aquatica odorẽt per aquam, dubium videtur, ſi omnia ſimiliter odorent, quaſi habentia eundem ſenſum. Et videtur quod non, quia homo odorat dum attrahit aerem reſpirando, quando autem non reſpirat attrahando aerem, ſed emittendo ipſum, expirat, aut retinet ſpiritum, non odorat, neque de longe, neque de prope, etiam ſi poneretur odorabile intus in naſo. Sed hoc quòd ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiatur, cõmune eſt omnibus alijs ſenſibus, vel animalibus. Sed quod odor non ſentiatur ſine reſpiratione hoc eſt proprium hominibus. Et hoc manifeſtum eſt ſi quis tentare voluerit. Vnde, cum animalia nõ habentia ſanguinem, non reſpirent, videtur quod habeant, alium ſenſum præter olfactum, & alios ſenſus, qui dicti ſunt in homine. Deinde cum dicit.

At idem eſſe non poteſt: quippe cũ odorem percipiãt, ſenſus enim rei tam male quàm bene olentis, olfactus ſine controuerſia eſt. Præterea à vehementibus & ipſa corrumpi videntur odoribus, à quibus, & homo corrumpitur, vt bituminis, ſulphuris; & ſimilium. Neceſſe eſt igitur ipſa olfacere, non reſpirantia tamen.

Tex. cō. 99. *Sed impoſſibile eſt: ſiquidem odorem ſentiunt. Odorabilis enim ſenſus, & mali odoramenti, & boni odoramenti olfactus eſt. Amplius autem, & corrumpi videntur à fortibus odoribus à quibus homo corrumpitur, vt aſphalto, ſulphure, & huiuſmodi. Olfactum quidem igitur habere neceſſarium, etiam non reſpirantia.*

Obijcit in contrarium duabus rationibus. Prima ratio eſt. quia ſenſus diſtinguuntur ſecundum ſenſibilia. Vnde cum ſenſus olfactus, ſit ſenſus odorabilis, ſ. boni. & mali odoramenti, & hoc communiter ſentiatur tam ab homine, quàm animalibus alijs non reſpirantibus, ſequitur quod idem ſenſus olfactus ſit in homine, & in alijs animalibus. Alia ratio eſt, quia eiuſdem ſenſus, eadem ſunt corruptiua, non enim viſus patitur aliquid à ſonis, neque auditus à coloribus. Sed ſenſus animaliũ non reſpirantium videntur corrumpi à grauibus odoribus & excellentibus, ex quibus ſenſus hominis corrumpitur, ſ. ab aſphalto, quod eſt quædam confectio ex ſuccis herbarum, & à ſulphure, & ab huiuſmodi. ergo alia habent ſenſum olfactus, ſicut homo, licet non reſpirent. Deinde cum dicit.

Differentia inter ſenſoriũ olfact⁹ in hominis & in alijs animalibus

Atque huius inſtrumentum ſenſus in homine, perinde videtur ab inſtrumento differre talium animantium, atque oculi differunt ab eorum oculis animalium, quæ duros oculos habent. Nam animantium, ea quæ molles oculos habent palpebras ipſas, vti ſepem, & tegmen habent, quas niſi mouerint, ac aperuerint, non vident, vt late patet. At ea quæ durorum ſunt oculorum, nihil habent profecto tale. Sed illico res eas vidẽt, quæ in perſpicuo ſunt. Sic igitur & inſtrumẽtum olfactus, in hiſce quidem, quæ non reſpirant, velamine caret, perinde atque oculus durus, vt diximus. In his autem, quæ ſuſcipiunt aerem, habet velamen, quod cum reſpirant, aperitur, venis, meatibus ue diſtentis. Et idcirco quæ reſpirant non olfaciunt in aqua: neceſſe eſt enim olfaciunt reſpirando: at id in aquam facere nequeunt.

Tex. cō. 100. *Videtur autem in hominibus differre hoc ſenſorium ab ijs, quæ aliorum animalium, ſicut oculi ab ijs, quæ durorum oculorum ſunt. Hi enim habẽt phragma, & ſicut velamen, palpebras, quas aliquis non mouens neque retrahens, non videt. Fortia autem oculis, nihil huiuſmodi habent, ſed mox vidẽt, quæ fiunt in diaphano. Sic igitur & organum odoratus, alijs quidem ſine operculo eſt, ſicut oculus, alijs verò aerem recipientibus, habere, cooperimẽtum, quod reſpirantibus diſcooperitur, ampliatis venis & poris. Et propter hoc reſpirantia non odorant in aqua. Neceſſarium enim eſt ea odorem pati reſpirando, hoc autem facere in humido impoſsibile eſt.*

Soluit quæſtionem, quia iſta diuerſitas in modo reſpirandi, non eſt ex diuerſitate ſenſus ſed ex diuerſa diſpoſitione organi. Organum enim olfactus in homine differt ab organis aliorum animalium, ſicut oculi hominum differunt ab oculis duris quorundam animalium. Oculi enim hominum habent quoddam phragma, i. pannum ad cooperiendum, ſ. palpebras, vnde homo nõ poteſt videre niſi quodam motu palpebræ retrahãtur, quod non accidit in animalibus habentibus duros oculos, ſed ſtatim vident ea quarum ſpecies fiunt in diaphano. Ita etiam & in animalibus non reſpirantibus, organum odoratus eſt ſine operculo, ſed in animalibus reſpirantibus habet quoddam cooperculum, quod oportet aperiri, ampliatis poris per reſpirationẽ. Et ideo animalia reſpirantia non odorant in aqua, quia oportet ꝙ patiantur ab odore, reſpirando quod non poteſt fieri in aqua. Deinde cum dicit.

Eſt autem odor, ſicci ſicut humidi, ſapor. Ipſum verò inſtrumentum olfactus eſt potentia tale. De organo olfactus, odor eſt ſicci ſapor humidi.

Eſt autem odor, ſicci, ſicut humor humidi. Odoratiuũ autem ſenſitiuum, potentia huiuſmodi eſt tale.

Determinat de inſtrumento olfactus, & dicit quod odor fundatur in ſicco, ſicut ſapor in humido. Organum autem odoratus oportet eſſe in potentia ad odorem, & ad ſiccum, ſicut organum viſus eſt in potentia ad calores & ad lucem.

LECTIO XXI.

Guſtabile non percipi per medium extraneum, ſed coniunctum, dicit de ipſius item inſtrumenti guſtus qualitate, & de ſaporum differentijs agit.

De Guſtu. *GVſtabile autem eſt, quoddam tangibile Atq; hæc eſt cauſa, vt ipſum non ſit ſenſiuũ per mediũ corpus extraneũ. Neq; enim tactus tali medio percipit. Enimuero corpus etiam id, in quo, tanquam in materia, eſt ipſe ſapor, qui guſtu percipitur, humidum eſt, quod eſt tangibile quoddam.*

T. cō. 101 *Guſtabile autem eſt quoddam tangibile, & hoc eſt cauſa, quare non ſit ſenſibile per medium extraneum corpus. Neque enim tactus. Et corpus, in quo eſt humor, quod eſt guſtabile, eſt in humido ſicut in materia. Hoc autem quiddam tangibile.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de viſibili & audibili, & olfactibili, hic quarto determinat de guſtabili. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de guſtabili in communi. In ſecunda de ſpeciebus guſtabilis, i. ſaporis. ibi. § Species autem. § Circa primum tria facit. Primo inquirit an guſtabile percipiatur per mediũ, Secundo oſtendit quid percipiatur p guſtũ, quia guſtabile, & non guſtabile. ibi. § Sicut autem. § Tertio quale

oporteat

T. cō. 103. *Sicut autem viſus, & viſibilis eſt, & inuiſibilis, tenebra autē inuiſibilis eſt, indicat autem & ipſam viſus: adhuc autem & valde ſplendidi eſt, etenim hoc inuiſibile eſt, alio autem modo, quàm tenebra: Similiter autem & auditus, ſoniq́ue, & ſilentij, quorum aliud non audibile, & magni ſoni, ſicut viſus eſt ſplendidi. Sicut enim paruus ſonus inaudibilis quodammodo, ſic & magnus, & violentus. Inuiſibile autem, aliud quidem omnino dicitur, ſicut & in alijs impoſſibile, aliud autem quamuis aptum natum, non habet, aut praue, ſicut quod ſine pedibus eſt, & ſine gradu dicitur. Sic autem guſtus, guſtabilisq́; & non guſtabilis. Hoc autem eſt, paruum, aut prauum habens humorem, aut corruptiuum guſtus. Videtur autem principium eſſe, potabile & non potabile. Guſtus enim quidam ambo. Sed hoc quidem vt paruum & corruptiuū guſtus, illud autem ſecundum naturam. eſt autem commune tactus, & guſtus, potabile.*

Tex. cō. 25. Oſtendit quid percipiatur per guſtum, & dicit quòd ſicut eſt de viſu, & auditu, ſic eſt de guſtu. Viſus enim cognoſcit viſibile, & inuiſibile, vt ſupra dictum eſt. Inuiſibile enim eſt tenebra, de qua viſus indicat. Et ſimiliter illud, quod eſt valde ſplendidum, vt ſol, dicitur inuiſibile, ſed alio modo quàm tenebra. Nam tenebra dicitur inuiſibile, propter defectum luminis, ſplēdidum autem propter abundantiam corrumpentis ſenſum. Et ſimiliter auditus eſt audibilis, ſcilicet ſoni: & non audibilis, vt ſilentij, quod eſt priuatio ſoni, & etiam non audibilis, id eſt ſoni mali audibilis, qui vel propter ſui excellentiam corrumpit ſenſum, vel propter ſui paruitatem, non ſufficienter ſenſum immutat. Sic etiam eſt in omnibus, quæ ſecundum potentiam & impotentiam dicuntur. Nam impoſsibile dicitur in omnibus, aut quod non habet quod natum eſt habere, aut quod praue habet. Sicut non greſsibile dicitur animal & quod penitus caret pedibus, & quod eſt claudum, aut debile pedibus. Similiter autem & guſtus & guſtabilis, & non guſtabilis. Non guſtabile autem dicitur dupliciter: qđ aut parum habet de ſapore, aut malum ſaporem, aut nimis violentum ad corrumpendum ſenſum. Et quia guſtabile eſt humidum aqueum, quod eſt potabile, & hoc eſt principium ſaporis, ſcilicet humidum aqueum, videtur, quod potabile & non potabile ſit principium eorum quæ guſtu percipiuntur, Guſtus enim percipit ambo, ſed vnum vt prauum & corruptiuum ſenſus, ſcilicet non potabile, aliud autem vt conueniens ſecundū naturam, ſcilicet potabile. Sicut autem guſtabile percipitur guſtu, prout guſtus eſt quidam ſenſus diſcretus à tactu, ita potabile & non potabile, percipitur à guſtu prout guſtus eſt quidam tactus. Nam potabile eſt commune & tactus & guſtus. Tactus, quidem inquantum eſt humidum, guſtus autem, inquātum eſt humidum ſaporabile. Manifeſtū eſt ergo, quod delectationes, quæ ſunt in cibis, & potibus, inquantum ſunt ſēſibilia, & potabilia, pertinent ad guſtum inquantum eſt tactus quidam, vt dicitur in. 3. Ethicorum. Deinde cum dicit.

At verò cum guſtabile ſit humidum, neceſſe eſt, & inſtrumentum ſenſus ipſius neque humidum eſſe actu, neq; etiam tale, vt humectari nō poſsit, humidumq; euadere. Patitur enim aliquid guſtus ab ipſo guſtabili ea, nimirū ratione, qua guſtabile eſt. Neceſſe eſt igitur inſtrumentum guſtus, potentia quidem humidum eſſe, humectari autem actu. Ita autem humectari, vt eius conſeruetur, cum humectatur, & ratio.

Cap. 12. De organo guſtus quale ſit.

T. cō. 104. *Quoniam autem humidum quidem eſt guſtabile, neceſſe eſt ſenſorium ipſius, neque humidum eſſe actu, neq; impoſſibile fieri humidum. Patitur enim aliquid guſtus à guſtabili ſecundum quod guſtabile eſt. Neceſſarium eſt ergo humectatum eſſe quod poſſibile humectari ſaluatū, non humidum autem guſtatiuum ſenſorium.*

Oſtendit quale debeat eſſe inſtrumentum guſtus. Et primo ponit veritatem. Secundo manifeſtat eam per ſignum, ibi. {Signum autem.} Dicit ergo primo, quòd quia illud, quod eſt guſtabile, oportet eſſe humidum & ſaporoſum, neceſſe eſt organum guſtus, neque eſſe humidum actu, neque ſaporoſum ſecundum ſeipſum, neque eſſe tale quod non poſsit fieri humidum, ſicut inſtrumentum viſus eſt, quod non habet colorem, ſed eſt ſuſceptiuum coloris. Et hoc ideo eſt, quia guſtus patitur aliquid à guſtabili ſecundum quod eſt guſtabile. ſicut quilibet ſenſus à ſenſibili. Vnde cum guſtabile inquantum guſtabile ſit humidum, neceſſe eſt quod organum guſtus, inquantum eſt iam paſſum, ſit humectatum, & tamen ſaluatur in ſua natura, vt ſit guſtatiuum, id eſt potens guſtare, cum poſsibile eſt humectari, non tamen eſt humidum actu. Deinde cum dicit.

Signum autem eſt, linguam neque cum eſt valde ſicca, neque cum eſt nimium humida, ſentire. Is enim tactus ſit humidi primi, perinde atq; ſi cum prægustauerit quiſpiā vehementem acremue ſaporem, deinde aliud guſtet, & vt in ægrotantibus fit, quibus cuncta videntur amara, quia lingua ſentiat tali humiditate referta.

Signum autem neque ſiccam exiſtentem linguam ſentire, neque multum humidam. Hic enim tactus fit primi humidi, ſicut cum aliquis qui ante guſtauit fortem humorem, guſtet alterum, & vt laborantibus amara omnia videntur, propter id, quod lingua plena huiuſmodi humiditate ſentit.

Oſtendit quod dixerat per ſignum dicens, quod ſignum prædictorum eſt, quod neque lingua exiſtens ſicca poteſt ſentire, neq; exiſtens multum humida, quia cum exiſtit valde humida à præcedente dominante humiditate fit in ea tactus & ſenſus præcedentis humidi & non ſuperuenientis, ſicut cum aliquis ante guſtauerit aliquem fortem ſaporem, poſtea ſi guſtet alterum, non percipiet ipſum, quia adhuc manet ſenſus primi humoris in lingua. Et ſimiliter laborantibus, i. febricitantibus, omnia vidētur eſſe amara, propter hoc quod ſentiunt per linguam plenam humiditate huiuſmodi, ſcilicet cholera quæ eſt amara. Deinde cum dicit.

Species autem ſaporum ita ſeſe habent, quemadmodū colorum. Dulce nanque & amarum contraria ſimplicia ſunt. Hæret autem dulci quidem pingue, amaro autem ſalſum. At inter hæc collocantur, acre, acerbum, acidum atque acutum. Hæ nanq; fere differentia videntur eſſe ſaporum. Quare guſtus quidem inſtrumentum id eſt, quod eſt potentia tale, guſtabile autem id, quod ipſum actu facere poteſt. T. cō. 105.

Species autem humorum, ſicut & in coloribus, ſimplices quidem contrariæ ſunt, ſicut dulce & amarum. Habitæ autem ſunt eum hæc quidem pingue, cum illa verò ſalſum: media autem humorum acre & auſterum, & ponticum & acutum. Fere enim hæ videntur eſſe humorum differētie. Quare guſtatiuum eſt potentia huiuſmodi. Guſtabile autem eſt factiuum actu huius.

Determinat de ſpeciebus ſaporum, & dicit, quod ſicut in coloribus ſimplices colores ſunt contrarij, vt album nigro, ſic in ſaporibus ſimplices ſunt contrarij, vt dulce & amarum. Species autem ſaporum habitę, id eſt immediate conſequentes ſimplices ſpecies ſunt pingue, quod ſequitur dulce, & ſalſum, quod ſequitur amarum. Media autem horum ſunt acetoſum & auſterum & ponticum, & acutum, quæ duo in idem reducuntur.

Ad

Ad has autem ſeptem ſpecies ſaporum fere videntur reduci omnes aliæ. Conſiderandum eſt autem circa has ſpecies, quod quamuis ſapores cauſentur à calido & frigido & humido & ſicco, & contraria ſunt, quę maxime diſtant, non tamen ſecundum maximam diſtantiam calidi & frigidi, & humidi & ſicci attenditur contrarietas in ſpeciebus ſaporum, ſed ſecundum ordinem ad guſtum, prout natus eſt immutari à ſapore, vel cum horrore, vel cum ſuauitate. Vnde non eſt neceſſarium, quod dulce vel amarum ſit maxime vel calidum, vel frigidum, vel humidum, vel ſiccum, ſed maxime ſe habeat in tali diſpoſitione, per quam comparatur ad ſenſum guſtus. De generatione autem ſaporum in libro de Senſu & Senſato determinatur. Vltimo autem concludit, quod guſtatiuum, id eſt ſenſus guſtus, vel organum eius eſt in potentia ad ſaporem & ſpecies eius, guſtabile autem eſt, quod poteſt reducere ipſum de potentia in actum.

LECTIO XXII.

Inquirit num ſenſus tactus ſit vnus vel plures, & ſoluit quòd plures ſunt, quærit etiam quid ſit medium in ſenſu tactus, num caro, vel aliquid aliud proportionale.

De tangibili autem & tactu eadē ratio eſt. Nam ſi ſit tactus nō vnus ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt & ea, quæ tactu percipiuntur, plura ſenſibilia eſſe. Dubitationem autem iſte locus habere videtur. Dubitabit autem non iniuria quiſpiam, vtrum plures ſint tactus, an vnus tantum. Et de instrumento tactus quid tandem ſit, vtrum ipſa caro, & id, quod in cæteris ſimile eſt carni, an ita non ſit, ſed id quidem ipſum ſit ſenſus huiuſce medium, inſtrumentum autem ipſius primum aliud quoddam ſit intus.

Tex.co.106. *De tangibili autem & tactu eadem ratio. Si enim tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures, neceſſarium & tangibilia ſenſibilia plura eſſe. Habet autem dubitationem,*
Tex.co.107. *vtrum plures ſint, aut vnus. Et quid eſt ſenſitiuum tangibilis, vtrum caro, & in alijs proportionale, aut non; ſed hoc quidem eſt medium, primum autem ſenſitiuum aliud quoddam eſt intus.*

Poſtquam determinauit Philoſophus de ſenſibilibus ſecundum alios ſenſus, hic determinat vltimo de ſenſibili ſecundum tactum. quia tactus inter alios ſenſus videtur eſſe minus ſpiritualis, licet ſit omnium aliorum ſenſuum fundamentum. Diuiditur autem hæc pars in duas partes. In prima determinat quaſdam dubitationes circa ſenſum tactus. In ſecunda oſtendit veritatem circa hunc ſenſum ibi. {Omnino autem videtur.} Circa primum duo facit. Primo mouet quæſtiones. Secundo determinat eas. ibi. {Omnis etenim ſenſus.} Dicit ergo primo, quòd quantum ad ea, de quibus inquirendum eſt, eadem ratio eſt, ſiue loquamur de tangibili, ſiue de tactu. Quod enim dicitur de vno oportet dici de altero: quia ſi tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt quòd tangibilia non ſint vnum genus ſenſibilium, ſed plura. Ideo autem hoc dicit, quia intentio ſua eſt primo determinare de ſenſibilibus, poſtmodum determinabit de ſenſu. Quia verò in his, quæ circa tangibile & tactum dicenda ſunt, circa ſenſum tactus queſtiones mouebit propter hoc quòd commodius poſſunt pertractari quæſtiones iſtæ circa tactum quàm ſi moueantur circa tangibile, idcirco hanc excuſationem præmittit oſtendens, quòd non refert vtrum de tactu vel tangibili loquamur. Mouet ergo duas queſtiones circa tactum & tangibile. Quarum prima talis eſt. Vtrum ſint plures ſenſus tactus, an vnus tantum. Secunda dubitatio eſt quid eſt ſenſitiuum id eſt organum ſentiendi in tactu, vtrum ſcilicet caro ſit organum ſenſus tactus in animalibus habentibus carnem, quæ ſunt animalia habentia ſanguinem & in alijs, quę carent ſanguine aliquid proportionabiliter reſpondens carni. Aut non eſt ita, ſed caro quidem & illud quod proportionabiliter ei reſpōdet eſt medium in ſenſu tactus. Sed primum organum ſenſus tactus eſt aliquid intrinſecum circa cor, vt dicitur in libro de Senſu & Senſato. Deinde cum dicit.

Omnis enim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus, albi, nigrique, & auditus, acuti, grauisque: & guſtus, dulcis, atque amari. At in tangibili plures inſunt contrarietates, vt patet. eſt enim calidum, frigidum, humidum, ſiccum, molle, durum, & iſtiuſmodi alia.

Omnis etenim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus albi & nigri, auditus grauis & acuti, guſtus amari & dulcis. In tangibili autem multæ inſunt contrarietates, & calidum, frigidum, humidum, ſiccum, durum, molle, & aliorum quæcunque ſunt huiuſmodi

Determinat præmiſſas dubitationes. Et primo primam. Secundo ſecundam. ibi. {Vtrum autem.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit quod non eſt vnus ſenſus tactus, ſed pluras. Secūdo ſoluit poſitam rationem. ibi {Habet autem ſolutionem.} Tertio improbat ſolutionem. ibi. {Sed quod ſit.} Ratio autem, quàm primo ponit talis eſt. Omnis enim vnus ſenſus videtur eſſe vnius contrarietatis, ſicut viſus albi & nigri, auditus grauis & acuti, guſtus amari & dulcis. Sed in tangibili, quod eſt obiectum tactus ſunt multæ contrarietates, ſcilicet calidum & frigidum humidum & ſiccum, durū & molle, & quædam alia huiuſmodi, vt graue, & leue, & acutum & hebes & ſimilia, ergo tactus non eſt vnus ſenſus, ſed plures. Deinde cum dicit.

Sed eſſe videtur ad hanc dubitationem quædam ſolutio. Nam in cæteris etiam ſenſibus plures ſunt contrarietates. In voce namque non ſolum eſt acumen & grauitas, ſed etiam magnitudo & paruitas. & leuitas & aſperitas vocis, & alia huiuſmodi. Sunt & circa colorem differentiæ aliæ tales.

Habet autem ſolutionem quandam ad hanc dubitationem, & quòd in alijs ſenſibus ſunt contrarietates plures; vt in voce non ſolum acumen & grauitas, ſed & magnitudo, & paruitas, & leuitas, & aſperitas vocis & ſimilia alia. Sunt & circa colorem differentiæ huiuſmodi alteræ. Te.co.108.

Ponit quandam apparentem ſolutionem ad prædictam dubitationem, & dicit, quod aliquis poteſt habere ſolutionem ad prædictam dubitationem per hoc, ꝙ in alijs ſenſibus videntur eſſe plures cōtrarietates, ſicut in auditu. Nam circa vocem audibilem non ſolum poteſt attendi contrarietas acuti & grauis, ſed etiam magnitudo & paruitas vocis, & leuitas & aſperitas eius, & aliqua alia ſimilia. Et ſimiliter circa colorē poſſunt inueniri aliquæ aliæ differentię præter contrarietatem albi & nigri, ſicut quod aliquis color eſt intenſus & alius remiſſus, aliquis pulcher, & aliquis turpis, & tamen per hoc non tollitur, quin auditus ſit vnus ſenſus & ſimiliter viſus. Vnde multiplex contrarietas tangibilium non videtur impedire, quominus tactus ſit vnus ſenſus. Deinde cum dicit.

Verum quidnam ſit vnum obiectū tactui, ſicut vnum eſt auditui ſonus, non eſſe manifeſtum videtur.

Sed quòd ſit vnum ſubiectum, ſicut auditui ſonus, ſic tactui, non eſt manifeſtum.

Excludit poſitam ſolutionem, & dicit, ꝙ omnium contrarietatum, quæ ſunt circa audibilia, eſt vnum ſubiectum, ſcilicet ſonus, & ſimiliter color circa viſibilia.

Sed

Sed non poteſt inueniri aliquid vnum, quod ſit commune ſubiectum omnium contrarietatum, quæ ſunt circa tangibilia, & propter hoc non videtur eſſe vnum genus tangibilium vnde neque vnus ſenſus tactus. Ad euidentiam autem eorum, quæ hic dicuntur conſiderare oportet, quòd diſtinctio potentiarum & obiectorum proportionabilis eſt. Vnde cum vnus ſenſus ſit vna potentia, oportet quod ei ſenſibile correſpondens ſit vnum genus. Oſtenſum eſt autem in 10. Metaph. quod in vno genere eſt vna prima contrarietas. Vnde oportet quòd circa obiectum vnius ſenſus, attendatur tantum vna prima contrarietas. Et ideo hic dicit Philoſophus, quod vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis. Poſſunt tamē in vno genere eſſe plures cōtrarietates poſt primam, vel per modum ſubdiuiſionis, ſicut in genere corporum prima contrarietas eſt animati & inanimati. Et quia animatum corpus diuiditur per ſenſibile & inſenſibile; & vlterius ſenſibile per rationale & irrationale, multiplicantur contrarietates in genere corporis. Vel ſunt plures contrarietates vnius generis per accidens, ſicut in genere corporis eſt contrarietas albi, & nigri, & ſecūdum omnia quę corpori accidere poſſunt. Et per hunc modum intelligendum eſt, quòd circa ſonum & vocem præter contrarietatem grauis & acuti, quæ eſt per ſe, ſunt aliæ cōtrarietates quaſi per accidēs In genere autem tangibilium ſunt plures primæ contrarietates per ſe, quæ tamen omnes quodammodo reducuntur ad vnum ſubiectum; & quodammodo nō: poteſt enim vno modo accipi ſubiectum contrarietatis ipſum genus, quod comparatur ad differentias contrarias, ſicut potentia ad actum. Alio modo poteſt accipi ſubiectum contrarietatum ſubſtantia, quæ eſt ſubiectum generis, cuius ſunt contrarietates, ſicut ſi dicamus quod corpus coloratum eſt ſubiectum albi & nigri. Si igitur loquamur de ſubiecto, quod eſt genus, manifeſtum eſt quod nō eſt idem ſubiectum omnium qualitatum tangibilium. Si autem loquamur de ſubiecto, quæ eſt ſubſtantia, vnum ſubiectum eſt omnium eorum, ſcilicet corpus pertinens ad ſubſtantia animalis. Vnde infra dicit Philoſophus, quod tangibiles qualitates ſunt corporis ſecundum quod eſt corpus, quibus, ſcilicet elementa corporis diſtinguuntur abinuicem. Horum enim eſt ſenſus tactus diſcretiuus, quæ ad conſiſtentiam corporis animalis pertinēt. Vnde formaliter loquendo & ſecundum rationem ſenſus tactus nō eſt vnus ſenſus, ſed plures, Subiecto autem eſt vnus.

Deinde cum dicit.

Huius autem vtrum inſtrumentum tactus intus ſit, poſt carnem, an non ſit, ſed ſtatim ſit ipſa caro, id non eſſe ſignum videtur, ſenſum, inquam, illico fieri, cum res tactu percipiendę tanguntur. Etenim ſi quis nunc circa carnem ſubtilem pellem extenderit, deinde rem tactu percipiendam tetigerit, ſenſus ſtatim ſimiliter fiet, & tamen in illa pelle tactus inſtrumentum non eſt. Quod ſi copulata fuerit, velocius vt patet, ſenſus perceptio fiet.

Tex.cō.109 *Vtrum autem eſt ſenſitiuum intus, aut non, ſed mox caro, nullum videtur eſſe ſignum fieri ſenſum ſimul cum tactu: Etenim nunc ſi aliquid circa carnem extenderit vt pellem faciens ſimiliter ſenſum mox tactum inſinuat, & tamen conſtat quòd non eſt in hoc ſenſitiuum. Si autem & connaturale fuerit, citius vtique pertinget ſenſus.*

Pertractat ſecundā q. Et circa hoc duo facit. Primo docet veritatem. Secundo concludit quoddam, quod pertinet ad manifeſtationem primæ quæſtionis, ibi, Propter quod talis pars. Circa primum ſciendum eſt, quod poſſet alicui videri, quod caro eſſet organum ſentiendi ſecundum tactum hac ratione, quia ſtatim ad tactum carnis ſentimus tangibilia. Dicit ergo ad excludendum hanc rationem, quod ad iudicandum vtrum organum tactus ſit intus, vel non, ſed ſtatim caro ſit organum tactus, non videtur eſſe ſufficiens ſignum hoc, quòd ſimul cum caro tangitur fit ſenſus tangibilis, id eſt ſentitur, quia & nunc ſi aliquis ſupra carnem extenderet aliquam pelliculam aut telam ſubtilem ſtatim ad tactum ipſius quod ſuper extenderetur carni ſentiretur tangibile. Sed tamen conſtat quod organum ſenſus tactus non eſſet in illa pelle ſuperextenſa. Et iterum manifeſtum eſt, quod ſi illa pellis ſuperextenſa fieret connaturalis homini citius per eam ſentiretur. Vnde licet ad tactum carnis quæ eſt homini connaturalis, ſtatim tangibile ſentiatur, non tamen ſequitur quod caro ſit organum tactus, ſed eſt quoddam medium connaturale. Deinde cum dicit.

Quapropter talis pars corporis perinde ſeſe habere videtur, atque ſi circunfuſus aer coniunctus eſſet nobis, ac copulatus. Tunc enim vno quodam inſtrumento profecto ſonum & colorem, & odorem videremur ſentire, & vnus quidem videretur eſſe nimirum ſenſus, viſus, auditus, atque olfactus. Nunc autem quia ſeiunctum eſt id, per quod fiunt motus, patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum, eſſe diuerſa. In tactu autem id ipſum nunc latet. Fieri enim nequit, vt ex aere, vel aqua corpus animatum tantummodo conſtet: quippe cum ſolidum quoddam eſſe oporteat. Reſtat igitur, vt ex his atque terra ſit mixtum, quale eſt ipſa caro, & id, quod vicem ipſius ſubit. Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatum medium eſſe inter inſtrumenta ipſius tactus, & res ipſas tangibiles, per quod fiunt ipſi ſenſus, qui quidem ſunt plures.

Propter quod talis pars corporis videtur ſic ſe habere, ſicut ſi circulariter nobis adunatus eſſe aer. Videremur enim vno quodam ſentire & ſonum & odorem & colorem, & vnus quidem ſenſus eſſe auditus & viſus & olfactus. Nunc autem quoniam determinatum eſt per quod fiunt motus, manifeſta ſunt prædicta ſenſitiua altera eſſe. In tactu autem hoc quidem nunc immanifeſtum eſt. Ex aere quidem enim aut aqua impoſſibile eſt conſtare animatum corpus. Oportet enim firmum eſſe. Relinquitur autem mixtum ex terra, & ex his eſſe vt vult caro & proportionale. Quare neceſſarium eſt & corpus eſſe quod medium eſt tactui adunatum, per quod fiant ſenſus cum ſint plures. Tex.cō.110 Tex.cō.111

Concludit quoddam, quod valet ad manifeſtationem primę quęſtionis, & dicit, quod quia caro eſt ſicut medium connaturale in ſenſu tactus, videtur quod hæc pars corporis ſic ſe habeat ad ſenſum tactus, ſicut ſi aer, qui eſt circa nos, eſſet connaturalis nobis. Videretur. n. tunc quod aer ille eſſet organum in viſu, auditu, & olfactu, quamuis ſit medium, & ita videremur vno organo ſentire ſonum, & odorem & colorem, & per conſequens videretur eſſe vnus ſenſus auditus, viſus, & olfactus. Sed nunc quia medium, per quod fiunt motus dictorum ſenſibilium, eſt determinatum, i. diſtinctum a nobis, manifeſtum eſt quòd non eſt organum. Et item manifeſtum eſt, quòd diuerſa ſunt organa trium ſenſuum dictorum, & per conſequens quod ſunt diuerſi ſenſus. Sed in tactu hoc non eſt manifeſtum, quia medium eſt connaturale nobis. Et huius diuerſitatis rōnem aſsignat: Aer enim & aqua, quæ ſunt media aliorum ſenſuum, non poſſunt eſſe cōnaturalia nobis, quia impoſsibile eſt quod ex aere puro, & ex aqua pura cōſiſtat animatum corpus. Cum. n. ſint corpora humida & fluxibilia, nō ſunt firma, neq; bene terminabilia in ſeipſis,

ſed ſolum termino alieno. Corpus aũt animatum oportet eſſe firmum, & in ſe terminatum: vnde oportet quòd ſit mixtum ex terra, & aere, & aqua, ſicut vult ſe habere, id eſt ſicut exigit caro in animalibus habentibus carnẽ, & illud qđ proportionale eſt, in animalibus non habentibus carnẽ. Et ſic illud corpus, quod eſt medium in tactu. ſ. caro, poteſt eſſe adunatum, id eſt naturaliter vnitum tactui, ita quod per ipſum ſicut per medium connaturale, fiant plures ſenſus tactus. Deinde cum dicit.

Indicat autem plures eſſe tactus iſce, qui in lingua conſiſtit. Nam eadem in parte, & omnes res tangibiles, & ſaporem etiã ſentit. Si igitur & cæteræ partes carnis ſentirent ſaporem, vnus idemque tunc ſenſus videretur eſſe profectò, guſtus & tactus. Nunc autem quia non fit conuerſio, duo diuerſi ſenſus eſſe cenſentur,

T.cõ.112. *Demoſtrat autem quod plures ſint, is, qui in lingua eſt tactus. Omnia enim tangibilia ſentit, ſecundum eandem partem, & humorem. Siquidem igitur & alia caro ſentiret humorem, videretur vnus & idem eſſe ſenſus guſtus, & tactus. Nunc autem ſunt duo, propter id, quod non conuertitur.*

Ponit quoddam aliud ad idem manifeſtandum: & dicit, quod hoc idem demonſtratur per hoc, quòd in lingua fiunt plures tactus. Sentimus enim ꝑ linguam omnia tangibilia, quæ ſentimus per alias partes corporis, & vlterius per ipſam ſentimus {humorem} .i. ſaporem, quem non ſentimus per aliquam aliam partem corporis. Si autem alia caro ſentiret ſaporem, non diſcerneremus inter guſtum & tactum, ſicut nunc non diſcernimus inter tactum, qui eſt diſcretiuus calidi & frigidi, & tactum, qui eſt diſcretiuus humidi & ſicci. Sed nunc apparet, quòd guſtus & tactus ſunt duo ſenſus, quia non conuertuntur adinuicem. non. n. per quancunque partem ſit ſenſus tactus, ſit & guſtus. Ratio aũt quare non per quancunque partem ſit guſtus, per eam ſit tactus, eſt quia ſapores non ſunt qualitates elementorum, ex quibus corpus animalis conſtat, vnde nec pertinent ad conſiſtentiam animalis, ſicut qualitates tangibiles.

LECTIO XXIII.

Quærit num tactus & guſtus ſentiãt per medium extraneum, & oſtendit quòd ſic, differenter tamen ab alijs ſenſibus, carnem etiam non organum tactus, ſed medium potius eſſe probat, quod demum in debita compoſitione tangibiliũ qualitatum tactus ipſe conſiſtat, & quorum tangibilium ſit perceptiuus declarat.

An tact' & guſtus externo medio indigeát

AT verò dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiam. Namſi corpus quidem omne profunditatem habet, atq; hæc eſt tertia magnitudo: fieri verò nequit, vt ea corpora ſeſe mutuo tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit, humidumq; non eſt ſine corpore, nec humectatum, ſed neceſſe eſt vel aquam eſſe, vel aquam habere, qui fieri poteſt, vt corpus tangat corpus in aquam. Etenim neceſſe eſt, cum extrema non ſint ſicca, in medio aquam eſſe, quæ repleta ſunt ipſa extrema. Quod ſi hoc eſt verum, fieri profectò non poteſt, vt corporum tactus in aqua. Eodem etiam modo de ijs dici poteſt, quæ in aere collocantur. Simili namque modo ſeſe habet aer ad ea, quæ ſunt in ipſo, & aqua, ad ea, quæ ſunt in ipſa. Latet autem nos magis in hiſce, quæ in aere collocantur, quàm in animalibus, quæ ſunt in aqua, ſi humectatum humectatum tangit.

Tex cõ.113 *Dubitabit autem aliquis, ſi omne corpus profunditatem habet. Hæc autem eſt tertia magnitudo: quorum autem corporum medium eſt aliquod corpus, non contingit ipſa adinuicem ſe tangere. Humidum autem non eſt ſine corpore, neque humectatum, ſed neceſſe eſt aquam eſſe, aut habere aquam. Quæ verò tanguntur adinuicem in aqua, niſi ſicca extrema ſint, neceſſe eſt aquam habere mediam qua repleta ſint vltima. Si autem hoc, verum, impoſſibile eſt aliquod corpus tangere aliud in aqua. Eodem autem modo eſt & in aere. Similiter enim ſe habet aer ad ea quæ ſunt in ipſo, & aqua, ad ea quæ ſunt in aqua. Latet autem magis nos, ſicut & ea quæ ſunt in aqua, animalia, ſi humectatum tangit humectatum.*

Oſtenſo ꝙ in ſenſu tactus requiritur mediũ connaturale, hic inquirit Philoſophus vtrum requiratur in eo medium extraneũ. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit ꝙ tactus non fit ſine medio extraneo. Secundo oſtẽdit in quo differãt tactus & guſtus ab alijs ſenſibus, qui per medium extraneum ſentiunt. ibi. {Verum igitur.} Dicit ergo primo, quod circa tactum poteſt aliquis dubitare, vtrum, ſcilicet habeat medium extraneum, cum oſtenſum ſit quod habeat medium connaturale. Et iſta dubitatio procedit ſi omne corpus habet profundum quod eſt tertia dimenſio. Manifeſtum eſt enim omne corpus tres dimenſiones habere, ſcilicet longitudinem, latitudinem & profunditatem. Ex quo ſequitur, quod inter quæcunque corpora eſt aliquod corpus medium, ipſa non tangunt ſe inuicem immediate. Diſtant enim abinuicem, ex quo aliqua dimenſio eſt inter ea, manifeſtum eſt etiam quod vbicunque eſt medium humidum, vel humectatum, oportet eſſe aliquod corpus. Humiditas enim cum ſit qualitas quædam, non eſt niſi in ſubiecto corpore. Aut igitur ineſt alteri corpori ſecundum ſeipſum & tunc eſt humidum ſicut aqua, aut habet humiditatem ſecundum aliquod corpus ſibi adueniens, & ſic dicitur humectatum, ex hoc quod habet aquam in ſuperficie tantũ vel in ſuperficie & profundo. Et hoc eſt quod dicit, quòd neceſſe eſt omne corpus humidum, vel humectatum, eſſe aquam, aut habere aquam. Manifeſtum eſt autem, quod corpora, quæ tanguntur in aqua adinuicem, neceſſe eſt quod habeant inter ſe aquam medium, qua repleta ſunt vltima eorum, niſi forte dicatur quod ſint ſicca in aqua exiſtentia, quod eſt impoſsibile. Neceſſe eſt enim, quod ea, quæ in aqua ſunt, ſint humectata, ita quod habeant aquam in ſuperficie, & ſic relinquitur, quod inter duo tangentia ſe in aqua, ſit aqua medium. Et ſi hoc verum eſt, ſequitur, quod impoſsibile ſit, quòd aliquod corpus tangat aliud in aqua immediatè. Et ſimiliter eodem modo ſe habet de aere, qui eſt humidus naturaliter, ſicut & aqua. Similiter enim ſe habet aer ad humectanda ea, quæ ſunt in aere, ſicut habet aqua ad humectanda ea quæ ſunt in aqua. Sed magis latet nos de aere quod ſit medium, quam de aqua, propter hoc, quod continue ſumus in aere, & ſic imperceptibiliter inhæret nobis. Et ſimiliter animalia, quæ ſunt in aqua, latet, ſi duo corpora humectata per aquã, tangant, quia enim continue ſunt in aqua, non percipiunt aquam, quæ eſt inter ipſa, & corpora tangentia. Eſt autem & alia ratio, quare magis latet nos de aere, quam de aqua, quia aer eſt ſubtilior, & minus ſenſu perceptibilis. Relinquitur ergo quod ſemper quando tangimus aliquid eſt medium inter nos & res contractas, aer vel aqua. Sed dubitatio hic accidit. Oportet enim illud quod eſt medium in aliquo ſenſu, eſſe denudatum à qualitatibus ſenſibilibus ſecundum illum ſenſum, ſicut diaphanum nullum habet colorem. Manifeſtum eſt autem quod aer & aqua habent tangibiles qualitates, non igitur mediantibus eis poteſt fieri ſenſus tactus. Reſpondet autem ad hoc Auerr. quod nos non patimur à puro aere, vel aqua. Nihil .n. patitur niſi à ſuo contrario ſecundum principium paſsionis, aer autẽ & aqua

Dubiũ an aer & aqua poſsit eſſe medium in ſenſu tactus

Reſponſio Auer.

aqua nõ contrariantur nobis, ſed ſunt nobis ſimilia. cõparantur enim ad nos, ſicut locus ad locatum, vnde tactus noſter nõ patitur à qualitatibus aeris, vel aquę, ſed ab extraneis qualitatibus. Quod .n. ſentitur de qualitatibus tãgibilibus in aere & in aqua, eſt de admixtione extraneorum corporum, vt ipſe dicit: quia ſicut ignis nunquam amittit calorem ſuum, ita nec aqua amittit ſuam qualitatem, Sed quod aliquãdo ſentimus calidum, hoc eſt ex permixtione extranei. In hac autem reſponſione eſt multiplex error. Primo quidem in hoc, quod dicit quod corpora noſtra non patiuntur ab aere, vel aqua, quæ ſunt ſimilia nobis, ſicut locus locato. Manifeſtum eſt .n. quod corpora noſtra ſortiuntur locum naturalẽ, ſicut & motum naturalem, ex natura elementi prædominantis. Non ergo aliter cõparantur ad locũ, & ad corpora continentia corpora noſtra, q̃ ipſa elementa locata ad elemẽta locãtia. Elementa aũt in ſuis extremitatibus ſe alterant, vt patet per philoſophum in primo meteororum: corpus ergo noſtrũ ab elementis natum eſt alterari. Item omne quod eſt in potentia, natum eſt pati ab eo, quod eſt in actu. Corpora autem noſtra, cum ſint in quadam medietate conſtituta, inter extremitates tangibilium qualitatum, quæ ſunt in elementis, habent ſe ad qualitates elementares, vt potẽtia ad actum: Medium enim eſt in potentia ad extrema, vt infra dicetur. Manifeſtum eſt igitur, quod corpora noſtra nata ſunt immutari à qualitatibus elementorum, & ſentire eas. Prouenit ergo hic error ex eo, quod neſciuit diſtinguere inter elementa, ſecundum quod ſunt ſibi inuicem contraria, & ſecundum quod ſunt ſe continẽtia, & ſibi ſimilia, vt locus locato. Dicendum eſt igitur, q̃ elementa poſſunt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum qualitates actiuas & paſsiuas, & ſic contrariãtur adinuicem, & ſe immutãt in ſuis extremis. Alio modo ſecundum formas ſubſtantiales, quas conſequuntur ex impreſsione corporis cœleſtis. Vnde quanto corpus elementale eſt propinquius corpori cœleſti, tanto plus habet de forma. Et quia ad formam pertinet continere, & quod ſe habeat in ratiõe totius, inde eſt quod corpus ſuperius cõtinet inferius, & comparatur ad ipſum, ſicut totum ad partem diuiſam, quæ eſt comparatio loci ad locatum. Vnde & vis locantis & continentis deriuatur ad elementa ex primo continenti, ſ. corpore cœleſti. Et propter hoc, locus & motus localis non attribuuntur elementis ſecundũ qualitates actiuas & paſsiuas, ſed conſequuntur formas ſubſtantiales elementorum. Alius eſt error in hoc quod dicit q̃ aqua & aer non alterantur, niſi per admixtionem extranei. Manifeſtum eſt .n. quod aer & aqua ſecundum partem ſunt corruptibilia. Corruptio autem & generatio in elemẽtis poteſt fieri ſine mixtione, & ſequitur alteratione, vt patet in libro de Generatione. Vnde manifeſtũ eſt, quod adhuc durante ſpecie aquæ, poteſt immutari aqua à ſua naturali qualitate, abſque admixtione extranei. Ignis autẽ, cum ſit formalior, eſt magis actiuus inter elemẽta, quę omnia comparantur ad ipſum, ſicut materialia, vt dicitur quarto meteororum. Vnde non eſt ſimile de ipſo, & de alijs. Dicendum eſt igitur, quod quia aer & aqua ſunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus, & pręcipue quando ſunt modicæ quantitatis, ſicut accidit in aqua vel aere, quæ ſunt inter alia duo corpora ſe tangẽtia, propter hoc non impeditur ſenſus tactus, quin per medium aerem & aquam fieri poſsit. Et minus etiam impedit aer quàm aqua, quia aer habet qualitates tangibiles parum ſenſibiles. Vnde ſi intendantur qualitates tangibiles aeris vel aquæ, magis impeditur tactus, vt patet cum aer vel aqua intenſam frigiditatem vel caliditatem habuerint. Deinde cum dicit.

Impugna. Auer.

Tex. 2.

Te cõ. 19.

Radix huius erroris.

Sententia interpretis.

Alius error principalis Auer refellitur.

Lib. 2. tex. com. 24. & inde.

Vtrum igitur omnium ſimili modo ſit ſenſus, an ſenſuum quidam, vt nunc videtur, etiam eodem quidam diuerſo modo obiecta ſua percipiant. Guſtus quidem, & tactus tangendo, cæteri autem eminus. at id profecto non ita eſt, ſed durum etiam & molle, per alia plane ſentimus. Quemadmodum & id quod ſonat, & viſibile, ac odorabile. Verum hæc quidem eminus, illa verò cominus ſentiuntur. Quapropter latet ſi per medium illa percipiantur. Nam ſenſibilia cuncta per medium ſentiũtur, ſed in illis idipſum latet, vt diximus. Enimuerò, ſi per ſubtilem pellem, vt prius etiam eſt dictum, poſitam circa carnem, ſentimus omnia tangibilia, idipſum non animaduertentes ſic nos tum vtique ſentiremus, vt nunc in aere ſentimus, & aqua. Nunc enim videremur res ipſas tangibiles tangere, & nullum medium eſſe.

Tactus & uiſus & ab alijs ſenſib. in ſentiendo diſcrimẽ

Vtrum igitur omnium ſimiliter ſit ſenſus, an aliorum aliter, ſicut nunc videtur, guſtus quidẽ & tactus in tangendo, alij autem à longe. Hoc autem non eſt, ſed durum & molle per altera ſentimus, ſicut & ſonabile, & viſibile, & odorabile. Sed alia quidem à longe, alia verò à prope. Propter quod latet quod omnia quidem ſentimus per medium, ſed in his latet. Et quidem, ſicut diximus prius, & ſi per pellem ſentiremus omnia tangibilia, ignorantes quod prohibet, ſimiliter vtique haberemus, ſicut & nunc & in aqua & in aere: Putamus enim nos nunc ipſa tangere, & nihil eſſe medium. Te. cõ. 114.

Oſtendit differentiam inter tactum & guſtum, & alios ſenſus. Et primo excludit quandam differentiam æſtimatam. Secundo ponit differentiam veram, ibi. {Sed differt.} Dicit ergo primo, quod ex quo tactus habet medium extraneum, conſiderandum eſt, vtrum omnium ſenſibilium fiat ſimiliter ſenſus, aut diuerſorum diuerſimode, ſicut eſſe in promptu videtur hæc eſſe differentia quod guſtus & tactus ſentiant, ex eo quod immediate tangant, alij autem ſenſus ſentiant à longe ſua ſenſibilia non tangendo ipſa. Sed hoc verum non eſt quòd ſic differant, ſed durum, & molle, & alias qualitates tangibiles ſentimus {p altera,} ſ. per media extranea, ſicut & obiecta aliorum ſenſuum, ſicut ſonabile, viſibile, & odorabile. Sed iſta ſenſibilia ſunt à longe quandoque à ſenſu guſtabile autem, & tangibilia ſunt de prope, intantum quod mediũ eſt quaſi imperceptibile propter paruitatem, & ideo medium latet. Omnia enim ſenſibilia ſentimus p medium extraneum, ſed in guſtabilibus & tangibilibus latet. quia, ſicut prius diximus, ſi per aliquam pellem nobis circumpoſitam, omnia tangibilia ſentiremus ignorato, quod aliquid eſſet prohibens, ſimiliter nos haberemus ad ſentiendum per medium, ſicut & nunc nos habemus ſentientes in aqua & aere. Putamus enim nunc quod tangamus ſenſibilia ipſa, & nihil ſit medium. Deinde cum dicit.

Intereſt autem inter tangibile, & ea, quæ ſonant, & viſibilia. Nam hæc quidem ſentimus, medio in nos aliquid agente: at tangibilia ſentimus non à medio, ſed vna cũ ipſo medio moti, vti fit cum quippiam per clypeum eſt percuſſus. Non enim percuſſus clypeus, percuſſit, ſed fit, vt ambo ſint ſimul percuſſi, clypeus, atque miles. Alia differentia.

Sed differt tãgibile à viſibilibus & ſonatiuis: quoniã illa quidem ſentimus ex eo quod medium monet aliquid nos, tangibilia verò non à medio, ſed ſimul cum medio, ſicut per clypeum percuſſus. Non enim clypeus percuſſus prius percuſsit, ſed ſimul accidit vtraque percuti. Te. cõ. 117.

Excluſa falſa differentia, ponit veram, & dicit, qđ tãgibilia differunt à viſibilibus & ſonatiuis, ex eo quod illa ſenſibilia ſentimus per hoc, quod mouent mediũ & iterum medium mouet nos ſed tangibilia ſentimus p medium extraneum, nõ quaſi moti a medio extraneo, ſed ſimul cum medio mouemur à ſenſibili. Sicut patet de eo, qui percutitur per clypeũ. Non enim accidit ſic, qđ clypeus percuſſus percutiat, ſed quia ſimul accidit

vtrunque percuti. Hoc autem quod dicitur {ſimul} nõ eſt intelligendum ſecundum ordinem temporis tantum, quia etiam in viſu ſimul muuetur mediũ ab obiecto, & ſenſus à medio, fit enim viſio ſine ſucceſsione. Perceptio autem ſoni & odoris, cum ſucceſsione aliqua, vt in libro de Senſu & Senſato dicitur, ſed hoc referendum eſt ad ordinem cauſæ. In alijs enim ſenſibus, immutatio medij eſt cauſa quod immutetur Senſus, non autem in tactu. Nam in alijs ſenſibus medium eſt ex neceſsitate, in tactu, autẽ quaſi per accidens, inquãtum accidit corpora ſe tangentia eſſe humectata.

Deinde cum dicit.

Caro non organũ ſed potius medium eſt huius ſenſus.

Omnino autem vt aer, & aqua ſeſe habent ad viſum, auditum, atque olfactum, ſic caro ac lingua ſeſe ad huius inſtrumentum ſenſus habere videntur. Atque nec ibi profecto, nec hic perceptio ſenſus fiet, cum inſtrumentũ ſenſus à re ſenſibili tangit, vt ſi quiſpiã ſuper extremũ oculi corpus poſuerit album. Ex quo etiam plane patet, inſtrumentũ ſenſus ipſius, quo res percipiuntur tangibiles intus eſſe collocatum, vt diximus. Sic enim & hoc ſenſus fiet, id porro, quod in cæteris ſenſibus fieri ſolet. Senſibilium enim ſi in ipſis inſtrumentis ponantur ſenſuum, non fit, vt patet, perceptio. At ſi ſuper carne ponatur tangibile, fit, vt docet experientia ſenſus. Quare ipſa caro medium eſt in tactu.

Supra. tex. 107.

Tex. cõ. 116

Omnino autem videtur caro, & lingua, ſicut aqua & aer ad viſum & auditum & olfactum ſe habent ſic ſe habere ad ſenſitiuum, ſicut illorum vnumquodque. Ipſo autem ſenſitiuo tacto, neq; ibi, neque hic fiet vtique ſenſus. vt ſi quis ponat corpus album in oculi vltimum. Quare & manifeſtum quod intus ſit, tangibilis ſenſitiuum. ſic enim vtique accidit quod & in alijs. Appoſita enim ſuper ſenſorium non ſentiunt, ſuper autem carnem poſita ſentiunt. quare medium tactus eſt caro.

Determinat de ſenſu tactus ſecundum veritatem. Et primo quantum ad medium. Secundo quantũ ad qualitatem organi. ibi. {Tangibiles quidem.} Tertio quantum ad obiectum, quod percipitur ſenſu. ibi. {Amplius autem.} dicit ergo primo, quòd ita videtur ſe habere caro & lingua ad organũ ſenſus, ſicut ſe habẽt aer & aqua ad organum viſus, auditus, & olfactus. In nullo enim iſtorum ſenſuum poteſt fieri ſenſus, ſi tangatur organum. vt ſi quis ponat aliquod corpus album in ſuperficie oculi, non videtur. Vnde manifeſtum eſt quòd organum ſenſitiuum in ſenſu tactus, ſit intus. Sic enim accidit in hoc ſenſu, ſicut & in alijs. Non enim ſentiunt animalia ſenſibilia appoſita ſuper organum ſenſus. Sentiunt autem ſenſibilia poſita ſuper carnem: quare manifeſtum eſt quòd caro nõ eſt organum ſenſus, ſed medium. Deinde cum dicit.

Obiectũ tactus.

Atqui ea tactu percipiũtur, quæ corporis ſunt, vt corpus eſt, differentiæ. Dico autem differentias eas, quæ rerum elementa diſtinguunt, calidum, frigidum ſiccum, ac humidum, de quibus antea diximus ijs in locis, in quibus de elementis ipſis tractauimus. Inſtrumentum autem id, quo dictæ qualitates ſentiuntur, & in quo primo ſenſus is collocatur quẽ appellarẽ conſueuimus tactũ, pars ea ſane eſt, quæ eſt potẽtia talis. Sentire namq; pati quoddam eſt, vt diximus. Quare id, quod agit, tale illud facit, cum ſit potentia, quale eſt ipſum actu. Quocirca ſimile calidum atque frigidum, & durum, ac molle non ſentimus. Sed exuperationes, quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædam contrarietatis eius, quæ in ipſis ſenſibilibus ineſt. Et propter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit. Nam mediũ ipſum extremorum eſt iudex, fit enim ad vtrunque ipſorum alterũ extremorũ. Atq; vt id, quod albũ, nigrumq; perceptu-

Tactus in mediocritate qualitatum tangibilium conſiſtit, & ideo ſolum excellẽtias ipſorum cognoſcit. infra. t. 117

rũ eſt ſenſu neutrũ ipſorum actu, ſed potentia: ſit vtrũque oportet, & in cæteris eodem modo, ſic & in tactu, neque calidum, neque frigidum in actu ſit oportet, ſed vtrunque potentia, quod vtrunque eſt percepturum.

Tangibiles quidem igitur ſunt differentiæ corporis, ſecundum quod corpus. Dico autem differẽtias, quibus elementa determinantur, calidum, frigidum, humidũ, & ſiccum, de quibus dictum eſt in his, quæ de elementis. Senſorium autem ipſarum quod tactiuum, & in quo ſenſus vocatus tactus, eſt primo, quod potẽtia huiuſmodi pars eſt. Sentire enim pati quoddã eſt. Quare faciens quale ipſum actu, tale illud facit, cum ſit potẽtia. Vnde ſimiliter calidum, & frigidum, aut durum, & molle non ſentimus, ſed excellẽtia, tanquã ſenſu velut medietate quadam exiſtẽte eius, quæ in ſenſibilibus, cõtrarietatis. Et propter hoc diſcernit ſenſibilia. Medium enim diſcretiuum eſt. Fit enim ad vtrunque ipſorum, alterum vltimorum. Et oportet, ſicut debens ſentire album & nigrum neutrum ipſorum habere actu, potentia verò vtrunque, ſic autem & in alijs, & in actu, neque calidum, neque frigidum.

Tex. cõ. 118

Tex. cõ. 119

Oſtendit quale ſit organum tactus. & dicit, quod tangibiles qualitates ſunt differentiæ corporis, ſecundum quod eſt corpus, i. differentiæ, quibus elementa diſtinguntur abinuicem, ſ. calid. frig. humid. & ſic. de quibus dictum eſt in his, quæ ſunt de elementis, id eſt in libro de generatione & corruptione. Manifeſtum eſt autem, quod organum tactus & in quo primo fundatur ſenſus qui dicitur tactus, eſt quædam pars, quæ eſt in potentia ad hmôi qualitates. Organum .n. ſenſus patitur à ſenſibili, quia ſentire eſt pati quoddam. vnde ſenſibile, quod eſt agens, facit ipſum eſſe tale in actu, quale eſt ſenſibile, cum ſit in potentia ad hoc. Et propter hoc, organum tactus, non ſentit illam qualitatem, ſecundum quam eſt in actu. Non enim ſentimus id, quod eſt calidum, aut frigidum, durum, aut molle, ſecundum illum modu, quo hæc inſunt organo tactus, ſed ſentimus excellentias tangibilium, quaſi organo tactu conſtituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates. Et propter hoc organum tactus diſcernit extrema tangibilium: medium enim eſt diſcretiuum extremorum. poteſt enim pati ab vtroque extremorum, eo q dum comparatur ad vnum habet in ſe rationem alterius, ſicut tepidum in comparatione ad calidum, eſt frigidum, in comparationem ad frigidum, eſt calidum. vnde medium patitur ab vtroque extremorum, cum ſit quodammodo vtrique contrarium. Et oportet quod ſicut organum, quod debet ſentire album & nigrũ, neutrum ipſorum habeat actu, ſed vtrunque in potentia, & eodem modo in alijs ſenſibus, ſic etiam ſe habeat in ſenſu tactus, ſcilicet organum, neque ſit calidum, neq; frigidum actu, ſed potentia vtrunque. Aliter tamen accidit hoc circa tactum, & circa alios ſenſus. Nam in viſu organum viſus eſt in potentia ad album & nigrum, denudatum à toto genere albi & nigri. eſt enim penitus carens colore. Sed organum & medium tactus non poteſt denudari à toto genere calidi & frigidi & humidi & ſicci. cõponitur enim ex elementis, quorum hæ ſunt propriæ qualitates. Sed ſic ſit in potentia organum tactus ad ſua obiecta inquantum eſt medium inter contraria. Medium .n. eſt in potẽtia ad extrema. Et propter hoc quanto animal habet complexionem magis reductam ad medium, tanto habet meliorem tactum. Vnde homo inter omnia animalia eſt melioris tactus, vt ſupra dictum eſt. Deinde cum dicit.

Lib. 2. tex. cõm. 8. inde.

Præterea, vt viſus viſibilis, ac inuiſibilis quodammodo eſt vti diximus, cæteriq; ſenſus oppoſitorum ſimiliter, ſic etiam eſt tangibilis, ac intangibilis tactus. Intangibile autem eſt etiam id, quod exiguam admodum differen-

Tex. cõ. 94 Et in li. de Senſu & Senſato lib. 8.

feren-

ferentiam tangibilium habet, quale paſſus eſt aer, & exuperationes etiã tangibilium, qualia ſunt ea, quæ corrumpere poſſunt. De ſenſuum igitur vnoquoq; dictum ſit hoc modo, quaſi figura.

Tex.cõ.120 *Amplius autem ſicut viſibilis & inuiſibilis erat quodammodo viſus, ſimiliter autem & reliqui oppoſitorum, ſic & tactus, & tangibilis & intangibilis. Intangibile autem, paruam omnino habens differentiã, tangibilium, vt paſſus eſt aer. Et tangibilium excellentiæ ſicut corru-*
Tex.cõ.121 *ptiuæ. Secundum quidem igitur vnumquenque ſenſum, dictum eſt figuraliter.*

Determinat de eo, quod percipitur per tactum. & dicit quod ſicut eſt viſus quodammodo viſibilis & inuiſibilis, & ſicut alij ſenſus ſunt oppoſitorũ auditus ſoni, & ſilentij, ſic tactus eſt tangibilis & intangibilis. Intangibile autem dicitur dupliciter: aut illud, quod habet excellẽtiam, ita quod corrũpit ſenſum, ſicut ignis: aut illud, quod habet parum de qualitate tangibili, ſicut aer. Vtrunque enim dicitur intãgibile, quaſi male perceptibile ſenſu tactu. Vltimo autem quaſi epilogando cõcludit quod ſi guraliter, id eſt in quadam ſumma dictum eſt de ſenſibilibus, ſecundum vnumquemq; ſenſum. De eis enim ſpecialiter in libro de Senſu & Senſato determinatur.

LECTIO XXIIII.

Nonnulla tradit, quæ communia eſſe videntur omnibus ſenſibus: videlicet, ſenſum eſſe receptiuum ſpecierum ſine materia, propter quid item ſenſibilium excellentiæ ſenſus ipſos corrumpant, & cur plantæ minime ſentiant exponit, quærit demum, num quippiam à ſenſibili pati contingat, quod ſenſu prorſus careat.

De ſenſu in cõmuni, ſenſus recip. formas rerũ ſine materiæ.

HOc autẽ vniuerſaliter accipere de omni ſenſu oportet, ſenſum, inquã, id eſſe, quod ſenſibiles ſine materie formas ſuſcipere poteſt, et perinde atq; anuli ſignum, ſine ferro, vel auro ſuſcipit cæra: ſuſcipit autẽ æneum, vel aureum ſignum, ſed non æs, aut aurum, neque ſignum vt eſt aureum, ęneumue. Similis patitur & ſenſus vniuſcuiuſque ſenſibilis modo, ab eo quod habet colorem aut ſonum, aut ſaporem. Sed non vt vnumquodq; illorum dicitur, ſed vt eſt tale, & ratione.

Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere, quòd ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, vt cæra, anuli ſine ferro & auro, recipit ſignum. Recipit autẽ aureum, aut æneum ſignum, ſed non inquantum aurum, aut æs. Similiter autem & ſenſus vniuſcuiuſque, ab habente colorem, aut humorem, aut ſonum patitur, ſed non inquantum vnumquodq; illorum dicitur, ſed inquantum tale eſt, & ſecundum rationem.

Poſtquam philoſophus in parte præcedenti determinauit de ſenſibus ſecundum vnumquemq; ſenſum hic determinat de ſenſu. Et circa hoc tria facit. Primo oſtẽdit quid ſit ſenſus. Secundo concludit ſolutionem quarundam quæſtionum ex diffinitione ſenſus poſita ibi. ¶ Manifeſtum autem ex his, &c. ¶ Tertio mouet quaſdã dubitationes circa paſſionem à ſenſibilibus. ibi. ¶ Dubitabit autem. ¶ Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit ſenſus. Secundo oſtendit quid ſit organum ſenſus, ibi. ¶ Senſitiuum autem. Dicit ergo primo, quòd hoc oportet accipere, vniuerſaliter & communiter omni ſenſui ineſſe, quod ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, ſicut cæra recipit ſignum anuli ſine ferro & auro. Sed hoc videtur eſſe cõe omni patienti. Omne enim patiens recipit aliquid ab agente ſecundũ quod eſt agens. Agens autem agit per ſuam formam, & non per ſuã materiam. omne igitur patiens recipit formã ſine materia. Et hoc etiam ad ſenſum apparet. non enim aer recipit ab igne agente, materiam eius, ſed formã. non igitur videtur hoc proprium eſſe ſenſus, quòd ſit receptiuus ſpecierum ſine materia. Dicendũ igitur quòd licet hoc ſit omni patienti, quod recipiat formam ab agente, differẽtia tamen eſt in modo recipiendi. Nã forma, quæ in patiente recipitur ab agente, quandoque quidem hẽt eundem modum eſſendi in patiente, quem habét in agente & hoc quidem contingit, quando patiens habet eandem diſpoſitionem ad formam, quã habet agẽs, quodcunque enim recipitur in altero, ſecundum modum recipientis recipitur. Vnde ſi eodem modo diſponatur patiens, ſicut agens, eodem modo recipitur forma in patiente, ſicut erat in agente, & tunc non recipitur forma ſine materia. Licet enim illa & eadem materia numero, quæ eſt agentis, non fiat patientis, fit tamen quodammodo eadem, inquantum ſimilem diſpoſitionem materialem ad formam acquirit ei, quæ erat in agente. Et hoc modo aer patitur ab igne, & quicquid patitur paſſione naturali. Quandoque veró forma recipitur in patiente ſecundum alium modum eſſendi, quàm ſit in agente, quia diſpoſitio materialis patientis ad recipiendum, non eſt ſimilis diſpoſitione materiali, quæ eſt in agente. Et ideo forma recipitur in patiente ſine materia, inquãtum patiens aſsimilatur agenti ſecundum formam, & non ſecundum materiam. Et per hunc modũ, ſenſus recipit formam ſine materia, quia alterius modi eſſe habet forma in ſenſu, & in re ſenſibili. Nam in re ſenſibili habet eſſe naturale, in ſenſu autem habet eſſe intentionale & ſpirituale. Et ponitur conueniens exemplum de ſigillo & cæra. Non enim eadem diſpoſitio eſt cæræ, ad imaginem, quæ erat in ferro & auro. Et ideo ſubiũgit, quod cæra accipit ſignum, id eſt imaginẽ, ſiue figuram auream, aut æneam, ſed non inquantũ eſt aurum, aut æs. Aſsimilatur enim cæra aureo ſigillo quantũ ad imaginem, ſed non quantum ad diſpoſitionem auri. Et ſimiliter ſenſus patitur a ſenſibili habente colorẽ, aut humorem, i. ſaporem, aut ſonum, ſed non inquantũ vnumquodq; illorũ dicitur, i. non patitur à lapide colorato inquantum lapis, neque a melle dulci inquantum, mel, quia in ſenſu non fit ſimilis diſpoſitio ad formam, quę eſt in ſubiectis illis, ſed patitur ab eis, inquantum hmõi, vel inquantum coloratum, vel ſaporoſum, vel ſecundum rationem, i. ſecundum formam. Aſsimilatur enim ſenſus ſenſibili ſecundum formam, ſed non ſecundum diſpoſitionem materiæ. Deinde cum dicit.

Duob' modis forma in materia ſuſcipit, naturaliter, & ſpũaliter.

Repete q̃ ſupra tex. 72. ſcripſit interpres.

Inſtrumentum autem id ſenſus eſt primum, in quo eſt talis vis, atq; potentia collocata, atque ſunt idem. Ratio verò non eſt eadem, ſed diuerſa. Nam id, quod ſentit, aliqua eſt magnitudo, non tamen ratio ſenſitiui, neq; ſenſus eſt magnitudo, ſed eſt quædam ratio potentiaque illius. Quid ſit ſenſorium.

Senſitiuum autem primum eſt in quo huiuſmodi poteſtas. Et quidem igitur idem, ſed eſſe alterum eſt. Magnitudo quidem enim quædã erit, quod ſenſum patitur. Non tamen ſenſitiuo eſſe, neque ſenſus, magnitudo eſt, ſed ratio quædam, & potentia illius. T. cõ. 122.

Determinat de organis ſenſus. Quia enim dixerat quod ſolus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, quod et intellectui conuenit. Poſſet aliquis credere, quod ſenſus non eſſet potentia in corpore, ſicut nec intellectus. Et ideo ad hoc excludendum aſsignat ei organum, & dicit, quod primum ſenſitiuum, id eſt primum organum ſenſus eſt, in quo eſt potentia huiuſmodi, quæ ſcilicet eſt ſuſceptiua ſpecierum, ſine materia. Organum enim ſenſus, cum potentia ipſa, vtputa oculus, eſt idem ſubiecto, ſed eſſe aliud eſt, quia ratione differt potentia à corpore. Potẽtia enim eſt quaſi forma organi, vt ſupra traditum eſt. Et ideo ſubdit quod ¶ magnitudo, ¶ id eſt organum corporeũ eſt ¶ quod ſenſum patitur, i. quod eſt ſuſceptiuum ſenſus, ſicut materia formæ. Non tamen eſt eadem ratio magnitudinis, & ſenſitiui ſiue ſenſus, Lect.

ſed ſenſus{eſt quædam ratio,id eſt proportio, & forma & potentia illius, ſcilicet magnitudinis. Deinde cum dicit.

Patet autem ex his,& cur ſenſibilium exuperationes ſenſuum inſtrumēta corrumpunt. Nam ſi motus ſit vehementior, inſtrumentique ſenſus ſuperet vires, diſſoluitur ratio: id autem erat ſenſus. Diſſoluiturque perinde atq; concentus intentione, cum vehementer fides pulſantur. Patet et præterea & quam ob cauſam nō ſentiunt plantæ, tametſi partē aliquam habēt animæ & ab ipſis tangibilibus patiūtur. Frigeſcunt enim & caleſiunt, vt patet. Nā huius cauſa eſt, mediocritatem non habere, neque principium tale, vt ſenſibilium ſine materia ſuſcipiant formas, ſed cum materia patiantur.

Cur excellēs ſenſibile corrumpit ſenſum. & cur plantæ non ſentiāt infra lib. 3. tex 66.

Te.cō. 123. *Manifeſtum autem ex his, & propter quid ſenſibiliū excellentiæ corrumpunt ſenſitiua. Si nanque ſit fortior ſenſitiuo motus, ſoluitur ratio, hoc aūt erat ſenſus. Sicut & ſymphonia, et tonus, percuſſis fortiter chordis. Et propter quid plantæ non ſentiunt, habentem quandam partē animalem, & patientes à tangibilibus. Et nanque frigeſcunt, & caleſcunt. Cauſa enim eſt non habere medietatem, neque huiuſmodi principium poſsibile recipere ſpecies ſenſibilium, ſed pati cum materia.*

Cur excellens ſenſibile corrumpat ſenſum.

Ex præmiſsis cōcludit ſolutionem quandā duorū q̄ poſſent quæri, & dicit, quòd manifeſtū eſt ex prædictis propter quid excellentia ſenſibilium corrumpat organa ſenſuū. Oportet.n. in organis ſentiēdi, ad hoc quòd ſentiatur, eſſe{quandam rationem}.i. proportionem, vt dictum eſt. Si ergo motus ſenſibilis fuerit fortior, quàm organum natū ſit pati, ſoluitur proportio, & corrumpitur ſenſus, qui conſiſtit in quadam proportione organi, vt dictum eſt. Et eſt ſimile, ſicut cum aliquis fortiter percutit chordas ſoluit ſymphonia & tonus inſtrumenti, qui in quadā proportione cōſiſtit. Manifeſta eſt etiā ex prædictis ratio alterius quæſtionis {propter quid} ſcilicet plantæ non ſentiunt, cum tamen habeant quandā partem animæ, & patiantur à quibuſdam ſenſibilibus, ſ. à tangibilibus. Manifeſtum eſt enim quòd caleſcunt & infrigidantur. Cauſa igitur, quare non ſentiunt eſt quia non eſt in eis illa proportio, quæ requiritur ad ſentiendum. Non enim habent medietatem ſecundum complexionem inter tangibilia, quæ requiritur ad organū tactus, ſine quo nullus ſenſus eſſe poteſt. & ideo non habent in ſe huiuſmodi principium, quod poteſt recipere ſpecies{ſine materia, ſ. ſenſum. Sed accidit ei pati cū materia, ſcilicet ſecundum materialem tranſmutationem. Deinde cum dicit.

An aliquid, præter ſenſū pati poſſit à ſēſibilib⁹ Tex.c. 125.

Dubitabit autem quiſpiam, ſi poſsit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id à colore, quod haud quaquā videre poteſt, & in cæteris ſimili modo.

Dubitabit autem aliquis, ſ. patiatur aliquid ab odore, quod impoſſibile eſt olfactum habere: aut à colore nō poſſibile videre. Similiter autem & in alijs.

Mouet quandam dubitationem circa paſſionem à ſenſibilibus quia enim dixerat, quod plantæ patiuntur à quibuſdam ſenſibilibus. Primo mouet vtrum ab alijs ſenſibilibus aliquid poſsit pati, quod non habet ſenſum, puta ab odore, quod non habet olfactum: à colore, quod nō habet viſum: à ſono, quod non habet auditum. Secūdo ibi.

Quod ſi odorabile ſit odor, ſi quid in odoratum agit, odor profectò agit. Quare fieri nequit vt ab odore quicquam patiatur eorum, quæ olfacere nequeunt. Eadem eſt & in cæteris ratio. Nec etiam fieri poteſt, vt à ſenſibilibus quicquam patiatur eorum quæ ſentire poſſunt, niſi vt vnumquodque eſt ſenſitiuum.

Nihil patitur à ſenſibili ſenſu carens:

Si autē olfactibile eſt odor, ſi aliquid facit olfactum, odor facit. Quare quę nequeunt olfactum habere, non poſſunt pati ab odore. Eadem aūt eſt ratio & in alijs, neque poſſibilium, niſi inquantum vnumquodq; ſenſitiuum eſt.

Inducit duas rationes ad oſtendendum, qđ non. quarum prima talis eſt. Quia proprium olfactibilis eſt facere olfactum: odor autem eſt olfactibile: ergo, ſi aliquid facit olfactum facit per odorem. Vel ſecundum aliam literā, odor facit olfactum. Propria igitur actio odoris, inquātum odor, eſt quod facit olfactum, ſiue facere. Ex quo ſequitur, quod ſuſcipiens actionem odoris, inquātum odor habet ſenſum olfactus, nō poteſt pati ab odore, & eadem ratio videtur de alijs, quod nō ſit quorumcunque, poſſe pati à ſenſibilibus, ſed ſolum habentium ſenſum. Secundam rationem ponit cum dicit.

Id ita eſſe, patere poteſt & hoc etiam pacto. Nam neque lumen & tenebrę, neque ſonus, neque odor in corpora quicquam agit. Sed ea nimirum, in quibus ſunt ipſa. Aer enim, qui eſt cum tonitruo ſcindit lignum.

Simul autem manifeſtum eſt & ſic. Neque enim lumen, & tenebra, neque ſonus, neque odor quicquam facit in corpora, ſed ea in quibus ſunt, vt aer, qui eſt cum tonitruo, ſcindit lignum. Te.cō. 126.

Et dicit, quòd hoc, quòd prima ratio concludit, manifeſtū eſt per experimētum. quia lumen, & tenebra, & odor, & ſonus, nullum effectum faciunt in corpora inſenſibilia niſi forte per accidens, inquantum corpora habētia huiuſmodi qualitates, aliquid agūt. ſicut aer, qui qñ eſt tonitruum, ſcindit lignum. Lignū enim patitur non à ſono per ſe loquendo, ſed ab aere moto. Tertio ibi.

Tangibilia agūt in ſenſu carentibus.

At enim tangibilia, ſaporesq; agunt. Si enim non agerēt, à quonam inanimata paterentur, atq; alterarentur?

Sed tangibilia, & humores faciunt. Si enim non, à quo vtique paterentur inanimata, & alterarentur?

Oſtendit aliter eſſe de qualitatibus tangibilibus, & dicit qđ{tangibilia & humores}.i. ſapores faciunt quēdam effectum in ſenſibilibus. Sed hoc intelligēdum eſt de ſaporibus, non inquantum ſapores ſunt, ſed inquantum guſtabile eſt quoddam tangibile, & guſtus eſt quidam tactus. Si enim corpora inſenſibilia non paterentur à qualitatibus tangibilibus, non eſſet ponere à quo paterentur, & alterarentur corpora inanimata. Nam tangibilia ſunt qualitates actiuæ, & paſsiuę elementorum, ſecundum quas accidit vniuerſaliter alteratio in corporibus. Quarto ibi.

Quid igitur, agunt ne & ſenſibilia illa? At vt videtur, non omne corpus ab odore pati, ſonoq; poteſt, & ea, quæ patiuntur, terminis vacant, & non manent, vt aer. Olet enim ipſe, tanquam aliquid paſſus.

Ergo ne & illa faciunt? Aut non omne corpus paſſiuum ab odore, & ſono: & patientia indeterminata & quæ non manēt vt aer. Fœtet enim ſicut patiens aliquid. Te. cō. 127.

Oſtendit etiam quòd alia ſenſibilia agunt in quaſdā res inanimatas, licet non in omnes, dicens{ergo ne, & illa}.ſ. ſenſibilia alia, faciunt aliquem effectum, & olfactū in res inanimatas? quaſi dicat ſic. Sed tamen non omne corpus paſsiuum eſt ab odore, & ſono, ſicut omne corpus paſsiuum eſt a calore, & frigore, ſed ab iſtis ſenſibilibus pati poſſunt ſola corpora indeterminata, & quæ non manent, vt aer & aqua, quæ ſunt humida & non bene determinabilia termino proprio. Et quod aer poſsit pati ab odore manifeſtum eſt, quia aer fœtet, ſicut aliquid patiens ab odore. Alia litera habet {feret} quia, ſcilicet mediantibus alijs ſenſibilibus deferuntur ſpecies ad ſenſum. Ratio autem huius diuerſitatis eſt, quia qualitates tangibiles ſunt cauſæ aliorum ſenſibilium, & ideo hñt plus de virtute actiua, & poſſunt

agere

agere in quęcunque corpora. Sed alia ſenſibilia, quæ habent minus de virtute actiua, non poſſunt agere, niſi in corpora valde ſenſibilia. Et ſimilis etiam ratio eſt de luce corporum cœleſtium, quæ alterant inferiora corpora. Quinto ibi.

Quid aliud eſt olfacere quidē, præter idipſum aliquid inquam pati. At enim olfacere quidem, ſentire eſt. Aer autem paſſus, cito ſenſibilis fit.

Quid igit eſt odorare, præter pati aliquid. At odorare ſentire eſt. Aer aũt eſt patiens hoc mox ſenſibilis fit.

Soluit rationem ſuprapoſitam dicēs, quod ſi aliquid patitur ab odore, quod non odorat, quid eſt odorare, niſi pati aliquid ab odore? Et reſpondet, quod odorare, eſt ſic aliquid pati ab odore, quod ſentiat odorem. Aer autem non ſic patitur, vt ſentiat, quia non habet potentiam ſenſitiuam, ſed ſic patitur, vt ſit ſenſibilis, inquantum, ſcilicet eſt medium in ſenſu.

ARISTOTELIS DE ANIMA LIBER III.

Cum expoſitione S. Thomæ.

LECTIO PRIMA.

Præter quinque ſenſus externos, nullum eſſe alium ſenſum extrinſecum animalibus neceſſarium oſtendit.

Non datur ſextus ſenſus.

SEnſum autem nullum alium eſſe pręter hos quinque, ideſt viſum, inquam auditum, odoratum, guſtum, & tactum, ex hiſce profecto, quæ nunc deinceps dicemus, credere quiſpiam poteſt.

Tex.cõ.128 *QVod autem non ſit ſenſus alius, pręter quinque: Dico autem hos viſum, auditum, olfactum, guſtum, tactum, ex his credet aliquis.*

Hic incipit Liber tertius apud græcos. Et ſatis rationabiliter. Ex hinc.n. Ariſt. ad inquirēdum de intellectu accedit. Fuerunt.n. aliqui, qui poſuerunt ſenſum & intellectum eſſe idem. Manifeſtum eſt autem, quòd intellectus non eſt aliquid de ſenſibus exterioribus, de quibus iam dictum eſt, ex eo quod non coarctatur ad vnũ genus ſenſibilium cognoſcendum. vnde reſtat inquiſitio, vtrum in parte ſenſitiua ſit aliqua alia potentia cognoſcitiua, vt ex hoc poſsit accipi vtrum intellectus ſit aliquo modo ſenſus. Diuiditur ergo pars illa in partes tres. In prima inquirit, an ſit aliquis alius ſenſus, pręter quinque ſenſus exteriores, de quibus iam dictum eſt. In ſecunda oſtendit quod intellectus & ſenſus nullo modo ſunt idem. ibi. ¶ Quoniam autem duabus. ¶ In tertia oſtenſo, quod intellectus non ſit ſenſus, determinat de parte animæ intellectiua, ibi. ¶ De parte autem animæ. Prima diuiditur in duas partes. In prima oſtendit quod non eſt alius ſenſus proprius, pręter quinque iam dictos. In ſecunda oſtendit præter ſenſus proprios, eſſe ſenſum communem. ibi. ¶ Quoniam autem ſentimus. ¶ Circa primum duo facit. Primo oſtendit quod non ſit alius ſenſus, præter quinque. Secundo oſtendit quare ſunt plures, & non vnus tantum ibi. ¶ Inquirit autem. ¶ Circa primum duo facit, primo oſtendit ꝙ non ſit alius ſenſus pręter quinque, qui ſit cognoſcitiuus ſenſibilium propriorum. Secundo oſtendit quòd non eſt eſt alius ſenſus, præter quinq;, cuius obiectum ſunt ſenſibilia communia, ibi ¶ At verò neq;. ¶ Circa primũ vtitur tali ratione. Quicunque habet aliquod organũ ſenſus, per qđ nata ſunt cognoſci aliqua ſenſibilia, cognoſcit omnia illa ſenſibilia, per organum illud: ſed animalia perfecta habēt omnia organa ſenſus: ergo cognoſcunt omnia ſenſibilia. Cum igitur non habeant niſi quinque ſenſus, non erit alius reſpectu propriorum ſenſibilium, præter quinque ſenſus. Circa hanc rationem hoc modo procedit. Primo proponit quod intendit, dicens, ꝙ ex his, quæ ſequuntur, poteſt aliquis ſufficienter ad credendum moueri quod non ſit ſenſus, pręter quinq; iam dictos. Secundo ibi.

Nam ſi nunc ſenſum omnis eius habemus, cuius ſenſus eſt tactus, omnes nanque rei tangibilis, vt eſt tangibilis, affectus nobis ſunt ſenſibiles tactu, nullus vtique tactus vel guſtus, vel olfactus, vel auditus, vel viſus, deeſſe nobis videtur: pręterea ſi ſenſus nobis deficiat aliquis, & inſtrumētum neceſſe eſt illius nobis deeſſe. Præterea, omnis ſenſus per medium ſentit, vt patuit. Medium autem, aut coniunctum, aut ſeiunctum externumque eſſe neceſſe eſt. At nos habemus vtrunque, & id, inquam, quod eſt coniunctum quo quidem tangentes ſentiamus ſenſibilia tactu, & etiā per quod eminus non tangentes ſentimus. Id verò duplex eſt ſpatium, ſimplex aer, inquā, & aqua. Res autem ita ſeſe habere videtur, vt ſi ſenſibilia plura diuerſa genere, per vnum medium ſentiantur, neceſſariũ ſit, eum qui ſenſus inſtrumentum habeat tale, ſenſitiuum illorum eſſe. vt ſi ex aere ſenſus ſit inſtrumentum, & aer ſit medium in colore ſentiendo, ac ſono. Quod ſi vnum idemue per plura media ſentiatur, vt color per aerem, atque aquam, hæc enim vtraque perſpicua ſunt, is, qui alterum tantum habet ipſorum, ſentiet nimirum id, quod per vtrunque ſentiri poteſt. Prima demonſtratio à medijs ſumpta.

Si enim eius omnis, cuius eſt ſenſus tactus, & nunc ſenſum habemus. Omnes.n. tangibiles, inquantũ tangibiles, paſsiones, tactu nobis ſenſibiles ſunt. Neceſſe eſt ſi deficit aliquis ſenſus, & organum aliquod nobis deficere. Et quæcũq; quidē ipſi tāgentes ſentimus, tactu ſenſibilia ſunt quem habemus. Quæcunq; verò per media, & nō ipſa tangentes ſimplicibus interuallis: dico autem, vt aere & aqua: habent autem ſic vt ſi per vnum, plura ſenſibilia exiſtentia altera abinuicem genere, neceſſe ſit habentem huiuſmodi ſenſorium, vtrorumque ſenſitiuum eſſe, vt ſi ex aere eſt ſenſorium, & eſt aer medium ſoni, & coloris. Si verò plura eiuſdem ſint vt coloris, & aer & aqua, vtraque enim diaphana, & quod alterum ipſorum eſt habens ſolum ſentiet id, quod per vtraq;, aut quod ab ambobus. Tex.cõ.129

Oſtendit primam propoſitionem rationis inductæ, ſcilicet hanc quod animal habens aliquod organũ ſenſus, cognoſcit omnia ſenſibilia, quę poſſunt ſentiri per illud organum. Et hoc quidem manifeſtat ex ſenſu tactus, eo quod manifeſtum eſt quot ſunt qualitates tangibiles. Dictum enim eſt ſupra, quòd qualitates tangibiles ſunt differentiæ corporis elementati, inquantum huiuſmodi, quæ quidem manifeſtę ſunt ex his, quæ determinata ſunt ex elementis, vnde manifeſtum nobis poteſt eſſe, quòd nos ſentimus omnes qualitates tangibiles. Et ex hoc concludit per ſimile in alijs, quod ſi habemus aliquod organum, quod habemus ſenſum illorum ſenſibilium, quæ nata ſunt cognoſci per illud organũ. Hoc eſt ergo quod dicit, qđ ſi nos habemus ſenſum. oĩs ſenſibilis, cuius tactus eſt pceptiuus, apparet ꝙ oēs paſsiones tangibiles inquantum huiuſmodi a nobis ſentiuntur, neceſſe eſt vniuerſaliter dicere ꝙ ſi deficit nobis aliquis ſenſus aliquorũ ſenſibiliũ, ꝙ deficiat nobis

aliquod organum, quo nata ſunt cognoſci illa ſenſibilia: quia, ſi habemus organum, cognoſcimus ſenſibilia. Et hoc ꝙ vniuerſaliter dictum eſt, manifeſtat exemplificando per ſingula. Et primo quantum ad ea, quæ cognoſcuntur abſque medio extraneo Et hoc eſt quod dicit quòd quæcunque nos ſentimus { tangentes, } id eſt abſque medio extraneo, poſſunt ſentiri per organū tactus, ſub quo intelligitur guſtus, quem habemus. Sed circa illa ſenſibilia, quæ ſentimus per media extranea, quæ ſunt ſimplicia corpora, ſcilicet aer & aqua, & non ſentimus ea tangendo, illa ſic ſe habent vt dicam, videlicet, ꝙ ſi per vnum organum plura ſenſibilia diuerſa genere adinuicem ſentiri poſſunt, neceſſe eſt quòd qui habet huiuſmodi organum, ſentiat vtrunque genus. Puta quod ſi aliquod organum eſt ex aere, & aer poteſt immutari à colore & ſono, ſequitur ꝙ qui habet huiuſmodi organum, poteſt & ſonum, & colorem percipere. Si verò econuerſo, plura organa ſunt ſuſceptiua eiuſdem ſenſibilis, ſicut aer & aqua, quorum vtrūque eſt diaphanum, ſunt perceptiua coloris, ſequitur ꝙ animal habēs aliquod horum poteſt percipere quod eſt perceptibile per vtrunque, ſicut per media {aut ab ambobus} ſicut ab inſtrumentis. Quod ideo dicit, quia in ſenſibus, qui ſentiunt per medium extraneum, organa ſunt conformia medijs. Has autem conditiones ideo poſuit, quia idem ſenſibile ſentitur ab aliquo animali per aquam, & ab aliquo per aerem, ſicut patet de odore. Tertio ibi.

Secunda demonſtratio quæ ab organis ſumitur. *Nam ex hiſce duobus ſimplicibus tantum, inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aere atque aqua. Etenim pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero conſtat Ignis autem aut nullius eſt inſtrumenti, aut communis omnium eſt, quippe cum ſine caliditate nihil ſit ſenſitiuū. Terra etiam, aut nullius eſt inſtrumenti, aut in tactu maxime commixta. Quo circa reſtat, nullum ſenſus inſtrumentum eſſe, præter aerem atque aquam. Hæc autem non nulla nunc animalium habent. Ab his igitur animalium, quæ ſunt perfecta, non imperfecta, nec membris capta, omnes ſenſus habentur. Etenim & talpa ſub cute oculos habere videtur. Atque ſi nullum aliud corpus eſt præter ea, quæ percipimus eſſe, nec vllus alius affectus præter eos, qui corporibus hiſce competunt, quæ ſunt hic, nullus profectò deficit ſenſus.*

Tex. cō. 130. *Simplicium autem ex duobus his ſenſitiua ſolum ſunt, ex aere & aqua. Pupilla quidem aquæ, auditus verò aeris, olfactus autem horū alterius eſt. Ignis autem, aut nullius eſt, aut communis omnibus. Nihil enim ſine calore, ſenſitiuum eſt. Terra verò, aut nullius eſt, aut in tactu maxime miſcetur. Vnde relinquitur, nullum eſſe ſenſi-* Tex. cō. 131. *tiuum extra aerem, & aquam Hæc autem nunc quædam habent animalia. Omnes igitur ſenſus habentur à non imperfectis, neque orbatis. videtur enim & talpa ſub* Te. cō. 132. *pelle habens oculos. Quare ſi non alterum aliquod eſt corpus, & paſſio, quæ nullius eſt eorum, quæ ſunt hic corporum, neque vllius vtique deficiet ſenſus.*

Ponit ſecundam propoſitionem cum ſua manifeſtatione, ſcilicet ꝙ omnia organa ſentiendi habentur ab animalibus perfectis. Dicit ergo, ꝙ organa ſentiendi nata ſunt conſtare ex ſolis duobus ſimplicium corporum, ſcilicet ex aere & aqua, quia iſta ſunt magis paſsibilia, & hoc requirit conditio organi ſenſus, vt facile immutetur à ſenſibili. In pupilla enim eſt, aqua quia per Secūdo tex. cō. 82. & 83 humorem aqueum in pupilla exiſtētem, recipit oculus Secūdo tex. comm. &c. ſpeciem viſibilis, In organo autem auditus eſt aer, vt ſupra dictum eſt. Olfactus autem in quibuſdam attribuitur aeri, in quibuſdam aquæ, vt ſupra dictū eſt: ignis autem ſecundum ſe nullius ſenſus organum eſt, quia ignis eſt maxime actiuus, & minime paſsiuus. Sed ſm participationem ſuæ qualitatis eſt cōmunis omnibus ſenſibus. Nihil enim eſt ſenſitiuum ſine calore, ſicut nec viuens, cum nihil ſentiat, niſi viuens. Terra vero pura, nullius ſenſus eſt organum, inquantum ipſum organum, eſt ſenſitiuum, ſed per commiſtionem appropriatur tactui, quia organum tactus oportet eſſe in medio cōplexionatum, vt ſuprà dictum eſt, & per conſequens oportet ꝙ ſit compoſitum ex omnibus elementis. Vnde relinquitur, ꝙ nullum organum ſenſus eſt, præter aerem & aquam. Hæc autem organa aeris & aquæ, habent quædam animalia, ſcilicet animalia perfecta. Vnde concludit, ꝙ omnia organa ſenſus habentur ab animalibus non imperfectis ſecundum ſuam naturam, ſicut ſunt imperfecta animalia immobilia, quæ habent ſolum tactum, Et animalibus {non orbatis. }idest non carentibus aliquo ſenſu, ex aliqua cauſa innaturali, ſicut homines cæci vel ſurdi. Vnde & talpa, quæ eſt de genere perfectorum animalium, videtur habere oculos, ſub pelle, vt aſsimiletur ſuo generi. Sed propter hoc quòd conuerſatur ſub terra, non fuit ei neceſſarius viſus, & terra, ſi haberet oculos diſcoopertos eius oculos offenderet. Procedit autem hæc ratio, vt manifeſte apparet, ex determinato numero elementorum, ex quo probauit quod organa ſenſuum, qui ſunt per media exteriora fiunt per aerem & aquam ſolum. Et iterum ex determinatione paſsionum elementorum, quę ſunt qualitates tangibiles. vnde per eas ſit notum quod omnes qualitates tangibiles cognoſcimus. Et ideo concludit ꝙ nullus ſenſus deficit nobis, niſi aliquis dicere velit quod ſit aliquod corpus elementale, præter quatuor elementa, & quod ſunt aliæ paſsiones, quæ poſſunt tactu diſcerni, quę non aliquorum corporum hic exiſtentium, & nobis notorum. Et hoc videtur inconueniens. Vnde relinquitur quòd ſint quinque ſenſus tantum, qui à nobis habentur. Deinde cum dicit.

Secūdo tex comm. 118

Quo fundamento nitatur hæc Ariſto. demonſtratio.

Tertia demonſtratio ex obiectis.

At verò neque ſenſus inſtrumentum quicquam proprium ſenſibilium communium eſſe poteſt: motus, inquam, quietis figuræ, magnitudinis, numeri, vnius, quæ vnoquoque ſenſu ſentimus, non per accidens. Te. cō. 133.

At verò neque eorum communium poteſt eſſe ſenſitiuum aliquod proprium, quæ vnoquoque ſenſu ſentimus, non ſecundum accidens, vt motus, ſtatus, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius.

Quia poſſet aliquis dicere, ꝙ eſt aliquis alius ſenſus cognoſcitiuus ſenſibilium communium: excludit hoc tali ratione. Quicquid cognoſcitur ab vno ſenſu, vt proprium ſenſibile eius, non cognoſcitur ab alijs ſenſibus, niſi per accidens: ſed ſenſibilia communia non ſentiuntur per accidens ab aliquo ſenſuum, ſed per ſe a pluribus. ſenſibilia igitur communia non ſunt propriè obiecta alicuius ſenſus. Circa rationem hanc, hoc modo procedit. Primo ponit concluſionem dicens, quòd non poteſt eſſe aliquod proprium organum ſenſus, cognoſcitiuum communium ſenſibilium, quæ ſentimus vnoquoque ſenſu per ſe, & non per accidens, quæ ſunt motus, & ſtatus, &c. Secundo ibi.

Omnia enim hæc ſane motu ſentimus, Etenim magnitudo motu ſentitur: quare & figura quidem: cum figura, quædam magnitudo ſit: & id quod quieſcit, ex eo quia non mouetur, & numerus, continui negatione: & ſenſibilibus proprijs. Vnuſquiſque namque ſenſus vnum ſentit. Quare patet fieri non poſſe, vt communium cuiuſque ſit proprius ſenſus.

Hæc enim omnia motu ſentimus, vt magnitudinem motu, quare & figuram. Magnitudo enim quædam & figura eſt. Quieſcens autem ex eo quod non mouetur. Numerus verò negatione continui: & proprijs. Vnuſquiſque enim vnum ſentit ſenſus. Quare manifeſtum eſt, quod impoſſibile eſt cuiuſque horum proprium ſenſum eſſe. Te. cō. 134.

Probat

Probãſ; quòd iſta ſenſibilia communia ſentiãtur per ſe, & non ſecundum accidens. Quæcunque enim ſentiuntur per hoc quod immutant ſenſum, ſentiũtur per ſe & non ſecundum accidens. Nam hoc eſt per ſe ſentire, pati aliquid à ſenſibili. Sed omnia hæc ſenſibilia, per immutationem quandam ſentiuntur. Et hoc eſt quod dicit, quod hęc omnia ſentimus {motu,} idest quadam immutatione. Manifeſtum eſt enim quòd magnitudo immutat ſenſum cum ſit ſubiectum qualitatis ſenſibilis puta coloris aut ſaporis, & qualitates non agunt ſine ſuis ſubiectis. Ex quo apparet, quòd figuram etiam cognoſcimus cum quadam immutatione, quia figura eſt aliquid magnitudinis, quia conſiſtit in conterminatione magnitudinis. Eſt enim figura quæ termino, vel terminis continetur, vt dicitur in 1. Euclidis. Manifeſtum eſt etiam, quòd quies comprehenditur ex motu, ſicut tenebra per lucẽ. Eſt enim quies priuatio motus. Numerus etiam cognoſcitur per negationem continui, quod eſt magnitudo. Numerus enim rerum ſenſibilium, ex diuiſione continui cauſatur, vnde & proprietates numeri per proprietates continui cognoſcuntur. Quia enim continuum diuiſibile eſt in infinitum, & numerus in
Tex cõ. 78. & 69. infinitum creſcere poteſt, vt patet ex 3. Phyſi. Manifeſtum etiam quod vnuquiſque ſenſus per ſe cognoſcit vnum, vt immutatus ab vno obiecto. Vnde manifeſtum eſt, quod iſta ſenſibilia communia ſentiuntur per ſe, & non per accidens. Vnde ex hoc concluditur, quod impoſsibile eſt eſſe proprium ſenſum alicuius horum. Tertio ibi.

Si enim eſſet, perinde tunc fieret, atque nunc viſu dulce ſentiamus, quod quidem propterea fit, quod vtrorumque ſenſum habemus, quo cum concurrunt, cognoſcimus. Quod ſi ita non eſſet nullo alio modo profecto, niſi per accidens ſentiremus, quo pacto filiũ ſentimus Cleonis. Non enim Cleonis filium, ſed album ſentimus, huic autem accidit, vt filius ſit Cleonis. At communium habemus iam ſenſum communem, nõ per accidens ſane. Nullus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius, nullo enim ſentiremus modo, niſi eo, quo diximus filium nos videre Cleonis. Propria autem ſenſibilia, ſenſus ipſi per accidens alter alterius ſentiunt, non hoc ſane quo ipſi ſunt, ſed quo vnus, cum ſimul in eodem ſenſus efficitur, ceu bilem amaram eſſe, ac flauam. Non enim ad alterum pertinet, vnum, ambo hæc eſſe dicere, quapropter & errat, & ſi ſit quippiam flauum, id bilem eſſe putat

Sic enim erit, ſicut nunc viſu dulce ſentimus. Hoc autem eſt, quoniam amborum habentes exiſtimus ſenſum, quo cum coinciderint, cognoſcimus. Si vero non, nequaquam vtique ſed tantum ſecundum accidens ſentiremus vt Cleonis filium, non quia Cleonis filius eſt, ſed quoniam albus. Huic autem accidit, filium Cleonis eſſe. Communium autem habemus iam ſenſum communem, non ſecundum accidens. Non igitur eſt proprius. Nequaquam, enim vtique ſentiremus, niſi ſicut dictum eſt Cleonis filium nos videre. Adinuicem enim propria, ſecundum accidens ſentiunt ſenſus, non ſecundum quod ipſi ſunt, ſed ſecundum quod vnus, cum ſimul fiat ſenſus in eodem, vt cholera quidem amara & rubicunda. Non enim alterius eſt dicere, quod ambo ſint vnum. Propter quod & decipitur, quòd ſi ſit rubicundum, choleram opinatur eſſe.

Oſtendit quòd ſi ſentirẽtur proprie ab aliquo ſenſu, quod eſſent ſenſibilia per accidẽs. Et hoc eſt quod dicit quòd ſic eſſet de ſenſibilibus cõmunibus, ſi eſſent propria obiecta alicuius ſenſus, ſicut nũc eſt, quòd viſu ſentimus dulce. Hoc enim eſt, quia nos habemus ſenſum vtriuſque, ſcilicet albi, & dulcis. Et ideo, quando coincidunt in vnum, illud, quod eſt vnius ſenſus, per ſe cognoſcitur ab illo ſenſu, per accidens autem ab alio. Ideo videndo album per ſe, videmus dulce per accidens. Si autem non ſit ſenſibile proprie aliquo ſenſu, nunquam hoc erit quòd ſentiatur per accidẽs ab aliquo alio ſenſu ex coincidentia duorum ſenſuum, vel ſenſibilium in idem ſed omnino ſecundum accidens ſenſibile eſt, vt ſuprà dictum eſt, ſicut filium Cleonis ſecundum accidens ſentimus non quia filius Cleonis eſt, ſed quia albus cui accidit eſſe filium Cleonis, hoc autem, ſcilicet eſſe filium Cleonis, non ita eſt ſenſibile viſu per accidens, quòd ſit aliquo alio ſenſu ſenſibile per ſe, ſicut erat de dulci. {Communium autem ſenſibilium habemus ſenſum communem non ſecundum accidens, } id eſt communia ſenſibilia communiter ſentiuntur à diuerſis ſenſibus per ſe, & non ſecundum accidens. Vnde ſequitur, quòd nõ ſit aliquis proprius ſenſus eorum, quia tunc non ſentiremus ea per ſe alijs ſenſibus, ſed ſentiremus ea per accidens, ſicut ſentimus filium Cleonis. Sentiunt enim ſenſus propria ſenſibilia adinuicem ſecundum accidens, vt puta viſus ſenſibile auditus, & econuerſo. Non enim viſus cognoſcit ſenſibile auditus, neque auditus ſenſibile viſus, ſecundum quòd ipſa ſunt, quia viſus nihil patitur ab audibili, nec auditus à viſibili. {Sed ſecundum quod ſit vnus ſenſus, } id eſt vna ſenſatio ſecundum actum, vt ita loquar, in eodem ſenſibili. Et dico eundem ſenſum actu, ex eo quòd ſimul ſit actio vtriuſque ſenſus, reſpectu eiuſdem ſenſibilis, ſicut cholera ſimul percipitur, per guſtum quòd ſit amara, & per viſum quòd ſit rubicunda, & ideo ſtatim ad aſpectum rubicũdi iudicamus aliquid eſſe amarum. Non eſt autem aliquis alius ſenſus cuius proprium ſit cognoſcere, quòd album & amarum ſunt vnum. Hæc enim vnitas non eſt niſi per accidens & quod eſt per accidens tantum, non poteſt eſſe obiectum alicuius potentiæ. Et ideo quia viſus nõ percipit illud, quod eſt guſtus, niſi per accidens, frequenter in talibus decipitur ſenſus, & iudicamus quod ſi aliquid ſit rubeum quòd ſit cholera. Deinde cum dicit.

Quæret autem aliquis; cuius nam gratia plures ſenſus & non vnum tantum habemus. An vt minus ipſa, quæ ſequuntur, atque communia lateãt, vt motus & magnitudo, & numerus. Nam ſi eſſet ſolus viſus, qui quidem eſt & coloris, magis laterent, ac idem eſſe omnia viderentur, propterea quod color & magnitudo ſimul ſe ſequuntur & comitantur. Nunc autem cum in alio quoque ſenſibili ipſa cõmunia ſint, fit inde perſpicuum vnum quodque illorum aliquid eſſe, atque diuerſum. Cur plures nobis ſenſus natura [illegible]

Inquiret autem aliquis cuius cauſa plures habemus ſenſus, ſed nõ ſolum vnum. Aut quatenus minus lateant, nos conſequentia, & communia, vt motus, & magnitudo, & numerus. Si enim eſſet viſus ſolus, & ipſe albi, lateret vtique magis, & viderentur eſſe idem omnia, propter id quod conſequuntur ſe adinuicem ſimul color & magnitudo. Nunc autem quoniam in aliquo ſenſibili communia ſunt, manifeſtum facit quod aliud quiddam vnum quodque ipſorum eſt. Te; cõ. 135.

Inquirit cauſam pluralitatis ſenſuum. Et hoc eſt quod dam conſequens ſpeciem totam, & in talibus aſsignanda eſt cauſa finalis, vt Philoſophus docet in vltimo de generatione animalium. Secus autem de accidentibus indiuidui, quorum aſsignanda eſt ratio ex parte materiæ, vel agentis, vnde & hic aſsignat cauſam finalem. Dicit ergo quòd, aliquis poteſt quærere, cuius cauſa habemus plures ſenſus, & non vnum tantum. Et eſt reſponſio ad hoc, vt nos non lateant ea, quæ conſequuntur ad ſenſibilia propria, & ſunt communia diuerſis ſenſibilibus, ſicut motus, & magnitudo & numerus. Si enim eſſet ſolus ſenſus viſus, cum ipſe coloris tantum ſit, & color & magnitudo ſe conſequantur, quia ſimul cum colore

immutatur ſenſus à magnitudine, inter colorem non poſſemus diſcernere, & magnitudinem, ſed viderentur eſſe idem. Sed nũc quia magnitudo ſentitur alio ſenſu, quàm viſu, color autem non, hoc ipſum manifeſtat nobis quòd aliud eſt color, & magnitudo. Et ſimile eſt de alijs ſenſibilibus communibus. Poteſt autem & hæc ratio

Aſsignat hic cauſam diſtinctionis ſenſuum. tio aſsignari diſtinctionis ſenſuũ. Manifeſtum eſt enim quòd cum potentia dicatur ad obiectum, oportet ꝓ ſecundum differentiam obiectorum, diuerſificentur potentiæ ſenſitiuæ. Obiectum autem ſenſibile eſt, prout eſt immutatiuum ſenſus, vnde ſecundum diuerſa genera immutationum ſenſus à ſenſibili, oportet eſſe diuerſos ſenſus. Immutatur autem ſenſus à ſenſibili, Vno modo per cõtactum, & ſic eſt ſenſus tactus, qui eſt diſcretiuus eorum, ex quibus conſtat animal. & ſenſus guſtus, qui eſt perceptiuus qualitatum, quæ deſignant conuenientiam nutrimenti, quo conſeruatur corpus animalis. Alio modo immutatur ſenſus per medium. Et hæc quidem immutatio, aut eſt cum alteratione ſenſibilis, & ſic odor immutat ſenſum cum aliqua reſolutione odorabilis. Aut cum aliquo motu locali, & ſic immutat ſonus. Aut abſque immutatione ſenſibili, ſed per ſolam immutationem ſpiritualem medij, & organi, & ſic immutat color.

LECTIO II.

Præter viſum, qui eſt proprius ſenſus, dari aliam potentiã eiuſdem generis, quæ eſt perceptiua actus viſionis, oſtendit. deinde quòd ſenſus & ſenſibile ſimul fiant & corrumpantur corrumpi demum ſenſus ipſos excellẽtijs ſenſibilium probat.

CVm autem ſentiamus nos videre, et audire, neceſſe eſt, aut viſu ſentiamus nos videre, aut alio ſenſu.

Te. cõ. 136. *Quoniam autem ſentimus quòd videmus, & audimus, neceſſe eſt aut viſu ſentire quòd videt, aut altero.*

Poſtquam Philoſophus oſtendit ꝙ non ſit alius ſenſus, proprius, præter quinque, procedit ad inquirẽdum, vtrum ſit aliqua potentia ſenſitiua communis his quinque ſenſibus. Et hoc quidem inueſtigat ex quibuſdam actionibus, quæ non videntur alicuius ſenſus propriæ eſſe, ſed videntur exigere aliam potentiam ſenſitiuam cõmunem. Huiuſmodi autem actiones ſunt duæ. Vna eſt ſecundum quòd nos percipimus actiones propriorum ſenſuum, puta quod ſentimus nos videre, & audire Alia eſt ſecundum quòd diſcernimus inter ſenſibilia propria diuerſorum ſenſuum, puta quòd aliud ſit dulce, & aliud album. Primo ergo inquirit cui ſit attribuenda prima horum actionum. Secundo cui ſit attribuenda ſecunda, ibi.{Vnuſquiſque quidem igitur.{Circa Primum tria facit. Primo mouet quæſtionem dicens. Quoniam ſentimus, quòd videmus, & ſimiliter ſentimus, quod audimus, & ſic de vnoquoque ſenſibilió, neceſſarium eſt aut per viſum ſentire, quod ipſe viſus videt, aut per aliam virtutem, & ſic de alijs ſenſibus. Secundo obijcit ad vtranque partem ibi.

At ſi alio ſenſu, tum idem ſenſus erit & ipſius viſus. & etiam coloris ſubiecti. Quare vel duo ſenſus eiuſdem erunt ſubiecti, vel ſeipſum ſentiet ipſe.

Si autem altero, aut ipſum erit quo videt, aut alterum ſed idem ſenſus erit viſus & ſubiecti coloris, quare, aut duo eiuſdem erunt, aut idem eiuſdem.

Et primo inducit, ad oſtendendum, ꝙ viſus videat ſe videre, duas rationes. Quarum prima talis eſt. Si homo ſentit ſe videre altero ſenſu, quàm viſu, aut hoc erit, quia illo alio ſenſu homo videt colorem, aut omnino alio ſenſu videt colorem, & ſentit viſionem coloris, ſequitur, quod vnus & idem erit ſenſus ſecundum actum apprehenſiuus ipſius viſionis & ſubiecti coloris. Quare ſequitur alterum duorum. quia, ſi iſte ſenſus, qui ſentit viſionem & colorem, ſit alius ſenſus à viſu, oportebit quòd duo ſenſus ſint vnius ſubiecti, ſcilicet coloris. Aut ſi iſte ſenſus, quo ſentimus viſionem & colorẽ, eſt idem cum ſenſu viſus, ſequitur quod ſit idem eiuſdem, id eſt quòd viſus ſit ſenſus ſuiipſius, quod à principio negabatur; Dicere verò, ꝙ ille alter ſenſus; quo quis ſentit ſe videre, non ſentiat colorem, eſt omnino irrationabile: quia ſi non cognoſceret colorem, nõ poſſet cognoſcere quid eſſet videre, cum videre nihil aliud ſit, quàm ſentire colorem. Secundam rationem ponit ibi. Tex. cõ. 132.

Præterea ſi alius ſit ſenſus, qui percipit ipſum viſum, aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis ſenſus, qui ſeipſum percipiet ſentiẽtem. Quare idipſum in primo ſenſu continuo eſt faciendum.

Amplius autem, ſi & alter ſit viſus ſenſus, aut in infinitum procedet, aut aliquis ipſe ſuipſius erit iudex: quare in primo hoc faciendum eſt.

Quæ talis eſt. Si ſenſus viſus, id eſt viſionis, quo, ſcilicet ſentimus nos videre, ſit alter à viſu, iterum quærendum eſt de illo ſenſu: vtrum, ſcilicet ille ſenſus ſentiat ſe ſentire: & ſi non, oportebit quærere tertium ſenſum, qui ſentiat illum ſentire. Aut igitur hoc procedit in infinitum, quod eſt impoſsibile, cum impoſsibile ſit compleri actionem, quæ dependet ab actionibus infinitis, neque etiam vnius rei poſsint eſſe potẽtiæ infinitæ: aut oportebit ꝙ deueniatur ad aliquem ſenſum, qui ſit iudex ſuiipſius, id eſt percipiat ſe ſentire. Eadem ergo ratione poterat fieri in primo ſenſu, vt ſcilicet viſus ſentiret ſe videre. Non eſt ergo alius ſenſus, qui percipiat colorem, & qui percipit viſionem coloris. Deinde cum dicit.

At hic oritur dubitatio. nam ſi viſu quidem ſentire, nil aliud eſt, quàm videre: videtur autem color, vel id, quod habet colorem. Si quiſpiam viderit id, quod videt colorem, id habebit profecto quod videt primum.

Habet autem dubitationem. Si enim viſu ſentire, videre eſt: videtur autem color, aut habens hunc, ſi videbit aliquid id, quod eſt videns, & colorem habebit primum videns. Te. cõ. 137.

Obijcit ad partem contrariam. Et quia primæ rationes aliqualiter concludunt verum, hæc ratio per modum dubitationis proponitur, vnde & eam ſoluit. Eſt autem ratio talis. Si viſu ſentimus nos videre: ſentire autem viſu, nihil eſt aliud quàm videre: ergo videmus nos videre. Sed nihil videtur, niſi color tantum, aut habens colorem. Si igitur aliquis videt ſe, quod ſit videns ſequitur quòd primum videns, quod ſecundo fuit viſum, ſit habens colorem, quod videtur inconueniens. Nam dictum eſt ſuprà, quod viſus, cum ſit ſuſceptiuus coloris, eſt abſque colore. Deinde cum dicit.

Patet igitur, non vnum idipſum eſſe, ſentire, inquam viſu. Nam cum non videmus, tenebras & lumen viſu diſcernimus, ſed non eodem, vt patet, modo.

Manifeſtum igitur, quoniam non eſt vnum omnino, viſu ſentire. Et namque cum non videmus, viſu non diſcernimus & tenebras & lumen, ſed non ſimiliter. Te. cõ. 138.

Soluit tertio propoſitam dubitationem duobis modis. primo concludens ex prædictis, ꝙ ſentire viſu multipliciter dicitur. Oſtenſum eſt enim ſuprà, ꝙ viſu ſentimus nos videre. Item oſtenſum eſt, quòd viſu non ſentimus niſi colorem. Sentire ergo viſu dupliciter dicitur Vno modo, ſecundum quòd viſu ſentimus nos videre. Viſu ſentire dupliciter.

Alio

Alio modo, cum viſu videmus colorem. Et quòd viſu ſentire dicatur multipliciter, apparet ex hoc, quòd aliquando dicimur ſentire viſu, cum viſus præſentialiter immutatur à viſibili, ſcilicet colore. Aliquando autem diſcernimus viſu, & tenebras, & lumen etiam, cum non videmus, per immutationem, ſcilicet ab exteriori ſenſibili. Sed non ſimiliter dicitur vtroque modo, viſu ſentire.

Actio viſus duplex. Redit ergo ſolutio ad hoc, quòd actio viſus poteſt conſiderari, vel ſecundum quòd cõſiſtit in immutatione organi à ſenſibili exteriori & ſic non ſentitur niſi color. Vnde illa actione, viſus non videt ſe videre. Alia eſt actio viſus ſecundum quam, poſt immutationem organi, iudicat de ipſa perceptione organi à ſenſibili etiam abeunte ſenſibili, & ſic viſus non videt ſolum colorem, vel ſentit, ſed etiã viſionem coloris. Deinde cum dicit.

Prætereà idipſum etiam quod videt, colore quodammodo delibatum eſt. Inſtrumentum enim vniuſcuiuſque ſenſus, ipſum ſenſibile ſine materia ſuſcipit, vti diximus. Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis, inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus, & imaginationes. Atqui operatio rei ſenſibilis atque ſenſus, vna quidem & eadem eſt. At earum ratio non eadem eſt. Dico autem ſonum actu, & auditum actu. fit enim vt is, qui auditum habet, non audiat, & id, quod habet ſonum, non ſemper ſonet. Sed cum operatur id, quòd audire poteſt, & ſonat id, quod ſonum efficere poteſt, tum ſimul fit & auditus actu, & ſonus etiã actu. quorum alterum quiſpiam auditionem, alterum ſonationem eſſe, non incongrue dicere poteſt.

Amplius autem & videns, tanquam coloratum eſt. Vnumquodque enim ſenſitiuum ſuſceptiuum eſt ſenſibilis ſine materia. Vnde & abeuntibus ſenſibilibus inſunt ſenſus, & phantaſiæ, quibus ſentiunt. Senſibilis autem actus & ſenſus idem eſt, & vnus, eſſe autem ipſorum non idem. Dico autem, vt ſonus ſecundum actum, & auditus ſecundum actum. Contingit enim auditum habentia non audire, & habens ſonum non ſemper ſonat. Cum autem operetur potens audire, & ſonet potens ſonare, tunc ſecundum actum auditus ſimul fit, & ſecundum actum ſonus. Quorum dicet aliquis hoc quidem auditionem eſſe, hoc verò ſonationem,

Ponit aliam ſolutionem, quæ quidem neceſſaria eſt, eo quòd color habet duplex eſſe, vnum naturale in re ſenſibili, aliud ſpirituale, in ſenſu. Secundum ergo primum eſſe coloris, proceſsit prima ſolutio. Hæc autem ſecunda procedit quantum ad ſecundum eſſe coloris. Circa hanc ſolutionem tria facit. Primo ponit ſolutionem. Secundo probat quoddam, quod in ſolutione ſuppoſuerat, ibi. {Si igitur eſt motus.} Tertio ex hac ſolutione oſtendit etiam quarundam aliarum quæſtionum ſolutionem, ibi. {Quoniam autem vnus.} Dicit ergo primo, quod, cum ſoluta ſit prima dubitatio, ſuſtinendo quòd videns non ſit coloratum, amplius poteſt ſolui dicendo, quòd videns eſt tanquam coloratum, quia in vidẽte eſt ſimilitudo coloris, vnde vidẽs eſt ſimile colorato. Vnde illa potentia, quæ videt aliquem eſſe videntem non eſt extra genus potentię viſiuæ. Et quod videns ſit quodammodo coloratum, probat per ea, quæ ſupra dicta ſunt, quia vnumquodque organum ſenſus eſt ſuſce-

Secũdo tex. comm. 121. ptiuum ſpeciei ſenſibilis ſine materia, vt dictum eſt. Et iſta eſt ratio, quare abeuntibus ſenſibilibus, fiunt in nobis ſenſationes, & phantaſiæ, id eſt apparitiones, ſecundum quas aliquo modo ſentiunt animalia. Et ſic patet, quod videns eſt tanquam coloratum, inquantum habet ſimilitudinem coloris. Et non ſolum videns eſt tanquã coloratũ, & ſimile colorato, ſed etiam actus cuiuſlibet ſenſus, eſt vnus, & idem ſubiecto cum actu ſenſibilis, ſed ratione non eſt vnus. Et dico actum ſenſus, ſicut auditũ ſecundum actum, & actum ſenſibilis, ſicut ſonum ſecundum actum. Non enim ſemper ſunt in actu, quia contingit habentia auditum non audire, & habens ſonum non ſemper ſonare. Sed cum potens audire habet ſuam operationem, & potẽs ſonare habet ſonare, tunc ſimul fit ſonus ſecundum actum, qui vocatur ſonatio & auditus ſecundum actum, qui vocatur auditio. Cum igitur viſus percipiat ſenſibile & actum eius, & videns ſit ſimile ſenſibili, & actus videntis ſit idem ſubiecto, cum actu ſenſibilis, licet non ratione, relinquitur quòd eiuſdem virtutis eſt, videre colorem, & immutationem, quæ eſt à colore, & viſum in actu, & viſionem eius. Potentia ergo illa, qua videmus nos videre, non eſt extranea à potentia viſiua, ſed differt ratione ab ipſa.

Deinde cum dicit.

Quod ſi motus, & actio, atque paſſio in eo eſt, quod patitur, atque mouetur, neceſſe eſt & ſonum & auditum actu in auditu, qui eſt potentia eſſe. Agentis namque, mouentisque operatio in ipſo patiente ſuſcipitur, atque ineſt. Quocirca neceſſe non eſt, id, quod motu mouet, moueri. Actus igitur ſonatiui, ſonus eſt, vel ſonatio. Auditiui verò, auditus, vel auditio. Duplex enim eſt auditus, & duplex etiam ſonus. Eadem eſt & in cæteris ſenſibus ac ſenſibilibus ratio. Atque vt actio, paſſioque non in agente eſt, ſed in eo, quod patitur, ſic & ipſius ſenſibilis actio in ipſo eſt ſenſitiuo. Sed in quibuſdam nomina quoque ſunt poſita, vt ſonatio, ac auditio, in quibuſdam caret alterum nomine. Operatio enim viſus, viſio dicitur, at coloris, nomine vacat. Operatio præterea guſtus, guſtatio dicitur, at ſaporis, nomen non habet.

Si igitur eſt motus, & actio, & paſſio in eo, quod agitur, neceſſe eſt & ſonum, & auditum, qui ſecundum actũ, Te cõ. 139 *in eo, quod eſt ſecundum potentiam, eſſe. Actiui enim &* Te cõ. 140. *motiui actus, in patiente fit. vnde non neceſſe eſt mouens moueri. Sonatiui igitur actus, aut ſonus, aut ſonatio eſt. Auditiui autem, aut auditus, aut auditio eſt. Dupliciter enim auditus, & dupliciter ſonus. Eadem autem ratio eſt & in alijs ſenſibus, & ſenſibilibus. Sicut enim actio & paſſio in patiente, ſed non in agente, ſic & ſenſibilis actus, & ſenſitiui, in ſenſitiuo eſt. Sed in quibuſdam quidem & nominatum eſt, vt ſonatio, & auditio. In quibuſdam autem nõ nominatum eſt alterum. Viſio enim dicitur viſus actio, quæ verò eſt coloris, non nominata eſt. Et guſtatiui guſtatio eſt, humoris autem non nominata eſt.*

Probat quod ſuppoſuerat, ſcilicet quod vnus & idẽ a. tex. cõ 16. ſit actus ſenſibilis & ſentientis, ſed ratione differant, ex vſque ad te. his, quæ ſunt oſtenſa in 3. Phyſi. Ibi enim oſtenſum eſt, commẽ. 15. quòd tã motus, quàm actio, vel paſsio ſunt in eo, quod agitur, id eſt in mobili & patiente. Manifeſtum eſt autem, quòd auditus patitur à ſono. vnde neceſſe eſt, quòd tam ſonus ſecundum actum, qui dicitur ſonatio, quàm auditus ſecundum actum, qui dicitur auditio, ſit in eo, quod eſt ſecundum potentiam, ſcilicet in organo auditus. Et hoc ideo, quia actus actiui & motiui fit in patiente, & non in agente, & mouente. Et iſta eſt ratio, quare non eſt neceſſarium, quòd omne mouens moueatur. In quocũque enim eſt motus, illud mouetur. Vnde, ſi motus & actio, quæ eſt quidam motus, eſſet in mouente, ſequeretur, quod mouens moueretur. Et ſicut dictum eſt in 3. Phyſic. quòd actio & paſsio ſunt vnus actus ſubiecto, ſed differunt ratione, prout actio ſignatur, vt Tex. cõ. 20. Tep pace. ab agente, paſsio autem, vt in patiẽte. ita ſupra dixit, quod idem eſt actus ſenſibilis & ſentientis ſubiecto, ſed non ratione. Actus igitur ſonatiui, vel ſoni eſt ſonatio, auditiui autem actus eſt auditio. Dupliciter enim dicitur auditus, & ſonus, ſcilicet ſecundum actum & ſecundum potentiam. Et quod de auditu & ſono dictum eſt, eadem ratione ſe habet in alijs ſenſibus & ſenſibilibus. Sicut enim actio & paſsio eſt in patiente, & non in agente,

te, vt

, vt in ſubiecto, ſed ſolum vt in principio à quo, ita tam actus ſenſibilis, quàm actus ſenſitiui, eſt in ſenſitiuo, vt in ſubiecto. Sed in quibuſdam ſenſibilibus & ſenſitiuis, nominatus eſt vtriuſque actus, & ſenſibilis. vt ſonatio, & ſenſitiui, vt auditio. In quibuſdam autē vnum tantum nominatum eſt, ſcilicet actus ſenſitiui. Viſio enim dicitur actus viſus, ſed actus coloris non eſt nominatus. Et guſtus, id eſt guſtatio eſt actus guſtatiui, ſed actus ſaporis non eſt nominatus apud Græcos. Deinde cum dicit.

Hæc cum ita ſint, atque vnus actus rei ſenſibilis, ſenſitiuique ſit, quamuis diuerſas habeat rationes: ſicuti diximus, neceſſe eſt ſimul corrumpantur, ſimulque ſint ſalua: ditus ac ſonus qui hoc modo dicuntur, & ſapor itidem, & guſtus, cæteraque ſimiliter: At ea, quæ dicuntur potentia, non hanc ipſam profectò neceſſario ſubeunt legem.

Tex.cō.141. *Quoniam autem vnus quidem eſt actus ſenſibilis & ſenſitiui, eſſe autem alterum eſt, neceſſe eſt ſimul corrumpi, & ſaluari ſic dictum auditum, & ſonum: & humorem igitur, & guſtum, & alia ſimiliter. Dicta autem ſecundum potentiam, non neceſſe.*

Ex præmiſſa ſolutione procedit ad demonſtrandum veritatem duarum quæſtionum, quarum prima eſt, vtrum ſenſus & ſenſibilia ſimul corrumpantur & ſaluentur. Ad huius ergo ſolutionem dicit, quòd quia actus ſenſibilis & ſenſitiui eſt vnus ſubiecto, ſed differunt ratione, vt dictum eſt, neceſſe eſt quod auditus dictus ſecundum actum, & ſonus dictus ſecundum actum, ſimul ſaluentur & corrumpantur, & ſimiliter eſt de ſapore, & guſtu, & alijs ſenſibilibus & ſenſibus. Sed ſi dicantur ſecundū potentia, non neceſſe eſt, quod ſimul corrumpantur & ſaluentur. Ex hac autem ratione excludit opinionem antiquorum naturalium, ibi.

Non rectè igitur priores naturales Philoſophi ſentiebant, qui quidem ſine viſu, neque album vllum, neque nigrum eſſe dicebant, neque item vllum ſine guſtu ſaporē. Nam partim rectè partim non rectè cenſebant. Etenim cum dupliciter ſenſus ſenſibileque dicatur, potentia, atque actu, in his quidem ſecundis fit idipſum ſanc, quod dictum eſt, in illis autem primis non fit, vt luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter loquebantur, quæ ſimpliciter non dicuntur.

Te.cō. 142. *Sed priores Philoſophi, hoc non bene dicebant nihil opinantes neque album, neque nigrum eſſe ſine viſu, neque humorem ſine guſtu. Sic quidem cum dicebant rectè ſic autem non rectè. Dupliciter enim dicto ſenſu & ſenſibili, his quidem ſecundum potentiam, illis verò ſecundum actum, in his quidem accidit quod dictum eſt, ſed in alteris non accidit. Sed illi ſimpliciter dicebant, de dictis non ſimpliciter.*

Dicens, quòd priores naturales non bene dicebant in hoc, quia opinabantur nihil eſſe album, aut nigrum, niſi quando videtur, neque ſaporem eſſe, niſi quando guſtatur, & ſimiliter de alijs ſenſibilibus, & ſenſibus. Et quia non credebant eſſe alia entia, niſi ſenſibilia, neque aliam virtutem cognoſcitiuam, niſi ſenſum, credebant quod totum eſſe, & veritas rerum eſſet in apparere. Et ex hoc deducebantur ad credendum contradictoria ſimul eſſe vera, propter hoc quòd diuerſi contradictoria opinantur. Dicebant autem quodammodo rectè, & quodammodo non. Cum enim dupliciter dicatur ſenſus & ſenſibile, ſcilicet ſecundum potētiam & ſecundum actum, de ſenſu, & ſenſibili ſecundum actum accidit quod ipſi dicebant, quòd non eſt ſenſibile ſine ſenſu. Non autem hoc verum eſt de ſenſu & ſenſibili ſecundum potentiam. Sed ipſi loquebantur ſimpliciter, id eſt ſine diſtinctione, de his, quæ dicuntur multipliciter. Deinde cum dicit.

Quod ſi vox quidam concentus eſt: vox autem & auditus tum vnum, tum non vnum, aut non idem ſunt, & ſi concentus ratio, neceſſe eſt & auditum quandam eſſe rationem: atque ob id ipſum exuperans quodque, tam acutum, quàm graue corrumpit auditum, atque deuaſtat, & in ſaporibus guſtum, & in coloribus viſum, id, quod nimium eſt ſplendidum, & tenebroſum, & in odoribus vehemēs odor ſiue dulcis, ſiue amarus: quia ſenſus ipſe quædam eſt ratio. Quocirca ſenſibilium ea, quæ ſincere talia, quæque ſimplicia ſunt, vt acutum, vel dulce, vel ſalſum, cum reducuntur ad rationem ſenſus, ſunt iucunda. Tunc enim ipſum delectare videntur. Omnino autem ipſum mistum, magis concentus eſt quàm acutum, vel graue. Tactui quoque non calidum ſane ſimplex, ac frigidum, ſed id, quod eſt ad rationem redactum amicum eſt, atque iucundum. Enimuero ſenſus ipſe ratio quædam eſt, vti diximus. Senſibilium autem ea quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipſi, aut tandem ipſum corrumpunt.

Sēſus ratio quędam eſt ac ꝓportio.

Te.cō. 141. Supra tex. 117.118. 122.23. Lib. 3. tex. 67.68. *Si autem ſymphonia vox quædam eſt, vox autem & auditus eſt ſicut vnum & eſt ſicut non vnum, aut idem, proportio autem eſt ſymphonia, neceſſe eſt, & auditum, rationem quandam eſſe. Et propter id, corrumpit vnumquodque excellens acutum & graue, auditum, & in humoribus guſtum, & in coloribus viſum, fortiter fulgidum, & opacum, & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus tanquam ratio quædam ſit ſenſus. Vnde & delectabilia quidem ſunt, dum dicuntur ſincera & impermiſta exiſtentia ad rationem, vt acutum, aut dulce, aut ſalitum. Delectabilia enim tunc. Omnino autem magis, quod miſtum eſt, ſymphonia eſt, quàm acutum & graue. Tactui autem calefactibile, & frigefactibile, ſed ſenſus ratio eſt. Excellentia autem contriſtant aut corrumpunt.*

Demonſtrat ex præmiſſis ſolutionem alterius quæſtionis, quare, ſcilicet quædam ſenſibilia corrumpant ſenſum, & quædam delectant, & dicit quòd cum ſymphonia, id eſt vox conſonans & proportionata ſit vox quædam, & vox quodammodo ſit idem quod auditus & ſymphonia ſit quædam proportio, neceſſe eſt quòd auditus ſit quædam proportio. Et quia quælibet proportio corrumpitur per ſuperabundantiam; ideò excellens ſenſibile corrumpit ſenſum, ſicut quod eſt excellenter graue; & acutum corrumpit auditum. Et excellens ſaporoſum corrumpit guſtum. Et fortitèr fulgidum vel obſcurum corrumpit viſum. Et fortis odor corrumpit olfactum, quaſi ſenſus ſit quædam proportio. Sed ſi plura ſenſibilia deducuntur ad proportionatam mixtionem, efficiuntur delectabilia, ſicut in ſaporibus, quandò aliquid ſecundum debitam proportionem eſt aut acutum, aut dulce aut, ſalſum. tunc enim ſunt omnino delectabilia. Et omne, quod eſt mixtum, eſt magis delectabile, quàm quod eſt ſimplex, ſicut ſymphonia, quàm vox acuta tantum, vel grauis tantum. Et in tactu, quod eſt compoſitum ex calefactibili, & frigidabili. Senſus enim delectatur in proportionatis, ſicut in ſibi ſimilibus, eo quòd ſenſus eſt proportio quædam. Sed excellentia corrumpit ſenſum. vel ſaltem contriſtat ipſum.

LECTIO III

Dari vnum quendam cōmunem ſenſum præter proprios & externos oſtendit, qui diſcernat differentias ſenſibilium varius & plurium ſenſuum.

VNuſquiſque igitur ſenſus, vt ſæpe diximus, ſenſibilis eſt obiecti. Et quæ in inſtrumento ſuo, ex ratione, qua illud ſenſus eſt inſtrumentum, & differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit. vt album

quidem

quidem & nigrum, viſus: dulce autem & amarum, guſtus, & cæteri ſimiliter ſenſus.

Te cõ.114. *Vnuſquiſque igitur ſenſus, ſubiecti ſenſibilis eſt, & eſt in ſenſitiuo, inquantum ſenſitiuum, & diſcernit ſubiecti ſenſibilis differentias. vt album quidem, & nigrum viſus: dulce verò & amarum, guſtus. Similiter autem ſe habet & hoc in alijs.*

Proceſsit Philoſophus ſuperius, ad inueſtigandum ſenſum communem ex hac operatione, qua ſentimus nos videre & audire. Ex hac autem operatione ad hoc deuentum eſt, quòd potentia viſiua ſentit viſione, alio tamen modo quàm ſentiat ſenſibile exterius, ſed nondum habetur, quod potentia iudicatiua de actibus ſenſuum, ſit vna, & communis. Et ideo procedit vlterius ad inueſtigandum huiuſmodi veritatem per aliam operationem, quæ oſtendit vnam potentiam eſſe communem, habentem ſe quodammodo ad omnes quinque ſenſus. & hæc operatio eſt diſcernere ſenſibilia abinuicem. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quantum ſe poſsit extendere diſcretio ſenſus proprij. In Secunda inquirit de illa diſcretione ſenſibilium, quæ excedit virtutem ſenſus proprij, ibi ❴ Quoniam autem album.❵ Dicit ergo primo, quòd ex dictis manifeſtum eſt, quòd vnuſquiſque ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibilis ſui obiecti, cuius ſpecies fit in ſuo organo, inquantum eſt tale organum. Immutatur enim organum vniuſcuiuſque ſenſus à proprio obiecto ſenſus per ſe, non per accidens Et vnuſquiſque ſenſus diſcernit differentias proprij ſenſibilis, ſicut viſus diſcernit album & nigrum: guſtus dulce & amarum, & ſimiliter ſe habet in alijs ſenſibus. Deinde cum dicit,

At enim cum album, & dulce, & ſingula ſenſibilium ad ſingula nimirum aliqua comparemus, ac diſcernamus: & ſentiamus differre, neceſſe eſt id ipſum profectò fieri ſenſu: quippe cum illa ſenſibilia ſint. Quo patet, carnem vltimum inſtrumentum ſenſus non eſſe. Nam neceſſe eſt id quod diſcernit, tangendo diſcernere.

Te. cõ. 145. *Quoniam autem album, & dulce, & vnumquodque ſenſibilium ad vnumquodque comparando, diſcernimus, & ſentimus quòd differunt, neceſſe igitur ſenſu. Senſibilia enim ſunt.*

Te. cõ. 146. *Quare & manifeſtum quoniam caro non eſt vltimum ſenſitiuum. Neceſſe enim eſſet, vt diſcernens ipſum tangendo diſcerneret.*

Oſtendit cui ſit attribuenda iſta diſcretio, quę excedit primum ſenſum, ſcilicet diſcernere ſenſibile vnius ſenſus, à ſenſibili alterius. Et circa hoc duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo obijcit contra veritatem & ſoluit, ibi ❴ At verò impoſsibile.❵ Circa primum tria facit. Primo oſtendit quòd aliquis ſenſus eſt qui diſcernit inter album, & nigrum, & dulce Secundo, quòd nõ ſunt duæ potentiæ ſenſus, ſed vna, ibi ❴ Neque vtique.❵ Tertio quòd ſimul illa potentia percipit vtrunque ſenſibile, inter quæ diſcernit, ibi Quod autem neque.❵ Dicit ergo primo, quòd quia diſcernimus aliqua vtiute, non ſolum album à nigro, vel dulce ab amaro, ſed etiam album à dulci, & vnumquodque ſenſibile diſcernimus ab vnoquoque & ſentimus quòd differunt, oportet quòd hoc ſit per ſenſum, quia cognoſcere ſenſibilia, inquantum ſunt ſenſibilia, eſt ſenſus. Cognoſcimus autem differentias albi, & dulcis. non ſolum quantum ad quid eſt vtrinſque, quod pertinet ad intellectum ſed etiam quantum ad diuerſam immutationem ſenſus. Et hoc non poteſt fieri, niſi per ſenſum. Et ſi per aliquem ſenſum fit hoc maximè videtur, quòd fit per tactum, qui eſt primus ſenſuum, & quodammò radix & fundamentum omnium ſenſuum, & ab hoc, animal habet, quòd dicatur ſenſitiuum. Vnde manifeſtum eſt, quòd caro non eſt vltimum organum ſenſus tactus: quia cum per ſenſum tactus fiat diſcretio, neceſſe eſſet quòd ipſo contactu carnis a tangibili, fieret diſcretio tangibilis ab alijs ſenſibilibus. Attribuitur autem iſta diſcretio tactui, non ſecundum quòd tactus eſt ſenſus proprius, ſed ſecundum quod eſt fundamentum omnium ſenſuum, & propinquius ſe habens ad fontalam radicem omnium ſenſuum, qui eſt ſenſus communis. Deinde cum dicit.

Fieri igitur non poteſt, vt ſeparatis diſcernatur, dulce diuerſum eſſe ab albo ſed vni cuipiam ambo nota eſſe oportet. Illo namque modo ſane pateret, inter ſeſe illa differre, etiam ſi alterum ego, alterum tu ſentires. Vnū igitur dicat oportet. Diuerſa enim dulce ac album. Dicit igitur idem. Quare, vt dicit, ſic & intelligit, atque ſentit Patet ergo fieri non poſſe, vt ſeparatis ſeparata diiudicentur.

Neque vtique ſeparatis contingit diſcernere, quòd alterum ſit dulce ab albo, ſed oportet aliquo vno vtraque manifeſta eſſe. Sic enim ſe haberet etiam ſi hoc quidem ego, illud autem tu ſentires, manifeſtū vtique eſſet quòd altera abinuicem ſunt. Oportet autē vnum dicere, quoniam alterum alterius dulce ab albo. Dicit ergo idē. Quare ſicut dicit ſic & intelligit, & ſentit. Quod quidem igitur non poſsibile, ſeparatis iudicare ſeparata, palam eſt.

Oſtendit, quòd idem ſenſus ſit, qui diſcernit album à dulci. Poſſet enim aliquis credere, qd diſcernamus album à dulci non quadam vna potentia, ſed diuerſis: vt, ſcilicet inquantum guſtu cognoſcimus dulce, & viſu album. Hoc autem excludit dicens, quòd non contingit diſcernere, quod dulce ſit alterum ab albo, ſeparatis potentijs, id eſt diuerſis, ſed oportet ad diſcernendum ea, quod ſecundum aliquam vnam potentiam manifeſtū ſit nobis. Ita enim eſſet ſi diuerſis potentijs ſentiremus dulce & album, ſicut ſi diuerſi homines ſentirent, vnus dulce, alius & album, puta ſi ego ſentio hoc, & ille illud. Hoc autem poſito manifeſtum eſt, quòd altera ſunt abinuicem, dulce & album, quia aliter patior ego à dulci, quàm tu ab albo. Sed in diuerſitas illa nō erit nobis per ſenſum manifeſta, ſed oportet quod vnus ſit, qui dicat quòd alterum eſt dulce ab albo. Hoc enim eſt aliquid vnum verum, ſcilicet quod alterum ſit dulce ab albo, ergo oportet quod illud vnum ab eodem dicatur, ſed dictio eſt interpretatio interioris apprehenſionis: ergo ſicut eſt vnus qui dicit, ita oportet quòd vnus ſit qui intelligat, & ſentiat, alterum eſſe dulce ab albo. Dicit autem❴intelligat, & ſentit❵ quia nondum oſtenſum eſt, quòd aliud ſit intellectus à ſenſu vel quia iſta diuerſitas, ex ſenſu & intellectu cognoſcitur. Sicut igitur oportet quòd vnus homo, qui dicit alterū eſſe album à dulci, ſit qui cognoſcit vtrunque, ita oportet quod vna potentia ſit, qua agnoſcitur vtrque. Nam homo non cognoſcit, niſi per aliquam potentiam. Et hoc eſt quod concludit vlterius, palam eſſe quod non eſt poſsibile iudicare ❴ ſeparata❵ id eſt quod aliqua ſint diuerſa ❴ſeperatis❵ id eſt diuerſis, ſed oportet quod ſit eadem potentia, quæ vtrunque cognoſcat. Deinde cum dicit,

At hic patet, neque fieri poſſe, vt ſeparato in tempore diſcernantur. Nam vt idem, aliud, eſſe bonum, ac malum dicit: ſic quando alterum dicit aliud eſſe, tunc & alterum etiam dicit. Atque dico quando, non per accidens, veluti nunc dico quippiam aliud eſſe, no tamen dico illud nunc aliud eſſe, ſed hoc pacto nunc dicit, vt dicat, & nunc illud eſſe. Similiter igitur dicit. Quo fit, vt inſeparabile, & in ſeparabili tempore ſeparata diſcernat.

Quod autem neque in ſeparato tempore, hinc habitum eſt. Sicut enim idem dicit, quòd alterum eſt bonum, & malum, ſic & quando alterum dicit eſſe alterum, tunc & alterum

alterum, non ſecundum accidens, ipſum quando. Dico autem, veluti nunc dico eſſe alterum. non tamen dico illud nunc alterum quoniam, ſed ſic dicit & nunc, & quod ſit nunc. Simul ergo. Quare inſeparabile, & in inſeparabili tempore, vtrunque diſcernit.

Oſtendit quod oportet ſimul vtrunque cognoſci. Dicit ergo quòd ex his, quæ dicentur, manifeſtum eſt {quod neque in ſeparato tempore, } id eſt in diuerſo tempore cognoſcit vtrunque. Sicut enim ille, qui iudicat aliqua eſſe diuerſa, dicit aliquid vnum & idem, ſcilicet quòd alterum ſit bonum, & malum, ſic etiam dicit quando alterum ſit. Dicit enim quòd ſit alterum tunc, quando iudicat, & hoc ipſum quando ſit alterum, non dicit ſecundum accidens, ita quod ly quando, referatur ad dicentem, vtputa quia nūc dicit, quòd eſt alterum, ſi non diceret, quòd nunc eſt alterum. Hoc enim eſſet per accidens, reſpectu eius, quod dicitur, ſed ſicut nunc dicit, quod eſt alterum, ita dicit quòd nunc ſit alterum. Hoc autem non poſſet eſſe, niſi ſimul ea apprehenderet, id eſt in illo inſtanti, pro quo iudicat ea eſſe altera. Manifeſtum eſt ergo, quod ſimul cognoſcit vtrunque. Ergo ſicut eſt inſeparabilis potentia, id eſt vna, & eadem, quæ cognoſcit vtrunque eorum, inter quæ iudicatur differentia, ita oportet quòd in inſeparabili tempore apprehendat vtrunque. Deinde cum dicit.

At verò fieri non poteſt, vt idem, ſimul eadem ratione, qua indiuiſibile eſt & in indiuiſibili tempore, motibus contrarijs moueatur. Nam dulce quidem ſi ſit, mouet ſenſum, ac intellectum. Amarum autem contrario modo & album item diuerſo.

Te cō. 147. *At verò impoſſibile eſt, ſimul ſecundum contrarios motus moueri idem, vt indiuiſibile eſt, & in indiuiſibili tempore. Si enim dulce ſit, ſic mouet ſenſum, aut intellectum. amarum autem contrarie, & album aliter.*

Obijcit in contrarium. Et circa hoc quatuor facit. primo ponit obiectionem talem: Impoſsibile eſt idem & indiuiſibile, ſimul moueri ſecundum contrarios motus, ſimul & indiuiſibili tempore: ſed intellectus & ſenſus mouetur à ſenſibili inquantum ſentit, & intelligibili, inquantum intelligit. Diuerſa autem ſenſibilia & contraria, diuerſis & contrarijs motibus mouent, ergo impoſsibile eſt, quod eadem vis ſenſitiua, aut intellectiua, ſimul cognoſcat contraria diuerſa. Secundo ibi.

Eſt ne igitur quod diſcernit, indiuiſibile quidem numero ſeparatum autem ratione. Partim igitur vt diuiſibile, res ſentit diuiſas, partim vt indiuiſibile. Nam ratione quidem diuiſibile, loco autem atque numero indiuiſibile eſt.

Tex.cō 148. *Ergo ſimul quidem & numero indiuiſibile, & inſeparabile, quod iudicat. ſecundum eſſe autem ſeparatum. Igitur quodammodo diuiſibile diuiſa ſentit, eſt autem quodammodo vt indiuiſibile. Secundum eſſe quidem enim diuiſibile, loco autem & numero, indiuiſibile.*

Ponit vnam ſolutionem, & dicit, quod illud, quod iudicat differentiam inter contraria, eſt ſimul & numero indiuiſibile, & inſeparabile, id eſt vnum ſubiecto, ſed ſecundum eſſe ſeparatū, id eſt rōne eſt diuerſum. Sic igitur quodam modo indiuiſibile ſentit diuiſa, id eſt diuerſa. Alio autem modo diuiſibile ſentit diuerſa, quia ſecundum eſſe eſt diuiſibile, id eſt ratione eſt diuerſum, ſed loco, & numero eſt {indiuiſibile, }id eſt ſubiecto eſt vnum. Et dicit loco, quia diuerſæ potentiæ inueniuntur in diuerſis partibus corporis organa habere. Tertio ibi.

An id minime fieri poteſt. Idem enim potentia quidem eſt ipſa contraria, & diuiſibile & indiuiſibile, actu autem eſſe non poteſt. Sed patiendo diuiſibile eſt. At fieri nequit, vt ſimul ſit album & nigrum. Quare neque formas ipſorum ſimul ſenſus ac intellectus, ſi talia ſint, vt patiatur, ſuſcipient.

Aut non poſſibile. Potentia enim idem & indiuiſibile eſt contraria, ſecundum eſſe autem non. ſed in operari, diuiſibile eſt. Et impoſſibile eſt & album & nigrum eſſe ſimul. Quare neque ſpecies pati ipſorum, ſi huiuſmodi eſt ſenſus, & intelligentia.

Improbat hanc ſolutionem dicens, quod non eſt {poſſibile} illam prædictam ſolutionem ſtare. Quod enim eſt idem, & indiuiſibile ſubiecto, ſed non ſecundum eſſe, id eſt ſecundum rationem, poteſt quidem habere contraria ſecundum potentiam, ſed quod habet contraria {in operari, } id eſt ſecundum actum oportet quod ſit diuiſibibile. Et impoſsibile eſt idem & indiuiſibile, ſimul & ſemel eſſe album & nigrum. Quare neque poſſibile eſt aliquod vnum & idem indiuiſibile, ſimul pati ſpecies eorum, & ita neque intelligere eſt ſentire, ſi intelligere & ſentire eſt huiuſmodi, id eſt pati quoddam. Quarto ibi.

At enim hoc perinde ſeſe habet, atque id quod quidam punctum appellant. Quod quidem tum vnum eſt, tum duo quo pacto & diuiſibile eſt. Quo igitur indiuiſibile eſt hoc vnum eſt, id quod diſcernit, ac ſimul. Quo verò eſt diuiſibile, hoc non vnum eſt, bis enim eiuſdem ſigni ſimul ſit vſus. Quo ergo finis vſus ſit vt duorum, hęc duo diſcernit, atque ſunt ſeparata vt ſeparatorum. Quo vero eſt vnum, hic vnius ſit vſus & ſimul. Sed de principio quidem quo dicimus animal ſenſitiuum eſſe: ſit hoc modo determinatum.

Sed ſint, quod vocant quidam punctum, aut vnum, aut duo, ſic & diuiſibile. Secundum quod quidem igitur indiuiſibile, vnum diſcernēs eſt & ſimul. Secundum verò quòd diuiſibile, non eſt vnum: Bis enim vtitur eodem ſigno ſimul. Inquantum igitur pro duobos vtitur termino, duo iudicat, & ſeparata ſunt, vt in ſeparato. Inquantum verò vnum, vno & ſimul. De principio igitur, ſecundum quòd dicimus poſſe ſentire animal: determinatum ſit hoc modo, Te. cō.149. Te cō. 149. Gręci legũt. vt ſeparatorum.

Ponit veram ſolutionem, & ſolutio iſta ſumitur ex ſimilitudine puncti. Punctū enim quod eſt inter duas partes lineæ, poteſt accipi {vt vnum & vt duo} . Et vnum quidem, ſecundum quòd continuat partes lineæ vt communis terminus. {Vt duo autem ſecundum quod bis vtimur puncto, } id eſt vt principio vnius lineæ, & vt fine alterius. Sic etiam intelligendum eſt, quia vis ſentiēdi diffunditur in organa quinque ſenſuum ab aliqua vna radice communi, à qua procedit vis ſentiendi in omnia organa, ad quam etiam terminantur omnes immutationes ſingulorum organorum, quæ poteſt cōſiderari dupliciter. Vno modo prout eſt principium vnum, & terminus vnus omnium ſenſibilium immutationum. Alio modo, prout eſt principium, & terminus huius & illius ſenſus. Et hoc eſt quod dicit, quòd ſicut punctum eſt vnum aut duo, ſic diuiſibile eſt principiū ſenſitiuum commune. Sic enim diuiſibile eſt, inquantū {ſimul bis vtitur eodem ſigno} id eſt principio ſenſitiuo ſcilicet vt principio & termino viſus, & auditus. Inquantū igitur aliquis vtitur principio ſenſitiuo, quaſi vno termino, pro duobus, intantum duo iudicat, & ſeparata ſunt quæ accipiuntur, ſicut {in ſeparato} id eſt diuiſibili principio cognoſcuntur {Inquantum vero} eſt vnum in ſe, ſicut in vno principio cognoſcit differentiā vtriuſque, & ſimul. Habet igitur hoc principium ſenſitiuum commune, quòd ſimul cognoſcat plura, inquātum accipitur bis, vt terminus duarum immutatio

num

num ſenſibilium, inquantum vero eſt vnum, indicare poteſt differentiam vnius ad alterum. Oportet autem illud principium ſenſitiuum commune habere aliud organum, quia pars ſenſitiua non habet aliquam operationem ſine organo. Cum enim organum tactus diffundatur per totum corpus neceſſarium videtur, vt ibi ſit organum huius principij ſenſitiui communis, vbi eſt prima radix organi tactus. Et propter hoc ſuperius dixit, quòd ſi caro eſſet vltimum organum tactus, quod tangendo ſecundum carnem, diſcerneremus vnum ſenſibile ab alio. Conſiderandum eſt etiam, quòd licet hoc principium cõmune immutetur à ſenſu proprio, quia ad ſenſum communem perueniunt immutationes omnium ſenſuum propriorum, ſicut ad communem terminum, non tamen ſenſus proprius eſt nobilior, quàm ſenſus communis, licet mouens ſit nobilius moto & agens patiente, ſicut nec ſenſibile exterius eſt nobilius quàm ſenſus proprius, licet moueat ipſum. Eſt enim ſecundum quid nobilius ſcilicet inquantum eſt actu album vel dulce, ad quod eſt ſenſus proprius in potentia. Sed ſenſus proprius ſimpliciter eſt nobilior propter virtutem ſenſitiuam, vnde & nobiliori modo recipit ſine materia, omne enim recipiens aliquid, recipit illud ſecundum ſuum modum. Et ſic ſenſus communis nobiliori modo recipit quàm ſenſus proprius, propter hoc quòd virtus ſenſitiua conſideratur in ſenſu communi, vt in radice, & minus diuiſa. Neque oportet, quod per aliquam actionem ſenſus communis, ſpecies recepta in organo fiat in ipſo: quia omnes potentiæ partis ſenſitiuæ, ſunt paſſiuæ. nec eſt poſſibile, quod vna potentia ſit actiua & paſſiua. Conſiderandum eſt etiam, quod ſenſus proprius habet diſcernere inter contraria ſenſibilia, inquãtum proprius participat aliquid de virtute ſenſus communis, quia & ipſe ſenſus proprius eſt vnus terminus diuerſarum immutationum, quæ fiunt per medium à contrarijs ſenſibilibus. Sed vltimum iudicium & vltima diſcretio pertinet ad ſenſum communem. Vltimo autem epilogando concludit, quod dictũ eſt de principio, ſecundum quod dicitur animal eſſe ſenſitiuum vel potens ſentire.

Communis ſenſus, omnibus exter nis ſenſibus longe nobilior eſt, atq; præſtãtior.

LECTIO IIII

Sapere & intelligere, & conſequenter ſenſum & intellectũ, nullatenus eſſe idem probat, quod item phantaſia, ſiue ſentire & opinari, vel opinio, multipliciter probat

CVm autem duabus priſci differẽtijs, maximè diffiniãt animam. Motione, inquantum loco commodita, & intelligendo & diſcernendo, ac ſentiendo, conſiderandum eſt, ſi quid interſit inter intelligere, ac ſentire. Videtur namque tam intelligere quam etiam ſapere, veluti quoddam eſſe ſentire, Etenim his vtriſque rerum aliquas anima diſcernit, atque cognoſcit.

Te.cõ. 150. *Quoniam autem duobus differentijs diffiniunt maximè animam, motu, qui ſecundum locum: & in eo, quod eſt intelligere, & diſcernere & ſentire. Videtur autem, & intelligere, & ſapere, tanquam quoddam ſentire eſſe: In vtriſque enim his, anima iudicat aliquid, & cognoſcit eorum, quæ ſunt.*

Poſtquam Philoſophus oſtendit, quòd duæ operationes, de quibus dubium videbatur, percipere ſcilicet actus ſenſuum propriorum, & diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum, non excedunt facultatem principij ſenſitiui, nunc vult inquirere, vtrum ſapere & intelligere excedant facultatem principij. Circa hoc duo facit: Primo oſtendit, quòd ſapere & intelligere, non pertinent ad ſenſum: quod eſt oſtendere, ſenſum & intellectum non eſſe idem ſubiecto. Secundo, quòd phantaſia, quæ pertinet ad ſenſum, non eſt idem cum opinione, quæ pertinet ad intellectum, ibi. ʒphantaſia autem &c. ʒ Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem ponentium ſenſum, & intellectum eſſe idem. Secundo improbat eam, ibi. ʒEt tamen oportuit. ʒ Circa primum duo facit. primo ponit opinionem, Secundo aſsignat cauſam opinionis, ibi. ʒOmnes hi. Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem in communi. Secundo inducit quædam verba quorundam philoſophorum, quæ ad illud pertinere videntur, ibi. ʒEt antiquis ſapere, ʒ Dicit ergo primo, quòd quia antiqui Philoſophi diffiniebant animam ſecundum duo, ſcilicet ſecundum motum ſecundum locum, & cognitionem, quæ includit intellectiuam diſcretionem, & ſenſum, videtur ex hoc, quòd ſecundum eorum opinionem intelligere & ſapere ſit quoddam ſentire: quia tam ſentiendo quàm intelligendo anima iudicat & cognoſcit.

Deinde cùm dicit.

Et veteres idem eſſe ſapere, ſentireque cenſent, Quemadmodum, & Empedocles dixit.
Ad preſens hominum creſcit ſapientia ſemper.
Et alio rurſus in loco:
Hinc varia his ſemper prudentia ſomnia mõſtrat.
Idem & Homerus his carminibus ſenſiſſe videtur.
Tales namque inſidit mentes mortalibus ipſis,
Quales quotide ſummi fert Vector olympi.

Et antiqui ſapere, & ſentire, idem eſſe aiunt, ſicut Empedo. dixit. Ad præſens voluntas augetur, & in hominibus, & in alijs, vnde eis ſemper ſapere altera præſtat. Idem autem his vult & id, quod eſt Homeri, Tales enim intellectus eſt in terrenis hominibus, qualem ducit in diem pater virorumque deorumque.

Oſtendit, quòd nõ ſolum hoc ſequitur ex hoc, quod in communi dicebant, ſed expreſſe antiqui dixerunt, quòd idem ſit ſapere per intellectum, & ſentire. Vt autẽ intelligantur verba Philoſophorum, quæ inducuntur quomodo ad propoſitum faciunt, conſiderandum eſt, quod nullum corpus poteſt directe agere in id, quod nullo modo eſt corporeum. quia igitur potentiæ ſenſitiuæ aliquo modo ſunt corporeæ, quia ſunt virtutes in corporis organis, immutari poſſunt ex actione corporum cœleſtium, per accidens tamen, quia neque anima, neque animæ virtus mouetur, niſi per accidens moto corpore. Et propter hoc contingit, quod ex impreſſione corporis cœleſtis variatur, & phantaſia, & appetitus ſenſitiuus. Vnde & animalia irrationalia, quæ ſolo appetitu ſenſitiuo aguntur in ſuis motibus, vt plurimum inſequuntur impreſsiones corporum cæleſtium. Ponere igitur, quòd corpora cæleſtia habeant impreſsionẽ directe in partem intellectiuam quantum ad intellectum & voluntatem, eſt ponere quod volũtas, & intellectus ſunt virtutes corporeæ. Et hoc ſonant verba quorundam Philoſophorum antiquorum. Dicit enim Empe. quod tam in hominibus, quàm in alijs animalibus, ʒvoluntas augeturʒ ideſt incitatur ad agẽdumʒ ad præſensʒ ſcilicet, ſecundum præſentis horæ diſpoſitionem, quæ quidem diſpoſitio dependet ex diſpoſitione corporum cœleſtium. Vnde preſens tempus, vel hora ʒeisʒ .i. hominibus, & alijs animalibusʒ præſtat ſemper ſapere altera. ʒ Diuerſis enim horis & temporibus ʒ diuerſa diuerſimode homo & alia animalia inueniuntur iudicare de rebus. Et ad idem pertinet illud verbum Homeri. ʒ Talis autem eſt intellectus in terrenis hominibus, qualem pater virorumque deorumque ʒ idest ſol. ʒ Ducit in diem ʒ Dicitur autem ſol pater virorum, quia eſt aliqua cauſa humanæ generationis, Homo enim generat hominem, & ſol. Dicitur autem pater deorum, vel propter corpora cæleſtia, quæ antiqui deos appellabant, quæ ſecundum Aſtrologos quodammodo à ſole regulantur. vel propter homines, quos deificari credebant, qui

Vires animæ quomodo corporibus cæleſtibus ſubiaceant.

Sol hominũ deorumq; pater.

virtute ſolis generantur. Virtus autem ſolis eſt in die, quia in die nobis apparet, dum mouetur in ſuperiori hemiſphærio, vnde & ab Aſtrologis dicitur planeta diurnus. Voluit ergo Homerus dicere, quod homines terrenis intellectum ſortiuntur ex actione ſolis, & quod ſecundum diuerſitatem motus, & ſitus, & aſpectus ſolaris, diuerſimode ſe habent in intelligendo. Sciendum eſt autem, quod hunc verſum Homeri Ariſtote. non totum poſuit, ſed ſolum principium. Vnde nec in Græco, nec in Arabico plus habetur, quàm hic. Talis enim intellectus eſt, vt ſic intelligatur hoc dictum, ſicut conſueuimus inducentes aliquem verſum alicuius auctoris tantum ponere principium, ſi verſus ſit notus. Sed quia hic verſus Homeri non erat notus apud latinos, Boetius totũ poſuit. Patet ergo ex hoc, quod hic dicitur, quod ſi corpora cœleſtia habent directe impreſsionem in intellectum & voluntatem, idem eſt ac ſi ponatur, quod intellectus eſt idem cum ſenſu: indirecte verò impreſſio corporum cœleſtium poteſt pertingere ad intellectum vel voluntatem, prout intellectus & voluntas coniunguntur, in ſua operatione virtutibus ſenſitiuis. Læſo enim organo phantaſiæ, impeditur intellectus in ſua operatione, & ex appetitu ſenſitiuo inclinatur voluntas ad volendum, vel nolendum aliquid. Quia tamen voluntas nõ ex neceſsitate trahitur ab appetitu ſenſitiuo, ſed ſemper ei liberum manet, ſequi inclinationem appetitus ſenſitiui, vel non ſequi, ideo corpora cœleſtia nullam neceſsitatem humanis actibus inducunt. Deinde cum dicit.

Cœlum ex obliquo in humanã mẽtem agit.

Etenim omnes hi putant, ipſum intelligere corporis eſſe, perinde atque ipſum ſentire, & ſentire ſimili ſimile arbitrantur, & ſapere, vt in ſuperioribus diximus locis.

Omnes enim hi intelligere corporeum, ſicut ſentire opinantur. Et ſentire & ſapere ſimile ſimili, ſicut ſecundum principium in rationibus determinauimus.

Oſtendit cauſam poſitionis. Manifeſtum eſt enim quòd remota differentia, qua aliqua abinuicem differunt, remanent idem, ſicut ſi rationale auferatur ab homine, remanebit de numero irrationalium animalium. Hæc autem eſt differentia, qua differt cognitio intellectiua à ſenſitiua, quòd ſenſire eſt aliquid corporeũ. Non enim operatio ſenſus eſt ſine organo corporali. Intelligere autem non eſt aliquid corporeum, quia operatio intellectus non eſt per organum corporeum, vt infra oſtẽdetur. Ideo ergo antiqui ponebant ſenſum, & intellectum, idem eſſe, quia opinabantur quòd intelligere eſſet aliquid corporeum ſicut & ſentire. Quomodo autẽ vtrunque ponerent aliquid corporeum, conſequenter oſtendit per hoc, quod ponebant tam ſapere ſecundũ intellectum, quàm ſentire, contingere per virtutem ſimilitudinis, ſicut in primo libro dictum eſt. Sic enim eligebant ſimilitudinem ſecundum eſſe corporeum, puta quod per terram cognoſcitur terra, & per aquam aqua & ſic de alijs. Vnde ſequebatur quod ſentire & intelligere conſequerentur naturam corpoream, & eodem modo. Et ſic ſentire & intelligere ſequitur eſſe idem.

3. tex. comment. 4. & inde.

Lectio. 10.

Deinde cum dicit.

Oportebat tamen ipſos de errore quoque deceptioneue dicere, ſunt enim hæc magis propria animalium, pluſquàm id temporis eſt, quo in his anima verſatur, vel ob id igitur neceſſe eſt, aut vniuerſa, quæ videntur, vt quidam inquiunt, eſſe vera, aut diſſimilis rei tactum, errorem eſſe, deceptionemue: quippe cum id ſit contrarium illi ſimili tanquam cognoſcere ſimile.

Et tamen oportuit ſimul ipſos de deceptione dicere. Magis proprium enim animalibus, & plurimum tempus in hoc permanet anima, vnde neceſſe eſt, aut, vt quidam dicunt, omnia, quæ videntur, eſſe vera, aut diſſimilis tactum deceptionem eſſe. Hoc enim contrarium ei, quod ſimile ſimili cognoſcere.

Improbat prædictam poſitionem. Et primo quantũ ad cauſam, Secundo quantum ad ipſam poſitionem, ibi. § Quod quidem igitur. § Dicit ergo primo, quòd Philoſophi aſsignantes cauſam cognitionis eſſe ſimilitudinem cognoſcentis ad cognitum, debuerũt aſsignare aliquam cauſam etiam deceptionis, quia deceptio videtur eſſe magis propria animalibus quàm cognitio ſecundum conditionem ſuę naturę. Videmus enim quòd homines ex ſeipſis decipi poſſunt & errare. Ad hoc autem quòd veritatem cognoſcant, oportet quòd ab alijs doceantur. Et iterum pluri tempore anima eſt in deceptione, quàm in cognitione veritatis, quia ad cognitionem veritatis, vix peruenitur poſt ſtudium longi temporis. Et hæc quidem ratio efficax eſt contra antiquos Philoſophos, qui ponebant cognitionem in eſſe animæ ex ſui natura, quia anima ex hoc quòd conſtituta eſt ex principijs, habeat quòd non ſolum ſit in potentia ad cognoſcendũ ea, ſed quod ſit actu cognoſcens. Poteſt autem ad hoc dupliciter reſponderi. Vno modo, vt dicatur, quòd antiqui Philoſophi non credebant aliquam deceptionem eſſe. Ponebant enim quod omnia, quæ videntur, ſunt vera, vt ſupra dictum eſt. Et ideo non oportebat, quòd aſsignarent cauſam deceptionis. Alio modo poteſt reſponderi, quòd ex hoc ipſo, quod dicebant cauſam cognitionis eſſe ex hoc, quòd anima tãgit id, quod eſt ſibi ſimile, datur intelligi quòd cauſa deceptionis ſit hæc, quòd anima tangit ſibi diſsimile. Hoc ergo, quòd concludit, quòd quia antiqui Philoſophi non aſsignauerunt cauſam deceptionis animæ, neceſſe eſt, quod aut omnia, quæ videntur, vera ſint, vt quidam dixerunt, aut quod tactus, quo anima tangit rem diſsimilem, ſit deceptionis cauſa. Tangere enim diſsimile videtur eſſe contrarium ad cognoſcere ſibi ſimile. Primum autem reprobatum eſt in 4. Metaphyſicæ. Vnde procedit ad inquirendum ſecundum, cum dicit.

Lectio. 12.

Videtur autem & deceptio, & ſcientia contrariorum eſſe eadem.

Eadem ſcientia cõtrariorum.

Videtur autem & deceptio, & ſciẽtia contrariorum eadem eſſe.

Manifeſtum eſt enim, quòd diſsimile, & ſimile ſunt contraria, ſed circa cõtraria eodem modo ſe habet homo ad cognitionem & deceptionem, quia qui cognoſcit vnum contrariorum, cognoſcit & alteru, & qui errat in vno errat in alio. Et hoc eſt quod dicit quod ſcientia & deceptio videtur eadem eſſe contrariorum. Non ergo eſt poſsibile, quod tactus rei ſimilis ſit cauſa veræ cognitionis, & tactus rei diſsimilis, ſit cauſa deceptionis, quia tunc eſſet ſcientia de vno contrariorũ, & deceptio de alio. Deinde cum dicit.

Non idem igitur ſentire, ac ſapere, patet. Illud enim omnibus animalibus, hoc valde paucis ineſt.

Sentire & intelligere differunt.

Quod quidem igitur non idem ſit ſapere, & ſentire, manifeſtum eſt. Hoc quidem enim in omnibus eſt, illud autem in paucis animalium.

Tex. cõ. 152.

Improbat poſitionem, oſtẽdens, quod neque ſapere neque intelligere eſt idem, quod ſentire. hæc enim duo intellectiuæ cognitioni attribuuntur. Intellectus enim habet iudicare, & hoc dicitur ſapere: & apprehendere, & hoc dicitur intelligere. Primo ergo oſtendit, quod ſentire non ſit idem quod ſapere, tali ratione. Sentire ineſt omnibus animalibus, ſapere autem non ineſt omnibus, ſed paucis, ergo ſapere non eſt idem quod ſentire. Dicit autem quod ſapere ineſt paucis animalium, & non quod inſit ſolis hominibus, quia etiam quædam anima-

Sapere atque intelligere differunt in fra tex. 1.

animalia participant aliquid prudentię, & aliquid ſapientię ſcilicet quod recte iudicant de agendis per æſtimationem naturalem. Secundo ibi.

At neque intelligere idem eſt, ac ſentire, intelligere, inquam, quo recte atque non recte res percipi ſolent. Quod namque recte percipit, id eſt prudẽtia, & ſcientia, atque opinio vera: at quod non recte, id eſt nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum ſenſus ſemper eſt verus, & vniuerſis animalibus ineſt. At fit, vt falſo quoque quis ratiocinetur, neque cuiquam competit, cui non ineſt & ratio.

Sed neque, intelligere, inquo eſt & recte, & non recte. Recte quidem, prudentia, & ſcientia, & opinio vera: non recte autem contraria horum. Neque hoc eſt idem cum ipſo ſentire. Senſus quidem enim propriorum ſemper verus eſt, & in omnibus ineſt animalibus. Intelligere autem contingit & falſo, & nulli ineſt cui non & ratio.

Probat quod intelligere non ſit idem, quod ſentire, per duo media. Quorũ primum tale eſt. Intelligere contingit recte & non recte. Recte quidem cõtingit intelligere ſecundum ſcientiam, quæ eſt ſpeculabilium, & neceſſariorum, vel ſecundum prudentiam, quę eſt recta ratio contingentium agibilium, vel ſecundum opinionẽ veram, quę ſe habet ad vtrũque, & non determinate ad alterum oppoſitorum, ſicut ſcientia & prudẽtia, ſed ad vnum, cum formidine alterius. Non recte autem contingit intelligere, ſecundum eorum contraria id eſt ſecundum falſam ſcientiam, & ſecundum imprudẽtiam, & ſecundum opinionem falſum. Sentire autem nõ contingit niſi recte, quia ſenſus circa propria ſenſibilia ſemper verus eſt, ergo ſentire & intelligere non ſunt idem, Et quia poſſet aliquis dicere, quòd recte intelligere ſit idem quod ſentire, ideo adiungit aliud medium ad hoc excludendum, quòd tale ſentire ineſt omnibus animalibus intelligere autem non, ſed ſolis illis, quibus ineſt ratio, ſcilicet hominibus, qui per inquiſitionem rationis, apprehenſionem veritatis intelligibilis conſequuntur, quamuis ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ſunt altioris intellectus, ſtatim abſque inquiſitione veritatem intelligat: ergo & recte intelligere non idem eſt, quod ſentire. Deinde cum dicit,

Imaginatio namque diuerſa eſt à ſenſu, menteque. Atque neque hęc fit ſine ſenſu, neque exiſtimatio ſine hac eſſe poteſt.

Te cõ.153. *Phantaſia enim alterum eſt & à ſenſu & ab intellectu. Et hæc non fit ſine ſenſu, & ſine hac non eſt opinio.*

Oſtendit quòd opinio, quæ ſequitur intellectum, ſit aliud à phãtaſia, quæ ſequitur ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, quòd phantaſia non eſt opinio. Secundo inquirit quid ſit phantaſia, ibi. De eo autẽ quod eſt intelligere. Circa primum ita facit. Primo propo-

Tex.cõ. 62. nit quod intendit, & dicit, quòd ex hoc etiam apparet, quòd ſenſus & intellectus differunt, quia phãtaſia aliud eſt à ſenſu, & ab intellectu, & tamen phantaſia non fit ſine ſenſu, quia conſequitur ſenſum, vt poſtea dicetur, & ſine phantaſia non fit opinio. Ita enim videtur ſe habere phantaſia ad ſenſum, ſicut opinio ad intellectum. In rebus autem ſenſibilibus, cum aliquid ſentimus, aſſerimus ſic eſſe. Cum autem ſecundum phantaſiam aliquid videtur, non aſſerimus ſic eſſe, ſed ſic videri vel apparere nobis. A viſione enim vel apparitione ſumitur

Lectio.6. nomen phantaſiæ, vt infrà dicetur. Et ſimiliter circa intelligibilia, cum aliquid intelligimus aſſerimus ſic eſſe. Cum autem opinamur, dicimus ſic videri, vel apparere nobis. Sicut enim intelligere requirit ſenſum, ita & opinari requirit phantaſiam. Secundo ibi.

Phantaſia & exiſtimatio diuerſa sunt, *Non idem autem eſſe imaginationem exiſtimationem hinc patet. Hic enim affectus in poteſtate ſine controuerſia collocatur. Licet namque, cum libet, fingere quicquid volumus, atque ante oculos ponere, perinde atque ij faciunt, qui in artificioſæ memoriæ comparatis, atque diſpoſitis locis imagines fingunt, atque ſimulacra collocant. At opinari non in nobis eſt ſitum. Neceſſe eſt enim opinantem, aut veram, aut falſam exiſtimationem habere.*

Quod autem non eſt eadem phantaſia, & opinio, manifeſtum eſt. Hæc enim paſſio in nobis eſt cum volumus. Præ oculis enim eſt facere, ſicut in recordatiuis poſiti, & idolum ſunt facientes. Opinari autem non in nobis eſt. Nec eſſe enim eſt falſum, aut verum dicere.

Probat ꝙ non ſit idem opinio, & phãtaſia, duabus rationibus, quarum prima talis eſt. Paſsio phantaſiæ eſt in nobis cum volumus, quia in poteſtate noſtra eſt formare aliquid, quaſi apparẽs ante oculos noſtros, vt montes aureos, vel quicquid volumus, ſicut patet de illis qui recordantur, & formant ſibi idola eorum, quæ ſibi videntur ad votũ. Sed opinari nõ eſt in poteſtate noſtri, quia neceſſe eſt, ꝙ opinãs habeat rationem, per quam opinetur, vel verum, vel falſum, ergo opinio non eſt idem quod phantaſia. Secundam rationem ponit cum dicit.

Preterea cum opinamur aliquid malum eſſe, atque terribile, continuo perturbamur. Similiter & cum opinamur quippiam eſſe tale, vt in illo ſit cõſidendum. At cum imaginamur talia, perinde afficimur, atque ſi in pictura eadem ſpectaremus.

Amplius aũt cum opinamur difficile aliquid, aut terribile, ſtatim compatimur. Similiter aũt eſt & ſi ſit cõfidendũ. Secundũ phantaſiam aũt ſimiliter nos habemus, ſicut ſi eſſemus cõſiderantes in pictura, difficilia & confidenda. Te.cõ.154. Cap.4.

Quæ talis eſt. Opinionem ſtatim ſequitur paſsio in appetitu, quia cũ opinamur aliquid eſſe graue vel terribile ſtatim cõpatimur triſtando vel timendo. Et ſimiliter ſi ſit aliquid confidendum, id eſt de quo aliquis debeat confidere & ſapere, ſtatim ſequitur ſpes vel gaudium. Sed ad phantaſiam non ſequitur paſsio in appetitu, quia dum aliquid apparet nobis ſecundum phantaſiam, ſimiliter nos habemus, ac ſi cõſideremus in pictura aliqua terribilia, vel ſeparabilia, ergo opinio non eſt idem ꝙ phantaſia. Huius autẽ differentiæ ratio eſt, quia appetitus nõ patitur, neque mouetur ad ſimplicem apprehẽſionem rei, qualem proponit phantaſia. Sed oportet ꝙ apprehendatur ſub ratione boni, vel mali, conuenientis vel nociui. Et hoc facit opinio in hominibus, cõponẽdo vel diuidendo, dum opinatur hoc eſſe terribile vel malum, illud autem eſſe ſperabile vel bonũ. Phantaſia autem non componit neque diuidit, patitur tamẽ appetitus animalium ab ęſtimatione naturali, quæ hoc operatur in eis, quod opinio in hominibus. Tertio ibi.

Sunt autem & exiſtimationis ipſius hæ differentiæ, ſcientia & opinio, & prudentia, & ea quæ ſunt hiſce contraria. De differentiis quorum, alius ſit ſermo magis ad idipſum accommodatus.

Sunt autem & ipſius exiſtimationis differentiæ, ſcientia, & opinio, & prudentia, & contraria horum. De quorum differentia, altera ſit ratio.

Dicit quòd ad intellectualem acceptionem multa pertineãt ſcilicet ſcientia, prudentia, opinio, & contraria horum, de horum differentia, non eſt hic agendum, ſed alibi ſcilicet in ſexto Ethicorum.

LECTIO V.

Phantaſiam diſtingui ab intellectu habitu, & ab ipſo ſenſu multipliciter oſtendit.

AT verò, cum diuerſum ſit ſentire ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud exiſtimatio eſſe videatur: de imaginatione primo, deinde de altero dicamus oportet.

Te cõ 155. *De eo autẽ quod eſt intelligere, quoniam alterum eſt ab eo quod ſentire. huius autem aliud phantaſia eſſe videtur, aliud opinio: De phantaſia determinantes ſic & de altero dicendum eſt.*

Poſtquam Philoſophus oſtendit quòd phãtaſia non eſt opinio, incipit inquirere quid ſit. Et primo dicit de quo eſt intentio. Secundo proſequitur. ibi ❡ Si igitur phantaſia. ❡ Dicit ergo primo, quòd cum oſtenſum ſit quòd intelligere eſt aliud quàm ſentire, & ad vnum horum pertineat opinio ſcilicet ad intellectum, ad aliud autem phantaſia ſcilicet ad ſenſum. Poſtquam determinatum eſt de ſenſu, dicendũ eſt de phantaſia, vt ſic poſtmodum determinetur de altero ſcilicet de intellectu & opinione. Deinde cum dicit.

Si igitur imaginatio, ideſt phantaſia, ſit in quo viſum, phantaſmaque aliquod in nobis dicimus fieri, & nõ aliud quicquam, quod per tranſlationem hoc eodem nomine nuncupatur, ipſa profecto vna quædam eſt potentiarum earum, an habituum, quibus diſcernimus, & aut vere percipimus, aut falſo. Tales autem ſenſus, opinio, ſcientia, intellectus.

Si igitur phantaſia eſt, ſecundum quam phantaſma aliquod nobis fieri dicimus, & ſi non aliquid ſecundum metaphoram dicimus, vna quædam potentia eſt harum, aut habitus, ſecundum quem diſcernimus, aut verum, aut falſum dicimus. Huiuſmodi autem ſunt ſenſus, opinio ſcientia, & intellectus.

Proſequitur intentum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, quòd phantaſia non eſt aliqua potentiarum, vel habituum manifeſtorum, qui diſcernũt vel iudicãt verum & falſum. Secundo oſtẽdit quid ſit. ibi. ❡ Sed quoniam accidit motus. ❡ Circa primum tria facit. Primo diſtinguit potentias, & habitus, quibus aliquid diſcernitur. Secundo oſtendit, quod phantaſia non eſt aliquid eorum. ibi. ❡ Quod quidem igitur non ſit ſenſus. ❡ Tertio oſtendit ꝙ non eſt aliquid compoſitum ex eis. ibi. ❡ Manifeſtum igitur quoniam ❡. Dicit ergo primo, ꝙ cum phantaſia ſit, ſecundum quam dicitur nobis fieri aliquod phãtaſma ideſt aliquid apparibile, niſi forte accipiamus phantaſmata metaphorice, neceſſe videtur ꝙ ſit aliquid de numero habituum vel potentiarum cognoſcitiuarum, quibus diſcernitur verum ab alio, aut quibus circa aliquid dicimus verum vel falſum, hoc eſt erramus, vel non erramus. Nam apparere eſt aliquid diſcernere & dicere verum vel falſum. Potentiæ autem vel habitus quibus diſcernimus, & dicimus verum & falſum, videntur eſſe hi quatuor, ſenſus, intellectus, opinio & ſcientia. Vnde videtur ꝙ phãtaſia ſit aliquid horum quatuor. Ponit autẽ hæc quatuor, quaſi iam nota. Alia autem, quæ ad cognitionem videntur pertinere, nondum erant ſuo tempore per certitudinem ſcita. Ipſe autem iam ſuperius diſtinxit intellectum à ſenſu. Vnde præter ſenſum connumerat tria alia, ſ. intellectum, opinionem, & ſcientiam. Et vr̃ ꝙ intellectus non accipiatur hic pro potentia. ſic.n. contra intellectum non diuiderentur ſcientia, & opinio, quæ ad potentiam intellectiuam pertinent, ſed intellectus accipitur pro certa apprehenſione eorum, quæ abſque inquiſitione nobis innoteſcunt, ſicut ſunt prima principia. Scientia verò pro cognitione eorum, de quibus certificamur per certitudinem vel inueſtigationem rationis. Opinio autem pro cognitione eorum, de quibus certum iudicium nõ habemus. Vnde etiam dicit, quod phantaſia eſt habitus vel potentia de numero eorum, ad oſtendẽdum quòd inter hæc, aliquid eſt vt potentia, & aliquid vt habitus. Cognoſcere autem poſſumus quòd hæc tantum apprehenſionis principia apud antiquos nota erant, expoſitione Plat. ſuperius in 1. lib. poſita, qui ſolum hæc quatuor ad numeros reduxit tribuens intellectum vni, ſcientiam dualitati, opinionem ternario, ſenſum quaternario. Deinde cum dicit.

Scĩa quid

Opinio.

Lectio.

At ipſam non eſſe ſenſum, ex hiſce patere poteſt. Senſus enim vel eſt potentia, vel operatio, vt viſus, vel viſio At quòd nonnunquam neutrum eſt iſtorum, & tamen apparent aliqua, videmurque videre, vt ea quæ in ſomnis apparent.. Phãtaſia nõ eſt ſenſus.

Quod igitur non ſit ſenſus, manifeſtum eſt ex his. ſenſus enim aut potentia, aut actus eſt, vt viſus, & viſio. Apparet autem aliquid, & neutro horum exiſtente, vt ea, quæ in ſomnis. Tex. cõ 156.

Oſtendit quòd phantaſia non eſt aliquid dictorum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quod non ſit ſenſus. Secundo quòd non ſit intellectus, ſiue ſcientia. ibi. ❡ At verò neque ſemper. ❡ Tertio quod non ſit opinio. ibi. ❡ Relinquitur igitur. ❡ Circa primum tria facit. Primo oſtendit quòd phantaſia non ſit ſenſus, neque ſecundum potentiam, neque ſecundum actum, & ratio eſt talis. Dormiens aliquid phantaſiatur: hoc autem nõ ẽ ſecundum ſenſum in potentia, quia ſenſui in potentia exiſtẽti, nihil apparet: nec ſecundũ ſenſum in actu, quia in ſomno non eſt ſenſus in actu, ergo phantaſia nõ eſt ſenſus in potẽtia, neque ſenſus in actu. Secundo ibi.

Deinde ſenſus quidem ſemper adeſt, imaginatio autem non ſemper.

Poſtea ſecundum potentiam ſenſus quidem ſemper adeſt viuentibus & non orbatis, phantaſia autem non.

Oſtendit quod phantaſia non ſit ſenſus in potentia, & eſt ratio talis. Senſus in potentia ſemper adeſt animali, phantaſia autem non ſemper, cum non animali aliquid appareat, ergo phantaſia non eſt ſenſus in potentia. Tertio ibi.

Quod ſi idem eſſet imaginatio ac odoratio, beſtijs imaginatio profecto cunctis ineſſet. At non eſſe videtur, vt api, aut formicæ, aut vermi.

Si vero et quod actu idem, omnibus vtique contingeret beſtijs phantaſiam ineſſe. Videtur autem non, vt formicæ, aut api aut vermi. Te. cõ. 157.

Oſtendit quòd phantaſia non ſit ſenſus ſecundum actum quatuor rationibus. Quarum prima talis. Senſus ſecundum actum conuenit omnibus beſtijs ideſt animalibus irrationalibus. Si igitur phãtaſia eſſet idem quod ſenſus in actu, ſequeretur quod ineſſet omnibus animalibus irrationalibus. Hoc autem non eſt verum. Non enim ineſt formicæ, aut api, aut vermi, ergo phantaſia non eſt ſenſus ſecundum actum. Conſiderandum eſt aũt ꝙ omnia animalia habent quodammodo phantaſiam, ſed animalia imperfecta habent phantaſiam indeterminatã, ſicut infra dicet philoſophus. Sed hoc non videtur verum de formica & ape, in quarum operatione plurimum prudẽtiæ apparet. Sed ſciendum eſt quod opera prudentiæ, formica & apis operãtur naturali inclinatione, nõ ex hoc quod habeant phantaſiam determinatam, & diſtinctã à ſenſu. non.n. phantaſiantur aliquid, niſi dum mouentur à ſenſibili. Quod autem operantur propter finem, quaſi prouidentes in futurum, non contingit ex hoc quod habeant aliquam imaginationem ipſius futuri, ſed imaginãtur actus præſentes, qui ordinantur ad finem ex naturali inclinatione magis quàm ex apprehenſione. Illa autem animalia dicit Philoſophus phantaſiam habere, quibus aliquid ſecundum phantaſiam apparet, etiam dum non actu ſentitur. Secundam rationem ponit ibi.

Dubium.

Formicæ & apes nõ habeant phantaſiam a ſenſu diſtinctã.

Quæ ſit perfecta phantaſia.

Præterea illæ quidem veræ ſunt ſemper, imaginationes verò plures ſunt, vt patet, falſæ.

Poſtea

Poſtea hi quidem veri ſemper, phantaſiæ autem plures falſæ.

Quæ talis eſt. Senſus ſecundum actum ſemper ſunt veri, non.n.ſenſus decipitur circa proprium ſenſibile: ſed phantaſiæ vt plurimum ſunt falſę. Non enim reſpondent imaginationi vt plurimum, ergo phantaſia nõ eſt ſenſus ſecundum actum. Tertiam rationem ponit ibi.

Præterea cum exacte circa ſenſibile operamur, non dicimus hoc nobis hominem videri, ac apparere, Sed potius cum non clare ſentimus, quando etiam fit, ſit vt verus ſenſus, & falſus.

Amplius autem non dicimus cum operemur certe circa ſenſibile, quoniam videtur hoc nobis homo, ſed magis cũ non manifeſte ſentimus, tunc & aut verus, aut falſus.

Quæ eſt talis. Cum operamur cum certitudine circa ſenſibile actu.ſ.ipſum ſentiendo, non dicimus ꝙ hoc videtur nobis homo, ſed magis hoc dicimus, cũ non manifeſte ſentimus, ſicut cum à remotis aliquid videmus, vel cum videmus aliquid in tenebris. Et tunc ſenſus ſm actum, aut eſt verus, aut eſt falſus. Circa ſenſibile.n.per accidens, cuiuſmodi ſenſibile eſt homo, nõ ſemper ſenſus eſt verus, ſed quãdoque decipitur. Addit aũt hoc vt oſtendat conuenientiam inter ſenſum nõ manifeſtum & phantaſiam, quæ etiam quandoque eſt vera, quandoque falſa eſt. Cum autem manifeſte aliquid phantaſiamur, dicimus quod videtur nobis homo, & non quod per certitudinem ſit homo, ergo phantaſia non eſt idẽ quod ſenſus in actu. Quartam rationem ponit ibi.

Atque nobis (quod quidem paulo antea dicebamus) clauſis etiam oculis videntur, atque apparent.

Et (quod quidem & antea diximus) apparent & dormientibus viſiones.

Quæ talis eſt. Phantaſticæ viſiones apparẽt dormientibus. In eis autem non eſt ſenſus ſecundum actum. ergo phantaſtica viſio non eſt ſenſus ſecundum actum. Deinde cum dicit.

Atque neque vllus habituum eorum erit, qui veri ſunt ſemper, vt ſcientia vel intellectus. Eſt enim & falſa imaginatio, non ſolum vera.

Te.cõ. 157. *At verò neque ſemper vera dicentium, habitus vllus erit, vt ſcientia, aut intellectus. Eſt enim phantaſia & vera, & falſa.*

Oſtendit quòd phantaſia non ſit intellectus, neque ſcientia. Intellectus enim eſt primorum principiorum, & ſcientia de concluſionibus per demonſtrationẽ acquiſita, ſemper ſunt verorum. Phantaſia autem quandoque eſt falſa, ergo phantaſia non eſt intellectus, neque ſcientia. Deinde cum dicit.

Reſtat igitur vt perſcrutemur ſi ſit opinio. Atque ſit opinio, & vera, & falſa. Verum opinionem quidem ſequitur fides. Quippe cum fieri nequeat, vt hiſce, quiſquam non credat, quorum habet opinionem, beſtiarum aũt fides quidem nulli, imaginatio verò cõpluribus ineſt.

Relinquitur igitur videre ſi opinio ſit. Fit enim opinio & vera, & falſa. Sed opinioni quidem inhæret fides. Non enim contingit opinantem ijs, quę ſibi videntur, non credere. Beſtiarum autem nulli ineſt fides, phantaſia autem multis.

Oſtendit ꝙ phantaſia non ſit opinio, quod magis videbatur, quia opinio etiam quandoque eſt falſa, ſicut phantaſia. Oſtendit autem hoc duabus rationibus. Prima quarum talis eſt. Opinionem ſequitur fides, non enim videtur eſſe conueniens, ꝙ aliquis non credat id quod opinatur, & ſic cũ nulla beſtia habeat fidem, nulli beſtiarũ inerit opinio. Sed phantaſia ineſt multis beſtiarum, vt dictum eſt, ergo phantaſia non eſt opinio. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea fides omnem opinionem ſequitur, perſuaſio fidem, ratio perſuaſionem. Et imaginatio quidem quibuſdam belluis ineſt, ratio autem nullis.

Amplius omnem opinionem conſequitur fides, fidem autem ſuaſum eſſe, ſuaſionem autem ratio. Beſtiarum autem quibuſdam phantaſia ineſt, ratio verò non.

Quæ talis eſt. Ad omnem opinionem conſequitur fides, quia vnuſquiſque credit illud quod opinatur, vt dictum eſt. Sed ad fidem ſequitur quòd aliquis ſit perſuaſus, ea enim credimus, quæ nobis perſuaſa ſunt. Ad perſuaſionem autem ſequitur ratio ſecundum ordinem illationis, quia per aliquam rationem, aliquid alicui ſuadetur. ergo de primo ad vltimum quicũque habet opinionem, habet rationem. Nulla autem beſtia habet rationem, cum tamen aliqua habeat phantaſiam, ergo phantaſia non eſt opinio. Et manifeſtum eſt ꝙ hęc ſecunda ratio inducitur ad confirmãdum primam, quantum ad hoc quod prima ſupponebat quòd nulla beſtia habet fidem. Deinde cum dicit.

At verò patet, nec opinione eſſe cum ſenſu, nec opinionem per ſenſum, nec opinionis, ſenſuſue coniunctionem, per ea, quæ dicta ſunt.

Manifeſtum igitur quod neque opinio cum ſenſu, neque per ſenſum, neque complexio opinionis & ſenſus erit phantaſia, propter hæc. Te.cõ. 158.

Oſtendit ꝙ phantaſia non eſt aliquid compoſitum ex præmiſſis, & præcipue ex ſenſu & opinione, ex quibus magis poſſet videri eſſe cõpoſita. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quod intendit, quaſi ex præmiſſis concludens, ꝙ quia phantaſia, neque eſt ſenſus, neque opinio, manifeſtum propter hoc eſſe poteſt, quod phãtaſia, nec opinio eſt cum ſenſu, ita quòd eſſentialiter ſit opinio & habeat ſenſum concomitantem, neque opinio eſt per ſenſum, ita quòd eſſentialiter ſit opinio ſed & habeat ſenſum cauſantem, neque eſt complexio opinionis, & ſenſus, ita ꝙ eſſentialiter componantur ex vtroque. Non autem addit quòd non ſit phantaſia ſenſus cum opinione, quia phantaſia magis videtur communicare cum opinione, quæ poteſt eſſe falſa, quàm cum ſenſu, qui eſt ſemper verus. Secundo ibi.

Patet enim ſi imaginatio ſit opinionis, ſenſuſque coniunctio, opinionem non cuiuſuis rei, ſed eius eſſe, cuius eſt etiam ſenſus. Dico autem imaginationem, ſi ſit cõiunctio ſenſus opinioniſue coniunctionem eſſe opinionis albi & ſenſus eiuſdem albi, non enim erit ex opinione quidem boni, ſenſu autem albi. Apparere igitur eſt opinari rem eam, quam ſentis, & non per accidens.

Et manifeſtum quod non alia quædam eſt opinio ſed eius eſt, cuius eſt & ſenſus. Dico autem ex albi opinione & ſenſu complexio phantaſia eſt. Non enim ex opinione quidem eſt albi, ex ſenſu autem boni. Apparere igitur eſt opinari, quod quidem ſentitur non ſecundum accidens.

Oſtendit qualiter oporteat accipi opinionem, ſi phãtaſia complectitur opinionẽ & ſenſum quia enim phantaſia eſt vnius & eiuſdem, manifeſtum eſt quòd opinio adiuncta ſenſui, quæ eſt phantaſia, non eſt alia quædam opinio, ſed illa, quæ eſt de eodem, de quo eſt ſenſus, ſicut ſi dicamus, quòd phantaſia eſt quædam complexio ex opinione albi, & ſenſu eiuſdem. Nõ enim poteſt eſſe compoſita ex opinione albi & ſenſu boni, quia ſic phãtaſia non eſſet de vno & eodem. Oportet igitur, ſi phantaſia eſt ex complexione opinionis & ſenſus, quòd apparere aliquid ſecundum phantaſiam, nihil aliud ſit quàm opinari aliquid idem, quod ſentitur per ſe, & non ſecundum accidens. Tertio ibi.

Apparent nonnunquam etiam falſæ, de quibus ſimul ve ram opinionem habet. Sol enim pedalis quidem apparet, ac per ſuſum eſt terra ipſum eſſe longe maiorē. Fit igitur, vt aut ſuam is opinionem quam habet, veram abiiciat, re modo eodem ſeſe habente, non oblitus, nec diſſuaſus, aut ſi adhuc illam habeat, eadem ſit ſimul neceſſario falſa, & vera. At conſtat opinionem tum euadere falſam, cum res mutata latet. Neque igitur vnum eſt iſtorum imaginatio, neque ex his eſt coniuncta.

Te.cō.159. *Apparent autem, & falſæ, de quibus ſimul opinionem veram habent, & videtur Sol vnius pedis, ſed creditur etiā maior eſſe tota habitatione. Accidit igitur aut abiicere ſuipſius veram opinionem, quam habebat, ſaluare, non oblitum, neque decredentem, aut ſi adhuc habet, eandem neceſſe eſt veram & falſam eſſe. Sed falſa facta eſt, cum lateat tranſcendens res. Non ergo vnum aliquod horum eſt, neque ex his phantaſia.*

Deſtruit prædictam poſitionem tali ratione. Contingit aliquādo ꝙ aliqua falſa appparent ſecundū phantaſiam, quæ eſt à ſenſu, & de illis & de eiſdem rebus, homo habet veram opinionem. Sicut ſecundum ſenſum apparet, quod ſol non excedit quantitatem vnius pedis, quod falſum eſt. Sed ſecundum veram opinionem creditur eſſe maior {habitatione} idest tota terra, in qua habitamus. Si enim apparitio ipſa falſa, ſit idem ꝙ opinio cum ſenſu, oportet alterum duorum dicere, quorum vnum eſt, quòd in iſta compoſitione opinionis ad ſenſum, aliquis abijciat veram opinionem quam prius habebat, re opinata {ſaluata,} idest eodem modo manente, & ille qui abijcit opinionem, non ſit oblitus neque quod decredat. Quod eſt impoſſibile. Iſtis enim tribus modis aliquis abijcit veram opinionem. Primo quando res mutatur, ſicut aliquis vere opinatur quod Socrates ſedet, eo ſedente, ſed poſtquam Socrates ſedere deſtiterit, ſi retineat opinionem eandem, vera opinio mutatur in falſam. Secundo, quando deſinit opinari quod prius opinabatur, propter hoc quod eſt priſtinę opinionis oblitus. Tertio, quando deſinit opinari quod prius opinabatur, quia decredit quod prius credebat, immutatus propter aliam rationem. Quod autē aliquis amittat opinionem, nullo iſtorum contingente, eſt impoſſibile. Quod tamen contingeret in propoſito. Aliud autem, quod oportet dicere, ſi primum non dicatur, eſt quod aliquis retineat cum falſa opiniune, verā opinionem. Et ſic ſi ipſa apparitio eſt ipſa opinio (quod neceſſe eſt ponere, ſi phantaſia eſt opinio) ſequitur quòd eadem apparitio ſit vera & falſa. Sed oportet ſi vera falſa facta eſt, & non ſit vera, quòd res {tranſcendens} idest tranſmutata ab eo quod prius erat, lateat opinantem, quia ſi non lateret eum, ſimul cum mutatione rei, mutaretur opinio, & nō eſſet eius opinio falſa. Hoc autem adiunxit ad exponendum quod prius dixerat de ſaluatione rei. Concludit ergo ꝙ phantaſia neque eſt quid prædictorum quatuor, neque eſt compoſitum ex his.

LECTIO VI.

Phantaſiam eſſe motum factum à ſenſu ſecundum actum oſtēditur: item phantaſia nonnunquam vera, nonnunquam falſa, & cur phantaſia dicatur, & quamobrem animalia ſecundum ipſam agere dicantur exponit.

VErum quoniam fieri poteſt, vt aliud moueatur ab eo ipſo quod motum eſt. Imaginatio verò motio quædam eſſe videtur, & non fieri ſine ſenſu, ſed ſentientibus, & eorum etiam eſſe, quorum eſt ſenſus, fit autem vt motus oriatur à ſenſu iam actu, quem quidem neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilem eſſe, imaginatio motio hæc eſt profecto, quæ neque ſine ſenſu nonnullum eſſe, neque competere non ſentientibus poteſt, atque multa per ipſam id agere, patique poteſt, quod ipſam habet, & inſuper & veram, & falſam eſſe,

Sed quoniam accidit moto hoc, moueri alterum ab hoc: phantaſia autem motus quidam videtur eſſe, & non ſine ſenſu fieri, ſed in his quæ ſentiunt, & eorum quorum ſenſus eſt. Eſt autem motum fieri ab actu ſenſus. Et hunc ſimilem neceſſe eſt eſſe ſenſui, erit vtique phantaſia ipſa motus, qui non ſine ſenſu contingens eſſe, neque non ſentientibus ineſſe poteſt, & multa eſt ſecundum ipſam facere & pati habens, & eſſe veram & falſam. Te. cō.160. Te. cō 161.

Poſtquam Philoſophus oſtendit quòd phantaſia nō eſt aliquid illorum quatuor, quæ ab antiquis ad cognitionem pertinere ponebantur, hic inquirit quid ſit phātaſia. Et diuidit in partes duas. In prima oſtendit quid ſit phantaſia. In ſecunda aſsignat rationem eorum, quę ad phantaſiam pertinent, ibi. {Hoc autem accidit.} Ad inueſtigandum quid ſit phantaſia hoc modo procedit. Primo enim proponit, quòd ſi aliquid eſt motum, contingit quòd ab eodem aliquid aliud moueatur. Oſtenſum eſt enim in 8. Phyſi. quòd eſt duplex mouens, ſcilicet mouens immobile, & mouens motum, quod ſcilicet mouet, eo quod mouetur. Deinde ponit, quòd phātaſia eſt quidam motus. Sicuti enim ſentiens mouetur à ſenſibilibus, ita in phantaſiando mouetur à quibuſdam apparentibus, quæ dicuntur phantaſmata. Vlterius ponit affinitatem, quam habet phantaſia ad ſenſum, quia phantaſia non poteſt fieri ſine ſenſu, ſed eſt tantum in habentibus ſenſum, ſcilicet in animalibus, & eſt illorum tantum, quorum eſt ſenſus, ſcilicet illorum quę ſentiuntur. Ea enim, quæ ſunt intelligibilia tantum non cadunt in phantaſiam. Deinde proponit quod ab actu ſenſus contigit quendam motum fieri. Quod quidem fit manifeſtum ex eo, quod primo proponebatur ſcilicet quod ab eo quod eſt motum, contingit moueri alterum. Senſus autem ſecundum actum fit, ex eo ꝙ mouetur à ſenſibilibus, vnde relinquitur, quòd à ſenſu ſecundum actum cauſetur aliquis motus. Ex quo etiam manifeſtum eſt, quia motus cauſatur ab actu ſenſus, neceſſe eſt quòd ſit ſimilis ſenſui, quia omne agens agit ſimile ſibi. Vnde & illud, quod mouet inquantum mouetur, cauſat motum ſimilem motui quo ipſum mouetur. Ex omnibus autem his concludit, quòd phantaſia ſit quidam motus cauſatus à ſenſu ſecundum actum qui quidem motus non eſt ſine ſenſu, neque poteſt ineſſe his quæ non ſentiunt. Quia ſi aliquis motus fit à ſenſu ſm actum, ſimilis eſt motui ſenſus, & nihil aliud niſi phantaſia inuenitur eſſe tale. Relinquitur ergo ꝙ phantaſia erit huiuſmodi motus. Et ex hoc ꝙ eſt motus cauſatus à ſenſu ſimilis ei, ſequitur ꝙ continget habentem phantaſiam, multa agere & pati ſecūdum eam. Et contingit eſſe veram & falſam, vt ſtatim oſtenditur. Deinde cum dicit.

Atque id propterea fit, quòd ſenſus quidem propriorum, eſt verus, aut raro admodum ſuſcipit falſitatem. At eſt ſenſus eius etiam rei, cui propria ſenſibilia accidunt, vbi iam fit vt ipſe ſit falſus. Nam non eſt falſus, ſi album dixerit eſſe. Sed ſi album, hoc aut illud eſſe. Eſt præterea communium ſenſus, quæ quidem, perinde atque propria, ijs accidunt, quæ ſunt per accidens ſenſibilia. Dico autem motum, & magnitudinem, quæ vt patet, accidunt ſenſibilibus, circa quæ maxime error, deceptioque fieri ſenſus poteſt. Motus igitur iſte qui fit à triplici tali ſenſu, differentiam ob idipſum mirum habebit, atque primus quidem, cum operatio ſenſus adeſt, eſt verus. Cæteri verò falſi etiam eſſe poſſunt, ea præſente atque abſente, præſertim cum à ſenſu longe ſenſibile diſtat. Si igitur nihil aliud præter imaginationē, habeat ea Circa quæ ſenſus ſit verus ſit verus aut falſus. Phantaſia diffinitio.

quæ

quę dicta ſunt. Sitq; idipsũ quod diximus. ipſa imaginatio motus is eſt profecto, qui ſit à ſenſu iam operante.

Hoc autem accidit propter hoc, quòd ſenſus quidem propriorum eſt verus, aut quàm pauciſſimum habet falſum. Secundo autem eſt eius, cui & hæc accidunt & hic iam contingit mentiri. Quod enim album, non mentitur. Si autem hoc, aliud & aliud mentitur. Tertio autem communium, & conſequentium accidentia, quibus inſunt propria. Dico autem vt motus, & magnitudo, accidunt ſenſibilibus, circa quæ eſt maxime iam decipi ſecundum ſenſum. Motus aũt ab actu factus, differt à ſenſu qui ab his tribus ſenſibus. Et primus quidem præſente ſenſu verus, alij autem & præſente & abſente, erunt vtique falſi, & maxime cum procul ſit ſenſibile. Si igitur nihil aliud habet ea quæ dicta ſunt, niſi phantaſia, hoc autem eſt quod dictum eſt, phantaſia vtique erit motus à ſenſu ſecundum actum factus.

Aſsignat rationem eorum, quæ conueniunt phantaſiæ, per ea quæ dicta ſunt. Et circa hoc tria facit. Primo aſsignat cauſam eius quod dixerat, quòd phantaſia quandoque ſit vera & quandoque falſa. Secundo aſsignat cauſam huius nominis. ibi. § Quoniam autẽ viſus § Tertio aſsignat cauſam eius, quod dixerat, quòd animalia multa agunt ſecundum phantaſiam. ibi. § Et quoniam immanent. § Dicit ergo primo quòd hoc ſcilicet phantaſiam eſſe quandoque veram, & quandoque falſam, accidit propter hoc quod dicetur, quia ſcilicet ſenſus à cuius actu cauſatur phantaſia, diuerſimode ſe habet ad veritatem & falſitatem, ſecundum quòd comparatur ad diuerſa. Nam primo quidem circa propria ſenſibilia ſemper verus eſt, aut modicum habet de falſitate. Sicut enim potentię naturales non deficiunt in proprijs operationibus, niſi in minori parte, propter aliquam corruptionem, ſic etiam ſenſus non deficiunt à vero iudicio propriorũ ſenſibilium, niſi in minori parte, propter aliquam corruptionem organi, vt apparet in febricitantibus, quibus propter indiſpoſitionem linguę dulcia amara eſſe videntur. Secundo autem ſenſus eſt circa ſenſibilia per accidens, & hic iam decipitur ſenſus. Quod enim album ſit quod videtur, non mentitur ſenſus, ſed ſi album ſit hoc, aut illud, puta vel nix, vel farina vel aliquid huiuſmodi, hic iam cõtingit mentiri ſenſum, & maxime à remotis. Tertio ſenſus eſt ſenſibilium communium, quę conſequuntur ſubiecta in quibus ſunt accidentia, quæ ſunt ſenſibilia propria, ſicut magnitudo & motus, quæ ſunt ſenſibilia communia accidunt ſenſibilibus corporibus. Et circa huiuſmodi maxime eſt deceptio, quia iudicium de his variatur ſecundum diuerſitatem diſtantiæ. Nam quod à remotiori videtur, minus videtur. Motus autem phantaſiæ qui eſt factus ab actu ſenſus, differt ab illis tribus ſenſibus id eſt actibus ſenſus, ſicut effectus differt à cauſa. Et propter hoc etiam, quia effectus eſt debilior cauſa, & quanto magis aliquid elongatur à primo agente, tãto minus recipit de virtute & ſimilitudine eius, ideo in phantaſia facilius adhuc, quàm in ſenſu poteſt incidere falſitas, quæ cõſiſtit in diſsimilitudine ſenſus ad ſenſibile. Tunc enim eſt falſus ſenſus quando aliter recipitur forma ſenſibilis in ſenſu, quàm ſit in ſenſibili. Et dico aliter ſecundum ſpeciem, non ſecundum materiam puta ſi ſapor dulcis recipiatur in lingua ſecundum amaritudinem, ſecundum verò materiam ſemper aliter recipit ſenſus, quàm habeat ſenſibile. Omnis igitur motus phantaſiæ qui ſit à motu propriorum ſenſibilium, eſt verus, vt in pluribus. Et hoc dico quantum ad præſentiam ſenſibilis, quando motus phantaſiæ eſt ſimul cum motu ſenſus. Sed quando motus phantaſiæ eſt in abſentia ſenſus, tunc etiam circa propria ſenſibilia contingit decipi. Imaginatur enim quandoque abſentia vt alba, licet ſint nigra. Sed alij motus phãtaſię, qui cauſantur à ſenſu ſenſibilium per accidens, & à ſenſu ſenſibilium communium, poſſunt eſſe falſi, ſiue ſit præſens ſenſibile, ſiue non. Sed magis ſunt falſi in abſentia ſenſibilis, quam ſunt quando procul. Ex hac autem ratione aſsignata, concludit vlterius principale propoſitum dicens, quòd ſi ea quæ dicta ſunt, non conueniunt niſi phantaſiæ, & phantaſia habet quod dictum eſt, relinquitur quòd phantaſia ſit motus à ſenſu factus in actu. Vlterius autem quòd iſte motus aliam potentiam requirat, quàm ſenſitiuam Ariſtote. hoc non determinat. Sed videtur quod cum ſecũdum diuerſitatem actuum diſtinguantur potentiæ & diuerſitas motus requirat diuerſa mobilia, quia quod mouetur, non mouet ſeipſum, ſed alterum, neceſſarium videtur quod ſit alia potentia phantaſtica, ſiue imaginatiua à ſenſu. Deinde cum dicit.

Cum autem viſus maxime ſit ſenſus, hinc eſt quod nomen imaginatio ab lumine ſumpſit, phantaſiaque dicitur quia ſine lumine viſio fieri nequit. phãtaſię ety mologia.

Quoniam autem viſus maxime ſenſus eſt, & nomen à lumine accepit, quoniam ſine lumine non eſt videre.

Aſsignat cauſam huius nominis. Circa quod ſciendum eſt, quod phos in græco, idem eſt quod lux, & inde venit phanos quod eſt apparitio, vel illuminatio, & phantaſia. Dicit ergo quòd viſus eſt præcipuus inter alios ſenſus, eo quod eſt ſpiritualior vt ſupra oſtenſum eſt, & plurium cognoſcitiuus: ideo phantaſia quæ cauſatur à ſenſu ſecundum actum, accepit nomen à lumine, ſine quo non eſt videre, vt ſupra dictum eſt. Deinde cum dicit. Lectio. 6. Supra text. cõm. 70. & tex. cõ 73.

At quia imaginationes immanent ſenſibuſque ſimiles ſunt, ideo per ipſas animalia, beſtiæ inquam, atque homines multa agunt. Illæ, quia mentis ſunt (vt patet) expertes. Homines quia mens perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel ſomno ſubmergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum ſit haſtenus. Satis enim quidnam ipſa ſit, & cur ſit, hiſce quæ iam dicta ſunt explicauimus.

Et quoniam immanent, & ſimiles ſunt ſenſibus, multa ſecundum ipſas operãtur animalia. Alia quidem, quia non habent intellectum, vt beſtię. Alia vero ex velamento intellectus, aliquando paſſione, aut ęgritudine, aut ſomno vt homines. De phantaſia igitur quid eſt; & propter quid eſt, dictum ſit in tantum.

Oſtendit cauſam, quare animalia agunt, & patiuntur ſecundum phantaſiam. & dicit, quod phantaſiæ § immanent, § id eſt perſeuerant, etiam abeuntibus ſenſibilibus, & ſunt ſimiles ſenſibus ſecundum actum. Vnde ſicut ſenſus ſecundum actum mouet appetitum ad præſentiam ſenſibilis, ita & phantaſiæ in abſentia ſenſibilis. Et propter hoc dicit quòd animalia multa operantur ſecundum phantaſias. Sed hoc contingit propter defectum intellectus, quia cum intellectus adeſt, quia eſt ſuperior, eius iudicium præualet ad agendum. Vnde quando intellectus non dominatur, agunt animalia ſecundum phantaſiam. Alia quidem, quia omnino non habent intellectum, ſicut beſtiæ, alia verò, quia habent intellectum velatum, ſicut homines. Quod contingit tripliciter. Quandoque quidem ex aliqua paſsione iræ, aut concupiſcentiæ vel timoris, aut aliquid huiuſmodi. Quandoque autem accidit ex aliqua infirmitate, ſicut patet in phreneticis vel furioſis. Quandoque autem in ſomno, ſicut accidit in dormientibus. Ex iſtis enim cauſis contingit quòd intellectus non præualet phãtaſiæ, vnde homo ſequitur apprehen

lionem phantaſticam, quaſi veram. Vltimo concludit de phãtaſia, ꝙ dictum eſt quid ſit, & quæ ſit eius cauſa.

LECTIO VII

Quanquam intelligere ſit ſicut ſentire, intellectum tñ eſſe omnino diſtinctum à ſenſu probat, eumque omnino incorporeũ & immixtũ, & impaſſibilem, differenter tamen à ſenſu, declarat: quòd idem non ſit ſubſtantia ſeparata demonſtrat.

DE animæ autem ea parte qua cognoſcit atque ſapit ſiue ſit ſeparabilis, ſiue non ſeparabilis magnitudine, ſed ratione, conſiderandum deinceps eſt, quam differentiam habet, quoque pacto tandem ſit intelligere.

Tex. cõ. 1. *De parte autem animæ, qua cognoſcit anima & ſapit, ſiue ſeparabili exiſtente, ſiue non ſeparabili ſecundum magnitudinem, ſed ſecundum rationem, conſiderandum quam habet differentiam, & quomodo tandem ſit ipſum intelligere.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de parte animę ſenſitiua, & oſtendit etiam quod ſentire & intelligere non ſunt idem, hic incipit determinare de parte animę intellectiua. Et diuiditur in partes duas, In prima determinat de parte animæ intellectiua. In ſecunda, ex his quę determinata ſunt de ſenſu & intellectu, oſtendit quid ſit de anima ſentiendum ibi.§ Nunc autem de anima. § Prima diuiditur in partes duas. In prima determinat de intellectu. In ſecunda comparat ipſum ad ſenſum. ibi. § Videtur autem ſenſibile. § Prima diuiditur in
Tex. cõ. 37. duas. In prima determinat de intellectu. In ſecunda de
Lib. 3. 12. operatione eius. ibi §Indiuiſibilium. Prima diuiditur in tres. In prima determinat de intellectu poſsibili. In ſecunda de intellectu agente. ibi. §Quoniam autem ſicut in omni. §In tertia de intellectu in actu. ibi §Idem autem eſt ſecũdum actum. §Circa primum tria facit. In prima determinat de intellectu poſsibili. In ſecunda de obiecto eius. ibi §Quoniam autem aliud. § In tertia mouet dubitationem circa prædeterminata. ibi. § Dubitabit autem aliquis. §Circa primum duo facit. Primo oſtendit naturam intellectus poſsibilis. Secundo oſtẽdit quo modo reducatur in actum. ibi. §Cum autem ſic fiat ſingula. § Circa primum duo facit. Primo oſtendit de quo eſt intentio, Secundo oſtendit propoſitum. ibi. §Si igitur eſt intelligere. § Dicit ergo, quòd, poſtquam determinatum eſt de parte animæ ſenſitiua, & oſtenſum eſt quod ſapere & intelligere nõ eſt idem quod ſentire, cõſiderandum eſt nunc de parte animę §qua cognoſcit anima § id eſt intelligit, § & ſapit. Supra autem dictum eſt,
Quomodo differat ſapere & intelligere ſupra tex, 152. quod, differentia eſt inter ſapere & intelligere. Nam ſapere pertinet ad iudicium intellectus, intelligere autẽ ad eius apprehenſionem. Circa hanc autem partem aliquid eſt quod prætermittit, de quo erat apud antiquos dubium. Vtrum ſcilicet hæc pars animæ ſit ſeparabilis ab alijs partibus animæ ſubiecto, ſiue non ſit ſeparabilis ſubiecto, ſed ratione tantum. Intelligit autem eſſe ſeparabile ſubiecto, per hoc quod dicit eſſe ſeparabile ſecundum magnitudinem, propter Platonem, qui ponens partes animæ ſubiecto abinuicem ſeparatas, attribuit eis organa in diuerſis partibus corporis. Hoc eſt ergo quod præmittit. Sed duo ſunt quæ inquirere intendit. Quorum primum eſt. Si ſit ſeparabilis ſecundum rationem hæc pars animæ ab alijs, quam differentiam habet ad alias. et quia proprietas potẽtiæ ex qualitate actus cognoſcitur. Secundum, quod inquirere intendit eſt §quomodo ſit ipſum intelligere. §id eſt quo operatio intellectualis compleatur. Deinde cum dicit.

Intellectus eſt quodam mõ ſenſui ſimilis. *Si igitur ipſum intelligere ſit vt ſentire, aut pati quoddam erit ab ipſo intelligibili, aut aliquid aliud tale. Vacare igitur ipſa paſſione, ſed formæ ſuſceptiuum eſſe oportet & potẽtia talem, ſed non illam eſſe, & ſimilitudinem ſubire cum ſenſu, vt quemadmodum ſeſe habet ad ſenſibilia ſenſus, ſic ſe ſe habet ad intelligibilia, intellectus.*

Si igitur eſt intelligere, ſicut ſentire, aut pati quoddam erit ab intelligibili, aut aliquid huiuſmodi alterum. Impaſſibilem ergo oportet eſſe, ſuſceptiuum autẽ ſpeciei, & potentia tale, ſed non hoc & ſimiliter ſe habet, ſicut ſenſitiuum ad ſenſibilia, ſic intellectiuum ad intelligibilia, Tex. cõm. 2. Tex. cõm. 3.

Oſtendit propoſitum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit ſimilitudinem intellectus ad ſenſum. Secũdo ex huiuſmodi ſimilitudine concludit naturam intellectus poſsibilis ibi §neceſſe eſt itaque§ Tertio oſtendit, ex his quę de intellectu probauerat, differentiam inter intellectum & ſenſum. ibi. §Quoniam aũt non ſimilis.§ Primo igitur ex huiuſmodi ſuppoſitione procedit ad propoſitum oſtendendum quòd intelligere eſt ſimile ei quod eſt ſentire. Quæ quidem ſimilitudo ex hoc manifeſta eſt, ꝙ ſicut ſentire eſt quoddam cognoſcere, & ſentimus quandoque quidem in potẽtia, quãdoque autem in actu, ſic & intelligere cognoſcere quoddam eſt, quandoque in actu. Ex hoc autem ſequitur, quod cum ſentire ſit quoddã pati à ſenſibili, aut aliquid ſimile paſſioni, quod intelligere ſit vel pati aliquid ab intelligibili, vel aliquid alterum hmõi, ſimile ſcilicet paſsioni. Horum autem duorum ſm verius eſt. Nam ſentire, vt ſu- Lectio. 10. Tex. cõ. 14.
pra in ſecundo dictum eſt, non proprie pati eſt Patitur enim proprie aliquid à contrario. Sed aliquid habet ſimile paſsioni, inquãtum ſenſus eſt in potẽtia ad ſenſibile, & eſt ſuſceptiuus ſenſibilium. ergo, ſi intelligere eſt ſimile ei, quod eſt ſentire, & partẽ intellectiuam oportet eſſe impaſsibilem, paſsione proprie accepta, ſed oportet ꝙ habeat aliquid ſimile paſſibilitati: quia oportet huiuſmodi partem eſſe ſuſceptiuam ſpeciei intelligibilis, & ꝙ ſit in potentia ad huiuſmodi ſpeciem, ſed non ſit hoc in actu. Et ſic oportet, ꝙ ſicut ſe habet ſenſitiuum ad ſenſibilia, ſimiliter ſe habeat intellectiuum ad intelligibilia, quia vtrunque eſt in potentia ad ſuum obiectum, & eſt ſuſceptiuum eius. Deinde cum dicit.

Quare neceſſe eſt, ipſum cum vniuerſa intelligat, non mixtum eſſe: ſicut Anaxagoras dixit, vt ſuperet atque vincat id eſt vt cognoſcat, atque percipiat. Alienum nanque cum apparet iuxta, prohibet atque ſeiungit. Quo ſit, vt neque vlla ſit ipſius natura, niſi ea ſolum, qua poſſibilis eſt. Is igitur, qui intellectus animæ nuncupatur (dico autem nunc eum quo ratiocinatur anima & exiſtimat) nihil eſt actu prorſus eorum, quæ ſunt antea quam intelligat. Natura Intellectus eſt ꝙ nihil ſit actu eorum, quæ intelligit.

Neceſſe eſt itaque, quoniam omnia intelligit, immixtum eſſe ſicut ait Anaxagoras, vt imperet. Hoc aũt eſt, vt cognoſcat. Intus apparens enim prohibebit extraneum, & obſtruet. Quare neque ipſius eſſe naturam neque vnam, niſi hanc quòd poſſibilis ſit. Vocatus itaque animæ intellectus, dico autem intellectum, quo opinatur & intelligit anima, nihil eſt actu eorum, quæ ſunt, ante intelligere. Tex. cõm 4. Tex. cõm. 5.

Ex premiſsis oſtendit naturam intellectus poſsibilis. Et circa hoc duo facit. Primo oſtẽdit, quòd intellectus poſsibilis non eſt aliquid corporeum, vel cõmixtum ex rebus corporalibus. Secundo oſtendit quod non habet organum corporale. ibi. § Vnde neque miſceri eſt § Conſiderandum eſt ergo circa primum, quòd antiqui de intellectu dupliciter opinati ſunt. Quidam enim poſuerunt, ꝙ intellectus erat compoſitus ex principijs omnium ad hoc, ꝙ cognoſceret omnia, & hanc ſupra dixit eſſe opinionem Empe. Anaxagoras vero dixit intellectum eſſe ſimplicẽ & immixtum, & nulli rerum corporalium habere aliquid commune. Ex eo ergo quod dictum eſt, quòd intellectus non eſt actu intelligens, ſed potentia tantum, cõcludit ꝙ neceſſe eſt intellectum Duplex antiquorum de intellectu opinio, Lib. 5. Lectioi

propter

propter hoc quòd intelligit omnia in potẽtia, non eſſe mixtum ex rebus corporalibus, ſicut Empedo. poſuit, ſed eſſe immixtũ ſicut dixit Anaxago. Et quidem Anaxago. hoc dixit hac ratione motus, quia poſuit intellectum eſſe principium totius motus, à quo omnia mouentur ſecundum eius imperium. Si autem eſſet mixtus ex naturis corporalibus, vel haberet aliquam earum determinate, nõ poſſet omnia mouere ſuo imperio, qui determinaretur ad vnum. Et hoc eſt quod dicit ꝙ Anaxago. poſuit intellectum eſſe immixtum {vt imperet} id eſt vt ſuo imperio omnia moueat. Sed quia nos nunc non loquimur de intellectu, qui omnia mouet, ſed de intellectu quo anima intelligit, illud medium non eſt opportunum ad oſtendendum intellectum eſſe immixtum, ſed oportet aliud medium accipere ad illud oſtendendum, ex hoc ſcilicet quòd intellectus omnia cognoſcit. Et hoc eſt quod addit {hoc autẽ eſt vt cognoſcat} quaſi dicat ſicut Anaxago. poſuit intellectũ eſſe immixtum ad hoc vt imperet, ita oportet nos ponere intellectum eſſe immixtum ad hoc vt cognoſcat. Quod quidem tali ratione apparet. Omne enim, quod eſt in potentia ad aliquid & receptiuum eius, caret eo ad quod eſt in potentia & cuius eſt receptiuum. ſicut pupilla, quæ eſt in potentia ad colores, receptiua ipſorum, eſt carens omni colore: ſed intellectus noſter ſic intelligit intelligibilia, quod eſt in potentia ad ea & ſuſceptiuus eorum, ſicut ſenſus ſenſibilium: ergo caret omnibus illis rebus quas natus eſt intelligere. Cum igitur intellectus noſter natus ſit intelligere omnes res ſenſibiles & corporales, neceſſe eſt quod careat omni natura corporali; ſicut ſenſus viſus caret omni colore, propter hoc quod eſt cognoſcitiuus coloris. Si enim haberet aliquem colorem, ille color prohiberet videre alios colores. Sicut lingua febricitãtis, quæ habet aliquem humorem amarum, non poteſt recipere dulcem ſaporem. Sic etiam intellectus ſi haberet aliquam naturam determinatam, illa natura connaturalis ſibi prohiberet eum à cognitione aliarum naturarũ. Et hoc eſt quod dicit. {Intus apparens.n. prohibebit cognoſcere extraneum & obſtruet,} id eſt impediet intellectũ, & quodammodo velabit & cõcludet ab inſpectione aliorum. Et appellat intus apparens aliquid intrinſecum cõnaturale intellectui, quod dum ei apparet ſemper impeditur intellectus ab intelligendo alia. ſicut ſi diceremus ꝙ humor amarus eſſet intus apparens linguæ febricitantis. Cõcludit autem ex hoc ꝙ non contingit naturam intellectus eſſe {neque vnam,} id eſt nullam determinatam ſed hãc ſolam naturam habet, quod eſt poſsibilis reſpectu omnium. Et hoc quidẽ contingit intellectui, quia non eſt cognoſcitiuus tm vnius generis ſenſibilium, ſicut viſus vel auditus, vel omnium qualitatum & accidẽtium ſenſibilium communium vel propriorum, ſed vniuerſaliter totius naturæ ſenſibilis. Vnde ſicut viſus caret quodam genere ſenſibilium, ita oportet quod intellectus careat tota natura ſenſibili. Ex hoc autem vlterius concludit, quod ille, qui vocatur intellectus animę, nihil eſt in actu eorũ, quæ ſunt ante intelligere, quod eſt contrariũ ei, quod antiqui ponebant. Dicebant.n. eum, ad hoc qđ cognoſceret omnia, eſſe cõpoſitum ex omnibus. Si autem eſſet cognoſcitiuus omnium, quia haberet in ſe omnia, eſſet ſemper intellectus in actu & nunquam in potentia, ſicut ſupra dixit de ſenſu, quod ſi eſſet compoſitus ex ſenſibilibus, non indigeret ſenſibilibus exterioribus ad ſentiendũ. Et ne quis crederet, quod eſſet hoc verum de quolibet intellectu, quod ſit in potentia ad ſua intelligibilia, antequam intelligat, interponit quod nunc loquitur de intellectu quo anima opinatur, & intelligit. Et hoc dicit, vt præſeruet ſe ab intellectu diuino, qui non eſt in potentia, ſed quodammodo intellectus omniũ. De quo intellectu Anaxa. dixit, quod eſt immixtus vt imperet. Deinde cum dicit.

Quo circa neque cum corpore mixtum ipſum eſſe, conſentaneum eſt rationi. Qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & inſtrumentum aliquod ipſius eſſet profecto ſicut eſt ſenſus. Nunc autem ipſius nullum prorſus eſt inſtrumentum. Intellectu ab omni corporeo organo abſtractus ei.

Vnde neque miſceri, eſt rationabile, ipſum corpori. Qualis enim aliquis vtique & eſſet, aut calefactus aut frigidus & erit organum aliquod, ſicut ſenſitiuo, nunc autem nullum eſt.

Oſtendit quod intellectus non habet organum corporale. Et primo oſtendit propoſitum. Secũdo adaptat ad hoc quoddam dictum antiquorum. ibi {Et bene iam.} Dicit ergo primo concludens ex prædictis, quod ſi intellectus noſter ad hoc qđ cognoſcat omnia, oportet quod non habeat naturam aliquam determinatam ex naturis rerum corporalium, quas cognoſcit, eodem modo rationabile eſt quod non {miſceatur corpori,} id eſt quod nõ habeat aliquod organum corporale, ſicut habet pars animę ſenſitiua, quia ſi erit aliquod organum corporale intellectui, ſicut eſt parti ſenſitiuæ, ſequetur quod habeat aliquam naturam determinatam ex naturis rerum ſenſibilium. Et hoc eſt quod dicit {qualis enim aliquis vtique fiet} .i. aliquam qualitatẽ ſenſibilem habens, vt ſcilicet ſit actu calidus aut frigidus Manifeſtum eſt enim quod potentia animæ, quæ eſt actus alicuius organi, conformatur illi organo; ſicut actus ſuſceptibili. Neq; refert quantũ ad actũ potentię, vtrum ipſa potentia habeat aliquã qualitatẽ ſenſibilem determinatam aut organum, aut actus non potẽtiæ ſit ſolum; ſed compoſiti ex potentia & organo corporeo. Similiter enim impeditur viſio oculorum ſi potentia viſiua haberet colorem determinatum ſiue pupilla. Et ideo dicit quod eiuſdem rationis eſt ponere quod intellectus non habeat organum corporale, & quod non habeat aliquam naturam corpoream determinatam. Et ideo ſubdit quod nullum eſt organum intellectiuæ partis ſicut eſt ſenſitiuæ. Deinde cum dicit.

Atque bene, recteque cenſent, qui formarum locum animam inquiunt eſſe. Attamen neque tota eſt locus ſed intellectiua, neque eſt actu ſed potentia formæ,

Et bene iam dicentes ſunt, animam eſſe locum ſpecierum, niſi quod non tota, ſed intellectiua, neque actu, ſed potentia ſpecies.

Adaptat quod dictum eſt, opinioni antiquorum, & dicit, quod ex quo pars intellectiua non habet organũ ſicut pars ſenſitiua, iam poteſt verificari dictũ illorũ, qui dixerunt, quòd anima eſt locus ſpecierum: quod per ſimilitudinem dicitur, eo quod eſt ſpecierum receptiua. Quod quidem non verum eſſet, ſi quælibet pars animæ haberet organum, quia iam ſpecies non reciperentur in anima ſola, ſed in coiuncto. Non enim viſus ſolum eſt ſuſceptiuus ſpecierum, ſed oculus. & ideo nõ dicendum eſt, quod tota anima ſit locus ſpecierum, ſed ſolum pars intellectiua, quæ organum non habet. Nec ita eſt locus ſpecierum, quod habeat actu ſpecies, ſed potentia tantum. Deinde cum dicit.

Atqui paſſionis vacuitatem non ſimilem eſſe ſenſitiui, atque intellectiui, patet in ſenſuum inſtrumẽtis atque in ipſo ſenſu. Senſus enim ex vehementer ſenſibili ſentire non poteſt. Auditus namque nõ audit ſonum poſt magnos ſonos & viſus non videt, neque odoratus olfacit, poſt vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto, non minus ſine, ſed magis percipit, intelligitque inferiora. Senſitiuum enim non eſt ſine corpore, at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis. Intellectus eſt impaſsibilis per ſe & per accidens, ſenſus autẽ eſt paſſibilis per accidens.

Quod autem non ſimilis ſit impaſſibilitas ſenſitiui & intellectiui, manifeſtum eſt ex organis & ſenſu. Senſus enim nõ poteſt ſentire ex valde ſenſibili, vt ſonum ex ma Tex. cõ.

gis ſonos, neque fortibus odoribus, & coloribus, neque videre, neque odorare. Sed intellectus cum intelligit aliquod valde intelligibile, non minus intelligit infima, ſed magis. Senſitiuum enim non ſine corpore eſt. Intellectus autem ſeparatus.

Liber 3. Lect. 10. Te. cō. 8.

Oſtendit differentiam inter intellectum & ſenſum, quantum ad impaſsibilitatem. Dictum eſt enim ſupra, quod ſicut ſentire non eſt pati paſsione proprie accepta, ita nec intelligere. Et ex hoc ſupra concluſit, quod intellectus erat impaſsibilis. Ne ergo aliquis crederet, quod in eodem gradu impaſsibilitatis eſſet ſenſus & intellectus ſubiungit hoc, quod non eſt ſimilis impaſsibilitas ſenſitiui & intellectiui. Senſus enim licet non patiatur à ſenſibili, paſsione proprie accepta, patitur tamen per accidens, inquantum organi proportio corrumpitur ab excellenti ſenſibili. Sed de intellectu, hoc accidere non poteſt, cum organo careat. vnde nec per ſe, nec per accidés paſsibilis eſt. Et hoc eſt quod dicit, quod diſsimilitudo impaſsibilitatis ſenſitiui & intellectiui manifeſta eſt ex organo, & ſenſu, quia ſenſus efficitur impotens ad ſentiendum, ex valde ſenſibili, ſicut auditus non poteſt audire ſonum, propter hoc quod motus eſt ex magnis ſonis, neque viſus poteſt videre, neque olfactus odorare ex eo quod hi ſenſus moti ſunt prius ex fortibus odoribus & coloribus corrumpentibus organum. Sed intellectus, quia non habet organum corporeum, quod corrumpi poſsit ob excellentiam proprij obiecti, cum intelligit aliquid valde intelligibile, non minus poſtea intelligit infima, ſed magis. & idem accideret de ſenſu, ſi non haberet organum corporale. Debilitatur tamen

Supra. tex. 150.

intellectus ex læſione alicuius organi corporalis indirecte, inquantum ad eius operationem requiritur operatio ſenſus habentis organum. cauſa igitur diuerſitatis, eſt: quia ſenſitiuum non eſt ſine corpore, ſed intellectus eſt ſeparatus. Ex his autem, quæ dicuntur, apparet falſitas opinionis illorum, qui dixerunt, quod intellectus eſt vis imaginatiua, vel aliqua præparatio in natura huma-

Error quorundā de intellectu humano.

ni, conſequens corporis complexionem. Sed horum occaſione verborum, quidam inuenium decepti ſunt, vt ponerent intellectum poſsibilem eſſe à corpore ſeparatum, ſicut vna de ſubſtantijs ſeparatis. Quod quidem omnino impoſsibile eſt. Manifeſtū eſt enim, quod hic homo intelligit. Si enim hoc negetur, tunc dicens hanc opinionem non intelligit, aliquid & ideo non eſt audiendus. ſi autem intelligit, oportet quod aliquo formaliter intelligat. Hic autem eſt intellectus poſsibilis, de quo Philoſophus dicit. } Dico autem intellectum quo intelligit, & opinatur anima. } Intellectus ergo poſsibilis eſt, quo hic homo formaliter loquendo, intelligit. Illud autem, quo aliquid operatur, ſicut actiuo principio, poteſt ſecundum eſſe ſeparari ab eo quod operatur. vt ſi dicamus, quod balliuus operatur per regem, quia rex mouet eum ad operandum. Sed impoſsibile eſt illud, quo aliquid operatur formaliter, ſeparari ab eo ſecundum eſſe. Quod ideo eſt, quia nihil agit niſi ſecundum quod eſt actu. ſic igitur aliquid formaliter operatur per aliquid, ſi cum eo fit actu. Nō autem fit aliquid cum aliquo, ens actu, ſi ſit ſeparatū ab eo ſecundū eſſe.

Com. Auer.

Vnde impoſsibile eſt quod illud, quo aliquid agit formaliter, ſit ſeparatum ab eo ſecūdum eſſe. Ideo hoc cōſiderantes adinuentores huius opinionis, conati ſunt adinuenire aliquem modum, quo illa ſubſtantia ſeparata, quem intellectum poſsibilem dicunt, continuetur & vniatur nobiſcum, vt ſic eius intelligere ſit noſtrum forma intelligere. Dicunt. n. qd ſpecies intelligibilis eſt intellectus poſsibilis. Per eam enim fit in actu. Huiuſmodi autem ſpeciei ſubiectum eſt quoddam phantaſma, quod eſt in nobis. Sic igitur dicunt intellectum

Auerſ ſigmentū euertitur primo.

poſsibilem copulari nobiſcum per formam ſuam Sed hoc quod dictum eſt, nullam omnino continuationem intellectus ad nos demonſtrat. Quod ſic patet. Intellectus enim poſsibilis nō eſt vnum cum intelligibili, niſi ſecundum quod intellectus eſt in actu, ſicut neque ſenſus eſt idem cum ſenſibili in potentia, vt ſupra habitum eſt Species igitur intelligibilis non eſt forma intellectus poſsibilis, niſi ſecundū qd eſt intelligibilis actu, non eſt autem intelligibilis actu, niſi ſecundum quod eſt à phantaſmatibus abſtracta & remota. Manifeſtum eſt igitur, quod ſecundū quod vnitur intellectui, eſt remota à phantaſmatibus. Non igitur intellectus per hoc

Sophiſma, quo Auerr. in hunc errorē pertractus eſt, diſſoluitur. Eliditur ad hāc rōnem reſponſio.

vnitur nobiſcum. Sed manifeſtum eſt, quod author huius poſitionis deceptus fuit per fallaciam accidentis, quaſi ſic arguens: Phantaſmata ſunt quodammodo vnum cum ſpecie intelligibili: ſpecies autem intelligibilis eſt vnum cum intellectu poſsibili: ergo intellectus poſsibilis vnitur phantaſmatibus. Manifeſtum eſt autem quod hic incidit fallacia accidentis, quia ſpecies intelligibilis ſecundum quòd eſt vnum cum intellectu poſsibili, eſt abſtracta à phantaſmatibus vt dictum eſt. Dato tamen quod per hunc modum ſit aliqua vnio intellectus poſsibilis ad nos, non tamen hæc vnio faceret nos intelligētes, ſed magis intellectos. Id enim, cuius ſimilitudo eſt ſpecies, in virtute aliqua cognoſcitiua exiſtens, non ex hoc fit cognoſcens, ſed cognitum. Non enim per hoc quod ſpecies quæ eſt in pupilla, eſt ſimilitudo coloris, qui eſt in pariete, color eſt videns, ſed magis eſt viſus. Per hoc igitur quod ſpecies intelligibilis, quæ eſt in intellectu poſsibili, eſt ſimilitudo quędam phantaſmatū, non ſequitur quod nos ſimus intelligentes, ſed quod nos, vel potius phātaſmata noſtra ſint intellecta ab illa ſubſtantia ſeparata. Sunt autem plura alia quæ contra hanc poſitionem dici poſſunt, quæ alibi diligētius pertractauimus. Sed hic hoc vnum ſufficiat, quod ad poſitionem hanc ſequitur, quod hic homo non intelligit.

2. cōtra. c. 59. & inde &c. 78.

Manifeſtum etiam eſt quod hæc poſitio contra intentionem Philoſophi eſt. Et primo quidem, quia Philoſophus hic inquirit de parte animæ. Sic enim hunc tractatum incipit. Vnde manifeſtum eſt quod intellectus

Secunda ratio.

poſsibilis, pars animæ eſt, & non ſubſtantia ſeparata. Item ex hoc quod ipſe procedit ad inquirendum de intellectu, ſiue ſit ſubiecto ſeparabilis ab alijs partibus animę, ſiue non. Vnde patet quod ſuus proceſſus ſtat, et ſi intellectus ſubiecto nō ſit ſeparabilis ab alijs partibus animę. Itē per hoc quod dicit quod intellectus eſt quo anima intelligit, Hæc. n. omnia oſtēdunt quod. Ariſt. nō

His rationibus fortiſsime cōcluditur Auerr.

dicit intellectum eſſe ſeparatum, ſicut ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ. Mirum eſt autem quomodo tam leuiter errauerunt, ex hoc quod dicit quod intellectus eſt ſeparatus, cū ex litera ſua, huius rei habeat intellectus. Dicit. n. ſeparatus intellectus, quia nō habet organum, ſicut ſenſus. Et hoc contingit ꝓpter hoc, quia anima humana propter ſuam nobilitatem ſupergreditur facultatem materiæ corporalis, & non poteſt totaliter includi ab ea. Vnde remanet ei aliqua actio, in qua materia corporalis non communicat. Et ꝓpter hoc potentia eius ad hanc actionem nō hēt organum corporale, & ſic eſt intellectus ſeparatus.

LECTIO VIII.

Quod nam ſit intellectus humani obiectum inquirit, concludens illud eſſe quidditatem rerum materialium: non autem ſpeciem intelligibilem aliquam.

Intellectus in actu factus ſeipſū intelligere poteſt

FActus autem vnumquodque, perinde atque is, qui dicitur actu ſciens: quod quidem tum accidit, cum ipſe per ſeipſum operari poteſt. Eſt quidem & tunc quodammodo potentia, ſed non perinde, vt erat antea quam didiciſſet, vel inueniſſet: atque tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt.

Tex. cō. 8.

Cum autem ſic ſingula fiat, vt ſciens, dicitur intellectus, qui ſecundum actum. Hoc autem confeſtim accidit cum poſſit operari per ſeipſum. Eſt igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen ſimiliter atque ante

a ddiſce-

addiſcere, aut inuenire, & ipſe autem ſeipſum tunc poteſt intelligere.

Poſtquam Philoſophus determinauit de intellectu poſſibili, qui eſt in potentia ad intelligibilia, hic oſtēdit quomodo in actum reducatur. Et primo oſtēdit quod intellectus aliquando fit in actu. Secundo oſtēdit quid ſit proprium obiectum eius, reſpectu cuius fit in actu. ibi §Quoniam autem aliud eſt magnitudo.§ Oſtendit igitur, quomodo intellectus in actum reducatur, dicens. Dictum eſt, quod anima intellectiua non eſt actu ipſę ſpecies, ſed in potentia tantum. § Cum autē ſic fiat ſingula, §idest ſic reducatur in actum ſpecierum intelligibilium, quemadmodum ſciens, idest habens ſcientiæ habitum, habet ſpecies in actu, & tunc dicitur intellectus, qui eſt ſecundum actum. Hoc autem accidit ſtatum, cum aliquis poteſt per ſeipſum operari operatione intellectus, quæ eſt ipſum intelligere, ſicut & quamlibet formam tunc aliquis in actu habet, quando poteſt operationem illius formæ explere. Scilicet tunc intellectus quodammodo' iis in actu quando habet ſpecies intelligibiles, ſicut ſciens habet habitum, eſt tamen & tunc quodammodo in potentia, non tamē eodem modo, ſicut prius erat in potentia, antequam ſcientiam acquireret, addiſcendo vel inueniendo. Nam antequā haberet habitum ſcientiæ, qui eſt primus actus, non poterat operari cum vellet, ſed oportebat quod ab altero reduceretur in actum, ſed quando iam habet habitū ſcientiæ, qui eſt actus primus, poteſt, cum voluerit, procedere in actum ſecundum, qui eſt operatio. Manifeſtum eſt autē ex hoc, quod hic dicitur, falſam eſſe opinionem Auicennæ, quam habet de ſpeciebus intelligibilibus contra opinionem Ariſtotelis. Ponit enim Auicenna, quod ſpecies non conſeruantur in intellectu poſſibili, nec ſunt in eo niſi quādo actu intelligit. Sed oportet ſecundum ipſum, quod quandocunque intelligit actu, quod conuertat ſe ad intelligentiam ſeparatā agentem, a qua effluunt in intellectum poſſibilem intelligibiles ſpecies. Contra quod manifeſte hic Philoſophus dicit, quod intellectus reducitur in actum ſpecierum, per modum, quo ſciens actu, adhuc eſt in potentia intelligens. Cum enim intellectus actu intelligit, ſpecies intelligibiles ſunt in eo ſecundum actum perfectum, cum aut hēt habitum ſcientiæ, ſunt ſpecies in ipſo intellectu medio modo, inter potentiam puram & actum purū. Et quia dixerat, quod quando intellectus fit quodammodo in actu, ſecundum ſingula eorum ad quæ erat in potētia, tunc poteſt intelligere, reſpectu autem ſui nullo modo erat in potentia, poſſet aliquis credere quod factus in actu, ſeipſum non intelligeret, §ideo ad hoc excludendum ſubiungit, quod intellectus factus in actu, non poteſt intelligere alia, ſed etiam tunc poteſt intelligere ſeipſum.

Opin. Auic. de ſpēbus intelligibilib. & eius impugnatio.

Cum autem aliud ſit magnitudo, aliud magnitudinis eſſe, & aliud aqua, aliud aquæ eſſe, & in alijs itidem multis: non enim vniuerſis id modis accommodatur. Sed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadem non diuerſa, aut alia: ſane, aut parte quidem eadem, ſed aliter ſeſe habente, carnem & eſſe carnis diſcernit. Caro nanque nō eſt ſine materia: ſed perinde atque ſimum, hoc eſt in hoc. Senſitiua igitur parte, calidum diſcernit & frigidum, quorum quædam eſt ratio, caro: alia verò, eſſe carnis, diſcernit aut ſeparabili, aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde atq; ſeſe habet, cum extenſa fuerit linea flexa.

Intellectu cum ſenſu coniunctus ſingularia cognoſcit.

Tex. cō. 9.

Quoniam autem aliud eſt magnitudo & magnitudini eſſe, & aqua & aquæ eſſe, & ſic in multis alijs, non autem in omnibus. In quibuſdam enim idem eſt eſſe carni, & carnem eſſe. Alio ergo, aut aliter habente diſcernit. Caro enim non eſt ſine materia, ſed ſicut ſimum hoc in hoc. Senſitiuo quid igitur calidum & frigidum indicat, & quorum ratio quædam caro eſt. Alio autem aut ſeparato, aut ſicut circumflexa ſe habet ad ſeipſam, cum extenſa ſit, carnis eſſe diſcernit.

Tex. cō. 10.

Oſtēdit Philoſophus quid ſit obiectum intellectus. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod Philoſophus in ſeptimo metaph. inquirit, vtrū quod quid eſt idest quiditas vel eſſentia rei; quam diffinitio ſignificat, ſit idem quod res. Et quia Plato ponebat quiditates rerū eſſe ſeparatas à ſingularibus: quas dicebat ideas, vel ſpecies, ideo oſtendit, qđ quiditates rerum non ſunt aliud à rebus niſi per accidens, vtputa non eſt idem quiditas hoīs albi, & hō albus, quia qđitas hominis nō continet in ſe niſi qđ pertinet ad ſpeciē hominis: ſed hoc ꝙ dico homo albus hēt aliquid in ſe præter illud, qđ eſt de ſpecie humana. Hoc autem contingit in omnibus habentibus formam in materia, quòd in eis eſt aliquid præter principia ſpeciei. Nam natura ſpeciei indiuiduatur per materiam: vnde principia indiuiduantia, & accidentia indiuidui ſunt præter eſſentiam ſpeciei. Et ideo contingit ſub vna ſpecie inueniri plura indiuidua. quæ licet non differant in natura ſpeciei, differunt tamen ſecundum principia indiuiduantia. Et propter hoc in omnibus habentibus formam in materia, non eſt omnino idem, & res & quod quid eſt eius. Socrates enim nō eſt ſua humanitas. In his verò quæ non habent formam in materia, ſicut ſunt formæ ſimplices, nihil poteſt eſſe, præter eſſentiam ſpeciei: quia ipſa forma eſt tota eſſentia. Et ideo in talibus nō poſſunt eſſe plura indiuidua vnius ſpeciei, nec poteſt in eis differre res & quod quid eſt eius. Conſiderandum eſt etiam, quod non ſolum naturalia habent ſpeciem in materia, ſed etiam mathematica. Eſt enim duplex materia, ſcilicet ſenſibilis; a qua abſtrahunt mathematica, & concernunt eam naturalia, & intelligibilis, quam mathematica concernunt. Quod quidem ſic intelligendum eſt. Manifeſtum eſt enim quod quantitas immediate inhæret ſubſtantiæ. qualitates autem ſenſibiles in quantitate fundantur, vt album, & nigrum, calidum & frigidum. Remoto autem poſteriori remanet prius, vnde remotis, qualitatibus ſenſibilibus ſecundum intellectum, adhuc remanet quantitas continua in intellectu. Quædam ergo ſunt formæ, quæ materiam requirunt ſub determinata diſpoſitione ſenſibilium qualitatum, & huiuſmodi ſunt omnes formæ naturales, & iccirco naturalia concernūt materiam ſenſibilem. Quædā verò ſunt formæ, quæ nō exigunt materiam ſub determinata diſpoſitione ſenſibilium qualitatum, tamen requirunt materiā ſub quantitate exiſtentem ſicut triangulus, & quadratum, & huiuſmodi, & hæc dicuntur mathematica & abſtrahunt à materia ſenſibili, ſed non à materia intelligibili, inquantum in intellectu remanet continua quantitas, abſtracta à ſenſibili qualitate. Sic ergo patet, ꝙ ſicut naturalia habent formam in materia, ita & mathematica. & propter hoc tam in naturalibus quàm in mathematicis differt res & quod quid eſt. vnde in vtriſq; inueniuntur plura indiuidua ſub vna ſpecie, ſicut enim ſunt plures homines vnius ſpeciei, ita & plures triāguli ſub vna ſpecie. His igitur habitis, planum eſt accipere ex litera Philoſophi intellectum. Dicit enim quod aliud eſt §magnitudo, & magnitudinis eſſe, §id eſt aliud eſt magnitudo & quod quid eſt eius. Eſſe enim quod eſt magnitudinis appellat quiditatē eius. Et ſimiliter aliud eſt §aqua & aquæ eſſe, §& ſic eſt in multis alijs, id eſt in omnibus mathematicis, & naturalibus. Vnde ſignanter exempla ponit. Nam magnitudo eſt quid mathematicum, aqua autem quid naturale, non autem hoc contingit in omnibus. Nam in his, quæ omnino ſunt ſeparata à materia idem eſt res, & quod quid eſt eius. Et quia ſubſtantiæ ſeparatæ ignotæ ſunt nobis, non potuit eas nomina-

re

Lect. 3

Tex. cō. 12.

In quibus quiditas diſtinguatur à re.

Duplex materia ſenſibilis & intelligibilis ex quibus duarum formarū gradus ſumuntur.

re ꝓprijs nominibus, ſicut mathematica & naturalia, ſed nominauit ea ſub exemplo rerum naturalium. Et hoc eſt quod ſubdit, quòd in quibuſdam idem eſt carni eſſe, & carnem, ex quo non intelligit quod ſit idem caro, & quod quid eſt eius. Non enim diceret in quibuſdam ſic eſſe, ſed ſimpliciter diceret, quòd idem eſt caro & carni eſſe. Sed intelligit quòd hoc, quod ſic dicitur aliquid & alicui, vt caro & carni eſſe, idem eſt ſ. in quibuſdam, ſ. i. in his, quæ ſunt à materia ſeparata. Et quia ad diuerſa cognoſcenda diuerſæ potentiæ cognoſcitiuæ requiruntur, concludit, quod anima aut cognoſcit alio rem, & alio eius quiditatem, aut vno & eodem, ſed alio modo ſe habente. Manifeſtum eſt autem, quod caro non eſt ſine materia ſed forma carnis eſt forma determinata & in materia determinata ſenſibili: ſicut & ſimũ habet ſubiectũ ſenſibile determinatum, ſ. naſum. Hanc igitur naturã ſenſitiuã cognoſcit anima per ſenſum. Et hoc eſt qđ ſubdit, qđ anima iudicat potentia ſenſitiua, calidũ & frigidũ, & alia hmõi ſ. quorum rō, i. proportio ſ. quædam caro eſt. ſ. Forma enim carnis requirit determinatam proportionem calidi & frigidi, & aliorum huiuſmodi. Sed oportet quod alia potentia ſ. diſcernat eſſe carni, ſ. ideſt quod quid eſt carnis. Sed hoc contingit dupliciter. vno modo ſic quod ipſa caro, vel quidditas carnis cognoſcantur omnino potentijs abinuicem diuerſis, puta quod potentia intellectiua cognoſcatur quidditas carnis, potentia ſenſitiua cognoſcatur caro; & hoc contingit quando anima per ſe cognoſcat ſingulare, & per ſe cognoſcit naturam ſpeciei. Alio modo cõtingit, quod cognoſcitur caro, & quod quid eſt carnis; non quod ſit alia, & alia potentia, ſed quia vna & eadẽ potentia, alio & alio modo, cognoſcit carnem, & quod quid eſt eius: & aliud oportet eſſe, cum anima comparat vniuerſale ad ſingulare. Sicut enim ſupra dictum eſt, ꝗ non poſſemus ſentire differentiam dulcis & albi, niſi eſſet vna potentia ſenſitiua communis, quæ cognoſceret vtrunque, ita etiam non poſſemus cognoſcere comparationem vniuerſalis ad particulare, niſi eſſet vna potẽtia, quæ cognoſceret vtrunque. Intellectus igitur vtrunque cognoſcit, ſed alio, & alio modo. Cognoſcit enim naturam ſpeciei, ſiue quod quid eſt, directe extendendo ſeipſum, ipſum autem ſingulare per quandam reflexionem, inquantum redit ſuper phantaſmata, à quibus ſpecies intelligibiles abſtrahuntur. Et hoc eſt quod dicit ꝗ ſenſitiuo cognoſcit carnem ſ. alio, ſ. i. alia potentia ſ. diſcernit eſſe carni, ſ. id eſt quod quid eſt carnis ſ. aut ſeparata ſ. puta cum caro cognoſcitur ſenſu, & eſſe carnis intellectu, aut eodem aliter ſe habẽte, ſcilicet ſ. ſicut circunflexa ſe habet ad ſeipſam ſ. anima intellectiua cognoſcit carnem ſ. quæ cum extenta ſit, diſcernit eſſe carni, id eſt directe apprehendit quidditatem carnis, per reflexionem autem, ipſam carnem. Deinde cum dicit.

Rurſus & in ijs, quæ in abſtractione conſiſtunt, eadem eſſe videntur. Rectum enim ſe habet, vt ſimum: eſt enim ipſum cum continuo ſemper. Quod ſi quiditas ſit diuerſa, aliud profecto eſſe recti, aliud eſt ipſum rectum. Sit enim dualitas. Quare fit, vt hac etiam alio vel alio modo ſeſe habente diſcernat. Omnino igitur vt res ſeparabiles ſunt à materia, ſic ſeſe habent & ea quæ ſunt circa intellectum ipſum.

Te. cō. 12. *Iterum autem in his, quæ in abſtractione ſunt, rectum eſt ſicut ſimum. Cum continuo enim eſt. Quod autẽ quid erat eſſe, ſi eſt & alterũ recto eſſe, & rectum, alio. Sit enim dualitas. Altero itaque, aut aliter habente ſe iudicat. Omnino ergo ſicut ſeparabiles res à materia, ſic & quæ circa intellectum ſunt.*

Quod ſuprà dixerat in naturalibus, exponit in mathematicis, dicens, quòd iterum in his, quæ ſunt per ſ. abſtractionem ſ. ideſt in mathematicis, quorũ ratio abſtrahit à materia ſenſibili, rectum ſe habet ſicut ſimum. Hæc enim mathematica habent materiam, ſicut & naturalia. Rectum enim mathematicum eſt, ſimum autem naturale. Ratio enim recti eſt cum continuo, ſicut ratio ſimi cum naſo. Continuum autem eſt materia intelligibilis, ſicut ſimum materia ſenſibilis. Vnde manifeſtum eſt, quod aliud eſt in mathematicis res, & quod quid erat eſſe, vt rectum & recto eſſe, vnde oportet, ꝗ alio cognoſcat quòd quid erat eſſe horum, & alio ipſa. Et ſupponamus ad præſens, exempli cauſa cum Platone, quod dualitas ſit quod quid erat eſſe lineæ rectæ. Plato enim ponebat, quòd numeri erant ſpecies, & quidditates mathematicorum, puta vnitas lineæ, dualitas lineæ rectæ, & ſic de alijs. Oportet igitur quòd anima alio cognoſcat ipſa mathematica, & quidditates eorũ, aut eodem aliter ſe habente. Vnde ſicut per naturalia oſtenditur, quod intellectus, qui cognoſcit quidditates naturaliũ, ſit alius à ſenſu qui cognoſcit ipſa naturalia ſingularia; ita ex mathematicis oſtenditur, ꝗ intellectus qui cognoſcit quod quid eſt ipſorum, ſit aliud ab imaginatiua virtute, quæ apprehendit ipſa mathematica. Et quia poſſet aliquis dicere, quod eodem modo intelligerentur mathematica & naturalia, ſubiungit quod ſicut res ſunt ſeparabiles à materia, ita ſe habent ad intellectum. Vnde illa, quę ſunt ſecundum eſſe ſeparata à materia ſenſibili, ſolo intellectu percipi poſſunt, quæ autem non ſunt ſeparata à materia ſenſibili ſecundum eſſe, ſed ſecundum rationem, intelliguntur abſque materia ſenſibili, non autem abſque materia intelligibili. Naturalia vero intelliguntur per abſtractionem à materia indiuiduali, non autem per abſtractionem à materia ſenſibili totaliter. Intelligitur enim homo, vt compoſitus ex carnibus & oſsibus, per abſtractionem tamen ab his carnibus, & his oſsibus. Et inde eſt, quod intellectus non cognoſcit directe ſingularia, ſed ſenſus vel imaginatio. Apparet autem ex hoc, quod Philoſophus hic dicit, quòd proprium obiectum intellectus eſt quidditas rei, quæ non eſt ſeparata à rebus, vt Platonici poſuerunt. Vnde illud, quod eſt obiectũ intellectus noſtri non eſt aliquid extra res ſenſibiles exiſtens, vt Platonici poſuerunt, ſed aliquid in rebus ſenſibilibus exiſtens; licet intellectus apprehendat alio modo quidditates rerum, quàm ſint in rebus ſenſibilibus. Non enim apprehendit eas, cum conditionibus indiuiduantibus, quæ eis in rebus ſenſibilibus adiunguntur. Et hoc ſine falſitate intellectus contingere poteſt. Nihil .n. prohibet duorum adinuicem coniunctorum, vnum intelligi, abſque hoc quod intelligatur aliud. Sicut viſus apprehendit colorem, abſq; hoc quod apprehendat odorem, non abſque hoc quod apprehẽdat magnitudinem, quæ eſt proprium ſubiectum coloris. Vnde & intellectus poteſt intelligere aliquã formam abſq; indiuiduantibus principijs, non tamen abſq; materia, à qua dependet ratio illius formę. ſicut non poteſt intelligere ſimum ſine naſo, ſed poteſt curuum ſine naſo intelligere. Et quia hoc non diſtinxerunt Platonici, poſuerunt quòd mathematica, & quidditates rerum ſunt ſeparatæ in intellectu. Manifeſtum eſt etiam quòd ſpecies intelligibiles, quibus intellectus poſsibilis fit in actu, non ſunt obiectum intellectus. Non enim ſe habent ad intellectum, ſicut quod intelligitur, ſed ſicut quod intelligit. Sicut enim ſpecies, quæ eſt in viſu, non eſt quod videtur ſed eſt quo viſus videt, quod autem videtur eſt color, qui eſt in corpore, ſimiliter quod intellectus intelligit eſt quidditas, quæ eſt in rebus non autem ſpecies intelligibilis, niſi inquantum intellectus in ſeipſum reflectitur. Manifeſtum eſt enim quod ſcientiæ ſunt de his, quæ intellectus intelligit, ſunt autem ſciẽtiæ de rebus, non autem de ſpeciebus vel intẽtionibus intelligibilibus, niſi ſola ſcientia rationalis. Vnde manifeſtum

Definitiones rerum naturalium materiã ſpecificã includunt, indiuiduam verò ac ſingularem nunquam.

Obiectum quod intellectus, nõ ſpecies intelligibilis, ſed rei quidditas.

ſeſtum eſt, quod ſpecies intelligibilis non eſt obiectum intellectus, ſed quidditas rei intellectæ. Ex quo patet nullam eſſe rationem quorundam volentium oſtendere, ꝙ intellectus poſsibilis ſit vnus in omnibus, ex hoc, ꝙ idem eſt intellectum ab omnibus, cũ oporteat eſſe plures numero ſpecies intelligibiles, ſi ſunt plures intellectus. Non enim eſt ſpecies intelligibilis, ipſum intellectum, ſed ſimilitudo eius in anima. & ideo ſi ſint plures intellectus habentes ſimilitudinem vnius, & eiuſdẽ rei, erit eadẽ res intellecta apud oẽs. Et prętér hoc manifeſtum eſt, quod etiam ſubſtantiæ ſeparatæ intelligunt quidditates rerum naturalium, quas nos intelligimus, & earum intellectus diuerſi ſunt. Vnde, ſi eorum ratio eſſet efficax, non euitaretur inconueniens quod concludunt per hoc, quod ponunt vnum intellectum in omnibus hominibus. Non enim poſſunt ponere vnum intellectum in omnibus intelligentibus.

LECTIO IX.

Oſtendit quo pacto poſsibilis intellectus ſit intelligibilis.

DVbitabit autem nõ iniuria quiſpiam, quonam modo intelliget intellectus, ſi ipſe quidem ſimplex ſit, ac paſſionis expers, nihilque habeat cum vlla re prorſus commune, ſicut Anaxagoras aſſerit: intelligere autem pati quoddam ſit, vt diximus: quo nanque quippiam eſt vtriſque commune, hoc nimirum, alterum pati videtur.

T.cõ.52. *Dubitabit autem vtiq; aliquis, ſi intellectus ſimplex eſt & impaſſibilis, & nulli aliquid habet commune, ſicut dixit Anaxagoras, quomodo intelliget, ſi intelligere pati aliquid eſt. Inquantum enim aliquid commune vtriſq; eſt, hoc quidem agere, illud verò pati videtur.*

Poſtquam oſtẽdit Philoſophus naturam intellectus poſsibilis, & obiectum eius, hic mouet quaſdam dubitationes circa prædeterminata. Et diuiditur in duas partes. Et primo ponit dubitationes. Secundo ſoluit eas, ibi { Aut pati. } Mouet autem primo duas dubitationes, quarum prima talis eſt. Si intellectus eſt ſimplex & impaſsibilis, & nulli habet aliquid commune, vt Anaxago. dixit, quomodo intellectus poteſt intelligere, cum intelligere ſit pati quoddam, & de ratione patientis hoc eſſe videatur, quòd habeat aliquid commune cum agente, quia inquantum eſt aliquid commune vtriſque ſcilicet agenti & patienti, videtur quòd hoc
Lect.9. Tex.cõ 126 agat & illud patiatur. Oportet enim ea, quæ agunt & patiuntur adinuicem, communicare in materia, vt dicitur in primo de Generatione. Secundam dubitationem ponit ibi.

Præterea ambiget quiſpiam, ſi ipſe etiam intelligibis ſit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus, niſi alia ratione ſit intelligibilis ipſe. Intelligibile autem vnum quoddam eſſe ſpecie, aut aliquid ipſe mixtum habebit, quod ipſum intelligibilem, perinde atque cætera facit.

Te.cõ. 13. *Amplius autem, ſi intelligibilis & ipſe, aut alijs inerit intellectus, ſi non ſecundum aliud ipſe intelligibilis eſt, vnum autem quoddam ſecundum ſpeciem eſt intelligibile: Aut mixtum aliquid habebit, quod facit intelligibilem ipſum, ſicut alia.*

Et inſurgit hæc dubitatio ex eo, quod ſupra dixit, ꝙ intellectus factus in actu, etiam ſeipſum intelligit. Et eſt iſta dubitatio quod ſi intellectus eſt intelligibilis, hoc poteſt contingere duobus modis. Vno modo, ꝙ ſit intelligibilis ſecundum ſe, & non ſecundum aliud. Alio modo, quòd habeat aliquid ſibi adiunctum, quod faciat ipſum intelligibilẽ. Si autem ſecundum ſeipſum eſt intelligibilis, & non ſecundum aliud, intelligibile autem inquántum huiuſmodi eſt vnum in ſpecie, ſequetur ſi hoc non ſolum eſt intelligibile, ſed intellectus, ꝙ etiam alia intelligibilia ſint intellectus, & ita omnia intelligibilia intelligent. Si autem eſt intelligibilis ꝑ hoc, quod habet aliquid aliud ſibi adiunctũ, ſequetur quòd habeat aliquid quod faciat ipſum intelligibilem, ſicut & alia, quæ intelliguntur, & ita videtur ſequi, idẽ quod prius, ſcilicet quod ſemper id quod intelligitur, intelligat. Deinde cum dicit.

At enim ipſum pati diuiſum eſt prius vna quadam ratione communi. Atque intellectus potentia quidem eſt quodammodo intelligibilia ipſa, actu verò nihil eſt eorum antequam intelligat ipſa. Oportet autem in ipſo nihil eſſe, perinde atque in tabula nihil eſt actu ſcriptum antequam in ipſa ſcribatur. Hoc enim in ipſo fit, atque accidit intellectu.

Aut pati ſecundum commune aliquid diuiſum eſt prius. Potentia quodammodo eſt intelligibilia intellectus, ſed actu nihil antequam intelligat. Oportet autem ſic, ſicut in tabula nihil eſt ſcriptum actu, quod quidem accidit in intellectu. Te.cõ. 14.

Soluit præmiſſas dubitationes. Et primo ſoluit primam dicens, quòd ſicut prius diſtinctum eſt de paſsione, cũ ageretur de ſenſu, quòd pati dicitur ſecundum aliquid commune, i. hoc quod eſt pati commune eſt ad paſsionem, quæ eſt in contrarias diſpoſitiones, ſicut eſt paſsio mutua in rebus naturalibus, quæ communicant in materia: & eſt aliquod pati, quod dicitur ſecundum receptionem tantum. Intellectus igitur dicitur pati, inquantum eſt quodammodo in potentia ad intelligibilia, & nihil eſt actu eorum antequam intelligat. Oportet autem hoc ſic eſſe, ſicut contingit in tabula, in qua nihil eſt actu ſcriptum, ſed plura poſſunt in ea ſcribi. Et hoc etiam accidit intellectui poſsibili, quia nihil intelligibilium eſt in eo, actu, ſed potentia tantum. Et per hoc excluditur tam opinio antiquorum naturalium, qui ponebãt animam compoſitam ex omnibus, vt intelligeret omnia, quàm etiam opinio Platonis, qui poſuit naturaliter animam humanam habere omnẽ ſcientiam, ſed eſſe eam quodãmodo oblitam, propter vnionem ad corpus: dicens, quod addiſcere nihil aliud eſt, quàm reminiſci. Deinde cum dicit.

Eſt etiam intelligibilis & ipſe, vt intelligibilia cuncta. Nam in hiſce quidem, quæ ſine materia ſunt, intelligens & id quod intelligitur, idem eſt. Etenim idẽ eſt contemplatiua ſcientia & id quod ita ſub ſcientia cadit.

Et ipſe autem intelligibilis eſt, ſicut intelligibilia. In his enim quæ ſunt ſine materia, idem eſt intellectus, & quod intelligitur. Scientia nanq; ſpeculatiua, & ſicut ſcibile idem eſt. Te.cõ. 15.

Soluit ſecundam dubitationem. Et primo ſoluit quæſtionem. Secundo reſpondet ad obiectionem in contrarium factam, ibi. { Non autem ſemper. } Dicit ergo primo, quòd intellectus poſsibilis eſt intelligibilis non per ſuam eſſentiam, ſed per aliquam ſpeciem intelligibilem, ſicut & alia intelligibilia. Quod probat ex hoc, quod intellectum in actu, & intelligens in actu, ſunt vnum, ſicut & ſupra dixit, quòd ſenſibile in actu, ſunt vnum. Eſt autem aliquod intelligibile in actu, per hoc, quòd eſt in actu à materia abſtractum. ſic enim ſupra dixit, quod ſicut res ſunt ſeparabiles à materia, ſic ſunt & quæ ſunt circa intellectum. Et ideo hic dicit quòd { in his quæ ſunt ſine materia } id eſt ſi accipiamus intelligibilia actu, idem eſt intellectus, & quod intelligitur, ſicut idem eſt ſentiens in actu, & quod ſentitur in actu. Ipſa enim ſcientia ſpeculatiua { & ſic ſcibile } id eſt ſcibile in actu, eſt idem. Specie igitur rei T.cõ.138.& 141.

intel-

intellectę in actu, eſt ſpecies ipſius intellectus, & ſic per eam ſeipſum intelligere poteſt. Vnde & ſupra Philoſophus ꝑ ipſum intelligere, & per illud quod intelligitur, ſcrutatus eſt naturam intellectus poſsibilis. Non enim cognoſcimus intellectum noſtrum, niſi per hoc, quod intelligimus nos intelligere. Accidit autem hoc in intellectu poſsibili, quod non intelligatur per eſſentiam ſuam, ſed per ſpeciem intelligibilem, ex hoc ꝙ eſt potentia tantum in ordine intelligibilium. Oſten-

Lect.3

dit enim Philoſophus in 9. Metaph. quod nihil intelligitur, niſi ſecundum quod eſt in actu. Et poteſt accipi ſimile in rebus ſenſibilibus. Nam id, quod eſt in potētia tantum in eis, ſcilicet materia prima, non habet aliquā actionem per eſſentiam ſuam, ſed ſolum per formam ei adiunctam: ſubſtantiæ autem ſenſibiles, quæ ſunt ſecundum aliquid in actu, & ſecundum aliquid in potentia, ſecundum ſeipſas habent aliquam actionem. Similiter intellectus poſsibilis, qui eſt tantum in potentia in ordine intelligibilium, non intelligit, neq; intelligitur, niſi per ſpeciem in eo ſuſceptam. Deus autem, qui eſt purus actus in ordine intelligibilium, & aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ſunt mediæ inter potētiam, & actum, per ſuam eſſentiam, & intelligunt & intelliguntur. Deinde cum dicit.

Sed cur non ſemper intelligit, conſideranda eſt cauſa. In ijs autem, quæ materiam habent vnumquodque intelligibilium potentia eſt. Quare illis quidem non inerit intellectus. Nam intellectus talium potentia ſine materia eſt, ipſe autem intelligibilis rationem ſubibit.

Tex.cō.16

Non autem ſemper intelligendi cauſa conſideranda. In habentibus autem materiam, potentia vnumquodque intelligibilium. Quare quidem illis non inerit intellectus Sine materia enim potentia eſt intellectus talium. Illud autem intelligibile inerit.

Reſpondet ad obiectionem, quæ erat in cōtrarium, dicens, quòd ex quo intellectus poſsibilis habet aliquid quod facit ipſum intelligibilē, ſicut & alia, reſtat vt cōſideretur ꝙ cauſa non ſemper intelligendi ꝙ id eſt quare non ſemper intelligibile intelligit. Quod ideo eſt, quia in rebus habentibus materiam, ſpecies non eſt intelligibilis ſecundum actum, ſed ſecundum potentiam tantū. Intelligibile autem in potentia non eſt idem intellectu, ſed ſolum intelligibile in actu. vnde in illis, quæ habent ſpeciem in materia, non inerit intellectus vt ſcilicet intelligere poſsint, quia intellectus talium, ſ. intelligibilium, eſt quædam potentia ſine materia. Illud autē, quod eſt in materia eſt intelligibile, ſed in potentia tantum, quod verò eſt in intellectu, eſt ſpecies intelligibilis ſecundum actum.

LECTIO X.

Præter poſsibilem intellectum, qui eſt omnia fieri, dari rurſus in anima oportere alium agentem intellectum, qui eſt omnia facere, & qui eſt eſt ſeparabilis, impaſsibilis, & immixtus, actu oſtendit, conditiones item ponit ipſius intellectus in actu, concludens demum animæ partem intellectiuam eſſe penitus à corpore ſeparabilem, cui competet alius intelligendi modus, quàm nunc habeat.

CVm autem in omni natura ſint quædam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta: alterum verò cauſa eſt, & efficiens, omnia namque efficiendo atque agendo, talem ſubiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam ſubit: neceſſe eſt & in anima differentias has eaſdem ineſſe. Atque quidam eſt intellectus talis, vt omnia fiat, quidā talis, vt omnia agat, atque efficiat, qui quidem, vt habitus eſt quidā, & perinde ac lumen. Nam & lumen colores, qui ſunt potentia, actu colores quodammodo facit.

Quæ ſit intellectus agentis natura.

Quoniam autem ſicut in omni natura eſt aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, hoc autem eſt potentia omnia illa, alterum autem cauſa & factiuum, quod in faciendo omnia, vt ars ad materiam ſuſtinuit: neceſſe & in anima has eſſe differentias. Et eſt intellectus hic quidem talis in omnia fieri, ille verò in omnia facere, ſicut habitus quidam, & ſicut lumen. Quodam enim modo & lumen facit potentia exiſtentes colores, actu colores.

Tex.cō.17

Tex.cō.19.

Poſtquam Philoſophus determinauit de intellectu poſsibili, nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit eſſe intellectum agentē, præter poſsibilem, & ratione, & exemplo. Secūdo oſtēdit eſſe intellectum agentem, præter poſsibilem, & ratione, & exemplo. Secundo oſtendit huius intellectus naturā ibi. ꝙ Et hic intellectus Ponit ergo circa primū ꝙ talē rōnem. In omni natura, quæ eſt quandoq; in potentia, & quandoq; in actu, oportet ponere aliquid, qđ eſt ſicut materia in vnoquoq; genere, quod ſ. eſt in potentia ad omnia, quæ ſunt illius generis. Et aliud, quod eſt ſicut cauſa agens, & factiuū, quod ita ſe habet in faciendo omnia, ſicut ars ad materiam. Sed anima ſecundū partē intellectiuam quandoque eſt in potentia, & quandoq; in actu. Neceſſe eſt igitur in aīa intellectiua eſſe has differentias vt ſcilicet vnus ſit Intellectus, in quo poſsint omnia intelligibilia fieri, & hic eſt intellectus poſsibilis, de quo ſupra dictum eſt: at alius intellectus ſit ad hoc, qđ poſsit omnia intelligibilia facere in actu, qui vocatur intellectus agens, & eſt ſicut habitus quidam. Huius autem verbi occaſione, quidam poſuerunt intellectum agentem idem eſſe cum intellectu, qui eſt habitus principiorum. Quod eſſe non poteſt, quia intellectus, qui eſt habitus principiorum præſupponit aliqua iam intellecta in actu, ſcilicet terminos principiorum, per quorum intelligentiam cognoſcimus principia, & ſic ſequeretur, quod intellectus agens non faceret omnia intelligibilia in actu. vt hic Philoſophus dicit. Dicendum eſt ergo, quod habitus, ſic accipitur ſecundum quod Philoſophus frequenter conſueuit nominare omnem formam, & naturam habitum, prout habitus diſtinguitur contra priuationem & potētiam; vt ſic per hoc quod nominat eum habitum diſtinguat eum ab intellectu poſsibili, qui eſt potentia. Vnde dicit quod eſt habitus vt lumen, quod quodammodo facit colores exiſtentes in potentia, eſſe actu colores. Et dicit ꝙ quodammodo ꝙ quia ſupra oſtenſum eſt, quod color ſecundum ſeipſum eſt viſibilis. Hoc autem ſolummodo facit lumen ipſum eſſe actu colorem, inquantū facit diaphanum eſſe in actu, vt moueri poſsit à colore, vt ſic color videatur. Intellectus autem agens facit ipſa intelligibilia eſſe in actu, quæ prius erāt in potentia, per hoc quod abſtrahit ea à materia, ſic enim ſunt intelligibilia in actu, vt dictum eſt. Inducitur autem Ariſt. ad ponendum intellectum agentem, ad excludendum opinionem Platonis, qui poſuit quidditates rerum ſenſibilium eſſe à materia ſeparatas, & intelligibiles actu, vnde non erat ei neceſſarium ponere intellectum agentem. Sed quia Ariſt. ponit, quod quidditates rerum ſenſibilium ſunt in materia, & nō intelligibiles actu, oportuit quod poneret aliquem intellectum, qui abſtraheret à materia, & ſic faceret eas intelligibiles actu.

Intellectus agens longe diuerſus eſt ab intellectu q eſt habitus primorū principiorum.

Cur Ariſt. Intellectū agenti excogitar it.

Deinde cum dicit.

Et is intellectus ſeparabilis eſt, & non mixtus, paſſio neque vacat, cum ſit ſubſtantia actus. Semper enim id quod efficit, atque agit, præſtabilius eſt eo, quod patitur, & ipſum principium omnino materia.

Et hic intellectus ſeparabilis, & impaſſibilis, & immixtus ſubſtantia actu ens. Semper enim honorabilius eſt agens patiente, & principium materia.

Ponit

Ponit quatuor conditiones intellectus agentis quarum prima eſt, quod ſit ſeparabilis: ſecunda, quod impaſsibilis: tertia quod ſit immixtus, ideſt non compoſitus ex naturis corporalibus, neque adiunctus organo corporali: ſed in his tribus conuenit cũ intellectu poſſibili: quarta autem conditio eſt, quòd ſit in actu ſecundum ſuam ſubſtantiam, in quo differt ab intellectu poſsibili, qui eſt in potentia ſecundum ſuam ſubſtantiam ſed eſt in actu ſolum ſecundum ſpeciem ſuſceptam. Et ad has quatuor conditiones probandas inducit vnam rationem, quæ talis eſt. Agens eſt honorabilius patiente, & principium actiuum, materia: ſed intellectus agens comparatur ad poſsibilem, ſicut agens, ad materiam, ſicut iam dictum eſt: ergò intellectus agens eſt nobilior poſsibili. Sed intellectus poſſibilis eſt, ſeparatus, impaſsibilis, & immixtus vt ſupra oſtenſum eſt: ergo multo magis intellectus agens: Ex hoc etiam patet, quòd ſit ſecundum ſubſtantiam ſuam in actu, quia agens eſt nobilius patiente, non niſi ſecundum quòd eſt in actu. Occaſione autem horum, quæ hic dicuntur, quidam poſuerunt intellectum agentem, ſubſtantiam ſeparatam, & quod differt ſecundum ſubſtantiam ab intellectu poſsibili. Illud autem non videtur eſſe verum. Non enim homo eſſet à natura ſufficienter inſtitutus, ſi non haberet in ſeipſo principia, quibus poſſet operationem complere, quæ eſt intelligere, quæ quidem compleri non poteſt, niſi per intellectum poſsibilem, & per intellectum agentem. Vnde perfectio humanæ naturæ requirit quòd vtrunque eorum ſit aliquid in homine. Videmus etiã, quòd ſicut operatio intellectus poſsibilis, quæ eſt recipere intelligibilia, attribuitur homini, ita, & operatio intellectus agentis, quæ eſt abſtrahere intelligibilia. Hoc autem non poſſet, niſi principium formale huius actionis eſſet ei ſecundum eſſe coniunctum. Nec ſufficit ad hoc, quòd actio attribuatur homini per hoc quod ſpecies intelligibiles factę per intellectum agentem, habẽt quodammodo pro ſubiecto phantaſmata, quæ ſunt in nobis, quia, vt ſupra diximus, cũ de intellectu poſsibili ageret ſpẽs non ſunt intelligibiles in actu, niſi quia ſunt abſtractæ à phãtaſmatibus, & ſic eis mediantibus actio intellectus agentis non poſſet nobis attribui: Et prætera intellectus agẽs comparatur ad ſpecies intellectus in actu, ſicut ars ad ſpecies artificiatorum, per quas manifeſtum eſt, quod artifitiata non habent actionem artis, vnde etiam dato quod ſpecies factę intelligibiles actu, eſſent in nobis, nõ ſequeretur, quod nos poſſemus, habere actionem intellectus agentis. Eſt etiã prædicta poſitio contra Ariſtot. intentionem, qui expreſſe dixit has differentias duas, ſcilicet intellectum agentem, & intellectum poſsibilem eſſe in anima, ex quo expreſſe dat intelligere, quod ſunt partes animæ, vel potentiæ, & non aliquæ ſubſtantiæ ſeparatę. Sed contra hoc videtur eſſe præcipue, quod intellectus poſsibilis comparatur ad intelligibilia, vt in potentia exiſtens ad illa, intellectus autem agens comparatur ad ea, vt ens in actu: non videtur autem poſsibile, idem reſpectu eiuſdem poſſe eſſe in potentia, & in actu, vnde non videtur poſſibile, quòd intellectus agens, & poſsibilis conueniat in vna ſubſtantia animæ. Sed hoc de facili ſoluitur, ſi quis recte conſideret, quomodo intellectus poſsibilis ſit in potẽtia ad intelligibilia, & quomodo intelligibilia ſunt in potentia reſpectu intellectus agentis. Eſt enim intellectus poſsibilis in potentia ad intelligibilia, ſicut indeterminatum ad determinatum. Nam intellectus poſsibilis non habet determinate naturam, alicuius rerum ſenſibilium. Vnumquodque autem intelligibile, eſt aliqua determinata natura alicuius ſpeciei. Vnde ſupra dixit, quod intellectus poſsibilis cõparatur ad intelligibilia, ſicut tabula ad determinatas picturas. Quantum autem ad hoc intellectus agens non eſt in actu. Si enim intellectus agens haberet in ſe determinationem omnium intelligibilium, non indigeret intellectus poſsibilis phantaſmatibus, ſed per ſolum intellectum agentem reduceretur in actum omnium intelligibilium, & ſic non compararetur ad intelligibilia, vt faciẽs ad factum, vt Philoſophus hic dicit, ſed vt exiſtens ipſa intelligibilia. Comparatur igitur vt actus reſpectu intelligibilium, inquantum eſt quædam virtus immaterialis actiua, potens alia ſimilia ſibi facere, ſcilicet immaterialia. Et per hunc modum, ea quæ ſunt intelligibilia in potentia, facit intelligibilia in actu. Sic.n. & lumen facit colores in actu, non quòd ipſum habeat in ſe determinationem omnium colorum. Huiuſmodi autem virtus actiua eſt quædã participatio luminis intellectualis à ſubſtantijs ſeparatis. Et ideo Philoſophus dicit, quòd eſt ſicut habitus, vel lumen, quod non competeret dici de eo, ſi eſſet ſubſtantia ſeparata. Deinde cum dicit.

An agens intellectus ſit ſubſtantia ſeparata.

Supra. tex. com. 17.

Dubium.

Solutio.

Scientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem quod res. Ea verò quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore, abſolute autem neque tempore, ſed non nunc quidem intelligit, nunc autem non intelligit.

Lect. 9: Tex. cõ. 14.

Idem autem eſt ſecundum actum ſcientia, rei: quæ verò ſecundum potentiam, tempore prior in vno eſt. Omnino autem neque tempore. Sed non aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit.

Infra te. 29. 36. 37. 39. Supra t. 15. Tex. cõ. 20.

Determinat de intellectu ſecundum actum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit conditiones intellectus in actu. Secundo oſtendit conditiones totius partis intellectiuæ, ſecundum quòd differt ab alijs partibus animæ, ibi, ſeparatus autem. Circa primum tres ponit conditiones intellectus in actu, quarum prima eſt quòd ſcientia in actu, eſt idem rei ſcitæ. Quod non eſt verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius eſt, quòd ſcientia in potentia in vno & eodem, tempore eſt prior quàm ſcientia in actu, ſed vniuerſaliter non eſt prior, non ſolum natura, ſed neque etiam tempore. Et hoc eſt, quod Philoſophus dicit in 9. Meta. quod actus eſt prior potentia natura, tempore verò in vno, & eodem potentia prior eſt actu, quia vnum & idẽm prius eſt in potentia, & poſtea ſit actu. Sed vniuerſaliter loquendo, etiam tempore actus eſt prior. Nam quod in potentia eſt, non reducitur in actum, niſi per aliquod, quod eſt actu. Et ſic etiam de potentia ſciente, non ſit aliquis ſciens actu, inueniẽdo, neque diſcendo, niſi per aliquam ſcientiam præexiſtentem in actu, quia omnis doctrina, & diſciplina intellectiua ſit ex præexiſtẽti cognitione, vt dicitur in primo poſteriorum. Tertia conditio intellectus in actu, per quam differt ab intellectu poſsibili & intellectu in habitu, eſt quia vterq; quandoque intelligit, & quandoque non intelligit. Sed hoc non poteſt dici de intellectu in actu, qui conſiſtit in ipſo intelligere. Deinde cum dicit.

Lectio 8. Tex. cõ. 13.

Separatus verò id eſt ſolum, quod eſt, atque id ſolum eſt immortale perpetuumque.

Separatus autem eſt ſolum hoc, quod vere eſt. Et hoc ſolum immortale, & perpetuum eſt.

Ponit conditiones totius intellectiuę partis. Et primo ponit veritatem. Secundo excludit obiectionem, ibi. {Non reminiſcitur.} Dicit ergo primo, quòd ſolus intellectus ſeparatus eſt hoc, quod vere eſt. Quod quidem non poteſt intelligi, neque de intellectu agente, neque de intellectu poſsibili tantum, ſed de vtroque, quia de vtroque ſupra dixit, quod eſt ſeparatus. Et patet quòd hic loquitur de tota parte intellectiua, quæ

Hinc humani animi immortalitatẽ perſpicue aſſerit Ariſt.

quæ quidem dicitur ſeparata, ex hoc quòd habet
operationem ſuam ſine organo corporali. Et quia
in principio huius libri dixit, quòd ſi aliqua ope-
ratio animæ ſit propria, contigit animã ſeparari t Con-
cludit, quod hæc ſola pars animæ, ſcilicet intellectiua
Tex.cõ.21. eſt incorruptibilis, & perpetua. Et hoc eſt quod ſupra
poſuit in ſecundo, quod hoc genus animæ ſeparatur ab
Tex.cõ.7. alijs, ſicut perpetuum à corruptibili. Dicitur autem per
petua, non quòd ſemper fuerit, ſed quod ſemper erit.
Vnde Philoſophus dicit in duodecimo Metaphyſic.
quòd forma nunquam eſt ante materiam, ſed poſte-
rius remanet anima, non omnis, ſed intellectus. Dein-
de cum dicit.

*Non autem recordamur: quia hoc quidem expers eſt
paſſionis. Intellectus verò paſſiuus extinguitur, & ſine
hoc nihil intelligit anima.*

*Non reminiſcitur autem, quia hoc quidem impaſſibi-
le eſt, paſſiuus verò intellectus, eſt corruptibilis: & ſine
hoc nihil intelligit anima.*

Tex.cõ.66. Excludit quandam obiectionem. Poſſet enim ali-
quis credere, quòd quia pars intellectiua animæ, eſt in-
corruptibilis, remanet poſt mortem in anima intelle-
ctiua ſcientia rerum eodem modo, quo nunc eam ha-
bet, cuius contrarium ſupra dixit in primo, quòd in
telligere corrumpitur, quodam interius corrupto, &
quod corrupto corpore non reminiſcitur anima, neq;
amat. Et ideo hic dicit, quod non reminiſcitur ſcilicet
poſt mortem eorum, quæ in vita ſciuimus, quia { hoc
quidem impaſſibile eſt, } id eſt iſta pars animæ intelle
ctiuæ impaſſibilis eſt, vnde ipſa non eſt ſubiectum paſ
ſionum animæ, ſicut ſunt amor & odium, reminiſcen-
tia, & huiuſmodi, quæ ex aliqua paſſione corporali cõ-
tingunt. Paſſiuus, verò intellectus corruptibilis eſt {
id eſt pars animæ, quę nõ eſt ſine prędictis paſſionibus,
eſt corruptibilis, pertinent enim ad partem ſenſitiuã.
Tamen hæc pars animæ dicitur intellectus, ſicut & di-
citur rationalis, inquantum aliqualiter participat ra-
tionem, obediendo rationi, & ſequendo motum eius,
Lectio.20. Cap.19. vt dicitur in primo Ethicorum. Sine hac autem parte
animæ corporali, intellectus nihil intelligit. Non enim
intelligit aliquid ſine phantaſmate, vt infra dicetur. Et
ideo deſtructo corpore non remanet in anima ſepara-
ta ſcientia rerum ſecundum eundem modum, quo mo
modo intelligit. Sed quomodo tunc intelligat, non
eſt præſentis intentionis diſcutere.

LECTIO XI.

Duplicem eſſe intellectus operationem exponit: vnam
circa indiuiſibilia & ſimplicia, in qua nec verum nec falſum
eſt niſi per accidens: alteram, circa compoſitionem & diuiſio-
nem conceptuum ſecundum affirmationem & negationem,
in qua iam verum, vel falſum eſt.

*INdiuiſibilium igitur intellectio in hiſce conſiſtit, cir
ca quæ falſitas non eſt. At in quibus & falſitas iam
& veritas ineſt, in hiſce compoſitio quædam iam
conceptuum intellectus, quaſi ipſi ſint vnum. Atque vt
Emped. dixit.*

*Multorum certe capita, admirabile dictu;
Ceruicibus ſine ſunt exorta, in luminis auras.
Illa tamen dulcis poſt hoc concordia iungit.*

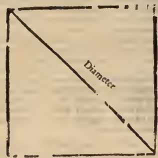
*Sic & hæc ſeparata componi ſolent, vt incommenſurabi
le & diameter. Quod ſi eorum etiam, quæ fuerunt, vel
erunt, ſit compoſitio, & tempus inſuper intelligitur, atq;
additur. Falſitas enim in compoſitione ſemper conſiſtit.
Nam ſi album non album eſſe dicat, ipſum tum non albũ
componit. Licet autem per diuiſionem etiam omnia di-
cere. At tamen falſitas aut veritas non ſolum con-
ſiſtit in hoc, Cleon eſt albus, ſed in his etiam Cleon erat,
vel erit albus. Id verò, quod ſingulos dictos conceptus
componit, vnumque facit, ipſe eſt intellectus.*

Indiuiſibilium igitur intelligẽtia in his eſt, circa quæ Tex.cõ.21. Intellectus opationes duo.
*non eſt falſum. In quibus autem & falſum iam, & verum
eſt, compoſitio quædam iam intellectuum eſt, ſicut eorũ,
quæ vnum ſunt. Sicut Empedocles dixit, multorum
quidem capita ſine ceruice germinauerunt, poſtea com-
poſita ſunt concordia, ſicut, & hæc ſeparata compoſi-
ta ſunt, vt aſymmetron, & diametros, & vt ſymme-
tron, & diametros. Si autem factorum, aut futuro-
rum ſit compoſitio, tempus cointelligens eſt, & compo-
nens. Falſum enim in compoſitione ſemper eſt. Et nan-
que ſi album non albo, aut ſi non album albo componit.
Contingit autem & diuidentem dicere omnia. Sic ergo
eſt non ſolum falſum, aut verum, quòd albus Cleon eſt,
ſed, & quod erat, aut erit. Vnum autem faciens vnum-* Tex.cõ.22.
quodque, hoc intellectus eſt.

Poſtquam Philoſophus determinauit de intellectu,
hic determinat de operatione intellectus. Et diuidi-
tur in duas partes. In prima diſtinguit duas operatio-
nes intellectus. In ſecunda determinat de vtraque ea-
rum. ibi. { Indiuiſibile autem. } Dicit ergo primo, quòd
vna operationum intellectus eſt, ſecundum quòd intel
ligit indiuiſibilia, puta cum intelligit hominem, aut
bouem, aliquid huiuſmodi incomplexorum. Et hęc in-
telligentia eſt in his circa quæ non eſt falſum, tum quia
incomplexa non ſunt vera neque falſa, tum quia intel-
lectus non decipitur in eo, quod quid eſt, vt infra dice-
tur. Sed in illis intelligibilibus, in quibus eſt verum &
falſum eſt iam quædam compoſitio intellectuum, id eſt
rerum intellectarum. ſicut quando ex multis ſit aliquid
vnum. Et ponit exemplum ſecundum opinionem
Emped. qui opinabatur, quòd omnia generata ſunt à
caſu, non propter aliquem finem, ſed ſecundum quòd
contingit ex diuiſione rerum per litem, & coniunctio-
ne per amicitiam. Vnde dixit quòd à principio germi-
nauerunt multa capita ſine ceruice, & ſimiliter multæ
aliæ partes animalium ſeparatæ ab alijs partibus. Et di-
cit { germinauerunt } quaſi ex elementis producta ſine
ſemine animalis, ſicut terra germinat herbam viren-
tem. Sed poſtmodum huiuſmodi partes, ſic diuiſæ
compoſitæ ſunt per concordiam, & ex eis factum eſt
vnum animal habens diuerſas partes, vt puta caput, ma
nus, pedes, huiuſmodi. Et vbi eſt conſtitutum ani-
mal habens omnes partes neceſſarias ad ſui conſerua-
tionem, idem animal ſaluatum eſt, & generauit ſibi ſimi
le. Si autem defuit alia aliqua aliarum partium, non
potuit ſaluari, nec remanſit in ſibi ſimili per genera-
tionem. Sicut ergo Emped. poſuit quod amicitia com
poſuit multas partes, & conſtituit ex eis, vnum animal,
ita & intellectus multa incomplexa prius ſeparata cõ-
ponit & facit ex eis vnum intellectum, in qua compoſi-
tione, quandoque eſt veritas, quandoque falſitas. Ve-
ritas quidem quando componit ea, quæ in re ſunt vnũ
& compoſita, ſicut cum componit aſymmetrum, hoc
eſt incommenſurabile & diametrum. nam diame-
ter quadrati eſt incommenſurabilis lateri. Falſa
autem compoſitio eſt, quando componit ea,
quæ non ſunt compoſita in rebus, ſicut
cum componit ſymmetrum dia-
metro dicens, qđ diameter,
quadrati eſt ſymme-
ter, id eſt com-
mẽſurabilis
lateris

COSTA

COSTA QVADRATI.

Symmetrum & diametrum aliquando ſeparatim & ſeorſum intellectus intelligit, & tunc ſunt duo intelligibilia: quando autem componit, fit vnum intelligibile, & ſimul intelligitur ab intellectu. Sed, qa intellectus nõ ſemper componit ea, quæ ſunt in præſenti, ſed quæ fuerunt vel erunt, ideo ſubiungit quòd ſi intellectus faciat compoſitionem factorum idest præteritorum & futurorum, oportet quòd cointelligat ſuæ compoſitioni tempus præteritum, & futurum. Et ſic componit, formans compoſitionem de præterito vel de futuro. Et quòd hoc ſit verum probat, quia contingit compoſitionem de præterito, vel de futuro eſſe falſam, falſum autem ſemper in compoſitione eſt. Et nanque falſum eſt, ſi non album componatur ei, quod eſt album, vt ſi dicas, cygnus non eſt albus: aut ſi album componatur ei quod nõ eſt album, vt ſi dicatur quod coruus eſt albus. Et quia quæcunque contingit affirmare, contingit etiã negare, ſubiungit quòd omnia prædicta poſſunt per diuiſionem fieri. Poteſt enim intellectus omnia diuidere, & ſecundum præſens tempus, & ſecundum præteritum, & ſecundum futurum, & vere & falſe. Sic igitur patet quod cum compoſitio non ſolum ſit ſecũdum præſens tempus, ſed ſecundum præteritum & futurum, verum autem & falſum conſiſtit in compoſitione & diuiſione, oportet quod verum & falſum non ſint in propoſitionibus de præſenti, puta quòd Cleon eſt albus, ſed etiam in illis de pręterito & futuro, quòd Cleõ erit, vel fuit albus. Conſiderandum eſt autem, quod compoſitio propoſitionis non eſt opus naturæ, ſed eſt opus rationis & intellectus. Et ideo ſubiũgit, quòd illud quod facit vnumquodque intelligibilium, componendo ex intelligibilibus propoſitiones, hoc eſt intellectus. Et quia verum & falſum conſiſtit in compoſitione, ideo dicitur in ſexto Metaphyſicæ, quod verum & falſum non eſt in rebus, ſed in mente. Deinde cum dicit.

Quo intellectus vnumquodq; indiuiſibile intelligat: *Cum autem dupliciter indiuiſibile dicatur, aut potentia, aut actu, nihil prohibet intellectum, cum longitudinem intelligit indiuiſibile intelligere, & in indiuiſibili tempore. Eſt enim indiuiſibilis actu, & tempus perinde atque longitudo, diuiſibile ac indiuiſibile eſt. Non igitur dici poteſt, quid in vtroque temporis dimidio intelligebat. Non eſt enim ſi non diuiſio fiat, niſi potentia. At cum vtrunque ſeorſum intelligit, diuidit ſimul, & tempus, atque tunc vt longitudine illa intelligit. Quod ſi longitudinem, vt ex vtriſque conſtantem intelligat, in eo quoque tempore ninurum ipſam intelligit, quod ex vtriſque pari modo temporibus conſtat, atque componitur.*

Tex. cõ 23 *Indiuiſibile autem, quoniam dupliciter potentia, aut actu eſt, nihil prohibet intelligere indiuiſibile, cum longitudinem intelligat. Indiuiſibilis enim actu eſt, & in tempore indiuiſibili. Similiter enim tempus eſt diuiſibile & indiuiſibile longitudini. Non enim eſt dicere, quid in vtroque dimidio intelligat. non enim eſt, niſi diuidatur, niſi in potentia. Seorſum autem vtrunque intelligens dimidiorum, diuidit & tempus ſimul. Tunc autem vt in longitudine. Si verò eſt ſicut ex vtriſque, & in tempore eſt quod in vtriſque.*

Determinat de vtraque prędictarum operationum Et primo de ea, quæ eſt intelligentia indiuiſibilum. Secundo de ea quæ, eſt compoſitio & diuiſio, ibi. § Eſt autem dictio quidem. Tertio ponit quoddam quod eſt cõmune vtriſque, ibi. § Idem autem eſt ſecundũ actũ. § Prima pars diuiditur in tres ſecundum quòd indiuiſibile dicitur tripliciter, quot videlicet modis dicitur & vnum, cuius ratio ex indiuiſione eſt. Dicitur enim vno modo aliquid vnum continuitate. Vnde & illud, quod eſt continuum, indiuiſibile dicitur, inquantum non eſt diuiſum actu, licet ſit diuiſibile in potentia. Hoc eſt ergo quod dicit, quod cum diuiſibile dicatur dupliciter, ſcilicet actu & potentia, nihil prohibet intellectum intelligere indiuiſibile, cum intelligit aliquid continuũ, ſcilicet longitudinem, quę eſt indiuiſibilis actu, licet ſit diuiſibilis potentia. Et propter hoc intelligit eam cum indiuiſibili tempore, quia intelligit eam, vt indiuiſibile. Et hoc eſt contra opinionem Platonis in primo poſitam, qui poſuit intelligentiam fieri, quaſi per motum quendam continuum magnitudinis. Poteſt ergo intellectus intelligere magnitudinem dupliciter. Vno modo, ſecundum quòd eſt diuiſibilis in potentia, & ſic intelligit lineam numerando partem poſt partem, & ſic intelligit eam in tempore: alio modo ſecundum quòd eſt indiuiſibilis in actu, & ſic intelligit eam, vt vnum quid cõſtans ex multis partibus, & ſic intelligit eam ſimul. Et ideò ſubiungit, quòd ſimiliter tempus, & longitudo diuiditur vel non diuiditur intelligendo. Vnde non eſt dicere, quòd intelligatur ſecundum mediũ vtriſque, id eſt quòd media pars intelligatur in medio temporis. Hoc enim non eſſet, niſi linea diuideretur in actu, ſed eſt diuiſibilis tantum in potentia. Si autem vtrunque dimidium lineæ ſeorſum intelligat, tunc diuidit lineam in actu ſecundum intellectum. Vnde & tũc tempus ſimul diuiditur, ſicut & lõgitudo. Si autem intelligat lineam, ſicut vnum quid conſtitutum ex duabus partibus, etiam intelliget in tempore non diuiſo, ſed ſecundum aliquid quod eſt in vtriſque partibus tẽporis, ſcilicet in inſtanti. Et ſi continuetur conſideratio per aliquod aliud tempus, non diuidetur tempus, vt aliud intelligat in vna parte temporis, & aliud in alia, ſed idem in vtraque. Deinde cum dicit.

Indiuiſum tripliciter dicitur veluti, & vaſ.

T. cõ. 47. & inde.

Quod verò non quantitate, ſed forma eſt indiuiſibile, id indiuiſibili tempore, & anima indiuiſibili percipit, atque intelligit. Per accidens autem & non hoc ſane, quo illa diuiſibilia ſunt, id quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, ſed hoc, quo indiuiſibilia ſunt. Ineſt enim & in his indiuiſibile quoddam, at fortaſſe non ſeparabile, quod quidem vnum tam tempus ipſum, quàm ipſam longitudinem facit. Atque id omni ſane continuo, & tempori, & longitudini ſimiliter ineſt.

Quod autem non ſecundum quantitatem indiuiſibile eſt, ſed ſpecie, intelligit & indiuiſibili tempore, & indiuiſibili animæ. Secundum accidens autem, & non inquãtum illa diuiſibilia, quod intelligit, et in quo tempore, ſed inquantum indiuiſibilia. Ineſt enim & in his aliquid indiuiſibile, ſed forte, non ſeparabile quod facit tempus vnum & longitudinem. Et hoc ſimiliter in omni eſt & continuo, & tempore, & longitudine. Tex. cõ. 24.

Ponit alium modum indiuiſibilis. Nam dicitur alio modo vnum, quando habet ſpeciem vnam, & ſi ſit com

poſitum

poſitum ex partibus non continuis, ſicut homo, aut domus, aut etiam exercitus, & huic reſpondet indiuiſibile ſecundum ſpeciem. Et de hoc dicit hic, quòd illud, quod eſt indiuiſibile non ſecundum quantitatem, ſed ſpeciem intelligit anima tẽpore indiuiſibili, & per indiuiſibilem animæ partem, non quòd intellectus intelligens ſit aliqua magnitudo, vt Plato poſuit. Et licet illud, quod eſt indiuiſibile ſpecie, habeat aliquam diuiſionem in partibus, tamen illa diuiſa intelligit per accidens, non inquantum ſunt diuiſibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis, ſed inquantum ſunt indiuiſibilia: quia in partibus diuiſis etiam in actu, eſt aliquid indiuiſibile, ſcilicet ipſa ſpecies, quam intellectus indiuiſibiliter intelligit. Sed ſi intelligeret partes, vt diuiſas, puta carnem per ſe, & os per ſe, & ſic de alijs, tunc non intelligeret in tempore indiuiſibili. Vult autem Philoſophus conſequenter oſtendere ſimilitudinẽ huius modi ad primum modum. Sicut enim in hoc modo eſt aliquid indiuiſibile, ſcilicet ſpecies, quæ facit omnes partes totius eſſe vnum, ſic ſorte in cõtinuis eſt aliquid inſeparabile, ſcilicet indiuiſibile, qđ facit tempus eſſe vnum, & longitudinẽ vnam, ſiue hoc dicatur eſſe punctum in longitudine, & inſtans in tempore, ſiue ipſa ſpecies longitudinis, aut temporis. Sed in hoc diſfert, quòd illud indiuiſibiliter eſt ſimiliter in omni continuo & tempore, & longitudine, ſed indiuiſibile quod eſt ſpecies, non eſt ſimiliter in omnibus habentibus ſpeciem, quia quædam componuntur ex partibus homogeneis, quædam ex partibus heterogeneis, & ex his diſſimiliter. Deinde cum dicit.

Lect. 15. *Punctum autem, omnisque diuiſio, & id, quod eſt ſic indiuiſibile, perinde atque priuatio cognoſcitur, manifeſtumq; euadit. Similis eſſe videtur, & in alijs ratio. Hoc enim modo malum cognoſcit, atque etiam nigrum. Contrarium nanque quodammodo cognoſcit. Id autem, quod cognoſcit, potẽtia ipſum non eſſe, & in ipſo potentiam ineſſe oportet. Quod ſi cauſarum alicui nullum ſit omnino contrarium, illa ſeipſam profecto cognoſcit, & eſt actus, & etiam ſeparabilis.*

Punctum autem, & omnis diuiſio, & ſic indiuiſibile, monſtratur, ſicut priuatio. Et ſimilis ratio in alijs eſt, vt quomodo malum cognoſcit, aut nigrum. Contrario enim aliquo modo cognoſcit. Oportet autem potentia eſſe cognoſcens, & vnum eſſe in ipſo. Si verò alicui cauſarum non ineſt contrarium, ipſa cognoſcit ſeipſam, & actu eſt, & ſeparabilis.

Proſequitur de indiuiſibili tertio modo dicto. Videtur enim vnum eſſe, quod eſt penitus indiuiſibile, vt punctus & vnitas. & de hoc oſtendit nunc, quomodo intelligitur: dicens, quod punctum, quod eſt quoddam ſignum diuiſionis inter partes lineæ, & omne quod eſt diuiſio inter partes continui, ſicut inſtans inter partes temporis, & ſic de alijs, & omne, quod eſt ſic indiuiſibile in potentia & actu, vt punctus {monſtratur,} idest manifeſtatur intellectui {ſicut priuatio} idest per priuationem continui. & diuiſibilis. Cuius ratio eſt, quia intellectus noſter accipit à ſenſu, & ideo ea cadunt prius in apprehenſionẽ intellectus noſtri, quę ſunt ſenſibilia, & huiuſmodi ſunt magnitudinem habentia, vnde punctus, & vnitas non diffiniũtur, niſi negatiue. Et inde eſt etiã, quod omnia quæ tranſcendunt hæc ſenſibilia nota nobis non cognoſcuntur à nobis, niſi per negationem. ſicuti de ſubſtantijs ſeparatis cognoſcimus, quòd ſunt immateriales & incorporeæ, & alia huiuſmodi. Et ſimilis ratio eſt in alijs, quæ cognoſcuntur per oppoſitum, vt quando cognoſcit intellectus malum, aut nigrum, quæ ſe habent ad ſua oppoſita, vt priuationes, ſemper enim alterum contrariorum eſt, vt imperfectum, & vt priuatio reſpectu alterius. Et ſubiungit quaſi reſpondẽs, quòd intellectus cognoſcit vtrunque iſtorum aliquo modo, ſuo cõtrario, ſcilicet malum per bonum & nigrum per album. Oportet autem quòd intellectus noſter, qui ſic cognoſcit vnum contrariorum per alterum, ſit in potentia cognoſcens, & quod in ipſo ſit ſpecies vnius oppoſiti per quam aliud cognoſcat, ita quod quandoque ſit in ipſo ſpecies albi, & quandoque ſpecies nigri, vt per vnum poſsit cognoſcere alterum. Si autem eſt aliquis intellectus, cui non ineſt vnum contrariorum, ad cognitionem alterius, tũc oportet quòd talis intellectus cognoſcat ſeipſum primo, & per ſeipſum cognoſcat alia, & quod ſit ſemper in actu, & ſit penitus ſeparabilis à materia, etiam ſecundum eſſe, vt oſtenſum eſt de intellectu Dei. in 12. Metaphyſicæ.

Deinde cum dicit.

Eſt autem dictio quidem quippiam de quopiam, quemadmodum affirmatio. Atque omnis eſt vera, vel falſa. At intellectus non omnis, ſed qui eſt ipſius qui eſt ad formam accommodati, eſt verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed vt viſio proprij ipſius eſt vera, ſi vero album hominem eſſe dicat, non ſemper eſt vera. Sic ſeſe habent ea, quæ ſine materia ſunt. Tex. 41. & 51.

Eſt autem dictio quidem, aliquid de aliquo, ſicut affirmatio, & vera, aut falſa, omnis. Intellectus autem non omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt, ſecundum hoc quod aliquid erat eſſe, verus eſt, & non aliquid de aliquo, ſed ſicut videre proprij verum eſt. Si autem homo album, aut non, non verum ſemper. Sic autem ſe habent quæcunque ſine materia ſunt. Tex. cõ. 26.

Determinat de ſecunda operatione intellectus, quæ eſt compoſitio, & diuiſio. Et dicit, quòd dictio, qua dicit intellectus aliquid de aliquo, ſicut contingit in affirmatione, ſemper eſt aut vera, vel falſa. Sed intellectus non ſemper eſt verus, aut falſus, quia intellectus eſt incomplexorum, qui neque verus, aut falſus eſt, quantum ad id, quod intelligitur. Veritas enim & falſitas {cõſiſtit in quadam adæquatione, vel comparatione vnius ad alterum, quæ quidem eſt in compoſitione, vel diuiſione intellectus. Non autem in intelligibili incomplexo. Sed licet ipſum intelligibile incomplexum non ſit neque verum, neque falſum, tamen intellectus intelligendo ipſum verus eſt, inquantum adæquatur rei intellectæ. Et ideò ſubdit, quod intellectus, qui eſt ipſius quid eſt ſecundum hoc quod aliquid erat eſſe, ſcilicet ſecundum quod intelligit quid eſt res, verus eſt ſemper, & non ſecundum quòd intelligit aliquid de aliquo. Et huius rationem aſsignat, quia quod quid eſt eſt primum obiectum intellectus. vnde ſicut viſus nunquam decipitur in proprio obiecto, ita neque intellectus in cognoſcendo quod quid eſt. Nam intellectus nunquam decipitur in cognoſcendo quod quid eſt homo. Sed ſicut viſus nõ ſemper verus eſt in iudicando de his, quæ ſunt adiuncta proprio obiecto, puta ſi album eſt homo, vel non, ſic intellectus non ſemper eſt verus, in componẽdo aliquid alicui. Sic enim ſe habent intelligendo ſubſtantiæ ſeparatæ, ſi penitus ſunt ſine materia, ſicut cum nos intelligimus quod quid eſt, & ideo in earum intellectu non contingit eſſe falſum. Sciendum tamen eſt, quod in cognoſcendo quod quid eſt, contingit eſſe deceptionem per accidens, dupliciter ratione compoſitionis interuenientis. Vno modo prout diffinitio vnius rei eſt falſa ad aliam rem, ſicut diffinitio circuli eſt falſa ad triangulum. Alio modo, prout partes diffinitionis non cohærent ſibi inuicem, & tunc diffinitio eſt falſa ſimpliciter, vt ſi aliquis ponat in diffinitione alicuius animalis inſenſibile, vnde in illis, in quorum diffinitione nulla eſt compoſitio, non contingit eſſe deceptionẽ, ſed oportet ea vel intelligere vere, vel nullo modo, vt dicitur in. 9. Metaphyſicæ. Deinde cum dicit.

Scientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem quod res, ea verò, quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore. Simpliciter autem neque tēpore. Sunt enim vniuerſa quæ fiunt, ex eo quod actu eſt.

Tex.cō.27 *Idem autem eſt ſecundum actum ſcientia, rei: quæ verò ſecundum potentiam, tempore prior eſt in vno, omnino, tempore: fiunt enim ex actu ente, omnia quæ fiunt.*

Reſumit quoddam, quod ſuprà dictum eſt, de intellectu ſecundum actum eo, quòd nunc etiam de actu intellectus locutus eſt. & dicit, quod ſcientia ſecundum actum eſt idem rei ſcitæ ſecundum actum, & quod ſcientia, quæ eſt ſecundum potentiam, eſt in vno, & eodem prior tempore, ſed vniuerſaliter, neque eſt tempore prior, quia omnia quæ ſunt in actu, fiunt ex ente in actu, & hoc ſupra expoſitum eſt.

LECTIO XII.

Oſtendit intellectum moueri ab intelligibili, nec poſſe intelligere ſine phantaſmate. Quod item intellectus practicus & ſpeculatiuus in anima non ſint realiter diſtincti, ſed ratione tantum, probat, quo pacto demum ad abſtractorum cognitionem ſe habeat exponit.

Tex.cō.22. *SEnſibile autem ad actus ex potentia ſenſitiuum ipſum, deducere, actuque videtur efficere. Non enim patitur, ac alteratur. Quapropter alia quædam eſt hæc ſpecies motus. Nam motus actus eſt imperfecti. At actus ſimpliciter, qui quidem eſt rei perfectæ, alius eſt omnino, diuerſus ab illo.*

Tex.cō.28. *Videtur autem ſenſibile ex potentia exiſtente ſenſitiuo agens. non enim patitur, neque alteratur. Vnde alia hæc ſpecies motus. Motus enim imperfecti actus, ſimpliciter autem actus alter eſt, qui perfecti.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de intellectu ſecundum ſe, hic determinat de intellectu per comparationem ad ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo, oſtēdit qualis ſit motus ſenſus. Secundo, aſsimilat motum intellectus motui ſenſus, ibi. § Sentire quidem igitur. § Dicit ergo primo, quod ſenſibile videtur faciēs in actu partem ſenſitiuā, ex eo quòd erat in potentia. Non .n. ſic agit ſenſibile in ſenſum ſicut contrarium in ſuum contrarium, vt aliquid ab eo abijciat transmutando, & alterando ipſum, ſed ſolum reducit eum de potentia in actum. Et hoc eſt quod ſubdit, quod ſenſitiuum neque patitur, neque alteratur à ſenſibili, paſsione, & alteratione proprie accepta, ſecundum ſcilicet quod eſt ex contrario in contrarium. Et quia motus, qui eſt in rebus corporalibus, de quo determinatū eſt in lib. Phyſ. eſt de contrario in contrarium, manifeſtum eſt, quod ſentire, ſi dicatur motus, eſt alia ſpecies motus ab ea, de qua determinatum eſt in lib. Phyſ. Ille enim motus eſt actus exiſtentis in potentia: quia videlicet recedens ab vno contrario, quādiu mouetur non attingit alterū contrarium, quod eſt terminus motus, ſed eſt in potentia ad ipſum. Et quia omne, quod eſt in potentia, inquātū huiuſmodi, eſt imperfectū, ideo ille motus eſt actus imperfecti. Sed iſte motus eſt actus perfecti: eſt .n. operatio ſenſus iam facti in actu, per ſuam ſpeciem. Non enim ſentire conuenit ſenſui, niſi in actu exiſtenti, & ideo iſte motus ſimpliciter eſt alter à motu phyſico. Et huiuſmodi motus dicitur proprie operatio, vt ſentire & intelligere, & velle. Et ſecundum hunc motum anima mouet ſeipſam, ſecundū Plato. inquantum cognoſcit, & amat ſeipſam. Deinde cum dicit.

Sentire igitur ipſi dicere ſolū, ac intelligere ſimile eſt. Cum autem ſenſus iucundum, aut moleſtū diſcernit, quaſi affirmans, aut negans, tum perſequitur, aut fugit, atq; delectari, aut dolere; eſt operari ipſa medietate ſenſus ad bonum, aut malum, vt talia ſunt, & fuga, & appetitus, qui eſt actu, hoc ſunt. Et non aliud eſt appetitiuum, aut fugitiuum, nec alia ſunt iſta à ſenſitiuo, quanquam ipſorum ratio non eſt eadem, ſed diuerſa.

Sentire igitur ſimile eſt ipſi dicere ſolum & intelligere. Cum autem delectabile, aut triſte, vt affirmans, aut negans, proſequitur, aut fugit. Et eſt delectari & triſtari, agere ſenſitiua medietate, ad bonum aut malum inquantum talia, & fuga & appetitus, qui ſecundum actum hoc ſunt. Et non eſt alterum, appetitiuum & fugitiuum, neque abinuicem. neque à ſenſitiuo, ſed eſſe alterum eſt.

Aſsimilat motum intellectus, motui ſenſus. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit qualiter procedit motus in ſenſu. Secundo oſtendit, quòd ſimiliter procedit in intellectu ibi § Intellectiuæ autem. § Dicit ergo primo, quod cum ſenſibile reducat in actum ſenſitiuum ſine paſsione & alteratione, ſicut de intellectu ſupra dictum eſt, manifeſtum eſt ex dictis, quòd ipſum ſentire eſt ſimile ei, quod eſt intelligere, ita tamen quod quando eſt ſolum ſentire, id eſt apprehendere & iudicare ſecundum ſenſum, hoc eſt ſimile ei, quod eſt ſolum dicere & intelligere: quando ſcilicet intellectus iudicat aliquid, & apprehendit, quod eſt dicere, quia ſimplex apprehēſio, & iudiciū ſenſus aſsimilatur ſpeculationi intellectus Sed quando ſenſus ſentit aliquid delectabile, aut triſte, quaſi affirmans & negans id, quod ſenſu percipitur, eſſe delectabile aut triſte, tunc proſequitur per appetitum, i. deſiderat aut fugit. Et dicit ſignanter § aut affirmans aut negans § quia facere affirmationem & negationem, eſt proprium intellectus, vt ſuprà dictum eſt. Sed ſenſus facit aliquid ſimile huic, quando apprehendit aliquid vt delectabile & triſte. Et vt ſciatur quid ſit delectari & triſtari, ſubiūgit quòd delectari, & triſtari eſt agere ſenſitiua medietate, id eſt actio quædam ſenſitiuæ virtutis, quæ dicitur medietas, inquantum ſenſus communis comparatur ad ſenſus proprios, vt quoddam medium, ſicut centrum comparatur ad lineas terminatas ad ipſum. non autem omnis actio ſenſitiuę partis eſt delectare & triſtari, ſed quę eſt reſpectu boni vel mali inquantum huiuſmodi. Nam bonum ſenſus, ſcilicet quod eſt ei conueniens, cauſat delectationem, malum autem quod eſt repugnans, & nociuum, cauſat triſtitiam. Et ex hoc quod eſt triſtari, vel delectari, ſequuntur fuga & appetitus, id eſt deſiderium, quæ ſunt ſecundum actum. Patet igitur, quòd motus ſenſibilis in ſenſum procedit quaſi triplici gradu. Nam primo apprehendit ipſum ſenſibile, vt conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc ſequitur delectatio, & triſtitia. Tertio autem ſequitur deſiderium vel fuga. Et quamuis appetere, vel fugere vel ſentire, ſint diuerſi actus tamen principium eorum eſt idem ſubiecto, ſed ratione differt. Et hoc eſt quod ſubiungit, quod appetitiuum & fugitiuum, i. pars animæ, quæ fugit & deſiderat non ſunt alteræ ſubiecto, neque abinuicem, neque à parte ſenſitiua, ſed eſſe aliud eſt. i. differunt ratione. Et hoc dicit contra Platonem, qui ponebat in alia parte corporis organum appetitiui, & in alia organum ſenſitiui. Deinde cum dicit.

Motus ſenſus & intellect⁹ in quo conueniant Tex. cō. 2. & 3.

Tex. cō 26.

Tres gradus i cognitione ſenſitiua.

Anima autem, quæ principium eſt ratiocinandi, ipſa phantaſmata, perinde atque ſenſibilia ſenſui ipſi ſubijciū tur atq; cum bonum aut malum eſſe dicit, affirmando aut negando, tum fugit aut perſequitur. Quapropter ipſa anima ſine phantaſmate nunquam intelligit.

Anima nūquam abſq; phātaſmate intelligit.

Intellectiuæ autem animæ, phantaſmata, vt ſenſibilia ſunt. Cum autem bonum aut malum, affirmat, aut negat, & fugit aut proſequitur. Propter quod nunquam ſine phantaſmate intelligit anima. Tex.cō. 30.

Aſsimilat proceſſum motus in intellectu, ad id quod quod dictum eſt circa ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo habet ſe circa ſenſibilia. Secundo quomodo ſe habet ad ea, quæ ſunt à ſenſibilibus ſeparata ibi.} Abſtractione aũt.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quomodo intellectus ſe habet circa ſenſibilia in agendo. Secundo comparat intellectum actiuum ad ſpeculatiuum. ibi.} Vt omnino in actione.} Circa primum duo facit. Primo aſsimilat proceſſum intellectus proceſſui ſenſus. Secundo manifeſtat ſimilitudinem ibi.} Sicut.n.aer.} Dicit ergo primo, quòd phantaſmata ſe habent ad intellectiuam partem animæ, ſicut ſenſibilia ad ſenſum. Vnde ſicut ſenſus mouetur à ſenſibilibus ita intellectus à phantaſmatibus. Et ſicut, cum ſenſus apprehendit aliquid ſicut delectabile vel triſte, proſequitur illud, aut fugit, ita etiam cum intellectus apprehendit aliquid, affirmans vel negans eſſe bonum vel malum, fugit aut proſequitur. Ex ipſo autem modo loquendi Ariſtote. duplex eſt attendenda differentia inter intellectum & ſenſum: quia in ſenſu etant tria.

Duplex inter intellectum, & ſenſum differentia. Nam ex apprehenſione boni vel mali, nõ ſtatim ſequebatur deſiderium vel fuga, ſicut hic circa intellectum, ſed ſequebatur delectatio & triſtitia, & ex hoc vlterius deſiderium & fuga. Cuius ratio eſt, quia ſicut ſenſus nõ apprehendit bonum vniuerſale, ita appetitus ſenſitiuę partis non mouetur à bono vel malo vniuerſali, ſed à quodam determinato bono, quod eſt delectabile ſecũdum ſenſum, & quodã determinato malo, quod eſt cõtriſtans ſecundum ſenſum. In parte autem intellectiua eſt apprehenſio boni & mali vniuerſalis, vnde & appetitus intellectiuæ partis mouetur ſtatim ex bono vel malo apprehenſo. Secunda differentia eſt, quòd de intellectu dicit ſimpliciter quòd affirmat vel negat, ſed de ſenſu, quod quaſi affirmat vel negat. Cuius ratio ex dictis patet. Ex hoc autem quod dixerat, concludit vltimus, quod ſi phantaſmata ſe habent ad animam intellectiuã ſicut ſenſibile ad ſenſum, ſicut ſenſus non poteſt ſentire ſine ſenſibili, ita anima non poteſt intelligere ſine phãtaſmate. Deinde cum dicit.

Fit autem, & hic perinde vt ibi. Nam aer quidem pupillam talem efficit, ipſa autem aliud: auditus ſimili modo. Ipſum verò vltimum, vnum quidem eſt, & medietas vna, & ipſius plures ſunt rationes, quo verò diiudicat, atque diſcernit calidum à dulci differre, dictum & prius eſt, & nunc etiam dicendum. Eſt enim vnum quid ipſum, & ita vnum, vt terminus. Atq; hæc ipſa vnum ſunt, aut ſimilitudine rationis, aut numero, quē habent ad vtrunque, vt illa inter ſeſe habent. Quid enim intereſt, ſi quonam pacto diſcernit, aut ea, quæ ſub eodem genere collocantur, aut contraria, dubitemus, vt album, ac nigrum. Si igitur vt eſt A, quod eſt album, ad B, quod eſt nigrum, ſit C ad D: quare mutuo ordine comparationem etiã eorundem vere facere licet. Si igitur C D, ſint vnum, ipſa profecto ſeſe habebunt perinde atque A B, vt ſint idem & vnum. Non eandem autem habebunt rationẽ & illa ſimili modo. Eadem erit omnino ratio, & ſi A quidem ſit dulce, B verò album.

Tex.cõ. 31. *Sicut enim aer pupillam talem facit, ipſa autem alterum, & auditus ſimiliter. Sed vltimũ, vnum eſt, & vna medietas, eſſe autem ipſi plura. Quo autem diſcernit, quo differt dulce & calidum, dictum eſt quidem & prius, di-*

Tex. cõ. 32. *cendum autem & nunc. Eſt enim aliquid vnũ, ſic autẽ vt terminus. Et hæc in proportionali, aut numero ens vnum habet ſe ad vtrunq;, ſicut illa adinuicem. Quid enim differt, non homogena iudicare, aut contraria. vt album & nigrum? Sit igitur ſicut A album, ad B nigrũ G ad D ſicut illa adinuicem, quare & permutatim. Sicut igitur C D vni inſunt, ſic ſe habebunt, ſicut & A B idem quidem, eſſe autem non idem: & illud ſimiliter. Eadem autem ratio eſt, & ſi A quidem dulce ſit, B verò album.*

Manifeſtat ſimilitudinem poſitam. Et primo quantum ad hoc quod dixit, quod intellectiuę animæ phãtaſmata ſunt vt ſenſibilia. Secundo quantum ad hoc quod dixit, quòd cum bonum aut malum affirmat, aut negat, fugit aut proſequitur. ibi.} Species quidem igitur.} Dicit ergo primo, quod aer immutatus à colore, facit pupillam huiuſmodi, id eſt facit eam aliqualem, imprimẽs in eam ſpeciem coloris, & ipſa, ſcilicet pupilla ſic immutata immutat alterum, ſcilicet ſenſum communem, & ſimiliter auditus immutatus ab aere immutat ſenſum communem. Et licet ſenſus exteriores ſint plures tamen vltimum, ad quod terminantur immutationes horum ſenſuum, eſt vnum, quia eſt quaſi quędam medietas vna inter omnes ſenſus, ſicut centrum, ad quod terminantur omnes lineæ, quaſi ad vnum medium. Et quamuis ſit vnum ſubiecto illud medium omnium ſenſuum, tamen eſſe ipſius eſt plura, id eſt ratio ipſius diuerſificatur ſecundum quòd ad diuerſos ſenſus comparatur. Et hoc eſt quo diſcernit anima, in quo differat dulce & calidum, de quo dictum eſt prius, cum de ipſo ſecundum ſe agebatur, & nunc etiã dicendũ eſt de ipſo per comparationem ad intellectũ, quia eſt aliquid vnum reſpectu omnium ſenſibilium, ſicut intellectus eſt terminus omnium phantaſmatum. Et ſicut ex parte illa erant plura, quæ dijudicabantur ab vno, ita & hęc ex parte intellectus ſe habens in quodammodo proportionabili idest quòd proportionabiliter reſpondet vni dijudicanti circa ſenſibilia, aut etiam eſt ſimilitudo quantum ad numerum dijudicatorum, in quantum intellectus ſe habet ad vtraque inter quæ diſcernit, ſicut illa ſe habebant adinuicem, idest ſicut ſe habebat vnus ſenſus communis ad diuerſa ſenſibilia inter quæ diſcernebat. Et non differt ſi accipiamus, cauſa exempli, vel non homogenea id eſt diuerſa ſenſibilia non vnius generis, ſicut album, quod eſt in genere ſaporis, inter quæ ſenſus communis diſcernit: aut ſi accipiamus contraria, vt album & nigrum, quæ ſunt vnius generis, quia inter vtraque ſenſus communis, diſcernit. Accipiamus ergo a, loco albi: & b loco nigri: vt ſic ſe habeat a album ad b nigrum, ſicut g ad d: id eſt ſicut phantaſia albi, ad phantaſiã nigri: quare & ſecundum permutationem proportionum a ſe habet ad g, ſicut b ad d, idest album ad phantaſma albi ſicut nigrum ad phantaſma nigri, & ſic ſe habet intellectus ad g & ad d ſcilicet ad phantaſma albi & nigri, ſicut ſe habet ſenſus ad a & b idest ad albũ & nigrum. Si igitur g & d.i. phantaſmata albi & nigri ſunt inexiſtentia vni, & iudicantur ab vno intellectu, ſic ſe habebunt, ſicut a & b.i. album & nigrum, quæ iudicantur ab vno ſenſu. Ita quod ſicut ſenſus dijudicans hæc duo erat vnũ ſubiecto, differens ratione ita erit de intellectu. Et eadẽ ratio eſt, ſi accipiamus non homogenea, vt ſcilicet a ſit dulce & b ſit album, Deinde cum dicit.

Quid ſit cõ- ... & ... [marginal note beside "vnum medium. Et quamuis ſit vnum ſubiecto illud"]

Capit. 8.

Intellectiuum igitur ipſas formas in phantaſmatibus ipſis intelligit. Et vt in illis ipſi definitum eſt id, quod fugiendum eſt, vel ſequendum, ſic & ſine ſenſu, cum in phantaſmatibus eſt, mouetur. Sentiens enim ſignum face datum ignem eſſe, videnſque ipſum communi ſenſu agitari motu, cognoſcit hoſtem accedere. At nonnunquam hiſce, quæ ſunt in anima phantaſmatibus, aut mentis conceptibus, quaſi videns ad ea, quæ ſunt præſentia, ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et cum hic dixerit rem eſſe, quæ voluptatem aut dolorem affert, tum fugit, aut perſequitur.

Species quidem igitur intellectiuũ in phantaſmatibus intelligit.

intelligit. Et ſicut in illis determinatum eſt ipſi imitabile & fugiendum, ſic & extra ſenſum, cum in phantaſmatibus fuerint, mouetur. Vt ſentiẽs quod fugibile eſt, quia ignis communi cognoſcit, videns id, quod mouetur, quoniam impugnans eſt. Aliquando autem ijs, quæ ſunt in anima phantaſmatibus, aut intellectibus, tanquam videns ratiocinatur, & deliberat futura, aut præſentia.

Tex. cõ. 34. *Et cum dixerit eſſe ibi lætum, aut triſte, tunc fugit, aut imitatur.*

Manifeſtat quod dixerat ſuprà, q; cum intellectus affirmat, vel negat bonum, aut malum, fugit aut proſequitur, concludens ex prædictis, quòd pars animæ intellectiua intelligit ſpecies à phãtaſmatibus abſtractas. Et ſicut intellectui determinatur aliqd imitabile, & fugiẽdum in illis, ſ. in ſenſibilibus, cum præſentia fuerint, ita & modo ad imitandum vel fugiendum, cum ſiunt in phantaſmatibus extra ſenſum, i. cum repræſentantur phantaſmata in abſentia ſenſibilium. Et ponit exemplum de vtroque. Et primo, quando mouetur ad præſentiam ſenſibilium, ſicut homo ſentiens aliquid quod fugiendum eſt, id eſt aliquod terribile, puta fremitum aliquem, ſicut cum videt q; ignis eſt accenſus in ciuitate, videns ignem moueri, cognoſcit {communi, }. i. aliqua potentia communi dijudicatiua, vel {communi, }. i. ab eo quod communiter accidere ſolet, cognoſcit, inquam, quoniam ſunt prælia, vel quoniam eſt aliquid pugnans, & ſic mouetur aliquando intellectus ad fugiendum vel imitandum ex ſenſibili præſente. Aliquando autem ex phãtaſmatibus, aut intelligibilibus, quæ ſunt in anima ratiocinatur & deliberat futura, aut præſentia, tanquam ſi actu videret. Et cũ iudicat aliquid eſſe lætum vel triſte, fugit hoc, aut imitatur, vt ibi quando mouebatur à præſenti ſenſibili. Deinde cum dicit.

Et omnino aliquid agit, ipſum etiam verum ac falſum quæ ſine actione ſunt, in eodem genere ſunt, in quo ſunt bonum ac malum. Sed abſolute differunt, atq; cuiuſpiam ratione.

Et omnino in actione & quod ſine actione eſt verum & falſum, in eodem genere eſt cum bono & malo. Sed in eo quod ſimpliciter differt & quodam.

Comparat cognitionem intellectus practici & ſpeculatiui, dicens {quòd verum & falſum, }. i. vera & falſa cognitio intellectus {in actione}. i. ſecundum quòd pertinet ad intellectum practicum {& ſine actione}. i. ſecundum quòd pertinet ad intellectum ſpeculatiuum, eſt in eodem genere, ſiue illud genus ſit bonum ſiue malum. Quod poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſic, q; res intellecta vel practice, vel ſpeculatiue, quandoque eſt bona, quandoque eſt mala. Neq; diuerſificatur propter hoc genus rei, quòd conſideratur ſpeculatiue vel practice. Alio modo poteſt intelligi, quòd ipſa cognitio vera eſt quoddam bonum intellectus ſiue ſpeculatiui ſiue practici. Et ipſa cognitio falſa eſt quoddam malum intellectus, ſiue ſpeculatiui ſiue practici. Non ergo intendit comparare verum & falſum bono & malo ſecundum conuenientiam generis, ſed verum & falſum, quod eſt in actione, vero & falſo quod eſt ſine actione. Et hoc patet ex differentia, quam ſubdit dicens, quod differt, ſcilicet quod eſt in actione, & quod eſt ſine actione, in eo quod eſt ſimpliciter, & quodam. Nam intellectus ſpeculatiuus conſiderat aliquod verum eſſe vel falſum in vniuerſali, quod eſt conſiderare ſimpliciter, intellectus autem practicus applicando ad particulare operabile, quia operatio in particularibus eſt.

Deinde cum dicit.

Quomodo intellectus Mathematica intelligat.

At verò res eas, quæ vocitantur ob abſtractionem abſtracta, hoc pacto intelligit. Nam vt ſi quiſpiam ſimitatem, non vt eſt ſimitas, quo quidem pacto percipi ſeparata non poteſt, ſed vt cõcauitas eſt, intelligeret actu ſine ea cum ipſam intelligeret, carne, in qua cõcauitas eſt, ſic cum res intelligit mathematicas, tum non ſeparat ipſas, vt ſeparatas intelligit. Omnino autem is intellectus, qui actu intelligit, res ipſæ vti diximus eſt.

Abſtractione autem dicta intelligit, ſicut ſimum, quatenus ſimum non ſeparate, inquantum autem curuum, ſi intellexit actu, ſine carne intellexit, in qua curuum eſt, ſic mathematica, non ſeparata tanquam ſi ſeparata ſint intelligit, cum intelligat illa. Omnino autem intellectus ſecundum actum intelligens, res eſt ipſa. Tex. cõ. 35 Tex. cõ. 36.

Quia dixerat Philoſophus q; nequaquam ſine phantaſmate intelligit anima, phãtaſmata autem à ſenſu accipiuntur. vult oſtendere quomodo intellectus noſter intelligit ea, quæ ſunt à ſenſibus ſeparata. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo intelligit mathematica, quæ à materia ſenſibili abſtrahuntur. Secundo inquirit vtrum intelligat ea, quæ ſunt ſecundum eſſe à materia ſeparata ibi. { Vtrum autem contingat. } Circa primum conſiderandum eſt, quòd eorum, quæ ſunt in rebus coniuncta, contingit vnum ſine altero intelligi, & vere, dummodo vnum eorum nõ ſit in ratione alterius. Si. n. Socrates ſit muſicus & albus, poſſumus intelligere albedinem, nihil de muſica intelligendo. Nõ autem poſſum intelligere hominem, nihil intelligendo de animali, quia animal eſt in ratione hominis. Sic ergo ſeparando ſecundum intellectum quæ ſunt ſecundum rem coniunctam modo prædicto, non contingit falſitas. Si autem intellectus intelligat ea, quæ ſunt coniuncta, eſſe ſeparata, eſſet intellectus falſus: vt puta ſi in prædicto exemplo, diceret muſicum non eſſe album: ea verò, quæ ſunt in ſenſibilibus, abſtrahit intellectus, non quidem intelligens ea eſſe ſeparata, ſed ſeparatim vel ſeorſum ea intelligens. Et hoc eſt quod dicit, quod intellectus intelligit ea, quę ſunt dicta per abſtractionem ſcilicet mathematica, hoc modo, ſicut dum intelligit ſimum ſecundum quod eſt ſimum, non intelligit ſeparate, id eſt ſeorſum ſimum à materia ſenſibili, quia materia ſenſibilis, ſcilicet naſus cadit in diffinitione ſimi. Si autem intellectus intelligit aliquid in actu, inquantum eſt curuum ſine carne intelligit inquãtum eſt curuum: non quidem, ita quod intelligat curuum eſſe ſine carne, ſed quia intelligit curuũ, non intelligendo carnẽ. Et hoc ideò, quia caro non ponitur in diffinitione curui. Et ſic intellectus intelligit omnia mathematica ſeparate, tanquã ſi eſſent ſeparata, quãuis non ſint ſeparata ſm rem. Non autem ſic intelligit naturalia, quia in diffinitione naturalium ponitur materia ſenſibilis, non autem in diffinitione mathematicorum. Abſtrahit tamen circa naturalia intellectus vniuerſale à particulari ſimili modo, inquãtum intelligit naturam ſpeciei ſine principijs indiuiduantibus, quæ non cadunt in diffinitione ſpeciei. Et omnino intellectus in actu eſt res intellecta, quia ſicut res in ſui ratione habent materiam, vel non habent, ſic ab intellectu percipiuntur. Et quia hũc modum abſtractionis Plato non conſiderauit coactus fuit ponere mathematica, & ſpecies ſeparatas, loco cuius ad prædictam abſtractionem faciendam. Ariſt. poſuit intellectum agentem. Deinde cum dicit.

An verò fieri poſſit, vt aliquam ipſe non ſeparatus à magnitudine, ſeparatarum rerum intelligat, necne, conſiderandum eſt poſtea.

Vtrum autem contingat aliquod ſeparatorum intelligere ipſum exiſtentem non ſeparatum à magnitudine, an non, conſiderandum poſterius.

Mouet quæſtionem de his, quæ ſunt ſeparata à materia ſecundum eſſe, dicens, quod poſterius conſiderandum erit, vtrum contingat intellectũ noſtrum nõ ſeparatũ à magnitudine, i. à corpore intelligere aliquid ſeparatorũ, id eſt aliquam ſubſtantiam ſeparatam. Hæc

enim hic determinari nõ potuit, quia nondum erat manifeſtum eſſe aliquas ſubſtantias ſeparatas, nec quæ, vel quales ſint. Vnde hæc quæſtio pertinet ad Metaphyſicum, non tamẽ inuenitur ab Ariſt. ſoluta, quia complementum illius ſcientiæ nondũ ad nos peruenit, vel quia nondum eſt totus liber tranſlatus, vel quia forte præoccupatus morte non compleuit. Conſiderandum tamen eſt quòd intellectum hic dicit non ſeparatum à corpore, inquantum eſt potentia quædam animæ, quæ eſt actus corporis. Supra tamen dixit eum à corpore ſeparatum, quia non habet aliquod organum deputatũ ſuæ operationi.

LECTIO XIII.

Intellectum, vel aĩam eſſe omnia non quidem per compoſitionẽ, vt volebant antiqui, ſed per apprehenſionẽ probat: ꝙ item non contingat fieri intellectionem abſq; ſenſu oſtendit.

NVnc autem ea, quæ de anima dicta ſunt, quaſi ad quædam capita redigentur, rurſus dicamus, animam ipſam ea vniuerſa quodammodo eſſe, quæ ſunt. Nam ea, quæ ſunt, aut intelligibilia ſunt, aut ſenſibilia ſunt. Atq; ſcientia quidem eſt res hæc quodammodo quæ ſub ipſam ſcientiam cadunt, ſenſus autem ipſe ſenſibiles. Verum quo pacto id ita eſt, quæratur oportet. Scinditur igitur in ipſas res ſcientia, atque ſenſus. Is quidem, qui eſt potentia in res potentia tales, is verò, qui actu, in actu ſimiliter tales, & ſcientia pari modo. Senſitiuum autem animę, & id quod ſcientijs affici poteſt hæc potentia ſunt, hoc quidem id, quod ſub ſcientiam cadit, illud verò, ſenſibile.

Anima eſt quodãmodo res omnes.

Tex. cõ. 37 *Nunc autem de anima dicta recapitulantes dicamus iterum quod omnia ea, quæ ſunt, quodammodo eſt anima. Aut enim ſenſibilia quæ ſunt, aut intelligibilia. Eſt autẽ ſcientia quidem ſcibilia quodammodo, ſenſus autem ſenſibilia. Qualiter autẽ hæc ſint oportet inquirere. Secatur*

Tex. cõ. 38. *enim ſcientia & ſenſus in res, quæ quidem potentia eſt, in ea; quæ ſunt potentia, quæ verò actu, in ea quæ ſunt actu. Anima autem ſenſitiuum, & quod ſcire poteſt, potentia hæc ſunt: hoc quidem ſcibile illud verò ſenſibile.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de ſenſu & intellectu, Nunc per ea, quæ de vtraque dicta ſunt oſtendit quid de natura animę ſit ſentiendum. Et diuiditur in partes duas. In prima oſtendit quòd natura animæ eſt quodammodo ſicut antiqui credebant, & quodammõ aliter. In ſecunda oſtendit dependentiã intellectus à ſenſu ibi. {Quoniam aũt neq; res.} Circa primum duo facit. Primo oſtẽdit quod anima quodammodo eſt omnia ſicut antiqui dixerunt. Secundo dicit quod aliter eſt omnia, quàm illi dixerunt ibi. {Neceſſe eſt autem.} Dicit ergo primo qđ nunc recapitulantes quæ dicta ſunt de anima, vt ex his propoſitum oſtendamus, dicamus ꝙ omnia quodammodo eſt anima. Omnia enim quæ ſunt, aut ſunt ſenſibilia, aut intelligibilia, anima autem eſt quodãmodo omnia ſenſibilia, & intelligibilia, quia in anima eſt ſenſus, & intellectus ſiue ſcientia, ſenſus autem eſt quodammodo ipſa ſenſibilia, & intellectus intelligibilia, ſiue ſcientia, ſcibilia. Et qualiter hoc ſit oportet inquirere. Senſus enim & ſcientia condiuiduntur, in res, id eſt diuidũtur in actum & potentiam quemadmodũ & res, ita tñ qđ ſciẽtia & ſenſus, quæ ſunt in potentia ad ſenſibilia & ſcibilia, ſe habent ad ſcibilia & ſenſibilia, quæ ſunt in potentia, ſcientia vero & ſenſus quæ ſunt in actu, ordinantur in ſenſibilia & ſcibilia, quæ ſunt in actu, ſed tamen diuerſimode. Nam ſenſus in actu, & ſcientia vel intellectus in actu, ſunt ſcibilia & ſenſibilia in actu. Sed potentia animæ ſenſitiuæ, & id quod ſcire poteſt, ſ. potentia intellectiua, non eſt ipſum ſenſibile vel ſcibile, ſed eſt in potentia ad ipſa. Senſitiuum quidem ad ſenſibile, quod autem ſcire poteſt, ad ſcibile. Relinquitur igitur quòd anima quodammodo ſit omnia. Deinde cum dicit.

Atqui neceſſe eſt, aut res ipſas, aut formas in anima eſſe. At non ſunt in ea res ipſæ profecto. Non enim ipſe lapis in anima, ſed forma lapidis ineſt. Quare anima eſt vt manus. Manus enim inſtrumentorum, eſt inſtrumentum, & intellectus formarum eſt forma, & ſenſus itidem; ſenſibilium forma.

Forma res non res ipſe ſunt in anima.

Neceſſe eſt autem aut ipſa, aut ſpecies eſſe. Ipſa quidem igitur non ſunt: non enim lapis in anima eſt, ſed ſpecies. Quare anima ſicut manus eſt. Manus enim organum organorum, & intellectus ſpecies ſpecierum, & ſenſus ſpecies ſenſibilium.

Manus eſt organũ organorum. Intellectus eſt forma formarum.

Oſtendit quod alio mõ eſt omnia, quàm antiqui ponerent, & dicit, ꝙ ſi anima eſt omnia, neceſſe eſt quod ſit vel ipſę res ſcibiles & ſenſibiles, ſicut Emped. poſuit, quòd terra terram cognoſcimus, & aqua aquam, & ſic de alijs, aut ſit ſpecies ipſorum. Non autem anima eſt ipſę res, ſicut illi poſuerunt, quia lapis non eſt in anima, ſed ſpecies lapidis. Et per hunc modum dicitur intellectus in actu, eſſe ipſum intellectum in actu, inquantum ſpecies intellecti, eſt ſpecies intellectus in actu. Ex quo patet quod anima aſsimilatur manui. Manus enim eſt organum organorum, quia manus datę ſunt homini loco omnium organorum, quæ data ſunt alijs animalibus ad defenſionem vel impugnationem, vel cooperimentum. Omnia enim hæc homo ſibi manu pręparat. Et ſimiliter anima data eſt homini loco omnium formarum vt ſit homo quodammodo totum ens, inquantum ſecundum animam eſt quodammodo omnia, prout eius anima eſt receptiua omnium formarum. Nam intellectus eſt quædã potentia receptiua oĩum formarum intelligibilium, & ſenſus eſt quædam potentia receptiua omnium formarum ſenſibilium. Deinde cũ dicit.

Cum autem nulla res ſit præter magnitudines ſeparata, vt videtur, res ipſæ ſenſibiles, in ipſis profecto ſenſibilibus formis, ipſæ ſunt intelligibiles formæ, tum earum rerum quæ abſtracta vocantur, tum eorum etiam ſenſibilium, quæ ſunt habitus, atq; affectus. Iccirco & qui non ſentit, nihil diſcere, vel intelligere poteſt, & qui contemplatur, neceſſe eſt vna cum phantaſmate contempletur. Ipſa namque phantaſmata veluti ſenſibilia ſunt, attamen ſine materia.

Quanto pere ſenſu ipſo egeât intellectus & quã ob cauſam.

Tex. cõ. 39. *Quoniam autem res nulla eſt præter magnitudines, ſicut videtur ſenſibiles, ſeparata in ſpeciebus ſenſibilibus intelligibilia ſunt, & quæ abſtractione dicuntur, & quæcunque ſenſibilium habitus ſunt & paſſiones. Et ob hoc nihil ſentiens, nihil vtique addiſcet, neque intelliget. Sed cum ſpeculetur, neceſſe ſimul phantaſma aliquod ſpeculari. Phantaſmata enim ſicut ſenſibilia ſunt præter quam quod ſunt ſine materia.*

Quia dixerat quod intellectus eſt quodãmodo intelligibilis, ſicut ſenſus ſenſibilis, poſſet aliquis credere, ꝙ intellectus non dependeret à ſenſu. Et hoc quidẽ verũ eſſet ſi intelligibilia noſtri intellectus eſſent à ſenſibilibus ſeparata ſecundum eſſe vt Platonici poſuerunt. Et ideò hic oſtendit, quòd intellectus, indiget ſenſu: Et poſtmodum, quod intellectus differt à phantaſia, quæ etiam à ſenſu dependet. ibi. {Eſt autem phantaſma.} Dicit ergo primo, quod quia nulla res intellecta à nobis, eſt præter magnitudines ſenſibiles, quaſi ab eis ſeparata ſecũdum eſſe, ſicut ſenſibilia videntur abinuicem ſeparata: neceſſe eſt, ꝙ intelligibilia intellectus noſtri ſint in ſpeciebus ſenſibilibus ſecundum eſſe, tam illa, quę dicũtur per abſtractionem, ſ. mathematica, quàm naturalia, quæ ſunt habitus, & paſsiones ſenſibiliũ. Et propter hoc ſine ſenſu non poteſt aliquis homo addiſcere quaſi

de nouo acquirens ſcientiam, neque intelligere, quaſi vtens ſcientia habita. Sed oportet cum aliquis ſpeculatur in actu, quòd ſimul formet ſibi aliquod phantaſma. Phantaſmata enim ſunt ſimilitudines ſenſibilium. Sed in hoc differunt ab eis, quia ſunt præter materiam. Nã ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, vt ſupradictum eſt. Phantaſia autem eſt motus factus à ſenſu ſe
Secũdo tex. cõmen. 122 cundum actum. Patet aũt ex hoc falſum eſſe quod Auicẽna ponit, quod intellectus non indiget ſenſu, poſt quã acquiſiuit ſcientiam. Manifeſtum enim quod poſtquã aliquis acquiſiuit habitum ſcientiæ, neceſſe eſt ad hoc quòd ſpeculetur, quòd vtatur phantaſmate, & propter hoc per læſionem organi impeditur vſus ſcientiæ iam acquiſitæ. Deinde cum dicit.

Eſt autem aliud phantaſia ab affirmatione, negatione. Verum enim vel falſum complexione eſt conceptuum intellectus.

Eſt autem phantaſia alterũ à dictione, & negatione. Complexio enim intellectuum eſt, verum, aut falſum.

Oſtẽdit differentiam inter phantaſiam & intellectũ. Et primo quantum ad operationem communem intellectus, quæ eſt cõpoſitio & diuiſio; dicens ꝙ phantaſia eſt alterum ab affirmatione, vel negatione intellectus, quia in complexione intelligibilium iam eſt verũ & falſum: quod non eſt in phantaſia. Nam cognoſcere verũ & falſum eſt ſolius intellectus. Secundo ibi.

At mẽtis primi conceptus quo, quæſo, differrent, vt non phantaſmata ſint? At neque cæteri ſunt phantaſmata, non tamen ſine phantaſmatibus ſunt.

Primi autem intellectus, quo differ ent vt non phantaſmata ſint? At neque alij phantaſmata, ſed non ſine phantaſmatibus.

Inquirit, in quo differat primi intellectus .i. intelligẽtiæ indiuiſibilium, cum non ſint phantaſmata. Et reſpõdet, quod non ſunt ſine phantaſmatibus, ſed tamen nõ ſunt phantaſmata, quia phantaſmata ſunt ſimilitudines particularium, intellecta autem ſunt vniuerſalia ab indiuiduantibus cõditionibus abſtracta, vnde phantaſmata ſunt indiuiſibilia in potentia, & non in actu.

LECTIO XIIII.

Propoſita dicendorum intentione, arguit illas virium animæ diuiſiones, quæ diuiduntur in rationales, & irrationales, vel in rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem, deinde probat vim animæ motiuam ſecundum locum non eſſe vegetandi principium, nec ſenſum, nec intellectum, vel appetitum.

De potẽtia motiuo. *Cum autem animalium anima hiſce duobus ſit diffinita, diſcernendi, inquã, potentia, quod quidem eſt opus, officiumq; mentis, atq; etiam ſenſus: & inſuper etiam mouendi motu ad locum accommodato, potentia: de ſenſu quidem & intellectu hæc ſint determinata, ac pertractata, deinceps autẽ de eo, quod mouet, quidnam ſit ipſius animæ conſideremus oportet, vtrum vna quædam ipſius ſit pars, ſeparabilis magnitudine, vel ratione, an ipſa anima tota. Et ſi pars ſit aliqua, vtrum ſit alia quædam propria præter eas, quæ dici ſolent, & eas, quas diximus, an iſtarum aliqua vna.*

Quoniam autem anima ſecundum duas diffinita eſt
Tex. cõ. 40. *potentias, quæ animalium eſt, & diſcretio, quod intelligentiæ opus eſt, & ſenſus, & adhuc in mouẽdo ſecundum locum motum: de ſenſu quidem & intellectu determinata ſint tanta: de mouente autem quid forte ſit animæ, ſpeculandum eſt, vtrum vna quædam pars ipſius, ſit ſeparabilis aut magnitudine, aut ratione, aut omnis anima. Et ſi pars aliqua, vtrum propria quædam ſit præter conſuetas dici, & dictas, aut harum vna aliqua ſit.*

Poſtquã Philoſophus determinauit de partibus animæ vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua, nunc quarto determinat de parte animę motiua. Et diuiditur in partes duas. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecunda proſequitur. ibi. {Habet autem dubitationem.} Dicit ergo primo quod quia anima, quæ eſt animalium, diffinita eſt etiam ab antiquis Philoſophis ſecũdum duas potentias .ſ. ſecundum quod habet potentiam ad duo, quorum vnum eſt diſcretio, quę fit per cognitionem, quæ quidem diſcretio opus eſt intellectiuæ & ſenſitiuæ partis, aliud autem eſt mouere ſecundum locum: de ſenſu, & intellectu ſunt tanta determinata, quanta in prioribus habita ſunt: Sed nunc ſpeculandum eſt de alia parte, ſ. principio mouente, quid animæ ſit. Vtrum ſcilicet ſit aliqua pars animæ ſeparabilis ab alijs, vel magnitudine, id eſt ſubiecto, ita quod habeat diſtinctum locum in corpore, ab alijs potentijs, ſicut Platonici poſuerũt: vel ſit ſeparabilis ab alijs animę partibus, ratione tantum. An non ſit pars animæ, ſed ſit tota anima. Et dato quòd ſit aliqua pars animæ, remanet conſiderandũ vtrum ſit quædam alia pars animæ præter illas, quæ cõſueuerunt dici, & præter eas, quæ à nobis dictæ ſunt, aut eſt vna earum. Deinde cum dicit.

At hic exiſtit continuo dubitatio, dubitabitq; non iniuria quiſpiã, quonã modo partes animæ & quot oporteat dicere. Nam infinitæ quodammodo & non hæ ſolum eſſe videntur quas diuidendo quidam dixerant, rationis, inquam, particeps, & iraſcendi, ac cupiendi principium, vel vt alij, rationis particeps, & rationis expers.

Habet autem dubitationẽ mox, quomodo oportet par- Tex. cõ. 41.
tes animæ dicere, & quot. Modo enim quodam infinitæ videntur, & non ſolum quas dicunt quidam, determinantes ratiocinatiuam, & iraſcibilem & appetitiuam; hi autem rationem habentem, & irrationabilem.

Proſequitur ſuam intentionem. Et primo per modũ diſputationis. Secundo per modum determinationis. ibi {Videntur autem hæc duo.} Circa primum duo facit. Primo diſputat contra diſtinctionem potentiarum animæ. Secundo ſpecialiter circa principium motus, quæ pars animæ ſit ibi. {Sed de motu ſecũdum locum.} Circa primum duo facit. Primo recitat diuiſionem potentiarum animæ, quam quidam ponebant. Secundo diſputat contra eas. ibi. {Secundum enim differentias.} Dicit ergo primo, quod mox in principio huius inquiſitionis habet dubitationem, quomodo oporteat diſtinguere partes animæ, & quot ſunt. quia ſecundum aliquem modum videntur infinitæ eſſe, ideſt non poſſe comprehendi ſub aliquo certo numero. Et hoc verum eſſet, ſi ſingulis operibus animæ & motibus, q ſunt ab anima, neceſſe eſſet attribuere diuerſas partes animæ. & ſic videtur quod non ſint ſolum illæ partes, quas quidam determinant ſcilicet rationalem, iraſcibilem, appetitiuam ideſt concupiſcibilem. Hæc quidem diuiſio non comprehendit omnes animæ partes, ſed ſolum vires motiuas in homine. Alij autem diſtinguunt animę vires, per rationem habentem, & irrationabilẽ. Sed hæc quidem diuiſio, licet ſecundum aliquem modum comprehendat animæ partes omnes, non tamen eſt propria diuiſio partium animæ, ſecundũ quod ſunt animæ partes, ſed ſolum ſecundum quod ſunt in anima rationem habente, & ſic vtitur ea Ariſt. in 1. Ethic. Deinde cum dicit.

Per differentias enim quibus haſce diuidunt, & ſeparant partes, & aliæ partes eſſe videntur; quæ maiorem inter ſeſe, quàm dictæ, diſtãtiam habent. Vegetatiua, inquam, quæ quidem & plantis, & vniuerſis animalibus ineſt, & ſenſitiua, quam nec vt rationis expertem, nec vt eiuſdem participem quiſquam ponat.

Secundum enim differentias, per quas, has ſeparant, & aliæ videntur partes maiorem his differentiam habentes, de quibus & nunc dictum eſt. Vegetatiua nimirū quę & plantis ineſt, & omnibus viuentibus, & ſenſitiua, quam neque ſicut irrationalē, neque ſicut rationem habentem ponet quis vtique facilè.

Obijcit cōtra prædictas diuiſiones multipliciter. Prima obiectio eſt, ꝙ ſi iſtæ differentiæ ſecundum quas diuerſificant aliquę partes animæ, ſufficiunt ad diuerſitatem in partibus animæ conſtituendā, inueniuntur aliæ partes maiorem differentiam habentes adinuicem, quā illæ, quæ dictæ ſunt, de quibus etiam in hoc libro dictū eſt. Pars enim vegetatiua eſt in plantis, & in omnibus animalibus, ſiue in omnibus viuentibus, & ſenſitiua etiam eſt in omnibus animalibus: & manifeſtum eſt, quòd vegetatiua & ſenſitiua plus differunt abinuicem, & à rationali, & concupiſcibili & iraſcibili quàm iraſcibilis differat à concupiſcibili; & tamen iſtæ duæ potentiæ non comprehenduntur ſub illis diuiſionibus. Et quod non comprehendantur ſub prima diuiſione manifeſtum eſt. Patet enim quòd neq; vegetatiua neq; ſenſitiua poteſt dici eſſe rationabilis, vel concupiſcibilis, vel iraſcibilis. Vnde hoc prætermiſſo probat ꝙ hæc non comprehendantur ſub ſecunda diuiſione, dicens ꝙ non de facili poteſt aliquis vel vegetatiuam vel ſenſitiuam ponere vel irrationalem vel rationem habentem. Et quidem quòd neutra harum habeat rationem, manifeſtum eſt. Sed quod neque etiam aliqua earum ſit irrationabilis, ex hoc manifeſtum eſſe poteſt, quia irrationabile eſt, vel quod eſt contrarium rationi, vel quod eſt natum habere rationem, & non habet: quorum neutrum contingit dictis partibus. Si enim diceret tantum negationem rationis, non poſſet poni genus potentiarum animæ. Vnde manifeſtum videtur quòd præmiſſæ diuiſiones potentiarum animæ ſint inconuenientes. Secundam rationem ad idem ponit ibi.

Irrationale tripliciter.
Contrarie.
Priuatiue.
Negatiue.

Præterea imaginatiua, quæ ratione quidem ab omnibus eſt diuerſa, cui verò ſit iungenda, vt ſit idem quod illa, aut à qua eſt ſeiungenda, vt ſit alia ab illa, magnam dubitationem habet profectò, ſiquis ſeiunctas animæ partes ſeparatasque ponat.

Tex. cō 42. *Adhuc autem, & phantaſtica, quę ſecundum eſſe quidem ab omnibus altera eſt; cui autem harum eadem vel altera ſit, habet multam dubitationem, ſi aliquis ponat ſeparatas partes animæ.*

Dicens, ꝙ pars animæ phantaſtica, qua ſecundum rationem ab omnibus alijs differt, habet multam dubitationem cum qua prædictarum potentiarum debeat eſſe eadem, vel altera, & præcipue ſi aliquis ponat partes animæ ſeparatas ſubiecto, ſicut aliqui ponebant. Tertiam rationem ponit.

Inſuper appetitiua quæ & ratione, & vi, alia diuerſaq; ſine dubio ab vniuerſis eſſe videtur. Abſurdum autem eſt hanc à cæteris diuellere partibus. Fit enim & in participe rationis voluntas, & in ratione vacante cupiditas, atque ira. Quòd ſi tres in partes diuiditur anima, in vnaquaque profectò partium inerit appetitus.

Adhuc autem & appetitiua, quæ & ratione, & potentia altera videtur vtique eſſe ab omnibus, & inconueniens vtique hanc ſequeſtrare. In ratiocinatiua.n. voluntas fit, & in irrationabili concupiſcentia & ira. Si autem tria in anima, in vnoquoque erit appetitus.

Dicit quod vis etiam appetitiua videtur eſſe altera ratione & potentia, ab omnibus partibus animæ. Et ſi ſecundum prædictam diuiſionem, partes animę ſubiecto diſtinguantur in rationalem & irrationalem, inconueniens videbitur ſequeſtrare, idest diuidere appetitiuam in duas partes ſubiecto differentes. & tamen hoc oportebit, ſiquis dicat rationale & irrationale partes animæ ſubiecto diſtinctas, quia quædā appetitiua eſt in parte rationabili idest voluntas, quædam in parte irrationabili, ſcilicet iraſcibilis, & concupiſcibilis. Et ſiquis diſtinguat partes animæ in tres ſubiecto diſtinctas, ſcilicet rationalem, irrationalem, & iraſcibilem, ſequetur quod in vnaquaque earum erit appetitus in rationabili enim eſt voluntas, vt dictum eſt. Iraſcibili ineſt appetitus, & ſimiliter concupiſcibili. Erunt igitur tres appetitus in anima ſubiecto differentes ſecundum prædictam diuiſionem. Sed quæritur quare in appetitu ſenſitiuo ſunt duæ potentiæ appetitiuæ, ſcilicet iraſcibilis, & concupiſcibilis. In appetitu autem rationali eſt vnus appetitus tantum ſcilicet voluntas. Et dicendum eſt, qđ potētiæ diſtinguuntur ſm rationes obiectorū, obiectum autem appetitiuæ eſt bonum aprehenſum. Alio autem modo apprehendit bonum intellectus & ſenſus. Nam intellectus apprehēdit bonum ſecundum vniuerſalem rōnem boni, ſenſus aūt apprehendit ſub determinata ratione boni. Et ideo appetitus qui ſequitur apprehenſionem intellectus, eſt vnus tantum. Appetitus autem qui ſequuntur apprehenſionem ſenſus diſtinguuntur ſecundum diuerſam rationem boni apprehenſi. Nam aliquid apprehēſum per ſenſum, habet rōnem boni appetibilis, inquantū eſt delectabile ſecudum ſenſum, & ad hoc bonum ordinatur concupiſcibilis: Aliquid autem habet rationem boni & appetibilis, inquātum perficitur delectabilibus, quaſi habens facultatem ad libitum vtēdi eis, & ad huc ordinatur iraſcibilis, quæ eſt quaſi propugnatrix concupiſcibilis. Et inde eſt qđ animalia non iraſcunt, neque pugnant niſi propter delectabilia, id eſt ꝓpter cibos & venerea, vt dicitur in. 6. de hiſtorijs animalium. Et propter hoc omnes paſſiones iraſcibilis incipiunt à paſſionibus concupiſcibilis, & terminantur in eis. Ira enim triſtitia commouetur & in delectationem finitur. Irati enim puniendo delectātur. Et propter hoc quidam dicunt quod obiectum iraſcibilis eſt arduum. Quod autem à quibuſdam dicitur, quòd iraſcibilis ordinatur ad fugam mali, nullam omnino habet rationem. Eadem enim eſt potentia contrariorum, ſicut viſus albi & nigri. vnde bonum & malum non poſſunt diuerſificare potentiam appetitiuam. Et propter hoc ſicut amor boni pertinet ad concupiſcibilem, ita odium mali, vt dicit Philoſophus in. 6. Ethi. & ſpes de bono, & timor de malo pertinent ad iraſcibilem. Quartam rationem ponit ibi.

Cur ſic duplex appetitus ſenſitiuus & vnus intellectiu*

Quid ſit cōcupiſcentia & iraſcētia

Capit. 8.

Arduū eſt obiectū potentię iraſcentis.

Sed, vt redeamus vnde digreſſi ſumus, quid eſt id, quod mouet ipſum animal loco, de quo hæc diſputatio noſtra eſt inſtituta? motu nanque eo, quo incrementa, decrementaq; ſuſcipiūtur, qui quidem omnibus animantibus ineſt, id mouere ſane videtur, quod vniuerſis ineſt eiſdem, principium, inquam, generandi, ac nutriendi. De reſpiratione autem, expirationeue, & ſomno, atque vigilia poſterius conſiderare oportet. Nam & hæc ipſa magnam dubitationem difficultatemque habent.

Tex.cō. 43. *Sed iā de quo nūc ſermo inſtat agamus, quid mouēs ſecundum locum animal eſt? Motum enim ſecundum augmētum & decrementum qui omnibus ineſt, videbitur vtique mouere, generatiuum & vegetatiuum. De reſpiratione autem, & expiratione & ſomno & vigilia poſterius perſpiciendum. Habent enim dubitationem multam hæc quoque.*

Dicens, quod etiam illud, de quo nunc quærimus ſcilicet quid ſit mouens animal ſecundum locum, facit dubitationem circa prædictas diuiſiones, quia non videtur ſub eis contineri. De motu autem augmenti & decrementi, qui eſt communis oībus viuētibus, manifeſtum

ſtum eſt, quod habet principium commune non omnibus viuentibus, ſecúdum generatiuam & vegetatiuã. Quædam autem aliæ mutationes animalium ſunt, ſicut reſpiratio, & expiratio, ſomnus & vigilia, de quibus poſterius determinandum eſt, quid cauſet ea. Habent enim multam dubitationem, & propter hoc ſpecialem exigunt tractàtum. Deinde cum dicit.

Potētia motiua nō eſt ipſa vis vegetatiua.

Nunc eſt de motu ad locum accommodato conſiderandum, quidnam id tandem ſit, quod ipſum animal motu mouet progrediendi. Patet itaque non eſſe ipſam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia ſemper hic motus efficitur, eſtque cum imaginatione, vel appetitu: nihil enim non appetens, aut fugiens, hoc motu mouetur, niſi forſitan vi.

Tex.cō. 44.

Sed de motu ſecundum locum. quid ſit mouens animal ſecundum proceſſiuum motum, conſiderandum. Quod igitur non vegetatiua potentia, manifeſtum. Semper enim propter aliquid motus hic, & aut cum phantaſia, aut appetitu eſt. Nihil enim non appetens, aut fugiens, mouetur niſi violentia.

Procedit diſputatiue ad inquirendum quid ſit principium motus ſecundũ locum in animalibus. Et primo oſtendit quod non ſit vegetatiua potentia, ſecundo ꝙ nec ſenſitiua. ibi. {Similiter autem neque ſenſitiua.} Tertio quod nec intellectiua. ibi. {At verò neque ratioci.} Quarto ꝙ nec appetitiua. ibi. {At verò neque appetitus.} Dicit ergo primo ꝙ conſiderandum nunc eſt, quid ſit mouens animal ſecundum locum motu proceſſiuo. Et quòd non ſit potentia vegetatiua, oſtendit duabus rationibus, quarum prima talis eſt. Semper motus proceſſiuus ſecundum locum, eſt propter aliquid imaginatum, & deſideratum. Non.n. animal mouetur niſi appetens aut fugiens aliquid niſi forte per violentiam: ſed phantaſia & appetitus non competit parti vegetatiuæ: ergo pars vegetatiua non eſt principium motus localis proceſſiui. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea plantæ quoq; tali mouerentur profectò motu, partemque aliquam ad hunc motum, vt inſtrumentum haberent.

Tex. cō.45.

Amplius, & plantæ vtique motæ eſſent, & vtique haberent aliquam partem organicam ad motum hunc.

Quæ talis eſt. Pars vegetatiua eſt etiam in plantis: Si igitur pars vegetatiua eſſet principiũ motus localis proceſſiui, ſequeretur quod plantæ eſſent motiuæ ſuipſarum ſecundum hunc motum, & haberent partes organicas conuenientes huic motui, quod patet eſſe falſum. Non ergo pars vegetatiua eſt principium motus localis proceſſiui in animalibus. Deinde cum dicit.

Motiua potentia non eſt ſenſus.

Natura neque fruſtra quicquã facit, neque neceſſariũ aliqd omittit.

Pari modo nec ipſa ſentiendi vi motus huiuſce principium eſſe conſtat. Sunt enim animalium multa, quæ ſenſum quidem habent, manent tamen, & ſemper immobilia ſunt. Quod ſi natura nihil facit fruſtra, neque neceſſariorum quicquam omittit, niſi in animalibus membris captis, ac imperfectis: atque animalium hæc, & perfecta ſunt, & non membris capta, cuius id indicium eſt, & generant enim & ſtatum decrementaque ſuſcipiunt, haberent & eas ipſa profectò partes, quæ progrediendi ſunt inſtrumenta.

Similiter autem neque ſenſitiuum. Multa.n. ſunt animalium, quæ ſenſum quidem habent, manentia autem, & immobilia ſunt per finem. Si igitur natura nihil facit fruſtra, neque deficit in neceſſarijs niſi in orbatis, & imperfectis: huiuſmodi autẽ animalia perfecta & non orbata ſunt: ſignum autem eſt, quia generatiua ſunt, & augmentum habent, & decrementum, quare & haberent vtiq; partes organicas proceſſionis.

Oſtendit quòd neque etiam ſenſus eſt principium talis motus tali ratione. Senſus.n. eſt omnibus animalibus: ſi ergo ſenſus eſſet principiũ prædicti motus: ſequeretur ꝙ omne animal hoc modo moueretur. Quod patet eſſe falſum, quia multa ſunt habentia ſenſum, quæ tamen manent ſemper in eodem loco, & ſunt immobilia per finem, id eſt quandiu viuunt. Et quia poſſet aliquis credere quod non eſt propter hoc ꝙ deficiat eis principium motiuum, ſed quia deficiunt eis inſtrumenta apta ad motum, ideo ad remouendum hoc, ſubiungit ꝙ natura nihil facit fruſtra, neque deficit in neceſſarijs, niſi in animalibus orbatis & imperfectis, ſicut ſunt animalia monſtruoſa, quæ quidem mõſtra animalibus accidunt, præter intentionem naturæ, ex corruptione alicuius principij in ſemine. Sed animalia immobilia ſunt perfecta in ſua ſpecie, & non ſunt orbata quaſi mõſtra. cuius ſignum eſt, quia generant ſibi ſimile, & habent debitum augmentum & decremẽtum, quod non eſt in animalibus orbatis, ergo & in huiuſmodi animalibus natura nihil facit fruſtra, neque deficit in neceſſarijs. Vnde ſequitur, ꝙ ſi haberent principium motus, quod haberent partes organicas diſpoſitas ad motum proceſſiuum. Aliàs principium motiuum eſſet in eis ſuperfluum, & neceſſaria ad executionem potentiæ motiuæ eis deficerent. Ex hoc autem accipere poſſumus, ꝙ cuicunque ineſt aliquod principium vitæ, inſunt ei organa conuenientia illi principio, & quòd partes corporis ſunt propter partes animæ. Deinde cum dicit. Nota.

At verò neque ratiocinandi vis, & id, quod etiam intellectus appellatur principium eſt mouendi. Intellectus enim contemplatiuus, nihil eorum, quæ ſub actionem cadunt, contemplatur, neque dicit quicquam omnino ſi ſit fugiendum, an perſequendum. At motus ſemper aut fugientis, aut perſequentis quippiam eſt. Actiuus etiam cũ rem aliquam huiuſcemodi contemplatur, inde iam fugere aut perſequi non iubet. Attamen ſi res illa terribilis ſit, cor ipſum mouetur, ſin afficiens voluptate, pars aliqua alia corporis agitatur.

Intellectus non eſt ipſa vis motiua

Tex.cō. 46.

At verò neque ratiocinatiua potentia, & vocatus intellectus eſt mouens. Speculatiuus enim nihil ſpeculatur agibile, neque dicit de fugibili, & perſequibili. Semper autem motus aut fugientis, aut perſequentis aliquid eſt. Sed neque cum ſpeculatus fuerit aliquid huiuſmodi, iam præcipit aut perſequi, aut fugere, puta cum multoties intelligit terribile aliquid, aut delectabile, non iubet autem timere, ſed cor mouetur. Si autem delectabile, altera aliqua pars.

Cor eſt organum potentię motiuę.

Oſtendit ꝙ etiam intellectus non eſt principiũ motiuum. & dicit, ꝙ neq; pars ratiocinatiua, quæ vocatur intellectus, videtur eſſe mouens. Vnde accipere poſſumus, quod ratio & intellectus non ſunt diuerſæ partes animæ, ſed ipſe intellectus dicitur ratio, inquãtum per inquiſitionem quandam peruenit ad cognoſcendum intelligibilem veritatẽ. Et quòd intellectus non ſit principium motus, probat primo quantum ad ſpeculatiuũ intellectum, quia cum intellectus ſpeculatiuus ſpeculatiue conſideret ea, quæ ſunt tantum ſpeculabilia, & nullo modo agibilia; ſicut cum conſiderat quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & alia huiuſmodi, manifeſtum eſt, quod ſpeculatiuus intellectus non ſpeculatur aliquid agibile, neque dicit aliquid de fugibili, & perſequibili, & ſic non poteſt mouere, quia ſemper motus eſt fugientis aliquid ſecundum appetitum, aut proſequentis. Aliquãdo autem intellectus cõſiderat aliquid agibile, non tamen practice, ſed ſpeculatiue, quia conſiderat ipſum in vniuerſali & nõ ſecundũ quod eſt principium particularis operis. Et de hoc conſequenter dicit, quòd neq; intellectus {cũ fuerit ſpeculatus} .i. ſpeculatiue cõſiderauerit {aliquid hmõi} .i. aliquid agibile, nondum præcipit proſequi vel fugere. ſi.

Intellectus eſt idē qđ ratio, differt autem ratione.

cut cum multoties intelligimus terribile, aliquod, vel delectabile. Sed intellectus non iubet timere, vel deſiderare, ſed aliquando mouetur cor ad timendum, abſq; imperio intellectus. Et ſi iterum delectabile moueat appetitum, erit aliquá alia pars, quàm cor, quæ mouetur. Et hoc dicit propter opinionem Platonis, qui poſuit partes animæ eſſe ſubiecto diſtinctas, ita q̄ iraſcibilis, cuius eſt timere, ſit in corde, & concupiſcibilis ſit in aliqua alia parte corporis, puta in hepate. Sic igit manifeſtū eſt, q̄ intellectus ſpeculatiue conſiderando aliqd agibile, nō mouet, ex quo patet, quod intellectus ſpeculatiuus nullo modo mouet aliquid. Deinde cum dicit.

Præterea intellectus nonnunquam iubet, rationiq; fugere aliquid aut perſequi dicit. At non obtemperat homo neque mouetur, ſed agit cupiditate, vt in ipſo fieri ſolet incontinente. Omnino autem perſæpe fieri videmus, vt non medeatur iſce, qui medicinam habet, nec iſte cōficiat ſtatuam, qui ſtatuariam habet artem. Propterea quod non ars ipſa, neque ſcientia, ſed aliquid aliud hanc habet uim, & potentiā, vt per ipſam artem aliquid, ſcientiamque agatur.

Amplius & præcipiente intellectu, & intelligentia fugere aliquid aut perſequi, non mouetur, ſed ſecundum concupiſcentiam agit, vt incontinens. Et totaliter videmus quòd habens medicatiuam non ſanat, tanquam alterius proprium ſit agere ſecundum ſcientiam, ſed non ſcientiæ.

Probat, quod nec etiam intellectus prędictus mouet: dicēs: quod nec etiam intellectu practico præcipiente, quod contingit cum intelligentia dicit aliquid fugiendum, aut proſequendum, non propter hoc homo mouetur, ſed agit ſecundū concupiſcentiam, ſicut patet de incontinentibus, qui habent rationem rectam, ſed non inhærent rationi rectæ, vnde videtur quod intellectus non moueat. Probat autem idem ex medicis, qui habentes ſcientiam medicatiuam non ſanantur, quia non faciunt ea in ſeipſis quæ præcipit ars eis. Ex quo videtur, quod agere ſecundum ſcientiam non ſit ſcientiæ practicæ, ſed alicuius alterius. Deinde cum dicit.

Vis motiua nō eſt appetitus. *At verò nec appetitus, auctor atq; princeps huius eſt motionis. Continentes enim quanquàm appetunt, atque cupiunt, non tamen agunt ea, quæ cupiunt: ſed intellectū ipſum ſequuntur, rationiq; obtemperant.*

Tex. cō. 48. *At verò neque appetitus huiuſmodi motus dominus eſt. Abſtinentes enim appetentes & concupiſcentes non operantur ea, quorum appetitum habent, ſed conſequuntur intellectum.*

Oſtendit quòd pars appetitiua non ſit denominatiua ſuper hunc motum, quia videmus q̄ cōtinentes appetunt & concupiſcunt, ſed nōn operātur ea, quorum habent appetitum. Econuerſo eſt in incontinentibus, vt manifeſtius apparet in 7. Ethico. Videtur igitur quod neque appetitus moueat.

LECTIO XV.

Principium motus localis in animalibus immobile, ipſum eſſe appetibile oſtendit, principium autem, quod motum mouet ipſum, appetitiuum, quod autem mouetur localiter, ipſum animal, inſtrumentum autem cor.

Cap. 2. *Videntur igitur duo hæc eſſe mouentia, vel appetitus vel intellectus, ſiquis imaginationem, vt quandam intellectionē eſſe ponat. Nā & homines magis imaginationem quàm ſcientiam plerunque ſequūtur, & in cæteris animalibus, non intellectio neque ratio, ſed imaginatio ineſt. Hæc igitur ambo intellectus, & appetitus, mouendi motu dicto principia ſunt.*

Videntur autem duo hæc, mouentia aut appetitus aut intellectus, ſi aliquis phantaſiam poſuerit, ſicut intellectum quendam. Multa enim præter ſcientiam ſequuntur phantaſiam. Et in alijs animalibus, non intellectus neque ratio eſt, ſed phantaſia. Vtraque hæc ergo motiua ſunt ſecundum locum, intellectus & appetitus.

Poſtquam Philoſophus proceſſit diſputatiue ad inquirendum quid ſit principium motus localis in animalibus, hic determinat veritatem. Et primo oſtendit in vniuerſali, quid ſit principium motus. Secundo quomodo hoc principium diuerſimode in diuerſis reperitur ibi. {Omnino quidem igitur.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit quid ſit principium motus in animalibus. Secūdo docet ordinem, quomodo motus iſte completur, quantum ad motores, & mobilia. ibi. {Specie quidem igitur. Circa primum tria facit. Primo ponit eſſe duo principia motus. Secūdo reducit ea in vnū. ibi. {Intellectus autem.} Tertio ſoluit obiectionem ſuperius poſitam. ibi. {Quoniam autem.} Dicit ergo primo quod conſideratis his, quæ prædicta ſunt, cum manifeſtum ſit quòd vegetatiua pars non ſit mouens, & ſimiliter neque ſenſus, cum non omnia, in quibus hæc ſunt, moueri inueniantur: vt patet ex dictis: videntur duo hæc eſſe mouentia, ſ. appetitus & intellectus, ita tamen quod ſub intellectu phantaſia comprehendatur, quæ habet aliquid ſimile intellectui, inquantum mouet ad abſentiam ſenſibilium ſicut intellectus, quia hęc etiam eſt principium motus. Multi enim homines prętermiſſa ſcientia intellectus, ſequuntur in ſuis motibus phantaſiam, ſicut illi, qui non ſecūdum rationem agūt, ſed impetu mouentur ad aliquid agendum. Et in alijs animalibus manifeſtum eſt, quod nunquam intellectus eſt, neque ratio quæ mouere poſſit, ſed ſolum phantaſia. In hominibus verò eſt phantaſia & intellectus. Sic ergo manifeſtum eſt quòd vtraque hæc mouent, ſcilicet intellectus comprehendens ſub ſe phantaſiam, & appetitus. Deinde cum dicit. Infra. te. 56

Intellectus is, inquam, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium eſt agendi, atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiam omnis alicuius eſt gratia, cuius.n. eſt appetitio, id eſt principiū intellectus actiui. At ipſum vltimum, principiū eſt actionis. Quare non ſine ratione principia mouendi videntur hæc eſſe duo, appetitus, inquam, & mens ea, quæ principium eſt agendi. Ipſum enim appetibile mouet, & propterea mens mouet, quòd appetibile ipſius principium eſt. Imaginatio quoq; cum mouet, nō abſque appetitione mouet. Vnum igitur eſt id, quod mouet, ipſum, inquam, appetitum. Nam ſi duo intellectus atq; appetitus mouerent, per aliquam communem vtique formam mouerent. Tunc autem intellectus quidem non videtur abſque appetitu moueri. Voluntas enim appetitus eſt quidam atque cum ſit motus, per rationem, & etiam per voluntatem ſit. Appetitus autem abſque ratione mouet. Cupiditas .n. & ipſa quidam eſt appetitus.

Intellectus autē qui propter aliquid ratiocinatur & qui practicus eſt, differt à ſpeculatiuo ſecundum finem. Et appetitus propter aliquid omnis eſt. Cuius enim appetitus, hoc principium practici intellectus. Vltimum aut, principium actionis eſt. Quare rationabiliter hæc duo videntur mouentia, appetitus & ratio practica. Appetibile.n. mouet, & propter hoc ratio mouet, quia principium eius eſt appetibile. Et phantaſia autem cum moueat, non mouet ſine appetitu. Vnum igitur eſt mouens: nempe id, quod appetimus. Si enim duo, intellectus & appetitus mouerent, ſecundum communem vtique aliquam ſpeciē mouerent. Nunc autem intellectus non videtur mouens ſine appetitu. Volūtas enim appetitus eſt. Cum autem Tex. cō. 49 Tex. cō. 50.

ſecundum

ſecundum rationem mouetur, & ſecundum voluntatem mouetur. Appetitus autem mouet præter rationem. Concupiſcentia enim appetitus quidam eſt.

Reducit prædicta mouentia in vnum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo ex eo, quod eſt oſtenſum, aſsignat cauſam cuiuſdam accidentis circa motum animalium. ibi. ∫ intellectus quidem igitur. ∫ Tertio improbat diuiſionem potentiarum, quam antiqui ponebant, ibi. ∫ diuidentibus autem. ∫ Dicit ergo primo, quod intellectus, qui mouet, eſt intellectus, qui ratiocinatur propter aliquid, non propter ratiocinari tantum, & hic eſt intellectus practicus, qui differt à ſpeculatiuo ſecundum finem. Nam ſpeculatiuus ſpeculatur veritatem, nõ propter aliquid aliud, ſed propter ſeipſum tantum, practicus autem ſpeculatur veritatem propter operationem. Et manifeſtum eſt, quod omnis appetitus eſt propter aliquid. Stultum enim eſt dicere, quod aliquis appetat propter appetere. Nam appetere eſt quidam motus in aliud tendens. Sed illud cuius eſt appetitus, ſcilicet appetibile, eſt principium intellectus practici. Nã illud, quod eſt primo appetibile, eſt finis, à quo incipit conſideratio intellectus practici. Cum enim volumus aliquid deliberare de agendis, primo ſupponimus finem, deinde procedimus per ordinẽ ad inquirendum illa, quæ ſunt propter finem, ſic procedentes ſemper à poſteriori ad prius, vſque ad aliud, quod nobis imminet primo agendum. Et hoc eſt quod ſubdit quod vltimum de actione intellectus practici, eſt principium actionis, id eſt illud, vnde debemus actionẽ incipere. Vnde rationabiliter dictũ eſt, quod hæc duo ſunt mouentia, ſcilicet appetitus, & intellectus practicus. quia enim ipſum appetibile, quod eſt primum conſideratum ab intellectu practico, mouet, propter hoc dicitur intellectus practicus mouere, quia, ſcilicet eius principium quod eſt appetibile, mouet. Et quod dicitur de intellectu, intelligẽdum eſt etiam de phantaſia, quia cum phantaſia mouet, non mouet ſine appetitu. Non enim mouet, niſi inquantum repræſentat appetibile, ſicut nec intellectus. Sic igitur apparet, quod vnum eſt mouens, ſcilicet appetibile, hoc enim appetitum mouet, & eſt principium intellectus, quæ duo ponebantur mouentia. Et hoc rationabile eſt, quod hæc duo mouentia reducantur in vnum, quod eſt appetibile, quia ſi ponebantur hæc duo intellectus & appetitus eſſe mouentia, reſpectu eiuſdem motus, cum vnius effectus ſit vna cauſa propria, neceſſe eſt quòd moueant hæc duo ſecundum aliquam communem ſpeciem. Non eſt autem dicendum quòd appetitus moueat ſub ſpecie intellectus, ſed magis e conuerſo, quia intellectus non inuenitur mouens ſine appetitu, quia voluntas, ſecundum quam mouet intellectus, eſt quidam appetitus. Et ratio huius aſsignatur in nono metaph. quia cum ratio ſcientiæ practicæ ſe habeat ad oppoſita, non mouet, niſi determinetur ad vnum per appetitum. Sed appetitus mouet ſine ratione, ſicut patet ex his quę ex cõcupiſcentia mouentur. Concupiſcentia enim eſt appetitus quidam. Exemplificat autem magis de cõcupiſcentia, quàm de ira, quia ira habet aliquid rationis, non autem concupiſcentia, vt probat Philoſophus in ſeptimo Ethicorum. Et ſic patet quod mouentia reducuntur in vnum, quod eſt appetibile. Deinde cum dicit.

Speculatiui & practici intellectus differentia.

Quomodo intellectus & phantaſia mouet.

Te. cõ. 106.

Cap. 9.

Intellectus igitur rectus eſt omnis, at appetitus atque imaginatio, & recta eſt, & non recta. Quocirca ſemper quidem ipſum appetibile mouet. Hoc autem eſt aut vere bonum, aut apparens bonum. Attamen non omne bonum mouet, ſed id, quod ſub actione cadit. Sub actione autem cadit, quod aliter ſeſe habere etiam poteſt. Patet igitur talem animæ vim atque potentiam, principium eſſe mouendi, quæ quidem eſt ea, quam appetitum conſueuimus appellare.

Intellectus quidem igitur omnis, rectus eſt. Appetitus autem & phantaſia, recta & non recta. Vnde ſemper quidem mouet appetibile, Sed hoc eſt bonum, aut apparẽs bonum. Non omne autem, ſed agibile bonum. Agibile autem eſt contingens & aliter ſe habere. Quod igitur huiuſmodi potentia mouet animæ, quæ vocatur appetitus, manifeſtum.

Tex. cõ. 51.

Appetibile aut reuera bonũm eſt aut certe apparet bonũ. 2. phyſi. capit. de cauſis.

Aſsignat ex prædictis, rationem cuiuſdam accidentis circa motum vel actionem, oſtendẽs, ſcilicet quare in actionibus & motibus noſtris erramus. Et dicit quod ∫ omnis intellectus eſt rectus ∫ quod intelligendum eſt de intellectu principiorum: Non enim erramus circa prima principia in operabilibus, cuiuſmodi ſunt, nulli nocendum eſſe: non eſſe, aliquid iniuſte agendum, & ſimilia, ſicut nec erramus circa prima principia in ſpeculatiuis. In his autem quæ ſunt poſt principia, ſi quidẽ recte conſideramus, procedit ex rectitudine, quæ eſt circa prima principia. Si autem à rectitudine deuiamus procedit ex errore, qui accidit in ratiocinando. Sed appetitus & phantaſia, qui etiam mouent, ſunt & cum rectitudine, & ſine rectitudine. Et ideo in actionibus noſtris contingit deficere à rectitudine ſecundum quod deficimus ab intellectu & ratione. Vnde patet ex prædictis quod appetibile ſemper mouet. Hoc autem appetibile, eſt aut vere bonum, quando perſiſtitur in iudicio intellectus recti, aut apparens bonum, quando declinat à iudicio intellectus recti, propter appetitum vel phantaſiam. Non autem omne bonum eſt appetibile, & mouens, ſed bonum agibile, quod eſt bonum applicatum ad operationem, & hoc contingit aliter ſe habere, ſicut omnia quæ noſtræ actioni ſubduntur. Vnde bonum vltimum & neceſſariũ in ſua vniuerſalitate conſiſtens, non mouet. Manifeſtum eſt igitur quod potentia animæ quæ dicitur appetitus, ſit mouens. Deinde Cum dicit.

Conſtat eos oportere, qui partes animæ diuidunt, ſi modo potentias ipſas diuidant, atque ſeparent, complures ipſas eſſe concedere, nutriendi principium, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi. Hæc enim plus inter ſeſe differunt quàm potentia cupiendi ac iraſcendi.

Diuidentibus autem animæ partes, ſi ſecundum potentias diuidant & ſeparent, valde multæ fiunt, vegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, conſiliatiuum, adhuc appetitiuum. Hæc enim plus differunt abinuicem, quàm concupiſcibile & iraſcibile.

Tex. cõ. 51.

Excludit illud, quod antiqui dixerunt de diſtinctione partium motiuarum, dicens, quod diuidentibus partes animæ in rationalem, iraſcibilem & concupiſcibilẽ, ſi ipſi intendunt diſtinguere potentias animæ abinuicẽ ſeparatas multo plures fient, quam ipſi ponãt, ſcilicet vegetatiuum, ſenſitiuum, intellectiuum, cõſiliatiuum, & appetitiuum. Diſtinguit autem conſiliatiuum ab appetitiuo, ſicut in 6. Ethico. Diſtinguitur ratiocinatiuũ quod eſt contingentium, à ſciẽtifico, quod eſt neceſſariorum, & ea ratione quæ ibi tangitur. Hæ autem partes animæ plus differunt abinuicem, quàm concupiſcibile & iraſcibile, quę comprehenduntur ſub appetitiuo ſenſitiuo, vnde plures ſunt partes, quàm ipſi ponant. Deinde cum dicit.

Cap. 2.

Cum autem appetitiones inter ſeſe contrariæ fiant, quod quidem tum fit, cum ratio cupiditasque contrariæ ſunt, idque fieri ſolet in hiſce, quæ ſentiunt atque percipiunt tempus. Mens enim ob futurum retrahere iubet, cupiditas verò præſens ipſum perſequitur. Nam quod iam afficit voluptate, id & ſimpliciter afficere voluptate, & abſolute bonum eſſe videtur ex eo ſane, quia futurum nõ perſpicitur.

Quando & in quibus appetitus ſint contrarij.

Quo-

Tex. cõ. 53. *Quoniam autem appetitus ſiunt contrarij adinuicem, hoc autem accidit, cum ratio & concupiſcentia contrariæ fuerint, Fit autem in ipſis temporis ſenſum habentibus. Intellectus enim propter futurum retrahere iubet, concupiſcentia autem propter ipſum iam. Videtur enim quòd iam delectabile, & ſimpliciter delectabile, & bonum ſimpliciter, propterea quòd non videtur futurum,*

Excludit quandam obiectionem ſupra poſitam ad oſtendendum, quod appetitus nõ mouet, per hoc quod continentes appetitum non ſequuntur. Sed hæc ratio ſoluitur, quia in homine ſunt contrarij appetitus, quorum vnum continentes ſequuntur, & alij repugnãt. Dicit ergo, quod quia poſſunt fieri appetitus contrarij adinuicem, hoc contingit cum ratio concupiſcentiæ contrariatur. & fit & accidit hoc in habẽtibus ſenſum temporis, id eſt qui non ſolum cognoſcunt quod in præſenti eſt, ſed conſiderant præteritum & futurum, quia intellectus quandoque ab aliquo concupiſcibili retrahere iubet, propter futuram conſiderationem. Sicut cum febricitanti, ex iudicio intellectus videtur à vino abſtinendum eſſe, ne febris incaleſcat. Sed concupiſcentia incitat ad accipiendum propter ipſum iam, id eſt propter illud quod in præſenti eſt. Videtur enim quod in præſenti eſt delectabile, eſſe ſimpliciter delectabile, & bonum, ex eo quod non conſideratur vt futurum. Deinde cum dicit.

Specie quidem vnum id eſt profecto quod mouet, appetitiuum inquam, vt appetitiuum eſt, atque appetibile omnium eſt mouentium primum. Hoc enim mouet, & non mouetur, mente aut imaginatione perceptum, numero verò plura ſunt ea, quæ mouent.

Tex. cõ. 54. *Specie quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetitiuum. Primum autem omnium appetibile. Hoc enim mouet, & non mouetur, eo quòd ſit intellectum aut imaginatum. Numero autem plura mouentia.*

Oſtendit ordinem motus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quomodo mouẽtia ſunt vnum, & quomodo plura. Secundo quomodo ordinãtur adinuicem, ibi. § Quoniam autem tria ſunt. § Tertio ſummarie determinat de vnoquoque eorum quædam, quæ ad motum requiruntur. ibi. § Nunc autẽ. § Dicit ergo primo, quod ſi mouentia conſiderantur formaliter, & ſecundum ſpeciem, vnum erit mouẽs, ſcilicet appetibile vel appetitiuum, quia inter omnia primum mouẽs eſt appetibile, hic enim eſt mouens non motum, inquantum eſt imaginatum vel intellectum. Manifeſtum eſt enim, ꝙ ſecunda mouentia non mouentur, niſi inquantum participant primum. Vnde omnia conueniunt in ſpecie primi mouentis. Quamuis autem omnia conueniant in ſpecie primi mouentis, tamen numero ſunt plura. Deinde cum dicit.

In motu animaliũ. 4. ſequirũtur. *At vero cum tria ſint in animalium motu: vnum id, quod mouet: ſecundum id, quo mouet: & tertium id, quod mouetur. atque id quod mouet, ſit duplex: nam aliud eſt immobile, aliud mouet atque mouetur. immobile quidem id bonum eſt, quod ſub actionem cadit, id verò, quod mouet atque mouetur, eſt ipſum principium appetendi. Mouetur enim id, quod appetit, ea ratione, qua appetit, & appetitio eſt motus quidam, vel operatio. Id autem, quod mouetur, eſt animal ipſum. At quo mouet appetitus, vt inſtrumento, id iam corpori tribuendum eſt. Quocirca de ipſo tunc eſt contemplandum, cum de communibus animæ, corporiſue operibus, atque officijs contemplabimur.*

Quoniam autem tria ſunt, vnum quidem mouens, ſecundum autem quo mouet, & tertium, quod mouetur. Mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem, quod mouet, & mouetur. Eſt autem immobile, agibile bonum: mouens, autem & quod mouetur, appetitiuum. Mouetur enim quod appetit, ſecundum quòd appetit, & appetitus actus, aut motus quidam eſt. Quod autem mouetur, animal eſt. Quo verò mouet organo appetitus, iam hoc corporeum. Vnde in communibus animæ & corporis operibus, conſiderandum eſt de ipſis.

Aſsignat ordinẽ motus, & dicit quòd tria ſunt, quæ inueniuntur in motu. Vnum, quod eſt mouens: & aliud eſt organum, quo mouens mouet, & tertium eſt quod mouetur. Mouens autem eſt duplex, vnum quidem immobile, & aliud quod eſt mouens motum. In motu igitur animalis, mouens quod non mouetur, eſt bonum actuale, quod mouet appetitum, prout eſt intellectum vel imaginatum. Sed mouens motum, eſt ipſe appetitus, quia omne quod appetit, inquantum appetit mouetur, & ipſum appetere eſt quidam actus, vel motus, prout motus eſt actus perfecti, prout dictum eſt de operatione ſenſus & intellectus. Quod autem mouetur eſt animal. Organum autem, quo appetitus mouet, eſt aliquid corporeum, ſcilicet quod eſt primum organum motus, & ideo de huiuſmodi organis conſiderandum eſt in operationibus communibus animæ & corporis. Determinat enim de hoc in libro de cauſa motus animalium, In hoc enim libro intendit determinare de anima ſecundum ſe. Deinde cum dicit.

Nunc vt in ſumma dicamus, id quod mouet vt inſtrumentum, ibi eſt collocandum, vbi idem principij rationem finiſque ſubit, vt in cardine fit. Hic enim conuexum & concauum eſt, quorum alterum finis, alterum principium eſt. Quapropter alterum quieſcit, alterum mouetur. Sunt ratione quidem diuerſa, magnitudine verò non ſeparantur. Vniuerſa namque pulſu tractuque mouent. Idcirco oportet, perinde atque in circulo, aliquid manere, & hinc incipere motum.

In omni motu eſt aliqđ mobile à quo motus incipit. *Nunc autem vt in ſumma dicatur, mouens organice, vbi principium & finis idem, veluti in circulatione, hoc eſt gibboſum & concauum. Hoc quidem finis, illud verò principium. Vnde aliud quidem quieſcit, aliud verò mouetur. Ratione quidem altera, magnitudine vero inſeparabilia ſunt: Omnia enim pulſu & tractu mouentur: Propter quod oportet, ſicut in circulo, manere aliquid, & hinc incipere motum.* Tex. cõ. 55.

Summarie determinat de organo motus localis, & dicit, in ſumma, quod primum mouens organice oportet tale eſſe, vt in eodem ſit & principium & finis motus, ſicut in quadam circulatione, in qua eſt gibboſum & cõcauum, quorum vnum eſt quaſi finis, & aliud quaſi principium. Nam concauum eſt ſicut finis, gibboſum autem videtur eſſe, ſicut principiũ motus. Secundum concauitatem enim contrahitur in ſeipſo, ſecundum gibboſitatẽ vero attenditur eius dilatatio ꝑut, ab ipſo fit principiũ motus & pulſus. Et q̃a in ipſo eſt principium motus & finis: principium autem motus oportet eſſe immobile in vno quoq; motu, ſicut cũ mouet manus, quieſcit brachium, & cum mouetur brachium quieſcit humerus, & ſic omnis motus ab aliquo immobili procedit, oportet quod in ipſo organo motus quod eſt cor, ſit aliquid quieſcens, inquãtum eſt principium motus, & aliud quod mouetur, inquantum motus terminatur ad ipſum. Et hęc duo in ipſo, ſcilicet quieſcens & motum ſunt diuerſa ratione, licet ſubiecto & magnitudine ſint abinuicẽ inſeparabilia. Ergo oporteat id eſſe principiũ motus, & finis, & per conſequẽs quieſcẽs & mobile, manifeſtum eſt ex hoc, quòd omnis motus animalis componitur ex pulſu & tractu. In pulſu autem id quod eſt mouens, eſt tãtum principium motus

quia

Tex.cõ. 155. quia pellens elongat à ſe id quod pellitur. Sed in tractatu, id quod mouet eſt terminus motus quia trahens ad ſe mouet id, quod trahitur. Et propter hoc oportet ꝙ primum organum motus localis in animali, ſit & vt principium motus, & vt terminus. Et ideo oportet ꝙ in eo ſit aliquid manens, & tamen quòd hinc incipiat motus, ſicut apparet in motu circulari. Nam corpus qđ circulariter mouetur propter immobilitatem centri & polorum non mutat totaliter locum, niſi forte ratione, ſed ſm totum manet in eodem loco ſecundum ſubiectum, partes autem variant locum ſubiecto, & non ratione tantum, ſic etiam eſt in omni motu cordis. Nam cor in eadem parte corporis confixum manet, ſed mouetur ſecundum dilationem & conſtrictionem, vt cauſet motum pulſus & tractus, & ſic quodammodo eſt mobile, & quodammodo quieſcens.

Cor eſt organum motus localis in animalibus.

LECTIO XVI

Nihil motiuum ſuipſius eſſe ſine phantaſia oſtendit, hominem autem ſeipſum mouere ratione particulari practica exponit.

OMnino igitur, vt diximus, hoc ſuipſius motiuum eſt animal, quo eſt appetitiuum. At appetitiuum ſine imaginatione non eſt. Omnis autem imaginatio, aut rationis eſt particeps, aut eſt ſenſitiua: atque huius & belluæ participes ſunt.

Tex.cõ. 56. *Omnino igitur, ſicut prædictum eſt, inquantum appetitiuum animal, ſic ſuipſius motiuum eſt. Appetitiuum autem non ſine phantaſia. Phantaſia autem omnis aut rationalis, aut ſenſibilis eſt. Hac igitur & alia animalia participant.*

Poſtquam Philoſophus determinauit de principio motiuo ſecundum localem motum in communi & ſecundum ſe, nunc determinat de ipſo, per comparationem ad diuerſa genera animalium. Et circa hoc tria facit. primo oſtendit quid ſit commune omnibus animalibus participantibus motum. Secundo quomodo principium motiuum inueniatur in animalibus imperfectis. Tertio oſtendit quomodo hoc principium motus ſit in animali perfectiſsimo, quod eſt homo, differenter ab alijs animalibus. ibi. § Senſibilis quidem. § Dicit ergo primo, quod omne animal inquãtum eſt appetitiuum, ſic eſt ſuipſius motiuum. Nam appetitus eſt cauſa propria motus. Sed appetitiuum non eſt ſine phantaſia,

Tex.cõ. 48. quæ eſt vel rationalis, vel ſenſibilis. Senſibili autem phãtaſia, alia animalia ab homine participant, non autem rationali phantaſia. Conſiderandum autem eſt, quod ſicut ſupra dictum eſt, ſicut ſub intellectu phantaſiam comprehendit, ita etiam phantaſiam vſque ad intellectum extendit, ſequens nominis rationem. Nam phantaſia apparitio quædam eſt: apparet autem aliquid & ſecundum ſenſum, & ſecundum rationem. Phantaſia etiã habet ſuam operationem in abſentia ſenſibilium, vt ratio, & intellectus. Deinde cum dicit.

A quo imperfecta animalia moueantur.

At enim conſiderandum eſt etiam, quidnam ſit id, quod imperfecta animalia motu mouet, quibus ſenſus ineſt tantummodo tactus. Atque inueſtigandum eſt, ſi his etiam inſit imaginatio, cupiditasue, necne. Etenim dolor, atque voluptas his ineſſe videtur. Quod ſi hæc inſunt, & cupiditatem neceſſe eſt eiſdem ineſſe. At quonam pacto his imaginatio ineſt? An aſſerẽdum eſt, vt videtur, hæc & in his ineſſe, imaginationem, inquam, atque cupiditatem? Verum vt indeterminate mouentur, ſic & hæc ipſis inſunt indefinitè.

Aĩalia imperfecta indeterminatam habent phantaſiã.

Conſiderandum autem; & de imperfectis quid mouens eſt, quibus ſenſus tactus ſolum ineſt, vtrum cõtingat phantaſiam & concupiſcentiam ineſſe his, an non. Videtur enim lætitia & triſtitia ineſſe. Si autem hæc, & concupiſcentiam neceſſe. Phantaſia autem quomodo vtique inerit? An ſicut mouentur indeterminate, & hæc inſunt quidem, indeterminate autem inſunt.

Oſtendit quid ſit principium motus in animalibus imperfectis. Et dicũtur animalia imperfecta, quibus ineſt ſolum ſenſus tactus. Et dicit, quòd conſiderandum eſt quid moueat ea, vtrum ſcilicet in eis ſit phantaſia & concupiſcentia, vel non. Videtur autem, ꝙ in eis ſit concupiſcentia, quia in eis videtur eſſe lętitia & triſtitia. Retrahunt enim ſe, cum ab aliquo nociuo tanguntur, & aperiunt ſe, & extendunt in illud, quod eſt eis conueniens, quod non fieret, niſi in eis eſſet dolor & delectatio. Si hæc autem ſunt in eis, neceſſarium eſt quòd in eis ſit concupiſcentia. Sed cum concupiſcentia ex ſenſu fiat delectationis, ſequitur ꝙ concupiſcentia non ſit ſine phantaſia. Reſtat ergo quærendum, quomodo in eis ſit phantaſia. Et reſpondet quod ſicut mouentur, ita in eſt huiuſmodi animalibus, & phantaſia & concupiſcentia. Mouentur autem non determinate, quaſi intendentia aliquem determinatum locum, in ſuo motu, ſicut accidit in animalibus, quæ mouentur motu proceſsiuo, quæ imaginantur aliquid diſtans, & illud concupiſcunt & ad illud mouentur. Sed huiuſmodi animalia imperfecta non imaginantur aliquod diſtans, quia nihil imaginantur, niſi ad præſentiam ſenſibilis. Sed cum læduntur, imaginantur illud vt nociuum, & retrahunt ſe, & cum delectantur, extendunt ſe ſuper illud, & applicant ſe illi. Et ſic in eis eſt phantaſia vel concupiſcentia indeterminata, inquantum imaginantur & concupiſcunt aliquid vt conueniens, non autem vt hoc, aut illud, hic, aut ibi, ſed habent confuſam imaginationem, & concupiſcentiam. Deinde cum dicit.

Mem̃eto eorum quę ſupra te. 156. notata ſunt.

Imaginatio igitur ſenſitiua in ratione etiam expertibus, vti diximus, animalibus ineſt. At deliberatiua his ineſt tantum, in quibus ratio ineſt. Nam vtrum hoc agat, an hoc rationis iam opus, atque officium eſt. Atque neceſſe eſt vno quodam metiri: maius enim perſequitur. Quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et hæc eſt cauſa ſane, cur non omnis imaginatio videtur opinionem habere, quia eam quæ eſt ex ratiocinatione non habet. At hæc illam nimirum habet. Quapropter deliberatiuum appetitus non habet.

Hic Ariſto. vim cogitatiuam innuere videtur.

Senſibilis igitur phantaſia, ſicut dictum eſt, & in alijs animalibus ineſt. Deliberatiua autem rationalibus ineſt. Vtrum enim aget hoc, aut hoc, iam rationis eſt opus: & neceſſe eſt vno menſurare. Maius enim imitatur. Quare poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et cauſa hæc eſt, cur opinionem non putatur habere, quoniam eam quæ ex ſyllogiſmo non habet. Hæc autem illam. Propter quod deliberatiuum non habet appetitus.

Tex.cõ. 57.

Oſtendit quòd principium motiuum ſit in hominibus. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit, quomodo principium mouens in hominibus eſt ratio deliberans. Secundo quomodo aliquando deliberatio rationis, per appetitum vincitur. ibi. § Vincit autem. § Tertio oſtendit quæ ratio ſit mouens, ibi. § Scientificum autem § Dicit ergo primo, quòd phantaſia ſenſibilis, vt ex dictis patet eſt & in alijs animalibus, ſed illa, quæ eſt per deliberationem, eſt tantum in rationalibus, quia conſiderare vtrum hoc ſit agendum, aut hoc, quod eſt deliberare, opus eſt rationis. Et in tali conſideratione neceſſe eſt accipere aliquam vnam regulam, vel finem, vel aliquid huiuſmodi, ad quod menſuretur quid ſit magis agendum. Manifeſtum eſt enim quòd homo § imitatur; § id eſt deſiderat, id, quod eſt magis in bonitate, & id, quod eſt

melius:

melius: melius autem ſemper diiudicamus aliqua menſura, & ideo oportet accipere aliquam menſurã in deliberando quid magis ſit agendum. Et hoc eſt medium, ex quo ratio practica ſyllogizat quid ſit eligendum. Vnde manifeſtum eſt, quod ratio deliberans poteſt ex pluribus phantaſmatibus vnum facere, ſcilicet ex tribus, quorum vnum præeligitur alteri, & tertium eſt quali menſura, quæ præeligit. Et hæc eſt cauſa, quare animalia non habent opinionem, licet habeant phantaſiam, quia non poſſunt vti ſyllogiſmo, per quem vnum præeligant alteri: Sed deliberatio rationis habet illam ſcilicet opinionem, aliàs non faceret ex pluribus phantaſmatibus vnum. Et inde eſt, quòd appetitus inferior, qui ſequitur phantaſiam, non habet deliberationem, ſed abſque deliberatione mouetur ad cognoſcendum, vel traſcendum, quia ſcilicet ſequitur phantaſiam ſenſibilem. Deinde cum dicit. Mediũ practici ſyllogiſmi.

Vincit autem interdum appetitus, mouetque voluntatem, interdum hæc illum, appetitus, inquam appetitum, vt ſphæra ſphæram, cum in continentia ſit. Atque ſemper ſuperior magis eſt princeps, mouetque natura, quo ſit, vt tres iam motus efficiantur.

Vincit autem & mouet aliquando appetitus deliberationem: Aliquando autem mouet & hunc illa, ſicut ſphæra, appetitus appetitum, cum incontinentia fuerit. Natura autem ſemper quæ ſurſum, principalior eſt, & mouet, vt tribus lationibus iam moueatur.

Oſtendit quomodo deliberatio rationis vincatur ab appetitu inferiori, & dicit quòd appetitus inferior, qui eſt ſine deliberatione, vincit deliberationem, & remouet hominem ab eo quod deliberauit. Aliquando econuerſo appetitus mouet appetitum ſcilicet ſuperior, qui eſt rationis deliberantis, eum qui eſt phantaſiæ ſenſibilis, ſicut in corporibus cœleſtibus, ſphæra ſuperior mouet inferiorem, quod accidit cum aliquis continens fuerit. Continentis enim eſt, per deliberationem rationis vincere paſsiones Et iſte eſt naturalis ordo, vt ſuperior appetitus moueat inferiorem, quia etiam in corporibus cœleſtibus naturaliter ſphæra ſuperior principalior eſt, & mouet inferiorem, ita quod inferior mouetur tribus motibus localibus. Sicut ſphæra Saturni mouetur & motu diurno, qui eſt ſuper polos mundi, & motu contrario, qui eſt ſuper polos zodiaci, & præter hoc motu proprio. Et ſimiliter appetitus inferior, etſi aliquid de motu proprio retineat, mouetur tamen naturali ordine, motu appetitus ſuperioris, & motu rationis deliberantis. Si autem econuerſo accidit, quòd appetitus ſuperior tranſmoueatur ab inferiori, hoc eſt præter ordinem naturalem. Vnde & hoc facit peccatum in moribus, ſicut peccata ſunt monſtra in natura. Deinde cum dicit.

Ea verò ratio, cui ſcientiæ tribuuntur, non mouet, ſed manet. Cum autem æſtimationum ac rationum, alia ſit vniuerſalis, alia ſingularis: alia namque dicit omne bonum bonoribus eſſe afficiendum, hæc verò dicit & me bonum eſſe, hæc iam opinio mouet, non illa vniuerſalis. Quin potius ambæ mouent. At illa quieſcens magis, hæc autem non quieſcens.

particularis ppoſitio magis mouet, quã vniuerſalis.

Tex.cõ.57. *Scientificum autem non manet, ſed manet. Quoniam autem hoc quidem vniuerſalis æſtimatio & ratio, alia verò particularis. Hæc quidem enim dicit, quod oportet talem tale agere, hoc autem quod hoc quidem eſt tale, & ego talis. Iam hæc mouet opinio, non quæ vniuerſalis, aut vtraque, ſed hæc quidem quieſcens magis, hæc autem non.*

Oſtendit quæ ratio ſit mouens. Et primo ſciendum eſt quòd ratio ſpeculatiua, quam appellat ſcientificam, non mouet, ſed in quiete eſt, quia nihil de imitando vel fugiendo dicit, vt ſupra dictum eſt. Ratio autem practica, quædam eſt vniuerſalis, & quædam particularis. Vniuerſalis quidem, ſicut quæ dicit, quod oportet talem tale agere, ſicut filium honorare parentes. Ratio autẽ particularis dicit quod hoc quidem eſt tale, & ego talis, puta quod ego filius, & hunc honorem debeo nunc exhibere parenti. Hæc autem iam opinio mouet, non autem illa, quæ eſt vniuerſalis. Aut ſi vtraque mouet, illa quæ eſt vniuerſalis, mouet vt cauſa prima & quieſcens, particularis verò vt cauſa proxima, & quodammodo motui applicata. Nam operationes & motus in particularibus ſunt, vnde oportet ad hoc quòd motus ſequatur, quod opinio vniuerſalis, ad particularia applicetur. Et propter hoc etiam peccatum in actionibus accidit, quando opinio in particulari operabili corrumpitur propter aliquam delectationem, vel propter aliquam aliam paſsionem, quæ talem vniuerſalem opinionem non corrumpit. Vnde peccatũ oriatur.

LECTIO XVII.

Quodlibet viuens, quandiu viuit, vegetatiuam animam neceſſario habere oſtendit, non autem ſenſum, niſi paſſiue, vt plantae, vtroque autem modo animalia tantum ſenſum habere, & ex illis ſenſum tactus, & guſtus. qui ſenſus ſiunt in recipiendo, non autem amittendo.

Neceſſe eſt igitur, omne quod viuit, animamque habet, nutriẽdi vim habere ab ortu generatione ue vſque ad interitum corruptionemue ſuam. Neceſſe eſt enim omne quod eſt ortum, accretionem, & ſtatum, & decretionem habere, quæ quidem, vt patet, ſine nutritione fieri nequeunt. Neceſſe eſt igitur vniuerſis his, quę accreſcunt atque decreſcunt, ineſſe potentiam nutriendi. Vegetatiuã in omnibus viuẽtibus eſſe.

Vegetabilem igitur animam neceſſe habere omne, quodcunque viuit, & habet animam, à generatione vſque ad corruptionem. Neceſſe eſt enim quod generatur, augmentum habere, & ſtatum, & decrementum. hoc autem ſine alimento eſſe, impoſſibile eſt. Neceſſe eſt igitur, ineſſe vegetabilem potentiam in omnibus generabilibus, & corruptibilibus. Tex.cõ.59.

Poſtquam Philoſophus determinauit de ſingulis partibus animę, hic oſtendit quomodo adinuicem ordinantur. Et primo oſtendit, quòd neceſſe eſt animę partem vegetabilem in omnibus viuentibus inueniri. Secundo oſtendit quòd ſenſitiua non eſt in omnibus, ſed in aliquibus ibi. ¶Senſum autem non neceſſe.¶ Dicit ergo primo, ex his, quæ ſuprà de partibus animæ determinata ſunt, concludens, quòd omne, quod viuit, & per conſequens quamcunque partem animæ habẽs, neceſſe eſt quod habeat animam vegetabilem à principio ſuæ generationis vſque ad ſuam corruptionem. Ex quo innuit hoc eſſe in aſalibus, quæ generantur & corrumpũtur intelligendum. Hoc autem probat ſic, quia neceſſe eſt ꝙ omne viuens quod generatur, habeat augmẽtum & ſtatum & decrementum: ſed hæc non poſſunt accidere ſine alimento, quia tempore augmẽti oportet quod plus de alimento, conuertatur, quàm ſufficiat ad conſeruationem præexiſtentis magnitudinis, tempore autem ſtatus, æqualiter, ſed tempore diminutionis, minus Cum igitur vti alimento pertineat ad partem vegetabilem, neceſſe eſt quòd hæc pars animæ ſit in omnibus viuentibus, quæ generantur & corrumpuntur. Et ſic patet ordo iſtius partis animæ ad alias partes animæ, quia omnes aliæ præſupponunt illam. Deinde cum dicit.

At non in omnibus viuentibus neceſſe eſt ſenſum eſſe. Etenim neque ea poſſunt tactum habere, quorum corpus eſt ſimplex, quę non ſine materia formarum ſunt ſuſceptiuum Non omne viuẽs habet ſenſum.

ptiuum. Neque fieri poteſt, vt ſine hoc ſenſu, animalium quicquam in rerum ſit ratione.

Tex. cõ. 60. *Senſum autem non neceſſe eſt omnibus viuentibus ineſſe. Neque enim ea, quorum ſimplex corpus, contingit habere tactum. Neque ſine hoc poſſibile eſt eſſe vllum animal, neque quæcunque non ſuſceptiua ſpecierum ſine materia.*

Oſtendit quomodo ſe habeat pars ſenſitiua ad viuentia. Et primo oſtendit ꝙ non eſt in omnibus viuentibus. Secundo oſtendit in quibus viuentibus ſit, ibi. Animal autem neceſſe. Dicit ergo primo quòd nõ eſt neceſſarium quòd omnia viuentia habeant ſenſum, quia ſenſus tactus (ſine quo nullus alius poteſt eſſe, & per conſequens neque aliquod animal, cuius ratio perficitur ex hoc quòd habet ſenſum) eſſe non poteſt in aliquo corpore ſimplici, quia organum ſenſus tactus neceſſe eſt eſſe in quadam medietate inter contraria, vt ſupra oſtenſum eſt: quòd nulli corpori ſimplici conuenit, cum in corporibus ſimplicibus ſint excellentiæ qualitatum ſenſibilium. puta in igne excellentia calidi, in aqua, excellentia frigidi. Similiter etiam quæcunque non ſunt ſuſceptiua ſpecierum ſine materia, non habent ſenſum. Nam ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, vt ſupra dictum eſt. Sunt autem quædam viuentia, ſcilicet plantæ, quæ ſunt propinqua corporibus ſimplicibus propter earum terreſtreitatem; & non recipiunt ſpecies ſenſibilium, niſi per materialem immutationem; non ergo omnia viuentia habent ſenſum.

(Margin: 2. tex. com. Te. cõ. 118. 2. te. co. 122.)

Deinde cum dicit.

Animal omne neceſſario habet ſenſum. *Animal autem neceſſe eſt ſenſum habere, ſi nihil facit fruſtra natura. Nam vniuerſa, quæ natura conficiuntur, gratia ſunt alicuius, aut ſunt caſus eorum, quæ alicuius cauſa ſunt. Si igitur corpus, quod habet vim gradiendi, non haberet ſenſum, corrumperetur ſane & non ad ſuum proficiſceretur, perueniretque finem; quem quidem opus eſſe naturæ conſtat. Quo namque pacto nutriretur? Immobilibus enim adeſt nutrimentum, eò in loco vbi ſunt orta, quo nutriri poſſunt ſuapte natura.*

Animal autem neceſſe eſt ſenſum habere, ſi nihil fruſtra facit natura. Propter aliquid enim omnia, quæ ſunt natura, ſubſiſtunt, aut coincidentia ſunt eorum, quæ ſunt propter aliquid. Si igitur omne proceſſiuum corpus non habet ſenſum, corrumpetur vtique, & ad finem non vtique veniet, qui eſt naturæ opus. Quomodo enim aletur? Manentibus quidem enim exiſtit, vnde nutriri nata ſunt.

Oſtendit quòd omnia animalia habent ſenſum. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit hoc de animalibus, quæ mouentur motu proceſsiuo. Secundo ſimpliciter de omnibus animalibus, ibi. {At verò}. Circa primum duo facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo excludit quoddam per quod poſſet ſuæ rationi obuiari. ibi. {Non poteſt autem corpus.} Dicit ergo primo, quòd neceſſe eſt quòd animal ſenſum habeat. Ad quòd probandum proponit primo quòd natura nihil facit fruſtra. quia omnia, quæ ſunt in natura, ſunt propter aliud, id eſt prouenium ex neceſsitate ex his, quę propter aliquid ſunt. Sicut natura facit membra propter aliquas operationes. Sed ex hoc quòd membra ſunt talis diſpoſitionis, ſequitur quòd habeant aliqua accidentia, ſicut quòd habeant piloſitates quaſdam, vel colores, vel corruptiones; quæ non ſunt propter finem, ſed magis proueniunt ex neceſsitate materiæ. Sic igitur, cum natura operetur propter aliquid, ſi res naturales non poſſent peruenire ad finem, quem natura intendit, eſſent fruſtra. Sed natura fecit corpus proceſsiuum, id eſt animalis, quod poteſt moueri motu proceſsiuo, ſic organicum & diſpoſitum, propter motum, & vt per motum vlterius proſequeretur alimentum, per quod conſeruaretur in eſſe. Hoc autem non poſſet eſſe, ſi non haberet ſenſum, quia non diſcerneret corruptibilia, quę poſſunt ei obuiare, & ſic corrumperetur, & non perueniret ad finem, quem natura intendit, vt ſcilicet conſeruetur alimento, quod ex motu acquiritur. Quomodo enim alerentur, niſi quærerent alimentum per motum? Nec Cap. 2. eſt inſtantia de animalibus immobilibus, quia animalibus manentibus, id eſt immobilibus exiſtit adiunctum illud, vnde nata ſunt nutriri, vnde non oportet quòd à remotis quærant. Manifeſtum eſt igitur, quòd ſi corpora proceſsiua non haberent ſenſum, non poſſent conſequi finem, ad quem natura ordinauit. & ita eſſent fruſtra, quod eſt inconueniens. Deinde cum dicit.

Fieri autem nequit vt corporum quicquam mobile, atque ortum, animam quidem habeat, diſcernentemque mentem, ſenſu autem vacet. Cur enim non habebit? Aut enim animæ, aut corpori id ipſum melius erit: At neutri videtur melius eſſe. Illa namque ob hoc non intelliget magis. Illud autem non ob id ipſum magis perſiſtet. At verò neque corpus quicquam ingenitum animatum, ſenſum habere neceſſe eſt. Nullum igitur, vt diximus, non immobile corpus habet animam abſque ſenſu.

Non poteſt autem corpus habere quidem animam, Tex. cõ. 61. *& intellectum diſcretiuum, ſenſum autem non habere, non manſiuum exiſtens, generabile autem. At verò neque ingenerabile. Quare enim non habebit? Aut enim animæ melius, aut corpori. Nunc autem neutrum eſt. Hæc quidem non magis intelliget. Hoc autem nihil erit magis propter illud. Nullum ergo habet animal corpus non manens ſine ſenſu.* Tex. cõ. 62.

Excludit quoddam, per quod poſſet obuiari prædictæ rationi. Poſſet enim aliquis dicere, quòd corpus proceſsiuum poteſt peruenire ad finem intentum à natura, diſcernendo corruptibilia per intellectum; etiam ſi nõ haberet ſenſum. Sed excludit hoc: dicẽs, quòd corpus non exiſtens manſiuum, ſed proceſsiuum, non poteſt habere animam, & intellectum diſcernentem nociua, ita quòd non habeat ſenſum, neque ſi ſit generabile, neque ſi ſit ingenerabile. Et de generabili quidem oſtenſum eſt. Tex. cõ. 20. & 20. Nam viuentia generabilia habentia intellectũ ſunt tantùm homines. Intellectus autem humanus indiget ſenſu, vt ſupra oſtenſum eſt. Sed quod dicit, {quòd neque illud quod eſt ingenerabile habet intellectum ſine ſenſu,} videtur eſſe falſum ſecundum opinionem Ariſto. Nam corpora cæleſtia, quæ ponit eſſe animata, habent de partibus animæ, intellectum. Non habent autem ſenſum, cum ſint corpora vniformia, nõ habentia diſtinctionem in organis, quæ requiruntur ad ſenſum. Vnde quidam ſic exponunt vt ibi terminetur ſentẽtia, vbi dicit {generabile autem,} vt ſit ſenſus, ꝙ nullum corpus non manens, poteſt habere intellectum ſine ſenſu, dummodo ſit generabile. Sed quod ſubdit. {At verò neque ingenerabile,} eſt principium alterius ſententiæ, ac ſi dicat, quòd hoc quod dictum eſt de corpore generabili, non ſic ſe habet circa corpus ingenerabile, vt ſcilicet non poſsit habere intellectum ſine ſenſu. Et hoc eſt quod ſubdit. {Quare enim non habebit,} Intelligendum eſt magis relatiue quàm interrogatiue, vt ſit ſenſus, quòd cauſa, quare corpus ingenerabile, ſcilicet corpus cęleſte, non habet ſenſum, licet habeat intellectum eſt iſta, quia ſi haberet ſenſum, aut hoc eſſet vt exinde eſſet aliquid melius animæ corporis, aut vt exinde eſſet melius corpori cęleſti: ſed neutrum horum eſt, quia anima corporis cęleſtis nõ magis intelligeret per ſenſum, quàm ſine ſenſu, intelligit enim per modum ſubſtantiarum ſeparatarum ea, quæ ſunt ſecundum ſe intelligibilia. Neque

lia. Neque etiam corpus cæleſte magis poſſet conſeruari in eſſe, propter ſenſum, quia non eſt poſsibile ipſum corrumpi, vnde non indiget ſenſu ad vitandum corrumpentia. Sed ad hunc ſenſum non adaptatur concluſio cõſequens, ſcilicet quòd nullum corpus non manens, ideſt non immobile, habet animam ſine ſenſu. Niſi forte dicatur, quòd hæc concluſio, non ſequitur ex eo quod immediate dictum eſt, ſed ex eo quod primo fuit dictum. Quia igitur hæc expoſitio extorta videtur, dicendum eſt, quod per corpus ingenerabile non intelligit corpus cæleſte, ſed corpora quorundam animalium aereorum, quæ ponebant Platonici, nominantes ea dęmones quos quidem Apule. platonicus ſic diſfinit. Dæmones ſunt animalia corpore aerea, mente rationalia, animo paſsiua, tempore æterna. Et de huiuſmodi animalium corporibus vult Philoſophus oſtendere, ꝙ non eſt poſſibile quod habeant intellectum ſine ſenſu, ſicut Platonici poſuerunt, vt interrogatiue legatur quod dicitur. § Quare enim non habebit? ſcilicet huiuſmodi corpus ſenſum. q. d. Non eſt huius rationem aſsignare. Si enim non habet, aut hoc eſt propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed neutrum horum, quia ſine ſenſu neque anima eius intelligit melius, neque corpus magis conſeruabitur. Et ex hoc ſtatim directe ſequitur concluſio, quam inducit quòd nullum corpus mobile habens animam, careat ſenſu. Apparet autem hanc eſſe intentionem Ariſtot. ex hoc, quod immediate ſubiungit, quòd impoſsibile eſt aliquod corpus ſimplex eſſe corpus animalis. Deinde cum dicit.

Atqui ſi ſenſum habet, neceſſe eſt ipſum vel ſimplex corpus, vel miſtum eſſe. Sed fieri non poteſt vt ſit ſimplex, non enim habebit tactum. At hunc ſenſum ineſſe neceſſe eſt.

At verò ſi habet ſenſum, neceſſe eſt corpus eſſe aut ſimplex, aut miſtum. Impoſſibile autem eſt eſſe ſimplex. Tactum enim non haberet. Eſt autem neceſſe hunc habere.

Oſtendit quòd ſenſus ſit ſimpliciter neceſſarius omni animali. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo inducit quandam concluſionem ex dictis. ibi. § Manifeſtum igitur quoniam neceſſe. § Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propoſitum. ibi § Hoc autem ex his. § Proponit autem duo, quorum primum eſt quòd ſi aliquod corpus habet ſenſum, neceſſe eſt quòd vel ſit ſimplex, vel miſtum. Et impoſsibile eſt quòd ſit ſimplex, quia ſi eſſet corpus ſimplex, non haberet tactum, quem quidem ſenſum neceſſe eſt omne animal habere, nõ ſolum animalia proceſsiua, ſed etiam animalia immobilia, ſicut oſtendit ſupra. Deinde cum dicit.

Secũdo tex. cõm. 27. Animal omne habet ſenſum tactus.

Quod quidem ex hiſce perſpicuum euadere poteſt. Nam cum animal omne corpus ſit animatum: corpusque omne tangibile ſit: tangibile autem ſit id, quod eſt ſenſibile tactu: neceſſe eſt & animalis corpus vim habeat ſentiendi tangendo, ſi habeat ipſum animal conſeruari. Cæteri namque ſenſus per alia quadam externa ſentiunt. Odoratus, inquam, viſus, ac auditus. Tangens autem niſi ſenſum habeat, non poterit alia quidem fugere, alia autem capere. Quod ſi ita ſit, fieri non poteſt, vt ipſum animal conſeruetur.

Tex. cõ. 63.

Hoc autem ex his manifeſtum. Quoniam enim animal corpus animatum eſt. corpus autem omne tangibile: tangibile autem quod ſenſibile tactu: neceſſe & animalis corpus tactiuum eſſe, ſi debet ſaluari animal. Alij enim ſenſus per altera ſentiunt, vt olfactus, viſus, auditus, Tactiuum autem niſi habeat ſenſum, non hæc quidem poterit fugere; illa autem accipere. Si verò hæc, impoſſibile eſt ſaluari animal.

Probat propoſitum. Et primo, ꝙ ſenſus tactus ſit in omnibus animalibus, ſecundo quòd corpus animalis non poſsit eſſe corpus ſimplex. ibi § Quod autem poſsibile. § Circa, primum duo facit, Primo oſtendit, quod neceſſe eſt ineſſe omnibus animalibus ſenſum tactus, ſecundo quòd alij ſenſus à ſenſu tactus, non inſunt omnibus. ibi § Alij autem propter bonum &c. § Circa primũ duo facit. Primo oſtendit, quòd neceſſe eſt tactum ineſſe omnibus animalibus. Secũdo oſtendit idẽ de guſtu ibi. § Propter quod & guſtus. § Dicit ergo primo, quòd hoc, ſcilicet quòd neceſſe ſit tactum ineſſe omnibus animalibus, manifeſtum eſt ex his, quæ nunc dicentur. Animal enim eſt corpus animatum. Omne autem corpus, ſcilicet generabile & corruptibile, eſt tangibile, & dico tangibile quod eſt ſenſibile tactu. Corpora autem cœleſtia, quæ ſunt ingenerabilia & incorruptibilia, non ſunt tangibilia. Non enim ſunt de natura elementorum, vt poſsint habere qualitates elementares, quę ſunt qualitates tangibiles, Sed omnia corpora corruptibilia neceſſe eſt habere qualitates, cum ſint vel elementa ſimplicia, vel ex elementis compoſita. Et ex hoc cõcludit, quòd neceſſe eſt corpus animalis habere ſenſum tactus ſi debeat ſaluari corpus animalis, quia cum corpus animalis ſit tangibile, ideſt habens tangibiles qualitates, & ſimiliter corpora, quæ ipſum tangunt, immutari poteſt corpus animalis ab his, quæ ipſum tangunt, naturali immutatione vſque ad ſuam corruptionem. Aliter autem eſt de alijs ſenſibus quæ ſentiunt per alia media, & non tangendo, ſicut olfactus viſus, & auditus. Vnde illa ſenſibilia cum ſint remota, non tangunt corpus animalis, nec poſſunt alterare ipſum ad corruptionem, ſicut tangibilia. Et ideo niſi animal haberet ſenſum tactus, per quem diſcerneret conuenientia à corruptiuis, non poſſet hæc fugere, & illa accipere. & ita non poſſet ſaluari animal. Neceſſarium eſt igitur ad ſalutem animalis, quòd habeat ſenſum tactus. Deinde cum dicit.

Omne animal hẽt guſtum. Supra libro 2. tex. 28.

Quapropter & ipſe guſtus, quaſi tactus eſt quidam. Eſt enim alimenti ſenſus. At alimentum corpus eſt, quod tactu percipitur. Sonus autem, & color, & odor non nutriunt, nec accretionem, decretionemùe faciunt. Quia neceſſe eſt ipſum guſtum, tactum quendam eſſe, quia rei tangibilis ac nutritiui eſt ſenſus. Hi igitur ſenſus neceſſarij ſunt animali, atque perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt ſit animal abſque tactu.

Tex. cõ. 64.

Propter quod & guſtus eſt, ſicut tactus quidam, alimentum autem, corpus tangi poſſibile. Sonus autem, & color & odor non alunt, neque faciunt augmentum, neque decrementum. Quare & guſtum neceſſe eſt tactum eſſe quendam, quia tangibilis & vegetatiui ſenſus eſt. Hi quidem igitur neceſſarij ſunt animali. Quo & manifeſtum quòd non poſſibile ſine tactu animal eſſe.

1. Thomam intuehuius libri te ſuß.

Oſtẽdit idem de guſtu ſcilicet quòd guſtus eſt ſicut tactus quidam. Eſt enim guſtus alimenti: quo ſcilicet diſcernitur alimentum, vtrum ſit conueniens vel non. Alimentum autem eſt quoddam corpus tangibile. Nutrit enim ex hoc ꝙ eſt calidum, humidum, frigidum, & ſiccum, Ex eiſdem enim nutrimur, ex quibus ſumus. Sed ſonus, & color, & odor nihil faciunt ad alimentum, neque ad augmẽtum, vel ad decrementum. Sapor autem confert ad alimentum, inquantum eſt ſequela complexionis. Sic igitur patet, quod guſtus eſt quidam tactus, quia eſt ſenſus alicuius tãgibilis & vegetatiui, id eſt nutritiui. ſ. alimẽti. Et ſic patet, quòd hi ſenſus neceſſarij ſunt animali. Ex quo etiam manifeſtum eſt, quod animal non poteſt eſſe ſine tactu. Deinde cum dicit.

At cæ-

Tactꝰ ac guſtus neceſſarij, cæteri vero ad bene eſſe. *At cæteri ſenſus, boni ſunt gratia, & definito iam generi non cuiuſuis animalium ſine vllo diſcrimine, ſed eiuſdam, vt gradiendi neceſſe eſt, inſunt. Nam ſi conſeruari debeat, non ſolum tangendo, ſed eminus etiam ſentire ipſum oportet. Quod quidem erit, ſi per externum ſentire medium poſſit hoc pacto, vt à ſenſibili quidem medium, ab hoc autem ipſum patiatur, ac moueatur.*

Tex cō 65. *Alij autem propter bonum, & generi animalium iam non cuicunque, ſed quibuſdam, vt proceſſiuo neceſſe ineſſe Si enim debet ſaluari, non ſolum oportet tactum ſentire, ſed & de longe. Hoc autem erit, ſi per medium ſenſitiuū fuerit, eo quòd illud quidem à ſenſibili patiatur, & moueatur, ipſum autem ab illo.*

Oſtendit quòd alij ſenſus non inſunt omnibus animalibus, ſed quibuſdam. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit propoſitum. Secundo manifeſtat quoddam quod dixerat. ibi. {Sicut enim mouens.} Dicit ergo primo, quòd alij ſenſus ſcilicet viſus, auditus & olfactus, conueniunt animali non propter neceſsitatem, ſed propter bene eſſe. Sed neceſſarium eſt eos ineſſe non cuilibet generi animalium, ſed quibuſdam, ſcilicet quę mouentur motu proceſsiuo: quia ſi debet huiuſmodi animal ſaluari, non ſolum debet ſentire id, quod tāgit, ſed debet ſentire id, quod eſt à longe, quia ad aliquid remotum mouetur. Hoc autem, ſcilicet quod ſentiat aliquid à longe, erit, ſi habeat ſenſus, qui ſentiant per medium, eo, quod medium patitur, & mouetur à ſenſibili, ſenſus autem à medio. Et hoc oſtendit conſequenter cum dicit.

Nam, vt in motu ad locum accommodato fieri ſolet, cum per multa efficitur. Primum namque mouens pellit pellendoque facit vt illud pellat id, quod deinceps poſt illud eſt collocatum, fitque hoc pacto motus per medium. Atque primum quidem pellit, & non pellitur, vltimum autem pellitur non pellit. Medium verò pellitur, atque pellit. Et interdum plura ſunt media, interdum pauciora. Sic & in alteratione fieri ſolet, hoc excepto duntaxat id, inquam, quod alterat, eodem in loco manere. Veluti ſi quiſpiam in ceram tinxerit, vſque ad id mota eſt, vſquequo tinxerit: Lapis autem non mouetur. At aqua ad diſtantiam longam. Aer autem ad longiorem mouetur, atque agit, & patitur, ſi maneat, ſitque vnius & non diuiſus. Quapropter & de reflexione melius eſt aerem à figura, coloreque pati, quouſque ſit vnus (. Eſt autem vnus in ipſo leui) quàm egredientem viſionem frangi, atque reflecti cenſere. Quocirca rurſus hoc mouet viſum perinde atque ſignum quod in ceram imprimitur, tranſmittere-tur vſque ad finem.

Senſus ſentiunt recipiēdo, nō emittēdo & quo modo.

Sicut enim mouens ſecundum locum, vſque ad permutationem facit, & pellens alterum facit vt pellatur, & eſt per medium motus. Et primum quidem mouens depellit & non depellitur, vltimum autem ſolum depellitur non pellens, medium autem vtraque, autem multa media, & ſic in alteratione, præter quam quod manet in eodem loco id quod alterat. Vt ſi in ceram tinxerit aliquis, vſque ad id mota eſt, vſquequo tinxit. Lapis autem nihil. Sed aqua vſque procul. Aer autem ad plurimum mouetur, & facit, & patitur, ſi maneat, & vnus ſit. Vnde & de repercuſſione, eſt melius, quàm viſum egredientem repercuti, aerē pati à figura & colore vſquequo ſit vnus. In leni autem eſt vnus, propter quod hic iterum viſum mouebit, ſicut vtique ſi in ceram ſigillum ingrederetur vſque ad finem.

Oſtendit per ſimile in motu locali. Videmus enim quod mouens ſecundum locum, facit permutationem vſque ad aliquem determinatum locum. quia quod primo depellit, facit, vt illud depulſum, iterum depellat aliud, & ſic primum depellens mouet tertium per medium, & primum quidem mouens depellit, ſed non depellitur, vltimum autem, vbi terminatur motus, depellitur, ſed non depellit. Medium autem habet vtrunque ſcilicet quod depellit, & depellitur, & contingit multa media eſſe talia. Et ſicut hoc eſt in motu locali, ita contingit in alteratione, quod ſit primum mouens & vltimum motum, & medium quod ſit mouens & motum. Sed in hoc tamen differt, quod primum alterās manet ſecundum locum dum alterat, quod non contingit dici de pellente. Et ponit exemplum. ſicut ſi aliquis tangat ceram liquefactam, vſque ad illum terminum mota eſt, quouſque per actionem caloris actio tangentis pertingit. Sed lapis, quia durus eſt, nō eſt ſuſceptiuus talis impreſsionis. In aqua autem talis actio magis protēditur procul, quam in cera. Sed adhuc aer, qui eſt paſsibilior, in maxime remotum mouetur, & facit & patitur, vt medium exiſtens, dummodo maneat & ſit vnus vt ſcilicet non interrumpatur per aliquod obſtaculum interpoſitum. Et ideo circa repercuſsionem ſenſus, melius eſt dicere, quòd aer patiatur à figura & colore, quouſque permanet vnus & continuus, quod cōtingit quādo eſt lenis, & non interruptus, quàm quod radij egredientes à viſu repercutiantur à viſibili, vt Platonici poſuerunt. Et ideo aer ſic motus à figura & colore, mouebit viſum, inquantum viſibile immutat totū aerem vſque ad viſum. Et eſſet ſimile de cera & ſigillo, ſi figura ſigilli imprimeretur in ceram vſque ad vltimum terminum eius, ſicut viſibile imprimit ſpeciem ſuam in in aerem vſque ad viſum.

LECTIO XVIII

Animalis corpus non eſſe ſimpliciter de natura alicuius particularis elementi ſenſibilis, nec eſſe ſine tenſu, tactus, quem ad modum eſſe poteſt non exiſtentibus alijs ſentibus.

At qui perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt corpus animalis ſit ſimplex, igneum inquā, aut aqueum aut aereum. Nam nullus alius ſenſus, abſque tactu haberi poteſt: Corpus enim animalis omnis, vt dictū eſt, vim habet ſentiendi tangendo. Cętera autem elementa præter terram, inſtrumenta ſenſus fieri poſſunt, atque omne tale per aliud ſentiendo, ſenſum nimirum efficit, & per media. At tactus in tangendo ſenſibilia ſua conſiſtit Quapropter & hoc nomine nuncupatur, atque tametſi cætera quoque ſenſuum inſtrumēta, tactu ſentiunt, tamē per aliud medium ſentiunt. At ipſe tactus per ſeipſum ſolus ſentire videtur. Quibus efficitur, vt nullum talium elementorum corpus ſit animal. At verò neque terreum eſſe poteſt. Tactus enim veluti mediocritas eſt omnium tangibilium, & inſtrumētum ipſius non modo terræ differentiarum eſt ſuſceptiuum. ſed etiam calidi, frigidique, cæterorumque omnium tāgibilium. Et ideo neque oſſibus neque pilis, neque talibus partibus vllis omnino ſentimus, quia terrea ſunt. Hinc & plantæ omnium ſenſuum ſunt (vt patet) expertes, quia & ipſæ terreæ ſunt. At abſque tactu fieri non poteſt, vt alius quiſquam ſit ſenſus Huius autem inſtrumentum ſenſus neque terra eſt, neque cæterorum vllius elementorum.

Aīalis corpus ſimplex eē nullo modo poteſt.

Supra lib. 2. te. 117. 118.

Cur plātis nullus donatus fuerit ſenſus.

Quod autem impoſſibile ſit, ſimplex eſſe animalis corpus manifeſtum eſt. dico autem, puta igneum, aut aereum. Sine tactu enim nullum aliū ſenſum eſſe poſſibile eſt. Corpus enim tactiuum animatum omne, ſicut dictū eſt. Alia autem, præter terram, ſenſoria quidem vtique fient, omnia autem per alterum ſentiendo faciunt ſenſum, & per medium. Tactus autem eſt in tangēdo ipſa: propter quod & habet hoc nomen. Et tamen alij ſenſus tactu ſentiunt, ſed per altera. Hic autem videtur ſolus per ſeipſum. Quare huiuſ- Tex. cō. 66.

re huiuſ-

re huiuſmodi elementorum nullum vtique erit corus animalis. Neque itaque terrenum. Omnium enim tangibilium tactus eſt ſicut medietas, & ſuſceptiuus ſenſus, non ſolum quæcunque differentiæ ſunt, ſed calidi, & frigidi & aliorum omnium tangi poſſibilium. Et propter hoc oſſibus, & capillis, & huiuſmodi partibus non ſentimus, quia terrea ſunt. Et plantæ etiam ob hoc nullum habent ſenſum, quia terrea ſunt, ſine autem tactu, nullum poſſibile eſt alium eſſe. Hic autem ſenſus non eſt, neque terræ, neque vllius alius elementorum.

Poſtquam Philoſophus oſtendit quòd tactus de neceſsitate ineſt omnibus animalibus, hic intendit oſtendere quòd impoſsibile ſit corpus animalis eſſe ſimplex, puta quòd ſit igneum, vel aereum, ſicut Platonici poſuerunt quędam animalia eſſe aerea. Hoc autẽ probat, quia nullum alium ſenſum contingit eſſe ſine tactu. oportet enim omne animal habere tactũ, vt oſtenſum eſt, & per conſequens oportet quòd omne corpus animatum, ſcilicet anima ſenſibili, ſit tale, vt per ipſum poſsit fieri ſenſus tactus. Omnia autem elemẽta pręter terram, poſſunt eſſe organa, vel media aliorũ ſenſuum, ſcilicet aer & aqua, eo ꝙ aer & aqua faciunt ſentire per Secũdo tex. commẽ. 27. alterum, id eſt per medium. Sed tactus non fit per medium, ſed in tangendo ipſa ſenſibilia, & ideo ſic nominatur, quamuis & alij ſenſus ſentiant quodammodo in tangendo, non quidem immediate, ſed per medium. Nam ſenſibile tangit ſenſum per medium, ſicut & per medium immutat ipſum. Solus autem ſenſus tactus in tangendo ſenſibile ſentit per ſeipſum, & non per aliquod medium. Ex quo manifeſtum eſt, quòd corpus animalis debet eſſe tale, vt per ipſum poſsit fieri tactus, non autẽ, vt per ipſum poſsit fieri viſus & auditus: quia hi ſenſus fiunt per medium extrinſecum. Et, quia corpus animalis oportet eſſe tale, vt per ipſum fiat ſenſus tactus, impoſsibile eſt quòd vllum elementorum ſit corpus animalis: neque terra, per quam non ſunt alij ſenſus: neque alia elementa, per quæ fiunt alij ſenſus. Cuius ratio eſt, quia illud, per quod fit tactus, oportet eſſe medium inter qualitates tangibiles, ad hoc quòd ſit ſuſceptiuum earum, vtpote in potentia exiſtens ad eas, vt ſu Secũdo tex. commẽ. 118. pra oſtenſum eſt. Et hoc eſt verum non ſolum reſpectu qualitatum terrę, ſed etiam omnium tangibilium qualitatum. In corporibus autem ſimplicibus non inueniuntur medium inter qualitates tangibiles, ſed inueniũtur ipſæ qualitates ſecundum extremitatem contrarietatis Et inde manifeſtum eſt, quòd per nullum corpus ſimplex, nec per aliquid corporibus ſimplicibus vicinum, poteſt fieri ſenſus tactus. Et ideo oſsibus, & capillis, & talibus partibus non ſentimus, quia ſuperabundat in eis quod terræ eſt, & non reducuntur ad medium, prout tactus requirit. Propter iſtam etiam rationem, plantæ nullum habent ſenſum, quia habent multum de terreſtri, & ſine tactu non eſt poſsibile eſſe aliquem alium ſenſum, nec tactum fieri poſsibile per aliquod ſimplex elementum. Sic ergo manifeſtum eſt, quòd nullũm corpus ſimplex poteſt eſſe animatum anima ſenſibili.

Deinde cum dicit.

Id ſolius proprium eſt vt eo priuata animalia quam primum intereant.

Hæc cum ita ſint, patet animalia neceſſario mori, cum hoc ſolo ſenſu tactus priuantur. Neque enim fieri poteſt vt hunc ſenſum non animal habeat. Nec ſi animal eſt, alium ſenſum, præter hunc, habere neceſſe eſt. Et propterea fit, vt cętera quidem ſenſibilia non corrrumpant ſuis exuperationibus animal, color inquam ſonus, & odor, ſed ipſa tantum ſenſuum inſtrumenta, niſi per accidens, vt ſi ſimul cum ſono pulſio ictusque fiat, & ſi à rebus quæ videntur, atque ab olentibus alia moueantur, quę tactu corrumpunt. Sapor etiam hoc ſane corrumpit, quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe. Exuperatione autem, tangibilium, vt calidorum, frigidorum, & huiuſmodi, ipſum interficiunt atque interimunt animal. Exuperatio enim ſenſibilis cuiuſuis, ſenſus deſtruit inſtrumentum, atque deuaſtat. Quare & tangibile exuperans, ipſum deſtruit tactum. At hoc ſenſu definitum eſt animal. Sine namque tactu fieri non poſſe vt ſit animal, demõſtrauimus. Quam obrem exuperationes eorum quæ tactu percipiuntur, non ſolum inſtrumentum ipſius, verum etiam animal ipſum interimunt, atque corrumpunt, quia neceſſe eſt animal hunc ſolum habere. Legito ſuperius lib. 2. te. 117. & lib. 3. 134.

Manifeſtum igitur, quòd neceſſe hoc ſolo priuata Tex. cõ. 67. *ſenſu animalia mori. Neque. n. hunc poſſibile eſt habere* Legito ſuperius. te. 117. *non animal exiſtens, neque cum ſit animal, alium neceſſe* 118 143. *eſt habere, præter hunc. Et propter hoc quidem alia ſenſibilia excellentijs non corrumpunt, animal, vt color, & odor, & ſenſus, ſed ſolum ſenſus, niſi ſecundum accidens, puta ſi ſimul cum ſono depulſio fiat & ictus, & à viſis, & odore alia mouentur, quæ tactu corrumpunt, & humor autem, ſecundum quod accidit ſimul tactiuum eſſe, ſic corrumpit. Tangibilium autem excellentia, vt calidorum, & frigidorum, & durorum, corrumpit animal. Omnis enim ſenſibilis ſuperfinitas corrumpit ſenſum. Quare & quod tangi poteſt, tactum. Hoc autem tactu, deter-* Tex. cõ. 67. *minatum eſt viuere. Sine enim tactu mõſtratum eſt quòd impoſſibile eſt animal eſſe. Vnde tangibilium excellentia non ſolum corrumpunt ſenſum, ſed & animal, quia neceſſe eſt ſolum habere hunc animalia.*

Cõcludit ex prædictis habitudinem ſenſuum ad animalia. Et primo quantum ad tactum. Secundo quantum ad alios ſenſus. ibi § Alios autem ſenſus. § Dicit ergo primo, quòd cum neceſſe ſit omne animal habere tactum vt oſtenſum eſt, manifeſtum eſt quòd ſolum per priuationem huius ſenſus ſcilicet tactus, neceſſe eſt animalia mori. Hic enim ſenſus conuertitur cum animali, nec aliquid poteſt ipſum habere niſi ſit animal, nec aliquid poteſt eſſe animal, niſi habeat hunc ſenſum. Et inde vlterius cõcludit, quod ſenſibilia aliorum ſenſuum (ſi ſint excellentia) corrumpunt quidem ſingulos ſenſus, puta nimis fulgida corrumpunt viſum, & fortes ſoni corrumpunt auditum, quia tamen corruptis his ſenſibus, poteſt animal remanere, horum excellentiæ non corrumpunt animal niſi per accidens, inquantũ ſcilicet accidit aĩal pati ſimul ab aliquibus tangibilibus corrũpentibus, puta ſi ſimul cum ſono fiat depulſio & ictus, vt accidit in tonitruo, ex quo interdum animalia moriuntur. Et ſimiliter ab his quę vidẽtur, aliqua moriuntur, non inquantum ſunt viſa, ſed inquantum aerem inficiunt, vt dicitur de quibuſdam venenoſis. Et ſimiliter intelligendum eſt de odoribus, ſecũdum quòd cum malis odoribus interdum adiungitur corruptio aeris. Et ita etiam de ſapore eſt, quòd poteſt corrumpere animal, non inquantum ſapor eſt, ſed inquantum ſapori adiungitur aliqua qualitas tangibilis, puta quod talis ſapor conſequitur calorem excedentem vel frigus. Sed excellentia qualitatum tangibilum corrumpit animal per ſe, & non per accidens, quia omnis excellentia ſenſibilis corrumpit ſenſum. Vnde & quod tangi poteſt id eſt tangibile ſi fuerit excellens, corrumpit tactum. Secundum autem hunc ſenſum determinatur vita animalis, tandiu enim durat animal, quandiu durat ſenſus in eo. Oſtenſum eſt enim quòd impoſsibile eſt eſſe ſine tactu, vnde manifeſtum eſt quòd excellentiæ tangibiliũ, non ſolum corrumpunt ſenſum tactus, ſed etiam corrumpunt animal, inquantum hunc ſolum ſenſum neceſſe eſt ineſſe animali. Deinde cum dicit.

Cæteros autem ſenſus animal habet, non vt ſit ſed vt Supra text. 43. *bene ſit, vt antea diximus. Viſum enim habet, vt videat.* *Quoniam & in aere, & in aqua, & omnino in perſpicuo* Cur viſus, degit.

Guſtus, Auditus & lingua animalibus data ſint. *degit. Guſtum autem ob id, quod voluptate afficitur, aut dolore, vt in alimēto ea ſentiat, & cupiat, & moueatur. Et auditum vt aliquid ſignificetur. Linguam præterea, vt ipſum aliquid alij per ipſam ſignificet.*

Alios autem ſenſus habet animal, ſicut dictum eſt, non propter eſſe, ſed propter bene, vt viſum, quia in aere & aqua, vt videat, omnino autem quoniam in diaphano. Guſtum, autē, habet propter delectabile, & triſte, vt ſentiat quod in alimento, & concupiſcat, & moueatur. Auditum autem vt ſignificetur aliquid ipſi. Linguam autem habet quatenus ſignificet aliquid alteri.

Oſtendit qualiter ſe habeant alij ſenſes ad animal, & dicit ꝙ alios ſenſus habet animal, non propter neceſsitatem ſui eſſe, quia ſine eis poteſt eſſe, & viuere, ſed propter bene eſſe. ſicut viſum habet, qui videt in aere, & in aqua, vt videat per aerem & aquam ea, quæ procul ſunt. Et non ſolum per aerem & aquam, ſed etiam per quodcunque diaphanum, quia etiam per corpora cœleſtia videmus. Guſtum autem habet animal propter delectationem & triſtitiam, quæ eſt in cibo, vt ſentiat delectationem in alimento, & ſic concupiſcat ipſum, & Super t. 64. & lib. 2. tex. 101. moueatur ad quærendum ipſum. Sed notandum eſt, ꝙ ſupra poſuit guſtum neceſſarium animalibus, inquantum eſt tactus quidam alimenti, hic autem numerat ipſum inter ſenſus non neceſſarios, inquantum eſt diſcretiuus ſaporum, qui faciunt alimētum delectabile, vel triſte, vt accipiatur facilius, vel refutetur. Et quod dicitur de guſtu intelligēdum eſt de odoratu, quia per odoratum attrahuntur animalia ad alimentum à remotis, licet etiam in hominibus ſit alia ſpecies, & alia vtilitas odoratus, vt in libro de Senſu & Senſato dicitur. Auditus autem eſt in animali ad hoc, quod ei aliquid ſignificetur. Eſt enim neceſſarium quòd conceptiones vnius animalis alteri ſignificentur, ſecundum quòd vnum animal iuuatur ex altero, vt patet maxime in gregabilibus animalibus, in quibus geniti educātur à generantibus. Et ideo oportet etiam quòd animal habeat linguam, per quam ſonando, ſignificet ſuas affectiones alteri. Et hæc dicta de anima ad præſens ſufficiant.

Commentariorum Sancti Thomæ, ſuper tres libros Ariſtotelis de Anima finis.

M. DOMINICI DE FLANDRIA

Acutiſſimæ Quæſtiones ſuper tres libros de Anima & S. Thomæ commentata.

In hoc proœmio comprehenduntur duæ lectiones Libri Primi, Commenti S. Thomæ.

BONORVM honorabilium. ¶ Iſte liber diuiditur in procœmium, & tractatum, Tractatus. ibi ¶ Principium autē quæſtionis. ¶ Procœmium diuiditur in tres partes. Nam primo reddit auditorem docilem. Secundo beneuolum. Tertio attentum. Docilem reddit præmittendo ordinem & diſtinctionem tractatus, beneuolum oſtendendo vtilitatem ſcientiæ, attētum oſtendendo difficultatem. Pro quo notandum eſt ꝙ ſex concluPrima concluſio. ſiones ſunt in hoc procœmio quarum prima eſt, ꝙ iſta ſcientia eſt melior & honorabilior cæteris partibus Philoſophiæ naturalis. Quę probatur vnica ratione ſic. Illa ſcientia dr̄ eſſe nobilior quia vel eſt de nobilioribus vel quia eſt de certioribus cæteris partibus philoſophiæ naturalis, ergo &c. Maior probatur. Primo quod eſt de nobilioribus, quia illa ſcīa conſiderat de aīa rationali quæ eſt nobilior cęteris formis naturalibus, Secūdo quod de certioribus, quia quilibet experitur habere in ſe aīam. ergo &c, Ex hac compoſitione inferuntur quatuor corolCorollaria. laria, quorum primū eſt (vt infert philoſophus in textu videlicet ꝙ rationabiliter ſciētia de aīa eſt prior. Cuius rō eſt, quia nobiliora ſunt priora, ſed per compoſitionem præcedentem ſcientia iſta eſt nobilior cæteris partibus philoſophiæ naturalis. ergo &c. Elicit ſecundo ꝙ Secundo. aliqua ſcientia dr̄ eſſe nobilior alia propter duo, videlicet propter nobilitatem ſubiecti, ſiue rei cōſideratæ, & propter certitudinem conſideratorum. Elicitur tertio Tertio. ꝙ omnis ſcientia eſt de numero bonorum cuius rō eſt, quia bonum & perfectum idem ſunt, ſed ſcientia quælibet eſt perfectio animę rationalis, ergo quælibet ſcienQuarto. tia eſt de numero bonorum. Elicitur quarto ꝙ omnis ſcientia ſpeculatiua eſt de numero honorum honorabilium, cuius rō eſt, quia bonum honeſtum eſt id quod appetitur propter ſe, & non propter aliquid, ſed quælibet ſcientia ſpeculatiua appetitur ꝑꝑ ſe, vt patet in proœmio Meta. ergo quælibet ſcīa ſpeculatiua eſt de numero bonorū honorabilū. Ex quo ſequitur qđ nulla ſcientia practica eſt de numero bonorū honorabilium cum non acquiratur ꝑꝑ ſe tm̄, ſed tamē bene eſt de numero bonorum laudabilium. Pro cuius ampliori declaratione notandum eſt quod bonum vtile & bonum lauBonum triplex. dabile, & honeſtum, ſic inter ſe differunt, quia bonū vtile dr̄, quod quæritur ꝑꝑ aliud tm̄: bonum vero honeſtū eſt id quod quæritur propter ſe, bonum laudabile eſt id quod quæritur propter ſe & propter aliud.

Contra prędictam cōcluſionem primo arguitur ſic Quæſtiones Nū de anima ſit ſcientia, & cęteris prior & pręſtantior. contra ſuppoſitum. De eo quod nō eſt, non eſt ſciētia, ſed aīa non eſt, ſed magis eſt id quo aliquid eſt, ergo de anima non eſt ſcīa. Pręterea. Omnis ſcīa ſequitur ſuum obiectum, ſicut effectus ſuam cām: ſed animal præcedit ſcientiam, ergo de anima non poteſt eſſe ſcīa tanquam de ſubiecto ſaltem. Præterea Arguitur contra primam concluſionem. Nam illa ſcientia eſt honorabilior quæ eſt certior, ſed quę eſt meta. eſt certior iſta, ergo no eſt nobilior ſeu honorabilior cęteris ſcientij. Præterea. Arguitur contra corollarium. Scīa libri phy. præcedit ſciētiam de aīa, ergo ſequitur quod iſta ſcīa non eſt prior cęteris partibus philoſophiæ naturalis. Pręterea Arguit̄ contra probationē maioris. Nam forma corporum cœleſtium eſt nobilior aīa, cum virtus eius ad plura ſe extēdat quam aīa rōnalis, ergo ſequitur qđ anima non eſt nobilior cęteris formis naturalibus. Ad primū dicendū ꝙ de eo quod nullo mō eſt, non eſt ſcīa ſaltem poſitiua tn̄ de eo quod eſt in rerum natura, licet non ſit id quod proprie eſt, bene eſt ſcīa. Vnde licet aīa non ſit id quod proprie eſt, eſt tn̄ id quo aliquid eſt. Sed hāc rationem nititur deſtruere Ioan. de Ianđu. tali rōne. Ens proprie Iandunus repugnat. dictum diuiditur in actum & potentiā, ſed actus & forma idem ſunt, ergo forma eſt proprie ens, & per conſequens aīa (cū ſit forma) erit proprie ens. Sed rō peccat per fallaciā ęquiuocationis. Nam aliquid poteſt dici ens proprie dupliciter. Vno mō id quod nō eſt ens per accidens, & iſto mō quęlibet forma bene eſt proprie ens. Alio mō poteſt aliquid dici proprie ens, ſ. quod per ſe & proprie ſubſiſtit, & iſto mō nulla forma eſt proprie ens, niſi forte aīa rōnalis quę per ſe ſubſiſtit ſubſiſtentia incompleta, vt infra patebit. Ad ſm̄ dicēdum ꝙ anima rōnalis poteſt dupliciter cōſiderari. Vno mō ſ. m ſuum eſſe, & iſto mō præcedit omnem ſcīam. Alio modo ſm̄ rationem cōem eius, ſ. n. ſ. ꝙ poteſt diffiniri & cognoſci, & ēt iſto modo bene præcedit ſcīam ordine cognitionis, & vt obiectum præcedit habitū. Ad tertium dicendum ꝙ iſta ſcīa non eſt nobilior oībus alijs ſciētijs, ſed eſt nobilior oībus alijs ſciētijs naturalibus. Ad quartum dicendum ꝙ iſtam ſcīam eſſe priorem pōt intelligi dupliciter, vel ordine perfectionis, & ſic eſt prior omnibus partibus ſcientię naturalis, vel ordine cognitionis, & ſic ſolum eſt prior ſciētijs de animatis, quia com-

munior. Ad quintum dicēdum ꝙ licet forma corporū cęleſtium ſit nobilior extenſiue q̃ anima rationalis, tñ inteſiue anima rōnalis eſt nobilior & dignior. Cuius ratio eſt, quia aīa rōnalis capax eſt maioris dignitatis quā corpora cœleſtia. ergo &c. Circa ꝑcedentia adhuc dubitatur vtrum ſcientia de aīa ſit vna numero. Et arguitur ꝙ non duabus rōnibus Ioan. de Iand. Nam diuerſarum cōcluſionum numero diſtinctarū non poteſt eſſe vnus habitus numero, vt patet de ſe, ſed in libris de aīa ſunt diuerſæ concluſiones numero diſtinctę, ergo in eis nō eſt vna ſcientia numero. Præterea. Ex diuerſis phātaſmatibus non pōt fieri vna impreſsio numero, ſicut ex diuerſis coloribus non poteſt fieri vna coloratiu in numero, ſed eorum quę traduntur in ſcientia de aīa ſunt diuerſa phantaſmata, ergo idem qđ prius. Ad iſtud dubium ꝑp rōnes prædictas, prædictus doctor concludit eſſe dicendum ꝙ hęc ſcientia non eſt vna numero. Sed ꝑdictę rōnes nihil cōcludunt. Nam duplex poteſt eſſe diſtinctio concluſionum. Quedā eſt diſtinctio materialis, à qua diſtinctione nō cauſatur diſtinctio ſcientię. Alia eſt diſtinctio formalis, & illa ex duplex. Quædam eſt ſm formas naturales. Alia eſt ſm diuerſas rōnes cognoſcibilitatis, a qua quidem diſtinctionē, cauſatur diſtinctio ſcientiæ. Licet ergo in libris de aīa ſint diuerſæ concluſiones diſtinctæ numero, primo & ſecundo modis, conueniunt tñ in vna ratione cognoſcibilitatis, vñ de eis poteſt eſſe vna ſcientia numero. Ad ſm dicendum ꝙ non eſt ſimilitudo de phātaſmatibus ad intellectū, & de coloribus per reſpectum ad viſum quantum ad impreſsionē, quia phātaſmata non ſunt obiectū intellectus, ſicut colores ſunt obiectum viſus. Vñ licet ex diuerſis coloribus ſint diuerſæ impreſsiones, tñ ex diuerſis phātaſmatibus poteſt eſſe vna ſcientia numero. Secundo dubitatur vtrum iſta ſcientia ſit vna vnitate ſpecifica, & arguitur ꝙ nō, duabus rōnibus eiuſdem. Nam diuerſarum concluſionum ſpecie diſtinctarum non pōt eſſe vnus habitus ſpecificus, cum diſtinctio ſpecifica obiectorū cauſet diſtinctionem ſpecificam habituū, ſed in hac ſcientia ſunt diuerſæ concluſiones ſpecie diſtinctæ, ergo &c. Præterea. Scientia idem eſt ꝙ ſpecies intelligibilis, ſed oīum conſideratorum in hac ſcientia non eſt vna ſpecies intelligibilis, ergo eorum non eſt vna ſcientia ſpecifica. Dicendum ꝙ iſta ſcientia eſt vna vnitate ſpecifica, cuius ratio eſt, quia oīum illorum quæ conueniunt in vna ratione formali cognoſcibilitatis, eſt vna ſciētia vnitate ſpecifica. Sed oīa quę conſiderātur in hac ſcientia cōueniunt in vna rōne formali cōſiderationis, ergo &c. Ad primū dicēdum, ſicut dictum eſt ad primum ꝑcedentis dubij. Ad ſm dicendum negando maiorē, quia ſpecies intelligibilis differt realiter ab ipſa ſciētia, ſicut cā ab effectu. Dubitatur tertio vtrum hæc ſcientia ſit vna tm̄ vnitate generica & arguitur qđ ſic, rōne prædicti opinatoris, quia illa ſciētia eſt tm̄ vna vnitate generica, cuius obiectum eſt tm̄ vnum vnitate generis, ſed obiectum huius ſcientiæ, ſ. anima eſt vnum vnitate generica vel analogica, ergo &c. Dicendum qđ licet obiectum huius ſcientiæ ſit vnū vnitate analogica loquendo de vnitate naturali, eſt tñ vnum vnitate ſpecifica loquendo de vnitate cognoſcibilitatis, vñ non oportet qđ illa ſcientia ſit ſolum vna vnitate generica. Vel dicendum qđ vnitas analogiæ obiecti ſufficit ad vnitatem ſpecificam ſcientiæ.

Num ſcientia de anima ſit vna numero?

Qō. Num corpus animatū ſit ſubiectum huius ſciētiæ.

Dubitatur quarto vtrum corpus aīatum ſit ſubiectū huius ſcientiæ, arguitur qđ ſic, quia illud eſt ſubiectum ſub cuius rōne formali oīa conſiderantur, ſed quæcunque conſiderātur in hac ſcīa cōſiderantur vt corpus animatū, vel reducibile ad ipſum. ergo &c. Dicendum qđ anima eſt ſubiectū huius ſcīæ, & non corpus animatū. Cuius rō eſt quia illud eſt ſubiectū cuius principia, partes, & paſsiones q̄rimus, per Philoſophū quarto Meta. Sed in hac ſcientia quærimus partes, principia, & paſsiones, & operationes ipſius aīę, ergo &c. Ad rōnem dubij dr̄ negando conſequentiam, quia non conſiderātur in hac ſcientia partes & paſsiones corporis animati inquātum hmōi ſed inquantum fluunt ab ipſa aīa. Secunda concluſio eſt iſta. Iſta ſcientia eſt vtilis ad oēs alias partes philoſophiæ, & probatur. Illa ſcientia eſt vtilis ad cęteras ſcientias ſine qua illę ſcientiæ nō poſſunt adipiſci, ſed ſine hac ſcientia nulla alia partiū philoſophiæ naturalis pręſertim poteſt adipiſci, ergo &c. Probatio minoris, quia oīs pars philoſophiæ vel eſt naturalis vel moralis, vel mathematica vel metaphiſica, vel rōnalis, ſed ſine aīa & potentijs eius non pōt haberi ſcientia moralis, cum virtutes de quibus cōſiderat, ſint ſubiectiuæ in potentijs aīę. Similiter nec mathematica, nec metaph. poteſt adipiſci ſine intellectu poſsibili qui eſt pars aīæ, nec ēt ſcientia naturalis, cum aīa ſit principium animatorum, de quibus maior pars philoſophię naturalis cōſiderat, ergo &c. Contra hanc concluſionē arguitur ſic. Bonum vtile & honeſtum adinuicē diſtinguuntur. Sed iſta ſciētia eſt de numero bonorū honorabilium, vt per primam concluſionem, patet, ſequitur ergo qđ ipſa nō eſt bonum vtile. Præterea. Iſta q̄ritur gratia ſuiipſius, cum ſit ſcientia ſpeculatiua, ergo non eſt vtilis, patet ſequela, quia vtile dr̄ quod quærītur ꝑꝑ aliud & non propter ſe, vt ſupra conceſſum eſt. Præterea. Multi habent cognitionem moralium, qui tñ non habent ſcientiā de aīa, ergo ſine iſta ſcientia poteſt haberi ſciētia moralis, & per conſequens non erit vtilis ad acquiſitionē ſcientiæ moralis. Ad primum dicendum qđ bonum vtile & bonum honeſtum nō diſtinguuntur ſemper ſm rem, ſed ſm rationem. Vnde vnum & idem pōt dici bonum honeſtum & vtile diuerſis rōnibus. Et per hoc patet ſolutio ad ſm. Ad tertium dicendum, ꝙ licet aliqui habeāt cognitionem imperfectam & confuſam moraliu, tñ ſine iſta ſcientia eſt impoſsibile hr̄e eorum cognitionem perfectam & cumpletam. Tertia concluſio. Prius conſiderandum eſt de aīa quantum ad eius ſubſtātiam, q̃ quātum ad eius accidentia. Hæc concluſio probatur tali rōne. Subſtantia præcedit accidens cognitione & diffinitione, vt patet 7. Meta. ergo prius conſiderandū eſt de aīa quantum ad ſubſtantiam eius, q̃ quantum ad accidentia eius. Ex hac concluſione patet ordo dicēdorum in hac ſcientia. Contra hanc concluſionē arguitur ſic. Illud qđ facit ad cognitionem alterius, prius debet conſiderari, ſed accidentia aīæ maximam partē conferunt ad cognoſcendum qđ quid eſt eius, vt infra concedit Philo. ergo ſequitur ꝙ prius conſiderandum eſt de accidentibus ipſius aīæ quam de ſubſtantia eius. Præterea. Innata eſt nobis via &c. Sed operationes & actus ipſius aīæ ſunt notiores ipſa anima, vt ēt infra concedit Philoſo. ergo idem qđ prius. Ad primum dicendum ꝙ duplex eſt ordo cognitionis, videlicet cognitionis determinatę, & ordo cognitionis confuſæ, licet ergo operationes & actus aīæ ſint priora & notiora ordine cognitionis confuſæ, tñ ipſa anima eſt notior etiā quo ad nus ipſis accidētibus ordine cognitionis determinatæ. Et per hoc patet ſolutio ad ſm. Quarta cōcluſio: Scientia libri de aīa eſt de numero difficillimorum. Hæc cōcluſio probatur ſic. Illa ſcientia eſt de numero difficillimorum, in qua mouētur difficillimæ difficultates, ergo &c. Pro declaratione minoris conſiderandū eſt ꝙ ipſa aīa poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo quantū ad diffinitionem & eius quiditatem. Alio mō quantum ad operationes & paſsiones. Si primo mō, ſic poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo q̃tum ad modū diffiniendi, ſic de ea mouetur vna qō, quæ eſt talis, vtrum diffinitio debeat dari cōponendo, vel diuidēdo, vel demonſtrādo. Alio modo pōt conſiderari aīa quantum ad ea, quę ad diffinitionem ꝑtinent, & hoc tripliciter, vel quātum ad ſubſtantiam eius, vel q̃tum ad partes ſiue potētias eius, vel quantum ad ea quæ cadunt in diffinitione eius. Si primo modo, ſic mouētur octo qōnes. Quarum

Secund cluſio.

Qō. Nū ſcientia vtilis.

Tertia cluſio.

Quæſt Num aīæ ac tia ſin ſiderā eius ſu ua.

Quar cluſio

prima

prima eſt, vtrum aīa ſit ſubſtantia vel quantitas. Secunda eſt, ſi ſit ſubſtantia vtrū ſit actus vel potentia. Tertia eſt, ſi ſit actus vtrū ſit ſubſtātia ſimplex vel compoſita, Quarta vtrū ſit ſuba impartibilis vel partibilis. Quinta, vtrū ſit vna aīa ſm ſpeciem vel plures. Sexta, ſi ſint plures, vtrū differant genere vel nō. Septima, vtrū diffinitio aīæ ſit diffinitio ſpēi ſubalternę vel ſpecialiſsimę. octaua, vtrū ſit vna quædā cōis diffinitio tm̄, vel cuiuslibet aīę propria & ſpecialis rō. Si ſecundo mō conſideretur aīa quantum ad eius partes ſiue potentias, ſic oriuntur tres difficultates. Prima eſt, vtrū vegetatiuū, ſenſitiuū, & intellectiuum, ſint diuerſæ aīæ vel partes potentiales eius. Secunda, ſi ſint diuerſæ potētiæ, vtrum prius oportet quærere actus quàm potentias. Tertia, ſi prius oportet quęrere actus, vtrū oportet prius quærere potentas quàm actus & potentias. Si aūt conſideretur aīa quantū ad ea quæ adiuuāt diffinitionē eius, ſic de ea mouet vna dubitatio, vtrū accidentia, quæ magnā partē conferunt ad cognoſcendū quod quid eſt, debeant poni in diffinitione ipſius aīæ vel non. Si aūt conſideretur quantū ad eius paſsiones & operationes, ſic mouet de ea vna difficultas. Vtrū oēs operationes aīæ & paſsiones eius ſint proprię ipſi aīæ an cōes toti cōiuncto. Vel aliquę pprie & aliquæ cōes. Conſiderādum eſt vlterius ꝙ Platonici ponebant aīam eſſe ſubſtantiam ſeparatam & vniuerſalem, vt de ea eſſet ſcīa va clarius infrà patebit. Quā opinionem excludit Philoſophus in litera dicens ꝙ vniuerſale, ſ. ſeparatum, aut nil eſt, aut poſterius eſt ſingularibus qualiter et hoc intelligatur infrà patebit. Contra pdicta ſic primo arguitur, illud quod experimur in nobis, eſt certiſsimum, & facillimæ cognitionis: ſed aīam experimur in nobis, ergo ſequitur ꝙ aīa non eſt difficillimę, ſed facillimæ cognitionis. Pręterea illud, quod eſt aīæ pręſens per ſuā eſſentiā, facile cognoſcitur ab ipſa, ſed aīa eſt ſibi præſens per ſuam eſſentiā, ergo ſequitur ꝙ ſeipſa faciliter cognoſcitur. Pręterea. Si aīa eſſet difficillimę cognitionis, vel ergo difficultas illa prouentiret ex parte rei cognitæ, vel ex parte rei cognoſcentis, non primū, cum aīa ſit immaterialis & in actu, nec ſm, cum

Quomodo quātum ad an eſt & qd eſt anima ſe ipſa cognoſcat.

anima nō excedat facultatem ſui ipſius. Ad primum dicendum ꝙ licet id qđ experimur in nobis ſit facillimæ cognitionis quātum ad an eſt, vel quia eſt, non tñ quantum ad quid eſt, & per hoc patet ſolutio ad ſm. Sed tñ ad cognoſcēdum qualiter aīa ſeipſam cognoſcat quantum ad an eſt, & quid eſt, notandum diligenter ſm Doctorem ſanctum in de veritate qō. 10. argu. 8. cap. ꝙ de anima poſſumus habere duplicem cognitionem, videlicet cognitionem an eſt, & cognitionem quid eſt ſi loquamur de cognitione aīæ quantum ad an eſt, hoc eſt dupliciter. vel loquendo de cognitione actuali, vel habituali, ſi primo mō, ſic cognoſcit ſe per ſuas operationes, ſi ſecundo mō, ſic aīa cognoſcit ſeipſam per ſuam eſſentiam. Ex eo. n. ꝙ eſt ſibi præſens per ſuam eſſentiā, apta nata eſt exire in ſuum actum. Si verò loquamur de cognitione aīæ quantum ad quid eſt. Hoc eſt dupliciter, vel quantum ad apprehenſionem, vel quantum ad iudicium de re apprehenta. Si primo mō, ſic anima cognoſcit ſeipſam per ſimilitudines, ſicut & alias res. Si ſecundo modo, ſic aīa cognoſcit ſeipſam intuēdo immutabilem veritatem ſm quod eius ſimilitudo eſt expreſſa in anima noſtra. Ex quibus elicitur ꝙ anima cognoſcit ſeipſam aliquando per actus ſuos, aliquando per eſſentiam ſuam, aliquando per ſpecies intelligibiles, aliquando per intuitum primæ veritatis. Ad ſm dicēdum ꝙ difficultas iſta prouenit ex parte ipſius animæ, quia non cadit ſub ſenſu, (à quo ſcientia noſtra ortū habet) niſi per accidens. Circa pręcedentia dubitatur primo.

Vtrum vniuerſale ſit poſterius ſingulari.

Vtrum vniuerſalia ſint poſteriora ſingularibus (vt dicit hic Philoſophus.) Et arguitur primo ꝙ nō. Nam principium prius eſt principiato, ſed vniuerſalia ſunt principia ſingularium vt Philoſophus ſępius cōcedit in metaphy. ergo vniuerſalia ſunt priora. Præterea. Id, à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia eſt prius, vt patet in pręparatis, ſed vniuerſalia ſunt hmōi reſpectu ſingularium, ergo &c Dicendum ꝙ vniuerſale poteſt dupliciter conſiderari, ſm ꝙ dicit ſanctus Doctor in lectione prima. Vno modo ſm ꝙ ſubiacet intētioni vniuerſalitatis. Alio modo ſm propriam eius naturam. Si Primo mō ſic vniuerſale aut nil eſt, aut eſt poſterius ſingularibus, (vt dicit Philoſophus.) Si ſecundo modo ſic eſt prius ſingularibus ſaltem ſm rōnem (vt voluerunt duo argumēta dubij.) Pro cuius ampliori declaratione notandum eſt ꝙ multiplex eſt vniuerſale, videlicet vniuerſale logicum, vniuerſale phyſi. vniuerſale mathematicum, & vniuerſale meta. Vniuerſale logicū eſt poſterius ſingularibus, & vocatur vniuerſale poſt rē. Sed vniuerſale phy. & mathematicum eſt prius ſingularibus, & vocatur vniuerſale in re, ſed differenter, quia vniuerſale phyſicū eſt in re, i. in materia ſenſibili, ſed vniuerſale mathematicū eſt in re, i. in materia intelligibili, vnde materia ſenſibilis eſt ſubſtantia ſubiecta qualitatibus actiuis & paſsiuis. Materia intelligibilis eſt ſubſtantia quāta ſine hmōi qualitatibus, Similiter vniuerſale metaph. eſt prius ſingularibus, & dr̄ vniuerſale ante rem, quod eſt duplex, videlicet vniuerſale ante rem natura tm̄, & natura, & tempore ſimul. Vniuerſale ante rem natura tm̄ eſt vniuerſale conſideratum in ſuis principijs quiditatiuis. Sed vniuerſale ante rē natura, & tempore ſimul, eſt vniuerſale conſideratum ſm ꝙ habet eſſe in mente primę cauſę. Dubitatur ſecundo vtrū accidentia magnam partem coferant ad cognoſcendū quod quid eſt. Et arguitur primo ꝙ nō, quia eadem ſunt principia eſſendi & cognoſcendi, ſed accidētia nō ſunt principia eſſendi quiditatis ſubſtantiæ, ergo nō ſunt principia cognoſcendi ipſius ſubſtātię. Pręterea ſubſtantia eſt principiū cognoſcendi accidentia, vt patet ſeptimo meta. ergo accidentia non ſunt principiū ad cognoſcendum ſubſtantiam, patet conſequentia, quia idē non pōt eſſe prius & poſterius reſpectu eiuſdē. Dicendū quod accidentia conferre ad cognoſcendū qđ quid eſt ipſius ſubſtantiæ poteſt intelligi dupliciter, vel à priori & ſm naturam vel à poſteriori & quo ad nos, ſi primo mō, ſic accidentia non conferunt ad cognoſcendum qđ quid eſt ſubſtāntię, ſed magis econuerſo (vt voluerut argumenta dubij.) ſi ſecundo modo ſic accidentia conferunt ad cognoſcendum qđ quid eſt ſubſtātię (vt hic vult Philoſophus. Et per hoc patet ſolutio ad argumenta dubij.

Queſtio. Nū accidentia conferāt ad cognitionem quod quid eſt.

Dubitatur tertio vtrū ſit aliqua operatio aīę ſine corpore. Et vr̄ quod non, quia ſi eſſet aliqua operatio aīę ſine corpore, maxime eſſet intelligere, ſed hoc non, quia dicere aīam intelligere, eſt dicere eā texere vel filare. Itē ſecundo, quia intelligere non ſine phantaſmatibus, vt patet in tertio huius, ſed phantaſmata nō ſunt ſine corpore, ergo intelligere nō eſt ſine corpore. Dicendū ꝙ operatio aīæ poteſt dupliciter indigere corpore (vt dicit hic Doctor ſanctus) vel tanq̄ obiecto & inſtro ſimul, ſicut videre, audire, & hmōi, vel tanquam obiecto tm̄, omnes operationes aīæ coniunctę (quia non loquitur de ſeparata) indigent corpore aliquo illorum modorum non tñ indigēt eo oēs vtroque mō quia operationes ſenſitiuæ aīę, ꝙ vegetatiuæ indigent eo vtroque modo, operationes verò animæ intellectiuæ indigent eo altero modo tm̄, videlicet tanquam obiecto & non tāquam inſtro organico. Et per hoc patet ſolutio ad argumenta dubij. Quinta concluſio, quæ tangitur ibi. Videntur aūt & animæ paſsiones &c. ſ eſt iſta quod quædam ſunt paſsiones aīę tm̄ & quædam non ſunt animę tm̄, ſed totius coniuncti. quæ probatur tali rōne philoſophi. omne id, ad quod operatur complectio corporis, non eſt animæ tm̄, ſed ēt corporis, & per conſequens coniuncti, ſed ad paſsiones aīę operatur complexio corporis, quia aliqui aduemente aliquo maximo vel arduo

Quinta cōcluſio.

non timent nec triſtantur, aliqui verò pro minimo timent & triſtātur. ergo quædam paſsiones aīæ non ſunt animæ tm̄, ſed ēt corporis. Sexta cōcluſio quę tangitur,

Sexta concluſio.

ibi. § Propter hoc &c. § eſt iſta. Conſideratio de anima pertinet ad naturalem Philoſophum. quę probatur tali rōne Philoſophi. paſsio. includunt in earum diffinitionibus ea, quorum ſunt paſsiones, ſed paſsiones aīę non ſunt ſolum animę, ſed ēt corporis, vt patet per pręcedētem concluſionem, ergo in earum diffinitionibus ponitur corpus. Sed omne corpus & materia pertinet ad cōſiderationē naturalē. ergo & illæ paſsiones pertinēt ad conſiderationē naturalē. Et quia ad eandē cōſiderationem pertinēt ſubiectum & paſsiones eius. ergo cum aīa ſit ſubiectum illarū paſsionum vel ſaltem coniunctum ratione aīę ſequitur ꝙ conſideratio aīę pertinet ad Philoſophum naturalem. Contra hāc concluſionem arguitur ſic. Ad eandem conſiderationem pertinet totum & quælibet pars ſubiectiua, ſed aīa rationalis quę eſt pars ſubiectiua aīæ, non pertinet ad Philoſophum naturalē ſed potius ad Meta. ergo nec aīa.

Quæſtio. Nū anima ſit de conſideratione naturalis.

Probatio minoris, quia formę, quæ pertinēt ad cōſiderationē naturalem ſunt formę exiſtētes in materia, ſed aīa rationalis cū ſit pars per ſe ſubſiſtens, non eſt forma exiſtens in materia, cū exiſtere in alio diſtinguatur contra exiſtere per ſe. Præterea. Id non cadit ſub conſideratione naturali, cui non competit paſsio ſubiecti naturalis, ſed paſsio entis mobilis, videlicet corruptibilitas non competit aīæ rationali, cū ipſa ſit incorruptibilis, ergo &c. Præterea. Ad eādem ſcientiam pertinet conſideratio ſubiecti & paſsionum vt iam conceſſum eſt ſuprà, ſed aliquæ actiones & paſsiones aīę pertinēt ad meta. & ad moralem Philoſophiam. ergo &c. Ad primum dicendum ꝙ aīa rationalis poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo vt forma. Alio modo vt per ſe exiſtens & ſeparabilis à corpore. Licet ergo ipſa aīa ſecundo modo conſiderata non pertineat ad conſiderationē naturalem, ſi tñ conſideretur primo ſic ſubiacet conſiderationi naturali. Ad probationem minoris dicendū ꝙ animā rationalem coniunctam per ſe exiſtere poteſt intelligi dupliciter. Vno mō quod per ſe exiſtat exiſtentia cōpleta alio mō qđ per ſe exiſtat exiſtētia incompleta. & hoc dupliciter, vel quia exiſtit per ſe ita quod nō exiſtat in aliquo, vel ꝙ exiſtit à ſe, ita ꝙ nō accipiat exiſtentiam ab aliquo, licet ergo anima rationalis exiſtat per ſe exiſtentia incompleta, tñ exiſtit in alio, ſicut forma in materia tanquam cōicans ſuum eſſe materię. Ad ſm dicendum ꝙ licet aīa rationalis quantum ad eius eſſentiam & quantū ad eius ſupremam portionem ſit incorruptibilis, tñ quantū ad operationes & paſsiones ſenſitiuas eius, & vegetatiuas eſt corruptibilis. Ad tertiū dicendum quod paſsiones aīæ diuerſis rōnibus conſiderantur à naturali & Meta. Ad naturalē. n. pertinent ſm quod ſubiacēt motui & tráſmutationi. Ad meta. verò rōne entis. Ad moralem ſm quod ſunt principia bene vel male viuendi, ſeu operandi.

Septima cōcluſio.

Vltima concluſio. Diffinitio formarum naturalium, ſimiliter & paſsionum, in qua non ponitur materia eſt inſufficiens. Hæc cōcluſio probatur tali rōne ſm Philoſophum, Nam omnis forma, quæ habet eſſe in materia determinata ſi in eius diffinitione nō ponatur materia, talis diffinitio erit inſufficiens, ſed quęlibet forma naturalis cū ſuis paſsionibus habet eſſe in materia determinata, ergo & cætera. Probatio maioris quia diffinitio ſufficient exprimit rōnem diffiniti à prima potētia vſque ad vltimū actum, ſed forma habens eſſe in materia determinata non poteſt perfecte explicari ſine materia ergo & cætera. Pro declaratione huius ſciendum ſm Doctorem ſanctum, & Philoſophum in præſenti paſſu ꝙ duplex eſt diffinitio. quędam eſt definitio, quę apprehendit ſolum formam. alia definitio naturalis: & talis eſt duplex quædam eſt imperfecta, quæ, ſ. apprehendit materiam, & alia eſt perfecta, quæ apprehendit materiam, & formam ſimul. Prima dicif formalis tm̄. Secunda materialis tantum. Tertia materialis & formalis ſimul, prima. n. dicitur medium demonſtrationis, ſecunda dr̄ concluſio. tertia dicitur tota demonſtratio. Exemplum primæ, domus eſt cooperimentum protegens nos à frigore. Exemplum ſecundæ, vt domus eſt cooperimentum compoſitum ex lapidibus, & lignis. Exemplum tertiæ, vt domus eſt operimentum compoſitum ex lignis & lapidibus protegens nos à frigore. Ex prædictis elicitur quod definitio logica de rebus naturalibus eſt inſufficiens. ſimiliter quod diffinitio quæ datur per materiam, & formam, dr̄ magis naturalis, quàm illa quæ datur per materiam tm̄, cuius ratio eſt, quia forma eſt magis natura, quam materia, vt patet 2. Phy. tract. 1. cap. 2. Conſiderandū eſt vlterius ſm eoſdem vbi ſupra quod phyſicus, mathematicus, & meta. diuerſimode conſiderant ea quæ ad rationem animæ pertinent. Nam phy. conſiderat de ſenſibilibus ſm quod ſunt cōiuncta materiæ ſenſibili. Mathematicus verò ſm quod ſunt abſtracta à materia ſenſibili ſm rationem, coniuncta tamen eis ſecundum eſſe, & licet ſubſtantia quanta, de qua conſiderat mathematicus, ſit ſenſibilis ſm eſſe, non tñ conſiderat eam ſm quod huiuſmodi. Metaph: verò conſiderat de prædictis ſm quod ſunt abſtracta tam à materia ſenſibili quam à materia intelligibili, accipiendo ly intelligibile. id eſt phantaſiabile, id eſt ſm quod Philoſophus intellectum phantaſiam nominat. Contra prædictam concluſionem arguitur ſic. Materia non eſt principium cognoſcendi, cum ſit in pura potentia. ergo non eſt principium definiendi, quia principia definienda habent notificare definitum.

Quęſtio Nū naturalis dif finiat per materiam.

Pręterea. Partes definientes ſunt priores toto, ſed materia non eſt prior forma, vt patet 7. meta. ergo & cætera. Præterea. Partes definientes debent prædicari de definito in eo quod quid, vt patet per Philoſophum. 2. Metaph. & 2. Poſte. ſed materia non poteſt prædicari de forma cum habeat rationem partis & non totius. ergo & cętera, Pręterea Secundum eūdem Philoſophorum ſententiam partes definientes ſunt formæ, ſed materia non eſt forma, ergo materia non poteſt eſſe pars definitionis. Ad primū dicendum qđ materia pōt tripliciter cōſiderari ſm Britoneum in hoc paſſu. Vno modo in ſe & abſolute, ſm ſcilicet ꝙ eſt indifferens ad omnes formas naturales generabilium & corruptibilium. & iſto modo, cum ſit in pura potentia, nō poteſt eſſe principium definiendi vt voluit argumentum. Alio modo poteſt conſiderari materia ſm ꝙ ſubiaceat qualitatibus ſenſibilibus actu. & iſto modo ēt non poteſt eſſe pars definitionis, quia accidentia definitionē non ingrediuntur niſi forſitan à poſteriori circūlocutione. Tertio mō poteſt conſiderari ſm ordinem ad formam determinatam, ad quam ſequuntur ipſæ qualitates ſenſibiles, & iſto mō materia eſt principium cognoſcendi, & per conſequēs definiendi. Ad ſm dicendum ꝙ duplices ſunt partes rei ſenſibilis, nam quędam ſunt partes formales & tales pręcedūt definitum, aliæ ſunt materiales. & tales ſunt duplices. Quędā ſunt indiuiduales, & tales non præcedunt definitum. alię ſunt cōes, & tales pręcedunt definitum, ordine ſaltem cognitionis, licet non ordine naturę. Ad tertiū dicendum ꝙ partes diffinitionis ſunt in duplici dr̄ia. nam quędam ſunt quę ponūtur in obliquo quędam in recto. Illę. n. quę ponuntur in recto, ſupponunt formam totius & prædicantur de definito in recto, aliæ verò partes ſupponunt partem rei & prędicantur de diffinito in obliquo. Materia aūt non ponitur in diffinitione formę in recto ſed potius in obliquo. Vnde ratio non ſequitur. Et per hoc patet ſolutio ad vltimum, quia partes quę ponuntur in definitione in recto ſunt formę, non autem illæ quę ponuntur in obliquo.

PROOEMII FINIS.

M. DOMINICI FLANDRENSIS

Super librum primum Tractatus primus de Anima in tria capita diſtinctus.

1 *Recitat opiniones illorum qui animam ex motu cognouerunt*

2 *Eorum, qui ex parte cognitionis eam cognouerunt.*

3 *Eorum differentiam ponit, qui varie animã nouerunt.*

Sequitur textus. §Principium autem quæſtionis eſt apponere, quæ maxime videntur ineſſe ipſi & cætera.

Primum capitulum primi Tractatus huius primi Libri de Anima comprehendit tertiam lectionem commenti Sancti Thomæ.

FINITO proœmio incipit tractatus, qui diuiditur in tres partes principales ſecundum quod ſunt tres libri de Anima. In prima parte philoſophus determinat de anima ſecundũ opinionem antiquorum. In ſecunda ſecũdum opinionem propriam quãtum ad rationem communem ipſius animæ. & hoc in ſecundo libro, qui incipit ibi. §Quæ quidem à prioribus.§ In tertia verò, ſ. in tertio libro determinat de ea quãtum ad ſpecialem rationem intellectiuæ partis ibi. §Quod autem non ſit ſenſus alius præter quinque.§ Prima pars diuiditur in tres tractatus. primo tractatu Philoſophus recitat opinionẽ antiquorum de anima quantum ad totam ſubſtantiam ipſius animæ. In ſecundo autem ibi. §Conſiderãdum autem.§ reprobat opinionem eorundem. In tertio ibi. §Quoniam autem cognoſcere.§ recitat duas dubitationes de ipſa anima remouẽdo opiniones antiquorum de anima quantum ad eius partes. Primus tractatus, in quo recitat opiniones antiquorum Philoſophorum de anima quantum ad eius ſubſtantiam, continet tria capitula. In primo capitulo opiniones illorum Philoſophorum recitat, qui inueſtigauerunt naturam animæ per viam motus. In ſecundo capitulo ibi. §Quicunque autem§ recitat opiniones illorum Philoſophorum, qui inueſtigauerũt naturam animę ex parte cognitionis & ſenſus, & ex parte vtriuſque. In tertio capitulo ibi. §Differunt autem.§ Ponit differentiam opinionũ Philoſophorum qui locuti ſunt de anima. Primum capitulum diuiditur in duas partes. In prima parte ponit concluſionem, in ſecunda parte recitat quandã opinionem antiquorũ Philoſophorum, qui (vt dictum eſt) inueſtigauerunt naturam animæ ex parte motus. Concluſio talis. Quod inueſtigando naturã animę primo & principaliter oportet inquirere ea quæ ſunt propria ipſius animæ. Hęc concluſio probatur tali ratione Philoſophi, quia accidentia propria maximam partem conferunt ad cognuſcendum quod quid eſt, vt patet in proœmio huius, ergo ad inueſtigandum naturam animæ prius & principaliter eſt quærere ea, quæ ſunt propria eius. Ex qua concluſione infertur tale corollarium quòd inueſtigando naturam animæ primo & principaliter oportet conſiderare motum & ſenſum, quia inter omnia, quę competunt animę motus & ſenſus ſunt maxime propria. quod ex hoc patet animatum ab inanimatis ſolum, & maxime inter ſe differũt videlicet per motum & ſenſum. Pro ampliori declaratione notandum primo ſm Philoſophum quod antiqui Philoſophi dicebãt quod nil poteſt mouere niſi moueatur. Cũ ergo anima ſit mouens corpus dicebant aĩam eſſe de numero eorum quæ mouetur. Cuius opinionis radix, falſa eſt pp duo. Tum primo, quia ſi omne mouens moueretur, ſequeretur quòd eſſet procedere in infinitum in mouẽtibus, vt patet ſecundo metaphy. & octauo phyſicorum. Tum ſecundo, quia id quod conuenit alicui per accidens nõ poteſt ſibi conuenire ſemper, & per conſequens poteſt ab eo ſeparari. Conſiderandum ſecundo quod Philoſophus recitat in hoc capitulo quatuor opiniones eorũ qui inueſtigauerunt naturam animæ ex parte motus Prima opinio eſt Democriti, qui dicebat animam eſſe ignem ſiue igneam & quòd anima nil aliud eſſet quam atomi igniti figuram rotundam habentes. Secunda eſt Leucippi, qui dicebat animam nil aliud eſſe quam corpus ſphæricum. Tertia eſt opinio Pythagoricorum, qui dicebant animam eſſe deciſiones mouẽtes alia corpora. Quarta eſt opinio Anaxagoræ, quam recitat hic Philoſophus qui dicebat animam eſſe mouentem omnia. Conſiderandum vlterius quod Democritus poſuit atomos ſiue deciſiones ſemina, ſiue principium totius naturę quia conſiderabat quod duo ſunt de ratione principij, videlicet ſimplicitas & virtuoſitas, (vt hic adducit Egidius.) cum ergo atomi ſint paruiſſimæ quantitatis, & per conſequens ſimpliciſſimi, & maxime mobiles per conſequẽs virtuoſiſſimi, ideo dicebat, atomos eſſe principia omnium rerum. Dicebat vlterius illos, ex quibus cõponitur anima eſſe igneos, ſeu ignitos, tum primo, quia ignis eſt elementum maxime actiuum, tum ſecundo, quia ignis eſt calidus, in quo calido conſiſtit vita humana. quia igitur videbat animam eſſe formam maxime actiuam inter formas naturales, & eſſe principium vitæ, ideo dicebat atomos, ex quibus cõponitur anima eſſe ignitos, vel igneos. Dicebat etiam illos atomos eſſe rotundæ figurę, quia inter omnes figuras rotunda figura, ſiue ſphęrica eſt promptiſſima ad motum quantum ad omnes differentias poſitionis, quæ ſunt ſurſum, deorſum, ante, retro, dextrũ, & ſiniſtrum. quia igitur maxime anima mouet corpus ad omnem differentiam poſitionis, nõ autem alię formæ naturales, ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex atomis rotundæ figuræ, ſphæricæ. Conſiderandum vlterius quod aliqua attribuuntur alicui dupliciter. Vno modo eſſentialiter. Alio modo per viam aſſimilationis. quando dicitur quod anima eſt ignis aut ignita, ignis non attribuitur animę eſſentialiter, ſed per viam aſſimilationis, quia omnes proprietates ignis poſſunt appropriari animæ, & potiſſime rationali, vt infra patebit. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur. Innata eſt nobis via à communioribus ad ſpecialiora procedere primo phyſicorum. ergo male dicitur in concluſione quod inueſtigando naturam animæ primo oportet quærere ea, quæ conueniunt ſibi maxime ſm naturam. i. quæ ſunt ſibi propria. Præterea. Id, quod eſt manifeſtum non indiget inquiſitione, ſed anima eſt maniſeſtiſſima nobis, cum quilibet experiatur in ſe habere animam, ergo non eſt neceſſaria aliqua inueſtigatio ipſius animæ. Ad primum dicendum quod duplex eſt cognitio, ſ. confuſa & determinata. verum eſt quod de cognitione confuſa innata eſt nobis via à communioribus ad ſpecialiora procedere, ſed loquendo de cognitione diſtincta & determinata, exordium accipimus à proprijs. Ad ſecundum dicendum quòd licet anima ſit nobis maniſeſtiſſima quantum ad an eſt, eſt tamen difficillima quantum ad cognitum quid eſt.

Sequitur ſecundum capitulum ibi. § Quicunque autem in cognoſcendo. § Hæc eſt lectio quarta eiuſdem libri de Anima & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt ſecundum capitulũ primi tractatus, in quo poſtquàm Philoſophus in pręcedẽti capitulo recitauit opiniones antiquorum Philoſophorũ de anima qui inueſtigauerũt naturã eius ex parte motus, hic con-

ſequenter recitat opinionem illorum Philoſophorum qui inueſtigauerunt naturam animæ ex parte cognitionis & ſenſus. Primo ponendo id, in quo conueniunt tales Philoſophi. ſecundo recitando duas opiniones diuerſas, videlicet Empedoclis & Platonis. Conſiderandum autem primo ꝙ omnes illi Philoſophi, qui inueſtigauerunt animam ex parte ſenſus & cognitionis conueniunt in hoc ꝙ vnanimiter dicebant eſſe principiũ, aut ex principijs omnium entium, ſ. dicebant animam eſſe compoſitam ex principijs rerum. vnde ſecũdum ꝙ Philoſophi diuerſimode locuti ſunt de principijs & de numero eorum, diuerſimode locuti ſunt ẽt de ipſa anima. Vnde illi qui poſuerunt vnum principium tm̃, poſuerunt animam eſſe compoſitam ex illo principio, qui verò poſuerunt plura principia, dicebant animam eſſe compoſitam ex pluribus principijs. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ motiuum illorum Philoſophorum quare poſuerunt animam compoſitam ex omnibus principijs erat tale, quia aĩa nata eſt cognoſcere omnia, videlicet intelligibilia per intellectũ, & ſenſibilia per ſenſum, ſed omnis cognitio tam intellectiua quàm ſenſitiua eſt ratione ſimilitudinis. ex eo. n. ꝙ res cognita aſsimilatur cognoſcenti fit cognitio. niſi. n. ſimilitudo rei viſibilis eſſet in oculo nõ poſſet videri, ſimiliter niſi ſimilitudo rei intelligibilis ſuſciperetur in intellectu, non poſſet videri intellectio. cum ergo anima non poteſt aſsimilari omnibus rebus (vt ipſi dicebant) niſi anima componatur ex principijs omnium rerum, ergo concludebant ꝙ anima eſſet compoſita ex principijs omnium rerum vt videlicet ſi terram intelligeret, componeretur ex terra, & ſic de ſimilibus. Conſiderãdum eſt vlterius ꝙ prædictum motiuum non valet, tum primo, quia ſi anima componeretur ex terra non intelligeret terram, quia intus exiſtens prohibet extraneum, tum ſecundo quia ad hoc ꝙ fiat intellectio vel ſenſatio, ſufficit aſsimilatio rei cognitæ ad cognoſcentem quantum ad hoc ꝙ ſpecies ſeu ſimilitudo rei cognitę ſuſcipitur in cognoſcente. non ergo neceſſe ꝙ lapis ſecundum ſuum eſſe materiale ſit in oculo vt cognoſcatur ab eo, ſed ſufficit ꝙ ſit in eo ſecundum eſſe intentionale. Conſiderãdum eſt vlterius ꝙ Philoſophus hic recitat duas opiniones principales, videlicet Empedoclis & Platonis. opinio. n. Empedoclis erat ꝙ anima eſſet compoſita ex quatuor elementis, & ex cõcordia & diſcordia. ſed Plato poſuit animam compoſitam eſſe ex quatuor alijs principijs, ſecũdum ꝙ poſuit alia principia, videlicet ex eodẽ & diuerſo, ſiue partibili, & impartibili, ſecundo ex ideis, tertio ex numeris. Cõſiderandum eſt vlterius pro declaratione opinionis Platonis ſecundum doctorem ſanctum ꝙ entia poſſunt tripliciter conſiderari. vno modo in ſe, & in propria natura ſecũdo modo per reſpectu ad principium effectiuum. tertio modo per reſpectum ad ens in communi in quo omnia entia cõueniunt. Quantum ad primam cõſiderationem Plato poſuit duo principia entium. ſ. idem, & diuerſum. Quãtum verò ad ſecundam conſiderationem poſuit tertium principium, ſ. ideas. Quantum ad tertiam cõſiderationem poſuit numeros eſſe principia omnium rerum. Conſiderandum eſt vlterius ſecũdum eundem ꝙ omnis lõgitudo componitur ex duobus punctis compoſitis ex numero binario. latitudo verò ſiue ſuperficies cõponitur ex numero trinario cũ includit tria puncta. altitudo verò ſiue corpus cõponitur ex numero quaternario, vnde quia dicebat res componi ex ideis, ideo dicebat ideam vnitatis eſſe Punctum & primã longitudinẽ ſiue lineam eſſe ideam dualitatis, latitudinẽ verò ſiue ſuperficiẽ dicebat eſſe ideam trinitatis, ſiue numeri trinarij. Altitudinem verò primã ſiue corpus dicebat eſſe ideam numeri quaternarii & quia quælibet res ſenſibilis includit punctum, latitudinem, longitudinam, & profunditatem, ideo dicebant quamlibet rem ſenſibilem compoſitam ex numeris, & vnitatibus. Conſiderandum eſt vlterius quod anima quæcunquę cognoſcit, aut cognoſcit intellectu aut ſcię tia, aut opinione, aut ſenſu. intellectus verò includit vnitatem, quia eſt vnius. ſ. medij: ſcientia verò includit dualitatem, quia eſt duorum, videlicet ipſius medij, & concluſionis, ſed opinio includit trinitatem, quia eſt ipſius medij, & ipſius concluſionis demonſtratæ ſiue formidatæ. ſenſus verò includit numerum quaternarium, quia in ſua operatione indiget corpore organico, ſed omne corpus vt dictum eſt, includit numerum quaternarium Cum ergo vt dicit Plato anima cognoſcat omnia per prædicta quatuor, ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex vnitate, dualitate, trinitate, & quaternitatate, ſiue quaternario numero, vt aſsimilaretur omnibus rebus cognoſcibilibus. Conſiderãdum vltimu ſecundum Philoſophum in fine huius capituli quòd aliqui alij Philoſophi volentes inueſtigare naturã aię ex parte vtriuſque, videlicet tam motus quàm ſenſus, dicebant animam eſſe numerum mouẽtem ſeipſum, numerum quidem, quia maxime cognoſcitiua eſt, mouẽtem verò ſe, quia maxime motiua eſt inter omnes alias formas.

Sequitur tertium capitulum ibi § Differunt autem. § Hic incipit lectio quinta eiuſdem libri, & in commento. S. Thomæ.

Iſtud eſt Tertium capitulum primi tractatus. in quo Philoſophus recitat diuerſitatẽ opinionum Philoſophorum loquentium de anima, & primo recitat diuerſitatem earum quantũ ad principia rerum. Differebant. n. & quantum ad ſubſtantiam principiorum & quantum ad numerum, quantum ad ſubſtantiam principiorum tripliciter differebant, nam quidam poſuerunt principia rerum eſſe corporalia, de quorum numero fuit Empedocles, qui poſuit quatuor elementa eſſe principia rerũ, &c. Alij poſuerunt illa principia eſſe ſpiritualia, ſiue immaterialia, vt Plato qui poſuit ideas. Alij vero poſuerunt illa principia eſſe tam corporalia quàm incorporalia, ſicut Anaxagoras qui poſuit pręter partes ſimiles aut diſsimiles ipſum intellectum. Differebant etiam ſecundum numerum, quia quidam poſuerunt vnum principium quidam plura, &c. vt habitum eſt in primo Phyſicorum, ad longum. Secundo recitat differentiam prædictorum Philoſophorum quantum ad naturam animæ, adducendo nomen diuerſas opiniones. Quarum prima Xenocratis, qui dicebat animã eſſe igneam. Secunda eſt ipſius Democriti qui dicebat animam eſſe compoſitam ex indiuiſibilibus corporibus & atomis. Tertia eſt Anaxagorę dicentis animam eſſe intellectum ſimplicem, immixtum, purum, & ſeparatum. Quarta eſt, quam Thales adducit, videlicet quòd anima eſt quædam ſubſtãtia per ſe motiua. Quinta eſt Diogenis, qui dicebat animam eſſe aerem. Sexta eſt Heracliti, qui dicebat animam nil aliud eſſe quàm vaporem. Septima eſt quam Alcimeon adducit, ſcilicet anima nihil aliud eſt quàm ſubſtantia incorporalis de natura cœli exiſtẽs. Octaua eſt ipſius Hippo, qui dicebat aĩam eſſe aquam. Vltima eſt, quam adduxit Critias, qui dicit animam eſſe ſanguinem. Nullus autem Philoſophorum poſuit animã eſſe terram ſolum propter eius materialitatem. Ex prædictis infert Philoſophus primo ꝙ omnes ſupraſcripti Philoſophi conueneruntin boc ꝙ inueſtigauerunt naturã animę, aut per viammotus, aut per viam ſenſus, aut per viam incorporeitatis, i. per viã cognitionis intellectiuæ. infert ſecundo quod illi Philoſophi eomodo quo locuti ſunt de principijs rerũ, locuti ſunt de natura ipſius animæ cõſiderantes animã eſſe principiũ rerum. Vnde qui poſuerunt tm̃ vnum principium poſuerunt animam eſſe illud, qui verò poſuerũt plura, poſuerunt animam plura. Conſiderandum eſt pro opinione prima

ne prima ꝙ quia ignis eſt corpus maxime incorporeum ſubtile, & primum inter corpora, ideo illi philoſophi dicebant animam eſſe ignem, vt propter incorporeitatem ſiue ſpiritualitatem intelligeret omnia, & propter ſubtilitatem ſiue agilitatem, aut nobilitatẽ moueret & ſe & omnia. Si quæratur vtrum hoc verum ſit ꝙ ignis ſit immaterialiſsimum corporum ſm rei veritatem. Dicendum diſtinguendo quia vel loquimur de corporibus elementaribus, vel loquimur de corporibus in vniuerſali abſolute. Si loquamur de corporibus elementaribus, aut de corporibus mixtis, ſic ignis eſt immaterialiſsimum, & ſpiritualiſsimum omnium corporum, quod patet tam ex ſitu eius quàm ex motu. Ex ſitu enim nam illa, quæ inferiori loco ſituantur ſunt materialiora, vt patet de terra. cum ergo ignis ſit locatus in ſuperiori loco inter omnia elementa, neceſſe eſt dicere ꝙ inter omnia corpora elementaria & inter omnia mixta ſit ſpiritualiſsimum & immaterialiſsimum. Idem patet ex motu, quia quanto aliqua ſunt magis materialia, tanto magis mouetur deorſum, quanto vero minus materialia, & per conſequens leuia magis mouetur ſurſum. Cum ergo inter omnia elementa ignis maxime moueatur ſurſum, dicendum eſt ꝙ inter omnia elementa ignis eſt immaterialiſsimum. Si vero loquamur de corporibus abſolute, dicendum ꝙ ignis nõ eſt maxime immaterialis aut incorporeus, ſed corpus cœleſte eſt magis ſpirituale & immaterialius, cuius ratio eſt quia ignis nõ agit cuiuſcunque actiuitatis fuerit niſi in virtute corporis cœleſtis. Conſiderandũ eſt vlterius pro ſecunda opinione ꝙ Democritus cõſiderans ex vna parte ꝙ anima eſſet maxime cognoſcitiua & maxime mouens, conſiderans vero ex altera parte ꝙ omnia conſtituuntur ex atomis, tanquam ex princicijs rerum, ſed quia ſunt rotundæ figuræ, & multum habiles ad motum, ideo dicebat animam eſſe cõpoſitam ex atomis, vt cognoſceret omnia inquãtum ſunt principia, & vt moueret omnia inquantum ſunt rotundæ figuræ & ſphæricæ. Conſiderandũ vltimo pro opinione Anaxagoræ ꝙ quadruplex eſt compoſitio. Quædam eſt compoſitio partium quantitatiuarum. Alia eſt compoſitio, quæ eſt ex elementis, ſicut mixtum componitur ex elemẽtis. Tertia eſt compoſitio, quæ eſt ex diuerſis rebus materialibus aliis ab elementis, ſicut homo cõponitur ex cerebro, corde, &c. Quarta eſt compoſitio ex inſtrumento organico & potentia eius. ad remouendum primam compoſitionem Anaxagoras dicebat, & bene, intellectum eſſe ſimplicẽ, ad remouendum vero ſm compoſitionem ab anima, dicebat intellectum eſſe immixtum, ſed ad remouendam tertiam compoſitionem ab anima dicebat intellectum eſſe ſeparatum. ad remouendam autem quartam compoſitionem ab ea dicebat intellectum eſſe purum. Quia ergo non potuit differentiam inter animam & intellectum, concludebat diffinitiue quòd anima nil aliud eſt quam intellectus ſimplex, immixtus purus, &c.

TRACTATVS SECVNDVS DOMINICI DE FLANDRIA

Super primum librum de Anima in octo capita diſtinctus.

1 *Adducit rationes contra eos qui diſſerebant animam per ſe moueri.*
2 *Adducit rationes Platonis.*
3 *Reprobat Platonis rationes.*
4 *Reprobat exiſtimantes animam eſſe harmoniam.*
5 *Reprobat argumenta dicentium animam per ſe moueri.*
6 *Eos remouet qui dicebant animam eſſe numerum ſeipſum mouentem.*
7 *Illos reijcit, qui animam eſſe elementum vel ex elementis conſtitutam exiſtimabant.*
8 *Illos probat qui animam eſſe mundi partem aſſeruerunt, inſimulque ob id animatum opinabantur.*

Sequitur in textu. § Conſiderandum autem, &c. § Hæc eſt lectio ſexta eiuſdem primi libri, & in commento S. Thomæ.

ISTE eſt Secundus tractatus in quo Piloſophus recitat opiniones Philoſophorum qui locuti ſunt de animatam ex parte motus quàm ex parte cognitionis, qui quidem tractatus continet octo capitula. In Primo capitulo adducit rationes cõuenientes contra eos, qui dicebãt animam per ſe moueri. In ſecundo capitulo ponit rationes ſpeciales ad idem adducendo opinionẽ Platonis ibi. § quidam aũt & maxime, & c. § In tertio capitulo reprobat opinionẽ Platonis. ibi § primum quidem igitur non bene dicere. § In quarto capitulo reprobat opinionem illorũ, qui dicebant animam eſſe harmoniam quandam ibi. § Alia aũt eſt opinio. § In quinto capitulo remouet opininẽ illorum, qui dicebant animã per ſe moueri. ibi § Rationabilibus aut, &c. § In ſexto capitulo reprobat opinionem illorum ſingulariter, qui dicebant aĩam eſſe numerũ ſeipſum mouentem. ibi § Multum autem ex his quę dicta ſunt, § In ſeptimo capitulo reprobat opiniones illorum qui dicebãt animam eſſe elementum, aut ex elementis. ibi § Tribus autem modis traditis. § In octauo & vltimo capitulo reprobat opinionem illorum, qui dicebant animã eſſe in toto vniuerſo, & per conſequens ꝙ totum vniuerſum eſſet animatum ibi, § Et in toto aũt quidam ipſam miſceri dicunt. § In primo autẽ capitulo contra eos, qui dicebant animam per ſe moueri, (ſupponendo diuiſionẽ motus in motum per ſe, & motum per accidens) adducit ſex rationes conuenientes. Quarum prima eſt. Nam ſi anima per ſe moueretur, aut moueretur motu locali, aut motu augmenti, & decrementi, aut motu alterationis. quia tm̃ ſunt quatuor ſpecies motus. ſed nullũ iſtorum eſt dicendum, quia cum oĩs motus ſit in loco, (vt dicit textus) ſequeretur ꝙ ipſa anima eſſet in loco per ſe. quod eſt inconueniens. tum primo, quia non habet eſſe per ſe, tum ſecundo, quia nõ eſt corpus (vt infrà patebit.) ſed actus corporis. Secunda rõ talis eſt. Quicquid naturaliter mouetur poteſt violẽter moueri, & quiquid naturaliter quieſcit, poteſt violẽter quieſcere. ſi ergo anima moueretur per ſe naturaliter & quieſceret, poſſet moueri violenter, & quieſcere violenter, quod abſurdũ eſt, quia non ſolum ſententiam proferentes, ſed ẽt fingere volẽtes motus violentos animæ tribuere non poſſunt. Tertia rõ eſt. Si anima moueretur per ſe moueretur ſurſum aut deorſum, aut ad medium. ſi ſic, tunc eſſet quoddam elemẽtum, aut compoſitum ex elementis vt antiqui voluerunt, ſed conſequens eſt falſum, cum moueat corpus ad omnes differentias poſitionis. Conſequẽtia, quia ignis aut mixtum, in quo predominatur ignis, mouetur naturaliter ſurſum, terra deorſum, aqua, & aer ad medium. Quarta ratio talis eſt Si anima moueret corpus eo ꝙ ipſa moueretur (vt antiqui dicebãt) eodem motu mouebitur corpus ſicut & ipſa aĩa & econtra, ſed corpus mutat locũ, ergo & anima mutat locũ, & per cõſequens tranſibit de corpore in corpus cũ ſit in corpore, vt ipſi dicebãt ſicut aqua in vaſa & per conſequens erit reſurrectio mortuorum animalium. Quia dum anima dimittit corpus in quo eſt, intrabit in aliud corpus mortuum. & ſic corpus mortuũ reſurget. Quinta ratio eſt. Illud, quod mouetur per aliud, nõ mouetur per ſe, ſed anima mouetur per accidens, ſcilicet à ſenbi-

 tibus,

ſibus, ergo non mouetur per ſe. Vltima ratio eſt. Nam ſi anima ſecundum ſuam naturam moueret & mouere tur per ſe, ſequeretur quod natura, ſiue ſubſtantia ani mæ diſtaret à ſeipſa, quia, omnis motus facit diſtare id, quod mouetur ab eo quo mouetur, cum idem non poſ ſit eſſe in actu & in potentia reſpectu eiuſdem ſimul & ſemel. Pro declaratione præcedentium conſiderandum primo quod licet antiqui Philoſophi definirent ani mam tribus vijs, (vt ſupra dixit Philoſophus) videlicet per motum & ſenſum, & per incorporeum, ſiue imma terialitatem tamen Philoſophus non proſequitur con tra eos quantum ad incorporeitatem, quia vera opinio eſt ꝙ anima eſt incorporea & immaterialis, potiſsime loquendo de anima rationali, quæ non educitur de po tentia materiæ, neque vtitur organo corporeo in ſua operatione. Veruntamen dicere animam eſſe ſubtiliſ ſimum corporum falſum eſt. Conſiderandum ſecundo quòd dupliciter aliquid dicitur moueri .ſ. per ſe primo, per ſe ſecundo, ideſt per alterum, & per accidens. exem plum primi. vt lapis mouetur per ſe primo deorſum, pars lapidis mouetur per ſe ſecundo, i. per alterum, ſed accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum ipſius lapidis. Et licet Philoſophus non enumeret niſi duos modos ipſius moueri expreſſe, tñ omnes prædi ctos modos enumerat ſub intellectu, ſiue comprehen ſiue. Conſiderandum tertio ꝙ motus poteſt accipi du pliciter, modo communiter. ſ. vt ſe extendit ad omnem mutationem tam inſtantaneam quam ſucceſsiuam. & illo mô ſex ſunt ſpecies motus, quæ continentur in his verſibus, videlicet. Auget, diminuit, corrumpit, & gene ratur. Alterat & mutat, ſic per loca multa vagatur. Alio modo accipitur motus proprie & phyſice, & prout vi delicet ſe extendit ad motum, qui eſt cum tranſmuta tione naturali, & alio modo tm̃ ſunt quatuor ſpecies motus. vt hic loquitur Philoſophus. Conſiderandum vl terius quartò quod album poteſt conſiderari duplici ter. Vno modo in ſenſu compoſito, videlicet pro ſuo ſignificato formali. album. n. de ſuo ſignificato forma li ſignificat albedinẽ, cui non competit moueri per ſe. Alio modo accipitur in ſenſu diuiſo, videlicet pro ſuo ſignificato materiali, videlicet pro eo, quod eſt album. primo modo album mouetur per accidens. Secundo mouetur per ſe. Conſiderandum vltimo quod vnicuiq; que eo modo competit moueri, quo competit ſibi eſſe. illa ergo, quæ non habent eſſe per ſe, ſed in alio, non mo uentur per ſe, ſed per alterum, aut per accidens. cum er go nulla forma naturalis habeat eſſe per ſe, ſed per alte rum, nulla mouebitur per ſe, ſed per alterum. Et licet anima vnita corpori ſubſiſtat per ſe ſubſiſtẽtia incom pleta, non tamen per ſe ſubſiſtit ſubſiſtentia completa, vt infra patebit. Contra nonnulla dicta in textu ſic ar guitur. Antiqui Philoſophi tribus modis inueſtigaue runt naturam animę. videlicet ſenſu, motu, & incor po reo, vt in præcedenti capitulo adduxit Philoſophus. er go inſufficienter Philoſophus proſequitur contra eos quantum ad duos modos tantum. Præterea in tertio & 4. phy. dicitur ꝙ aliquid dicitur tripliciter moueri, er go hic male dicitur quod tãtum dupliciter aliquid mo uetur. Pręterea Philoſophus in 3. phy. & in 5. enumerat ſex ſpecies motus, ergo hic inſufficienter dicitur quod quatuor ſunt motus. Præterea. ſoli corpori debetur lo cus, vt patet quarto phy. ſed motus nõ eſt corpus, ergo motus non eſt in loco, & per conſequens Philoſophus male dicit in textu quòd omnes motus ſunt in loco. Pręter ea. omne corpus per ſe poteſt moueri, ſed omne al bum eſt corpus, ergo omne album per ſe poteſt moue ri. quod eſt contra Philoſophum in textu, vbi dicit { ꝙ mouentur hæc, } ſ. album & tricubitum, ſed ſecundum accidens. Pręterea cœlũ mouetur naturaliter, & tamen non poteſt moueri violenter, ergo Philoſophus male di cit in textu, quòd quæcunque mouentur naturaliter mouentur etiam violenter. Præterea cœlum nõ poteſt quieſcere naturaliter, & tamen mouetur naturaliter, er go male dicit Philoſophus ꝙ quicquid mouetur natu ra quieſcit natura. Ad primum ſecundum & tertium patet ſolutio ex dictis. Ad quartum dicendum ꝙ mo tum eſſe in loco poteſt intelligi tripliciter. Primu mo do conſiderãdo motum ex parte mobilis, & clarum eſt quod omnes motus ſunt in loco, ideſt omne mobile, quod mouetur per aliquem motum, eſt in loco. Alio modo quantum ad modum mouendi, & illu modo etiã motus eſt in loco, vt clare patet de loci mutatione au gmentatione, diminutione. de alteratione autem patet quia in omni alteratione requiritur approximatio alte rantis ad alterabile, quod non poteſt fieri ſine loco. Ter tio modo quãtum ad motum in ſe, & ſic antecedenter etiam eſt omnis motus in loco, id eſt omnis motus præ ſupponit motum localem, qui eſt de loco ad locum. Ad quintum dicendum quod patet ſolutio ex dictis, quia ibi arguitur à ſenſu diuiſo ad ſenſum compoſitum, & per conſequẽs ibi, cõmittitur fallacia cõpoſitionis. Ad ſextum dicendum quòd duplex eſt motus. quidam eſt, qui habet quietem ſibi oppoſitam, ſicut eſt motus cor porum ſimplicium, aut mixtorũ corruptibilium. alius eſt motus, qui non habet quietem ſibi oppoſitam, vt eſt motus corporum cœleſtium. quicquid enim moue tur naturaliter primo modo dicto poteſt moueri vio lenter, non autem ſecũdo modo. vnde ratio laborabat in æquiuoco. Et per hoc patet ſolutio ad ſeptimum.

Sequitur in textu. { Quidam autem mouere. }

Hæc eſt lectio ſeptima eiuſdem libri, & in commmento S. Thomæ.

Istud eſt ſecundum capitulum huius ſecundi tracta tus, in quo Philoſophus adducit opinionem De mocriti in ſpeciali reprobando eã duabus rationi bus. finaliter adducendo opinionem trimembrem Pla tonis. Dicebat enim Democritus quò. ſ. anima compo nebatur ex atomis, quæ ſemper mouentur & quod mo ueret corpus eo modo, quo mouetur, ſic deſcribens ani mam, quod anima eſt quæ mouet corpus continue mo ta: cuius perſuaſio erat talis. Sicut ſe habet argentum viuum ad ſtatuam Ideę Mineruæ ita ſe habet anima ad corpus, ſed argentum viuũ quandocũque mouebatur mouebat illam ſtatuam, ergo anima quandocũque mo uetur mouet corpus, cum ergo ipſa anima compona tur ex atomis ſemper mobilibus, dicebat animam ſem per mouere corpus. Conſiderandum autem eſt quòd prædictam opinionem reprobat Philoſophus duabus rationibus, quarum prima eſt. Eadem natura eſt prin cipium mouendi, & quieſcendi alicuius, ſed animal ali quando quieſcit (vt patet ad ſenſum) ergo id quod erit principium quietis animalis erit principium mouendi, ſed anima cum ſemper (ſecundum Democritum) mo ueatur non poteſt eſſe principium quietis ipſius anima lis, ergo non erit principium mouendi. Si dicatur quòd animal nũquam quieſcit, ſed ſemper mouetur ſaltem motu alterationis. ergo ratio nulla. Dicendũ quod De mocritus loquebatur de motu locali, & non de motu alterationis ſolum. Vnde licet ratio nõ ſimpliciter con cludat, concludit tamen contra Democritum. Licet. n. verum ſit quod omne animal ſit in continuo motu, vniuerſaliter loquendo de motu, tamen non eſt in con tinuo motu locali, vt voluit Democritus. Secunda ra tio eſt. Animal mouetur per voluntatem & appetitum, ergo ſequitur quod corpus animalis ſiue animal nõ mo uetur ab anima ſecundum ſe conſiderata. Conſideran dũ eſt vlterius quod philoſophus in textu adducit tres opiniones Platonis de anima ſm triplicem eius con ſiderationẽ. prima opinio eſt, quod anima eſt, quę vni

tur

tur corpori,& mouet illud. Secũda opinio eſt, quod anima eſt quoddam compoſitum ex numeris armoniacis. Tertia opinio eſt, quòd anima eſt aſpectus rectus reflexus in duos circulos, quorum vnum diuiditur in ſeptẽ circulos. Cõſiderauit.n.plato quòd anima poteſt tripliciter conſiderari. Vno mõ vt eſt forma corporis,& iſto modo dicebat animam vniri corpori, & ipſum mouere. Alio modo poteſt conſiderari anima per reſpectum ad ſua principia,& ſic dicebat animã eſſe compoſitã ex numeris ſiue ex conſonantijs. Tertio modo poteſt cõſiderari quãtum ad eius operationes & motum, & iſto modo dicebat animam eſſe aſpectum rectum,&c. Conſiderandum eſt vlterius quòd ſi opinio Platonis conſideretur ſecundum ſonum verborum, ſic veritatem nõ haberet, vt oſtendit infra Philoſophus. Sed ſi conſideretur quantum ad ſententiam verborum, per viam ſcilicet cuiuſdam ſimilitudinis, ſic habet veritatem. Manifeſtum eſt enim quod anima vnita corpori per ſe nõ mouet ipſum corpus, ſed mediantibus tantum ſuis potentijs. Sicut etiam in numeris, primo reperitur conſonantia & proportio, ita & in anima, anima.n.habet ſimilitudinem ad numeros armoniacos, quia reperitur maxima proportio animæ ad corpus & partium corporis inter ſe vt debite exerceat ſuas operationes. Manifeſtũ eſt etiam quod in anima cõſideratur aſpectus directus & reflexus per modum circuli, qui quidem circulus diuiditur in duos circulos, quorum vltimus diuiditur in ſeptem ſimilitudinarie loquendo. Vnde intellectus recte intelligit ſuum obiectum, quæ intellectio poteſt dici intellectus directus & intelligendo ſuum obiectum etiam reflectitur ſupra ſeipſum p modum circuli. qui quidem intellectus circulus, ideſt intellectio diuiditur in duos circulos, i. in duos diuerſos modos intelligendi, alio enim modo intelligit materialia,& alio modo ſpiritualia. Vltimus verò circulus, ideſt intellectio, qua intelligit materialia diuiditur in ſeptem circulos ideſt in ſeptem intellectiones ſecũdum ſeptem gradus corporum materialium, quæ quidem corpora ſunt elementa mixta imperfecta, vt impſsiones metheorologicę, mixta perfecta inanimata, vegetabilia, ſenſitiua, motiua ſecundum locum,& intellectiua.

Sequitur ¶ Primum quidem igitur. ¶ Hic incipit lectio octaua eiuſdem libri,& in commento S. Thomæ.

ISTud eſt tertium capitulum præſentis tractatus, in quo poſtquam Philoſophus adduxit opiniones Platonis ponit quatuor concluſiones contra prædictam opinionem, ſecundum quòd Plato in ſua opinione quatuor affirmauit. Dicebat enim animam eſſe aſpectum rectum, id eſt magnitudinem continuam. Dicebat vlterius animam eſſe magnitudinem circularem. Tertio dicebat animam eſſe magnitudinẽ motã. Quarto dicebat quòd eſſet vnita corpori. Ex quibus omnibus elicitur definitio animæ ſecundũ Plat. videlicet ꝙ anima eſt aſpectus rectus, i. magnitudo corpori vnita, ex numeris armoniacis compoſita, reflexa in circulum diuiſum in duos circulos, quorũ vnus diuiditur in ſeptẽ circulos, vt dictum eſt. Quia ergo Plato dicebat animã eſſe magnitudinem, ideo Philoſophus primo ponit vnam concluſionem contrariam, videlicet quòd anima non eſt magnitudo. Quam quidem concluſionem probat tribus rationibus quæ magis reſpiciunt verba Platonis quam intentionem eius. Quarum prima eſt. Talis eſt intellectus qualia ſunt intelligibilia, cum potentiæ ſpecificentur per obiecta, ſed intelligibilia intellecta ab intellectu non ſunt continua, vt magnitudo, ſed magis conſequenter ſe habentia, vt numeri, ergo intellectus non eſt continuus vt magnitudo. & per conſequens non eſt magnitudo. Secunda ratio. Si intellectus eſſet magnitudo intelligens aliquod intelligibile, aut talis magnitudo intelligeret intelligibile ſecundum partem quantitatiuam, aut ſecundũ punctum, applicando ſe, videlicet ad intelligibile ſecundum partem diuiſibilem, aut partem punctualem: non ſecundum partem punctualem, quia puncta ſunt infinita in magnitudine continua, quæ nequaquam eſt pertranſire, nec ſecundũ partem quantitatiuam aut diuiſibilem, quia infinities intellectus intelligeret idem quod eſt inconueniens. Tertia ratio eſt. Impoſſibile eſt ꝙ indiuiſibile intelligatur per diuiſibile vel diuiſibile per indiuiſibile. Si ergo anima eſſet magnitudo compoſita ex indiuiſibilibus, ſic non poſſet intelligere diuiſibilia, ſiue materialia. ſi verò eſſet compoſita ex diuiſibilibus non poſſet intelligere indiuiſibilia ſiue immaterialia, quorum vtrunque eſt contra Platonem, qui poſuit intellectum poſſe intelligere tam materialia quàm immaterialia. Sed conſiderandum eſt quòd prædictæ rationes ſunt magis contra verba Platonis, & non contra ſententiam aut intentionem eius. Quando enim Plato dicit animam eſſe magnitudinem, loquitur figuratiue ſiue metaphorice ad ſimilitudinem magnitudine continuis corporis cœleſtis. Non enim dicebat animam eſſe magnitudinem corporalem. Quando ipſe (vt hic dicit Philoſophus) dicat ipſam animam eſſe vnitam, & coniunctam corpori, ſed dicebat animam eſſe magnitudinem virtutis, quæ quidem magnitudo attenditur ſecũdũ perfectionem eſſentię & operationis ipſius animæ ad ſimilitudinẽ (vt dictum eſt) corporis cæleſtis, quia ſicut in magnitudine attenditur maxima cõtinuitas perfectio & proportio mobilis ad mouẽs, ita in magnitudine virtuali ipſius animæ, ideſt in operatione ſua attenditur maxima perfectio & proportio, quæ attenditur inter intelligibile & ipſum intellectum, ex quo patet quod ſi aliquis probabiliter vellet ſoluere rationes Philoſophi non oporteret niſi negare ſuppoſitum, videlicet quòd Plato non poſuit animam eſſe magnitudinẽ corporalem continuam. Conſiderandum tamen eſt ꝙ quidam doctorum hic dicunt quòd Plato, cum eſſet doctor veritatis non debebat tradere ſuam ſcientiam ſub velaminibus metaphoricis, cum veritas non quærat angulum. Vnde Plato non ſolum erat reprehenſibilis à Philoſopho, vt ipſe dicit quantum ad intentionem ipſius, ſed etiam quãtum ad ſonum verborum. Sed hoc eſſet dicere quòd theologia ſacra quæ eſt ſcientia maioris veritatis quàm philoſophia naturalis, eſſet reprehenſibilis. Traditur enim ſub velaminibus metaphoricis, ideò non male fecit Plato tradendo ſuam ſcientiam ſub metaphoricis locutionibus, tum primo quia intellectus etiam huiuſmodi inquirendo veritatem habilitatur, tum ſecundo quia æmuli ſuperbi non ita cito poſſent peruenire in cognitionem veritatis. Secunda concluſio quæ tãgitur infra, ¶ Neceſſarium autem,&c. ¶. Eſt quòd anima nõ eſt circulus, quæ concluſio probatur rationibus duabus Philoſophi, quarum prima eſt. Nam ſi intellectus eſſet circulus, ſiue circulatio, ſequeretur ꝙ operatio, quę dicitur intelligere eſſet circulatio, cũ circulatio ſit actus ipſius magnitudinis circularis. conſequens eſt falſum. ergo,&c. Falſitas conſequentis ſic patet, nam ſi operatio ipſius intellectus eſſet circulatio, ſequeretur, quòd operatio eſſet perpetua & ſemper duraret ſed operatio intellectus non ſemper durat, cum habeat finem, ergo non eſt circularis. Probatio minoris, quia omnis operatio intellectus aut eſt practica aut ſpeculatiua, ſed operatio practica terminatur ad aliquem terminum, ſcilicet ad finem, quia habito fine ceſſat operatio practica, cũ finis ſe habeat in practicis, ſicut principium in demonſtrabilibus, vt patet. 2. Phy. & 7. Ethi. Similiter operatio ſpeculatiua terminatur, ad aliquem terminum videlicet ad principium demonſtrationis,

Anima nõ eſt magnitudo.

Nota quòd Ariſt. cõtra verba tantum Platonis loquit.

quo habito ceſſat omnis operatio intellectus ſpeculatiua, quia tam ſyllogiſmus demonſtratiuus quàm mediū eius, quod eſt definitio, dicitur terminus. Secunda ratio eſt. Si operatio ſiue intelligentia ipſius animæ eſſet circulatio ſequeretur quod vnum & idem multotiens intelligeretur: conſequens eſt ſuperfluum, ergo id ex quo ſequitur. Probatio ſequelę quia in circulatione fit ingreſſus ab eodem puncto ad idem punctū multotiēs immo infinities, ſtante eius perpetuitate. Pro declaratione præcedentium conſiderandū eſt primo ſecundū Egidium quod in circulo non eſt aliquod punctum in actu, ſed ſolum in potentia. Eadem ergo ratione qua motus circularis terminaretur in vno puncto terminaretur in quolibet, aut ergo ille motus terminabitur in quolibet puncto, aut nunquam incipiet, quia impoſſibile eſt quod idem motus in eodem puncto terminetur, & incipiat, aut ergo nō incipiet in aliquo puncto, aut non finietur in aliquo puncto, & ſic ſemper durabit. Cum ergo ad ſenſum patet quod motus circularis incipit eſſe, ſequitur tamen quod motus circularis eſt perpetuæ durationis ſecundum Philoſophum: vnde ſi intellectus eſſet circulatio, eſſet perpetuæ durationis. Conſiderandum ſecundo quod prima operatio intellectus, (ſecundum Philoſophum hic quæ dicitur ſimplicium intelligentia.) terminatur ad definitionē quæ dicitur ratio dicens quod quid erat eſſe. Secūda verò operatio intellectus, qua apprehendit propoſitiones, terminatur ad ſyllogiſmum ſiue ad mediū ſyllogiſmi quod quidem medium etiam ratio dicitur, quia virtutem habet probandi concluſionem. Similiter ſyllogiſmus dicitur ratio, (vt hic dicit Philoſophus.) Vnde cōſueuimus dicere quod hi, qui in diſputationibus faciunt fortes ſyllogiſmos & efficaces, dicimus quòd faciunt efficaces rationes. Conſiderandum eſt vlterius quod prædictæ duę rationes Philoſophi probabiliter loquēdo non concludunt contra Platonem, ſed falſum ſupponūt. Non.n. poſuit Plato quòd operatio intellectus eſſet motus circularis, qui eſt ſuper magnitudine quantitatiua aut dimēſiua, ſed ſimilitudinarie dicebat eam eſſe circularē fundatam ſuper magnitudinem virtutis, vt declaratū eſt. Vnde non ſequitur quòd ſi operatio intellectus eſſet talis circulatio, quòd eſſet perpetua. Et dato quòd tā operatio practica quàm ſpeculatiua non ſit perpetua & cōtinua non tamen propter hoc ſequitur quin operatio intellectus poſsit continuari, quia intelligendo finem vnius poteſt intelligere finem alterius, & poſtquam intellexit principium vnius poteſt intelligere principium alterius. Neque inconueniens videtur, quòd (vt ſecunda ratio volebat) vnum multotiens ab eodem intellectu intelligatur non ſecundum eandem rationem, ſed diuerſis rationibus. Tertia concluſio quæ tangitur ibi. ⸢Adhuc autem, &c.⸣ eſt quod intellectus nō eſt motus, quæ concluſio probatur duabus rationibus. Quarū primū eſt illud, quod aſsimilatur magis quieti quàm motui, non debet dici motus, ſed intellectus quantum ad eius vtranque operationem, magis aſsimilatur quieti quàm motui ergo non eſt motus. Secunda ratio eſt talis. Beatitudo conſiſtit in operatione naturali intellectus, ſed motus non eſt operatio naturalis ipſius intellectus, cum non ſit de ſubſtantia eius. ergo intellectus non eſt motus. Pro declaratione huius conſiderandum eſt primo quòd intelligentia ſiue operatio intellectus noſtri aſsimilatur quieti, quia ſecundum perfectiſsimam operationem intellectus anima ſit ſciens & prudēs. Sed anima ſedendo, & quieſcendo fit prudens & ſciens per Philoſophum. 7. Phyſicorum, ergo operatio ipſius animæ quæ dicitur intelligentia magis aſsimilatur quieti quā motui, quia ſyllogiſmo vel medio habito ceſſat operatio intellectus. ergo, &c. Cōſiderandum ſecundo quòd duplex eſt beatitudo, ſcilicet increata, quā ſolus Deus habet. Alia eſt creata, & illa eſt duplex, quædam eſt perfecta, quæ videlicet expectatur in gloria, ad quam Philoſophi naturales peruenire nō potuerunt. Alia eſt beatitudo imperfecta, quæ in hac vita ex puris naturalibus acquiri poteſt, de qua Philoſophi locuti ſunt. Et illa eſt duplex nam quædam eſt practica, alia eſt contemplatiua. Practica conſiſtit in ſuprema operatione prudētiæ. Ex quo patet quod quęlibet beatitudo ſiue felicitas, de qua locuti ſunt philoſophi ſecundum mentem Philoſophi in præſenti paſſu, conſiſtit in operatione intellectus (quod eſt contra nonnullos) alias ratio Philoſophi nullius eſſet efficacię. Conſiderandum eſt vlterius quòd aliquid dicitur naturale tripliciter. Vno modo, quia ineſt ſibi à natura, id eſt à natiuitate. Alio mō quia eſt de natura, id eſt de ſubſtantia ſiue eſſentia eius. Tertio modo, quia competit ſibi ſecundum naturam. id eſt ſecundum principia naturalia, beatitudo autem non dicitur eſſe naturalis animæ primo modo. quia vt ſic ſibi conueniret a natiuitate eius: neque etiam eſt ſibi naturalis ſecundo modo, videlicet quòd ſit de ſubſtantia ſiue de eſſentia eius. Sed naturalis eſt animæ, tertio modo quia ipſa anima rationalis per principia ſua naturalia poteſt pertingere ad beatitudinem ſupra dictá, de qua locuti ſunt Philoſophi. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ Plato ſecundum ſonum verborum ſuæ opinionis habet dicere quod operatio animæ, quæ dicitur motus ſecundum ipſum ſit præter aut extra naturam eius, quia dicebat animam eſſe compoſitam ex vnitatibus & numeris, vt verba eius ſonant, ſed vnitas non habet poſitionem in continuo, motus verò quilibet requirit magnitudinem aliquam compoſitam ex partibus poſitionem habentibus in continuo, vt patuit in prædicamentis ergo motus ſecundum quod verba Platonis ſonant, non competit animæ ſecundum ſua principia naturalia, & per conſequens præter naturam. Sed pro intentione Platonis & ſuſtentatione opinionis eiuſdem conſiderandum eſt vlterius, quod motus non ſolum ſecundum Platonē, ſed etiam ſecundum Philoſophum. 12. Metaph. poteſt conſiderari dupliciter. Vno mō phyſice ſiue naturaliter vt eſt actus imperfectus alicuius exiſtentis in potentia ſecundum quod huiuſmodi. Alio modo capitur motus Metaphyſice vt eſt actus perfectus alicuius exiſtentis in actu. Primo modo motus dicit imperfectionem, & competit rebus corporalibus, qui ſolum habet fieri ſupra aliqua magnitudine corporali. Sed ſecundo modo, motus dicit perfectionem, & ſic non ſolum competit rebus corporalibus ſed etiam ipſi Deo. Et iſto modò velle, intelligere, deſiderare, appetere, dicuntur motus. Et illo vltimo modo locutus eſt Plato quando dicebat operationem animæ eſſe motum recte dicens. Et per hoc patet ſolutio probabiliter ad vtraſq; rationes Philoſophi contra platonem. Quarta concluſio quæ tangitur ibi. ⸢Laborioſum autem eſt.⸣ eſt quod anima non debet vllo modo vniri corpori ſicut Plato dicebat: quam concluſionem probat Philoſophus tribus rationibus, quarum prima eſt. Nam, ſi ſic anima debet vniri corpori, ſequeretur quod corpus ſit propter animam magis quam econuerſo: ſed ſecundum Platonem corpus non erat propter animam, quia dicebat animam habere motū & operationē per ſe dicebat .n. animam mouere ſeipſam. ergo anima in ſuis operationibus nō indigebat corpore, ſed eſſet ab eo ſeparata, & per conſequens ſecundum eum corpus non eſſet propter animam. Secunda ratio talis eſt. Nam anima ſic debet vniri corpori quod ex tali vnione poſsit reddi ratio omnium motuum ipſius corporis, ſed plato per vnionem animæ ad corpus non potuit reddere rationē quare mouetur circulariter, ergo, &c. Tertia ratio eſt. Nā Plato non determinauit de qualitate, diſpoſitione, & quantitate corporis, cui vnitur anima: videtur ergo ſecundum ipſum ꝙ anima poſſet vniri indifferenter cuilibet corpori, qd eſt falſum, quia quilibet actus & perfectio

Cōtra ſectas.

ſectio requirit determinatum & diſpoſitum perlectibile, quia actus actiuorum ſunt in patiête bene diſpoſito. Conſiderandum eſt vlterius quòd animam intellectuā eſſe ſeparatam a corpore ſecundum ſuam operationem (vt ſupra dictum eſt) poteſt intelligi tripliciter. Videlicet, ſubiectiue organice, vel obiectiue. Clarum eſt autem quod ſubiectiue ſecundum Platonem anima non eſt ſeparata à corpore cum poſuit eam vnitam corpori, neque obiectiue cum eam, dixerit intelligere corporalia, ſed organice, ſiue inſtrumentaliter dicitur ſeparari à corpore, quia non indiget in ſua intellectione organo corporali, exercet tamen ſuas operationes in corpore. Vnde ſi quis ſuſtentare voluerit opinionem Platonis, poterit dicere ad primam rationem Philoſophi, qđ licet corpus non ſit propter animam organice, eſt tamen propter animam ſubiectiue, quia (vt dictum eſt,) anima vnita corpori nullo pacto pôt exercere ſuas operationes ſine corpore, hoc eſt, niſi ſit in corpore. Conſiderandum vlterius ſecundum Egidium quòd tria attendenda ſunt in vnione animæ ad corpus. Primum eſt, quòd corpus in tali vnione ſit propter animam potius quàm econtra. Secundum eſt, quòd per talem vnionem poſſet reddi ratio oĩum motuum ipſius corporis ex parte animæ. Tertium eſt quòd corpus cui anima vnitur debet eſſe debite diſpoſitum & organizatum. Vnde ſecundum iſta tria adducit Philoſophus tres prædictas rationes contra poſitionem Platonis. Conſiderandũ vlterius eſt quod in his quæ agunt ſecũdum naturam, Deus vult & diſponit omnia quæ requiruntur ad veram ſubſtantiam & perfectionem eorum, vt poſsint debite exercere ſuas operationes. Diſpoſuit ergo Deus & voluit ꝙ anima intellectiua poſſet habere motum rectum, § id eſt operationem rectam. § & circularem & reflexam. Ex hoc enim natura formæ immaterialis differt à materiali, & organica, quòd poteſt reflecti ſuper ſeipſam, & per conſequens moueri circulariter, id eſt habere operationẽ ſiue intelligentiā circularem, § Si quis ergo vellet ſuſtinere opinionem Platonis poſſet dicere ad illam rationem Philoſophi, quòd ratio quare anima mouetur circulariter ſecundũ Platonem, id eſt quòd habeat intellectionem circularem eſt natura ipſius animæ intellectiuæ, cuius perfectio cum ſit immaterialis hoc requirit. Conſiderandum eſt vlterius quòd de aliquo ſit mentio dupliciter. Vno modo proprie & in ſpeciali. Alio modo ſub metaphoris & implicite. Volens ergo ſuſtinere opinionem Platonis dicet ad tertiam rationẽ philoſophi quòd licet Plato non determinet proprie & in ſpeciali de ſuſceptiuo proprio ipſius animæ, determinat tamen de ea ſub metaphoris, quemadmodum determinauit de ipſa anima. Non enim dicebat animam vniri cuilibet corpori, videlicet corpori lapidis, ſed dicebat eam habere determinatum corpus, \vt ex operationibus ſatis habetur.

Sequitur in textu. § Alia aũt opinio quædam, &c. § Hic incipit lectio nona huius primi de anima in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt quartum capitulum huius tractatus ſecundi in quo philoſophus remouendo opinionem illorũ qui dicebant animam eſſe armoniā quandā tria facit: primo adducit vnam concluſionem, videlicet quod anima non eſt armonia ſiue proportio. Secundo deſcendit ad opinionem Empedoclis. ibi § Inueſtigabat §, mouendo contra eum tres quæſtiones, quas ipſe non deducit in præſenti. Tertio adducit duas rationes, ibi. § Si verò aũt § quibus probat dictam opinionem eſſe probabilem. Conſiderandum eſt autem quòd in armonia ſiue proportione aut in compoſitione rerum quatuor poſſumus conſiderare ſecundum Sanctum Thomā & Egidium, videlicet ipſam rationem componibilium, principia motus, ipſorum ꝓprietates, & paſsiones, quæ cõſequuntur ipſam compoſitionem, & ipſa componibilia. Vnde ratione horum quatuor, Philoſophus adducit vnam concluſionem, videlicet quòd anima non eſt armonia. Quam probat quatuor rationibus. Quarum prima eſt, quòd armonia nil aliud eſt niſi aut compoſitio, aut ratio compoſitorum, ſed anima non eſt neq; ratio compoſitorum, neque compoſitio, ergo anima non eſt armonia. Et ſi arguatur. Illud eſt ratio componibilium aut compoſitorum, quod continet partes componentes ne diſſoluantur, ſed aĩa eſt huiuſmodi vt expreſſe patet in ſecundo huius per Philoſophum. Ergo videtur quòd anima eſt ratio compoſitorum. Dicendum ſecundũ Egidium quòd ratio in propoſito poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro quodam temperamento eorũ quæ compoſitionem ingrediũtur. Aliu modo pro principio formali ipſius compoſiti, & partium componentium. Anima bene eſt ratio ſecundo modo, non autem primo modo, vt eſt in propoſito. Secunda ratio eſt, Armoniæ non conuenit mouere, ſed animæ conuenit per ſe mouere ſecundum ipſos. ergo anima non eſt armonia. Tertia ratio eſt. Habita quiditate alicuius facile eſt reddere, & aſsignare rationes ꝓprias. Sed habito quid ſit armonia non facile ſed multum difficile eſt aſsignare proprias paſsiones & proprietates ipſius animæ. ergo anima non eſt armonia. Quarta ratio. Si anima eſſet armonia aut eſſet compoſitio partium corporis aut eſſet ratio eorum quæ miſcentur. Non primum, ſcilicet compoſitio partium, quia compoſitio partium eſt multum nobis manifeſta, ſed ipſa anima cum ſuis partibus non eſt nobis manifeſta, ſed multum difficilis, ergo, &c. Non ſecundum, quia in diuerſis partibus corporis ſunt diuerſæ mixtiones, ſi ergo aĩa eſſet ratio mixtionis, ſequeretur quòd in diuerſis partibus corporis eſſent diuerſæ animæ, quod eſt inconueniens. Conſiderandum eſt vlterius quòd philoſophus in ſpeciali deſcendendo ad opinionem Empedoclis mouet contra eum tres quæſtiones, vt dictum eſt. Quarum prima eſt vtrum anima eſt ipſa armonia ſiue ratio mixtorum aut aliquid aliud. Si dicatur primum, ergo cum diuerſæ rationes mixtionis ſint in eodem corpore ſequeretur ꝙ in eodẽ ſint plures animæ. Si ſit aliquid aliud, ergo corpus animatum non habebit rationem mixtionis, cum anima ſecundum Empedoclem eſſet ratio mixtionis in animatis. Secũda quæſtio eſt. An illa armonia ſiue amicitia ſit cauſa mixtionis in omnibus vel ſolum in animatis. Si Empedocles dicat primum, ſequitur quòd omnia mixta erunt animata, cum anima dicatur eſſe armonia illa. Si dicat ſecũdum, contradicit opinioni ſuę, quia dicit cõcordiam eſſe cauſam generationis & mixtionis omnium rerum, vt patet primo phyſicorũ. Tertia quæſtio eſt, vtrum illa cõcordia ſit illa armonia quæ dicitur anima, aut non. Si Empedocles dicat primum, ſequitur quòd idem erit cauſa ſui ipſius qui dicebat cõcordiam eſſe cauſam cuiuſcunque proportionis. Si dicat ſecundum, ſequitur quòd concordia non eſt concordia, cum ipſa armonia quædam concordia ſit. Conſiderandum finaliter quòd Philoſophus adducit duas rationes quibus probat ꝙ prædicta opinio eſt probabilis. Quarum prima eſt. Nam ſi anima non eſt ratio mixtionis aut compoſitionis rerum, ſequeretur quòd ipſa ſeparata à corpore, corpus non corrumperetur, conſequens eſt falſum, & contra ſupra ſcripta. ergo, &c. Secũda ratio. Si anima non eſſet ratio compoſitionis & mixtionis partium corporis, ſequeretur quòd deficiẽte corpore non deficeret anima, hoc autem apparet eſſe falſum. igitur probabiliter videtur quòd anima ſit ratio compoſitionis aut mixtionis rerum in quadam armonia conſiſtens. Sed (vt dicit Doctor Sanctus in commento) hoc non ſequitur, quia proportio huiuſmodi non

eſt forma

eſt forma ſicut ipſi credebant, ſed eſt ipſa diſpoſitio materiæ ad formam. Et ſic ſi accipiatur proportio armoniacę compoſitionis pro diſpoſitione tali, bene ſequitur ꝙ manente diſpoſitione materiæ ad formam, manet forma & deſtructa huiuſmodi diſpoſitione remouetur forma. Hæc S. Thoma.

Sequitur { *Rationabilius autẽ dubitabit.* } *Hic incipit Lectio decima eiuſdem Libri, & in commento S. Thomæ.*

IStud eſt quintum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus improbat opiniones antiquorum dicẽtium animam per ſe moueri, propter hoc, quòd triſtari & gaudere & ridere ſunt quidam motus, ponẽdo vnam duntaxat concluſionem, quæ talis eſt. Quod anima propter eius paſſiones non mouetur. Quam cõcluſionem probat quatuor rationibus, quarum prima eſt. Nam ea quæ conueniunt per ſe animæ, non conueniunt corpori, aut toti coniuncto, ſed gaudere & triſtari & huiuſmodi paſſiones animæ conueniunt corpori & toti coniuncto. ergo motus tales non conueniunt per ſeipſi animæ. Secunda ratio eſt. Illud quod eſt ratio & principium motus ſibi non competit per ſe moueri: ſed anima eſt ratio, & principiũ motuum eius, ergo ſibi non competit per ſe moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur niſi motus ſit in eo, ſed prædicti motus (vt gaudere ridere, & triſtari) non ſunt in anima, ſed magis ab anima, ergo ſecundum prædictos motus anima non dicitur per ſe moueri. Quarta ratio eſt. In illo ſunt prædicti motus aut paſſiones animæ, per cuius debilitatem illæ paſſiones debilitantur, ſed organa corporalia ſunt huiuſmodi, vt patet in infirmis & letargicis & freneticis, ſimiliter & in ebrioſis, ergo ſecundum dictos motus, anima non debet dici moueri. Pro declaratione præcedentium conſiderandum primo quòd quidam antiquorum poſuerunt animam per ſe moueri, quia dicebant paſſiones & operationes animæ eſſe motus vt triſtari, gaudere, timere, &c. ſic arguentes. Cuicunque competit per ſe motus, illud mouetur, ſed animæ competit motus per ſe, vt triſtari gaudere, &c. ergo anima per ſe mouetur. Sed hæc ratio ſecũdum Themiſtium in duobus peccat. Primo quia gaudere, triſtari, & timere, &c. non ſunt motus proprie dicti. Secundo dato ꝙ eſſent motus proprie dicti, non ſequit ꝙ aĩa mouetur per ſe, quia ſunt paſſiones totius coniuncti & non animæ tantum. Vnde philoſophus dicit in litera. Dicere autem iraſci animam, ſimile eſt ac ſi diceretur animam texere, vel filare, vel ædificare. Conſiderandũ ſecundo quòd licet prædictæ paſſiones non ſint motus proprie, habent tamen motus proprie dictos ſibi annexos ſecundum Philoſophum in litera, videlicet loci mutationem, & alterationem potiſsimè, vt patet de ira maxime, & de timore. Nam in ira eſt conſiderandus accenſus & inflammatio ſanguinis circa cor, & conſideranda eſt emiſsio ſanguinis ebullientis ad partes exteriores. ratione, qua conſideratur ibi ebullitio, ſeu inflammatio, eſt ibi alteratio, ratione, qua conſideratur emiſsio ſanguinis ad externas partes, attenditur loci mutatio. In timore verò conſideratur aggregatio ſanguinis circa cor, ratione qua attenditur ibi loci mutatio. conſideratur palliditas membrorum exteriorum, ratione qua attenditur alteratio, & de alijs paſſionibus. Conſiderandum vltimo quod operatio attribuitur vnicuique ſecundum quod habet eſſe: eo modo ergo, quo forma habet eſſe, ſibi attribuitur propria operatio eius: ſed quia nulla anima, alia ab anima rationali habet eſſe per ſe: ergo nulli attribuitur aliqua operatio huiuſmodi per ſe Anima verò rationalis, quæ eſt coniuncta corpori, de qua loquimur hic, habet eſſe per ſe, licet non complete & perfecte, cum non ſubſiſtat per ſe ſubſiſtentia completa. ideo ipſi animæ rationali attribuitur intelligere & velle per ſe & proprie, licet magis proprie homini per animam, quamuis nonnulli aliter ſomniare videantur.

Sequitur { *Multum autem his quæ dicta ſunt.* } *Hic incipit Lectio vndecima eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.*

IStud eſt ſextum capitulum huius tractatus in quo Philoſophus improbat opiniones dicentium animã eſſe numerum mouentem, ſeptem rationibus. Quarum prima eſt. Nam omne mouens ſeipſum diuiditur in partem mouentem & motam per ſe. ſi ergo anima eſt numerus mouens ſeipſum, ſequitur quòd erit diuiſibilis & partibilis, & per conſequens ipſa vnitas erit diuiſibilis. Secunda ratio eſt. Omne quod mouetur eſt in loco, & eſt quoddam ſituale, ergo, ſi anima eſſet numerus ſeipſum mouens erit in loco & quid ſituale, & per conſequens erit vnitas habens poſitionem in cõtinuo, & ſic erit punctus. Tertia ratio. Omnis diuiſio numeri variat ſpeciem, ſed non omnis diuiſio animatorum variat ſpeciem, ſed aliqua animata vt anguillæ & cætera animalia annuloſa diuiduntur in plures partes animatas eiuſdem ſpeciei, ergo anima non eſt numerus mouens ſeipſum. Quarta ratio. In omni motu mouens diuiditur à mobili, quia nihil eſt in actu & potentia ſimul reſpectu eiuſdem, ſed anima non diuiditur à ſeipſa, ergo non poteſt eſſe mouens & mota. Quinta ratio eſt. Si anima eſſet numerus mouens, ſequeretur quòd aut infinita puncta ſimul eſſe poſſent in eodem, aut quòd omne corpus eſſet animatum. vtrunque eſt inconueniens, ergo id ex quo ſequitur. Probatio ſequelæ. Nam, ſi animam eſſet numerus ſeipſum mouens, cum numerus componatur ex vnitatibus, ſequeretur quod anima cõponeretur ex vnitatibus, quæ ſunt de genere continuorum, quia nil mouetur niſi ſit de genere continuorum, vnitates ergo illę erunt puncta, id eſt habebunt poſitionem in continuo. Vel ergo illa puncta differunt à punctis corporum, vel ſunt eadẽ. ſi primum. ergo diuerſa puncta erunt ſimul, & cũ indiuiſibilia non augeant locum poterunt eſſe puncta infinita ſimul. ſi ſecundum. ſi ergo vbicunque erunt puncta corporis, ibi erunt animę, & per conſequens omnia corpora erunt animata, quòd erat probandum. Sexta ratio. Puncta non poſſunt ſeparari à corporibus, ſed anima poteſt ſeparari a corpore, aliàs nunquam animal eſſet corruptibile, ergo anima non eſt punctus, & per conſequens non erit numerus, cum quælibet vnitas pũctuata ſit. Septima ratio. Poſita definitione vniuſcuiuſque rei, per eam poſſunt aſsignari proprię proprietates. Sed per prædictam deſcriptionem, videlicet quod anima eſt numerus per ſe mouens ſeipſum, non poſſunt aſsignari proprietates & paſſiones ipſius animæ, ergo dicta deſcriptio eſt inſufficiens. Pro declaratione præcedentium conſiderandum eſt quòd illud qđ conuenit alicui per ſe aut ſecundũ ſe, conuenit illi ſecundum ſe totum, vt patet in 5. Meta. capitulo de per ſe. Si ergo numerus moueat ſeipſum per ſe, ſequitur quòd numerus totus mouebit ſe ſecundum ſe totum, & per conſequens quælibet pars mouebit ſeipſam ſecũdum ſeipſam. Cum ergo vnitas ſit pars numeri mouebit ſe per ſeipſam, & per conſequens vnitas erit diuiſibilis, quia omne mouens ſeipſum diuiditur in partem per ſe mouentem & per ſe motam. Conſiderandum eſt ſecundo quod motus poteſt accipi dupliciter vt ſupra ſæpius adductum eſt. Vno modo phyſice vt eſt actus entis exiſtentis in potentia, & ſic rõnes Philoſophi procedunt quòd anima non mouet ſeipſam. Alio modo accipitur

cipitur motus Metaphyſicæ. vt eſt actus alicuius entis exiſtentis in actu,& illo modo rationes Philoſophi nõ procedunt. Si quis ergo voluerit ſuſtinere quòd anima eſt numerus ſeipſum mouens accipiat motum ſecũdo, non autem primo modo. Conſiderandum eſt vltimo ꝙ numerus poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro quantitate diſcreta, quæ cauſatur ex diuiſione continui,& illo modo verũ eſt quòd aĩa non eſt numerus. Alio modo poteſt accipi trãſcendenter ſecundũ quod cauſatur ex diſtinctione diuerſarum formarum aut entitatũ, & illo modo poſſet dici numerus,quia in anima eſt diuerſitas & diſtinctio potentiarum inter ſe,& diſtinctio eſſentiæ à potentijs,& per conſequens numerus. Qui ergo voluerit ſuſtinere prædictam opinionem dicat animam eſſe numerum ſecundo modo,& non primo.

Sequitur in textu. { Tribus autem modis,&c. } Hæc eſt lectio duodecima eiuſdem libri,& in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt ſeptimum capitulũ huius tractatus in quo Philoſophus reprobat opinionẽ dicẽtium animam eſſe cõpoſitam ex elementis vt omnia cognoſceret. Dicebant.n.ſimile ſimili cognoſci.Quam quidem opinionem reprobat nouem rationibus inferendo quadruplicẽ inſufficiẽtiam eius.Prima ratio talis eſt. Nam, ſi anima cõponeretur ex elemẽtis ſequereť ex hoc ꝙ omnia intelligibilia eſſent in intellectu ſm eorum eſſe materiale,& per conſequens non intelligerentur ab intellectu,cum intelligibile ſecundum ſuum eſſe materiale nõ ſit principium cognoſcendi.Secunda ratio eſt, quæ tangitur ibi.{Non ſunt autem hæc ſola, &c.}Si anima cõponeretur ex elementis vt elementa cognoſceret.ſequeretur quòd anima componeretur ex omnibus mixtis, aliàs autem non omnia mixta intelligere poſſet,aut omnia mixta eandem rationem mixtionis haberẽt. quorũ vtrunque eſt falſum.Tertia ratio eſt quæ tangitur. ibi. {Amplius autem,& c.}Si ſic,ſequeretur ꝙ omnia componerẽtur ex omnibus prædicamẽtis,& per cõſequens cõponeretur ex partibus quantitatiuis, quod præſens opinatores negauerunt,quia dicebant animam eſſe impartibilẽ,patet ſequela,quia aĩa intelligit omnia prędicamẽta.Si ergo anima cõponeretur ex omnibus vt omnia intelligeret, neceſſario ſequitur quòd cõponeretur ex accidentibus.Quarta ratio quæ tangitur ibi.{Inconueniens eſt,&c.}eſt talis.Si anima componeretur ex elementis vt ſimile ſimili cognoſceretur,ſequeretur quòd ſimile ſimili patitur,quia ſecũdum antiquos ſentire eſt quoddam pati.Quinta ratio quæ tangitur.ibi. {Multas autem dubitationes,&c.}Si anima eſſet cõpoſita ex elemẽtis vt omnia cognoſceret &ſentiret, ſequeretur ꝙ omnia compoſita ex elementis ſentirent & intelligerẽt, & per conſequens omnes partes animalis cognoſcerẽt, qđ eſt maniſeſtiſſime falſum, vt patet in vngulis & alijs partibus terreſtribus animalis. Sexta ratio quæ tangitur ibi.{Amplius autẽ vnumquodq; principiorum &c. ſic formatur. Si ſic, ſequeretur quòd principiũ,cũ eſſet minus compoſitum quam principiatũ,pauciora cognoſceret quàm principiatum,& per conſequens magis cõſiſteret ignorantia quam principiatum, quod etiam ad ſenſum patet eſſet falſum.Septima rõ, quæ tãgitur ibi, {Accidit autem, &c.} eſt talis. Si ſic, ſequeretur quod Deus eſſet inſipientior ſubſtantijs corporalibus,cũ ſecundum opinatores prædictos ex paucioribus componatur:dicebant.n. corporalia eſſe cõpoſita ex quinque. videlicet ex quatuor elementis, & ex amicitia & diſcordia. Deum verò dicebant eſſe compoſitum ex quinque primis & non diſcordia.Octaua ratio, quæ tangitur ibi {Omnino autem,&c.}eſt talis.Si ita eſſet, ſequeretur qđ omnia intelligibilia intelligerent & cognoſcerent,cum quaſi omnia ſint compoſita ex elementis. Nona ratio, quæ tangitur ibi.{Dubitant autem,&c.} eſt talis. Si anima eſſet compoſita ex elementis, ſequeretur quòd aliquid in rebus naturalibus corruptibilibus eſſet nobilius ipſa anima cum principiũ componens ſit nobilius principiato conſequens eſt falſum. igitur, &c. Conſiderandum eſt autem ſecũdum Philoſophum circa finem huius capituli quod prædicti opinatores deficiebant in quinque. Primo quia dicebant animam eſſe motiuam. Sed hoc non competit omni animæ ſed vni, vtputa animæ vegetatiuæ.Secundo quia dicebant animã cognoſcere & ſentire, ſed etiam hoc non competit omni animæ,ergo inſufficienter determinauerunt de anima, cum de omni anima nõ fecerint mentionẽ. Tertio quia multa alia competunt animæ cognoſcitiuę quam ſentire & intelligere, de quibus nullam mentionẽ ſecerunt. Quarto quia dicebãt animam eſſe reſpirationem quãdam attrahentem aerem, hoc etiam non competit omni animæ. Quinto, quia ab eis ſuperflue dictũ eſt quòd anima componitur ex elementis vt omnia cognoſceret,quia frigidum poteſt cognoſci per calidum, & humidum per ſiccum, cum vnum oppoſitorum cognoſcatur per reliquum.

Sequitur in textu. { Et ſi toto autem quidam miſceri ipſam dicunt. } Hæc eſt lectio tertiadecima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt vltimum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus improbat opinionẽ illorum, qui dicebant animã eſſe in elementis & in toto vniuerſo, tribus rationibus.Quarum prima eſt. Si anima ſit in elementis pari ratione, qua mixta animata dicuntur animalia,eadem ratione ipſa elementa dicerentur animalia:conſequens eſt falſum,ergo,&c.ſecunda ratio. Melior videtur eſſe anima, quæ eſt in elementis, ſi ſit in eis. quã anima quæ eſt in mixtis, ſed anima quę eſt in mixtis facit ea eſſę animalia, ergo à fortiori ſi anima eſſet in elementis,& in toto vniuerſo,aut eſſet vna & eiuſdẽ rationis in omnibus,aut diuerſarum rationum.Non ſecundũ,quia anima eſt eiuſdem cõditionis in omnibus, vt antiqui dicebant: neque primum quia corruptibiliũ & incorruptibiliũ non poteſt eſſe anima eiuſdem rationis:non eſt ergo anima in elemẽtis,& in toto vniuerſo.

TRACTATVS TERTIVS ſuper primum librum de Anima vnico capite contentus.

Sequitur in textu. { Quoniam autem agnoſcere. } Hic ſequitur Tertius Tractatus primi libri. Et eſt lectio decimaquarta & vltima eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTE eſt Tertius Tractatus huius libri,qui continet vnum capitulum tãtum, in quo Philoſophus mouet duas dubitationes de ipſa anima, remouendo opinionem antiquorum de partibus animæ. Prima dubitatio eſt vtrum ſentire, opinari, concupiſcere mouere ſecundum locum, & cæteræ operationes animę, cõpetant ipſi animę ſecundũ ſe totã,vel diuerſis partibus animæ.Secunda dubitatio eſt, vtrum ſit vnum principium ipſius mundi,aut plura. Primam vero dubitationem ſoluerunt antiqui dicentes quòd prædictæ

dictæ operationes animæ conueniunt ipſi animæ ſecundum diuerſas eius partes. Poſuerunt enim animam eſſe diuiſibilem & partibilem. Sed hanc opinionem deſtruit Philoſophus tribus rationibus. Quarũ prima eſt. Nam multa & diuerſa non poſſunt eſſe in vno & eodem niſi ſit aliquid aliud, quod contineat ea: ſed in anima non reperitur aliquid, quod poſſit continere diuerſas partes eiuſdem ſubſtantiales, quia aut id continens eſt corpus aut anima: non corpus, cum corpus magis contineatur ab anima, quàm contineat. Si eſſet anima, aut illa anima quæ continet, eſſet partibilis aut non. Si ſecundum, pari ratione ſtandum eſſet in primo. Si primum, ſequeretur quod eſſet procedendum in infinitum in continentibus. Secunda ratio, quæ tangitur ibi. ¶ Dubitat autem ¶ talis eſt. Si anima eſſet diuiſibilis in plures partes ſequeretur quòd quælibet operatio eius requireret determinatam partem in corpore, & per conſequens omnis anima eſſet organica, conſequens eſt falſum, quia intellectus in ſua operatione non determinat ſibi certum organum. Tertia ratio, quæ tangitur ibi ¶ Videntur autem & plantæ. ¶ talis eſt. Nam in plantis & in animalibus imperfectis decisis reperitur eadem anima ſecundum ſpeciem in omnibus partibus: quę in omnibus partibus eiuſdem rationis eſt cum ea quæ conueniebat toti ante deciſionem, ergo anima nõ eſt diuiſibilis in partes ſubſtantiales. Ex quo ſequitur reſponſio ad primam dubitationem. Nam prædictæ operationes conueniunt toti animæ totalitate ſubſtantiæ, ſecundum tamen diuerſas partes poteſtatiuas. Conſiderandum eſt autem hic ſecundum Doctorem ſanctum, quod animam eſſe partibilem poteſt intelligi tripliciter. Vno modo ſecundum diuiſionem ſubſtantialem. ita videlicet quòd ſubſtantia non habeat partem & partem. Alio modo ſecundum diuiſionem quantitatiuam. Et iſtis duobus modis anima non eſt diuiſibilis potiſsime loquendo de anima, quæ eſt in animalibus perfectis. Tertio modo poteſt intelligi quòd ſit partibilis ſecundum diuiſionẽ poteſtatiuam, hoc eſt in plures partes potentiales. Et hoc poteſt intelligi dupliciter: vno modo, videlicet quòd ipſa diuidatur in huiuſmodi partes, ita quod omnes partes potentiales requirant determinatum organum in ſubiecto, & iſto modo etiam anima non eſt partibilis, alio modo quod diuidatur in plures potẽtias. quarum aliquæ requirunt organum, aliquæ vero non. & iſto modo veritatem poteſt habere opinio antiquorum dicentium animam eſſe partibilem. Conſiderandũ vlterius, quod potentiæ animæ poſſunt conſiderari dupliciter. Vnõ modo ſecundum modum operandi earũ. & iſto modo ſunt tria genera potentiarum, videlicet potentia vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua, quia potentia vegetatiua operatur mediantibus qualitatibus actiuis & paſsiuis, vt patet in nutritione & augmentatione &c. potẽtia verò ſenſitiua etſi non indigeat in ſua operatione qualitatibus actiuis indiget tamen organo corporeo quod componitur ex eiſdem, ſed potẽtia intellectiua nullo modo eis indiget in ſua operatione per ſe loquendo, vt infra patebit. Alio modo poſſunt conſiderari ſecundum diuerſa genera operationum. & iſto modo ſunt quinque genera potentiarum. videlicet potentia vegetatiua, ſenſitiua, appetitiua, motiua ſecundũ locum, & intellectiua. de quibus omnibus infra determinabitur. Conſiderãdum vlterius quòd Philoſophus, ibi. ¶ Videtur autem ¶ ſoluit ſecundam dubitationẽ propoſitã dicens quòd anima vegetatiua dicitur eſſe principium & ſignum vitæ, non tamen ita quòd ipſa ſit ſolum principium vitæ, ſicut tactus dicitur eſſe principiũ ſenſationis, quia remota potentia ſenſitiua nulla alia remanet, & omnia viuentia communicant in hoc quod habent potentiam vegetatiuam.

M. DOMINICI DE FLANDRIA
TRACTATVS DVO SVPER
SECVNDVM LIBRVM
DE ANIMA.

TRACTATVS PRIMVS in Quatuor capita diſtinctus.

1 *Inquirit animæ materialem definitionem.*
2 *Eam declarat.*
3 *Inquirit eius formalem definitionem.*
4 *Diſtinguit principia viuentium, & adinuicem comparat.*

Breuis recollecta ſuper ſecundum de anima Ariſtotelis ſecundum Magiſtrum Dominicum de Flandria ordinis Prædicatorum. Hæc eſt lectio prima Secundi libri de Anima, & in commento Sancti Thomæ.

QVAE quidẽ à prioribus tradita de anima, &c. ¶ Iſte eſt ſecundus liber de anima qui diuiditur in duos tractatus. In primo Philoſo. determinat de anima quantũ ad eſſentiam eius. In ſecundo determinat de ea quantum ad eius potentiales partes & operationes quæ incipit ibi. ¶ Potentiarum autem. ¶ Primus tractatus continet quatuor capitula. In primo capitulo inueſtigat definitionem materialem communem animæ, quæ dicitur concluſio demonſtrationis, & hoc in prima lectione Doct. ſancti. In ſecundo autem capitulo quod incipit ibi. ¶ Vniuerſaliter autem. ¶ manifeſtat & declarat prædictam definitionem. Et hoc in ſecunda lectione Doctoris ſancti. In tertio capitulo quod incipit. ibi. ¶ Qui autem ex incertis. ¶ Inueſtigat definitionem formalem & propriam ipſius animæ quæ dicitur principium demonſtrationis, demonſtrando primam definitionem per iſtam. & hoc in tertia lectione Doct. Sancti. In quarto capitulo, quod incipit ibi. ¶ Verum autem verum. ¶ oſtendit qualiter principia viuendi ſecundum diuerſa genera vitæ ſe habeant ad animam & adinuicem. Et hoc in quarta lectione Doctoris ſancti. In primo autem capitulo facit duo. Primo ponit ſex diuiſiones ad inueſtigandum definitionem propriam animæ. Quarum prima eſt enſ, ſecundũ quod diuiditur in 10. prędicamenta, ſecunda eſt ſubſtantiæ ſecundumq; diuiditur in materiam, & formam, & totum compoſitum, quæ inter ſe differũt, quia materia nõ eſt hoc aliquid ſecundum ſe, ſed in potentia tantum. forma autem eſt ſecundum quam aliquid eſt ens in actu, ſed totũ compoſitum eſt hoc aliquid demonſtratum, quod eſt completum in eſſe & in ſpecie. tertia diuiſio eſt ipſius actus in actum primum & actum ſecundum. quarta diuiſio ſubſtãtiarum eſt quod quædam eſt corporea, quædam incorporea. quinta diuiſio eſt, quòd ſubſtãtiarum corporearum quædam eſt artificialis, & quædam eſt naturalis. ſexta ſubſtantiarũ naturaliũ quædam ſunt, quæ habent vitam, quædam ſunt, quæ non habent vitam. Secũdo inueſtigat definitionem animæ ponẽdo quinq; concluſiones. quarũ prima eſt quòd anima eſt actus. Quòd probatur tali ratione Philoſophi. Quia anima eſt ſubſtantia, & non eſt ſubſtantia cõpoſita. ergo vel eſt compoſitum, vel materia, vel forma, ſiue actus. patet conſe-

quentia

quentia per locum à ſufficienti diuiſione. Probatio maioris quantum ad primam partem. nam omne corpus phyſicum, eſt ſubſtantia, ſed omne corpus habens vitam eſt corpus phyſicum, ergo neceſſarium eſt dicere quòd omne corpus habens vitam ſit ſubſtantia, ſed omne corpus habens vitam componitur ex corpore quod habet vitam, & ex eo per quod habet vitam, ſcilicet anima, ergo anima eſt ſubſtãtia. patet ſequela, quia ſubſtantia non componitur niſi ex ſubſtantijs. Probatur minor quantum ad primam partem videlicet quòd non eſt ſubſtantia compoſita, quia eſt pars componens ſubſtantiam habentem vitam, vt conceſſum eſt, ergo nõ eſt ipſum compoſitum. Secunda pars patet quod nõ eſt corpus ſiue materia, quia eſt id per quod aliquid habens vitam viuit, ſed corpus nõ eſt huiuſmodi, nec materia, alioquin omne habens corpus ſiue materiam viueret, quod eſt falſum. Ex quo infertur quod anima eſt actus corporis habẽtis vitam. Nam, id per quod habẽs vitam viuit, eſt actus corporis habentis vitam, ſed anima eſt huiuſmodi, vt dictum eſt, ergo anima eſt actus corporis habentis vitam, non quidem in actu, quia id, quod habet vitam in actu eſt totum compoſitum, ſed totum compoſitum non debet poni in definitione formæ, ergo anima non eſt actus corporis habentis vitam in actu inquantum huiuſmodi ſed inquantum in poten tia. Secundo infertur quod anima, cum ſit ſubſtantia non eſt actus ſicut qualiſcunque forma, ſed eſt actus ſicut forma ſubſtantialis, ſecũdum quam aliquid ſit ens ſimpliciter. Contra prædictam concluſionem & probationem eiuſdem arguitur ſic. Omne id quod aduenit enti in actu, eſt accidens vt concedit Doctor ſan. in præſenti lectio. ſed anima aduenit enti in actu, ergo, &c. Probatio minoris, quia aduenit corpori organico phyſico, cum ſit actus eius. Similiter eſt actus corporis animati, ſed omne corpus animatum organicum eſt ens in actu. ergo, &c. Præterea. Omne mouens motum eſt corpus, ergo anima eſt corpus. Præterea ad idem. Omne mouens mouet per contactum, ſed omne tale eſt quantum, & per conſequens corpus, ergo idem vt ſupra. Præterea. Id, quod eſt de genere potentiæ circa primam materiam eſt aliquid includens de actu & de potentia, ergo id, quod eſt circa primum actum eſt aliquid includens de actu, & potentia. & per conſequẽs erit compoſitum, Sed anima eſt circa primum actum de genere actus exiſtens, ergo eſt compoſita ex potentia & actu, & per conſequens ex materia & forma. Præterea ad idem. Vbicunque ſunt proprietates materiæ, ibi eſt materia, ſed in anima ſunt proprietates materiæ, ſcilicet recipere, actuari formari, &c. ergo in anima eſt materia & per conſequens eſt compoſita ex materia & forma. Præterea. Id, quod eſt actus tantum, non habet cauſam ſui eſſe. vt patet octauo Metaphyſicę, ſed anima habet cauſam ſui eſſe, vt patet de ſe. ergo anima non eſt actus tantum, ſed compoſita ex actu & potentia. Præterea. Id, quod eſt potentia non eſt actus, ſed anima eſt in potentia omnia, vt patet tertio huius, ergo non eſt actus. Ad primum dicendum quod anima non aduenit corpori animato quod ſit actu animatum per aliquam aliam formam, ſed aduenit corpori animato quod dicitur animatum per ſeipſam in aduentu eius, ſicut dicimus quod lumen eſt actus corporis lucidi, non quod corpus ſit lucidum ante aduentum luminis ſeu lucis, ſed adueniente lumine corpus ſit illuminatum. Similiter corpus non eſt organizatum per aliquã formam aliam ab anima. vnde ratio non ſequitur. Sed contra hanc reſponſionem arguitur. Nam in iſto inſtanti in quo introducitur anima in corpore, aut corpus eſt actu organizatum, aut non. Si primum, ſic ſequitur quòd aduenit enti in actu, & per cõſequens propoſitum. Non poteſt dici ſecundum quia determinata forma requirit determinatam materiam, aliàs quælibet forma poteſt introduci in qualibet materia. Dicendum quod in toto tempore præcedenti iſtud inſtãs introductionis, materia fuit organizata & diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam abijciendam. Sed in illo inſtanti introductionis materia fuit organizata & diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam introducendam, ad cuius introductionem corrumpuntur omnes organizationes & diſpoſitiones in numero, non quidem per ſe, ſed per accidens, ad corruptionem ſcilicet ſubiecti, remanent tamen eædem ſpecie. Vnde materia dicitur ſemper diſpoſita & organizata, quæ eſt ſuſceptibilis de propinquo illius formæ, quæ requirit organizationem. Ad ſecundum dicendum quòd duplex eſt mouens motum. quoddam eſt mouens motum per ſe, quoddam eſt mouens motum per accidens, ſiue per alterum. Verum eſt quòd omne mouens motum primo modo, eſt corpus & diuiditur in partem per ſe mouentem & partem per ſe motã. non autem mouens motum ſecundo modo. Ad tertium dicendum quod duplex eſt contactus. Quidam eſt contactus virtutis. alius eſt contactus dimenſionis ſeu quantitatis. Verum eſt quod omne mouens, quod mouet per contactum dimenſionis, ſiue dimenſionatiuum eſt corpus, non autem quod mouet per contactum virtutis. Ad quartum dicendum quod anima nõ eſt actus purus in fine ſimplicitatis, ſed includit aliquid de potentia. Non tamen oportet quòd illa potentia ſit materia. vnde non ſequitur quod ſit compoſita ex materia & forma, &c. Ad quintum dicendum quod proprietates materiæ non conueniunt animæ vniuoce ſed æquiuocæ tantum, videlicet ſecundum diuerſas rationes. Ad ſextum dicendum quòd illud, quòd eſt actus tantum, non habet cauſam formalem ſui eſſe & ſic intelligitur dictum Philoſophi, habet tamen cauſam efficiẽtem. Vnde anima non habet cauſam formalem licet habeat efficientem. Ad vltimum dicendum quòd illud, quod eſt potentia non eſt actus reſpectu eiuſdem, ſed bene reſpectu diuerſorum. Vnde licet anima ſit potentia reſpectu ſpecierum intelligibilium eſt tamen actus reſpectu corporis habentis vitam in potentia. Secunda concluſio. Anima eſt actus primus: hanc concluſionem probat Philoſophus tali ratione. Nam, ſicut ſe habet ſcientia ad conſiderare, ita ſe habet anima per reſpectum ad diuerſas ſuas operationes, ſed ſcientia eſt actus primus ſcientis, ergo ſequitur quod anima eſt actus primus corporis animati. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Anima eſt actus ſicut ſcientia, vt habetur hic in textu, ſed ſcientia (cum ſit forma accidentalis) eſt actus ſecundus, quia omnis forma accidentalis præſupponit formam ſubſtantialem. ergo anima non eſt actus primus ſed ſecundus. Præterea. Hæc anima rationalis eſt ſubſtantia, ſed non vniuerſalis ſed particularis, ſed omnis ſubſtantia particularis naturæ rationalis eſt indiuidua, ergo anima rationalis non eſt actus primus, ſed compoſita ex actu. Præterea. Id, quod præſupponit aliquam formam accidentalem in materia, non eſt actus primus, ſed anima præſupponit formam accidentalẽ, ergo, &c. Probatio minoris quia anima prius præſupponit virtutem generatiuam in ſemine, ſed talis virtus eſt forma accidentalis. ergo, &c. Ad primum dicendum quòd ſcientia poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo per reſpectum ad ſcientem quantum ſciens. Alio modo per reſpectum ad illum, qui eſt ſciens. Si capiatur ſcientia primo modo, ſic ſcientia eſt actus primus & eſſentialis ſcientis, & illo modo capitur hic. Si verò capitur ſecundo modo, ſic eſt actus ſecundus. Vel dicendum quòd, comparando ſcientiam ad animam, ſcientia eſt actus ſecundus, ſed comparando ſcientiam ad conſiderare, ſcientia eſt actus primus. Ad ſecundum dicendum quod anima non eſt ſubſtantia cõpleta. vnde non oportet ꝙ ſit vniuerſalis vel particularis.

cularius. Ad tertium dicendum quòd illa forma, quæ præſupponit aliquam formam accidentalem in eodẽ ſubiecto, dicitur eſſe actus ſecundus, non autem illa forma, quæ præſupponit aliquam formam accidentalem in alijs ſubiecto, virtus autem generatiua non eſt ſubiectiue in illa parte materiæ ſeminis, in qua introducitur anima, ſecundum quòd inferius declarabitur, vnde ratio non ſequitur. Tertia concluſio eſt quòd anima eſt actus corporis organici phyſici. Quæ probatur ſic. Talis debet eſſe materia actus qualem requirunt operationes illius actus, ſed operationes ipſius animæ cum ſint diuerſæ requirunt diuerſitatem partium ſecundum ſitum & figuram in eodem corpore, ergo oportet quòd anima ſit actus corporis organici. Nam corpus organicum dicitur illud, quod habet diuerſitatem partium diſtinctarum ſecundum ſitum & figuram. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Id, quod eſt ſeparatum à corpore non eſt actus corporis, ſed anima potiſsime rationalis eſt ſeparata à corpore, vt patet tertio huius, ergo anima rationalis non eſt actus corporis. Præterea. Vnumquodque recipitur in alio per modum recipientis, ſi ergo anima rationalis eſſet actus corporis ſuſciperetur ad modum corporis, ſed corpus eſt indiuiduatū & determinatæ materiæ, ergo anima eſt indiuiduata & determinatæ materiæ & per conſequẽs non poſſet anima omnia intelligere nec vniuerſalia. Præterea. Actus per ſe conuenit illi cuius eſt actus, ſed id quod conuenit alicui per ſe eſt inſeparabile ab illo. cum ergo anima rationalis ſit ſeparabilis à corpore, ſequitur quòd anima rationalis non eſt actus corporis. Ad primum dicendum quòd anima rationalis licet ſit ſeparata à corpore ſecundum operationem intellectiuam, non tamẽ eſt ſeparata ſecundum eſſe loquendo de anima coniuncta. Vel dicendum quod licet anima ſit ſeparata à corpore quantum ad actum ſecundum qui eſt intelligere (quia non eſt actus alicuius organi corporalis.) non tamen eſt ſeparata quantum ad actum primum, quia eſt forma corporis. Ad ſecundum dicendum quòd licet anima ſit indiuiduata in corpore, & determinatæ materiæ quantum ad eſſe, tamen quantum ad operationem intellectiuā eſt vniuerſalis, cum talis operatio non indigeat corpore organico ſiue inſtrumentali. Ad tertium dicendum quòd anima conuenit per ſe corpori, ſicut eſſe ſurſum conuenit per ſe leui, ſicut ergo quando leuia ſunt extra ſuum proprium locum, in eis remanet aptitudo naturalis ad talem locum, ita anima rationalis quando eſt ſeparata remanet ei naturalis aptitudo ad proprium corpus. Quarta concluſio quæ ſequitur ex præcedentibus eſt iſta, quod diffinitio animæ, quæ dicitur communis & materialis eſt iſta, anima eſt actus primus corporis organici phyſici. Quæ concluſio probatur dupliciter. Primo per rationes præcedentes, quòd enim ſit actus patet per præcedentem concluſionem primam. & quod ſit actus corporis organici patet per ſecundam concluſionem. Secundo probatur, quia conuenit omni animæ, ſoli, & ſemper, & indicat totam eius eſſentiam a prima potentia vſque ad vltimum actum. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Illud quod poteſt diffiniri, habet genus & differentiam, ſed anima (cum non ſit ſpecies, ſed pars ſpeciei) non habet genus & differentiam. ergo non poteſt diffiniri. Præterea. Omne diffinitum eſt diuiſibile in partes diffinientes, ſed anima (cum ſit forma ſimplex) nō eſt diuiſibilis. ergo, &c. Præterea. Iſta diffinitio non conuenit animæ rationali, ergo non conuenit omni contento ſub diffinito. Aſſumptum patet. quia forma debet eſſe proportionata materiæ, ſed anima rationalis eſt incorruptibilis & corpus eſt corruptibile. ergo, &c. Præterea. Anima eſt forma ſimplex, corpus vero organicum habet magnam diuerſitatem. ergo anima rationalis non eſt actus corporis organici. Præterea. Si anima eſſet actus corporis organici. Præterea. Si anima eſſet actus corporis organici, aut organizatio fieret ante introductionem nem eius, vel in inſtanti introductionis: non ſecundum, quia nullus motus poteſt fieri in inſtāti, organizatio autem non poteſt fieri ſine motu alterationis. ſi primum, vel illa organizatio remanet organizatio. & ſic accidentia remanent, non manente forma ſubſtantiali, vel non remanet, & per conſequens anima vnitur corpori non organizato. Ad primum dicendum quòd illud argumẽtum procedit de diffinitione proprijſsime dicta. Ad ſecundum dicendum quòd licet anima ſit forma ſimplex ſecundum eſſentiam, poteſt tamen diuidi in partes rationis. Ad tertium dicendum quòd licet anima rationalis ſecũdum eſſentiam ſuam (vt ſupra dictum eſt) ſit incorruptibilis, tamen requirit (propter diuerſas operationes eius) corpus bene complexionatum, ad quam quidem complexionabilitatem ſequitur corruptibilitas neceſsitate materiæ. Ad quartum dicendum quod anima eſt ſimplex quantum ad eſſentiam, multiplex tamen eſt quantum ad potentiam & virtutem, & ideo propter operationes diuerſas requirit corpus organicum. Ad vltimum dicendum quod iſta organizatio per ſe ſit in tempore præcedenti introductionem formæ quæ corrumpitur per accidens in inſtanti introductionis in quo introducitur per accidens noua organizatio ſimul cum anima. Et quando dicitur quòd organizatio non poteſt fieri in inſtanti. verum eſt per ſe, tamen per accidens fieri poteſt in inſtanti, præſuppoſita prima organizatione. Quinta concluſio. Anima vnitur corpori organizato ſine medio. Probatur. quia propria perfectio vnitur immediate proprio perfectibili ſed anima eſt propria perfectio corporis organici, cum ſit eius forma ſubſtantialis, ergo, &c. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Anima vnitur materiæ diſpoſitę, ergo vnitur materiæ mediantibus diſpoſitionibus. Præterea. Diuerſæ formæ ſecundum ſpeciem non poſſunt vniri diuerſis partibus materiæ niſi ſint diuerſæ per quantitatem, ergo anima vnitur materiæ mediante quantitate. Ad primum dicendum quod anima vnitur materiæ primæ, quæ in toto tempore præcedente inſtans introductionis fuit diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam abijciendam, vt dictum eſt quæ corrumpitur in aduentu formæ, & in aduẽtu formæ eſt diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes naturaliter formam introducendam. Sed contra hanc reſponſionẽ arguitur. Aut anima in inſtanti introductionis vnitur materiæ nudæ, aut non. Si ſecundum, habetur intentū, videlicet quòd vnitur mediante medio. Si primum ergo nō vnitur materię diſpoſitæ. Dicendum quòd materia poteſt dici nuda dupliciter. Vno modo per carentiam cuiuſcunque formæ, & ſic materia nunquam dicitur nuda. Alio modo per carentiam formarū, & diſpoſitionum præcedentium formam introducendam, & iſto modo anima vnitur materiæ nudæ, quia in introductione animę corrũpuntur omnes formæ & diſpoſitiones præcedentes, & & ſimul cum ea introducuntur aliæ diſpoſitiones & accidentia in numero. Sed contra arguitur. Aut in eodem inſtanti corrumpuntur præcedentes diſpoſitiones & introducuntur ſequentes, aut in alio & in alio. Si primum, ſequeretur quod in eodem inſtanti erunt contrariæ & diuerſæ formæ in eodem ſimul. Si ſecundum, cum inter quælibet duo inſtantia mediet tẽpus, ſequitur quod erit dabile tempus, in quo materia erit ſine omni forma. Dicendum quod in vno & eodem inſtanti temporis corrumpuntur per accidens omnes præcedentes diſpoſitiones, & introducuntur ſequentes. Nec propter hoc ſequitur quòd in vno & eodem ſimul ſint diuerſæ formæ, quia ea quæ in inſtanti corrumpuntur, dum ſunt, corrumpi non poſſunt. Vnde bene ſequitur. Anima corrumpitur, ergo anima non eſt, ſed immediate ante fuit. Sicut econtra bene ſequitur, anima introduci-

ducitur, ergo anima eſt, & immediate ante non fuit. Et ſi quęratur vtrum in vltimo inſtanti in quo remoueatur forma abijcienda introducatur alia forma, reſpondendum eſt negando aſſumptum, quia non eſt dabile vnum & vltimum inſtans formæ corrumpendæ, ſed bene primum inſtans non eſſe eius, quod quidem inſtans eſt inſtans primum ſub eſſe formæ introducendę. Ad ſecundum patet ſolutio per ea quæ dicta ſunt. Veruntamen conſiderandum eſt quod anima ſecundum eſſentiam conſiderata præintelligitur vniri materiæ nudæ eius ante omnia accidentia, tamen ſi conſideretur quantum ad vltimos eius gradus perfectionis, ſic aliqua accidentia præintelliguntur præcedere ipſam animam, verbi gratia, anima dat corpori eſſe ſubſtantiale, eſſe corporeum, & eſſe animatum, ſed quantitas ſequitur ipſam animam quantum ad hoc, quod eſt dare eſſe ſubſtantiale, ſed tamen intelligitur præcedere ipſam animam ſecundum quod dat eſſe animatum. Circa prædicta dubitatur primo vtrum anima habeat diffiniri per ſuum ſubiectum, & arguitur primo contra ſuppoſitum, quia illa forma quæ habet ſubiectum eſt accidentalis, anima non eſt forma accidentalis, ergo anima non habet ſubiectum. Præterea. Arguitur contra ſuppoſitum quia ſi ſubiectum animæ poneretur in diffinitione eius, aut poneretur tanquam pars eſſentialis, aut tanquam per additamentum. Non primum, cum corpus non ſit pars eſſentialis animæ. Nec ſecundum, quia hoc eſt proprium accidentis diſfiniri per additamentum, vt adducit Doctor ſanctus in pleriſque locis. Dicendum quòd anima habet diſfiniri per ſuum ſubiectum, quia illud quod non habet eſſe completum in ſpecie ſed dependens, habet diffiniri per illud à quo dependet, & inde eſt quòd accidentia habent diffiniri per ſubiectum, vt patet. 7. Metaphyſi. ſed nulla forma rei naturalis eſt quid completum in ſpecie, complementum enim ſpeciei conuenit ſubſtantiæ compoſitæ, vnde oportet quod quælibet forma deſiniatur per aliquid quod eſt extra eſſentiam eius, videlicet per totum ſubiectum, ſed anima eſt forma naturalis, ergo, & cætera. Ad primam rationem dubij dicendum quod ſubiectum accipitur dupliciter. Vno modo proprie, videlicet pro eo quod per ſe ſubſiſtens dat ſtabilimentum eſſendi alteri, & iſto modo illud quod habet ſubiectum dicitur forma accidentalis. Alio modo accipitur ſubiectum pro omni eo, quod eſt ſuſceptiuum perfectionis, ſiue ſubſtantialis ſiue accidentalis, & iſto modo non oportet quod illud, quod habet ſubiectum ſit forma accidentalis, & ſic accipitur in propoſito. Ad ſecundum dicendum quòd anima definitur per ſuum ſubiectum, non tanquam per partem eſſentiæ eius, ſed tanquam per aliquid quod eſt extra eſſentiam eius, non enim dicitur definitio per additamentum, dum aliquid diffinitur per aliquid alterius generis prædicamentalis. Modo manifeſtum eſt quod forma, & materia ſunt eiuſdem generis. Vnde cum forma definitur per materiam non definitur per additamentum, niſi largo modo loquendo. Dubitatur ſecundo vtrum inter formas naturales, ſola anima rationalis ſit per ſe ſubſiſtens. Arguitur primo quod non, contra aſſumptum, quia illud, quod eſt per ſe ſubſiſtens eſt, hoc aliquid, ſed anima rationalis non eſt hoc aliquid, ſed eſt id quo aliquid eſt, ergo non eſt per ſe ſubſiſtens. Præterea. Id quod eſt per ſe ſubſiſtens habet propriam operationem ſine corpore, ſed anima rationalis cum non intelligat niſi mediantibus phantaſmatibus, non habet operationem aliquam ſine corpore, ergo, &c. Præterea, arguitur contra propoſitum. Sicut ſe habet intellectiuum ad intelligibilia, ita ſe habet ſenſitiuum ad ſenſibilia, ſed intellectiuum apprehendit intelligibilia ſine corpore, ergo ſenſitiuum apprehendit ſenſibilia ſine corpore. Tunc ſic. Illud, quod habet operationem per ſe, eſt per ſe ſubſiſtens, ſed anima rationalis habet operationem per ſe ſine corpore, vt probatum eſt, ergo per ſe ſubſiſtens. Reſponſio, dicendum quod ſolum anima rationalis eſt per ſe ſubſiſtens, quod ſic patet, quia ſolum illud dicitur per ſe ſubſiſtens, quod habet propriam operationem ſine corpore, ſed ſolum anima rationalis eſt huiuſmodi, ergo, & cætera. Ad primum dicendum quod aliquid dicitur per ſe ſubſiſtens dupliciter. Vno modo ſubſiſtentia completa, tanquam aliquid completum in ſpecie, & iſto modo anima non eſt per ſe ſubſiſtens. Alio modo dicitur aliquid per ſe ſubſiſtens ſubſiſtentia incompleta, & iſto modo anima rationalis eſt per ſe ſubſiſtens, vnde non oportet quod ſignificet hoc aliquid, proprie accipiendo hoc aliquid. Ad ſecundum dicendum quod licet operatio animæ intellectiuę (vt ſupra dictum eſt) indigeat corpore obiectiue, non tamen inſtrumentaliter, ergo, & cætera. Ad tertium dicendum quod ſimile eſt inter intellectum & ſenſum in hoc, quod vnumquodque ipſorum eſt in potentia ad ſuum obiectum, eſt tamen diſſimile in hoc quòd ſenſus ſuſcipit ſenſibilia cum quadam immutatione corporali, intellectus autem non niſi forte per accidens vnde ratio non ſequitur. Dubitatur tertio, vtrum illud dicatur habere vitam, quod habet per ſeipſum augmentum, & decrementum, & alimentum. Et videtur quod non quia Deo vita propriiſſime attribuitur, vt probat Philoſophus duo decimo metaphyſico. & tamen in Deo non eſt decrementū neque augmentum, ergo, &c. In contrarium eſt Philoſophus in litera. Dicendum quod de eo, quod eſt habere vitam, poſſumus loqui dupliciter vno modo in generabilibus, & corruptibilibus, ſicut hic Philoſophus loquitur per modum exempli, & iſto modo habere vitā dicitur illud, quod per ſeipſum habet alimentum, &c. Alio modo poſſumus loqui vniuerſaliter, & abſolute, ſic aliquid dicitur habere vitam, ex hoc quod per ſe eſt aptum natū mouere per ſeipſum aut motu intellectuali aut motu phyſico, & iſto modo procedebat ratio dubij. Dubitatur quarto vtrum in vno & eodem compoſito ſint plures formæ ſubſtantiales ſecundum eſſentiam diſtinctæ, & arguitur quod ſic. Nam vnius & eiuſdem rei ſunt plura prædicta formalia & eſſentialia, ergo vnius & eiuſdem rei ſunt plures formæ ſubſtantiales, patet conſequentia, quia prædicta formalia ſumuntur à formis. Præterea, anima eſt actus corporis, vt patet per diffinitionem animæ, ſed materia prima non dicitur actu corpus niſi per aliquam formam, ergo ſequitur quòd in corpore animato eſt forma corporis & ipſa anima, & per conſequens plures formæ. Præterea, corporeitas eſt forma à qua materia nunquam poteſt denudari (vt concedit Doctor ſan. in ſecundo ſententiarum.) ergo ſequitur quod in eodē eſt forma corporeitatis & forma ſpecifica. Præterea omne mouēs ſeipſum diuiditur in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam, vt patet ex octauo Phyſic. ſed corpus animatū eſt mouens ſeipſum, ergo diuiditur in partem per ſe mouentem, ſcilicet animam & partem per ſe motam ſcilicet corpus, ſed materia prima nō pōt eſſe pars per ſe mota, ergo corpus (quod eſt pars per ſe mota) eſt informatum alia forma. Præterea. In corpore mixto reperiuntur quatuor elementa, ergo in eis reperiuntur formæ ſubſtantiales eorū. Et ſic in eodem corpore mixto reperiuntur plures formę ſubſtātiales. Præterea. In quolibet compoſito naturali eſt forma totius & forma partis, ſed forma totius & forma partis ſunt formæ realiter diſtinctæ ſecundum Doctorem ſanctū, licet Albertus aliter teneat, ergo, &c. Præterea. Ab vno & eodem non procedit niſi vnū, ſed ab anima procedunt diuerſę operationes, ergo cum forma ſit principiū operationis, ſequitur quòd in corpore animato ſunt diuerſæ formæ. Præterea. Omne generans vniuocū generat ſibi ſimile

in ſpecie, ſed homo eſt generans vniuocum hominem, ergo generat aliquid ſibi ſimile, ſed non poteſt generare ſibi ſimile in ſpecie, niſi producendo formam ſubſtātialem, ergo homo generans producit formam ſubſtantialem, ſed non poteſt producere animam rationalem, ergo in homine generato erunt duæ formæ. Præterea generatio hominis dicitur naturalis, ergo terminatur ad formam naturalem. Sed non terminatur ad animam rationalem, aliàs generans naturale attingeret eſſentiam eius quod non ſolum eſt falſum, ſed etiam hæreticum, ergo in homine eſt vna forma, quæ acquiritur per generationem, & alia, quæ acquiritur per creationem, & ſic idem vt ſupra. Præterea. Quod vni eſt ſubſtantia nulli eſt accidens vt patet primo Phyſic. ſed ſenſitiuum in bruto eſt forma ſubſtantialis, ergo ſenſitiuum in homine erit forma ſubſtantialis. Præterea. Vbi remanent accidentia conſequentia aliquam formam ibi eſt ipſa forma, ſed in mortuo remanent accidentia conſequentia formam corporeitatis, ſcilicet figuræ, & quantitatis, ergo in mortuo remanet forma corporeitatis, cum ergo in mortuo ſit forma eius, ſequitur quod in eodem compoſito ſint plures formæ ſubſtantiales.

Reſponſio. dicendū (dimiſſis varijs opinionibus in primo de generatione, & in prima philoſophia perſcrutandis diuerſimode) quod impoſſibile eſt (vt hic expreſ-

Sententia Doctor. ſan. de pluralitate formarū.

ſe Doctor ſan. cōcludit) vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales. Pro cuius declaratione ſupponitur vnum, ſcilicet quod differentia inter formam ſubſtantialem & accidentalem eſt hæc, ſcilicet quòd forma accidentalis non facit ens actu ſimpliciter, ſed ens actu tale, vel tantum, aut quantum, vtputa magnum vel album vel aliquid huiuſmodi, vt patet ſeptimo Metaphyſicæ, ſed forma ſubſtātialis facit ens actu ſimpliciter, ex qua differentia ſequitur alia, videlicet quod forma dicitur accidentalis, quæ aduenit ſubiecto exiſtenti in actu, ſed forma ſubſtantialis non aduenit ſubiecto iam exiſtenti in actu, ſed in potentia tantum, ſcilicet materiæ primę. Quo ſuppoſito probatur concluſio tali ratione, quia ſi vnius rei eſſent plures formæ ſubſtantiales conſequenter ſe habentes ſecundum prius & poſterius (vt voluerunt aduerſarij) ſequeretur quod prima faceret ens actu ſimpliciter, vt patet per primam differentiam, & per conſequens aliæ formæ conſequentes aduenirent ſubiecto iam exiſtenti in actu, & ſic accidentaliter aduenirent, vt patet per ſecundam differentiam, & ſic non eſſent formæ ſubſtantiales, ſed accidentales, quod eſt contra hypotheſim. Præterea. Omnes aliæ formæ conſequentes primam non facerent ens actu ſimpliciter, cum iam eſſet ens actu ſimpliciter per primam formam, ſed facerent ens actu ſecundum quid, & ſic eſſent formæ accidentales, vt patet per primam differentiam, vnde impoſſibile eſt vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales. Per prædicta tollitur ratio Auicen. in libro fontis vitæ, qui poſuit quòd ſecundum ordinem generum & ſpecierum eſt ordo plurium formarum ſubſtantialium in vna & eadem re, vtputa quod in hoc indiuiduo eſſet vna forma, per quam eſt ſubſtantia, & alia per quam eſt corpus, & tertia, per quam eſt animatum corpus, & ſic de alijs. Sed ſecundum præmiſſa oportet dicere quod vna & eadem forma ſubſtantialis eſt, per quam hoc indiuiduum eſt ſubſtantia, & per quam eſt corpus, & per quam eſt animatum corpus, & ſic de alijs, ſecundum tamen diuerſos gradus perfectionis eiuſdem. Forma enim perfectior dat materiæ omne, quod dat forma minus perfecta, & adhuc amplius, vnde anima non ſolum facit eſſe ſubſtantiam & corpus, quod etiam facit forma lapidis, ſed etiam facit eſſe animatum corpus. Non ergo eſt intelligendum quod anima ſit actus corporis quaſi corpus ſit conſtitutum per vnam formam, quæ facit eum eſſe corpus, & anima ſuperueniens ei faciat eſſe viuum corpus, ſed quia ab anima habet quod ſit corpus, & quod ſit corpus viuum, ſed hoc, quod eſt eſſe corpus, eſt imperfectius quaſi materiale reſpectu vitę, & inde eſt quòd recedente anima non remanet idem corpus ſpecie. Nam oculus & caro non dicuntur in mortuo niſi æquiuoce, vt patet per Philoſophum in ſeptimo Metaphyſicæ, recedente enim anima ſuccedit alia forma ſubſtantialis, quæ dat aliud eſſe ſpecificum, cum corruptio vnius nō ſit ſine generatione alterius. Hæc omnia Doctor ſanctus in præſenti lectione formaliter. Ex hoc patet ſolutio ad duo argumenta prima in principio dubij adducta. Ad tertium quod corporeitas poteſt dupliciter accipi. Vno modo vt dicit formam corporeitatis diſtinctam à formis ſpecificis. Alio modo vt dicit gradū perfectionis genericum conſequentem formam genericam quantum ad eius eſſentiam præcedentem tamen gradum ſpecificum perfectionis eiuſdem formę, primo modo materia poteſt denudari à corporeitate, licet non ſecūdo modo. Ad quartum dicendum quod corpus animatum diuiditur in partem per ſe mouentem, quæ eſt anima virtute tantum motiua eius conſiderata, & in partem per ſe motam, quæ eſt corpus cum anima ſecundum ſuum eſſe conſiderata. Non eſt ergo intelligēdum quod anima ſit pars per ſe mouens ſecundum eius totum ambitum conſiderata, & quod corpus ſit pars per ſe mota ſecluſa anima, ſic innuit Doct. ſan. in prima parte queſtio, 78. Ad quintum dicendū quòd formæ elementorum ſunt in mixto, non quidem formaliter, ſed virtualiter. De quo aliàs latius diſputabitur. Ad ſextum dicendum quod vnius rei eſſe plures formas ſubſtantiales poteſt intelligi dupliciter, vno modo quod in vno ſint plures formæ virtualiter, & ſic nō eſt inconueniens ponere pluralitatem formarum, alio modo formaliter, & hoc dupliciter, vno modo quod tales formę ſint realiter diſtinctæ, alio modo quod ſint diſtinctæ ſecundum rationem, ſi ſecundo modo, ſic etiā non eſt inconueniens, ſi primo modo, & hoc dupliciter vel loquendo de forma totius tantum, vel de forma totius, & partis. Voco autem formam partis, quæ eſt altera pars totius compoſiti: formam verò totius, quæ reſultat ex vnione partis cum forma: ſi ſecundo modo, ſic etiam non eſt inconueniens ponere pluralitatem formarum, vt voluit argumentum: ſi primo modo eſt inconueniens de quo procedit quæſtio dubij. Ad ſeptimum dicendum quod ab vno inquantum vnum non procedit niſi vnum loquēdo in agentibus naturalibus, ſecus autem loquendo in agentibus ſecundum voluntatem: ſed ab vno quod eſt vnum ſecundum eſſentiam, multiplex tamen ſecundum virtutem (quemadmodū eſt anima) bene procedunt diuerſa. Ad octauum dicendum quòd homo generat ſibi ſimile non ex eo quod introducit formam ſubſtantialem, ſed quia diſponit materiam vltima diſpoſitione ad introductionem formæ ſubſtantialis, ſcilicet animæ rationalis, quæ per ſolam creationem infunditur. Neque tamen propter hoc ſequitur quod homo ſit imperfectius generans quàm aſinus, qui in toto producit formam ſubſtantialem per ſuam generationem, quia multo nobilius eſt & perfectius diſponere materiam ad introductionem animæ rationalis, quàm producere aliā quancunque formam naturalem. Et per hoc patet ſolutio ad nonum. Ad decimum dicendum quod anima ſenſitiua eſt forma ſubſtantialis in homine, non quidem ſecundum eſſentiam diſtincta ab anima rationali, ſed ſecundum rationem tantum vt infrà probabitur. Ad vndecimum dicendum quod illa accidentia non remanent eadem numero in mortuo, quæ prius fuerunt in viuo, ſed ſecundum ſpeciem tantum.

Sequitur in textu. § Vniuerſale er quidem dictum eſt quid eſt anima, &c. § Hic incipit lectio ſecunda eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt ſecũdum capitulum primi tractatus, in quo Philoſophus manifeſtando prædictam definitionem ponit vnam concluſionem, ex qua infert vnum corollarium. Concluſio eſt iſta, quod anima eſt ſubſtantia, & quod quid eſt corporis animati potentia vita habentis, hanc concluſionem probat Philoſophus duabus rationibus, quarum prima eſt. Sicut eſt in artificialibus, ita eſt in naturalibus, ſed in artificialibus, ſi dolabra eſſet corpus naturale, ſua forma eſſet ſubſtantia, & quod quid eſt ipſius dolabræ, ergo in naturalibus forma eſt ſubſtantia & quod quid eſt eius, cum ergo corpus animatum ſit ens naturale, & anima ſit eius forma vt ſupra conceſſum eſt, ſequitur quòd anima eſt ſubſtantia, & quod quid eſt corporis animati. Secunda ratio eſt. Sicut eſt in partibus animalis, ita in toto animali, ſed in partibus animalis ita eſt quod ſi oculus eſſet animal, oporteret quòd viſus eſſet anima & ſubſtantia eius. ergo oportet quod in toto animali ita ſe habeat quod forma eius, ſcilicet anima ſit eius ſubſtantia. Probatio maioris, quia ſi oculus eſſet animal, & ab eo remoueretur anima, non maneret oculus niſi æquiuoce. Ex his duabus rationibus poteſt elici vna talis ratio, videlicet. Illud eſt ſubſtantia, & quod quid eſt, quo remoto non remanet id, niſi æquiuoce, ſed remota anima non remanet animal, niſi æquiuoce, ergo anima eſt ſubſtantia & quod quid eſt corpori animati. Ex prædictis infert philoſophus vnum corollarium, videlicet quòd cum anima ſit actus totius corporis, & partes eius ſint actus partium, & forma non ſeparetur ab eo cuius eſt forma, neceſſario ſequitur quod anima non poteſt ſeparari à corpore, vel ipſa tota vel aliquę partes eius ſi nata eſt habere partes. Contra prædictam concluſionem arguitur ſic. Prius non habet notificari per poſterius, ſed forma artificialis, cum ſit accidentalis, & partes animę ſint poſteriores ipſa anima, ergo videtur, quod anima non cõuenienter notificetur per formas artificiales & partes corporis aĩati. Præterea. Si forma dolabræ remoueret nõ remaneret dolabra æquiuoce, ſed vniuoce, ergo dolabra, non eſt ſubſtãtia, ſiue qđ qd eſt eius, patet conſequentia quia (vt dictum eſt) illud eſt ſubſtantia, quo remoto non remanet illud niſi æquiuoce. Ad primum dicendum quod prius poteſt notificari per poſterius quo ad nos (vt dicit hic Doctor ſanctus) vnde, quia forma accidentalis, cum ſit propinquior ſenſui quàm forma ſubſtantialis, conuenienter notificatur per artificialem, & quia ex obiectis & partibus ipſarum potentiarum deuenimus in cognitionem ipſius animæ, ideo etiam ipſa anima notificatur per partes eius. Ad ſecundum dicendum quod dolabra poteſt capi dupliciter. Vno modo abſolute ſecundum quod eſt artificialis res, & ſic verum eſt quod forma eius non eſt ſubſtantia eius. Alio modo poteſt conſiderari conditionaliter, vtputa, ſi dolabra eſſet corpus materiale, & ſic iſto modo forma eius eſſet ſubſtantia eius. Contra textum dubitatur vtrum anima ſit ſubſtantia corporis animati habentis vitam in potentia. Et arguitur quod non, quia id quod habet principium vitę, habet vitam in actu, ſed corpus animatum habet principium vitæ .ſ. animam, ergo habet vitam in actu, & per conſequens anima eſt ſubſtantia corporis animati habentis vitam in actu & non in potentia. In contrariũ arguitur per Philoſophũ in litera. Reſponſio. dicẽdum quod anima eſt ſubſtãtia corporis habentis vitam in potentia. Pro cuius declaratione notandum primo qđ vita poteſt capi dupliciter, vno modo pro eſſe viuentis, ſicut dicimus quod viuere viuentibus eſt eſſe, alio modo accipitur vita pro vitali operatione ſicut dicimus aliquid viuere, quia mouet ſeipſum. Ex quo ſequitur quod aliquid poteſt habere vitam in potentia dupliciter, vno modo accipiendo vitam primo modo, & ſic illud, quod nondum habet animam, quod natum tamen eſt habere, dicitur habere vitam in potentia, alio modo accipitur vita ſecundo modo, & ſic illo modo dicitur habere vitam in potentia, quod habet principium vitæ, ſcilicet animam, tamen non in actu operatur per eam. Notandum ſecundo quod duplex eſt potentia, vt etiam ex dictis concluditur, quædam eſt abijciens animam, quædam non abijciens animam, ſed operationes eius. Notandum tertio quod duplex eſt potentia. Quædam eſt coniuncta actui, quæ, ſ. ſtat ſub actu. Alia eſt diſtans ab actu, quando ſcilicet non actu perficitur, per formam tamen de proximo apta nata eſt perfici. Quibus ſuppoſitis dicendum eſt animam eſſe ſubſtantiam corporis habẽtis vitam, poteſt intelligi dupliciter, vel accipiendo vitam, tam ſecundo modo, & ſic conceditur, vel primo modo, & hoc dupliciter, vel loquendo de potentia coniuncta actui, vel diſtante: ſi primo modo, ſic etiam conceditur, ſi ſecundo modo, ſic anima non eſt ſubſtantia corporis habentis vitam in potentia, ſed in actu vt voluit argumentum dubij. Ex quo patet ſolutio eius.

Sequitur in textu. § Quoniam autem ex incertis, &c. § Hic incipit lectio tertia eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud eſt tertium capitulum primi tractatus in quo Philoſophus volens demonſtrare prædictam definitionem animæ ponit tres concluſiones. Quarum prima eſt quod anima eſt corporis viuentis actus, & forma, quam concluſionem probat Philoſophus tali ratione. Illud quod eſt principium viuendi, eſt corporis viuentis actus & forma, ſed anima eſt principium viuendi in his, quæ viuunt, ergo anima eſt principium corporis viuentis actus & forma. probatio mediæ. Nam illud per quod differunt animata ab inanimatis eſt principium viuendi, cum aĩata differant ab inanimatis in viuendo, ſed aĩata differunt ab inanimatis per animam, ergo anima eſt principium viuendi. quod fuit probandum. Contra hanc rationem arguitur ſic. Quælibet forma naturalis eſt natura, ſicut patet per Philoſophum 2. Phyſ. ſed anima non eſt natura, vt dicit hic Philoſo. cum natura non moueat ad contraria loca, anima enim mouet ad contraria loca vt ſolenus patebit. ergo anima non eſt forma corporis viuentis. Præterea, propriũ perfectibile non poteſt eſſe ſine propria forma, ſed aliqua ſunt viuentia ſine anima, vt patet de corpore cęleſti & ſpiritualibus creaturis, ergo idem vt ſupra. Præterea. Potentię animæ ſunt principia viuendi, vt infra concedit Philoſophus & tamen non ſunt corporis viuentis forma, ergo maior probationis falſa. Ad primum dicendum quòd formam quamlibet eſſe naturã poteſt intelligi dupliciter, vno modo ſic quòd ſit principium motus, & quietis, & ſic quęlibet forma naturalis eſt natura, alio modo ꝙ operetur per modũ naturæ, & & ſic nõ quęlibet forma naturalis eſt. Nã natura nõ mouet ad cõtraria loca, ſed determinatur ad vnum, anima verò mouet ad contraria loca vt ad ſenſum patet. Vnde anima non dicitur natura ſecundo modo. Ad ſecũdum dicendum quod nullum corpus viuit ſine anima formaliter & intrinſece, corpora autem cœleſtia, non dicuntur viuere formaliter ſed fortiũ effectiue, quia mouent ab intelligentia. Ad tertium dicendum quod duplex eſt principium viuendi. Quoddam eſt primum principiũ,

de quo eſt hic ad propoſitum. Aliud eſt principium proximum: licet ergo potentiæ animæ ſint principia viuendi immediata, capiendo viuere pro operatione vitali, anima tamen eſt principium primum, in cuius virtute potentiæ operantur. Secunda concluſio. Tantum quatuor ſunt modi viuendi, vnus, ſcilicet per intellectum, alius per ſenſum, alius per motum localem, alius per motum alimenti decrementi, & augmenti, quæ concluſio probatur tali ratione. Modus viuendi eſt, ſ in quem ſumitur aliquis gradus viuentium, ſed tantum ſunt quatuor gradus viuentium, ergo ſunt tantum quatuor modi viuendi, probatio minoris. Nam in quibuſdam viuentibus inuenitur tantum augmentum, decrementum, & alimentum ſcilicet in plantis. In quibuſdam verò cum his inuenitur ſenſus ſine motu locali, ſicut in animalibus imperfectis, vlterius in quibuſdam inuenitur motus ſecundum locum, ſicut in animalibus perfectis, quæ mouentur motu progreſsiuo. In quibuſdam verò cum his inuenitur intellectus ſcilicet in hominibus. Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Quinque ſunt genera operationum animæ, vt Philoſophus infra determinat, & ſupra conceſsit, videlicet vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum, ſecundum locum, appetitiuum, & intellectiuum: ergo quinque ſunt modi viuendi & non tantum quatuor. Præterea. Vbicunque eſt phantaſia, ibi eſt motus localis, ſed in animalibus imperfectis eſt phantaſia ſaltem imperfecta, cum in eis ſit ſenſus, ergo in ipſis eſt motus localis, & per conſequens ſenſus, & motus localis non faciunt diuerſos modos viuendi. Ad primum dicendum negando conſequentiam, quia Philoſophus non intendit diſtinguere hic modos viuendi ſecundum diuerſa genera operationum animę, ſed ſecundum diuerſos gradus viuentium, vnde cum appetitiuum non faciat aliquam diuerſitatem in gradibus viuentium, cum vbicunque ſit ſenſus, ibi ſit appetitus, ſequitur quod appetitiuum non conſtituat modum diuerſum ab alijs. Ad ſecundum dicendum quòd duplex eſt motus localis. quidam eſt imperfectus, videlicet motus dilatationis aut conſtrictionis, & talis bene inuenitur in animalibus imperfectis, alius eſt motus localis perfectus, & talis ſolum reperitur in animalibus perfectis, qui quidem conſtituit modum viuendi diſtinctum, non autem primus. Tertia concluſio. vegetabilia viuunt, quæ probatur tali ratione, In quibuſcunque enim eſt vnus prædictorum quatuor modorum viuẽdi, illa dicuntur viuere, ſed omnia vegetabilia ſunt huiuſmodi. Omnia enim habent in ſeipſis potentiam quandam, & principium, quo ſuſcipiunt motum augmenti & decrementi, ergo ſequitur quod vegetabilia viuunt. Et non ſolum viuunt (vt dicit Doctor ſanctus) dum augentur, & decreſcunt, ſed tandiu viuunt quandiu poſſunt accipere nutrimentum, per quod fit augmentum. Ex prædicta concluſione Philoſophus infert primo quod animalia tam imperfecta quàm perfecta, ſimiliter, & homines viuunt, quia in omnibus animalibus eſt aliquis modus viuendi, cum in eis ſit ſenſus, præſertim ſenſus tactus, ſine quo in eis non eſt vita.

Secundo infert quod inter prædictos modos viuẽdi ille modus, qui eſt ſecundum augmentum & decrementum eſt prius ordine naturæ generationis, quod ſic patet. Nam quando duo ſic ſe habent quod vnum eſt ab altero ſeparabile, & non econuerſo, illud quod eſt ſeparabile eſt prius, ſed inter prædictos modos viuendi ille modus, qui ſumitur ſecundum principium augmenti, & alimenti poteſt ſeparari ab alijs modis viuendi, & non econuerſo, loquendo in rebus naturalibus, nam ille modus viuendi reperitur in plantis ſcilicet in quibus alius modus non reperitur, ergo ille modus eſt prius. Circa prędicta dubitatur. Primo vtrum prædicta definitio animæ poſſet demonſtrari, & arguo quod non quia quod quid eſt non poteſt demonſtrari de eo cuius eſt, vt patet ſecũdo Poſterio. ſed definitio indicat quod quid eſt, ergo definitio non poteſt demonſtrari de eo, cuius eſt ſcilicet de diffinito. Præterea. Nullum mediũ demonſtrationis poteſt demonſtrari, cum medium nõ intret concluſionem, ſed definitio eſt medium demonſtrationis, ergo nulla definitio poteſt demonſtrari. Præterea. Nihil notius competit definito quàm ſua definitio, ſed demonſtratio procedit ex notioribus, non ſolum ſecundum naturam, ſed etiam quo ad nos, ergo &c. Reſponſio. Dicendum quod duplex eſt definitio, quædam materialis, quædam formalis (vt ſæpius dictum eſt.) Definitio materialis poteſt demonſtrari à priori ſecundum naturam, & econuerſo definitio formalis poteſt demonſtrari per materialem tanquam à priori quo ad nos, quoniam autem definitio animæ prima, quæ demonſtratur de anima per ſecundam eius definitionem ſcilicet per hanc quod eſt principium viuendi dicit cauſam reſpectu ſecundæ definitionis, ideo illa demonſtratio eſt à poſteriori ſecundum naturam, ſed à priori quo ad nos. Manifeſtum eſt enim quod anima non eſt actus & forma ex eo ꝙ eſt principiũ viuendi, ſed ex eo quod eſt forma, eſt principium viuendi. Ex quo ſequitur quòd illa demonſtratio dicitur demonſtratio, quia eſt, & non propter quid, de quo clarius videbitur in capitulo ſequenti. Ad primum dicendum quod definitio poteſt accipi dupliciter, vno modo inquantum definitio eſt, & ſic non poteſt demonſtrari de definito, alio modo poteſt ſumi materialiter loco videlicet, alicuius paſsionis, & illo modo poteſt demonſtrari de definito. Et per hoc patet ſolutio ad ſecũdum. Ad tertium dicendum quod aliquid notiori modo poteſt conuenire definito quo ad nos quàm ſua definitio, & inter definitiones vna poteſt eſſe notior altera. Dubitatur ſecundo vtrum anima ſit tota in toto & tota in qualibet parte ſui, & arguitur, quod non quia vnumquodque recipitur in aliquo ſecundum modum recipientis, ſed modus corporis in quo anima ſuſcipitur eſt talis, videlicet quod vbi eſt vna pars ibi non eſt alia, ergo modus animæ erit talis quod vbi eſt vna pars eius nõ erit altera, & ſic non eſt tota in toto. Præterea. Illa forma, quæ eſt in qualibet parte, habet denominare quamlibet partem, ſicut quælibet pars ignis eſt ignis, ergo ſi añima ſit in qualibet parte corporis, quęlibet pars erit animal quod eſt falſum. Præterea. Proprię perfectioni debet correſpondere proprium perfectibile, ſed proprium perfectibile, quod correſpondet animæ eſt corpus organicum, vt ex ſupra dictis patet, cum ergo quęlibet pars corporis non ſit organica, ſequitur quod anima non ſit in qualibet parte. Præterea. Nihil poteſt deſtitui à ſua propria operatione, ergo ſi anima ſit in vnaquaque parte corporis, ſequitur quod in qualibet parte corporis ſint proprię eius operationes quod eſt falſum, aliàs quælibet pars intelligeret. Præterea. Vbicunque eſt ſubiectum, ibi eſt propria paſsio, ſed proprietates animæ ſunt eius potentiæ, ergo vbicunque eſt anima ibi ſunt eius potentiæ, ſed manifeſtum eſt, quod potentiæ animæ non ſunt in qualibet parte corporis, ergo nec ipſa anima. Præterea. Si in qualibet parte corporis eſſet tota, ſequeretur quod vna parte abſciſſa corrumperetur tota anima, conſequens eſt contra experientiam, ergo &c. In contrarium arguitur, quia forma indiuiſibilis vbi eſt, tota eſt, ſed anima eſt in qualibet parte corporis, cum quęlibet pars corporis ſit animata ergo eſt tota in qualibet parte, quod autem ſit tota in toto manifeſtum eſt, quia propria perfectio eſt in proprio perfectibili, ſed corpus eſt proprium perfectibile animæ, ergo &c. Item anima eſt vbi operatur, ſed anima operatur in toto corpore, & in qualibet parte eius, ergo &c. Reſponſio. Dicendum quod triplex eſt totalitas, videlicet totalitas quantitatiua, vt linea vel corpus, totalitas eſſentiæ, & totalitas virtutis. Aiam ergo eſ-

go eſſe totam in toto & totam in qualibet parte eius, poteſt intelligi tripliciter. Vno mõ de totalitate quantitatiua, & ſic anima nuſſibi eſt, cum non ſit quanta neque per ſe neque per accidens, præſertim loquendo de anima, quæ eſt forma animalium perfectorum. Alio modo poteſt intelligi, totalitate virtutis, ſic & anima non eſt tota in qualibet parte corporis, cum non poſsit omnes operationes eius exercere in qualibet parte. Tertio modo poteſt intelligi de totalitate eſſentiæ, ſic anima eſt tota in toto & tota in qualibet parte, hoc eſt, quod communiter dicitur quod anima eſt tota in qualibet parte non totaliter. Ad primum dicendum quod hoc quod vnumquodque recipitur ſecundum modum recipientis poteſt intelligi dupliciter, vt inquit Doctor ſanctus in quæſtionibus de anima. vbi ad vnguem hãc materiam declarat. Vno modo ſecundum naturã eius. Alio modo ſecundum capacitatem recipientis. Vnumquodque autem recipitur in recipiente, ſecundo modo, non autem primo. Vnde non oportet quod anima habeat iſtam naturam corporis vt vbi eſt vna pars eius ibi ſit alia. Ad ſecundum dicẽdum ꝙ duplex eſt forma, quædam eſt imperfecta, quæ non requirit diuerſitatem partium, & talis bene denominat quamlibet partem, alia eſt forma perfecta, quæ requirit diuerſitatem partium ob diuerſas operationes, & talis non denominat omnes partes realiter niſi forte denominatiue vel concretiue. Ad tertium dicendum quòd duplex eſt perfectibile ipſius animæ, quoddam eſt principium, & tale debet eſſe organicum, pars autem ipſius corporis eſt perfectibile ipſius animæ ſecundarium, non autem primarium, vnde ratio non ſequitur. Ad quartum dicendum quod licet anima non exerceat quamlibet eius operationem in quamlibet partem, non tamen destituitur à ſua propria operatione, quia anima operatur mediãtibus ſuis potentijs, quarum aliquę requirunt partem determinatã corporis. Vnde augmentũ bene concludebat quod anima non eſt totaliter in qualibet parte eius. Et per hoc patet ſolutio ad quintum. Ad vltimum dicẽdum negando ſequelam, quia anima nõ eſt tota in toto totalitate quantitatiua. vnde quando vna pars abſcinditur anima non corrumpitur quantum ad eſſentiam eius, ſed quantum ad modum eſſendi, quem habuit in illa partę.

Sequitur textus. { Utrum autem &c. } Hæc eſt lectio quarta eiuſdem libri & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt vltimum capitulum primi tractatus, in quo Philoſophus ſoluendo duas quæſtiones ponit quatuor concluſiones, ex quibus inſert tria corollaria. Prima concluſio eſt. Partes animæ, videlicet vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum, & appetitiuum non ſunt ſeparabiles loco & ſubiecto. Hæc concluſio probatur tali ratione. Ea, quæ reperiuntur in eadem parte corporis non ſunt ſeparabilia loco & ſubiecto, ſed prædictæ partes reperiuntur in eadem parte corporis, ergo non ſunt ſeparabiles & loco & ſubiecto. Probatio minoris, quia in parte deciſa animalis imperfecti remanet vita & ſenſus, ſed vbi eſt ſenſus, ibi eſt phantaſia, cum phantaſia non ſit niſi motus factus à ſenſu, & vbi eſt phantaſia, ibi eſt principium motiuum, & vbicunque eſt ſenſus, ibi eſt deſiderium, cum ibi ſit delectatio & triſtitia. ergo vegetatiuum, ſenſitiuum, & cętera, inueniuntur in vna parte corporis deciſa. Ex prædictis inſert quod licet in vno corpore animato imperfecto, ſit anima vna tantum in actu, tamen in eo ſunt plures animæ in potentia quæ per ſolam deciſionem reducuntur ad actum, & ſimile eſt de animalibus imperfectis. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur. Viſus, & auditus ſunt partes animæ, & tamen ſunt ſeparatæ loco & ſubiecto, ergo partes animæ ſunt ſeparabiles ſubiecto. Præterea. Phantaſia eſt potentia organica in determinata parte corporis ſituata, ergo non vbicunq; reperitur ſenſitiuum reperitur phantaſia. Ad primum dicendum quòd duplices ſunt partes animæ, quædam ſunt partiales, & illę diſtinguuntur loco & ſubiecto, ſicut ſunt viſus & auditus. Aliæ ſunt partes totales animæ, de quibus eſt hic ſermo, & tales non diſtinguuntur loco, ſiue ſubiecto. Ad ſecundum dicendum quod duplex eſt phantaſia quædam eſt indeterminata & imperfecta, & talis non habet determinatam partem, de qua hic eſt ſermo, alia eſt phantaſia determinata, quæ reperitur in animalibus quibuſdam perfectis, & talis requirit determinantem partem, de qua procedebat argumentatio. Secunda concluſio. Prædictę partes animæ ſunt ſeparabiles, id eſt diſtinctæ ratione, id eſt ſpecie. Hæc concluſio probatur tali ratione, quia potentiæ diſtinguuntur per actus, & actus per obiecta, cum ratio cuiuſcunque potentiæ ſumatur ſecundum ordinem ad actum, ſed actus animæ ſunt diuerſi ſecundum ſpeciem vt infra patebit, ergo ſequitur quod partes animę videlicet potentiæ ſint ſeparabiles, & diſtinctæ ſecundum rationem ſpeciei. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur. Quæcunque conueniunt vni tertio ſingulari realiter, cõueniunt inter ſe realiter, ſed potentiæ realiter conueniunt ipſi animæ, cum eadem generatione cum ipſa generentur, ergo potentiæ conueniunt inter ſe, & ſic non diſtinguuntur inter ſe ſecũdum rationem ſpecificam. Præterea, arguitur cõtra maiorem probationis, videlicet quòd potentię diſtinguuntur per actus. Nam perfectibilia habent diſtingui per ſuas perfectiones, perfectiones autem potẽtiarum ſunt habitus, ergo potentiæ diſtinguuntur per habitus, & non per actus. Præterea. Secundum communem regulã Philoſophorum potentię diſtinguuntur per obiecta, vt infra patebit, ergo non diſtinguuntur per actus. Præterea. Formæ ſimplices ſeipſis diuerſæ ſunt, vt patet quinto Metaphyſi. ſed potentiæ animæ ſunt formæ ſimplices, ergo ſeipſis diſtinguuntur & non per actus. Præterea. Eadem ſunt principia eſſendi & diſtinguendi, ſed actus non ſunt principia eſſendi potentiarum, ergo nõ ſunt principia diſtinguendi. Ad primum dicendum ꝙ potentiæ animæ diſtinguuntur realiter non ſolum ſpecifice, ſed eſſentialiter ab ipſa anima, & licet eadem generatione generentur cum anima, quia tamen non eodem modo generantur vt anima, ſed concomitatiue, ideo non oportet quod ſint eadem realiter. Ad ſecundum dicendum quod licet habitus ſint quædam perfectiones potentiarum ſecundum rationem propriam, eius tamen potentia non habet ordinem ad habitum, ſed prius ad actum, ideo magis diſtinguũtur per actus quam per habitum, vt infra clare declarabitur. Ad tertiũ dicendum quòd ad diſtinctionem obiectorum ſequitur diſtinctio actuum, vnde dicere potentias diſtingui per obiecta eſt concedere eas diſtingui per actus. Et ſi dicat vnius potẽtiæ ſunt diuerſi actus, ergo nõ cauſat diſtinctionem potentiarũ. Dicendũ quod non quælibet diſtinctio actuũ facit diſtinctionem potentiarũ. Ad quartum dicendum quòd formæ ſimplices ſunt in duplici differentia. Nam ſunt quædam, quæ ſpeciem ſortiuntur ab aliquo quod in eis eſt, tales ſeipſis diſtinguuntur, vel ſaltem per differentias intrinſecas. Aliæ ſunt formæ, quæ ſpeciẽ ſortiunt ab aliquo extrinſeco, ad quod ordinem habent, & tales diſtinguuntur non ſeipſis, nec per principia intrinſeca, ſed per extrinſeca. Ad quintũ dicendũ quòd illa maior intelligenda eſt in his, quæ ſortiuntur ſpeciem ab extrinſeco. Tertia concluſio eſt. Vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum ſecundum locũ, appetitiuum, & intellectiuum non dicunt in eodem cõpoſito diuerſas animas ſecundũ eſſentias diſtinctas, ſed dicunt diuerſas partes potentiales eiuſdẽ animæ, hæc cõ-

cluſio elicitur ſic, vt ex dictis probari poteſt. Vnius perfectibilis eſt tantum vna propria & ſubſtantialis perfectio, ſed anima eſt propria, & ſubſtantialis perfectio corporis animati, ergo ſequitur quòd in vno corpore animato non eſt niſi vna anima, confirmatur extra literam. Nam vna anima, cum ſit forma ſubſtantialis, dat eſſe ſimpliciter, ſi ergo in vno, & eodem compoſito eſſent plures animæ, eſſent ibi plura eſſe ſimpliciter, & per conſequens illud compoſitum non eſſet vnum ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Attendendum eſt tamen ſecundum Philoſophum quòd prædicta in diuerſis diuerſas nominant animas, nam vegetatiuũ, nominat animam vegetatiuam in vegetabilibus, ſenſitiuum animã ſenſitiuam in animalibus. Intellectiuum autem intellectiuam in hominibus. Contra prædictam concluſionẽ ſic primo arguitur rationibus doctoris ſancti in de ſpiritualibus creaturis. Idem non poteſt eſſe ab intrinſeco & ab extrinſeco, ſed anima vegetatiua eſt ab intrinſeco, videlicet à virtute generantis in ſemine, & anima rationalis eſt ab extrinſeco ſcilicet à creatore, ergo anima vegetatiua, & anima rationalis non ſunt vna anima in homine ſecundum ſubſtantias. Præterea. Illud, quod eſt ſubſtantia in aliquo, non poteſt eſſe accidens in alio, ſed anima ſenſitiua in bruto eſt ſubſtantia, cum ſit forma ſubſtantialis eius, ergo in homine eſt ſubſtantia anima ſenſitiua, & non potentiæ animæ, & ſic idem quod prius. Præterea. Anima ſenſitiua in homine eſt nobilior quàm ſit in bruto, ſed in bruto nominat formam ſubſtantialem, ergo &c. Præterea idem non poteſt eſſe ſecundum ſubſtantiam corruptibile & incorruptibile, ſed anima rationalis eſt incorruptibilis, & anima ſenſitiua eſt corruptibilis etiã in homine, ergo in homine anima ſenſitiua & anima rationalis ſunt diuerſæ animę Ad primum dicendum quod licet anima vegetatiua & anima ſenſitiua in alijs ab homine ſint ab intrinſeco, tamen in homine, ſi ſecundum ſubſtantiam earum conſiderentur, ſunt ab extrinſeco, quæmadmodum anima rationalis. Ad ſecundum dicendum quòd anima ſenſitiua, etiam in homine, eſt ſubſtantia, non tamen diſtincta ab anima rationali, & per hoc patet ſolutio ad tertium. Ad quartum dicendum quod anima ſenſitiua in homine dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo quantum ad eius potentias, & ſic eſt corruptibilis, alio modo quantum ad eius eſſentiam, & ſic eſt incorruptibilis, ſicut & anima rationalis. Et ſi dicatur corruptibile & incorruptibile differunt plus quàm genere, ſi ergo anima ſenſitiua in homine ſit incorruptibilis, & in bruto corruptibilis, ſequitur quod brutum & homo differant plus quàm genere. Dicendum quod illa communis auctoritas intelligenda eſt in his, quæ per ſe & proprie collocantur in genere, modo anima ſenſitiua non collocatur in genere proprie, cum ſit forma partis, vnde ratio non ſequitur. Hæc omnia Doctor ſanctus vbi ſupra. Quarta concluſio. Anima eſt actus corporis organici, phyſici. Hæc concluſio eſt prima definitio ipſius animæ, quam Philoſophus demonſtrat per ſecũdam eius definitionem tali ratione. Duorum quorum vtroque dicimur aliquid operari, illud quod eſt primum eſt forma & actus, ſi ſecundum non eſt maius, ſed anima eſt primum principium, quo dicimur operari tam anima quàm corpore, ergo anima eſt actus corporis phyſici. Minor probatur, quia anima eſt principium, quo viuimus, nutrimur, ſentimus, mouemur ſecundum locum, & intelligimus primo, hæc eſt ſecunda definitio animæ. Contra hanc definitionem ſic arguitur. Iſta definitio non conuenit omni animæ, ergo eſt inconueniens, probatio antecedentis, quia anima vegetatiua non eſt principium quo intelligimus, aut quo ſentimus, ergo & cætera. Præterea. Omnis definitio datur per priora, quia partes definientes ſunt principia definiti, ſed iſta non datur per priora, cum detur per operationes, quę ſequuntur animam, ergo &c. Ad primum dicendum quod iſta definitio potiſsime proprie datur de anima rationali, ſed ex conſequenti & ſecundario datur de anima vegetatiua & ſenſitiua, vnde ſufficit quod ipſa tota conueniat animæ rationali & ſecundum partem alijs animalibus. Et licet tota definitio debeat competere omni cõtento ſub definito in vniuocis, hæc tamen non requiritur, in analogis. Ad ſecundum dicendum quòd illa ratio procedit de definitione quiditatiua & proprie dicta. Ex prædicta concluſione inſert Philoſophus tria corollaria, quorum primum eſt, quod anima ſe habet vt ratio, & ſpecies, & non vt ſubiectum & materia. Secundum eſt quod anima non eſt ſine corpore quia eſt actus corporis per præcedentem concluſionem. Tertium corollarium eſt, quod anima eſt in corpore, non in quocunque, ſed in corpore organico, vt ex dictis manifeſtum. Circa prædicta dubitatur, vtrum partes, animalis imperfecti deciſæ viuant, & arguitur quod non, quia, ſi illę partes deciſæ viuerent in qualibet earum eſſet anima, cum anima ſit principium viuendi & per conſequẽs ante deciſionem in toto fuiſſent plures animæ, quod eſt contra prædictam tertiam concluſionem. Præterea. Si ſic cum illæ animæ non generentur de nouo, ſequeretur quòd anima eſſet partibilis, conſequens eſt falſum, cum ſit forma ſubſtantialis, cuius eſſe conſiſtit in indiuiſibili. Dicendum ad dubium quod partes prædicti animalis viuunt, quia vbicunque eſt principium motiuum, ibi eſt anima, & per conſequens vita, ſed in animalium partibus eſt principium motiuum, vt patet ad ſenſum. Ad primum dicendum quod iſtę plures animę præexiſtunt in potentia in toto ante deciſionem, in potentia dico actui propinqua, quæ per vnicum actum decidentis ad actum reducuntur, non tamen ibi ſunt plures animæ in actu formaliter, vnde ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quod in partibus illis non ſunt diuerſæ animæ ex hoc quod vna anima diuiditur in plures animas, ſed ex hoc quod plures animæ exiſtentes in potentia reducuntur ad actum per ipſam deciſionem ſicut videmus in elementis. Nam in tota aqua eſt vna forma ſubſtantialis aquæ actu, ſed dum vna pars aquæ extrahitur & ſeparatur à toto, ibi ſunt plures formæ ſubſtantiales in actu reductæ per ipſam diuiſionem.

TRACTATVS SECVNDVS ſuper Secundum Librum de Anima in octo & decem Capita diuiſus.

1 *Diuidit animæ potentias.*
2 *Earum originem tractat.*
3 *Tractat de anima vegetatiua.*
4 *De operibus & obiecto animæ vegetabilis.*
5 *De potentia ſenſitiua agit.*
6 *De eadem reſpectu ſui actus.*
7 *Diſtinguit ſenſibilia per ſe & per accidens.*
8 *De ſenſibili ſenſus viſus.*
9 *De colore.*
10 *De ſono, & ſenſibili ſenſus auditus.*
11 *De eodem vt immutat auditum.*
12 *De voce.*
13 *De odore & odorabili.*
14 *De eodem vt immutat olfactum.*
15 *De guſtabili.*
16 *De tangibilibus.*
17 *De diſcrimine tactus & guſtus.*
18 *De ſenſu ſecundum ſe.*

Sequitur

Sequitur in textu. § Potētiarum aūt &c. § Hic eſt ſecundus tractatus ſecundi libri de Anima. Et eſt quinta lectio eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTE eſt Secundus tractatus iſtius ſecū di libri, in quo Philoſophus determinat de partibus animæ, poſtquam determinauit de Anima quid eſt ſecūdum eius eſſentiā, & ponit decem & octo capitula. In primo capitulo determinat de diuiſione potentiarum & hoc in principio. In ſecundo determinat de ordine & origine earundem. ibi. § Qualiter autem vnumquodque &c. § In tertio capitulo determinat de potentia vegetatiua ſecundum quod eſt principium ſuarum operationū. ibi. § Quoniam primū de aliquo. § In quarto capitulo determinat de operatiōibus animæ vegetatiuæ & earum obiectis. ibi. § Quoniā autem. In quinto determinat de potentia ſenſitiua ſecū dū ſuam eſſentiam, oſtendendo quid eſt ſenſus & qualiter ſenſus eſt potentia ibi. § Determinatis autem his. § In ſexto capitulo determinat de potentia ſenſitiua per reſpectum ad actum, oſtendendo qualiter reducitur ad actum. ibi § Diuidendum autē. § In ſeptimo capitulo de ſenſibilibus in communi ponendo differentiam inter ſenſibilia per ſe & per accidens. ibi. § Dum autem ſecundum vnumquodq;. § In octauo capitulo ſenſibilibus viſus, videlicet colore, oſtendendo quid eſt color, quid lumen, & quid diaphanum. ib § Cuius quidem viſus. § In nono determinat de colore, per reſpectum ad diaphanum. ibi. § Eſt autem ſuſceptiuum coloris. § In decimo de ſenſibili auditus, videlicet de ſono abſolute. ibi § Nūc autem primum de ſono. § In vndecimo de ſono ſecundum quod auditus immutatur ab eo. ibi. § Vacuum autem § In duodecimo determinat de voce, quæ eſt ſpecies ſoni. ibi § Vox autem ſonus quod. § In tertiodecimo de ſenſibili olfactus abſolute, videlicet de odorabili. ibi. § De odore autem. § In quartodecimo de odorabili ſecundum quod ab eo immutatur olfactus. ibi § Eſt autem olfactus § In quintodecimo de ſenſibili guſtus, videlicet de guſtabili. ibi § Guſtabile autem § In ſextodecimo determinat de ſenſibili tactus, videlicet de tangibilibus. ibi § De tangibili autem & tactu. § In decimoſeptimo determinat de differentia tactus & guſtus. ibi Dubitabilem autem vtique § Decimo octauo determinat de ſenſu ſecundum ſe abſolute ibi § Oportet autem vniuerſaliter. § In quo ſecundum ſententiam Doctoris ſancti terminatur iſte liber ſecundus. In primo igitur capitulo huius ſecundi tractatus ponit Philoſophus tres concluſiones quarum prima eſt. Tantum ſunt quinque genera potentiarum animæ, videlicet vegetatiuū, appetitiuum, ſenſitiuum, & ſecundum locum motiuum & intellectiuum. Hæc concluſio probatur eliciti ue tali ratione Philoſophi, quam deducit hic Doctor ſanctus. Nam potentiæ, cum ſecundum propriam rationem ordinentur ad actum, diſtinguuntur ſecundum diuiſiones actuum & operationum, ſed quælibet operatio animæ cum ſit principium eſſendi, attribuitur ei ſecundum aliquod eſſe, vel ergo talis operatio attribuitur ei ſecundum eſſe penitus materiale, ſic ſumitur potentia vegetatiua, vel attribuitur ei ſecundum eſſe immateriale, & hoc dupliciter, vel attribuitur ei ſecundū quod ipſa ſuſcipit aliquod obiectum ſecundum eſſe penitus immateriale, ſic ſumitur potentia intellectiua, vel ſecundū eſſe medium inter materiale & immateriale, ſic ſumitur potentia ſenſitiua. Si ſcd'm, & hoc dupliciter vel potentiā tendit in tale obiectū ſecundum quod eſt primū in intentione, ſic ſumitur potētia appetitiua, vel tendit ad ipſum ſecundum eſſe quod habet in execu tione, ſic ſumitur potentia motiua ſecundum locum. Aliter poteſt probari & clarius. Nam potentiæ diſtinguuntur per actus, actus verò per obiecta, ſed potentia quanto eſt vniuerſalior tanto reſpicit obiectum ſ'm rationem vniuerſaliorem, ergo potētię animę (cum ſint vniuerſales) diſtinguuntur ſecundum rationes obiectorum magis & minus vniuerſales, ſed tales rationes ſe habent in quintuplici differentia, ergo quinque ſunt genera potentiarum. vltima ſubſumptio ſic deducitur. Nam omnis potentia, aut reſpicit obiectum, quod eſt tantum animæ vnitum, vel reſpicit obiectum, quod nō ſolum animæ eſt vnitum. Si primum, ſic eſt potentia vegetatiua. Si ſecundum & hoc dupliciter, vel reſpicit idem obiectum ſecundum quod aptum natum eſt ſuſcipi in ea ſecundum eius ſimilitudinem, aut ſecundū quod tendit in ipſum obiectum, ſi primum, hoc eſt dupliciter, vel reſpicit idem obiectum ſecundū q eſt ſuſceptibile ſine conditionibus materialibus, ſic eſt potētia intellectiua, vel ſecundum q eſt ſuſceptibile cum conditionibus materialibus, ſic ſumitur potentia ſenſitiua. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter, vel tendit in idem obiectum inquantum habet eſſe in intentione ſic ſumi mitur potentia appetitiua, vel ſecundum, eſſe, quod habet in executione ſic ſumitur potentia motiua ſecundum locum. Contra prędictam concluſionem arguitur ſic, ſunt tantum tres partes animæ ſcilicet anima ſenſitiua vegetatiua, & intellectiua, ergo tantum tres ſunt potentiæ cum potentiæ dicantur partes animæ. Præterea. Sunt quatuor modi viuendi vt ex ſupra dictis patet, ergo cum modi viuendi ſumātur ſecundum operationes animæ, ſequitur quod erunt tantum quatuor potentię. Præterea. Anima intellectiua inter cæteras formas naturales magis aſsimilatur Deo, ſed in Deo eſt vna potentia, quæ eſt ſua eſſentia, ergo in anima non erunt plures potentiæ. Præterea. Quanto virtus eſt altior, tanto eſt magis vnita, ſed anima rationalis eſt altior quam anima vegetatiua, ergo (cum in anima vegetatiua non ſint quinque genera potentiarum.) ſequitur qđ neque in anima intellectiua erunt quinque genera potentiarum. Præterea. Præter prædictas potentias in anima reperitur potentia obedientialis, vt patet per Doc. ſan. in de potētia, q. prima, ergo ſequitur quòd ſunt plura genera potentiarum quam quinque. Præterea. Voluntas eſt quędam potentia animę & tamē non enumeratur hic: ergo &c. Præterea illud quod eſt commune omni enti non eſt potentia animæ, ſed appetitiuum eſt commune omni enti, quia omne ens appetit ſuā perfectionem ergo appetitiuum non eſt vna potentia, & ſic non ſunt quinq;. Ad primū dicendum q duplices partes animæ ſunt. quędam ſunt partes animæ ſubiectiuæ ſic tantū tres ſunt partes animę vt volebat argumētum, alię ſunt partes potentiales, de quibus eſt ad propoſitū, & ſic ſunt quinque. Et ſi quæratur, quare eſt quod ſunt quinque tantū genera potentiarū animæ, & quod ſunt tantum tres animæ. Dicendum ſecūdum Docto. ſan. in lectione, quod diuerſitas animarum ſumitur ſecundū diuerſitatem eſſe corporis animati, ſed tantū eſt triplex eſſe quod inuenitur in viuentibus. Nam quoddam eſt eſſe materiale, & ſic ſumitur anima vegetatiua, aliud eſt eſſe penitus immateriale, ſic ſumitur anima intellectiua, aliud eſt medio mō ſe habens, ſic ſumit anima ſenſitiua, vnde tantum ſunt tres partes animæ, potentiæ verò diſtinguuntur ſecūdum diuiſionem actuum & obiectorum, vnde non eſt ſimile. Ad ſecundum negat conſequentiam, quia modi viuendi ſumuntur ſecūdum diuerſos gradus viuentium, & non ſecundum operationes vitæ, ſ'm quas ſumuntur genera potentiarū, vt hic Dicit. Doct. ſan. formaliter. Ad tertium dicēdum quod anima intellectiua magis aſsimilatur Deo quā alię formæ naturales, quia poteſt pertingere ad nobiliorem finem & altiorem, ſ. ad beatitudinem quam aliæ formæ

naturalis, licet non poſſit ad eam pertingere, niſi varijs & diuerſis operationibus procedentibus à diuerſis potentijs. Ad quartum dicendū quòd cæteris paribus, vide licet quādo potentiæ ad æqualia ſe extendunt, tunc quāto virtus eſt altior, tanto magis eſt vnita, ſecus autem eſt ſi ad inæqualia ſe extēdunt: cum igitur anima intellectiua ad plura ſe extēdat obiectiue, & altiora quam anima vegetatiua, ideo ratio non ſequitur. Ad quintum dicendum pro nunc quod potentia obedientialis non diſtinguitur genere, aut ſpecie à prædictis potentijs, cum illa potentia, quæ dicitur naturalis, poſſit dici obedientalis, diuerſis tamen rationibus, vnde potentia intellectiua ſecundum quod comparatur ad ſuum obiectum naturale, naturalis potentia, ſecundum vero quod conſideratur inquantum poteſt cognitionē ſuſcipere ſuper natu aliter infuſam, dicitur potentia obedientialis. Ad ſextum dicendum quod voluntas comprehenditur ſub potentia appetitiua, cum voluntas ſit appetitus intellectiuus. Ad vltimum dicendum quod duplex eſt appetitus, quidam eſt appetitus naturalis, & talis non conſtituit potentiā animæ, de quo procedebat argumentum, alius eſt appetitus animalis, qui ſequitur formam apprehenſam à re exteriori, & talis dicitur potentia animæ vnde argumentum laborabat in æquiuoco. Secunda cōcluſio eſt, quod appetitus ineſt omnibus animalibus. Hanc concluſionem probat Philoſophus duabus rationibus, quarum prima eſt. Nam omnia animalia habent vnum ſenſum ad minus ſcilicet tactum, ſed cuicunque ineſt ſenſus, ineſt delectatio & triſtitia, & cuicunque ineſt delectatio, & triſtitia et ineſt concupiſcentia, quæ eſt appetitus delectabilis. ergo de primo ad vltimum ſequitur quod omnibus animalibus, quibus ineſt ſenſus tactus, ineſt appetitus. Secundaria eſt. Omnia alimenta habent ſenſum alimenti, qui dicitur ſenſus tactus, ſed quibuſcunque ineſt ſenſus alimenti, his ineſt eſuries, & ſitis, ſed vbicunque eſt eſuries & ſitis, ibi eſt delectatio, & cuicunque ineſt delectatio et ineſt appetitus, ergo in omnibus animalibus eſt appetitus. Circa hanc concluſionem conſiderandum eſt ſecundum Philoſophum quod prædicta genera potentiarum ſeinuicem quodammodo conſequuntur. Nam in quibuſdam eſt vegetatiuum tantum, vt in plantis, in quibuſdam verò cum vegetatiuo eſt ſenſitiuum & appetitiuum ſicut in omnibus animalibus. In quibuſdam verò cum illis tribus eſt motiuum ſecundum locum, videlicet in animalibus perfectis. Quibuſdam verò cum omnibus prædictis ineſt intellectiuum, vt in hominibus. Tertia concluſio. Illa anima quæ eſt vltima ordine generationis, includit virtute alias animas priores. Hanc concluſionem probat philoſophus tali ratione. Sicut eſt in figuris ita eſt in formis, & per conſequens in animalibus, ſed poſterior figura, videlicet tetragonum, includit in ſe virtute priorem figuram ſcilicet trigonum, ergo vltima forma ſubſtantialis includit in ſe virtualiter formas priores, licet non formaliter. Ex prædictis infert Philoſophus vnum corollarium cōtra Platonem, videlicet quod non eſt ponenda vna definitio animæ ſeparata, quæ non conueniat animabus particularibus quia ſecundum eum non debet poni vna ratio communis figurarum ab eis, cum ergo animę ſe habeāt ſicut figuræ & ſicut numeri, non debet poni vna definitio animæ, quę ſeparetur ab animabus. Circa prædicta dubitatur, vtrum potentiæ animæ diſtinguantur per obiecta. Et videtur quòd non, quia prius non debet diſtingui per poſterius, ſed potius econuerſo, ſed potentia eſt prior obiecto cum ſit propinquior eſſentiæ animæ: ergo potentiæ non debent diſtingui per obiecta. Præterea. Differentia ſpecifica ſumitur per id, quod eſt intrinſecum rei cum ſit eſſentialis, vt patet per Por. ſed obiectum eſt quoddam extrinſecu potentiæ, ergo &c. Præterea. Contrariæ maxime à ſeinuicem diſtāt, vt patet. 5. meta. ergo ſi potentiæ diſtinguerentur per diſtinctionem obiectorum, ſequeretur quod contraria non pertinerent ad eandem potentiam, conſequens eſt contra Philoſophum 9. meta. ergo &c. Præterea. Homo, aſinus, lapis & ſimilia inter ſe differunt, & tamen pertinent ad eandem potentiam ſcilicet intellectiuam, ergo vt ſupra. Præterea corruptibile, & incorruptibile, pluſquam genere differunt, & tamen non cauſant diſtinctionem potentiarum ergo &c. Præterea. Opinatiuum & ſcientificum ſunt diſtinctæ potentiæ, vt expreſſe deducit Doct. ſan. in quæſtionibus, de anima, & tamen non habent obiecta diſtincta ſecundum ſpeciem cum ſe habeant ſicut perfectum & imperfectum, ergo &c. Præterea. Si diſtinctiones potentiarum attenderentur ſecundum diuiſionem obiectorum, ſequeretur quod obiectis non exiſtentibus, potentiæ non diſtinguerentur inter ſe, conſequens eſt falſum, quia dato ꝙ nullus ſonus eſſet & nullus color, ad huc potentia auditiua & viſiua diſtinguerentur inter ſe. ergo &c. Præterea, potentia viſiua in homine & potentia viſiua in aſino differunt ſpecie, cum ad diſtinctionem ſubiectorū ſequatur diſtinctio accidentium, & tamen non habent diuerſa obiecta, vtraque enim reſpicit colorem obiectiue, ergo & cætera. Præterea. Accidentia diſtinguuntur per eorum ſubiecta, ſed potentiæ ſunt accidentia, ergo potentiæ diſtinguuntur per ſubiecta & non per obiecta. Præterea. Intellectus & voluntas ſunt potentiæ eſſentialiter diſtinctæ, & tamen non habent obiecta eſſentialiter diſtincta, quia verum, quod eſt obiectum intellectus, & bonum quod eſt obiectum voluntatis, non differunt eſſentialiter ſed ratione tantum. ergo &c. Reſponſio, dicendum ad dubium quòd potentias diſtingui per eorum obiecta poteſt intelligi dupliciter. Vno modo loquendo de diſtinctione numerali potentiarum, vel ſpecifica: ſi primo modo, ſic potentiæ diſtinguuntur per eorum ſubiecta & obiecta, ſi ſecundo modo, hoc eſt dupliciter, vel loquendo de diſtinctione ſpecifica obiectorum, vel de diſtinctione generica, ſi primo modo, ſic etiam potentię non diſtinguntur per obiecta. Si ſecundo modo, hoc eſt dupliciter, vel loquendo de diſtinctione generica ſecundum genus naturæ, vel loquendo de diſtinctione ſecundum rationem genericam cognoſcibilitatis, ſi primo modo, ſic etiā potentiæ non diſtinguuntur per obiecta. Si ſecūdo modo, ſic potētiæ poſſunt diſtingui per obiecta. qđ ſic patet. potentia ſecundum rationem eius ordinatur ad actū, ſed actus potentiarum diſtinguuntur per obiecta, ergo & ipſe potentiæ. Probatio minoris, omne obiectum cōparatur ad actum ſicut principium, ſi ſit actus potentię paſsiuæ, vel etiam ſicut finis ſi ſit actus potentię actiuæ, ergo diſtinctio actuum potentiarum ſumitur ab obiectis. Pro ampliori declaratione huius conſiderandū eſt ꝙ diuerſitas actuum poteſt attendi quinq; modis ſecūdum Doctorem ſanctum in queſtionibus de veritate quæſtione. 15. argu. 2. ad. 12. Vno modo ſecundum fortitudinem & debilitatem, ſicut credere & opinari. Secūdo modo ſecundum velocitatem & tarditatem, vt currere & moueri. Tertio modo ſecundum habitū & priuationem, vt quieſcere & moueri. Quarto modo ſm comparationem ad contraria eiuſdem generis, vt videre albū & videre nigrū. Quinto modo ſecundū repugnantiam diuerſorum generum, ſicut videre colorē, & audire ſonum, & ſic de ſimilibus. Iſto autē quinto modo ſolum diuerſitas actuum cauſat diuerſitatem potentiarum. Tunc ad ſolutiones. Ad primum dicendum, ꝙ licet potentię ſecundum eſſe præcedant ipſa obiecta, tamen obiecta inquantum habent intētionem & rōnem mouendi præcedūt potentias, & iſto modo ab eis ſumitur diſtinctio potentiarum. Ad ſecundum dicendū, ꝙ licet diſtinctio ſpecifica formarū, quæ non habent dependētiam ad aliud, ſumatur ab intrinſeco, tamē diſtinctio

ctio illatum formarum, quæ in ſua definitione dicunt ordinem ad aliquid, ſumitur ab aliquo extrinſeco, non tamen inquantum extrinſecum, ſed inquantum poteſt conformari ipſis. Ad tertium quartum, & quintum patet ſolutio ex dictis. Ad ſextum dicendum ꝙ ratiocinatum, & opinatiuum ſunt potentiæ, quæ continentur ſub potentia intellectiua, veruntamen contingens, quod eſt obiectum opinatiui, poteſt conſiderari dupliciter, vno modo inquantum contingens, & ſic non pertinet ad ratiocinatiuum ſiue ſcientificum, cum vt ſic de eo non poſsit haberi certa cognitio, ſed pertinet ad opinatiuum, alio modo poteſt conſiderari contingens inquantum habet rationem entis intelligibilis, licet imperfectam, & iſto modo pertinet ad ſcientificum, ſicut ratiocinatiuum. Vnde in prima parte Doct. ſan. vbi videtur innuere quòd opinatiuum & ſcientificum diſtinguuntur propter hoc, quod contingens & neceſſarium ſe habeant vt perfectum & imperfectum, accipit contingens ſecúdo modo, ſed in de veritate, vbi ſupra, accipit primo modo contingens, vbi videtur velle expreſſe quòd opinatiuum &, ſcientificum ſint diuerſę potentiæ, quia vt ibidem dicit habent diuerſa obiecta ſecundum rationem cognoſcibilis diſtinctam, de quo clarius videbitur quinto Metaphyſi. capitulo. Poteſtas. Ad ſeptimum dicendum quod potentiæ non diſtinguuntur per actualem exiſtétiam obiectorum ſed per habitudinem habitualem, quam habent ad ipſa. vnde ſi cet color & ſonus non eſſent in rerum natura, tamen viſus haberet aliam habitudinem ad colorem, quàm auditus ad ſonum. Ad octauum dicendum negando maiorem, immo potentia viſiua in omnibus animalibus eſt eiuſdem ſpeciei, & licet diſtinctio naturalis actuum ſumatur à diſtinctione ſubiectorum, non tamen diſtinctio ſpecifica, ſicut albedo, quæ eſt in pariete, & quę eſt in homine, ſunt eiuſdem ſpeciei, licet homo & paries differant ſpecie. Et per hoc patet ſolutio ad nunum. Ad decimum dicendum quod diſtinctio formalis ſecundum rationem ſufficit ad diſtinctionem potentiarum immaterialium, quæ ſe naturaliter extédunt ad omnia entia. vnde, cum intellectus & voluntas extendant ſe ad omnia entia, ſufficit quod eorum obiecta diſtinguãtur ſecundum rationem cognoſcibilitatis.

Sequitur textus. § Quare autem vnumquodque quærendum &c. § Hic incipit lectio ſexta eiuſdem libri, & in commento ſancti Thomæ.

Iſtud eſt ſecundum capitulum ſecundi tractatus in quo Philoſophus determinando potentiarum ordinem ponit tres concluſiones, quarum prima eſt. Potentię animæ habent ordinem inter ſe. Hæc concluſio probatur tali ratione. Vbicunque non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, ibi eſt ordo prioris & poſterioris, ſed in potentijs non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, ergo inter eas eſt ordo. Probatio minoris, quia vbicunque inuenitur intellectiuum inueniuntur aliæ potentiæ, non tamen econtra, ſimiliter vbi inuenitur ſenſitiuum, ibi inuenitur vegetatiuum & non econuerſo, ſimiliter vbi inuenitur motiuum ſecundum locum inuenitur appetitiuum ſenſitiuum, & vegetatiuum, non tamen econtra, ergo in prædictis potentijs non conuertitur ſubſiſtendi côſequentia. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Quæcunque ſimul cadunt ſub eadem diuiſione, non habent ordinem prioris & poſterioris, cum ſpecies quæcunque contineantur ſub ſuo genere, ſed potentiæ prædictæ ſunt huiuſmodi cum diuidantur inter ſe. ergo inter eas eſt ordo. Præterea. Si inter eas eſſet ordo, ſequeretur ꝙ operatio vnius haberet dependentiam ad operationem alterius, conſequens eſt falſum, ergo &c. Præterea, In præcedentibus probatum eſt quod vbicunque eſt ſenſitiuum, ibi & appetituum & motiuum ſecundum locum, & hic dicitur oppoſitum ergo &c. Pro ſolutione iſtorum argumentorum aduertendum eſt, quod inter potentias poteſt aſsignari ordo dupliciter. Vno modo ſecundum dependentiam vnius potentiæ ab alia. Alio modo ſecundum ordinem obiectorum: primo modo attendit duplex ordo videlicet ordo generationis, & ordo perfectionis, ordine autem generationis vegetatiua eſt prima, ſenſitiua, ſecunda, tertia appetitiua, quarta motiua ſecundum locum, vltima intellectiua. Ordine verò perfectionis eſt ordo reuerſus. Ordo verò potentiarum, ſecundum ordinem obiectorum ſumitur ſecundum vniuerſaliorem & priorem rationem obiecti, ſicut viſus, qui reſpicit obiectum, quod reperitur tam in corporibus ſuperioribus, quam inferioribus præcedit auditum, qui reſpicit obiectum, quod ſolum reperitur in iſtis inferioribus, & ſic de ſimilibus. Solutiones. Ad primum dicédum, quod licet ſpecies conſideratæ ſecundum perfectionem generis æqualiter contineantur ſub genere, tamen ſi conſiderentur ſecundum eſſe earum, ſic vna eſt prior alia, vt patet in numeris & figuris. Ad ſecundum negatur ſequela, niſi fiat locutio de ordine potentiarum, qui ſumitur, ſecundum ordinem obiectorum, hæc omnia Doctor ſan. in prima parte. q. 77. ar. 4. Ad tertium dicendum ꝙ ſuperius Philoſophus loquebatur de motu imperfecto ſecundum locum, hic verò loquitur de principio motiuo progreſsiui motus. Secunda concluſio. prius determinandum eſt de potentijs quantum ad earum quidditatem, quam de alijs, quæ côſequuntur ipſas potentias. Hæc concluſio probatur per Doctor. ſan. in lectione, quia omnis confuſio in doctrinalibus ſcientijs eſt vitanda, ſed ſi ſimul de potentijs determinaretur quantum ad earú quidditatem, & de his, quę conſequuntur, eſſet confuſa doctrina, ergo &c. Tertia côcluſio. Prius determinadum eſt de obiectis & actibus potentiarum, quàm de ipſis potentijs. Hæc concluſio probatur tali ratione, quia prioribus prior eſt ſpeculatio, ſed obiecta præcedunt actus, actus verò potentias quantum ad intentionem, & rationem mouendi, ergo &c. Et ſi dicatur, Philoſophus prius determinauit de potétijs, quam de obiectis. Dicendum, quòd licet Philoſophus determinauerit in generali prius de potentijs. (videlicet diuiſiue) tamen quádo de eis determinat in ſpeciali, prius determinat de obiectis, vt infra patebit. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum potentia animæ realiter diſtinguatur ab eius eſſentia, & arguitur quod non, quia potentia materiæ non diſtinguitur ab eius eſſentia, ergo à ſimili potentia animæ non diſtinguitur ab eius eſſentia. Pręterea. Aug. 10. de trinitate ait, quòd mens intellectiua & voluntas ſunt ſub vna eſſentia animæ. ergo &c. Reſpondetur. Dicendum ad dubium, quòd neceſſe eſt dicere animam & eius potétiam diſtingui realiter, quod ſic patet. Nam potentia & actus cum diuidant quodlibet genus entis, ſunt eiuſdem generis, ſed actus animæ ſunt de genere accidentis. ergo & eius potentię: cum ergo eſſentia animæ ſit de genere ſubſtantię, relinquitur quod eſſentia animæ & eius potentię diſtinguantur realiter, alioquin oporteret dicere quod ſubſtantia & accidens eſſent idem realiter. Tunc ad rationes. Ad primam dicendum negando conſequentiá & ratio eſt, quia potétia materię eſt ad actú primum, potentia vero formę eſt ad actum ſecundum. vnde non eſt ſimile. Ad ſecundam rationem dubij dicendum quod quando dicitur quòd mens intellectiua & voluntas ſunt vna eſſentia, ibi non eſt prædicatio eſſentialis, ſed magis materialis, & eſt ſenſus ꝙ ſunt vna eſſentia, id eſt ſunt in vna eſſentia ſubiectiue. Dubitatur ſecundo, verú omnes potentiæ animæ ſint ſubiectiue in anima. Et videtur quod ſic, quia omnes operationes animę attribuuntur

buuntur toti compoſito ratione animæ, ergo videtur quod potentiæ animæ omnes, quæ ſunt principia iſtarum operationum ſint ſubiectiue in anima. Dicendum breuiter quòd non omnes potentiæ animæ, ſed ſolum potentiæ intellectiuæ ſunt ſubiectiue in anima, quia, non omnes operationes potentiarum animę ſunt in anima ſicut in ſubiecto, licet omnes attribuantur animæ tanquam principio. Et inde eſt quòd omnes potentiæ ſunt in aĩa tanquam in principio, ſed non ſicut in ſubiecto, & per hoc patet ſolutio ad dubium. Dubitatur tertio vtrum potentiæ animæ fluant ab eius eſſentia. Et videtur quod non. Illud, à quo aliquid fluit eſt cauſa, ſed anima non eſt cauſa potentiarum, vt patet diſcurrendo per omnia genera cauſarum, ergo &c. Præterea. Id, quod fluit ab alio, ſequitur illud, ſed potentiæ animæ ſimul ſunt cum ipſa anima. ergo &c. Dicendum ad dubium quod omnes potẽtię animæ fluunt ab eius eſſentia. Quod ſic patet, quia ſubiectum eſt cauſa propriæ paſsiones, ſed anima eſt ſubiectum, cuius propriæ paſsiones ſunt ipſæ potentiæ, ergo &c. Ad primam rationem dubij dicendum, quod anima rationalis eſt cauſa materialis in qua potentiarum, & eſt cauſa efficiens earum, non quidem quòd agat per tranſmutationem realem, ſed per concomitantiam naturalem. Hæc omnia Doctor ſanctus in prima parte. q. 77. quaſi per totum. Et per hoc patet ſolutio ad dubium.

Sequitur in textu. { *Quare Primo de alimento &c.* } *Hæc lectio eſt ſeptima euſdem libri & in commento. S. Thomæ.*

Tertium capitulum huius ſecundi Tractatus comprehendit duas lectiones commenti, ſcilicet ſeptimam & octauã huius libri, cuius octauæ textus eſt. ibi. { Empedocles autem &c. }

Iſtud eſt tertium capitulum, in quo Philoſophus determinando de operationibus animæ vegetatiuæ ſecundum ꝙ anima eſt principium earum ponit quinque concluſiones. Quarum prima eſt. Prius determinandum eſt de potentia vegetatiua cum ſuis operationibus, & obiectis, quàm de alijs partibus animæ, Hęc concluſio probatur tali ratione. De communioribus prior eſt ſpeculatio, vt patet primo phyſic. ſed potentia vegetatiua eſt communior in omnibus viuentibus. Ipſa enim ſeparatur ab alijs partibus, ſed aliæ non ſeparantur ab ea, vt ſupra dictum eſt, ergo prius determinandum eſt de anima vegetatiua, cuius operationes ſunt augmentatio & nutritio. Contra hanc concluſionem breuiter arguitur. De prioribus prior eſt ſpeculatio, ſed potentia intellectiua prior eſt ipſa vegetatiua cum ſit perfectior, ergo prius videtur eſſe determinandum de potentia intellectiua. Præterea. Illud, ſine quo alia non poſſunt eſſe non eſt ſeparabile ab eis, ſed ſine potentia vegetatiua alię potentię eſſe non poſſunt, cum in eis concludatur ſicut trigonum in tetragano. ergo &c. Ad primum dicendum quod duplex eſt ordo, ſcilicet ordo generationis & ordo naturæ, qui eſt duplex, videlicet ordo naturæ generationis & ordo naturæ perfectionis. Perfectiora aut ſunt priora ordine naturæ perfectionis, non autem ordine naturæ generationis ſeu cognitionis. Ad ſecundum dicendum quod aliquid poteſt dici ſeparabile ab alio dupliciter. Vno modo quòd alterum poſſet eſſe eo non exiſtente, ſicut accidens eſt ſeparabile à ſubiecto, & iſto modo potentia vegetatiua non eſt ſeparabilis ab alijs. Alio modo quia inuenitur in alijs omnibus, in quibus alię inueniuntur & nõ in quibuſdam alijs, ſicut genus dicitur ſeparabile à qualibet ſpecie eius ſeorſum ſumpta, & iſto modo potentia vegetatiua eſt ſeparabilis ab alijs. Secũda concluſio Generatio quæ eſt operatio potentiæ vegetatiuæ, pertinet ad potentiam vegetatiuam. Hæc concluſio probatur tali ratione. Omnis operatio, quę naturaliter inuenitur in omnibus viuentibus pertinet ad potentiam vegetatiuam ſed generare, inuenitur in omnibus viuentibus & ineſt eis naturaliter, ergo generare pertinet ad potentiam vegetatiuam. Probatio maioris, quia potentia vegetatiua eſt ſecundum quam primo viuere ineſt omnibus. Ex prædicta concluſione infert Philoſophus vnum corollariũ, videlicet quod naturaliſsimum opus in viuentibus eſt generare ſibi ſimile. Cuius ratio eſt duplex prima quia in hoc conuenit cum alijs rebus animatis, quę etiam generationem habent, licet alio modo vt infra patebit. Secunda, quia naturaliſsimum eſt viuentibus aſsimilari primo eſſe ſecũdum poſſe, ſed primum eſſe, videlicet diuinum, eſt immobile & perpetuum, ergo naturale eſt viuentibus appetere aſsimilari eſſe perpetuo, ſed nõ poſſunt perpetuari niſi generando ſibi ſimile ſecũdum ſpeciem vnde naturaliſsimum eſt viuentibus facere alterum tale, quale ipſum eſt, videlicet generare ſibi ſimile ſecundum ſpeciem. Conſiderãdum eſt ſecundum Doctorem ſanctum quòd eſſe diuinum eſt cuius cauſa naturalia agunt, quod poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quod ſit illud, cuius cauſa naturalis res directe agit, ſicut dicimus, quòd ſanitas eſt, cuius cauſa medicus agit. Alio modo quòd ſit illud, ſine quo res agere non poteſt, ſicut dicimus quòd ſine calefacere medicus ſanare non poteſt. Primo igitur, & ſecũdo modis intelligitur quod eſſe diuinum eſt, cuius cauſa agens naturale agit. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. Illa operatio, quæ eſt operatio naturę non eſt operatio animæ, ſed generatio eſt operatio animę, vt infra patebit, ergo generatio non eſt operatio naturę, & per conſequens generare non conuenit naturaliter viuentibus. Pręterea. Illa operatio, quæ reperitur in animatis non pertinet ad potentiam vegetatiuam, ſed generatio reperitur in inanimatis, ergo non pertinet ad potentiã vegetatiuam. Pręterea. Generare non cõuenit pueris, nec etiam animalibus imperfectis, ergo ſequitur quod generare nõ conuenit naturaliter viuentibus, quia illud, quod conuenit naturaliter alicui, ſemper ei conuenit. Ad primum dicẽdum quòd natura poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundum quod diſtinguitur contra hoc eſſe quod eſt cõtra naturam & iſto modo generatio eſt operatio naturalis. Alio modo vt diſtinguitur contra principium naturale determinatum, quod eſt anima, iſto modo generatio non eſt naturalis. Ad ſecundum dicendum quòd generatio alio modo reperitur in inanimatis & in animatis. Nam inanimata habent generationem ab extrinſeco generante, ſed viuentia habent generationem à principio extrinſeco inquantum generantur ex ſemine, vnde ratio non ſequitur. Ad tertium dicendum quòd à practica generatione viuentium excipiuntur tria ſecũdum Philoſophum, quibus generare non conuenit. Primo illa, quę ſunt imperfecta vt pueri qui non generant, quod enim poteſt alterum facere tale quale ipſum eſt, hoc in vnoquoque genere perfectum eſt. Secundo excipiuntur illa quę patiuntur aliquem defectum alicuius principij naturalis, ſicut ſunt ſpadones & frigidi. Tertio excipiuntur animalia & plãtę, quę generant ſine ſemine ex putrefactione. In his enim propter ſui imperfectionẽ, ſufficit agens vniuerſale ſcilicet virtus corporis cœleſtis & natura diſpoſita, vt deducit Doctor ſanct. Licet ergo generare ſibi competat naturaliter omnibus viuentibus exceptis tribus prędictis, non tamen propter hoc ſequitur quòd conueniat omnibus ſimpliciter vel abſolute. Tertia concluſio Anima eſt cauſa viuentis corporis vt forma. Hęc concluſio probatur duplici ratione Philoſophi. Quarum prima eſt. Nam illud eſt cauſa alicuius vt forma, quod eſt cauſa eſſendi, quia

per

per formam vnumquodque eſt actu, ſed anima eſt viuentibus cauſa eſſendi, ergo anima eſt cauſa viuentibus vt forma. Probatio minoris, quia per animam viuentia viuunt. ſed viuere viuentibus eſt eſſe, ergo per animam habẽt eſſe. Secunda ratio talis eſt. illud, quod eſt actus alicuius eſt ratio, & forma eius, quod eſt in potentia, ſed anima eſt actus corporis viuentis, vt ex ſupradictis patet, ergo anima eſt cauſa viuentibus vt forma. Quæ concluſio ſatis ſuperius declarata eſt. Quarta cõcluſio. Anima eſt cauſa corporis viuentis vt finis. Hæc concluſio probatur tali ratione. Sicut intellectus operatur propter finem, ita & natura, vt patet ſecundo phyſico. ſed intellectus in his, quæ fiunt per artem, materiam ordinat & diſponit propter formam tanquam propter finẽ. ergo, & natura. Cum igitur anima ſit forma viuentis corporis, ſequitur quòd ſit finis eius. Si dicatur finis & forma ſunt diuerſa genera cauſarum, ſed anima eſt forma viuentium, vt iam dictum eſt, ergo non eſt finis. Dicendum quod duplex eſt finis, videlicet finis generationis, & finis rei genitæ, verum eſt quòd forma & finis rei genitę non coincidunt, ſed tamen forma eſt finis generationis inquantum terminat eam. Ex hac concluſione infert Philoſophus vnum corrollarium, videlicet quod anima non eſt ſolum finis corporum viuentium, ſed etiam omnium naturalium corporum in iſtis inferioribus, quæ ſic probatur ſecũdum Philoſophum. Nam inſtrumenta ordinantur ad cauſas principales tanquã m ad finem, ſed omnia corpora animata ſunt inſtrumenta animatorum, & ſunt propter ipſa & etiam animata minus perfecta ſunt propter animata magis perfecta, ergo omnia corpora naturalia inferiora, tam inanimata quàm animata ordinantur ad animam tanquam ad finem. Quinta concluſio. Anima eſt cauſa viuentium ſicut principium vnde motus. Hęc concluſio probatur tali ratione. Omnis forma corporis naturalis eſt principium motus proprij illius corporis, ſed quidam motus ſunt proprij rebus viuentibus, videlicet, ſentire, moueri tamen progreſsiue, augeri, & minui &c. ergo eſt principium vnde motus. Et ſi dicatur, principium vnde motus dicitur cauſa efficiens, ſed anima non eſt cauſa efficiens, ergo non eſt principium vnde motus. Dicendum quod principium vnde motus poteſt accipi dupliciter. Vno modo proprie, pro eo quod eſt principium productiuum ipſius motus, & iſto modo principium vnde motus dicitur cauſa efficiens, ſecũdo phy. Secundo modo accipitur communiter pro eo, quod eſt principium actuale motus, ſiue tale ſit forma ſiue efficiens, & iſto modo forma dicitur principium vnde motus. Ex prædictis concluſionibus infertur vnum corollarium ſecundum Philoſophum quod eſt principale intentum in hoc capitulo, videlicet quod operationes, quę attribuuntur potentię vegetatiuæ ſunt ab anima, quod patet tali ratione. Nam anima eſt principium, & cauſa viuentis corporis vt per tres prędictas cõcluſiones patet, ergo eſt principium operationum eiuſdem, cum igitur operationes, quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ ſint operationes corporis viuentis, ſequitur quod ſint operationes animę. Contra prædictum corollarium ſic arguitur, primo ratione Empedo. Elementa ſunt cauſa augmentationis & diminutionis, ergo ſequitur quod anima non eſt principium augmentationis, & per conſequens operationes potentię vegetatiuę non ſunt ab anima. Pręterea. Quod conuenit alicui per ſe eſt principium omnium illorum, quæ participant illud, ſicut ignis qui eſt calidus per ſe eſt cauſa caloris in rebus mixtis, ſed inter alia elemẽta ſolus ignis videtur augeri & nutriri, ergo videtur quod ſolus ignis eſt cauſa augmenti & nutrimenti, & non anima. Ad primum dicit Philoſophus deſtruendo opinionem Empedoclis ꝙ augmentum in ſurſum & deorſum in animatis procedit ab anima & non ab elementis, quod patet dupliciter. Nam ſi procederet ab elementis ſequeretur quod in omnibus viuentibus ſumeretur eodem modo ſurſum & deorſum & alię differentię poſitionis, ſequeretur etiam quod in quibus eſſent duę differentiæ poſitionis ſecundum naturam diſtinctæ, eſſent omnes ſecundum naturã diſtinctę. conſequens eſt manifeſte falſum, Nam in plantis ſurſum dicitur radix, & locatur circa terram, ſed in hominibus ſurſum locatur circa cœlum, & dicitur caput, in brutis vero ſurſum locatur medio. Secundo illud eſt principium, & cauſa augmenti, quod continet elementa ne totaliter ſeparentur abinuicem, hoc autem eſt anima in rebus viuentibus, ergo anima eſt principium principale, augmenti, & non elementa, licet ad augmentũ inſtrumẽtaliter concurrant. Ex quo patet qđ primum argu ſoluitur negando antecedens Pro ampliori tamen declaratione ſciendum eſt ſecundum Doctorem ſan. in præſenti lectione quod differentię poſitionis, ſcilicet ſurſum & deorſum, ante, retro, dextrum, & ſiniſtrum in aliquibus diſtinguuntur ſecundum naturam, in aliquibus verò deſtinguuntur ſolum poſitione quo ad nos. In illis autem, in quibus ſunt determinatæ partes, quę ſunt naturaliter principia aliquorum motuum, diſtinguuntur prædictæ differentiæ ſecundum naturam in vniuerſo, ad cuius medium naturaliter feruntur grauia. Et ad cuius circunferentiam feruntur leuia. Similiter in viuentibus ſecundum motum augmenti & decremẽti, diſtinguuntur ſurſum & deorſum. Nam ſurſum dicitur illas pars vnde viuentia alimẽtum accipiunt. deorſum autem pars alia, vnde ſuperfluitates emittuntur, ante verò, & retro, in quibuſdam determinantur ſecundum ſenſum, dextrum & ſiniſtrum determinantur ſecundum motum localem. In his verò, in quibus non eſt determinata pars aliqua, quæ eſt principium vel terminus alicuius motus, prædictæ differentię non diſtinguuntur ſecundum naturam. ſed ſolum poſitione quo ad nos vt in rebus inanimatis, vnde eadem columna dicitur ſiniſtra, & dextra ſecundum ꝙ eſt ad dextram noſtram vel ad ſiniſtram. Hæc omnia Doct. ſan. in lectione. Ad ſecundum dicendum. quod licet ignis ſit cauſa inſtrumentalis alimenti & nutritionis &c. tamen anima eſt cauſa principalis. Cuius ratio Philoſophi eſt, quia in vnoquoque viuente ſecundum naturam eſt certus terminus, ac determinata ratio augmẽti & magnitudinis, ergo illud, quod eſt cauſa determinationis magnitudinis & augmenti, eſt cauſa principalis augmenti, hoc autem eſt anima & non ignis. Nam ignis in infinitum poteſt extendi ſi in infinitum ſit materia cõbuſtibilis, aut inueniatur, ergo &c. Ex prædictis patet remotio duarum opinionum. Quarum prima eſt, quæ attribuit operationem potentiæ vegetatiuæ ipſis elementis indifferenter ſecundum quod, leuitas dicitur cauſa motus ſurſum, & grauitas motus deorſum. Secunda verò opinio attribuit prędictas operationes ipſi igni tantum & non cæteris elementis.

Sequitur in textu. { Quoniam eadem eſt potentia &c. } Hæc eſt lectio nona eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

IStud eſt quartum capitulum ſecundi tractatus, in quo Philoſophus ponit duas concluſiones, quarum Prima eſt ꝙ Alimentum oportet eſſe contrarium ei, quod alitur. Hęc concluſio probatur duplici ratione, quarum prima eſt. Nam alimentum, decoquitur, & mutatur in illud, quod alitur ſiue nutritur, ſed nil mutatur niſi in contrarium, ergo alimentum eſt contrarium ei, in quod mutatur. Præterea. Omne agens eſt contrarium patienti, nam ſimile non patitur, ſed alimentum patitur ab eo, quod alitur, nam alteratur ab eo & digeritur, ergo &c. Contra hanc concluſionem arguitur primo

mo ratione Philoſophi. Nam alimentum eſt cauſa augmenti, ſed oportet quòd ſimile ſimili augeatur, nam ſi aliquid diuerſum apponeretur, non eſſet eiuſdem augmẽtum, ſed eſſet natur ę extraneę adiunctio, videtur ergo quod oportet ſimile à ſimili ali, & per conſequens alimentum non debet eſſe contrarium ei quod alitur. Præterea, arguitur contra primam rationem. Nam aliquod mutatur in medium, vt puta de albo in pallidum ergo falſum eſt dicere quòd nihil mutatur niſi in contrarium. Ad primum dicendum ſecundum Philoſophũ quòd alimentum poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ante decoctionem, ſic eſt contrarium & diſsimile ei, quod alitur. Alio modo conſideratur alimentum ſecundum quòd iam decoctum eſt, ſecundum quòd conuertitur in ſubſtantiam aliti, & ſic eſt ſimile ei, qđ alitur, vnde vno modo ſimile à ſimili alitur, & alio modo à ſuo contrario an. Sed cõtra, In ſubſtantia nulla eſt contrarietas, ſed alimentum eſt ſubſtantia, ergo &c. Dicendum, quod licet in genere ſubſtantię non ſit contrarietas proprie dicta, ſcilicet phyſica, eſt tamen contrarietas largo mõ ſumpta, videlicet pro quacunque diſsimilitudine. Vel dicendum, ꝙ licet in ſubſtantia non ſit contrarietas ſecundum formas ſubſtantiales, in ea tamẽ eſt contrarietas ſecundum formas accidentales, ſicut patet de elementis. Ad ſecundum dicendum quòd medium comparatum ad vnum extremorum, inquantum rationem habet alterius extremi, eſtquodammodo cõtrarium, ſicut pallidum albo comparatum, dicitur nigrum, nigro verò comparatum dicitur album, vnde ratio non ſequitur. Pro maiori declaratione præcedentium Philoſophus aſsignat tres conditiones in capite capituli quæ requiruntur ad hoc quòd aliquid ſit alimẽtum. Quarum prima eſt quòd alimentum videtur eſſe contrarium ei, quod alitur propter rationes ſupra aſsignatas, ſecunda eſt quòd non quodcunque contrariũ ſufficit ad rationem alimenti, ſed oportet quod ſit de illis contrarijs, quæ habent generationem ex ſeinuicem quia nutrimentum conuertitur in ſubſtantiam nutriti, tertia conditio eſt quod ſit ex illis contrarijs, quæ augmentum ſuſcipiunt ex ſeinuicem, quia ex alimento ſequitur augmentum, vnde licet ex igne generetur aqua, non tamen dicitur quod ex igne nutritur aqua, ſed potius econuerſo. Secunda concluſio eſt quod tres ſunt partes potentiæ vegetatiuæ, videlicet potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua, Hæc cõcluſio probatur duabus rationibus, quę eliciũtur ex Philoſopho. Quarum prima eſt. Nam alimentum eſt obiectum potentiæ vegetatiuæ, vel ergo eſt obiectum eius inquantum eſt in potentia per ſe ad corpus animatum, & ſic ſumitur potentia nutritiua, vel tale alimentum eſt in potentia ad corpus quantum, & ſic ſumitur potentia augmentatiua, vel tale alimentum eſt in potentia ſubſtantia generans, & ſic ſumitur potentia generatiua. Pro declaratione huius rationis, conſiderandum eſt ſecundum Doct. ſan. in lectione quod nihil nutritur, niſi quod eſt participans vita, ſed omne participans vita eſt animatum, ergo corpus quod alitur eſt animatum ſed alimentum eſt in potentia ad illud, quod alitur, conuertitur enim in ipſum, ex quo relinquitur quod alimentum inquantum eſt nutritionis obiectum, eſt aliquid exiſtens in potentia ad corpus animatum: per ſe, non per accidens. Ex prædicta ratione infert Philoſophus definitionem potentię nutritiuę, videlicet quod potentia nutritiua eſt principium nutritionis mediante alimento ſaluans ſuum ſuſceptiuum. Et ſi dicatur. Alimentũ eſt principium nutritionis, ergo non potentia nutritiua. Dicẽdum quod in nutritione, ſicut dicit Philoſophus hic, ſunt tria, videlicet quod alitur, quo alitur, & alens, quod eſt duplex ſcilicet primum & proximum. Alens primum eſt ipſa anima. Alens proximum eſt anima vegetatiua. Illud verò, quod alitur eſt corpus habens hanc animam, ſed illud, quo alitur inſtrumentaliter eſt alimentum. Ex quo patet quod alimentum & anima vegetatiua ſiue potentia eius diuerſimode ſunt principia mutationis eius. Secunda ratio eſt. Tantum ſunt tres operationes potentiæ vegetatiuæ, videlicet nutritio, qua aliquis ſaluatur in eſſe indiuiduali, & augmentatio, qua aliquid proficit in maiorẽ perfectionem ſecundum quantitatem & virtutem, & generatio, per quam aliquid quaſi in ſeipſo perfectum exiſtẽs, alteri eſſe & perfectionem tradit, ergo tantum ſunt tres potentiæ animæ vegetatiuæ, cum potentiæ diſtinguantur per operationes. Ex hac ratione infertur ſecũdum Philoſophum quòd inter prædictas operationes eſt ordo. Nam nutritio eſt prima, Secunda augmentatio. Tertia verò & perfectiſsima eſt generatio. Cuius ratio eſt, quia per nutritionem aliquid ſaluatur in eſſe, per augmentum verò ſuſcipit debitam quantitatem, & per generationem producit ſibi ſimile, ſed manifeſtum eſt quod primo oportet rem habere eſſe & conſeruari in eſſe, quàm habere debitam quantitatem, & neceſſe eſt ꝙ habeat determinatam quantitatem antequàm poſſit generare, ergo inter prędictas operationes eſt ordo. Secundo infert definitionem animę vegetatiuæ, videlicet quod eſt generatiuę alterius ſimilis ſibi ſecundũ ſpeciem. Et ſi dicatur ipſius animæ vegetatiuæ ſunt alię perfectiones quàm generare, vt patet ex dictis quæ ſunt priores, ergo inconuenienter diffinitur anima per generari tantum. Dicendum ſecundum Philoſophum quòd quia omnia denominantur à fine, finis autem operationum animæ vegetatiuæ eſt generare alterum tale quale ipſum eſt, ideo ipſa prima anima videlicet vegetatiua conuenienter diffinitur per hoc, quod eſt generatiua alterius &c. Contra prædictam concluſionẽ ſic primo arguitur, potentia animæ eſt altior virtus quàm natura corporea, ſed natura corporea eadem virtute dat vni eſſe & determinatam quantitatem, ergo à fortiori ipſa anima eadem virtute dat rei eſſe & determinatam quantitatem, & per conſequens potẽtia augmentatiua & generatiua non differunt. Pręterea. Per generationem res acquirit eſſe, ſimiliter & per nutritionem, ergo potentia nutritiua & generatiua non differunt. Ad primum dicendum quod res corporea inanimata acquirit eſſe ab agente extrinſeco tantum, quod agit in materiam iam diſpoſitam, ideo dans eſſe dat & quantitatem debitam. Sed res animata in principio ſuæ generationis requirit paruam quantitatem, cum perducatur à principio intrinſeco, videlicet à principio ſeminis, vnde ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quod alimentum non eſt principium generationis eius quod alitur, ſed alterius quod eſt tale ſecundũ ſpeciem, quale eſt quod alitur, quia ſubſtantia, quæ alitur iam eſt, & quod non generatur, quia nihil generat ſeipſum, quia quod generat iam eſt, quod generatur nõ eſt. Ex quo patet quod aliud eſt quod acquirit eſſe per alimentum, & aliud per generationem. Circa prædicta dubitatur primo. Vtrum tantum corpus animatum nutriatur, & videtur quod non. Nam ignis dicitur nutriri ex aqua, in quantũ, videlicet liquores humidi cedũt in ignis nutrimentũ, ſed conſtat quod ignis non eſt corpus animatum, ergo non ſolum corpus animatum nutritur. In oppoſitum eſt Philoſophus hic in litera. Dicendum quòd aliquid poteſt nutriri dupliciter. Vno modo proprie, & ſic ſolum corpora animata augẽtur & nutriuntur, quia dum corpus animatum augetur & nutritur, quælibet eius pars augetur & nutritur. Alio modo aliquid dicitur nutriri ſecundum quandam ſimilitudinem, & iſto modo corpora inanimata poſſunt dici nutriri. Ad rationem dubij dicendũ, quòd licet ignis dicatur nutriri improprie, non tamen dicitur nutriri proprie, quia illud dicit̃ nutriri proprie, quod in ſeipſo aliquid recipit ad ſuijpſius conſeruationem, quod non

accidit in igne, licet videatur accidere, quia vt hic dicit Doctor ſanctus, dum in materia accenſa additur materia combuſtibilis, nouus ignis generatur, nõ autem ſic quòd illud combuſtibile additum cedat in cõſeruationem ignis præcedẽtis in alia materia prius accenſa, puta ſi aliquod lignum de nouo ignitur per hanc ignitionẽ non conſeruatur igniti alterius ligni prius igniti, totus enim ignis, qui eſt ex aggregatione multorũ ignitorũ, non eſt vnus ſimpliciter, ſed videtur vnus aggregatione, ſicut aceruus lapidum eſt vnus, & propter talem vnitatem, eſt ibi quędam ſimilitudo nutritionis. Dubitatur ſecundo. Vtrum alimentum ſit inſtrumentum nutritionis, & videtur quod non. Nam calor naturalis eſt inſtrumentum nutritionis, ergo nõ alimẽtum. In oppoſitum eſt Philoſophus in litera. Dicendum ad dubium ſecundum Philoſophum quod duplex eſt inſtrumentum nutritionis, videlicet coniunctum & ſeparatum, calor naturalis dicitur inſtrumentum coniunctum, alimentum verò dicitur ſeparatum inſtrumentum nutritionis. Dubitatur vltimo. Vtrum generatio ſolum reperiatur in animatis, & videtur quod non, quia ex aqua generatur ignis, ſed aqua & ignis non ſunt corpora animata, ergo &c. Præterea. In diuinis reperitur generatio, & tamen Deus non dicitur animatus, preſertiam anima vegetatiua, ergo idem, quod prius. In contrarium arguitur. Nã generatio eſt operatio potentiæ vegetatiuę, ſed potentia vegetatiua ſolum reperitur in animatis, ergo & generatio. Dicendum quod generatio poteſt accipi tripliciter. Vno modo cõiter, videlicet prout eſt progreſſiu de non eſſe ad eſſe, & iſto modo generatio reperitur tam in animatis quam in inanimatis. Secundo modo accipitur proprie: videlicet vt eſt progreſsio alicuius viuentis ab aliquo viuente coniuncto ſecundum rationẽ ſimilitudinis in ſpecie. Et iſto modo generatio reperitur in animatis, & proprie vocatur natiuitas. Tertio modo accipit generatio propriiſsime, videlicet vt eſt progreſsio alicuius viuentis ab aliquo viuente coniuncto ſecundum rationẽ identitatis in eſſe. Et iſto modo generatio non poteſt reperiri in creaturis, ſed ſolum in Deo, quia in creaturis generans & genitum differunt ſecundum eſſe, non autem in diuinis. Ex quo patet ſolutio ad rationem dubij.

Sequitur in textu. { Determinatis autẽ &c. }
Hæc eſt lectio decima eiuſdem libri, & in commento 3. Thomæ.

Iſtud eſt quintum capitulum præſentis tractatus, in quo Philoſophus determinando de parte ſenſitiua in communi ponit duas concluſiones, quarum prima eſt quòd ſenſus eſt potentia paſsiua. Hęc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Sentire eſt quoddam pati, ergo ſenſus eſt potentia paſsiua, aſſumptum patet, quia ſentire conſiſtit in motu, cum ſenſatio in actu ſit quædam alteratio, & vnumquodque ſecundum quod alteratur patitur, ergo ſentire eſt quoddam pati. Cõtra hanc concluſionem ſic arguitur. Senſus eſt quoddam ens in actu, vt in hoc capitulo concedit Philoſophus, ſed eſſe in actu magis pertinet ad agere quàm ad pati, cum vnumquodque agat ſecundum quòd eſt in actu, ergo ſenſus eſt potentia actiua. Præterea. Potentia paſſiua comparatur ad ſuum obiectum ſicut effectus ad ſuam cauſam, ſiue principium, ſicut ſupra cõceſſum eſt ſed ſenſus non comparatur ad ſuum obiectum ſicut ad ſuam cauſam, ergo idem quod ſupra. Probatio minoris, quia obiecto non exiſtente ſenſus exiſtit, ergo obiectum non eſt cauſa eius. Præterea. Illud quod eſt principium operationũ eſt potentia actiua ſed ſenſus eſt principiũ operationis & agendi, ergo ſenſus eſt potentia actiua. Ad primum dicendum quod aliquid dicitur eſſe in actu dupliciter, vt dicit hic Docto. ſan. Vno modo in actu completo & perfecto, & iſto modo eſſe in actu pertinet ad agere magis quàm ad pati. Alio modo dicitur aliquid eſſe in actu incõpleto, & imperfecto ſicut motus cum dicitur actus entis in potentia, & iſto modo eſſe in actu bene pertinet ad pati. Senſus autem eſt in actu ſecundo modo & non primo modo. Ad ſecundum dicendum ꝙ obiectum ſenſus eſt principium ipſius ſenſus non quantum ad eſſe naturæ abſolutæ, ſed quantum ad actum ſentiendi, & licet obiecto non exiſtente ſecundum actualem exiſtentiam remaneat ſenſus, non tamen poteſt remanere ſenſus, niſi remaneat naturalis habitudo ad ipſum obiectum, vt ſupra declaratum eſt. Ad tertium dicendum quod duplex eſt operatio, nam eſt quædã, qua aliquid producitur ab aliquo extrinſeco, quæ dicitur operatio tranſiens, ſicut domificare vel verberare, alia eſt operatio qua aliquid ſuſcipitur in operante, quę vocatur operatio Immanens. Illud autem quod eſt principium operationis primo modo ſumptæ, bene eſt potentia actiua, non autem ſecundo modo. Senſus autem eſt principium operationis ſecundo modo dictę, vnde ratio non ſequitur. Secunda concluſio. Senſus in actu non eſt ipſa ſenſibilia, ita. ſ. quod ex eis componatur, vt antiqui voluerunt. Hæc concluſio probat duabus rationibus Philoſophi, quarum prima eſt. Nã ſi ſenſus eſſet ipſa ſenſibilia in actu, ſequeret quod ipſe ſenſus poſſet ſentiri, conſequens eſt falſum & contra experientiam, & cõſequentia patet, quia ipſa ſenſibilia poſſunt ſentiri. Secunda ratio. Si ſic, ſequeretur quòd ſenſus poſſet ſentire ſine exterioribus ſenſibilibus, conſequens eſt falſum, ergo &c. Patet ſequela. Senſus poteſt ſentire præſentibus ſenſibilibus, ergo ſi ſenſus eſſet ſenſibilia in actu ſequeretur quod poſſet ſentire, ſine ſenſibilibus exterioribus. Ex hac concluſione infertur vnum corollarium quod ſenſus non eſt in actu ſine ſenſibilibus exterioribus, ſed in potentia tantum, ſicut combuſtibile, quod eſt potẽtia tantum ignitum, non comburitur à ſeipſo ſine exteriori combuſtione, nam ſi eſſet actu ignitum, combureret ſeipſum & non indigeret exteriori igne ad hoc quod combureretur. Ex prædictis etiã patet falſitas opinionis Empedoclis & illorum, qui poſuerũt ſenſum actu eſſe ſenſibilia ipſa, propter hoc quod ſimile ſimili cognoſcitur. Voluerunt enim quod anima ſenſitiua eſſet compoſita ex ſenſibilibus, vt cognoſceret omnia ſenſibilia. Cõtra prædictam concluſionem & eius corollarium, ſic primo arguitur. Intellectus in actu eſt illud, quod intelligitur, quia ex intellectu & intellecto fit vnum, vt patet tertio huius, ergo à ſimili ſenſus in actu eſt ſenſibile in actu. Præterea. Illud, quod ſemper eſt in natura animali exiſtente, eſt in actu, ſed ſenſus eſt huiuſmodi ad minus ſenſus tactus, vt ſupra conceſſum eſt, ergo ſenſus eſt in actu & non tantum in potentia. Præterea. Illud, quod eſt coniunctum operationi, eſt ens in actu, ſed ſenſus eſt coniunctus operationi, vt viſus coniungitur ipſi videre ergo &c. Ad primum dicendũ quod dum dicitur quod intellectus in actu & intellectum ſunt vnum, ibi eſt prędicatio cauſalis & non eſſentialis, & eſt ſenſus quod ex intellectu & intellecto fit vnum. Vnde non oportet quod ipſe intellectus in actu ſit ipſum intelligibile, & ſimiliter dicendum eſt de ſenſu & ſenſibili. Ad ſecundum dicendum, quod licet ſenſus quantum ad eſſe naturæ ſemper ſit animali exiſtente, nõ tamen ſemper eſt quantum ad actualem ſenſationem vnde ſenſum eſſe in actu poteſt intelligi dupliciter. Vno modo præſentialiter & quantum ad eſſe naturæ, & iſto modo conceditur argumentum. Alio modo quantum ad actum ſentiendi, & iſto modo non oportet. Ad tertium dicendum ꝙ ipſe ſenſus dicit aliquando eſſe in potentia coniuncta actui, videlicet quando actualiter ſentit per impreſsionem ſimilitudinis exterioris ſenſibilis. Aliquando

do verò dicit eſſe in potentia diſtante ab actu, vt patet in dormientibus ab actu ſcilicet ſenſationis, ſecus autem loquendo de actu actualis exiſtentiæ,

Sequitur in textu. § autem &c. § Hæc lectio eſt vndecima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt ſextũ capitulũ præſentis tractatus, in quo Philoſophus oſtendendo qualiter ſenſus reducatur de potentia ad actũ, ponit duas concluſiones, quarum prima eſt quòd aliquis, qui reducitur de potentia ad actum ſcientię, dicitur pati. Hęc concluſio probatur tali ratione quia paſsio importat quandam receptionẽ, ſed dum aliquis reducitur de potentia ad actum ſciendi recipit aliquid, ergo &c. Pro declaratione huius concluſionis aduertendum eſt ſecundum Philoſophum in litera, ꝙ aliquis dicitur in potentia ſciens dupliciter. Vno modo, quia naturalem potentiam habet ad ſciendum, ſic ille dicitur de numero habentium ſcientiam, qui habet naturam ad ſciendum. Secundo modo aliquis dicitur in potentia ad ſciendum, qui habet iam habitum ſcientiæ, non tamen actu conſiderat. Conſiderandum eſt ſecundo quod prædicti duo modi potẽtię differunt, quia ille, qui eſt in potentia primo modo non poteſt reduci ad actum ſine exteriori agente, ſed bene ſecundo modo. Ille enim, qui habet naturalem aptitudinem ad ſciendum & non habitum ſcientiæ, reducitur ad actũ per doctorem, aut intrinſecum, aut extrinſecum & per acquiſitionem doctrinę. Ille autem, qui habet habitum ſcientiæ, poteſt ſpeculari dum vlt. Conſiderandum eſt tertio quòd ille, qui eſt in potentia primo modo, dum reducitur ad actum ſcientiæ alteratur per doctrinam, & multoties talis mutatio eſt ex contrario habitu, videlicet ex ignorantia, ſed ille, qui eſt in potentia ſecundo modo, dum reducitur ad actum non alteratur, nec tranſit de contrario habitu. Conſiderandum eſt quia ſecundum Doctorem ſanctum quòd duplex eſt ignorantia. Quędam eſt ignorantia puræ negationis, quando ſcilicet aliquis veritatem non cognoſcit, neque contrario errore detinetur. Alia eſt ignorantia prauæ diſpoſitionis, vt quando aliquis detinetur errore contrario veritati, quando autem aliquis de ignorantia prima reducitur ad ſcientiam, fit actu ſciens, non quaſi mutatus de contrario habitu, ſed ſicut acquirens ſcientiam, qui verò de ignorantia ſecunda reducitur ad ſcientiam, reducitur ad actum quaſi contrario habitu mutatus. Conſiderandum eſt quinto ꝙ duplex eſt paſsio, quædam eſt paſsio corruptiua, per quam ſcilicet aliquid remouetur à patiente. Alia eſt paſsio perfectiua, quia aliquid recipitur in patiente. Cum autem dicitur quod ille, qui reducitur de potentia ad actum ſcientiæ, patitur, intelligendum eſt de paſsione perfectiua & non corruptiua. Cuius rõ eſt, quia quod eſt receptiuum alterius, comparatur ad ipſum ſicut potentia ad actum, actus autem eſt perfectio potentiæ, ideo dum aliquis reducitur ad actum ſcientiæ ſuſcipiendo ſcientiam, patitur paſsione perfectiua. Conſiderandum ſexto ꝙ paſsio accipitur dupliciter. Vno modo propriè ſecundum quod habet fieri cum quadam corruptione, quæ fit à contrario. Paſſio enim propriè dicta videtur importare quoddam detrimentum patientis, inquantum ab agente detrimentum accidit patienti ſecundum quod aliquid à patiente abijcitur, quæ quidem abiectio eſt quædam corruptio, vel ſimpliciter, ſicut quando abijcitur forma ſubſtantialis. vel ſecundum quid quando abijcitur forma accidentalis. Alio modo accipitur paſsio communiter & minus propriè ſecundum quòd importat quandam receptionem, & iſto modo accipitur hic. Conſiderandũ vltimo ꝙ duplex eſt alteratio, quædam eſt propriè dicta, quæ ſcilicet eſt de contrario in contrarium, & vocatur alteratio corruptiua. Alia eſt alteratio communiter ſumpta, quæ eſt mutatio in habitum & naturam ſecundum quòd in aliquo recipiuntur formæ & habitus ſiue perfectiones, & dicitur alteratio perfectiua. Quando autem habens habitum ſcientię reducitur ad actum conſiderandi, alteratur alteratione ſecundo modo dicta, & non primo modo. Quando verò reducitur de potentia ad habitum ſcientiæ, alteratur etiam ſecũdo modo, & non primo modo, ſecundum rei veritatem, licet ſit quædam ſimilitudo alterationis, quę eſt de contrario in contrarium. Hęc omnia Doct. ſan. in lectione. Contra prędictam concluſionem arguitur ſic. Vbicunque eſt paſsio eſt priuatio alicuius perfectionis, ſed quã do aliquis efficitur ſciens, non eſt ibi in eo priuatio perfectionis, ſed magis perficitur, ergo non patitur. Præterea. Vbi eſt paſsio ibi eſt alteratio, ſed qui recipit ſcientiam, non alteratur, cum alteratio ſit ſolum ad tertiam ſpeciem qualitatis. ergo &c. Pręterea. Si eſſet ibi paſsio vel alteratio in receptione ſcientiæ, aut eſſet de contrario in contrarium, aut non: ſi ſecundo modo, ſequitur quod ibi non eſſet alteratio, cum alteratio ſit de cõtrario in contrarium. ſi primo tũc in receptione ſcientiæ eſſet corruptio quædam, quod eſt ſalſum. ergo &c. Ad hęc argumenta patet ſolutio ex dictis. veruntamen conſiderandum eſt hic ſecundum Doctorem ſanctum in lectione, quod quando aliquis ab ignorantia prauæ diſpoſitionis, videlicet ab errore reducitur ad viam veritatis. eſt ibi quædam ſimilitudo alterationis, quæ eſt de contrario in contrarium, non tamen vere eſt ibi talis alteratio. Nam alterationi, quę eſt de contrario in cõtrarium vtrunque per ſe & eſſentialiter, & per conſequens ſemper ei competit, videlicet quòd ſit à contrario, & quòd ſit in cõtrarium, vt dealbatio, ſicut non eſt niſi ad album, ita non eſt niſi à nigro vel à medio colore, quod reſpectu albi eſt quodammodo nigrum, ſed in acquiſitione ſcientiæ, hæc non eſſentialiter & per ſe competunt, ſed accidit quod ille, qui acquirit ſcientiam veritatis in principio fuerit in errore, quia abſque hoc poteſt reduci ad ſcientiam veritatis, vnde non eſt vera alteratio de contrario in contrarium. Et ſi quæratur vtrum ille, qui accipit ſcientiam & fit actu ſciens, ſemper fiat actu ſciens à magiſtro, videtur quod non, quia multoties aliqui acquirunt ſcientiam abſque magiſtro per ſe inueniendo. Ad quod reſpondet Doctor. ſan. quòd cum aliquis eſt in potentia ſciens, ſi fiat actu ſciẽs, oportet quòd hoc fiat ab eo. quod eſt in actu ſed aliquando ille, qui eſt in potentia reducitur à principio extrinſeco, ſicut aer illuminatur ab eo, quod eſt actu lucidum, quandoque autem reducitur ad actum à principio intrinſeco, ſicut aliquãdo homo ſanatur à natura, & iſto vltimo modo ſe habet in acquiſitione ſciẽtiæ, homo enim acquirit ſcientiam à principio intrinſeco inueniendo, & à principio extrinſeco addiſcendo. Secunda concluſio. Quando aliquis reducitur de potentia ſentiendi ad actum dicitur pati modo ſupra poſito. Hæc concluſio probatur tali ratione. Sicut ſe habet potentia ſciendi ad actum ſciendi, ita ſe habet ratio ſentiẽdi ad actum eius, ſed dum aliquis reducitur de potentia ad actum ſciendi, patitur, ergo &c. Pro cuius declaratione conſiderandum eſt, quòd aliquid dicitur eſſe in potentia ſentienti duobus modis. Vno modo illud dicitur in potẽtia ſentiendi, quod nondum habet ſenſum, natum tamen eſt habere. Alio modo quod iam habet ſenſum & non ſentit, ſed eſt in potentia ſentiens, de prima autem potentia aliquis reducitur actum per generationem, quia ſenſus naturaliter eſt in animali, ſecus eſt de ſcientia, quę non ineſt homini per naturam, ſed de ſecunda potentia aliquis reducitur ad actum per præſentiam obiecti & determinatã diſpoſitionem organi. Conſiderandum vlterius ꝙ ſenſus non poteſt reduci

duci de potentia ſecunda ad actum per ei, quæ intra ipſum ſunt, cuius ratio eſt ſecundum Doctor. ſan. quia obiecta ſenſus ſunt extra animam, & per conſequens ſunt ſingulares, ſcientia verò eſt vniuerſalium, quę quo dammodo ſunt in anima. Vnde ille, qui iam habet ſcientiam, non oportet quòd quærat exteriora ſua obiecta, ſed habet ea in ſe, & per conſequens poteſt conſiderare ea, cum vult, niſi per accidens impediatur, ſed ſentire non poteſt aliquis cum vult, quia ſenſibilia non habet in ſe. Circa prædicta mouet Doctor ſanctus duas dubitationes, quarum Prima eſt vtrum ſenſus ſit ſingularium tantum, ſcientia verò vniuerſalium, & videtur quòd non. Quia illa potentia, cuius obiectum habet rationem communem & vniuerſalem, non dicitur eſſe ſingularium, ſed ſenſus eſt huiuſmodi, cum obiectum eius ſit color in communi, & non hic vel ille color. ergo &c. Præterea. Quorum eſt ſcientia, eorum eſt ſenſus, cum nihil ſciatur quod non cadat ſub ſenſu, ſed ſcientia eſt vniuerſalium, ergo ſenſus ſimiliter erit vniuerſalium. Dicendum quòd ſenſum eſſe vniuerſalium poteſt intelligi dupliciter. Vno modo acipiēdo ſenſum pro operatione ſentiendi, & iſto modo ſenſus eſt ſingularium. quia operationes ſunt ſingularium. Alio modo accipiendo ſenſum pro potentia ſenſitiua, & hoc dupliciter, vel ſubiectiue, vel obiectiue, ſi primo modo, ſic etiam ſenſus eſt ſingularium. ſi ſecundo modo, hoc iterum dupliciter, vel per ſe, vel ꝑ accidēs, ſi ſecundo modo, ſic ſenſus eſt bene vniuerſalium, ſi primo modo, ſic. ſenſus nō eſt niſi ſingularium, cuius rationem aſſignat Doctor ſanctus in lectione. Nam ſenſus eſt virtus in organo corporali exiſtens, & vnumquodque recipitur in alio per modum ſui, ergo oportet quod ſenſus materialiter & corporaliter recipiat ſimilitudinem eius, quod incorporaliter intelligitur, & quia intellectus eſt virtus immaterialis, ideo oportet ꝙ recipiatur immaterialiter & incorporaliter illud, quod intelligitur. Illa autem quæ ſunt materialia & corporalia, ſunt ſingularia. Illa autem, quæ ſunt immaterialia & incorporalia per abſtractionē ſunt vniuerſalia, ideo ſenſus dicitur eſſe ſingularium, ſcientia verò vniuerſalium. Ad rationem dubij dicendum ꝙ ſenſus non percipit vniuerſalitatem ratione ſui obiecti, ſed tertur immediate ad indiuiduū vagum alicuius generis, vt puta ad aliquod corpus coloratum, & non ad hoc vel ad illud, ſecundum quòd huiuſmodi, vt ratio volebat. Ad ſecundum dicendum ꝙ, quorum eſt ſcientia, eorum eſt ſenſus. non tamen eodē modo, quia illa, quæ prius ſunt in ſenſu materialiter & corporaliter, intelliguntur poſtea ab intellectu immaterialiter abſque conditionibus indiuiduantibus. Dubitatur ſecūdo, vtrum vniuerſale habeat eſſe in anima ſicut iam dictum eſt, & videtur quod non. Nam vniuerſale eſt in ſingularibus, ergo non eſt in intellectu. Præterea. Vniuerſale eſt in prędicamento & eſt eſſentia quę dam, ergo eſt ens extra animam, patet conſequentia quia nihil ponitur in prædicamento niſi ſit ens extra animam, vt vult Doctor ſan. Ad dubium dicendum ſecundum Doctorem ſanctum quòd vniuerſale accipitur dupliciter. Vno modo pro ipſa natura communi prout ſubiacet intētioni vniuerſalitatis. Aliō modo poteſt conſiderari ſecundum ſe & abſolute. Et hoc dupliciter. Vno modo ſecundum eſſe materiale, quod eſt in materia naturali. Alio modo ſecundum eſſe in materia ſe ſecundum quod eſt in intellectu: ſi conſideretur ſecundum eſſe, quod habet in materia naturali, nō poteſt ei aduenire intentio vniuerſalitatis, quia per materiam indiuiduatur, ſed ei aduenit intentio vniuerſalitatis ſecundum quòd abſtrahitur à materia naturali, non realiter ſed per abſtractionem intellectus per primam eius operationem, intelligendo ſcilicet naturam non apprehendendo principia indiuiduantia. Patet ergo quod intentio vniuerſalitatis non poteſt attribui naturæ ſecundum eſſe, quod habet in indiuiduis. ſed ſecundum eſſe, quod habet in intellectu per reſpectum tamē ad ſingularia, & ſic vniuerſalia ſecundum intentionem vniuerſalitatis conſiderata, ſunt in intellectu, de quo clarius in Metaphyſica habebitur, & diſputabitur. Et per hoc patet ſolutio ad rationes dubi j.

Sciētia eſt vniuerſaliū, ſenſus verò ſingulariū quomodo intelligitur.

Sequitur in textu. § *Dicendum autem ſecundum vnumquodque &c.* § *Hic incipit lectio duodecima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.*

Istud eſt ſeptimum capitulum, in quo Philoſophus ponens differentiam inter ſenſibilia communia & propria ponit vnam concluſionem, videlicet quod ſenſibile bene diuiditur in ſenſibile per ſe, & ſenſibile per accidens. Senſibile autem per ſe bene ſubdiuiditur in ſenſibile proprium, & ſenſibile commune. Hęc concluſio probatur tali ratione ſecundum Doct. ſan. Nam, cum ſentire conſiſtat in quodam pati & alterari, vt ſupra dictum eſt, differentia ſenſibilium ſumenda eſt ſecundum differentiam immutationis. Vel ergo tale ſenſibile nil facit ad immutationē ſenſus, vel aliquid facit. Si primum, ſic eſt ſenſibile per accidens. Si ſecundum, ſic eſt ſenſibile per ſe, & hoc eſt dupliciter, vel quia immutatio attenditur quantum ad ſpeciem agentem, ſic eſt ſenſibile per ſe proprium, vel quantum ad modum actionis, ſic eſt ſenſibile per ſe commune. Pro huius cō cluſionis ampliori declaratione conſiderandum eſt, primo, quod ſenſibile per accidens dicitur illud, quod accidit ſenſibili per ſe, ſed ſenſibile per ſe dicitur illud, quod ratione ſui & non alterius aptum natum eſt percipi à ſenſu. Senſibile verò proprium dicitur illud quod aptum natum eſt percipi ab vno ſolo ſenſu tantum, & ſunt quinque videlicet, color, ſonus, ſapor, odor, & quatuor qualitates tangibiles, ſed ſenſibile commune dicitur illud, quod aptum natum eſt non ab vno ſolo ſenſu, ſed à pluribus percipi, ſicut iſta, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo, quę dicuntur ſenſibilia communia, non quia ab omnibus ſenſibilibus percipiantur, ſed quia apta nata ſunt percipi à pluribus ſenſibilibus quàm ab vno. Conſiderandum vlterius quod ſenſus poteſt decipi circa ſenſibilia communia, nunquàm tamen poteſt decipi circa ſenſibilia propria, & hoc tribus conditionibus obſeruatis, quarum prima eſt quod ibi ſit debita diſpoſitio organi. Secunda quod ibi ſit debita diſpoſitio medij. Tertia quod ibi ſit determinata diſtantia inter ſenſum & ſenſibile. Conſiderandum tertio, quod ad hoc quod aliquid ſit ſenſibile per accidens, due conditiones requiruntur, quarum prima eſt quod illud accidat ſenſibili per ſe. Secunda eſt quod illud percipiatur immediate ab aliqua alia potentia, percepto ſenſibili per ſe, & hoc ſit vel ab alio ſenſu, vel ab intellectu, vel à vi cogitatiua, vel à vi ęſtimatiua. Exemplum primi vt dulce percipitur per accidens à viſu. Exemplum ſecundi, vt cum aliquis videt aliquem moueri, percipit per intellectum quod habet vitā. Exemplum tertij, vt dum aliquis videt aliquem coloratum per vim cogitatiuam percipit Sortē vel platonē. Exemplum quarti, vt dum ouis videt lupum per vim eſtimatiuam percipit ipſum eſſe inimicum eius. Conſiderandum quarto quod vis cogitatiua pertinet ad partē ſenſitiuam & dicitur alio nomine ratio particularis, quia ſicut rō vniuerſalis eſt collatiua intentionum vniuerſalium, ita ratio particularis dicitur collatiua intentionum particularium, ſiue indiuidualium, & illa vis, quæ dicitur cogitatiua in homine dicitur eſtimatiua in brutis, quæ tamen differunt in hoc, quia vis cogitatiua apprehēdit indiuiduum, vt exiſtens ſub natura communi, ſed eſtimatiua apprehendit indiuiduum ſecundum quod aſt terminus aut principium

pium alicuius actionis. Contra Prædictam concluſionem arguitur primo ſic. Numerus (cum ſit multitudo menſurata per vnum) ſolum apprehenditur per intellectum, cum ordinare & colligere ad intellectum pertineat, ergo numerus non eſt ſenſibile. Præterea. Numerus non percipitur ab omni ſenſu, ergo non eſt ſenſibile commune. Præterea. Animal eſt ſenſibile per ſe, per ſe enim competit ei quod ſit corpus animatum ſenſibile, & tamen non immutat ſenſum, ergo inſufficienter dictum eſt quòd ſenſibile per ſe eſt illud, quod per ſe, & non ratione alterius immutat ſenſum. Ad primum dicendum quòd numerus poteſt cõſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum ſuum eſſe eſſentiæ, ſic ſolum percipitur ab intellectu. Alio modo ſecundum ſuum eſſe materiale, ſic percipitur à ſenſu. Ad ſecundum dicendũ quòd ſenſibile commune non dicitur commune, quia aptum natum ſit ſentiri ab omnibus ſenſibus, ſed à pluribus, vt dictum eſt. Ad tertium dicendum quod ſenſibile poteſt accipi dupliciter. Vno modo actiue ſecundum quod deſcendit à ſentio ſentis ſentit, & ſic anima dicitur ſenſibile per ſe. Alio modo paſsiue, vt quando deſcendit à ſentior, ris, tiri, & ſic accipitur in propoſito, & iſto modo animal non eſt ſenſibile per ſe, ſed per accidens. Circa prædicta dubitatur ſecundum Doct. ſan. in lectione, vtrum illa, quæ dicuntur ſenſibilia communia poſsint dici ſenſibilia per ſe & propria, & videtur, ꝙ ſic rationibus aliquorum. Nam huiuſmodi ſenſibilia ſunt propria ſenſui communi, ſicut alia ſenſibilia ſunt propria ſingulis ſenſibus, ergo videtur quod ſint ſenſibilia, per ſe & propria. Præterea ſenſibilia propria non poſſunt eſſe ſine communibus ſenſibilibus per ſe, & nõ per accidens. In contrarium arguitur. Nam ſicut ſenſibilia per accidens non apprehenduntur, niſi inquantũ ſenſibilia propria apprehenduntur, ita nec ſenſibilia cõmunia. Nunquam enim viſus apprehendit magnitudinem aut figuram, niſi inquantum apprehendit coloratum, cum ergo ex hoc dicantur alia eſſe ſenſibilia per accidens, ſequitur quòd ſenſibilia communia ſint ſenſibilia per accidens. Dicendum quòd aliquid dicitur per accidens dupliciter. Vno modo vt per accidens diſtinguitur contra per ſe, & iſto modo prædicta ſenſibilia dicuntur ſenſibilia per accidens. Alio modo vt diſtinguitur contra per ſe, & contra per alterum, & iſto modo dicuntur ſenſibilia per ſe, & non per accidens. Ad primam rationem dubij dicendum eſt negando aſſumptum, (quia vt dicit hic Doct. ſan.) ſalſum eſt quòd ſenſibilia communia ſint propria obiecta ſenſus communis. Nam ſenſus communis eſt quædam potentia, ad quam terminãtur immutationes omnium ſenſuum, vnde circa ipſas immutationes propriorum ſenſuum à ſuis obiectis habet ſenſus communis aliquas proprias operationes, quas ſenſus proprij habere nõ poſſunt, percipit enim immutationes ſenſuum & diſcernit inter eas & inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. Ad ſecundum dicendum eſt negando conſequentiam, quia non dicitur ſenſibile per ſe, ex eo quòd non poteſt eſſe ſine alio, ſed ex eo dicitur ſenſibile per ſe, quia aptum natum eſt percipi ratione ſui, & non ratione alterius. Ad rationem in contrarium negatur conſequentia.

Sequitur in textu. § Cuius quidem viſus hoc eſt viſibile &c. § Hæc eſt lectio quartadecima eiuſdem libri, & in cõmento S. Thomæ.

ISTud eſt octauum capitulum huius ſecundi tractatus, in quo Philoſophus determinando de colore, lumine & diaphano quantum ad quid ſunt, ponit duas concluſiones, quarum prima eſt. Color eſt viſibilis per ſe. Hæc concluſio probatur tali ratione, Illud quod habet in ſe cauſam alicuius prædicati, tale prædicatum conuenit ſibi per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe, vt patet primo Poſte. ſed color habet in ſe cauſam viſibilitatis, ergo ſequitur quod color eſt viſibilis per ſe. Probatio maioris, quia omnis color eſt motiuus diaphani ſecundum actum, ſed illud, quod mouet diaphanum, ſecundum actum eſt viſibile, ergo ſequitur quod color ſecundum ſui naturam eſt viſibilis. Pro huius concluſionis declaratione conſiderandum eſt ſecundum Philoſophum quod diaphanum eſt illud, quod non habet proprium colorem in actu, ſed eſt ſuſceptiuum extranei coloris. Et vocatur alio nomine corpus tranſparens vel perſpicuum, ſicut ſunt aer, aqua, & multa corpora ſolida, vt ſunt lapides quidam & aurum, nec iſta diaphaneitas conuenit corporibus prædictis ſecundum propriam naturam elementorum, ſed ſecundum quandam naturam communiorem, cum diaphaneitas reperiatur etiam in corporibus cœleſtibus. Conſiderandum eſt ſecundo quòd lumen eſt actus diaphani ſecundum quod diaphanum eſt. Nam ſicut ſe habet color ad corpus terminatum, ita ſe habet lumen ad diaphanum, ſed manifeſtum eſt quòd color eſt actus corporis terminati, ergo lumen eſt actus diaphani ſecundum quòd huiuſmodi. Conſiderãdum eſt tertio quod lux, lumen, radius, & ſplẽdor, ſic inter ſe differunt, quia lux eſt qualitas primi corporis alterantis, lumẽ verò eſt qualitas à corpore lucido ſuſcepta in alio, & ſi tale lumen per rectam lineam ad corpus lucidum perueniat, tunc vocatur radius, ſi verò cauſetur ex reuerberatione radij ad corpus lucens, vocatur ſplendor. Conſiderandum eſt quarto quod aliqua ſunt corpora actu lucida, quædam diaphana, quædam opaca, quia, cum lux ſit qualitas primi alterantis, quod eſt maxime perfectum, & formale, illa corpora, quę ſunt maxime nobilia ſunt lucida actu, quæ autem ſunt propinqua his, ſunt receptiua luminis, non tamen ſunt lucida ſicut ſunt corpora diaphana, quæ autem ſunt maxime materialia non ſunt lucida actu, nec ſunt ſuſceptiua luminis ſicut ſunt opaca. Contra prædictam concluſionem ſic primo arguitur. Illud, quod conuenit alicui per ſe, eſt de ratione eius, ſed viſibile, nõ eſt de ratione coloris, vt dicit hic Philoſophus, ergo color per ſe non eſt viſibilis. Præterea. Color non eſt viſibilis ſine lumine, ergo non eſt viſibilis per ſe. Ad primum dicendum quod illud, quod cõuenit alicui per ſe in primo modo dicendi per ſe, bene eſt de ratione eius, non autem illud, quod conuenit alicui per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe. Viſibile autem conuenit colori per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe, vnde ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quod lumen non requiritur ad videndum propter colorem, ſed propter medium, vt infra patebit. Secunda concluſio. Lumen non eſt corpus, hæc concluſio probatur tali ratione Philoſphi, Impoſsibile eſt duo corpora ſimul in eodem eſſe, ſed lumen ſimul eſt cum diaphano, ergo ſi lumen eſſet corpus duo corpora eſſent ſimul. Probatio minoris. Nam contrariorum eſt idem ſubiectum, ſed lumen & tenebra ſunt contraria ſecundum modum, quo priuatio & habitus contrariantur, & ſubiectum tenebræ eſt diaphanum, ergo & luminis, & per conſequens lumen erit ſimul cum diaphano. Præterea. Si lumen eſſet corpus oporteret quod illuminatio eſſet motus localis, ſed illuminatio non eſt motus localis cum ſit in inſtanti, ergo lumen non eſt corpus. Pro huius cõcluſionis declaratione conſiderandum eſt quod aliqui antiqui Philoſophorum dicebãt quòd lumen eſſet corpus. Alij dicebant ipſum eſſe naturam ſpiritualem. Alij autem dicebant ipſum eſſe euidentiam coloris. Alij verò dicebant ipſum eſſe formam ſubſtantialem ſolis. Sed primum ſtare non poteſt propter rationes prædictas. Neque ſecundum, quia ſi lumen eſt natura ſpiritualis, non caderet in comprehenſione ſenſus: conſequens eſt contra experientiam, ergo lumen non eſt natura ſpiritualis.

tualis. Et quod vtamur nomine luminis in ſpiritualibus, hoc eſt quia viſus eſt ſpiritualior & ſubtilior cæteris ſenſibus. quod patet primo ex parte obiecti, quia aliqua cadunt ſub viſu ſecundum proprietates, in quibus communicãt inferiora corpora cũ ſuperioribus. Patet etiam ratione immutationis, nam ſenſus viſus eſt ſpiritualior ex modo immutationis nam in ſolo viſu eſt immutatio ſpiritualis abſque naturali. Pro quo notãdum quod immutatio naturalis vocatur quando qualitas ſuſcipitur in patiente ſecundum eſſe naturæ, ſicut cum aliquis infrigidatur. Sed immutatio ſpiritualis eſt ſecundum quod ſpecies recipitur in organo ſenſus per modum intentionis & non per modum naturalem: neque tertium ſtare poteſt. Nam ſi lumen non eſſet niſi euidẽtia coloris, ſequeretur quod nulla eſſent, quæ lucerent de nocte, conſequens eſt falſum & contra experientiã, ergo &c. neque vltimum ſtare poteſt, quia nulla forma ſubſtantialis eſt per ſe ſenſibilis, ſed lumen per ſe eſt ſenſibile. ergo &c. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. Illud, cui competũt proprietates corporis eſt corpus, ſed lumini competunt proprietates corporis, vt puta reuerberatio, ergo lumen eſt corpus. Dicendum quod reuerberatio non competit lumini niſi ſecũdum quandam ſimilitudinem. Nam ſicut aliqua corpora reuerberantur & reuertuntur ad corpus, à quo exierunt, ita etiam & radij luminis reuerberantur à corpore opaco, & reflectũtur. Ideo ſimilitudinarie ei proprietates corporis competunt. Vtrum autem lumẽ ſit qualitas aut aliquid aliud inferius declarabitur. Circa prædicta dubitatur vtrum lumen requiratur ad videndum propter medium tantum, & non propter colorem. Et arguitur quod non rationibus Alberti tenentis iſtam partem. Nam color non poteſt mouere diaphanum ſine lumine, ergo ſequitur quod lumen requiritur propter colorem & non propter medium tantum. Præterea. Vnius potentiæ debet eſſe vnum obiectum, ſi ergo lumen requiritur propter medium, & non propter colorem, ipſius viſus eſſent duo obiecta, & ſic viſus non eſſet vna potentia. Præterea. Qui eſt in obſcuro videt ea, quæ ſunt in lumine, & non econuerſo, ergo ſignum eſt quod lumen requiratur propter colorẽ. Ad dubium dicendum eſt ſm Doctorem ſanctum, quod lumen requiritur propter medium tantum, & non propter colorem. Cuius rationem aſsignat, nam color eſt viſibilis per ſe, vt dicit hic Philoſophus, ergo habet in ſe cauſam vt poſsit videri, & per conſequens lumen non requiritur propter colorem vt videatur. Ad primam rationem dubij dicendum, ꝙ color ſm ſuam propriam naturam aptus natus eſt mouere diaphanum imperfecte. Pro cuius euidentia conſiderandum eſt (vt dicit hic Doct. ſan.) ꝙ dr̃ia eſt inter virtutẽ perfectam, & imperfectã nã forma, quæ eſt virtutis perfectæ in agẽdo, non ſolũ poteſt inducere ſuam ſimilitudinẽ in ſuſceptibili, ſed etiam poteſt diſponere patiens vt ſit proprium eius ſuſceptiuum, quod non poteſt facere ſi ſit imperfectæ virtutis, cum ergo virtus coloris in agendo ſit imperfecta reſpectu luminis, & quia color nihil aliud eſt quàm lux quædã quodammodo obſcura ex admixtione corporis opaci, ideo non habet virtutem vt faciat medium in ſua diſpoſitione, qua ſit ſuſceptiuum coloris, quod tamen poteſt facere lux pura. Ad ſecundum dicendum quod vnius potentiæ poſſunt eſſe plura obiecta ſubordinata, ita ꝙ vnum ſit obiectum quod, & aliud ſit obiectum quo, color autem dicitur obiectum quod, & materiale viſus, lumẽ verò extrinſecum dicitur obiectum quo, vnde non ſequitur ratio. Ad tertiam rationem patet ſolutio ex dictis. Nam quod aliquis in obſcuro exiſtens poſsit videre ea, quæ ſunt in lumine, hoc eſt, quia lumen requiritur propter medium & non propter colorem. Et ſi dicatur ratio formalis alicuius obiecti requiritur propter obiectum, ſed lumen eſt ratio formalis coloris. ergo &c. Dicendum quod duplex eſt lumen, videlicet lumen extrinſecum, & lumen intrinſecum, quod includitur in colore, lumen autem extrinſecum non eſt ratio formalis coloris, de quo dubium procedit, vnde ratio eſt nulla.

Sequitur in textu. { Eſt autem coloris ſuſceptiuum non color, &c. } Hic incipit lectio decimaquinta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt nonum capitulum præſentis tractatus in quo Philoſophus oſtendens qualiter diaphanum ſe habet ad colorem, habet quinque cõcluſiones. Quarum Prima eſt quod Diaphanum eſt ſine colore. Hæc concluſio probatur tali ratione philoſophi. Nam illud quod eſt ſuſceptiuum alicuius non habet illud, cum nihil ſuſcipiat, quod habet, ſed diaphanum eſt ſuſceptiuũ coloris, vt ex ſupradictis patet, ergo diaphanum eſt ſine colore. Ex hac concluſione infertur primo ꝙ diaphanum ſecundum ſe non eſt viſibile, quia vnumquodque eſt viſibile ſecũdum colorem, ſed diaphanum non habet in ſe colorem, ergo diaphanum ſecundum ſe nõ eſt viſibile. Secundo infertur quòd diaphanum eſt actu tenebroſum, quia diaphanum eſt aptum natum ſuſcipere colorem, & nõ habet in ſe colorem neque lumèn, ergo diaphanum eſt etiam tenebroſum. Secunda concluſio. Aliqua ſunt viſibilia, quæ non ſolum videntur in lumine, ſed etiam in tenebris. Hæc concluſio patet ad ſenſum. Nam quædam ſunt animalia & alia quædam entia (quorum non eſt vnum nomen commune) quę videntur in tenebris ignita, & in nocte lucentia, vt ſunt capita quorundam piſcium & ſquammæ, & oculi quorundam animalium, quæ videntur de nocte, ergo aliqua ſunt viſibilia, quæ videntur in tenebris. Sed conſiderandum eſt quòd talia viſibilia videntur in lumine & in tenebris, ſed in lumine vidẽtur vt colorata, & in tenebris vt lucentia. Cuius ratio eſt, quia in eorum compoſitione habẽt aliquid lucis inquãtum lucidum ignis & diaphanum aeris & aquæ non eſt in eis totaliter comprehenſum per opacum terrę, ideo videntur in lumine, & tenebris. Et quia habent modicum de luce, ideo per præſentiam maioris luminis talis lux offuſcatur, ideo in lumine ſiue in die non videntur vt lucentia, ſed vt colorata, quia etiam talis lux non poteſt immutare diaphanum ſicut color, ideo talia videntur in tenebris vt lucentia & non colorata. Tertia concluſio. Color non poteſt videri ſine lumine. Hæc concluſio probatur dupliciter. Primo ratione. Nam hoc eſt de ratione coloris, quod ſit quid motiuum diaphani ſecundum actum, ſed non poteſt mouere diaphanum, niſi mediante lumine, ergo color non eſt viſibilis ſine lumine. Secundo probatur à ſigno, quia ſi ponatur ſenſibile immediate ſupra viſum, non percipitur à viſu, nam ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem, ergo ſignum eſt quod color non poteſt videri ſine lumine. Quinta concluſio. Si inter oculum videntem, & rem viſam eſſet vacuum, non fieret viſio. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam ad hoc quod fiat viſio, oportet quod organum viſus patiatur à viſibili, ſed non poteſt pati à viſibili niſi per aliquod medium, ſi autem eſſet vacuum non eſſet medium, ergo ſi eſſet vacuum non eſſet viſio. Ex quo patet falſitas opinionis Democriti, qui opinatus fuit quod ſi inter rem viſam, & oculũ eſſet vacuũ quod poſſet aliquis quamcunque rẽ paruã videre per quamcunque diſtantiam. Quinta concluſio. Aliqua ſunt viſibilia, quæ videntur in tenebris non ſolum vt lucentia, ſed etiam vt colorata, & quæ videntur in lumine non ſolum vt colorata, ſed & vt lucentia. Hæc cõcluſio probatur etiã ad ſenſum. Nam ignis habet tantum de lumi

ne quod poteſt facere omnino diaphanum in actu, ergo ignis videtur vt quid coloratum. Et quia ignis non habet ita debile lumen, quod ad præſentiam maioris luminis obumbretur, ideo videtur lumine non ſolum vt quid coloratum, ſed vt lucidum. Circa prædicta dubitatur vtrum color ſit proprium obiectum viſus. Et videtur primo quod non. Nam proprium obiectum alicuius potentiæ poteſt mouere potentiam, ſed non poteſt mouere per ſe viſum, cum non poſſit mouere viſum ſine lumine, vt conceſſum eſt, ergo &c. Præterea. Non poteſt percipi ab aliqua potentia quod non contineatur ſub ſubiecto, ſed viſus poteſt percipere, quod non eſt coloratum, vt puta tenebras & ſtellas, ergo &c. Dicendum breuiter quod color eſt obiectum viſus cõprehendendo ſub colore lumen, quod eſt proprium formale eius, quod ſic patet, quia illud eſt obiectum per ſe alicuius potentię, ſub cuius ratione formali comprehenduntur omnia, quæ apta nata ſunt apprehendi à tali potentia, ſed color eſt huiuſmodi reſpectum viſus, ergo &c. Ad primum dicendum quòd lumen requiritur propter medium, vt ſupradictum eſt, & non propter colorem, vnde ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quod viſus non percipit tenebras per ſe, ſed ſolum per accidens, licet ſtellæ non habeant materiale coloris, tamen in eis eſt formale, ſcilicet lumen.

Sequitur in textu. § Nunc autem primo de ſono & olfactu, &c. § Hæc eſt lectio decimaſexta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt decimum capitulum præſentis tractatus in quo Philoſophus determinando de generatione ſoni ponit quatuor cõcluſiones. Quarum prima eſt, ꝙ ſonus quãdoque eſt in actu quandoque in potentia. Hæc concluſio probatur tali ratione elicitiue ſecundũ Philoſophum. Illud, quod quãdoque eſt & quandoque non eſt aliquando eſt in actu, aliquãdo eſt in potentia, ſed ſonus quandoque eſt & quandoque non eſt, vt patet de campana, quæ quandoque ſonat quandoque nõ, ergo ſonus quandoque eſt in actu quandoq; in potentia. Contra hanc cõcluſionem arguitur. Illud, quod nõ eſt, non eſt in actu, ſed ſonus non eſt, ergo ſonus nõ eſt in actu. Probatio minoris, quia quod fit non eſt, ſed ſonus ſolũ habet eſſe in fieri, ergo ſonus non eſt. Prępterea. Illud quod eſt ſenſibile in actu habet propriam ſpeciem in re ſenſibili, per quam actu poteſt percipi, ſed ſonus non habet propriam ſpeciem in re ſonante, ergo non eſt actu. Pro declaratione horũ conſiderandum eſt primo ꝙ corpora ſonãtia ſunt in quadrupllci differentia. Nam quędam ſunt ſm actum bene ſonantia, vt campana dum actu pulſatur, quædam verò ſunt bene ſonãtia ſecundũ potentiam, vt puta de campana, quæ non actu ſonat, ſed tamẽ habet potentiam bene ſonare, alia ſunt, quæ non ſunt bene ſonantia nec in actu, nec in potentia, apta tñ nata eſſe ſonantia, vt patet de lana & ſimilibus, alia ſunt, quæ non ſunt apta nata bene ſonare, nec ſonare aliquo modo vt aer. Conſiderandũ eſt ſecundo ꝙ aliquid dicitur in actu dupliciter. Vno modo in actu permanente & iſto modo color habet eſſe in actu. Alio modo in eſſe ſucceſſiuo, & iſto mõ ſonus habet eſſe in actu. Et per hoc patet ſolutio ad primum argumẽtum quia illa auctoritas, illud quod fit &c. habet intelligi de permanentibus, & non de ſucceſſiuis. Permanentia.n. dum fiunt non ſunt, ſucceſſiua verò dum fiunt ſunt, & dum facta ſunt non ſunt. Conſiderandum eſt tertio, ꝙ aliquid dr̃ eſſe ſenſibile in actu dupliciter. Vno modo quia habet ſpeciem, per quã ſentitur extra medium & ſenſum. videlicet in re exteriore, & iſto mõ color odor & ſapor ſunt in actu & non ſonus. Alio modo quia habet ſpeciem, per quam actu ſentitur in medio vel organo, & iſto modo ſonus dicitur eſſe in actu. Non eſt.n. aliqua ſpecies ſoni in campana ſonate, formatur tamen ſpecies in aere & in organo auditus. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Secunda cõcluſio eſt. Tria requiruntur ad generationem ſoni, videlicet, percutiens, percuſſum & medium. Hæc concluſio probatur tali ratione, quæ elicitur ex dictis Philoſophi. Nam ſonus cauſatur ex fractione aeris, quæ fit ex vehementi percuſſione, ſed in omni percuſſione requiritur percutiẽs & percuſſum, & requirit etiam tertio ictus percutientis, qui non poteſt fieri ſine motu locali, motus verò localis non poteſt fieri ſine medio, ergo in generatione ſoni requiritur percutiẽs, percuſſum, & medium. Vnde Philoſophus dicit in litera ꝙ ſonus eſt ſemper alicuius, id eſt percutiẽtis, ad aliquid, id eſt percuſſum, & in aliquo, id eſt in medio. Pro huius cõcluſionis declaratione eſt aduertendum ſecundum Philoſophum ꝙ ad hoc quod prædicta faciant ſonum, præſertim bonum, quatuor conditiones requiruntur. Quarum prima eſt, ꝙ talia corpora ſint dura. Secũda eſt quod ſint lenia. Tertia eſt quod ſint concaua. Quarta ꝙ ſint velociter mota ita quod motus percutiens præueniat diuiſionem aeris. Contra prædictam cõcluſionem ſic arguitur, & primo contra ſuppoſitum. Nam Philoſophus nõ determinat hic de generatione coloris, ergo non habet determinare hic de generatione ſoni. Pręterea. Ad generationẽ ſoni requiruntur motus localis, & ictus verberſus, ergo non ſufficiunt prædicta tria. Ad primum dicendum negando conſequentiam, quia non eſt ſimilis ratio de ſono & colore & odore & ſapore. Nam color, odor, & ſapor & aliæ qualitates (vt dicit hic Docto.ſan.) habent eſſe fixum & permanens in ſuo ſubiecto. Vnde eſt alia ratio illorum ſenſibilium ſecundum ſe, & ſecundum quod immutant ſenſum. Sed ſonus cum cauſetur à motu non habet eſſe fixum, & quietum in ſubiecto, ſed in quadam immutatione conſiſtit. Ideo cum Philoſophus in hoc libro intendat determinare de ſenſibilibus ſecundum quod habent immutare ſenſum, ſimul & ſemel determinat de immutatione ſoni & generatione eius. Ad ſecundum dicendum, ꝙ ictus percutientis, & motus localis comprehẽduntur ſub percutiente & percuſſo concomitatiue. Tertia concluſio. Aer eſt proprium medium ſoni, Aqua verò minus proprium. Hęc concluſio probatur tali ratione. Illud eſt proprium medium ſoni, quod faciliter rareſit & condenſatur, & per quod ſonus faciliter põt᷑ diffundere ſuas ſpecies ad organum auditus, ſed aer eſt huiuſmodi, ergo &c. Ex hac concluſione ſequitur quod aer non eſt corpus ſonans, quia ſi eſſet corpus ſonans non ſuſciperet ſonum, cum intus exiſtens prohibeat extraneum. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Aeris ad ſonum nulla eſt reſiſtẽtia ergo ſi aer ſit proprium medium, ſequeretur ꝙ ſonus fiat in inſtanti. Nam rõ quare viſio fiat in inſtanti eſt, quia aeris ad lumen nulla eſt reſiſtentia, cum aer ſit diſpoſitus vltima diſpoſitione ad ſuſceptionẽ luminis. Conſequens eſt falſum, ergo &c. Præterea. Illud quod eſt obiectum alicuius quantitatis ſenſibilis non eſt medium eius, ſed aer eſt ſubiectum ſoni, ergo aer non eſt medium ſoni. Præterea, Quantitas ſenſibilis habet eſſe intentionale in ſuo medio, ſed ſonus habet eſſe reale in aere cum nullibi habeat eſſe niſi in aere, ergo idem vt ſupra. Ad primum dicendum ꝙ licet aeris ad ſonum nulla ſit reſiſtentia, quia tamen ſonus non poteſt fieri ſine motu locali, ideo non oportet ꝙ ſonus fiat in inſtanti, quia contradictionem implicat motum localem eſſe in inſtanti. Ad ſecundum dicendũ quod ſonus eſt in aere propinquo corpori ſonãti ſubiectiue, in aere, verò magis diſtanti eſt tanquam in medio, in quo habet eſſe intentionale. Et per hoc patet ſolutio ad tertium. Quarta concluſio. In omni ſonatio

ne fit repercuſsio ſoni à corpore oppoſito corpori ſonant. Hæc concluſio probatur tali ratione, In omni illuminatione fit repercuſsio luminis, ergo à fortiori, in omni ſonatione fit repercuſsio ſoni. Sed ſi arguatur cõtra hanc concluſionem. Si in omni ſonatione eſſet repercuſsio ſoni, ſequeretur ꝙ in omni ſonatione cauſaretur ſonus echon, conſequens eſt falſum, & contra omnem experientiam, ergo &c. Dicendum ꝙ in omni reuerberatione ſoni cauſatur ſonus echon, ſed talis ſonus non ſemper eſt manifeſtus, oportet.n. ad hoc quod fiat manifeſtus (vt dicit hic Doctor ſanctus) ꝙ repercuſsio ſoni fiat ad corpus concauum, quo natus eſt multiplicari ſonus. Si autem fiat talis reuerberatio ad alia corpora, quæ non ſunt apta nata multiplicare ſonum, fiet quidem ſonus echon, ſed non manifeſtus. Pro ampliori declaratione huius ſoni echon, conſiderandum eſt ſecundum Doctorem ſanctum, ꝙ cum generatio ſoni ſequatur motum aeris, ſic contingit de immutatione aeris, apud generationem ſoni, ſicut de immutatione aquæ, cum aliquid in aqua proijcitur. Manifeſtum eſt autem quod fiunt quædam regirationes in circuitu aquæ percuſſę, quę circa locũ percuſsionis ſunt paruę & motus eſt fortis, vbi aũt ſunt maiores regyrationes eſt motus debilior. Tandem motus totaliter deficit & regyrationes ceſſant, ſi autem antequàm motus eſſet, regyrationes illæ aliquod obſtaculum inuenirent, fit motus & regyratio in contrarium, & tanto vehemẽtius quanto propinquius fuerint primæ percuſsioni. Pariformiter intelligẽdum eſt ꝙ ad percuſsionem corporum ſonantium aer in quodam gyro mouetur, & ſonus diffunditur circulariter, & in propinquo illę gyratione ſunt minores, & motus eſt fortior, in remoto autẽ gyrationes ſunt maiores, & motus eſt debilior, & ſonus obſcurior auditur, tandem aũt deficit totum, ſi autem antequam deficiant huiuſmodi gyrationes, fiat reuerberatio aeris ſic moti, & ſonum deferentis ad aliquod corpus, illæ regyrationes reuertuntur in contrarium, & auditur ſonus quaſi ex aduerſo, qui dicitur echon. & cætera.

Sequitur in textu. ¶ Vacuum autem recte dicimus proprium audiendi, &c. ¶ Hæc eſt lectio decimaſeptima eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

Iſtud eſt vndecimum capitulũ præſentis ſecundi tractatus, in quo Philoſophus determinãs de immutatione auditus à ſono, ponit tres conditiones, quę requirũtur ad hoc ꝙ auditus poſsit immutari à ſono, quarum prima eſt, ꝙ ibi ſit vnitas & continuita aeris, & cõtinuus motus ab aliquo corpore ſolido & firmo. Secunda conditio eſt, qđ in organo ſit aer intraneus incluſus in quadam pellicula. Tertia cõcluſio eſt quod talis aer ſit immobilis, Ex his conditionibus eliciuntur tria impedimenta ex oppoſito, per quæ impeditur talis immutatio. Primum eſt quando ille aer in organo corrumpitur. Secũdum eſt qñ illa pellicula circundans illum aerẽ corrumpitur vel lęditur. Tertiũ eſt quando talis aer eſt mobilis. Conſiderandum eſt vlterius ſ͠m Philoſophum in litera ꝙ duæ ſunt differentię ſoni, videlicet graue & acutum. Sonus enim acutus eſt, qui in pauco tempore multum mouet auditum, ſed ſonus grauis eſt, qui in multo tempore parum mouet auditum. Et ſi dicatur eſt aliquis ſonus moderatus & circũflexus, ergo prædictæ differentiæ non bene aſsignantur. Dicendum quod ſonus circunflexus & ſonus moderatus cõtinentur ſub prædictis, ſicut medij colores ſub extremis, quia participant aliquid de ſono acuto, & aliquid de ſono graui, vt patet in muſica Boetij Si dicat̃ vlterius, ſonus acutus & ſonus grauis ſunt ſpecies ſoni, ergo acutum & graue non ſunt differẽtię eius: Dicendum ꝙ graue & acutum poſſunt accipi dupliciter. Vno modo formaliter: Et ſic ſunt differentiæ ſoni. Alio modo materialiter pro ipſo ſono, qui eſt acutus, vel pro illo ſono, qui eſt grauis, & ſic ſunt ſpecies ſoni. Conſiderandum vlterius quod acutum, & graue non ſunt idem quod tardum & velox, quia ſonus non eſt idem quod motus, ergo differentiæ ſoni non ſunt eędem cum differentijs motus, ſed acutũ & graue ſunt differentiæ ſoni, vt ex dictis patet, & tardum & velox ſunt differentiæ motus, ergo, &c. Veruntamen quia ſonus cauſat̃ à motu, ideo acutum & graue in ſono cauſantur à velocitate & tarditate motus. Circa prædicta dubitatur primo, vtrũ tam percutiens quàm percuſſum ſint cauſa actiua ſoni. Et videtur quod non. Nam illud quod eſt cauſa actiua non eſt cauſa paſsiua reſpectu eiuſdem, ſed corpus percuſſum eſt cauſa paſsiua, ergo non videtur quòd ſit cauſa actiua ſoni. In contrarium arguitur per Philoſophum in litera. Dicendũ quod tam percutiens quàm percuſſum eſt cauſa actiua ſoni cuius ratio Philoſophi eſt, quia ſonus generatur ex fractione aeris, ſed corpus percutiens eſt cauſa actiua huius fractionis, ergo corpus percutiens concurrit actiue ad generationem ſoni, & quia ad talem fractionem aeris requiritur quod corpus percuſſum ſit durũ & firmum, ideo facit illum aerem reſilire, ad quam reſilitionem corpus percuſſum cõcurrit actiue, ideo corpus percuſſum actiue ad generationem ſoni concurrit. Ad rationem dubij dicendum quòd licet corpus percuſſum paſsiue concurrat ad fractionem aeris, actiue tamen concurrit ad prædictam reſilitionem quæ ad generationem ſoni concurrit. Dubitatur ſecundo, vtrum ſonus ſit proprium obiectum auditus, & videtur quod non. Nam nullum ſenſibile commune, eſt proprium obiectum alicuius ſenſus, ſed ſonus eſt ſenſibile commune, ergo, &c. Probatio minoris, quia motus eſt ſenſibile cõe, ſed ſonus non eſt niſi quidam motus aeris, vt hic concedit Philoſophus, ergo ſonus eſt ſenſibile commune. Præterea. Illud, quod immutat auditum eſt obiectum auditus, ſed corpus percutiens ſiue ſonans immutat auditũ, ergo corpus percutiẽs ſiue ſonans eſt obiectum auditus, & per conſequens non ſonus, cum tamen vnius potentiæ ſit vnum obiectum. Dicendũ ꝙ ſonus eſt proprium & per ſe obiectum auditus. Quod ſic patet. Nam illud eſt proprium & per ſe obiectum alicuius potentię, ſub cuius ratione formali omnia ſenſitiua illius potentiæ apprehenduntur ab illa potentia, ſed ſonus eſt huiuſmodi, ergo, &c. Ad primam rationẽ dubij dicendũ qđ ſonus non eſt motus eſſentialiter, ſed effectiue ſolum, quia cauſatur à motu & conſequitur ipſum Ad ſ͠m dicendum quòd corpus ſonans immutat per accidens auditum, & non per ſe, vnde ratio nulla.

Sequitur in textu. ¶ Vox autem eſt ſonus quidam animati, &c. ¶ Hic incipit lectio decima octaua eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Iſtud eſt duodecimũ capitulum prædicti tractatus in quo Philoſophus determinando de quadam ſpecie ſoni, videlicet de voce, ponit vnam concluſionẽ, videlicet ꝙ vox eſt repercuſsio aeris reſpirati ab anima ſecundũ imaginationem, quæ eſt in his partibus ad arteriam vocalem. Hęc cõcluſio probatur quantum ad ſingulas partes. Et primo ꝙ vox ſit reuerberatio aeris. Nam omnis ſonus eſt reuerberatio aeris, i. ex reuerberatione aeris cauſat̃, ſed omnis vox eſt ſonus, ergo omnis vox eſt ex reuerberatione aeris. Quod aũt vox ſit reuerberatio aeris reſpirati, probat Philoſophus duobus ſignis. Quorum primũ eſt. Nam non poteſt formare vocem niſi expirando vel reſpirando retineat aerem, ergo ſignum eſt ꝙ vox eſt reuerberatio aeris reſpirati. Secũ-

dum ſignum eſt, quia animalia nõ reſpirantia non poſſunt formare vocem, ergo, &c. Quod autem vox ſit reuerberatio aeris reſpirati ab aĩa ad arteriam vocalem patet. Nã ſicut in ſono, ita in voce reperitur corpus percuſſum, ſed vocalis arteria vř corpus percuſſum in generatione vocis, ergo, &c. Ex hac concluſione infertur ꝙ inanimata non poſſunt formare vocem. Infertur ſecundo, quod animalia non reſpirantia non poſſunt formare vocẽ & per conſequens piſces non poſſunt formare vocem. Infertur tertio, quod animalia carentia ſanguine non poſſunt ẽt formare vocem. Conſiderandum eſt ſm Philoſophum in litera. Primo quod aer reſpiratus eſt medium vocis, cuius reſpirationis organum eſt vocalis arteria, quæ eſt quędam vena procedens à pulmone ad guttur. Contra prædictam cõcluſionem ſic arguitur breuiter. Reuerberatio eſt quidã motus, ſed vox non eſt motus, ergo vox non eſt reuerberatio aeris. Pręterea. Si vox eſſet reuerberatio aeris ab anima, ſequeretur ꝙ inſtrumenta muſicalia nõ formarent vocem, conſequens eſt falſum, & contra cõem modum loquendi. ergo, &c. Pręterea. Reſpiratio eſt naturalis animali, ergo ſi vox eſſet reuerberatio aeris reſpirati, ſequeretur quod quælibet vox eſſet naturalis & per conſequens ſignificatiua naturaliter. Ad primum dicendum quod dum dicitur vox eſt reuerberatio aeris eſt prædicatio cauſalis & non eſſentialis. Ad ſecundum dicendũ quod inſtrumenta muſicalia, & alia inanimata dicuntur formare vocem ſimilitudinarie, cum primò propter continuitatem ſoni, tum ſecundò propter conſonantiam, tum tertiò propter interpretationem, non tamen dicuntur formare vocem proprie. Ad tertium dicendũ quòd licet formare vocem in cõmuni ſit naturale animali, conditionibus prædictis reſeruatis, tamen formare hanc vel illam vocem non eſt naturale animali, vnde non oportet quòd quælibet vox ſit naturalis animali.

Sequitur in textu. § De odore autem & olfactu minus bene determinabile, &c. § Hæc eſt lectio decimanona eiuſdem libri, & in commento ſancti Thomæ.

Iſtud eſt decimumtertium capitulũ huius tractatus, in quo Philoſophus determinãs de obiecto olfactus ſ. de odore, ponit duas concluſiones, quarũ Prima eſt quòd nos habemus peiorem olfactum cæteris animalibus. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam inſtrumẽtum ſenſus debet eſſe proportionatum ſenſibili ſuo ſed ſenſibile olfactus, ſ. odor cauſatur ex calido & ſicco, ergo inſtrumentum, ſiue organum olfactus debet eſſe cõpoſitum ex talibus, ſ. ex calido & ſicco, ſed cerebrum noſtrum, in quo cõſiſtit inſtrumentum olfactus, parũ habet dę calido & ſicco, & ſuperabũdat in humido & frigido, cùm inter cætera animalia habeamus maius cerebrũ, ergo inter cętera animalia pro maiori parte habemus peiorẽ olfactum. Ex quo infertur ſm Philoſophum quod difficile eſt determinare dè odorabili & ſpeciebus eius. Et ſi arguitur, homo eſt perfectiſsimum animaliũ, ergo habet perfectiſsimas operationes, & per conſequens perfectiſsima inſtrumẽta. Dicẽdum quod licet homo abſolute & ſimpliciter loquendo ſit perfectiſsimum animalium, non tñ eſt incõueniens quod aliquod animal ſit perfectius homine quantum ad aliquid, ſicut quãtum ad fortitudinem leo præcellit, & linx quantũ ad viſum, & ſic de alijs. Secunda cõcluſio eſt quod ſpecies & drĩæ odoris nobis ignotæ ſunt, ſed fiunt nobis notæ per comparationem ad differentias ſaporis. Hęc cõcluſio probatur tali ratione Quandocũque aliqua duo habent proportionem adinuicem, & vnum eſt notius altero, illud qđ eſt minus notum habet cognoſci & notificari per illud, quod eſt notius, ſed ſpecies coloris & ſaporis proporionem habent adinuicem, cum olfactus proportionem habeat ad guſtum & ſpecies ſaporis ſint nobis magis manifeſtę, ergo relinquitur ꝙ ſpecies odoris nobis innoteſcant per ſpecies ſaporis. Quod autem ſpecies ſaporis ſint nobis magis manifeſtę patet, quia nos habemus guſtum certiorem cæteris animalibus, quia guſtus eſt quidam tactus, tactum autem habemus cæteris animalibus perfectiorem, ergo ſpecies odoris ſumuntur à ſpeciebus ſaporis. Ex quo ſequitur ꝙ homo eſt prudentiſsimum animal, quia ex ſenſu tactus accipimus, quod aliquid ſint ingenioſi vel non ingenioſi, non autem ſm alium ſenſum. Vnde illi, qui ſunt duri carne, carent ingenio bono, & ſunt inepti ad ſcientias. Illi verò, qui ſunt molles carne ingenioſi ſunt & apti mente ad ſcientias & ad virtutes. Quòd autem illi, qui habent bonum tactum habeant per ſe bonitatem mentis, patet dupliciter, cum primo, quia tactus eſt fundamẽtum aliorum ſenſuum, tum ſecundo, quia bonitas tactus ſequitur bonitatem complexionis. Et ſi arguitur. Senſus viſus ſpiritualior eſt, & plures rerum differẽtias demonſtrat, vt patet in proœmio Metaphyſic. ergo ſenſus viſus magis denotat bonitatẽ mentis & ingenij, quàm ſenſus tactus. Præterea. Si homo haberet certiſsimum tactum inter cætera animalia ſequeretur quòd ſpecis odoris haberent ſumi à qualitatibus tangibilibus & nõ à ſpeciebus ſaporis, conſequẽs eſt cõtra Philoſophum hic: ergo, &c. Præterea. Vulgo dicitur quòd aranea præcellit hominem tactu, vt patet per quendam metriſtam, qui ſic ait, Vultur odoratu, linx viſu, ſimia guſtu, Nos verò auditu, præcellit aranea tactu. Ergo ſequitur, ꝙ homo præcæteris animalibus non habet certiſsimum tactum. Ad primum dicendũ quod viſus per accidens poteſt concurrere ad bonitatem & nobilitatem mentis, per ſe tamen ſenſus tactus valet ad probationem nobilitatis ipſius mentis. Ad ſecundum dicendum quod ſapor & odor cauſantur per commixtionem aliquarum primarum qualitatum ſenſibilium. Qualitates verò tangibiles ſunt ſimplices & non cõmixtæ, vt hic dicit Doctor ſanctus, ideo ſpecies odoris magis ſumuntur à ſpeciebus ſaporis quã à qualitatibus tangibilibus. Ad tertium dicendum negando aſſumptum, quia prędicta metra de directo repugnant dictis Philoſophi & veritati. Pro maiori declaratione conſiderandum eſt ſecundum Philoſophum in litera quòd ſpecies odoris, ſiue differentiæ ſunt dulce & amarum, quæ quidem in vno & eodem aliquando conueniũt cum differentijs ſaporis, & aliquando differunt, nam aliquando contingit quòd vbi eſt odor dulcis, ibi eſt ſapor dulcis, & vbi eſt odor amarus, ibi eſt ſapor amarus, aliquando verò contingit ꝙ vbi eſt odor dulcis, ibi eſt ſapor amarus, & vbi eſt ſapor dulcis, ibi eſt odor amarus. Cuius ratio eſt, quia odor conſiſtit in calido & ſicco temperato, ſapor verò conſiſtit in humido aqueo debite digeſto, vbi ergo illa duo ſimul reperiuntur, ibi reperitur odor eiuſdem qualitatis cum ſapore, ſi verò reperiatur vnum & non reliquum, ibi erit differentia in qualitate vtriuſque. Circa prædicta dubitatur vtrum odor ſit proprium obiectum olfactus. Et arguitur quòd non quia illud eſt proprium obiectum, quod eſt adæquatum alicui potentiæ, ſed odor non eſt obiectum adæquatum olfactui, ergo, &c. Probatio minoris, quia non odorabilia poſſunt percipi ab olfactu, vt concedit hic Philoſophus. Præterea. Odor eſt perceptibilis à guſtu, ergo non eſt proprium obiectum olfactus. Ad dubium dicendum quòd odor eſt proprium & adæquatum obiectum olfactus, quòd probatur illa ratione, qua probatum eſt ſuperius de colore reſpectu viſus, & de ſono reſpectu auditus. Ad primam rationẽ dubij dicendum quòd non odorabilia percipiuntur ab olfactu, non per ſe ſed per accidens. Et ſimiliter dicendum eſt ad ſecundum.

Sequi-

Sequitur in textu. { Eſt autem, & olfactus per medium vt aerem & aquam, &c. } Hæc eſt lectio vigeſima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt decimumquartum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinans de immutatione olfactus ab odore ponit tres cõcluſiones, quarũ prima eſt quod aer & aqua ſunt medium odoris. Probatur, quia ſpecies odoris diffundũtur per aerem & aquã, ergo, &c. Antecedens patet per ſenſum. Nam vultures per magnum ſpatium veniunt ad cadauera mortuorũ, ꝙ non facerent niſi ſpecies odoris diffunderentur per aerem, & aquatica, vt piſces, odores ſentiunt, vt patet ad ſenſum. Secunda concluſio eſt. Idem ſenſus olfactus ſecundum ſpeciem eſt in omnibus animalibus, tam rationalibus, quàm irrationalibus. Hæc concluſio probatur duabus rationibus Philoſophi, quarum prima eſt. Nam ſenſus diſtinguũtur penes ſenſibilia. ſed olfactus in omnibus animalibus ordinantur ad idem ſenſibile, videlicet ad odorem, ergo, &c. Præterea. Ille ſenſus eſt vnus, cuius ſunt eadem corruptiua, ſed tam olfactus hominis, quàm aliorum animalium corrumpuntur propter excellentiam odoris, ergo idem vt ſupra. Contra hanc concluſionem arguitur tali ratione Philoſophi. Aliqua ſunt animalia, quæ odorant reſpirando, aliqua verò odorant non reſpirando, ergo videtur quòd non eſt idem olfactus in omnibus animalibus. Dicendum quod eſt olfactus ſecundum eſſentiam, ſed eſt diuerſus modus odorãdi, quia prouenit ex diuerſa diſpoſitione organi. Nam organum olfactus in homine differt ab organis aliorum animalium, quia organum odoratus in homine eſt cum cooperculo, in alijs verò animalibus non reſpirantibus eſt ſine cooperculo. Ex quo infert Philoſophus quod reſpirantia non odorant in aquis. Tertia concluſio eſt, quod organum olfactus eſt in potentia ad odorem & ſiccitatem. Cuius ratio eſt, quia ſicut ſe habet organum viſus ad colorem, & lumen, ita ſe habet organum olfactus ad odorem & ſiccitatem, cũ odor fundetur in ſicco, ſicut ſapor in humido, ſed organum olfactus debet eſſe in potentia ad odorem & ſiccum. Circa prędicta dubitatur vtrum odor trãſfundat ſuas ſpecies in aere realiter vel intentionaliter. Et videtur quod realiter. Nam poma odorem emittentia deſiccantur, quod nõ fieret, niſi eſſet realis euaporatio, ergo odor realiter funditur in medio. Præterea. In omni euaporatione eſt ſimilis euaporatio, ſed talis habet eſſe reale in medio, ergo idem vt ſupra. Præterea. Beſtiæ ſyl ueſtres dum volũt quiſcere in aliquo loco faciunt magnũ ſaltũ ne carnes ipſas percipiant per odorẽ, ſed hoc nõ eſſet niſi odor realiter eſſet in medio, ergo, &c. Dicẽdum odor transfundit realiter in medio quantũ ad aliquam partẽ, non tñ quãtum ad totum medium. Prima pars illius patet per argumenta iam facta. Secunda pars probatur, quia fertur qđ vultures per quingenta milia ria, & amplius ad cadauera mortuorũ veniunt propter odorem, ſed impoſsibile eſt quod talis odor per tãtum ſpatium poſsit diffundi realiter, cũ vniuſcuiuſque rei ſit determinatus terminus rarefactionis vel euaporationis. Ad argumenta omnia dubij patet ſolutio ex dictis.

Sequitur in textu. { Guſtabile autẽ, &c. } Hæc eſt lectio vigeſimaprima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt quìntumdecimum capitulum pręſentis tractatus, in quo Philoſophus determinãs de guſtu ponit quatuor cõcluſiones, quarũ prima eſt, quod Guſtus percipit ſuum obiectum, ſ. ſaporem per medium intraneum. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam tactus percipit ſuum obiectum per medium intraneũ, ſed guſtus eſt quidam tactus, & guſtabile eſt quoddam tangibile, ergo ſequitur quod guſtus percipit ſuum obiectum per medium intraneum. Pro cuius declaratione conſiderandum eſt ſecũdum Doct. ſan. quod duplex eſt medium ſenſus. Quoddam eſt medium intraneum, quod dicitur pars animalis de cõſtitutione eius exiſtens, vt puta caro. Aliud eſt medium extraneum, quod ſ. non eſt pars animalis, vt puta aer vel aqua. Guſtus ergo & tactus percipiunt ſua obiecta per medium intraneum. Alij verò ſenſus per medium extraneum, vt ex ſupradictis patet. Contra prædicta ſic primo arguitur. Si guſtus eſſet quidam tactus, ſequeretur quod non eſſent niſi quatuor ſenſus exteriores, conſequens eſt contra omnem doctrinam Philoſophorum, ergo, &c. Præterea. Aliquis in aqua exiſtens percipit ſaporem alicuius corporis diſtantis, ergo videtur quòd guſtus non ſemper percipiat ſuum obiectum per mediũ intraneum. Ad primum dicendum ꝙ guſtum eſſe tactum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad eſſentiam ſenſuum. Alio modo quãtum ad modum ſentiendi. Guſtus ergo dicitur tactus ſecundo modo, non autem primo modo, quod patet tali ratione Doctoris ſancti. Nam ita ſe habet guſtum ad tactum, ſicut ſe habet obiectum guſtus. ſ. ſapor ad obiectum tactus, ſcilicet ad quatuor qualitates tangibiles, ſed manifeſtũ eſt quod ſapor non eſt eſſentialiter qualitas aliqua de qualitatibus tangibilibus, ergo eſſentialiter guſtus nõ eſt quidam tactus. Ad ſecundum dicendum quòd aliquis exiſtens in aqua non percipit ſaporem corporis diſtantis vt diſtans, eſt ſecũdum ꝙ dicit hic Doct. ſan. ſed percipit ſaporem corporis, vt diſtans, ſecundum ꝙ admixtum eſt cum aqua. Secunda cõcluſio. Guſtabile nõ poteſt percipi à guſtu ſine humiditate. Hæc concluſio probatur tali ratione. Sicut ſe habet color ad lumẽ per reſpectum ad viſum, ita ſe habet ſapor ad humidũ per reſpectum ad guſtum, ſed color non poteſt percipi à viſu ſine lumine, ergo ſapor nõ poteſt percipi à guſtu ſine humiditate. Ex quo infertur ꝙ guſtabile debet eſſe vel actu humidum, vel aptum natum humiditatem ſuſcipere. Tertia cõcluſio. Guſtus non ſolum percipit guſtabile, ſed etiam non guſtabile. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam ſicut ſe habet viſus ad viſibile & non viſibile, ita ſe habet guſtus ad guſtabile, & non guſtabile: ſed manifeſtum eſt, quod viſus non ſolum percipit viſibile, ſed etiam non viſibile, vt puta tenebras, ergo, &c. Pro cuius declaratione conſiderandum eſt ſecũdum Doct. ſan. quod aliquid dicitur guſtabile tripliciter. Vno modo illud dicitur guſtabile, quod habet bonum guſtum. Secũdo modo dicitur guſtabile, quod habet paruum guſtum. Tertio modo dicitur guſtabile, quod habet prauum guſtum. Et per oppoſitum aliquid dicitur non guſtabile tripliciter. Vno modo, quod non eſt aptum natũ aliquo modo immutare guſtum. Alio modo dr̃ non guſtabile, quod nõ poteſt immutare guſtum, niſi parue. Tertio modo dr̃ non guſtabile. quod non poteſt immutare guſtum cum magna quantitate, licet bene poſſet immutare cum modica. Conſiderandum eſt ſecundo quod guſtum percipere nõ guſtabile poteſt intelligi dupliciter. Vno mõ per ſe & poſitiue. Alio modo per accidens & priuatiue. Primo modo guſtus non poteſt accipere non guſtabile, ſed bene ſecundo modo. Quarta concluſio. Inſtrumentum ſiue organum guſtus non eſt humidum actu ſ̃m ſeipſum; nec eſt tale quod non poſsit fieri humidũ. Hęc concluſio probatur tali rõne. Nam ſicut ſe habet organum viſus ad lumen, ita ſe habet organum guſtus ad humidũ, ſed organum viſus nõ habet in ſe lumen inquantum hmõi, nec eſt ſuſceptiuum coloris, ergo, &c. Idem patet à ſigno. Nam lingua exiſtẽs ſicca, aut valde humida non poteſt

ſentire, ergo ſignum eſt quod organum guſtus, quod eſt in lingua non eſt actu humidum. Circa prædicta primo dubitatur de ſpeciebus ſaporis. Dicendum quod ſeptem ſpecies ſaporis ſuperius enumerantur, quę continentur in his verſibus. Dulcis & auſterus, ſalſus quoque pinguis, amarus. Ponticus, acutus, ſpecies ſunt iſta ſaporis, quarum ſpecierum ſic poteſt ſormari ſufficientia. Nam tales ſpecies aut rationem habent extremorum, aut rationem medij. Si primum, ſic ſunt dulce, & amarum. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter, vel habent rationem medij per participationem, vel per æquidiſtantiam. ſi ſecundum, ſic eſt acutum. Si primum, & hoc eſt dupliciter, vel tale medium mediat inter dulce & acutum, vel inter amarum & acutum. Si primum, hoc eſt dupliciter, vel magis accedit ad dulce, ſic eſt pingue, vel magis accedit ad acutum, ſic eſt auſterum. Si ſecundū, hoc eſt dupliciter, vel magis etiam accedit ad acutum, ſic eſt ſalſum, vel magis accidit ad amarum, ſic eſt ponticum, de quibus in libro de Senſu & Senſato latius diſputatum eſt. Dubitatur ſecundo vtrum ſapor ſit proprium obiectum guſtus. Et videtur quod non. Nam illud, quod eſt inferius ad obiectum alicuius potentæ, nō poteſt eſſe obiectum alterius potentiæ, ſed ſapor eſt quoddam inferius obiecti ipſius tactus, cum omne guſtabile ſit tangibile, & non econuerſo, ergo videtur qđ ſapor non ſit obiectum ipſius guſtus. Præterea. Obiectum per ſe & proprium alicuius potentiæ non percipitur ab alia potentia, cum ſenſibile proprium dicatur illud, quod ab vno ſenſu aptum natum eſt percipi, ſed ſapor percipitur à tactu, ergo, &c. Pręterea. Illud, quod guſtum immutat eſt obiectum eius, ſed humor ſaliualis immutat guſtum, ergo eſt obiectum eius & non ſapor. Dicendum quod ſapor formaliter ſumptus, videlicet inquantum ſapor, eſt per ſe & proprium obiectū ipſius guſtus. Quod poſſet probari eadem ratione, qua probatum eſt ſupra de obiecto. Ad primum dicendum quod ſapor non continetur ſub quatuor qualitatibus tangibilibus, ſicut inferius ſub ſuo ſuperiori, nec etiam guſtus continetur ſub tactu, ſicut inferius ſub ſuo ſuperiori eſſentialiter loquendo, ſed ſolum quantum ad modum ſentiendi, vt ſupra dictum eſt. Ad ſecundum dicendum quod ſapor per ſe, & formaliter non percipitur à tactu, ſed ſolum inquantum cauſatur à qualitatibus tangibilibus. Ad vltimum dicendum quod humidum ſaliuale inſtrumentaliter concurrit ad guſtum non obiectiue, vnde ratio ſequitur, &c.

Sequitur in textu. § De eo autem, &c. §
Hic incipit lectio vigeſima ſecunda eiuſdem libri, in commento S. Thomæ.

Iſtud eſt decimum ſextum capitulū pręſentis, tractatus, in quo Philoſophus determinando de ſenſu tactus & de tāgibili, ponit duas cōcluſiones, per quas ſoluit duas dubitationes, quarum prima. eſt. Senſus tactus non eſt vnus formaliter ſed plures. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam vnus ſenſus eſt vnius cōtrarietatis per ſe & primo, ſed ſenſus tactus nō eſt tm̄ vnius contrarietatis per ſe primo cum obiectū eius ſint quatuor qualitates tangibiles, ſ. calidum. frigidum, humidū, & ſiccum, ergo ſequitur quod tactus nō eſt vnus formaliter ſenſus. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Auditus non eſt ſolum vnius cōtrarietatis nam eſt grauis, & acuti, magnitudinis & paruitatis, lenitatis & aſperitatis, &c. quæ ſunt diuerſa contraria, & tamen auditus eſt vnus ſenſus, licet ſit diuerſarum contrarietatum. Pręterea. Organum tactus eſt vnum, quod dicitur eſſe quidam neruus diffuſus per totū corpus per modum cuiuſdam retis, conſiſtens in media proportione qualitatum tangibilium, ergo tactus eſt vnus ſenſus, cum diuerſorum ſenſibilium ſint diuerſa organa. Præterea. Guſtus eſt quidam tactus, vt ſupra cōceſſum eſt, ergo, ſi tactus non eſſe vnus ſenſus formaliter, ſequeretur quod guſtus non eſſet vnus ſenſus formaliter: conſequens eſt ſalſum, cum guſtus habeat vnū obiectum, ideſt ſaporem. Præterea. Si tactus non eſſet vnus ſenſus formaliter, ſequeretur quod non tantū eſſent quinque ſenſus exteriores, conſequens eſt ſalſum, & contra omnem regulam Philoſophorum, ergo, &c. Præterea. Accidentia multiplicantur ad multiplicationē ſuorum ſubiectorum, ſed ſubiectum tactus eſt vnū formaliter, ergo idem vt ſupra. Ad primū reſpondet hic Philoſophus negando conſequentiam, quia diuerſæ contrarietates ſoni habent aliquod commune ſubiectum, videlicet ſonum, ſub cuius ratione formali habent immutare ſenſum auditus, ſed quatuor qualitates tangibiles non habent aliquod commune ſubiectum, vnde ratio non eſt ſimilis. Item ad argumentum ſoluit. Doct. ſan. alia ſolutione. Nam plures contrarietates eſſe alicuius ſubiecti communis ſiue generis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quod ſint plures contrarietates per ſe & primo, & ſic ipſius coloris aut ſoni nō ſunt plures contrarietates. Alio modo quod ſint plures contrarietates ſecundario & per accidens, vna tamen primo & per ſe, & iſto modo ipſius ſoni, ſimiliter & coloris poſſunt eſſe plures contrarietates. Quando autem dicitur quod vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis tantum, intelligitur per ſe primo. Modo inter quatuor qualitates tangibiles ſunt diuerſæ contrarietates per ſe & primo reſpectu tactus. ideo tactus nō poteſt eſſe vnus ſenſus formaliter. ſed contra primam ſolutionem ſic arguitur. Omnium corporum eſt vnum ſubiectum commune videlicet, corpus, quatuor qualitates tangibiles ſunt accidentia corporalia, ergo habent vnum ſubiectum commune. ad hoc reſpondet Doctor ſan. in litera quod qualitatum tangibilium eſſe vnum ſubiectum commune poteſt intelligi dupliciter. Vno modo accipiendo ſubiectum pro genere, quod ſe habet ad differentias diuidentes ſicut potentia ad actum, & illo modo non habent vnum ſubiectum commune. Alio modo accipiendo ſubiectum pro ſubſtantia, quæ eſt ſubiectum accidē tium, & iſto modo dictę qualitates habent aliquod cōmune ſubiectum. Contra hanc ſolutionem ſic arguitur. Contraria omnia ponuntur ſub aliquo genere, vt patet in prædicamentis & 10. Metaphy. ergo qualitates tangibiles, quæ contrariantur ſub aliquo genere, & ſic habent aliquod commone ſubiectum, accipiendo ſubiectum pro genere. Dicendum quod licet prædictæ qualitates habeant aliquod genus remotum, non tamen habent vnum genus propinquum, vel dicendum & forſitan melius quòd licet dictæ qualitates cōtineantur ſub aliquo genere logico, non tamen continentur ſub genere ſubiecto, cum non conueniant in aliqua ratione formali immutationis. Ad ſecundum dicendum quod organum tactus eſt vnum materialiter, & tamen plura formaliter. Cuius ratio eſt, quia organum tactus conſiſtit in media proportione qualitatum tangibilium vt dictum eſt in obijciendo, ſed diuerſarum contrarietatū ſunt diuerſæ mediæ proportiones, cū igitur, inter qualitates tangibiles ſint diuerſæ contrarietates, relinquitur quod in organo tactus ſint diuerſæ mediæ proportiones, & per conſequens illo modo organum non eſt vnum formaliter. At tertium dicendum negando ſequelam, quia guſtus habet commune obiectum formaliter, quod non contingit in tactu, ideo ratio non ſequitur præſertim cum guſtus non ſit tactus eſſentialiter, vt ſupra declaratum eſt. Ad quartum dicendum, quod licet ſint tantum quinque ſenſus exteriores in genere, poſſunt tamen eſſe plures in ſpecie. Ad vltimum dicendū quod accidentia materialia multiplicantur ad multiplicationem ſubiectorum, non autem ſpecifice, vnde ta-

ctus

ctus eſt bene vnus ſenſus materialiter & ſubiectiue, eſt tamen plures formaliter & obiectiue. Secunda concluſio. Caro non eſt organum tactus. Hæc concluſio probatur dupliciter. Primo ſicut ſe habet aer ad viſum, ita ſe habet caro ad tactum, ſed aer non eſt organum viſus, ergo caro non eſt organum tactus. Præterea. In lingua ſunt duo ſenſus, vt puta guſtus & tactus, ad quorum ſenſuum actionem concurrit caro, ergo ſignum eſt ꝙ caro non eſt organum tactus, quia pari ratione eſſet organum guſtus, & ſic guſtus & tactus non eſſent plures ſenſus, cum diuerſorum ſenſuum ſint diuerſa organa. Et ſi dicatur, ſtatim ad tactum carnis ſentimus tangibilia, ergo videtur quod caro eſt organũ tactus. Ad hoc reſpondet Philoſophus negando conſequentiam, cuius ratio eſt, quia ſi aliqua pellicula extenderetur ſupra carnem ſtatim ad tactum illius pelliculæ ſentiretur tangibile, & tamen propter hoc non eſſet dicendum quòd talis pellicula eſſet organum tactus. Vnde licet ad tactũ carnis immediate ſentiatur tangibile, non ſequitur tamen quòd caro ſit organum tactus.

Sequitur in textu. § Dubitabit autem ſi omne corpus profundum habet, &c § Hæc eſt lectio vigeſimatertia huius ſecundi libri, & in commento ſancti Thomæ.

IStud eſt decimumſeptimum capitulum huius ſecundi tractatus in quo Philoſophus determinando de medio extraneo ipſius tactus ponit tres concluſiones quarum prima eſt. Inter tangens & tactum cadit medium extraneum. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam illud tangens aut eſt in aqua aut in aere, quodcunque dicatur, ſemper inter tangens & tactum mediat humiditas aut aerea, aut aquea, q̃ cum ſit qualitas, non poteſt eſſe niſi in corpore ſubiecto, ergo inter tangens & tactum cadit medium extraneum, videlicet, aut aer aut aqua. Veruntamen quod aer mediet eſt nobis magis immanifeſtum & latens quam aqua, cum primo, quia continue ſumus in aere, ideo aer eſt minime perceptibilis a nobis, tum ſecundo, quia aer eſt ſpiritualior quàm aqua. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. Si inter tangens & tactum caderet medium, ſequeretur quod in tangibilibus eſſet procedere in infinitum, conſequens eſt falſum, ergo & antecedens. Patet ſequela, quia medium illud tangeret tactum. Si ergo inter tangens & tactum caderet medium, cum ipſum medium, etiam ſit tactum, inter tangens & ipſum medium tactum, & ſic eſſet procedere in infinitum. Præterea. Si aqua ponatur ſuper organum tactus immediate perciperetur à tactu vt ad ſenſum patet, ergo inter tangens, & tactum non cadit medium. Præterea. Si inter tangens & tactum eſſet aliquod medium, maxime eſſet aer vel aqua, vt hic innuit Philoſophus, ſed aer vel aqua non poſſunt eſſe medium tactus, quod ſic patet, quia medium alicuius non habet actu formaliter rationem ſui obiecti, ſicut diaphanum non habet actu colorem aut lumen, ſed aer, & aqua habent actu aliquas qualitates tangibiles, quæ ſunt formaliter obiectum tactus. ergo, &c. Præterea. Medium tactus eſt caro, vt in præcedenti capitulo declaratum eſt, ſed caro non eſt aer aut aqua, ſed mixtum ex his, ergo aer & aqua non ſunt medium tactus, &c. Ad primum dicendum quod inter tangens, & tactum cadere medium extraneum poteſt intelligi dupliciter, vel loquendo de corporibus tangibilibus ſiccis, vel humidis. Si loquamur de tangibilibus humidis, ſic inter tangens & tactum non cadit mediũ extraneum, vt voluit argumentum. Si vero loquamur de tangibilibus ſiccis, ſic inter tangens, & tactum cadit medium extraneum, vt voluit concluſio. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundũ. Ad tertium reſpondet Auerr. dicens, quod corpora noſtra non poſſunt pati ab elementis, niſi ratione alicuius admixtionis, cum elementa habeant ſe vt locantia, & corpora noſtra vt locata, nec elementa poſſunt alterari abinuicem, niſi ratione alicuius qualitatis admixtæ, ad quam quidẽ admixtionem aqua, & aer ſunt in potentia. Sed hæc reſpõſio ſtare non poteſt vt dicit hic Doct. ſan. cum primo quia corpora noſtra ſe habent ad elementa in ratione locantis, ſicut vnum elementum patitur ab alio, ſed vnum elementum eſt locans reſpectu alterius, ergo corpora noſtra poſſunt pati ab elementis, dato quod elementa ſint locantia. Tum ſecundo, quia elementa quantum ad aliquam eorum partem ſunt corruptibilia, ſed corruptio non fit ſine alteratione, ergo elementa poſſunt abinuicem alterari. Dicendum ergo eſt primo quod elementa dupliciter poſſunt conſiderari. Vno modo quantum ad qualitates actiuas & paſſiuas, & iſto modo corpora noſtra poſſunt pati ab elementis, & ipſa elementa poſſunt inuicem alterari, nec vt ſic elementa habent rationem locantis. Alio modo poſſunt cõſiderari ſecundum ſuas formas ſubſtantiales, quas conſequuntur ex actione corporis cæleſtis, ſic habent rationem locantis, vnde corpora noſtra ab eis non poſſunt pati ſecũdum quod huiuſmodi, vnde corpus locans eſt magis conſeruatiuum locati quàm deſtructiuum. Dicendum ſecundo quod licet aer & aqua habeãt qualitates tangibiles & in actu completo, ſi ſecundum eorum ſubſtantiam conſiderentur, ſi tamen conſiderentur vt medium tactus, ſic non habent illas qualitates tangibiles in actu completo, ſed eas habent in actu incompleto, qui comparatus ad actum completum habet rationem potentiæ. Ad quartum dicendum quod caro dicitur medium intraneum & generale ipſius tactus, aer verò & aqua dicuntur eſſe medium extraneum & non generale, & licet etiam alij ſenſus, ſcilicet viſus & auditus habeant medium extraneum ſicut ſenſus tactus, tamen diuerſimode ſenſus tactus immutatur à tali medio quàm alij ſenſus. Nã illud medium ſimul & ſemel immutatur à qualitatibus tangibilibus & immutat tactum, vt cum aliquis alium percutit per clypeum ſimul & ſemel immutat clypeum & organum tactus, ſic non eſt in alijs ſenſibus. Nam diaphanum, quod eſt medium viſus immutatur à lumine & ipſum immutatum immutat organũ viſus. Et ſi dicatur ꝙ immutatio viſus, & diaphani fit in inſtanti, ergo ſimul & ſemel diaphanum immutatur à lumine & viſus à diaphano, & per conſequens non eſt differentia inter immutationem viſus & tactus a ſuis immutationibus medij, dicẽdum quod ly ſimul, poteſt dicere ordinem temporis tantum, & ordinem temporis & cauſalitatem ſimul, ſi dicat ordinem temporis tantum, ſic medium viſus ſimul immutatur à lumine, & viſus a medio, ſi vero dicat ordinem temporis & cauſalitatem ſimul, ſic ſenſus viſus & diaphanum, qđ eſt medium eius non ſimul immutantur. Iſto autem vltimo modo tactus & medium eius ſimul immutatur. Ex prædictis maxime infertur ſecundum Philoſophũ quod caro non poteſt eſſe organum tactus, quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non facit ſenſationem, ſed tangibile ſi immediate ponitur ſupra carnem, & ſic poſitum ſentitur, ergo ſequitur quod caro non eſt organũ tactus. Secunda concluſio. Organum tactus non habet in ſe qualitates tangibiles. Probatio Philoſophi. Sicut ſe habet organum viſus ad lumen & ad colorem, ita organu tactus ad qualitates tangibiles, ſed organum viſus non habet in ſe actu lumen aut colorem. ergo, &c. Si dicatur mixtum habet in ſe qualitates tangibiles, ſed organum tactus eſt corpus mixtum, cum ſit neruus quidam protenſus per totum corpus, ergo habet in ſe qualitates tangibiles. Dicendum quod corpus, mixtum nõ habet in ſe qualitates tangibiles in actu completo, ſed ſolum in actu incompleto, qui habet rationem potentiæ

tiæ per comparationem ad actum, completum, vt dictum eſt ſupra. Tertia concluſio. Tactus eſt non ſolum ipſius tangibilis, ſed etiam non tangibis. Probatio, quia viſus non ſolum eſt ipſius viſibilis, ſed etiam inuiſibilis, vt ex ſupra dictis patet, ergo tactus non ſolum eſt tangibilis, quia de ſimilibus idem eſt iudicium. Conſiderandum tamen eſt quòd aliquid non tangibile poteſt conſiderari dupliciter ſecundum Philoſophum. Vno modo quia parum habet de qualitate tangibili ſicut aer. Alio modo, quia habet aliquam qualitatem tangibilẽ in excellentia nimia. Dicitur autem vtrunque intangibile priuatiue quaſi male perceptibile ſenſu tactus, quia aptum natum eſt priuatiue immutare tactum.

Sequitur in textu. § Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere, &c. § Hæc eſt lectio vigeſimaquarta, & vltima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

IStud eſt decimumoctauum & vltimum capitulum huius ſecundi tractatus de anima, in quo Philoſophus determinando de ſenſu in cõmuni ponit tres concluſiones, quarum prima eſt. Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. Hæc concluſio probatur per exemplum philoſophi. Nam cæra recipit figuram anuli ſine materia, videlicet ſine metallo, aut ſine auro, ergo ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. Ex quo patet quod formæ rei ſenſibilis aliter ſunt in re ſenſibili, & aliter ſunt in ſenſu, quia ſunt in re ſenſibili ſecundum eſſe materiale, & in ſenſu ſunt ſecundum eſſe ſpirituale ſiue intentionale. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Proprium eſt intellectus eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia, ergo ſenſus nõ eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, præſertim cum ſit materialis potentia. Præterea. Senſus per excellentiam ſenſibilium corrumpitur, vt hic probat Philoſophus, ergo videtur quod ſenſus ſuſcipiat ſpecies materialiter & realiter. Ad primum dicendum quod intellectus eſt ſuſceptiuus ſpecierum intelligibilium ſine materia & ſine conditionibus materialibus, abſtrahit enim intellectus ab hic & nunc, vt infra in tertio huius patebit, ſed ſenſus non eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine cõditionibus materialibus, licet ſuſcipiat eas ſine materia. Item ſenſus recipit illas ſpecies in aliquo organo corporali, intellectus autem ſuſcipit ſpecies ſine organo, ideo non eſt ſimile de ſenſu & intellectu. Ad ſecundum negatur conſequentia, quia licet excellẽtia ſenſibilium corrũpat ſenſum, quando videlicet corrumpit proportionem inter organum ſenſus & ſenſibilia, non tamen propter hoc oportet ꝙ ſenſibile ſuſcipiatur in ſenſu ſecundum eſſe materiale. Secunda concluſio. Organum ſenſus corrumpitur propter excellentiam ſenſibilium, hæc concluſio probatur tali rõne. Nam oportet inter organum ſenſus & res ſenſibiles eſſe quandam proportionem, ergo dum iſta proportio corrumpitur, ipſum organum corrumpitur, ſed propter excellentiam ſenſibilium corrumpitur talis proportio, ergo &c. Ex hac ratione infertur quod plantæ non habent ſenſum aliquẽ, quod ſic patet, quia non habent ſenſum tactus, ergo non habẽt aliquem ſenſum. Antecedens patet, quia ad ſenſum tactus requiritur determinata proportio, videlicet medietas ſecundum complexionem ad qualitates tangibiles, ſed plantę non habent illam determinatam proportionem ſiue complexionem, ergo, &c. Contra prædicta ſic arguitur. Sicut ſe habet intellectus ad intelligibile, ita ſe habet ſenſus ad ſenſibile, ſed intellectus non corrumpitur propter excellentiam intelligibilium, ſed perficitur: ergo videtur quod ſenſus propter excellentiam ſenſibilium non corrumpatur. Præterea. Propria paſsio non corrumpitur per ſuum proprium actum, ſicut nec perfectibile per ſuam perfectionem, ſed ſenſibile eſt propria paſsio ipſius ſenſus, ergo &c. Præterea. Plantæ patiuntur à qualitatibus tangibilibus, ergo videtur quod habeant tactum, cum ſenſus conſiſtat in quondam pati, vt ſupradictum eſt. Ad primum dicendum quod maior illa non eſt vera, ſi ly ſicut, dicat ſimilitudinem identitatis, ſiue adæquationis. Nam intellectus ſuſcipit intelligibile ſine organo corporali, ſenſus verò ſuſcipit mediante organo corporali vnde non eſt ſimile. Ad ſecundum dicendum quod proprium perfectibile non corrumpitur per ſe per propriam perfectionẽ, ſed per accidens, ſenſus vero corrumpitur per excellentiam ſenſibilium per ſe, videlicet ad corruptionem proportionis, quæ requiritur inter organum & ſenſibilem. Ad tertium dicendum quod plantæ licet patiantur à qualitatibus, tangibilibus non patiũtur tamen ab eis ſicut ſenſus a ſenſibili & ideo non oportet quod habeant ſenſum. Tertia concluſio. Licet omnia inanimata corruptibilia patiantur à qualitatibus tãgibilibus ipſius tactus, non tamen omnia patiuntur à qualitatibus ſenſibilibus aliorum ſenſuum, ſed ſolũ aer & aqua, prima pars concluſionis patet tali ratione. Nam omnia inanimata prædicta, alterantur, cum ſint corruptibilia, ſed non videntur poſſe alterari, niſi à qualitatibus tangibilibus, ergo patiuntur ab eis, quia alterari eſt quoddam pati, ſecunda pars patet ad ſenſuum. Nam aer patitur ab odore, cũ aliquando patiatur ſœtorem, ergo aliqua inanimata patiuntur ab alijs ſenſibilibus. Et dicatur. Quicquid patitur ab odore habet olſactum. ergo, &c. ſed aer non habet olſactum, ergo, &c. Dicendum quod quicquid patitur ab odore per ſenſationem quandam habet olfactũ, non autem ſi patiatur ſimpliciter per modum actionis abſolute. Aer autem non patitur per ſenſationem, ideo non oportet quod habeat olſactum. Item qui voluerit prædicta diffuſius perluſtrare videat commentum Sancti Thomæ in vltima lectione huius ſecundi. Hæc autem ad præſens ſufficiant de ſecundo libro de anima ſecundum diuiſionem dicti Doctoris. Licet ſecundum alios diuerſos diuerſimode terminetur ſecundus liber de anima, vt patebit in capitulo ſequenti.

M. DONINICI DE FLANDRIA Super Tertium librum de Anima Tractatus Quatuor.

TRACTATVS PRIMVS, in tria capita diuiſus.

1 *Probat quinque tantum proprios eſſe ſenſus.*
2 *Oſtẽdit dari præter proprios ſenſus ſenſum cõmunem.*
3 *Oſtendit idem alio modo.*

Breuis recollecta ſuper tertium librum de anima Ariſ. ſecundũ magiſtrum Dominicum de Flandria ordinis Prædicatorum.

Sequitur in textu. § Quod autem non ſint ſenſus præter quinque, &c. § Hæc eſt lectio prima huius tertij libri, & in comm. S. Tho.

HIc incipit tertius liber de Anima ſecundum Doct. ſan. vbi Philoſophus incipit determinare de potentia intellectiua per cõparationem ad ſenſum Antiqui enim Philoſophi non poſuerunt differẽtiam inter ſenſum, & intellectum, ideo Philoſophus remouens iſtam opinionem oſtendit in principio huius

Tertij libri, intellectum non eſſe ſenſum. Sed ſecũdum Egidium & albertum. Tertius liber incipit ibi. § Quoniam autem duabus differentijs. Secundum autem modernos incipit ibi. § De parte autem animæ. § Diuiditur autẽ iſte liber in quatuor tractatus. In primo tractatu oſtendit Philoſophus ꝙ præter quinque ſenſus particulares oportet ponere ſenſum communem. In ſecundo oſtendit intellectũ non eſſe ſenſum ibi. § Quoniam autem duabus differentijs. § In tertio verò determinat de potentia intellectiua ſecundum ſe & de ſuis partibus, videlicet de intellectu agente, ibi. § De parte autem animæ. § In quarto determinat de potentia motiua. ibi. § Quoniam autem anima. § Primus tractatus continet tria capitula. In primo capitulo oſtendit quod non eſt ponendus alius ſenſus proprius præter quinque prædictos. In ſecundo capitulo oſtendit Philoſophus quod neceſſe eſt ponere aliquem ſenſum communem præter quinque ſenſus proprios ex hoc quod ſenſus percipit ſe ſentire. ibi. § Quoniam autem ſentimus. § In tertio capitulo oſtendit idem etiam ex hoc quod ſenſus diſcernit inter ſenſibilia propria. ibi. § Vnuſquiſque quidem igitur ſenſus, &c. § In primo capitulo ponuntur duæ concluſiones, quarum prima eſt. Quia non eſt ponendus alius ſenſus proprius præter quinque ſuperius enumeratos. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam alia perfecta habent omnes ſenſus, ſed nõ habent niſi quinque ſenſus exteriores, ergo præter illos quinque ſenſus non eſt ponendus alius. Probatio maioris. Nam quicunque habet aliquod organum ſenſus, per qđ nata ſunt aliqua ſenſibilia cognoſci, ille poteſt cognoſcere omnia ſenſibilia, quæ nata ſunt cognoſci per illud organum, vt patet inductiue per ſingula organa ſenſus, ſed animalia perfecta habent omnia organa ſenſus, ergo cognoſcere poſſunt omnia ſenſibilia, & per conſequens habent omnes ſenſus, cum igitur non habeant niſi quinque ſenſus non erit alius ſenſus reſpectu propriorum ſenſibilium præter quinque. Ex quo patet quod tãtum ſunt quinque ſenſus exteriores & proprij, videlicet viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Quorum ſic poteſt formari ſufficientia. Nam ſenſus eſt quædam potentia paſſiua, quæ apta nata eſt immutari à ſenſibili exteriori, vel ergo immutatur ſecundum immutationem ſpiritualem tantum, & ſic eſt viſus, vel immutatur cum immutatione naturali, & hoc dupliciter, quia vel talis immutatio naturalis eſt ſolum ex parte obiecti vel ex parte organi. Si primum, hoc eſt dupliciter, quia vel talis immutatio ſit per motum localem & ſic eſt auditus, nam obiectum eius .ſ. ſonus tranſfunditur per motum localem, vel ſit per alterationem, & ſic eſt olfactus. Nam odor per quandam tranſmutationem tranſfertur per medium, ſi verò talis immutatio fiat ex parte organi hoc eſt dupliciter, vel tale organum eſt diffuſum per totum corpus, & ſic eſt tactus, vel eſt in determinata parte corporis, & ſic eſt guſtus. Ex prædictis poteſt hic clare elici quod viſus ſit primus ſenſus, cum ſit magis immaterialis quàm alij ſenſus. Secundus eſt auditus. Tertius eſt olfactus. Quartus guſtus. Quintus tactus. Contra prædictam concluſionem arguitur ſic. Sicut ſe habet intellectus ad intelligibilia, ita ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ſed ad intelligendum omnia intelligibilia ponitur vnus intellectus, ergo ad ſentiendum omnia ſenſibilia ſufficit vnus ſenſus, & ſic non erunt quinque ſenſus exteriores, ſed vnus tantum. Preterea. Senſus tactus non diuiditur contra guſtum, vt ſupra dictum eſt, quia guſtus eſt ſenſus ipſius tactus, ergo idem vt ſupra. Præterea. Senſus exteriores ſunt ſuſceptiui accidentium, ſed plura ſunt accidentia in genere diſtincta quam quinq;, ergo videtur quod ſint plures ſenſus quàm quinque, cum diſtinctio potentiarum ſumatur à diſtinctione obiectorum. Ad primum dicendum negando conſequẽtiam, & ſimilitudinem, quia intellectus eſt potentia ſpiritualis, ſenſus verò eſt potentia organizata, ideo licet ponatur tantum vnus intellectus ad intelligendum omnia intelligibilia, non tamẽ propter hoc oportet ꝙ ponatur ſolum vnus ſenſus. Ad ſecundum dicendum quod tactus poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo in communi, videlicet pro omni potentia, quæ immutatur immutatione ſpirituali & immutatione organi, & iſto modo guſtus dicitur ſenſus ipſius tactus, & ſic tactus non dr̃ proprius ſenſus. Alio modo accipit̃ tactus in ſpeciali & proprie, videlicet, pro illa potẽtia, quę apta nata eſt immutari immutatione naturali ex parte organi, qđ quidem organũ eſt diffuſum per totũ corpus, & iſto modo guſtus non eſt ſenſus tactus, ſed diuiditur contra ipſum. Ad tertium dicendum quod ſenſus exteriores non ſunt ſuſceptiui per ſe primo omniũ accidentium, ſed ſolum ſunt ſuſceptiui prædictorũ quinque, à quorum diſtinctione formali ſumitur diſtinctio ſenſuũ. Secunda concluſio. Non eſt ponendus alius ſenſus proprius propter ſenſibilia communia. Hęc concluſio probatur tali rõne philoſophi. Quicquid cognoſcitur ab vno ſenſu, vt propriũ ſenſibile eius, nõ cognoſcitur ab alio ſenſu per ſe, ſed ſolũ per accidens, ſed ſenſibilia cõmunia per ſe cognoſcũtur non ſolum ab vno ſenſu, ſed à pluribus, vt ſupra in ſecundo declaratũ eſt, ergo ſenſibilia cõmunia non ſunt proprium obiectum alicuius ſenſus, & per conſequens nõ eſt ponendus aliquis ſenſus proprius præter quinque propter ſenſibilia communia. Et ſi quęratur quare ponantur plures ſenſus exteriores in animalibus perfectis propter ſenſibilia propria. Ad hoc reſpondetur ſecundum Philoſophum qđ ratio huius eſt vt nos non lateant ea, quæ conſequuntur ad ſenſibilia propria, quæ, videlicet, ſunt communia diuerſis ſenſibus, vt motus, figura, magnitudo, &c.

Sequitur in textu. § Quoniam autem ſentimus quod videmus & audimus, &c. § Hæc eſt lectio ſecunda, huius tertij, in commento. Sancti Thomæ.

Iſtud eſt ſm̃ capitulum huius tractatus in quo Philoſophus volens concludere pręter ſenſus exteriores vnum communem ſenſum eſſe ponendum, mouet tres dubitationes, quarum prima eſt. Vtrũ viſus percipiat ſe videre, & arguo quod ſic. Nam homo ſentit ſe videre, vel ergo ſentit ſe videre ſenſu viſus, vel alio ſenſu. Si primum habetur intentum, ſi ſecundum, aut ille alius ſenſus percipit colorem & ipſum videre, vel percipit ipſum videre, ſed non colorem, non poteſt dici ſecundum, quia videre non eſt niſi colorẽ percipere. Non ergo poteſt ſe percipere videre non percipendo colorem, neque primum poteſt dici, quia ſic vnius obiecti, videlicet coloris, eſſent duo ſenſus diſtincti, vt puta viſus, & ille alius ſenſus. Præterea. Si alio ſenſu perciperet homo colorem, & alio ſenſu perciperet ipſum videre, vel ille ſenſus qui percipit ipſum videre percipit ipſum colorem, vel non, non poteſt dici ſecundum, quia ſic eſſet proceſſus in infinitum, ſi dicatur primum ſequitur quod eadem ratione ſtandum erat in primo, videlicet quòd viſus percipit ſe videre, ſicut ille alius ſenſus percipit ſe ſentire. Præterea. Eiuſdem potentiæ eſt percipere colorem & viſionem ipſam vt ſonuit hic Philoſophus, ſed manifeſtum eſt quod viſus percipit colorẽ, ergo viſus percipit ſuam viſionem. In contrarium arguit Philoſophus. Nam nihil videtur niſi color & habens colorem, ſed viſio ſiue videre non eſt color neque habens colorẽ, ergo viſus non videt ſuum viderere neque habens colorẽ, ego viſus non videt ſuum videre. Ad hãc dubitationem Philoſophus adducit tres ſolutiones quarum prima eſt. Actio ipſius viſus eſt duplex. Quædam eſt cõſiſtens in mutatione ipſius viſus ab exteriori

ſenſibi-

ſenſibili, & tali actione quicquid videtur eſt color vel coloratum nec tali actione viſus percipit ſe videre. Alia eſt actio viſus, quæ attribuitur viſui, ſecundum quam, poſt immutationem actualem ipſius organi iudicat de ipſa immutatione vel perceptione organi à ſenſibili, etiam abſente ſenſibili, & ſic viſus non videt ſolum colorem vel ſentit, ſed ſentit etiam viſionem coloris, & tali actione, viſus percipit ſe videre. Alia ſolutio eſt quod licet videre non ſit color vel coloratũ, tamen in ipſo videre eſt ſimilitudo coloris inquantum videns eſt quaſi coloratum ex eo quod organum eſt aptum natum ſuſcipere ſpecies coloris, propter quod ipſum videre poteſt percipi à viſu. Tertia ſolutio. Idem eſt actus viſibilis, & actus ipſius viſus, idem dico ſubiecto, licet differant ratione, ſicut idem eſt actus ſoni, videlicet ſonatio, & actus auditus, videlicet auditio, ſed manifeſtum eſt quod actio viſibilis attribuitur viſui, ergo actus ipſius viſus, vtputa viſio, attribuitur ipſi viſiui, & per conſequens eiuſdem potentiæ eſt percipere viſibile & ipſam viſionem, quod autem actus ſenſibilis & ipſius ſenſus ſint idem ſubiecto patet tali ratione, quia actio, & paſſio, cum ſint quidam motus ſunt ſubiectiue in patiente: ergo actus ipſius ſenſibilis, qui dicitur quędam actio & actus ipſius ſenſus, qui conſiſtit in quodam pati vt ſupra dictũ eſt, ſunt ſubiectiue in viſu, & illi duo actus ſunt idem ſubiecto. Duæ autem rationes in principio dubij adductæ admittuntur ſecundum Philoſophum. Sed contra primam ſolutionem ſic primo arguitur. Nulla potentia materialis poteſt reflecti ſupra ſeipſam & ſupra ſuum actum, ſed viſus eſt potentia materialis, ergo viſus non poteſt habere reflexionẽ ſupra ſeipſam & ſupra ſuum actum & per conſequens viſus non poteſt percipere ſe videre, nec põt percipere ſeipſum. Probatio maioris, quia vel iſta reflexio fieret ſecundum partem ita quòd vna pars reflecteretur ſuper aliam vel ſecundum totum, non poteſt dici, primum quia ſic totum ſituaretur in minima particula, aut in puncto, nec poteſt dici ſecundum, quia, ſic idem non reflectitur ſupra ſeipſum. Dicendum quòd viſus & quilibet ſenſus particularis poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo propriè prout eſt ſenſus particulariter diſtinctus contra communem & iſto modo viſus nulla actione percipit ſe videre. Alio modo accipitur viſus, pro ſenſu communi, inquantum, videlicet eadem immutatione, qua immutatur viſus, immutatur ſenſus communis, & iſto modo viſus percipit ſuum videre quia ipſius ſenſus cõmunis eſt iudicare de proprijs ſenſibilibus ſenſuum particularium. Cuius ratio eſt, quia ſicut ſe habet centrum circuli ad circunſerentias & ad lineas procedentes à circunferentia ad centrum, ita ſe habet ſenſus communis ad ſenſus particulares & ad actus eorundem, ſed nulla linea poteſt pertingere ad centrum, niſi tranſeat per circunferentiam, ergo nulla ſenſatio poteſt pertingere ad ſenſationem niſi mediantibus ſenſibus particularibus, & per conſequens ſenſus communis habet particulares ſenſationes ſpecierum ſenſuum. Sed quia duæ rationes in principio dubij videntur concludere quod viſus percipiat ſuum videre, etiam accipiendo viſum propriè vt diſtinguitur contra ſenſum communem, ideo ſoluendæ ſunt. Vnde ad primum dicendum quòd alio ſenſu homo percipit colorem, & alio ſenſu vtputa ſenſu communi percipit ſe videre, & iſte ſenſus communis non ſolum percipit videre, ſed etiam percipit ipſum colorem, non ſub propria ratione coloris inquantum ſenſibilis eſt, non eſt enim inconueniens quod vnius obiecti materialiter ſumpti ſint plures potentiæ ſecundum diuerſas rationes formales. Ad ſecundum dicendum, quòd iſte ſenſus qui percipit viſionem, percipit ſe ſentire, nec eſt ſimile de viſu, quia ſenſus ille communis eſt, qui dicitur communis communitate cognitionis, & eſt alterius virtutis quàm ſit potentia viſiua.

Ad tertium patet ſolutio ex dictis. Ex iſtis infertur vna concluſio tacite, principaliter, tamen intenta in hoc capitulo videlicet quod præter ſenſus exteriores neceſſe eſt ponere ſenſum communem. Hæc concluſio patet tali ratione, nam animal percipit actiones ſenſuum exteriorum, ſed non percipit actiones per proprios ſenſus exteriores (vt declaratum eſt) ergo neceſſe eſt ponere vnũ alium ſenſum communẽ, qui habeat illas actiones percipere & de eis iudicare. Secunda dubitatio eſt vtrum ſenſibile & ſenſus ſimul corrumpantur, videtur quod non. Nam ſenſibile non dependet in eſſe à ſenſu nec realiter nec formaliter, ergo videtur ꝙ ſenſibile & ſenſus non ſimul generentur & corrumpãtur. Dicendum ſm Philoſophum quod ſenſibile in actu ſecundũ rationem ſenſibilitatis conſideratum, & ſenſus in actu ſimul ſunt. Cuius ratio ex præcedentibus elicitur. Nam actus ſenſibilis & actus ſenſus ſunt vnus actus ſubiecto, ergo ſenſibile in actu, & ſenſus in actu ſimul ſunt, & ſimul nõ ſunt, ſed ſenſibile in potentia, & ſenſus in potentia non ſimul generantur, & corrumpuntur. Ex per hoc patet ſolutio ad rationem dubij. Tertia dubitatio. Quare eſt quod aliqua ſenſibilia corrumpunt ſenſum, & aliqua inferunt delectationem ſenſibus. Ad hoc dicẽdum ſecundum Philoſophum quod organum ſenſus cõſiſtit in debita proportione qualitatum ſenſibilium. Vnde quando iſta ſenſibilia ſunt excellentia, tunc corrũpũt illam proportionem, & etiam ſenſum. Quando verò non corrumpunt illam proportionem, inferunt delectationem ſenſui. Dubitatur extra literam circa dictum Philoſophi, & Doct. ſan. vtrum actio ſit ſubiectiue in patiente. Videtur quod non. Nam perfectio eſt ſubiectiue in eo, cuius eſt perfectio, ſed actio quæcunque (ſiue immanens ſiue tranſiens) eſt perfectio agẽtis, ergo actio eſt ſubiectiua in agente. In contrarium arguitur tali ratione Doctor ſan. Nam actio eſt quidam motus: ergo ſi actio eſſet ſubiectiue in agente, ſequeretur quod omne agens in agendo moueretur, ergo, &c. Dicendum quod duplex eſt actio, quędam eſt actio immanens, & talis eſt ſubiectiue in agente. Alia eſt actio tranſiens, & illa poteſt dupliciter conſiderari, vno modo materialiter, videlicet pro eo, quod introducitur ab agente in paſſum, & iſto modo dicitur eſſe ſubiectiuè in patiente, quia videlicet forma, quæ introducitur ab agente per ſuam actionem, ſuſcipitur in patiente, alio modo accipitur actio formaliter pro ipſa introductione actiua formæ, & talis actio eſt ſubiectiue in agẽte, & eſt perfectio eius, vt voluit argumentum dubij, de quo ad longum tertio phyſicorum diſputabitur.

Sequitur in textu. §Vnuſquiſque quidem igitur ſenſus, &c.§ Hæc eſt lectio tertia huius tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

Iſtud eſt tertium capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus concludens ſenſum cõem eſſe ponendum ad diſcernendum inter diuerſa ſenſibilia diuerſorum ſenſuum ponit duas concluſiones, quarum prima eſt ꝙ p̃ter quinque ſenſus exteriores neceſſe eſt ponere vnum ſenſum communem ad diſcernendum inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. Et hæc concluſio probatur tali ratione. Nam nos percipimus differentiã & conuenientiam ſenſibilium diuerſorum ſenſuum in quantum ſenſibilia ſunt ſed cognoſcere ſenſibilia inquantum ſenſibilia ſunt pertinet ad ſenſum, ergo percipere differentias diuerſorum ſenſibilium, inquantũ huiuſmodi, pertinet ad ſenſum, non autem ad ſenſum particularem, ergo pertinet ad ſenſum cõmunem. Quod autem diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum non pertineat ad ſenſum particularem exteriorem patet, quia vel pertinet ad vnum ſenſum, vel ad diuerſos,

non primum, quia ille ſenſus non cognoſcit differentiam diuerſorum ſenſibilium, ſicut viſus non cognoſcit colorem & ſonum per ſe loquendo, ergo diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum non pertinet ad vnũ ſenſum particularem: nec poteſt dici ſecundum, quia vnus homo cognoſcit differentias ſenſibilium diuerſorum, ergo eſt in vna potentia, qua illa diuerſorum, ergo eſt in vna potẽtia, qua illa diuerſa ſenſibilia cognoſcuntur. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. Nã diſcernere inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum Philoſophus attribuit tactui. ergo ad diſcernendum prædicta ſenſibilia non eſt neceſſe ponere ſenſum communem. Pręterea. Senſus particularis diſcernit inter diuerſa ſenſibilia, vtpota viſus inter albedinem & nigredinem, & ſonus inter acutum & graue, ergo idem vt ſupra. Præterea. Omnia ſenſibilia debite cognoſcuntur per quinque ſenſus exteriores, ergo non eſt neceſſe ponere ſenſum communem. Præterea intellectus determinatam differentiam cognoſcit inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum, ergo non eſt neceſſe ponere aliquem ſenſum præter quinque ſenſus exteriores, qui cognoſcat differentiam inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum particularũ. Præterea. Illa potentia, quæ diſcernit diuerſa, componit & diuidit, ſed componere & diuidere pertinet ad intellectum, & non ad ſenſum, ergo &c. Ad primum dicendum quod Philoſophus attribuit tactui diſcernere inter diuerſa ſenſibilia diuerſorum ſenſuum non principaliter ſed participatiue, inquantum videlicet tactus eſt propinquior ſenſui communi cęteris ſenſibus. Ad ſecundum dicendum quod vnus ſenſus exterior diſcernit inter diuerſa ſenſibilia ſui proprij obiecti, vt voluit argumentum, tamen vnus proprius ſenſus non diſcernit inter diuerſa ſenſibilia diuerſorum ſenſuum, ſicut viſus non ponit differentiã inter colorem & ſonum. Ad tertium dicendium quod licet omnia ſenſibilia cognoſcantur à ſenſibilibus exterioribus quantum ad eſſe, nõ tamen cognoſcuntur quantum ad differentiam & conuenientiam eorum, niſi a ſenſu communi. Ad quartum dicendum quòd intellectus cognoſcit differentiam diuerſorum ſenſuum quantum ad quid eſt, non inquantũ ſenſibilia ſunt, ſed hoc pertinet ad ſenſum communẽ, vt dictum eſt. Ad quintum dicendum quod percipere differentiam & conuenientiam colorum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo affirmando vel negando, & qui iſto modo percipit differentiam & conuenientiam, diuidit & componit. Alio modo cognoſcendo tantũ, & iſto modo non oportet quòd ille, qui cognoſcit differentiam colorum componat & diuidat. Secunda concluſio. Senſus communis ponẽs differentiam inter ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum ſimul cognoſcit diuerſa ſenſibilia. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam nullus poteſt ponere differentiam inter aliqua, niſi cognoſcat illa, quę differunt dum eorum differentiam percipit ſed ſenſus communis percipit differẽtiam diuerſorum ſenſuum, vt patet per pręcedentem concluſionem, ergo ſequitur quòd ſimul cognoſcit illa diuerſa ſenſibilia. Contra hanc concluſionem arguitur ſic tali ratione Philoſophi. Nam impoſſibile eſt idem moueri diuerſis motibus ſimul, ſed ſenſus in cognoſcendo mouetur (cum ſentire ſit quoddam pati) & ſenſibilia diuerſorum ſenſuũ ſint cõtraria, ergo ſequitur quòd impoſſibile eſt quod ſenſus communis ſimul cognoſcat diuerſa ſenſibilia. Ad hoc reſpondent aliqui, dicentes, quòd idem ſubiecto diuerſum tamẽ ratione poteſt moueri motibus contrarijs. Sẽſus autem communis licet ſit idem ſubiecto, eſt tamen plures ſecundum rationem, igitur poteſt moueri diuerſis motibus. Sed hanc reſponſionem remouet Philoſophus. Nam licet idem ſubiecto, diuerſum tamen ratione contrarijs motibus poſſit moueri in potentia, non tamen in actu. Ideo aliter dicendum eſt ſecundum Philoſophum, quod ſenſus communis ſe habet vt punctus, qui eſt centrum circuli. qui quidem punctus conſideratur vt vnum, & vt duo, vt vnum, inquantum ab eo procedunt omnes lineæ ad circunferentiam. vt duo verò inquantum eſt principium vnius lineæ & finis alterius. ſimiliter ſenſus communis eſt vnus & duo. vnus, inquantum eſt radix omnium ſenſuum exteriorum inquantum a ſenſu communi procedunt virtutes ſenſitiuæ ad organa exteriora. & conſideratur vt duo, inquantum immutat ſecundum diuerſas immutationes ſenſuum exteriorum, vnde non eſt inconueniens q̃ moueatur ſimul motibus contrarijs inquãtum eſt principium immutationum prędictarum. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum ſenſus exterior ſit perfectior ſenſu communi. & videtur quod ſic. Nam mouens eſt nobilius & præſtantius motu, ſenſus exterior mouet ſenſum communem, vt patet ex dictis, ergo ſenſus exterior eſt perfectior. Dicendum ſecundum Philoſophũ quod ſenſus communis ſimpliciter eſt perfectior, tum primo, quia immaterialiter ſuſcipit ſpecies ſenſibiles, tum ſecundo, quia eſt radix & fundamentum omnium, ſenſus verò exterior dicitur perfectior ſecundum quid & quantum ad aliquid, inquantum, videlicet habet mouere ſenſum communem non tamen eſt perfectior ſimpliciter, & per hoc patet ſolutio ad rationem dubij. Dubitatur ſecundo vtrum præter ſenſum communem & ſenſus exteriores ſint ponendi alij ſenſus interiores & videtur quod non. Nam commune non diſtinguitur contra proprium, ſed ſenſus exteriores dicuntur ſenſus proprij, ergo præter ſenſus exteriores eſt ponendus ſenſus communis ab eis diſtinctus. Præterea. Phantaſticum & memoratiuum dicuntur paſsiones primi ſenſitiui videlicet ſenſus communis, ſed paſsio non diuiditur contra proprium ſubiectum, ergo præter ſenſum communem non eſt ponenda memoria & phantaſia. Dicendum quod præter ſenſus exteriores ponuntur quatuor ſenſus interiores qui ſunt ſenſus communis, vis imaginatiua, quæ dicitur phantaſia in brutis, & æſtimatiua, quæ dicitur, vis cogitatiua, vel ratio particularis in homine, & memoria. Quorum ſic poteſt formari ſufficientia. Nam ſenſus eſt perceptiuus ſenſibilium. aut ergo eſt perceptiuus ſpecierum ſenſatarum aut intentionum, quę non percipiuntur à ſenſu exteriori. Si primum hoc eſt dupliciter. aut talis ſenſus ordinatur ad accipiendum illas ſpecies, & ſic eſt ſenſus communis. vel ad retinendum & conſeruandum eas & ſic eſt vis imaginatiua. quæ dicitur theſaurus ſpecierum ſenſatarum. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter. vel ordinatur ad recipiendum tales intentiones, & ſic eſt æſtimatiua in brutis, & cogitatiua ſiue ratio particularis in hominibus. vel ordinatur ad retinendũ & ad conſeruandum illas intentiones, & ſic eſt memoria ſenſitiua. Et licet accipere & retinere in ſpiritualibus non pertineant ad diuerſas potentias, tamen in corporalibus ad aliam potentiam pertinet recipere, & ad aliã retinere. Videmus enim quòd illa, quæ bene recipiunt, male retinent, & illa, quæ male recipiunt bene retinent. Ad primum dicendum quòd licet commune per prædicationem non diſtinguatur contra proprium, commune tamen per cognoſcibilitatem & cauſalitatem diſtinguitur contra proprium, vt in propoſito. Ad ſecundum dicendum quòd memoria & phantaſia dicuntur paſsiones primi ſenſitiui non tanquam ſubiecti ſed tanquam cauſæ. inquantum vna potentia fluit ab anima mediante alia, vt ſupra declaratum eſt.

TRACTATVS SECVNDVS
in tria Capita diuiſus.

1 *Oſtendit eſſe diuerſa ſapere & intelligere, & ſapere, & ſentire.*

2 Diſtin-

2 *Diſtinguit phantaſiam à potentijs veri & falſi cognoſcitiuis.*
3 *Diffinit phantaſiam.*

Sequitur in textu. § Quoniam autem duabus differentijs, &c. § Hic eſt ſecundus tractatus huius tertij libri, de anima, & eſt lectio quarta eiuſdem libri, & in commẽto. S. Tho.

ISTE eſt ſecũdus tractatus huius tertij, in quo Philoſophus oſtẽdit intellectum non eſſe idem cum ſenſu, & & continet tria capitula. In primu capitulo Philoſophus oſtendit quod intelligere & ſapere non ſunt idem cum ſapere & ſentire, & quòd opinio & phantaſia non ſunt idem. In ſecundo capitulo oſtendit quod phantaſia non eſt aliqua potentiarum vel habituum, quibus diſcernitur aliquid eſſe verum vel falſum. ibi § De eo quod eſt § In tertio capitulo oſtendit quid eſt phantaſia. ibi § Sed quoniam eſt motus § In primo capitulo ponuntur duæ concluſiones, quarum prima eſt. Sapere & intelligere non ſunt idem cum ſentire. Prima pars huius concluſionis, ſcilicet quod ſentire non ſit idem quod ſapere, probatur vna ratione Philoſophi, quæ talis eſt. Sentire competit omnibus animalibus, ſapere verò paucis, ergo ſapere & ſentire non ſunt idem. Secunda pars eiuſdem concluſionis, ſcilicet quòd intelligere non ſunt idem quod ſentire, probatur duabus rationibus. quarum prima eſt. Contingit rectè & non rectè intelligere, rectè quidem per veram ſcientiã, & per veram prudentiam, & veram opinionem. non rectè autem per contrarium, ſcilicet per falſam ſcientiam & per falſam opinionem. ſed non contingit ſentire non rectè, ſed ſolum rectè, quia ſenſus circa proprium ſenſibile non decipitur. ergo intelligere & ſentire nõ ſunt idem. Secunda ratio. Sentire competit omnibus animalibus, intelligere verò ſoli rationali creaturæ, ergo idem vt ſupra. Contra prædictam concluſionem arguitur primo ſic rationibus antiquorum oppoſitam partem tenentium. Nam virtus corporea non poteſt agere in rem incorpoream, cum ſuper agens ſit nobilius & altius paſſo, ſed virtus cæleſtis agit in virtutem intellectiuam, ergo virtus intellectiua eſt virtus corporea, & per conſequens intelligere eſt quoddam corporeum. & ſic intelligere eſt idem cum ſentire, quia quando ab aliquibus remouetur id, per quod differunt: tunc remanent idem, ſed intelligere differt à ſentire per hoc quòd intelligere eſt quoddam incorporeum, ergo ſi remoueatur incorporeũ ab intelligere, relinquitur quòd intelligere erit quoddam ſentire. Præterea, Omnis apprehenſio ſeu cognitio fit ratione ſimilitudinis, ſed intellectus cognoſcit res corporeas, ergo intellectus etiã eſt corporeus, & per conſequens idem vt ſupra. Præterea arguitur contra probationes. Nam prudentia eſt in animalibus rationalibus ex proœmio metaphyſicę, ſed ſapere pertinet ad prudentiam, ergo videtur quòd ſapere nõ competit paucis, ſed multis animalibus. Prętterea. Sicut ſenſus non decipitur circa proprium ſenſibile, ita intellectus nõ decipitur circa proprium intelligibile, ergo ſi nõ contingeret nõ rectè ſentire nõ contingit non rectè intelligere. Ad primum dicendum quod virtus cęleſtis non agit in virtutem intellectiuam per ſe, ſed ſolũ per accidens, ideo ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendũ quod non omnimoda ſimilitudo requiritur ad cognitionem, ſed ſufficit ſimilitudo proportionis, quæ eſt inter actum & potentiam: vnde non oportet quod ſi res ſit corporea quòd propter hoc ſit & intellectus corporeus. Ad tertium dicendum quòd prudentia competit alicui dupliciter, ſimiliter & ſapere. Vno modo eſſentialiter, ſic ſolum competit rationali creaturæ. Alio modo participatiue, ſic competit animalibus quibuſdam brutis, inquantum per naturalem æſtimationem prouident de futuris, vt patet de formicis. Ad quartum dicendum quod licet intellectus quantum ad primam eius operationem, non decipiatur per ſe circa propriũ intelligibile, tamen quantum ad eius ſecundam operationem poteſt decipi falſe. videlicet diuidendo vel cõponendo. Secunda concluſio. Opinio non eſt eadem cum phantaſia. Hæc concluſio probatur tribus rationibus Philoſophi quarũ prima eſt. Opinio ſequitur intellectum, phantaſia ſenſum, ſed ſenſus & intellectus non ſunt idem, ergo opinio & phantaſia non ſunt idem. Secunda ratio. Phantaſticare eſt in poteſtate noſtra, ſed opinari non eſt in poteſtate noſtra, ſed requiritur ratio, per quam opinamur verum vel falſum. ergo, &c. Præterea. Ex opinione ſequitur immediate paſsio in appetitu, ſed ex phãtaſia nõ ſequitur immediate paſsio in appetitu, ergo opinio & phantaſia non ſunt idem Et ſi dicatur, non poſſumus opinari niſi phantaſticando, ergo opinio, & phantaſia ſunt idem. Dicendum negando conſequentiam quia ſicut nos non poſſumus intelligere niſi ſentiendo, & tamen intellectus non eſt idem cum ſenſu, ita licet non poſſumus opinari ſine phantaſia, tamen nõ ſequitur quod opinio ſit idem cum phantaſia.

Sequitur in textu § De eo autem, &c. § Hæc eſt lectio quinta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt ſecundum capitulum ſecundi tractatus, in quo Philoſophus determinando de phantaſia per reſpectum ad alias potentias cognoſcitiuas, ponit tres concluſiones inferendo vnum corollarium. Quarum prima eſt quod phantaſia non eſt ſenſus in actu, nec ſenſus in potentia: hãc concluſionem probat Philoſophus primo in generali tali ratione. quia dormiens phantaſticatur non ſecundum ſenſum in potentia, quia ſenſui in potentia nihil apparet. neque ſecundum ſenſum in actu, quia in ſomno non eſt ſenſus in actu. Hinc probat Philoſophus eandem concluſionem in ſpeciali, & primo quod non ſit ſenſus in potentia vna ratione. Nam ſenſus in potentia ſemper ineſt animali, ſed phantaſia non ſemper conuenit animali, ergo phantaſia non eſt ſenſus in potentia. Deinde probat eandem concluſionem quantum ad ſecundam partem, videlicet quòd phantaſia non eſt ſenſus in actu, quatuor rationibus, quarum prima eſt. Senſus in actu competit omnibus animalibus, ſed phantaſia non competit omnibus animalibus, vt puta formicis & cæteris animalibus imperfectis, ergo, &c. Et ſi dicatur contra. Cuicunque ineſt ſenſus, eidem ineſt phantaſia, vt ſupra in ſecundo conceſſum eſt: ergo ſicut ſenſus competit omnibus animalibus, ita, & phantaſia. Dicendũ quòd duplex eſt phantaſia. quædam eſt determinata, quæ habet determinatum organum, & talis non ineſt omnibus animalibus. alia eſt phantaſia indeterminata & imperfecta & talis bene competit omnibus animalibus. de qua nõ eſt hic ad propoſitum. Secunda ratio. Senſus ſecundum actum per ſe ſemper eſt verus, ſed viſiones phantaſticæ nõ ſemper ſunt veræ. Tertia ratio. Per ſenſum certitudinaliter iudicamus de re, ſed per phantaſiam non certitudinaliter iudicamus, dicendo hoc eſt hoc, ſed dicimus quod hoc apparet nobis hoc, ergo, &c. Quarta ratio. Phantaſia ineſt dormientibus, vt dictum eſt. ſed ſenſus non cõpetit dormientibus in actu, ergo phantaſia non eſt ſenſus in actu. Et ſic arguitur contra. Illa phantaſia eſt quędam potentia. vel ergo eſt potentia ſenſitiua, vel intelle-

ctiua,

ctiua, vel vegetatiua, vel appetitiua, vel motiua, ſecundum locum, ſed manifeſtum eſt quòd phantaſia nõ eſt intellectus, nec potentia vegetatiua, nec motiua ſecundum locum, nec appetitiua, ergo eſt ſenſitiua. Dicendum ꝙ ſenſus poteſt accipi dupliciter. Vno modo vt ſe extendit ad omnes ſenſus interiores & exteriores. & iſto modo bene phantaſia pertinet ad ſenſum, cum ſit ſenſus interior, vt ſupra dictum eſt. Alio modo accipitur proprie videlicet pro potentia, qua anima aliquid apprehendit determinate cum quadam determinatione, & iſto modo phantaſia non eſt ſenſus. Secunda cõcluſio. Phantaſia non eſt intellectus, nec ſcientia. Hæc concluſio probatur vna ratione Philoſophi. Nam intellectus eſt primorum principiorum verorum. ſcientia eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, qui eſt ſemper verus, ſed phantaſia non eſt ſemper verorum, ergo phantaſia non eſt intellectus, neque ſcientia. Secũda concluſio. Phantaſia non eſt opinio. Hæc concluſio probatur duabus rationibus Philoſophi. quarum prima eſt. Ad opinionem, ſequitur fides, ſed fides non eſt in animalibus brutis, ergo nec opinio, ſed phantaſia eſt in animalibus brutis quibuſdam, ergo phantaſia non eſt opinio. Secunda ratio ad opinionem (vt dictum eſt) ſequitur fides, ad fidem ſequitur perſuaſio, ad perſuaſionem ſequitur ratio, ergo opinio inuenitur ſolum in illis, in quibus inuenitur ratio, ſed phantaſia non ſolum reperitur in animalibus habentibus rationem, ergo idẽ vt ſupra. Ex prædictis infert Philoſophus vnum corollarium, videlicet quòd phantaſia non eſt quid compoſitum ex ſenſu & opinione.

Sequitur in textu. } *Quoniam autem audit, &c.* } *Hæc eſt lectio ſexta huius tertij libri & in commento S. Thomæ.*

Iſtud eſt vltimum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinãdo de phãtaſia quidditatiue ponit vnam concluſionem duntaxat, videlicet Phantaſia eſt quidam motus factus à ſenſu ſecundum actum. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam ab eo, quod eſt motum, contingit aliud moueri, cum aliquando aliud ſit mouens & motum, vt patet in 8. Phy. ſed ſenſus mouetur à ſenſu, ergo à ſenſu ſecũdum actũ poteſt fieri motus. talis autem motus eſt phantaſia, ergo phantaſia eſt motus factu à ſenſu ſecundum actum Conſiderandum eſt hic ſecundum Philoſophum quòd phantaſia eſt aliquando falſorum, cuius ratio eſt, quia ſenſus, licet circa proprium ſenſibile vt in paucioribus decipiatur, tamen circa ſenſibilia per accidens decipitur, non vt in paucioribus, ſed vt ſæpe, & magis circa ſenſibilia communia, ergo à fortiori phantaſia circa phantaſmata decipitur cum magis recedat à radice virtutis cognoſcitiuæ. Conſiderandum eſt ſecundum eundem quòd phos græce eſt lux latine, à quo phanos venit, id eſt apparitio, ſiue illuminatio. quo vlterius deriuatur phantaſia.

TRACTATVS TERTIVS in ſex Capita diuiſus.

1 *Determinat de poſſibili intellectu abſolute.*
2 *Determinat de illius obiecto.*
3 *Nonnullas mouet & ſoluit dubitationes circa hoc contingentes.*
4 *Agit de intellectu agente, & intellectu in actu*
5 *Tractat & diſtinguit intellectus poſſibilis operationes.*
6 *Tractat de intellectu comparatiue ad ſenſum.*

Sequitur in textu. } *De parte autem animæ qua ſapit & intelligit, &c.* } *Hic eſt tertius tractatus huius tertij libri, & eſt lectio ſeptima commenti Sancti Thomæ.*

Iſte eſt tertius tractatus huius libri, in quo Philoſophus determinat de parte intellectiua, & continet in ſe ſex capitula. In primo capitulo Philoſophus determinat de intellectu poſſibili ſecundum ſe. In ſecundo verò oſtendendo qualiter intellectus poſſibilis reducitur in actum determinat de obiecto eius. ibi. } Cum autem ſic ſingula fiant. } In tertio mouet quaſdam dubitationes circa præcedentia, & ſoluit eas. ibi. } Dubitabit autem vtique aliquis. } In quarto capitulo determinat de intellectu agente & intellectu in actu ibi. } Quoniam autem in omni natura. } In quinto determinat de operationibus intellectus poſſibilis. ibi } Indiuiſibilium quidẽ igitur. } In ſexto capitulo determinat de intellectu per reſpectum ad ſenſum. ibi. Videtur autem ſenſibile. } In primo capitulo ponitur vna cõcluſio quæ talis eſt. quòd Intellectus poſſibilis eſt potentia paſſiua. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile, ita ſe habet intellectus ad intelligibile, ſed ſenſus eſt potentia paſſiua, & ſentire eſt quoddam pati. vt ex ſupradictis patet, ergo intellectus poſſibilis eſt potentia paſſiua, accipiendo videlicet pati pro quocũque recipere. Ex hac concluſione infert Philoſophus duo corollaria quorũ primum eſt, quod intellectus non eſt compoſitus ex naturis diuerſarum rerum naturalium vt antiqui voluerunt. Cuius ratio eſt. Nam illud, quod eſt in potentia ad aliquid & eſt receptiuum illius caret illo, ſed intellectus poſſibilis eſt in potentia ad omnia intelligibilia, & eſt receptiuus illorum, ergo non eſt compoſitus actu ex illis. Secundum corollarium eſt, quòd intellectus nõ eſt affixus organo corporali: quia ſi eſſet affixus organo corporali eſſet compoſitus ex naturis corporalibus, quia actus alicuius potentiæ organicæ, non ſolum attribuitur ipſi potentiæ, ſed etiam toti compoſito ex potentia & organo. Pro declaratione huius concluſionis conſiderandũ eſt ſm Philoſophũ quòd diuerſimode ſenſus decipitur potentia paſſiua, & intellectus ipſe. Nam ſenſus, licet non patiatur paſſione proprie dicta, patitur tamen per accidens ratione organi, ſed intellectus, neque per ſe, neque per accidens poteſt pati paſſione proprie dicta, cum non ſit affixus organo corporali. Et ſi dicatur. Ad intellectum requiritur cognitio ſenſitiua, ergo intellectus poteſt pati per accidens, videlicet ad paſſionem organorum ſenſuum, quæ patiuntur paſſione proprie dicta. Dicendum quòd aliquid poteſt competere alicui per accidens dupliciter. Vno modo, quia aliquid coniungitur ei per ſe, & iſto modo intellectus poteſt pati paſſione ꝓprie dicta per accidẽs, ratione organi & non ratione intellectus. Alio mõ aliquid competit alicui per accidens, videlicet ratione alicuius extrinſeci. & iſto modo poſſumus concedere ꝙ etiam patitur paſſione proprie dicta. Contra prædictã concluſionẽ ſic arguitur, nam intellectus eſt ipſa mens, ſed ſecundum Auguſtinum nono de trinitate, mens nõ relatiue dicitur, ſed ipſam eſſentiã demonſtrat, ergo intellectus eſt ipſa eſſentia animæ & non potentia eius, & per conſequens non eſt potentia paſſiua. Præterea. Homo cõuenit cum angelis in natura intellectuali, ſed angelus dicitur intellectualis & mens, ergo & homo, & ſic idem, vt ſupra. Præterea. Vnumquodq; patitur per materiã, ſed intellectus non eſt potentia materialis, vt conceſſum eſt, ergo intellectus non patitur. Præterea. Quic

quid dicitur paſſibile eſt corruptibile, vt concedit Philoſophus in tertio, & etiam in primo de cœlo, ſed intellectus non eſt corruptibilis, ergo non eſt paſſibilis. Præterea. Agens eſt præſtantius paſſo, ſed potentia vegetatiua, quæ eſt inferior potentia intellectiua, eſt potentia actiua. Ad primum dicendum quòd intellectus accipitur quatuor modis. Aliquando accipitur pro eſſentia animæ vt in auctoritate Auguſtini adducta. Aliquando accipitur pro potentia intellectiua, vt in propoſito. Aliquando accipitur pro habitu, cũ dicimus quòd intellectus eſt habitus principiorum. Aliquando verò ſumitur pro operatione ipſius intellectus. vnde argumentum laborat in æquiuoco. Ad ſecundum dicendũ quod Angelus non dicitur intellectus eſſentialiter, ſed ſolum dicitur intellectus & voluntas ad denotandum, quod in eo non ſunt illæ duæ potentiæ. & ideo appropriatiue Angelus dicitur intellectus, non autem eſſentialiter. Ad tertium dicendum quòd pati accipitur tripliciter. Propriiſſime videlicet pro receptione alicuius formæ cum ablatione alterius, quod conuenit ſecundũ naturam, vel ſecundum aliquid, ad quod habet naturalem inclinationem. Et iſto modo intelligere non eſt quoddam pati. Et iſto modo qui infirmatur patitur. Alio modo dicitur pati minus proprie, videlicet pro receptione alicuius cum ablatione alterius, ſiue illud alterum ſit naturale, ſiue præter naturam & illo modo, qui ſanatur dicitur pati quia ab eo remouetur infirmitas. tertio modo dicitur pati communiſſime, videlicet pro quacunque receptione alicuius, ſiue talis receptio fiat cũ ablatione alterius, ſiue non. Eſt iſto modo intelligere eſt quoddam pati, & potentia intellectiua dicitur potentia paſſiua. Argumentum autem procedebat de paſſione quantum ad primũ vel ſecundũ eius modum. Et per hoc patet ſolutio ad quartum. Ad quintũ dicendum quòd reſpectu eiuſdem obiecti agens eſt nobilius paſſo, non autem ſi referantur ad diuerſa. Intellectus autem eſt vis paſſiua reſpectu totius entis vniuerſalis, vegetatiuum autem eſt actiuum reſpectu eiuſdem entis particularis, ſcilicet corporis coniuncti. vnde nihil prohibet tale paſſiuum eſſe nobilius huiuſmodi actiuo.

An poſſibilis itellect⁹ ſi ſubſtantia ſeparata.

Circa prædicta dubitatur vtrum intellectus poſſibilis ſit ſubſtantia ſeparata. Et videtur quod ſic. Nam ſubſtantia immaterialis dicitur ſubſtantia ſeparata cũ quælibet talis ſit per ſe ſubſiſtens. ſed intellectus poſſibilis eſt immaterialis, ergo eſt ſubſtantia ſeparata. Dicendum eſt ſecundum Doctorem ſanctum in præſenti lectione quòd intellectum eſſe ſubſtantiam ſeparatam eſt impoſſibile. Quod ꝓbat tali ratione. Nam hic homo intelligit. ergo intelligit aliquo formaliter. ſed nõ intelligit aliquo formaliter niſi ipſo intellectu. ſed illud, quo aliquid operatur formaliter nõ eſt ſeparatũ ab eo, ergo intellectus poſſibilis non eſt ſeparatus ab homine: vel oportebit dicere ꝙ hic homo nõ intelligit aliquo formaliter. Sed forſitan diceretur ad hoc quod licet intellectus ſit ſeparatus ab homine, vnitur tamẽ ipſi mediante ſpecie intelligibili. Sed hæc ſolutio non euacuat rationẽ prædictã. quia dato quòd intellectus poſſibilis vniatur homini per ſpeciem intelligibilem, non tamen ſequitur quòd hoc homo per illam ſpeciem intelligibilẽ intelligat, ſed magis qđ ille intellectus eſt, qui intelligit, & illud, quod vnitur animæ per ſpeciem intelligibilem eſt quoddam intellectũ. vnde adhuc ratio eſt aſſignanda propter quid hic homo formaliter intelligat. Ad rõnem dubij dicendũ quòd tripliciter aliqđ poteſt dici immateriale. Vno modo obiectiue. & illo modo intellectus non eſt immaterialis. Alio modo organice & inſtrumentaliter, & iſto modo eſt immaterialis Tertio modo ſecundũ eſſe, videlicet quòd non exiſtat in materia, nec in qua nec ex qua, & iſto modo intellectus dicitur materialis & immaterialis. Subſtantiæ verò ſeparatæ ſunt immateriales tertio modo, vnde non oportet quòd intellectus ſit ſeparatus ab homine. ergo & ipſe intellectus erit in homine.

Nota diligenter contra Auicen.

Sequitur in textu. {Cum autem ſic ſingula, &c.} Hæc eſt lectio octaua eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt ſecundum capitulum huius tertij tractatus in quo Philoſophus determinando de obiecto intellectus poſſibilis ponit vnã concluſionem, ꝗ eſt talis. Singularia non intelliguntur directe, ſed reflexe. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam intellectus primo & per ſe intelligit naturam & quiditatem rei, vt hic ſupponitur. ſed in omnibus materialibus ipſum quod quid eſt, differens eſt ab eo cuius eſt. nam aliud eſt magnitudo & magnitudinis eſſe, & aqua & aquæ eſſe. ergo ſequitur quod quiditas & illud, cuius eſt quiditas, ſcilicet ſingulare cognoſcuntur diuerſis potentijs vel ab eadem diuerſimode. cum ergo intellectus primò & per ſe & directe quiditatem cognoſcat, neceſſe eſt dicere quòd intellectus non cognoſcat ſingularia primo & per ſe & directe, ſed alia potentia, videlicet ſenſu. Quod autem ſingularia poſſint indirecte & reflexe intelligi. probatur ſic extra literam. quia illa potentia, quæ comparat vnum alteri cognoſcit comparabilia, quia ordinare ſiue comparare neſcit, qui rationes comparabilium ignorat. ſed intellectus comparat vniuerſale ad ſingulare, ergo cognoſcit vtrunque. Confirmatur. quia nullus poteſt cognoſcere differentiam aliquorum niſi cognoſcat extrema, ſed intellectus ponit differentiam inter vniuerſale & ſingulare, ergo idem vt ſupra. Ex hac concluſione infertur ſecundum Philoſophum quod quiditas rei materialis eſt proprium & per ſe obiectum intellectus. Hoc corollarium patet tali ratione. Nam intellectus primo & per ſe intelligit quiditatem, non autem quiditatem ſeparatam, vt voluerunt Platonici, ergo intelligit quiditatem exiſtentem in rebus materialibus. ſed illud, quod primo & per ſe intelligitur ab aliqua potentia eſt obiectum eius, ergo relinquitur quod quiditas rei materialis eſt obiectum intellectus noſtri. Et ſi quæratur quomodo intellectus exit de potentia ad actum intelligendo obiectum illud. Dicendum ſecundum Philoſophum quod intellectus habens habitum ſcientiæ reducitur ad actum dum vult, quia habet ſpecies intelligibiles apud ſe. quod eſt contra Auicenn. ſed dum intellectus nondum habet ſcientiam, non reducitur ad actũ dum vult, ſed quæritur virtus docentis ſiue intrinſeci (vt ipſius intellectus agentis) ſiue extrinſeci, vt ipſius magiſtri. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur probando quòd ſingularia intelliguntur rationibus antiquorum Philoſophorum illam partem tenentium. Nam actio & paſſio ſunt ſingularium & ſuppoſitorum vt patet in proœmio metaphy. ergo vniuerſale non eſt id, quod intelligitur, ſed ſingulare. Præterea. Quiditas ſiue natura rei, quæ eſt id, quod intelligitur, eſt res ſignificata extra animam, ergo eſt res ſingularis, ſic idem, vt ſupra. Præterea. Illa potentia, quæ per ſe fertur ad aliquod obiectum etiam per ſe fertur in quamlibet partem ſubiectiuã eius, licet non primo ſicut viſus qui per ſe primo fertur in colorẽ, etiam per ſe fertur in albedinem & nigredinem, licet non primo. ſed ſingularia ſunt partes ſubiectiue vniuerſalis, ergo ſi per ſe intelliguntur, ſequitur quòd ſingularia per ſe intelliguntur. Præterea. arguitur probãdo quòd ſingularia nullo modo intelliguntur. Nam vniuerſale eſt dum intelligitur, ſingulare verò dũ ſentitur, vt patet in hoc tertio. ergo ſingulare non intelligitur. Præterea. Sicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile. ita intellectus ad intelligibile, ergo per

locum

locum à tranſmutata proportione, ſicut ſe habet intelligibile (vtputa vniuerſale) ad ſenſum, ita ſe habet ſenſibile (vtputa ſingulare) ad intellectum. ſed vniuerſale nõ ſentitur, ergo ſingulare non intelligitur. Preterea. argui tur contra maiorem probationis, probando quod quiditas & illud, cuius eſt in materialibus non diſtinguantur realiter. Nam idem eſt caro & carnis eſſe, vt hic dicit Philoſophus ſed caro pertinet ad res, nimis materiales, ergo in materialibus idem eſt quid eſt, & illud, cuius eſt. Præterea. Definitio & definitum ſunt idem eſſentialiter, ergo quodquid eſt qđ eſt ſignificatum definitionis eſt idem cũ eo, cuius eſt, qđ eſt ipſum definitũ. Præterea. Quando aliquid prædicatur de alio prædicatione eſſentiali in primo modo dicendi per ſe, illud prędicatum non diuiditur realiter à tali ſubiecto, ſed natura ſiue quiditas concretiue deſignata prædicatur in primo modo dicendi per ſe, dicendo Socrates eſt homo, & ſocrates eſt animal metaphyſice loquendo, ergo Socrates & homo ſunt idem realiter, & per conſequens natura & ſuppoſitum. Præterea, arguitur contra corollarium probando quod quiditas rei materialis nõ ſit obiectum intellectus noſtri. Nam illud eſt obiectum alicuius potentiæ, quod primo apprehenditur ab illa potentia, ſed ens inter prædicata omnia primo intelligitur ab intellectu, vt dicit Auicen. in primo ſuæ metaphyſi. ergo ens erit obiectum intellectus noſtri & non quiditas. Si dicatur quod ens eſt primum obiectum intellectus adæquatum, non autem proprium. Contra. Idem eſt primũ & adæquatum, primo poſteriorum, ergo ſi ens eſſet primum obiectum intellectus, erit obiectum adequatum & per conſequens proprium. Præterea nihil apprehenditur ab aliqua potentia niſi quod continetur ſub illius potentiæ obiecto, ſed multa apprehenduntur ab intellectu, quæ non cadunt ſub quiditate rei materialis, vt ſunt ſubſtantiæ ſeparatę. ergo, &c. Præterea illud eſt obiectum intellectus, ſub cuius ratione omnia intelliguntur, ſed Deus eſt huiuſmodi, cum nihil ſit intelligibile, quod non participet aliquid ab eo, ergo idẽ vt ſupra. Ad primum dicendum quod duplex eſt actio. Quædam eſt actio corporalis. Alia eſt actio ſpiritualis. verum eſt quod actio & paſsio corporalis ſunt ſuppoſitorum. actio tamen ſpiritualis non ſemper eſt ſuppoſitorum. Obiectum autem intellectus non agit in intellectum actione corporali, ideo ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendũ quòd natura ſiue quiditas rei materialis, ſecundum quod eſt in ſe materiali ſignificata intelligitur ſine conditionibus ſingularium per primam operationem intellectus. vnde non oportet ꝙ ſingulare ſit illud quod primo intelligitur, nec propter huc intellectus eſt falſus. vt dicit Doctor ſanctus quia illa quæ ſunt coniuncta ſecundum eſſe poſſunt ſeparatim intelligi per primam operationem intellectus, non autem per ſecundã. Et ſi arguatur. Illud, à quo aliquid abſtrahitur ab intellectu prius intelligitur, ſed à phantaſmatibus & ſingularibus abſtrahitur ſpecies intelligibilis, ergo ſingulare prius intelligitur Dicendum ꝙ dupliciter contingit abſtrahere. vno modo poſitiue, alio modo priuatiue. Intellectus.n. dum abſtrahit vniuerſale a particulari abſtrahit priuatiuè. nihil.n. aliud eſt intellectum abſtrahere vniuerſale à ſingulari quam intelligere vniuerſale non intelligendo ſingulare, vt infra patebit. Ad tertiũ dicendũ ꝙ duplices ſunt partes ſubiectiuæ alicuius totius vniuerſalis. Nam quędã ſunt partes ſubiectiuę, quæ non includunt aliquid reale, ſecluſa quacunq; operatione intellectus, qđ nõ includat ipſum totũ, & tales partes ab eadem potentia intelliguntur, ſicut & totum, licet no primo vt voluit argumentũ. aliæ ſunt partes quæ includunt aliquid realiter quod eſt extra eſſentiã totius, etiã ſecluſa quacunq; operatione intellectus, ſed non oportet ꝙ iſtę apprehendãtur ab illa potẽtia per ſe, à qua totum intelligitur. Cum igitur ſingularia aliquid includant realiter, quod non includit natura vniuerſalis non oportet quod ſingularia per ſe intelligantur ab intellectu, licet ab eo intelligantur per ſe vniuerſalia. Ad quartum & quintum dicendum quod procedunt de intellectione directa. non autem reflexa. Ad ſextum dicendum quod quia ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt nobis immanifeſtę, Philoſophus de eis exemplificat per exemplum naturale per carnem & carnis eſſe. vnde ipſe dat intelligere quod illud exemplum in ſubſtantijs ſeparatis, idem eſt quodquid eſt & illud cuius eſt. Ad ſeptimum dicendum quod quodquid eſt poteſt ad duo comparari, tanquam ad illud, cuius eſt. Vno modo tanquam ad definitum & ſic quod quid eſt, eſt idem cũ eo, cuius eſt in quibuſcunque rebus. Alio modo poteſt comparari ad ſuppoſita naturæ. & illo modo in ſubſtantijs materialibus quod quid eſt non eſt idem cum eo, cuius eſt. Ad octauum dicendum quod quando aliquid prædicatur de aliquo ſubiecto prædicatione eſſentiali, illud prædicatum eſt idem cum eodem ſubiecto, dummodo ſubiectum ipſum non includat aliquid in ſua ratione, quod ſit extra intellectũ ipſius quiditatis. ſecus autem ſi includat aliquid extraneum realiter, vt in propoſito. Ad nonum dicendum quod ens quod apprehenditur ab intellectu noſtro eſt obiectum cõmune, nõ autem obiectum adæquatum alicuius potentiæ, quod poteſt apprehendi ab illa potentia ſpecie diſtincta, ſed ens non ſolum poteſt apprehendi ab intellectu humano, ſed etiam ab angelico ſecundum communẽ rationem eius, ideo non eſt obiectum adęquatũ intellectus noſtri accipiendo intellectum vt ſe extendit ad intellectum diuinũ Angelicũ, & humanum. Ad decimũ dicendum quod primum accipitur dupliciter. Vno modo accipitur primum a prioritate prædicationis. Alio modo pro prioritate adæquationis. Illud.n. quod eſt primum obiectum prioritate adæquationis eſt proprium obiectum, non autem eſt primum obiectum quod eſt primum prioritate prædicationis. Ad vndecimum dicendum quod nihil apprehẽditur ab intellectu noſtro corpori coniuncto, niſi illud quod cadit ſub quiditate rei materialis, aut per ſe, aut per accidens. Ad duodecimũ dicendum quod omnia ſub ratione deitatis effectiue intelliguntur, non autem formaliter & obiectiue. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum ſpecies intelligibiles remanẽt in intellectu poſt actualem conſiderationem. & arguitur breuiter quòd non rationibus Auicennæ. Nam recipere & retinere non pertinent ad eandem potentiã, ſed intellectus poſsibilis recipit illas ſpecies intelligibiles, ergo non retinet eas. Præterea. Sicut ſe habet diaphanum ad ſuſceptionem luminis, ita ſe habet intellectus poſsibilis ad ſuſceptionem ſpecierum intelligibilium, ſed diaphanũ poſt actualem ſuſceptionem luminis (vt poſtquam non informatur lumine actualiter) non retinet lumẽ, ergo intellectus poſsibilis poſt actualem conſiderationem nõ retinet ſpecies intelligibiles. Præterea. Duo accidentia eiuſdem generis non poſſunt eſſe in eodem ſubiecto ſimul, ſed omnes ſpecies intelligibiles ſunt eiuſdem generis, ergo nõ poſſunt eſſe ſimul in intellectu poſsibili, & per conſequens poſt actualem conſiderationem corrumpuntur. In oppoſitum arguitur p philoſophum hic in litera. Dicendũ ꝙ poſt actualem conſiderationẽ remanẽt ſpecies intelligibiles in intellectu poſsibili. Cuius ratio eſt. quia maioris virtutis eſt intellectus poſsibilis quã ſenſus, ſed in ſenſu poſt actualem ſenſationem remanẽt ſpẽs ſenſatæ, quæ in imagine retinentur, ergo à fortiori poſt actualem cõſiderationem remanent ſpecies intelligibiles in intellectu in quantũ in memoria intellectiua retinentur & conſeruantur. Præterea. Si non ſequeretur ꝙ nũquam homo haberet ſcientiam aut in actu cõpleto aut in potentia tantum. ſequeretur etiam ꝙ vanũ eſſet ſtudere & addiſcere. Ad primũ dicendum ꝙ licet in materialibus ad eandem

dem potentiam non pertineat retinere,& recipere, tamen in potentijs immaterialibus ad eandem potentiā pertinet retinere & recipere. ad eandem dicit ſecundū eſſentiam diuerſam , tamen ſecundum diuerſa officia actuum,vt infra patebit . Vnde intellectus , qui recipit ſpecies,& memoria quæ retinet non ſunt duæ potentiæ eſſentialiter diſtinctæ ſed ſunt vna potentia , cui ſecundum diuerſa officia actus attribuuntur diuerſi . Ad ſecundum dicendum quod non eſt ſimile de lumine ſuſcepto in aere & de ſpeciebus ſuſceptis in intellectu . quia lumen quod ſuſcipitur in aere dependet à corpore illuminante quantum ad eſſe & quantum ad fieri & conſeruari,ſic non eſt de ſpeciebus intelligibilibus reſpectu obiectorum. Ad tertiū dicendum quod licet diuerſa accidentia eiuſdem generis ſecundum actum cōpletum non poſsint eſſe in eodem ſubiecto ſimul, tamē ſecundum actum incompletum, qui mediat inter purā potentiam & actum perfectum ; poſſunt eſſe ſimul in eodē ſubiecto.Species autem intelligibilēs poſt actualem conſiderationem habent eſſe ſolum in potentia ſecundum actum non perfectum,ſed imperfectum . Secundo dubitatur vtrum ſpecies intelligibilis ſit id, qđ intelligitur.Et arguitur quòd ſic.Nam intellectus & intelligibile ſunt idem,vt cōceditur in iſto tertio. ſed res extra animam non eſt eadem cum intellectu , ergo ſequitur quod ſpecies intelligibilis eſt idem cum intelligibili,& ſic eſt id quod intelligitur.Præterea. Quælibet qualitas poteſt eſſe res intellecta, ſed ſpecies intelligibilis eſt qualitas quædā . ergo ſpecies intelligibilis eſt res intellecta.Præterea.Illud eſt res intellecta quod primo apprehēditur ab intellectu , ſed ſpecies intelligibilis eſt huiuſmodi,ergo &c.In oppoſitum arguitur ex his,quę dicta ſunt.Nam obiectum intellectus eſt illud,quod intelligitur,ſed ſpecies intelligibilis non eſt obiectum intellectus,ſed quiditas rei materialis, vt dictum eſt . ergo,&c.Dicendum quod ſpecies intelligibilis non eſt illud,quod intelligitur ſed illud quo aliquid intelligitur. cuius ratio eſt,quia illud eſt quod intelligitur, quod affirmat vel negat, intellectus, & eſt extra animā vel aliquid de re extra animam,ergo res extra animam eſt illud,quod intelligitur , & ſpecies intelligibilis eſt illud , quo aliquid intelligitur . Ad primum dicendum quòd intellectus in actu,eſt idem cum intelligibili in actu nō ſecundum ſe totum,ſed ſecundum ſuam ſimilitudinē , quæ ſuſcipitur in intellectu , & eſt eadem cum intellectu.non quidem eſſentialiter,ſed ſubiectiue. Ad ſecundum ꝙ ſpecies intelligibilis pōt conſiderari dupliciter. Vno modo vt eſt natura quædā de genere qualitatis, & iſto mō poſſet eſſe res intellecta. alio modo illud , quo res intelligitur vt dictū eſt,& iſto modo ſuſcipitur in intellectu formaliter & tanquam quo,nō autem obiectiue & tanquam quod.Et per hoc patet ſolutio ad tertiū.

Sequitur in textu. { Dubitabit autem vtique aliquis , &c. } Hæc eſt lectio nona huius tertij libri , & in commento Sancti Thomæ .

ISTud eſt tertium capitulum præcedentis tractatus, in quo Philoſophus ſoluendo duas dubitationes ponit duas concluſiones. quarum prima eſt quòd intellectus poſsibilis poteſt intelligere.Hæc cōcluſio probatur tali ratione . Nam illud , quod eſt in potentia ad intelligibilia ſuſcipienda poteſt intelligere, ſed intellectus poſsibilis eſt in potentia ad intelligibilia ſuſcipienda,cum ſit tanquàm tabula raſa in qua nihil depictum eſt.depingibilis in ſcientijs & virtutibus . ergo ſequit̄ quod intellectus poſsibilis pōt intelligere.Contra hanc cōcluſionem arguit Philoſophus.Nam agens & patiēs habent aliquod commune,ſed intellectus poſsibilis cū ſit ſimplex non videtur habere aliquod commune cū re intellecta,ergo videtur qđ intellectus poſsibilis non poteſt intelligere. Dicendum quod intellectus poſsibilis habet aliquod commune,in quo conuenit cum alijs patientibus.conuenit.n.cum alijs in hoc, quod eſt recipere. Secunda cōcluſio. Intellectus poſsibilis intelligit ſeipſum , non per ſuā eſſentiam, ſed per ſuam ſpeciem intelligibilem.Hæc concluſio probatur tali rōne. Quia intellectus ſeipſum intelligēdo intelligit ſe intelligere , ſed intellectus non intelligit ſe intelligere per ſuam eſſentiam,ſed per ſuam ſpeciem intelligibilem . Contra hanc concluſionem arguitur ſic. Vnumquodque eſt intelligibile ſecundū quod eſt in actu,ſed intellectus poſſibilis non eſt in actu(cū ſit in potētia ad omnia intelligibilia)ergo intellectus poſsibilis non poteſt intelligi . Præterea.Si intellectus poſsibilis intelligeretur à ſeipſo, ſequeretur quòd idem eſſet mouens & motum reſpectu eiuſdem , & per conſequens illud eſſet in actu & in potentia reſpectu eiuſdem , conſequens eſt falſum , ergo,& cætera . Sequela patet. quia intellectus intelligendo mouetur à re intellecta , ergo ſi intellectus poſſibilis intelligeret ſeipſum moueretur à ſeipſo. Præterea.Angelus cognoſcit ſeipſum per ſuam eſſentiam ,ergo pari ratione intellectus noſter intelligit ſeipſum per ſuam eſſentiam,cum ſit immaterialis. Præterea. Si intellectus intelligeret ſeipſum per ſpeciem,vel intelligeret ſeipſum & ſuam ſpeciem & ſuum obiectum ſemper vni co actu,vel alio & alio actu. Non ſecundum , quia impoſsibile eſt quod intellectus ſimul diuerſis actibus intelligat. Neq; etiam primum , quia dum intelligit rem intellectam intelligit ſeipſum. Præterea. Si ſic, ſequeretur, quod intellectus ſemꝑ intelligeret,quia intellectus eſt ſibiipſi præſens. Ad primum & ad ſecundum dicendū quòd iſta duo argumenta probant quòd intellectus non intelligit ſeipſum per ſuam eſſentiam, non autē ꝙ non intelligat ſeipſum per ſpeciem intelligibilium. Ad tertium dicendum negando ſequelam . quia intellectus angelicus eſt in actu,ſed intellectus noſter eſt in potentia. Et licet ſit immaterialis quantum ad organum. eſt tamen materialis quantum ad eſſe.Ad quartum dicendū quod Doctor ſanctus in prima parte concedit quod intellectus intelligit ſe,& ſuū intelligere & ſuum obiectum diuerſis actibus.Sed in primo ſententiarum cōcedit quòd vnico actu omnia illa intelligit. Pro cuius concluſionis declaratione, conſiderandum eſt ꝙ ſpecies intelligibilis,& intellectus poſſunt dupliciter cōſiderari . Vno modo ſunt quædam res veræ inter ſe diſtinctæ , & iſto mō alio actu intellectus poteſt intelligere ſuā ſpeciem,& alio actu ſeipſum & intelligere ſuum . Alio modo poſsūt cōſiderari vt ſunt principia intelligēdi,& iſto modo vnico actu omnia intelligūtur. Ad quintū dicendum negando ſequelā.quia illę ſpecies intelligibiles nō ſemꝑ ſunt in actu,vnde nō oportet ꝙ intellectus intelligēs ſeipſum per ſpeciē intelligibilē ſemper intelligat .

Sequitur in textu . { Quoniā autem in omni natura }. Hæc eſt lectio decima huius tertij libri & in commento Sancti Thomæ .

ISTud eſt quartū capitulū in quo Philoſophus determinando de intellectu agente in actu,ponit vnā cōcluſionē , quæ talis eſt, ꝙ per intellectū poſsibilem neceſſe eſt ponere intellectum agentem. Hæc cōcluſio probatur tali ratione Philoſophi & exemplo. Primo ſic. Nam in omni natura,quæ quandoque eſt in potētia & quandoq; in actu,neceſſe eſt ponere aliquid vt materiā in illo genere,per qđ eſt in potētia ad omnia quæ ſunt illius generis,& aliquid in actu,quod ſe hēt vt ars reſpectu artificiorū,per quod poteſt facere illa oīa actu : ſed anima intellectiua , ſecundum potētiam intellectiuam quādoque eſt in potentia, quandoque in actu,ergo ne-

ceſſe

eſſe eſt ponere in anima intellectiua vnam potentiam, per quam eſt in potentia vt omnia intelligibilia ſuſcipiat, quæ dicitur intellectus poſsibilis, & in aliam potentiam, per quam apta nata eſt facere intelligibilia in actu, quæ dicitur quidam habitus, vt dicit Philoſophus. Exemplo idem probatur. Nam ad videndum colores requiritur lumen, ſed intellectus agens ſe habet vt lumen per reſpectum ad intelligibilia, ergo ad intelligendum requiritur intellectus agens. Pro ampliori declaratione conſiderandum eſt ſecundum Philoſophum primo quod quatuor ſunt conditiones intellectus agentis, & illarum primæ tres ſunt communes intellectui poſsibili, & agenti, quarum prima eſt. Intellectus agẽs eſt ſeparabilis. Secunda eſt, intellectus agẽs eſt impaſsibilis. Tertia eſt, intellectus agẽs eſt immixtus non compoſitus ex diuerſis naturis rerum. Quarta eſt intellectus agens ſecundum ſuam ſubſtantiam eſt in actu. Et per hanc conditionẽ intellectus agens differt, ab intellectu poſsibili, qui ſecundum ſuam ſubſtantiam eſt in potentia. Has conditiones ponit Philoſophus in eſſe intellectui agẽti tali ratione, quia omne agens præſtantius eſt & nobilius paſſo, ſed intellectus poſsibilis, qui ſe habet vt patiens, eſt ſeparabilis & impaſsibilis & immixtus, ergo à fortiori intellectus agens eſt ſeparabilis, impaſsibilis, & immixtus. Quod autem intellectus agens ſit in actu ſecundum ſuam ſubſtantiam patet, quia agens eſt nobilius paſſo, non ſecundum naturam, ſed ſecundum quod eſt in actu, cum ergo intellectus agens ſe habeat ad intellectum poſsibilem ſicut agens ad patiens, & cum intellectus poſsibilis ſit in potentia, ſequitur quod intellectus agens ſit in actu. Conſiderandum eſt vlterius ſecundum Philoſophum quod tres ſunt conditiones intellectus in actu, per quas differt intellectus in actu, ab intellectu in potentia. quarum prima eſt quod intellectus in actu eſt idem, cum re intellecta, non autem intellectus in potentia. quod intelligendum eſt non eſſentialiter, ſed participatiue aut ſubiectiue. Secunda conditio eſt quod intellectus in actu ſimpliciter & vniuerſaliter præcedit intellectum in potentia, licet intellectus in potentia in vno & eodem quod mouetur de potentia ad actum præcedat intellectum in actu. Tertia conditio eſt quod intellectus in actu ſemper intelligit quod non competit intellectui in habitu vel in potentia. Ex prædictis elicitur quod quadruplex eſt intellectus videlicet intellectus agens, intellectus poſsibilis, intellectus in actu intellectus in potentia. Conſiderandum eſt vlterius quod duæ ſunt conditiones partis intellectiuæ in communi. quarum prima eſt quod pars intellectiua eſt ſeparabilis, ſed non quidem ſecundum eſſe in præſenti ſtatu, ſed ſecundum operationem eo modo, quo ſupra declaratum eſt. Secunda conditio eſt, quæ ſequitur ex prima, quod ſola anima intellectiua in homine eſt perpetua & incorruptibilis. perpetua dico à parte poſt, non à parte ante, cum habeat principium. Et ſi dicatur. poſtquam pars intellectiua eſt ſeparata ab homine in ea non eſt reminiſcentia, ergo videtur quòd non poteſt ſeparari. Dicendum, quòd reminiſcentia non ſolum pertinet ad partem intellectiuam, ſed pertinet ad eam ſolum ſecundum eſſe, quod habet in corpore. & hoc potiſsime quo ad eundem modum. Contra prædictam concluſionem ſic arguitur. Præſentia obiecti ſufficit ad immutationẽ potentiæ, ergo videtur quòd non neceſſario requiratur intellectus agens ad intelligendum. Præterea. Non eſt ponendus ſenſus agens. ergo non eſt ponendus intellectus agens Patet conſequentia. quia ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibilia, ita ſe habet intellectus ad intelligibilia. Præterea. intellectus agens ſe habet ſicut lumen, vt dicit Philoſophus. ſed lumen non requiritur ad videndum niſi propter medium, ſecundum Docto. ſan. vt ex ſupra dictis patet. ergo ad intelligendum non requiritur intellectus agens. Præterea. Si poneretur intellectus agens, eius eſſet aliqua operatio, ſed ipſius non ponitur aliqua operatio, ergo videtur, &c. Probatio minoris, quia ſi ipſius eſſet operatio, maxime eſſet illuſtrare phantaſmata, ſed intellectus agens non illuminat phantaſmata. cum non agat in ea, neque aliquid imprimat in eis, ergo, &c. Ad primum dicendum quod præſentia obiecti ſufficit ad immutationẽ potentiæ, dummodo idem obiectũ ſit in actu. obiectum autem intellectus ſecundum eſſe, quod habet extra animam non eſt actu intelligibile ſecundum ſui naturam, ſed fit actu intelligibile per virtutem intellectus agentis, vnde ratio non ſequitur. Ad ſecundum ſimiliter dicendum quòd ſenſibile ſecundum ſui naturam actu poteſt immutare ſenſum, ideo non ponitur ſenſus agens, ſed intelligibile ſecundum ſui naturam non poteſt immutare intellectum. ideo neceſſario ponitur intellectus agẽs. Ad tertium dicendum quòd intellectus ſe habet ſicut lumen non omnibus modis ſimilitudinis, ſed quantũ ad aliquid. Nam ſicut lumen requiritur ad videndum, ita intellectus agens ad intelligendum. Sed diſsimilitudo eſt in hoc. quia lumen requiritur propter medium & non propter obiectum. Sed intellectus agens requiritur propter obiectum & non ꝓpter mediũ. Ad quartum dicendum quod intellectus agentis triplex eſt operatio. Prima eſt illuſtrare phantaſmata. Secunda eſt ex phãtaſmatibus illuſtratis ſpeciẽ intelligibilẽ abſtrahere. Tertia eſt per ſpeciẽ intelligibilẽ abſtractam intellectũ poſsibilem determinare, qui eſt ſecundum ſe indeterminatus. Et dum dicebatur, Intellectus agens non imprimit aliquid in phantaſmatibus. ergo non illuminat. Dicendum quod non illuminat phantaſmata aliquid imprimendo phantaſmatibus, ſed magis abſtrahendo, & cõfortando intellectum poſsibilem ad ſuſceptionem ſpecierum intelligibilium. Circa prædicta primo dubitatur vtrum intellectus agens ſit habitus. Et arguitur quod non ratione Docto. ſan. Nam omnis habitus præſupponit cognitionem terminorum, ſi ergo intellectus agens eſſet habitus, ſequeretur quod non faceret omnia intelligibilia in actu. quod eſt contra ſententiã Philoſophi. In oppoſitum arguitur per Philoſophum in litera. Dicendum breuiter quod habitus poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo proprie vt diſtinguitur contra potentiam, & iſto modo intellectus agens non dicitur habitus, vt voluit argumentum dubij. Alio modo accipitur habitus communiter pro quacunque forma ſecundum, quod habitus diſtinguitur contra priuationem, & iſto modo intellectus agens dicitur habitus. Vnde philoſophus nõ dicit quod intellectus agens ſit habitus ſimpliciter ſed eſt tanquam habitus. Secũdo dubitatur vtrum intellectus agẽs ſit ſeparatus ab anima, vel vtrũ ſit aliquid ipſius animæ. Et videtur quod nõ ſit aliquid ipſius animæ. Nam ad intellectum agentẽ pertinet illuminare, ſed illuminare pertinet ad altiorem virtutẽ, videlicet ad primã cauſam, ergo intellectus agens nõ eſt aliquid ipſius animæ. Præterea. Intellectus agens, vt videtur hic dicere Philoſophus, ſemper eſt in actu. ergo ſi intellectus agens eſſet aliquid ipſius animæ, ſequeretur quod homo ſemper actu intelligeret. cõſequens eſt falſum, ergo, &c. Præterea prima cõditio intellectus agẽtis eſt quod ſit ſeparabilis, ergo nõ videtur quòd ſit aliquid ipſius animę. Dicendũ quod intellectus agens nõ eſt ſeparabilis ab ipſa anima, ſed eſt aliquid ipſius animæ. Quod patet tali ratione Doct. ſan. in præſenti lectione. Nam in omni, quod eſt conſtitutum à natura, ſunt principia ſufficientia ad complexionẽ proprię operationis, ſed intelligere eſt propria operatio hominis (intelligere dico per phantaſmata) ergo in homine ſunt principia requiſita ad talem intellectionem, ſed homo nõ poteſt intelligere niſi per virtutem intellectus agentis, cuius eſt illuminare phantaſmata, & ab eis ſpeciem intelligibilem

abſtrahere, ergo intellectus agens eſt aliquid in anima exiſtens. Præterea. Si intellectus agens non eſſet in homine exiſtens, ſequeretur quod homo non intelligeret per intellectum agentem, cum nihil operetur niſi per aliquod in eo formaliter exiſtens: cóſequens eſt falſum, ergo &c. Ad primum dicendum quod vniuerſaliter illuminare omnem creaturam pertinet ad primam cauſam, ſed illuminare phantaſmata pertinet ad intellectũ agentem tanquam ad cauſam particularem. Ad ſecundum dicendum ad rationem illam quòd Philoſophus ſemper eſſe in actu non attribuit intellectui agenti, ſed intellectui in actu, vt ſupradictum eſt. Ad tertium dicẽdum quod intellectus agens dicitur ſeparabilis eſſe non ſecundum eſſe à materia, ſed ſecundum operationem. & ideo non indiget organo corporali. Dubitatur, tertio vtrum intellectus agens ſit perpetuus & incorruptibilis, & videtur quod non. quia illud, quod habet principium non eſt perpetuum, ſed intellectus agens habet principium, ergo non eſt perpetuus. Præterea. Illud; quod eſt ex nihilo eſt vertibile in nihil, ſed intellectus eſt ex nihilo: ergo eſt vertibilis in nihil: & per conſequens nó erit perpetuus. Præterea. Nihil eſt ſine ſua propria operatione, ſed intellectus non poteſt intelligere poſt corruptionem totius coniuncti, cum propria eius operatio ſit intelligere per phantaſmata. ergo &c. Ad primum dicendum quod dupliciter aliquid dicitur perpetuum. Vno modo propriè, pro eo, quod caret principio, & fine, quod dicitur perpetuum à parte ante & à parte poſt. & iſto modo intellectus non dicitur perpetuus. Alio modo accipitur perpetuum pro eo, quod caret fine, quod dicitur perpetuum à parte poſt & iſto modo intellectus dicitur perpetuus. Ad ſecundum dicendum quod intellectus bene eſt vertibilis in nihil per potentiam creantis, non autem per aliquam potentiã in eo exiſtentẽ. vnde non eſt corruptibilis, ſed bene eſt annihilabilis. Ad tertiũ dicendũ qđ intelligere per phãtaſmata eſt propria operatio intellectus coniuncti ſecundum quod huiuſmodi, non autem ipſius intellectus abſolute conſiderati. Vnde ratio nulla. Dubitatur quarto vtrum intellectus agens ſit vnus in omnibus hominibus, & videtur ꝙ ſic. Nam intellectus agens eſt immaterialis, ergo non multiplicatur ad multiplicationem ſingulariũ, ſiue ſuppoſitorum materialium, & ſic erit vnus in omnibus. Præterea. Si eſſent tot intellectus agentes quot ſunt homines, ſequeretur ꝙ iam eſſent infiniti intellectus actu, ſtante ſecundum Philoſophum perpetuitate mũdi. conſequẽs eſt impoſſibile. ergo &c. Dicendum quod non eſt vnus intellectus agens in omnibus hominibus ſecundum numerum, licet ſit vnus ſecundum ſpeciem. Quod ſic patet. quia ad multiplicationem ſubiectorum ſequitur multiplicatio accidentium. ſed intellectus agẽs eſt accidens, quod eſt ſubiectiue in anima, ergo multiplicationem animarum ſequitur multiplicatio intellectus agentis, ſed manifeſtum eſt quod non eſt vna anima numero in omnibus hominibus. ergo in eis non eſt vnus intellectus agens. Ad primum dicendum quòd intellectus agens dicitur immaterialis, quia non eſt ex materia compoſitus, dicitur tamen materialis, quia eſt in materia. i. in eſſentia animæ ſubiectiue, vnde habet materiam in qua, licet non habeat materiã ex qua. Ad ſm dicendũ quod etiam ſtante perpetuitate mundi non ſequitur quod eſſent infinitæ animæ in actu, & per conſequẽs ſequitur quod non eſſent infiniti intellectus agentes. Et ſi dicatur ꝙ in qualibet circulatione Deus creaſſet vnam animam, ſequitur quod cum fuiſſent infinitę circulationes ſtante perpetuitate mundi, eſſent animæ infinitæ actu. Dicendum negando ſuppoſitum. quia in infinito non eſt dabile primum, id eſt non aſsignabilis quælibet pars. vnde falſum ſupponitur cum dicitur in qualibet circulatione Deus creaſſet animam.

Sequitur in textu. ¶ Indiuiſibilium quidem igitur &c. ¶ Hæc eſt lectio vndecima eiuſdem libri & in commento S. Thomæ.

Iſtud eſt quintum capitulum, in quo Philoſophus determinando de operationibus intellectus poſsibilis ponit duas concluſiones. Quarum prima eſt. Tantũ ſunt duæ operationes intellectus, videlicet indiuiſibiliũ id eſt terminorum incomplexorum intelligentia, & compoſitio & diuiſio eorundem. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam in omni operatione intellectus aut eſt veritas, aut falſitas, aut non, ſi ſecundum, ſic eſt prima operatio, ſi primum ſic eſt ſecunda. Contra prædictam concluſionem, ſic arguitur primo. Nam ratio, & intellectus ſunt idem, ſed indiuiſibilium intelligentia non attribuitur rationi cũ propriũ rationum ſit diſcurrere. ergo non debet attribui intellectui. Præterea. Diſcurrere à notis ad ignota, eſt operatio intellectus, & tamen non eſt aliqua prædictarum: ergo non ſunt tãtum duæ operationes intellectus. Præterea. Compoſitio & diuiſio non eſt niſi reſpectu multorum, ſed intellectus non poteſt multa intelligere ſimul, ergo cõpoſitio non eſt operatio intellectus. Præterea. Intellectio fit per aſsimilationem rei intellectę ad intellectum ſed in re extra animam non eſt compoſitio realis, quæ per compoſitionem ſignificetur, cum ibi non ſit prædicatum vel ſubiectum, ergo &c. Ad primum dicendum quod licet ratio & intellectus ſint idem ſecundum rem differunt tamen ſecundum rationẽ. vnde indiuiſibiliũ intelligentia non attribuitur rationi propriè loquẽdo, attribuitur tamẽ intellectui. Ad ſecundũ dicendum ꝙ diſcurrere ab vno in aliud continetũ ſub ſecunda operatione intellectus, videlicet ſub compoſitione & diuiſione. Ad tertium dicendum ꝙ licet intellectus non poſsit multa intelligere ſimul per modum multorũ, poteſt tamen bene per modum vnius, inquantũ illa multa in aliquo conueniunt. Ad quartum dicẽdum ꝙ licet compoſitio intellectus nõ ſit in re extra animam ſecundũ ſubſtantiam, eſt tamen in re extra animam ſecũdum correſpondentiam. Nam in rebus eſt compoſitio, quæ correſpondet compoſitioni intellectus. Pro cuius declaratione conſiderandum eſt quoniam in rebus inuenitur duplex compoſitio, vna formæ cum materia talis correſpondet compoſitioni intellectus, cum intellectus componit ſuperius cũ inferiori, alia eſt compoſitio accidentis cum ſubſtantia, & talis correſpõdet compoſitioni intellectus, qua intellectus componit accidens cũ ſubiecto. Secunda concluſio. Solum in ſecunda operatione intellectus eſt veritas vel falſitas. Hæc concluſio probatũ tali rõne. Nam veritas & falſitas conſiſtunt in cõparatione vnius ad alterum, ſed talis operatio nõ eſt niſi ſm compoſitionẽ vel diuiſionẽ: ergo in cõpoſitione vel diuiſione intellectus eſt veritas aut falſitas. Ex hac cõcluſione infert Philoſ. ꝙ licet in his, q̃ apprehendunt per primã operationẽ intellectus nõ ſit veritas vel falſitas, tñ intellectus circa talia intelligibilia diuiſibilia ſemp eſt verus cuius ratio eſt. Nã ſicut ſenſus nõ decipitũ circa propriũ ſenſibile, ita intellectus non decipitur circa quod quid eſt intelligibile. ergo intellectus ſemper eſt verus. Contra hoc corollariũ ſic arguitur. Nã ſenſus circa propriũ ſenſibile poteſt decipi vt patet in collo columbæ. ergo intellectus circa quod quid eſt poteſt decipi. Pręterea. Opinio & ratiocinatio attribuitur intellectui, & in vtroque poteſt eſſe veritas. & falſitas, ergo intellectus non ſemper eſt verus. Ad primum dicendum ꝙ ſenſus non decipitur circa proprium ſenſibile per ſe, ſed bene p accidens, inquantum iudicat de his, quę ſunt adiuncta proprio obiecto. Ita intellectus poteſt decipi diuerſimode circa quod quid eſt per accidens ratione compoſitionis & diuiſionis. Et hoc dupliciter. Vno mó attribuẽdo

deſi-

definitionem, ſiue quod quid eſt vnius alteri. Secundo modo ponendo aliquas partes in diffinitione, quæ ſint impoſsibiles adinuicem, & tunc definitio eſt falſa ſimpliciter. Exemplum primi, vt ſi definitio circuli attribuatur triangulo eſſet falſa deffinitio. Exemplum ſecundi, vt ſi aliquis ponat in definitione alicuius inſenſibile. In illis verò in quorum definitione nulla eſt compoſitio non cõtingit eſſe deceptionem, ſed oportet illa vel intelligere verè, vel nullo modo, vt dicitur .9. metaphyſi. Ad ſecundum dicendum quod ratiocinatio & opinio attribuuntur intellectui quantum ad ſecundam eius operationem, in qua bene eſt veritas aut falſitas, non autem quantum ad primam eius operationem. Circa prędicta dubitatur verum indiuiſibile ſit prius intelligibile à nobis quàm diuiſibile & videtur quod ſic. Quia ex cognitione principiorum & elementorum deuenimus in cognitionem principiatorum vt patet in primo phyſico. ſed indiuiſibile eſt principium & elementum diuiſibilis, ſicut vnum eſt principium numeri, & punctus eſt principium lineæ, ergo ſequitur quod indiuiſibile prius cognoſcatur à nobis quàm indiuiſibile. In cõtrarium arguitur, quia habitus prius cognoſcitur à nobis quàm priuatio, ſed indiuiſibile dicit priuationem, diuiſibile autem habitum, ergo &c. Dicendum ſecundum Philoſophum in litera quòd tripliciter aliquid dicitur indiuiſibile. Nam aliquid dicitur indiuiſibile ſecũdum actum, quod tamen eſt diuiſibile in potentia, ſicut continuum, vtputa linea dicitur indiuiſibilis ſecundum actum, tamen eſt indiuiſibilis ſecundum potentiam. Secundo modo aliquid dicitur indiuiſibile ſecundum ſpeciem, & iſtis duobus modis indiuiſibile cognoſcitur prius à nobis quàm diuiſibile, tum primo, quia cognitio confuſa & indeterminata præcedit cognitionem determinatam. tum ſecũdo, quia prima operatio intellectus præcedit ſecundam. Tertio modo dicitur indiuiſibile tam ſecundum actum quàm ſecundum potẽtiam, ſicut punctus dicitur indiuiſibilis, & iſto modo indiuiſibile non prius cognoſcitur à nobis quàm diuiſibile, vt voluit ratio in contrarium adducta. Ad argumentum dubij dicẽdum quòd in acquiſitione ſcientiæ non ſemper prius cognoſcimus principia, ſed aliquando ex cognitione effectuum deuenimus in cognitionem cauſarum & principiorum, licet in complemento ſcientiæ procedamus à principijs ad effectum.

Sequitur in textu. § Videtur autem ſenſibile &c. § Hæc eſt lectio duodecima huius tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

Iſtud ſextum & vltimum capitulum tertij tractatus huius tertij de anima comprehendit ſimul duas lectiones commenti S. Thomæ videlicet duodecimam, quæ incipit § Videtur &c. § & tertiam decimam, quæ incipit § Nunc autem de anima &c. §

Iſtud eſt ſextum & vltimum capitulum tertij tractatus, in quo Philoſophus determinando de parte intellectiua per reſpectum ad ſenſum, ponit tres concluſiones, inferendo tria corollaria. Prima concluſio eſt quòd intellectus mouetur ab intelligibili. Cõcluſio probatur tali ratione Philoſophi. Sicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile, ita ſe habet intellectus ad intelligibile: ſed ſenſus mouetur à ſenſibili, vt ſupra conceſſum eſt ergo intellectus mouetur ab intelligibili. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Nam motus eſt actus exiſtentis in potentia ſecundum quòd huiuſmodi, vt patet tertio phyſic. ſed intelligere non eſt actus exiſtentis in potentia, aliàs non attribueretur Deo, ergo intelligere non eſt moueri, & ſic non mouetur intellectus ab intelligibili. Præterea per motum ſubiectum aliquid amittit, ſed anima intellectiua per intellectionem nihil amittit, ſed magis perficitur, ergo intellectus non patitur neque mouetur. Ad primum dicendum, quòd duplex eſt motus, quidã eſt motus phyſicus & propriè dictus, qui eſt de contrario in contrarium, & iſto modo intellectus non mouetur ab intelligibili, alius eſt motus metaphoricus, qui videlicet. eſt actus entis perfecti ſecundum quòd huiuſmodi, & iſto modo intellectus dicitur moueri. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundum. Secunda concluſio. Intellectus non poteſt intelligere niſi per phantaſmata. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nã ſicut ſe habet ſenſus ad ſenſibile & viſus ad colorem, ita ſe habet intellectus ad phantaſmata, ſed ſenſus non poteſt ſentire ſine ſenſibili, neque viſus poteſt videre ſine colore: ergo intellectus non poteſt intelligere ſine phantaſmatibus. videlicet: conuertẽdo ſe ad pantaſmata. Ex quo infertur quòd neceſſe eſt, intelligentem phãtaſmata ſpeculari. Contra prædictam concluſionem arguitur primo. Nam intellectus intelligit mathematica ſia quæ ſunt abſtracta à materia, ergo intellectus non ſemper indiget phantaſmatibus. Præterea. Intellectus intelligit Deum & ſubſtantias ſeparatas, ſed talia non cadunt ſub phantaſmatibus, ergo idem vt ſupra. Præterea. Intellectus eſt in actu per ſpeciem intelligibilem. ergo intellectus dum habet apud ſe ſpeciem intelligibilem poteſt intelligere: quia intelligere nihil aliud eſt quàm intellectum actu informari per ſpeciem intelligibilem. Ad primum dicẽdum quòd licet mathematicalia ſint abſtracta à materia ſenſibili tam communi quàm indiuiduali, tamen non ſunt abſtracta à materia intelligibili idest phantaſiabili. Ad ſecundum dicendũ ꝙ licet ſubſtantiæ ſeparatæ (accipiendo intellectũ pro phantaſia) non cadunt ſub phantaſmatibus per ſe, tamen cadunt ſub eis per accidens, videlicet per ſuos effectus. Vnde illa ratio nihil aliud concludit quàm quòd ſubſtantiæ ſeparatæ non ſunt intelligibiles quantum ad earum quiditates in præſenti ſtatu & à priori, ſed ſolum quantum ad quia eſt & à poſteriori. Ad tertium dicendum quòd intellectus eſt in actu per ſpeciem intelligibilem actualiter exiſtẽtem in eo. ſpecies autem intelligibilis poſt actualem conſiderationem non eſt in intellectu in actu ſed in habitu ſolum, vnde ratio nulla. Tertia concluſio. Intellectus practicus & intellectus ſpeculatiuus non ſunt duæ potentiæ animæ realiter diſtinctæ ſed ratione tantum. Hæc cõcluſio probatur tali ratione Philoſophi elicitiuè. Nam intelligere cum actione, idest cum extenſione ad opus, & intelligere ſine actione aliquod verum abſolutè, pertinet ad idẽ genus cognoſcibilitatis: ſed intellectus ſpeculatiuus intelligit verum ſine actione, idest ſine extentione ad opus, intellectus verò practicus intelligit cum actione, ergo intellectus ſpeculatiuus & intellectus practicus pertinent ad idem genus potentiæ. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Potentiæ diſtinguuntur per obiecta, ſed obiectũ intellectus ſpeculatiui eſt verũ, obiectum autem intellectus practici eſt bonum. ergo videtur ꝙ intellectus practicus & intellectus ſpeculatiuus ſint diuerſæ potentiæ. Præterea. Habitus practicus & habitus ſpeculatiuus ſpecie diſtinguuntur propter diſtinctionem obiectorũ, ergo intellectus ſpeculatiuus & intellectus practicus ſpecie diſtinguuntur. Ad primum dicendum quòd non quælibet diſtinctio obiectorum ſufficit ad diſtinctionem potentiarum, ſed requiritur quòd talia obiecta ſint diſtincta genere. non quidem genere naturę, aut genere logico, ſed genere cognoſcibilitatis, vt ſupra determinatum eſt in ſecundo. Veruntamen bonum in ſe conſideratum nõ eſt obiectum intellectus practici, ſed verum extenſum ad opus dicitur obiectum intellectus practici. Verum autem abſolutè

conſi-

conſiderandum dicitur obiectum intellectus ſpeculatiui. Ad ſecundum dicendum negando conſequentiam, quia maior diſtinctio obiectorum requiritur ad diſtinctionem potentiarum, quàm ad diſtinctionem habituum, vt etiam ſupra declaratum eſt. Vnde ratio nō ſequitur. Ex prędictis in hoc tractatu infert Philoſophus. primo ꝙ non poteſt fieri intellectio ſine ſenſu, quia vt dictum eſt intellectus non poteſt intelligere ſine phantaſmatibus phantaſmata autem non ſunt ſine ſenſu, ergo non poteſt fieri intellectio niſi mediante ſenſu. Ex quo patet falſitas opinionis Auic. qui dicit quòd poſt actualem conſiderationem intellectus poteſt intelligere non conuertendo ſe ad phantaſmata. Hoc autem patet eſſe falſum ad ſenſum. Nam ille, qui habet habitum ſcientiarum, poſt actualem conſiderationem, non poteſt actu per illos habitus conſiderare ſed ſi lędatur organo corporale, vt patet de phreneticis, ergo ſignū eſt manifeſtum ꝙ in qualibet intellectione requiruntur vires ſenſitiuæ. Infertur ſecundo ꝙ intellectus eſt quodammodo omnis. Cuius ratio eſt. quia omnia, quę ſunt aut ſenſibilia aut intelligibilia: ſed in anima eſt ſenſus & intellectus, ſenſus autem eſt quoddammodo omnia ſenſibilia, & intellectus eſt quodammodo omnia intelligibilia cum ex intellecto & intellectu fiat quodammodo vnum. ergo anima noſtra intellectiua eſt quodammodo omnia, non autem per complexionem, vt antiqui voluerunt, ſed per apprehenſionem. Infertur tertio ꝙ intellectus non eſt idem, quod phantaſia, quia propriu ipſius intellectus eſt affirmare vel negare, ſed hoc non competit proprie phantaſiæ. ergo, &c. Circa prædicta dubitatur primo. Vtrum intellectus eodem modo moueatur ab intelligibili, ſicut ſenſus à ſenſibili. Dicendum breuiter ꝙ nō, quia dum ſenſus mouetur à ſenſibili attenditur triplex gradus. Nam primo ſenſus apprehendit aliquod ſenſibile tanquam conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc ſequitur in ſenſu delectatio vel triſtitia. Tertio verò illud proſequitur ſi ſit delectabile aut fugit ſi ſit nociuum. Intellectus autem poſtquam apprehendit intelligibile, tunc immediate proſequitur aut fugit. Item ſenſus dum apprehendit ſenſibile non ſimpliciter verè ſed quodammodo affirmat, vel negat, intellectus autem verè affirmat vel negat. Pro ampliori declaratione huius aſsignat Doct. Ian. in commento præſentis lectionis rationem, quare in ſenſu ex apprehenſione boni vel mali non ſtatim ſequatur deſiderium vel fuga, ſicut fit in intellectu. Huius enim ratio eſt. quia ſicut ſenſus non apprehendit bonum vniuerſale, ita appetitus ſenſitiuus mouetur à bono vel malo vniuerſali ſed à quodam determinato bono, quod eſt delectabile ſecundum ſenſum, & à quodam determinato malo, quod eſt triſte ſecundum ſenſum. In parte autem intellectiua eſt apprehenſio boni & mali vniuerſalis, vnde & appetitus intellectiuæ partis (ſcilicet ipſa voluntas) mouetur ſtatim ex bono vel malo per intellectum apprehenſo ſibi præſentato. Hæc ille vbi ſupra. Dubitatur ſecundo, vtrum intellectus intelligat per abſtractionem à phantaſmatibus, & videtur ꝙ non. Nam intellectus intelligendo conuertit ſe ad phantaſmata, ergo intellectus non intelligit abſtrahendo à phātaſmatibus. Præterea. Sicut ſe habet viſus ad colorem, ita ſe habet intellectus ad phantaſmata, vt conceſſum eſt, ſed viſus non poteſt videre colorem abſtrahendo à colore, ergo intellectus non poteſt intelligere abſtrahendo à phantaſmatibus. Præterea. Nihil poteſt intelligi ſine illo, quod cadit in definitione rei, ſed materia cadit in definitione rei naturalis, ergo intellectus non poteſt intelligere res naturales ſine materia. Sed materia eſt principiū indiuiduationis, ergo ſequitur ꝙ intellectus non poteſt intelligere abſque conditionibus indiuiduantibus, & ſic non abſtrahit ſe à phantaſmatibus. Præterea, Si intellectus intelligendo abſtraheret à phantaſmatibus, vel ergo abſtrahere pertinet ad intellectum poſsibilem, vel ad intellectum agentem. nō ad intellectum poſsibilem, cum eius ſit recipere, nec ad intellectum agentem. cum eius ſit phantaſmata illuſtrare. & per conſequens magis in eis aliquid imprimere quàm abſtrahere. Ad primum dicendum ꝙ intellectus intelligit ſemper conuertendo ſe ad phantaſmata, & etiam abſtrahendo, conuertendo quidem inquantum intelligit vniuerſale, quod habet eſſe in ſingularibus, abſtrahendo vero inquantum intelligit vniuerſale non intelligendo ſingulare. Ad ſecundum dicendum ꝙ nō omni moda eſt ſimilitudo inter colorē per reſpectum ad viſum & inter phantaſmata per reſpectum ad intellectum. Nam color ſecundum ſui naturam eſt per ſe viſibilis, ſed phantaſmata ſecundum ſe non ſunt intelligibilia. & propterea requiritur virtus intellectus agentis, vt ſupra declaratum eſt. vnde non eſt ſimile. Ad tertium dicendum ꝙ materia ſignata eſt principium indiuiduationis, non autem materia communis, quæ ponitur in diffinitione rei naturalis. Ad quartum dicendū quod abſtrahere à phantaſmatibus pertinet ad intellectum agentem, inquantum ipſa (propter propinquitatem, quam habent ad ipſum) efficiuntur habilia vt ab ipſis poſsit abſtrahi ſpecies intelligibilis, præſentanda intellectui poſsibili.

TRACTATVS QVARTVS in tria Capita diuiſus.

1 Agit de Principio motiuo abſolute.
2 Agit de eodem in comparatione ad diuerſa animalia.
3 De ordine virium animæ inter ſe.

Sequitur in textu. § Quoniam autem anima, &c. § Hic eſt quartus Tract. huius tertij Libri de anima, & eſt lectio decima quarta eiuſdem, & in commento S. Thomæ.

ISTE eſt quartus Tractatus huius tertij, in quo Philoſophus determinat de potentia motiua & de comparatione potentiarum ad ipſam animam & de ſeinuicem. Qui quidem tractatus continet tria capitula. in primo capitulo Philoſophus determinat de potentia motiua in communi & ſecundum ſe. In ſecundo verò determinat de potentia motiua per reſpectum ad diuerſa animalia. ibi § Omninò igitur vt ſuprà dictum eſt. § In tertio capitulo oſtendit qualiter diuerſæ partes animę ordinātur inter ſe ibi § Vegetabilem autem quidem, § In primo igitur capitulo ponuntur duæ concluſiones, quarum. Prima eſt, quod diuiſiones potentiarum, ab antiquis Philoſophis aſsignatę, ſunt inſufficientes, quarum Prima eſt. Potentiarum quædam ſunt rationales, quædam ſunt irrationales. Et hanc concluſionē probat Philoſophus quatuor rationibus. Quarum prima eſt. Potentia vegetatiua, & ſenſitiua ſunt potentię animæ plus inter ſe differentes quam potentia irrationalis & concupiſcibilis, & tamen iſtæ duæ potentiæ nō comprehenduntur ſub prædictis diuiſionibus: ergo, nō ſunt ſufficientes. Secunda ratio. Phantaſia eſt quædam potentia animę, & tamen non comprehenditur ſub prædictis, ergo, &c. Tertia ratio. Vis appetitiua & vis intellectiua eſt quędam potentia aīæ diſtincta ab alijs, & tamen non continetur ſub aliqua prædictarum diuiſionum, cum nulla earum diuidatur in iraſcibilem & in concupiſcibilem, ergo, &c. Quarta ratio. Aliquæ ſunt potentię animæ, quæ ſunt principia motiua augmenti & decrementi, & tamen de illis in prędictis diuiſionibus nulla fit mentio. ergo, &c. Secunda concluſio. Principium motus localis, videlicet, potentia motiua

non eſt potentia vegetatiua. Quę patet duabus rationibus philoſophi. quarum Prima eſt. Motus ſecundum locum ſemper fit propter aliquod deſiderandum vel imaginatum: ſed imaginatio & deſiderium, ſiue appetitus, non conueniunt potentiæ vegetatiuę: ergo ſequitur quòd principium motus localis non eſt potentia vegetatiua. Secunda ratio eſt ad idem. Nam ſi potentia vegetatiua eſſet principium motus localis, ſequeretur quòd plantæ mouerentur motu locali. cum in eis ſit potentia vegetatiua. conſequens eſt falſum, ergo, &c. Et ſi dicatur. Plantę mouentur ſurſum & mouentur deorſum, & ad alias differentias poſitionis, ergo mouētur motu locali. Dicendum quòd non mouentur motu locali progreſsiuo, de quo eſt ad propoſitum. Quod verò principium motus localis non ſit ſenſus probatur tali ratione. Natura ſenſus eſt in omni animali, ſi ergo ſenſus eſſet principium motus localis, ſequeretur quòd omnia animalia mouerentur motu locali, quod eſt falſum. Sed quòd tale principium nō ſit intellectus, patet; quia aut eſſet intellectus ſpeculatiuus, aut practicus: non primum, quia intellectus ſpeculatiuus ſolum verſatur circa ſpeculabilia, non autem circa aliqua agibilia, inquantum huiuſmodi ſecundum quod fit motus localis. neque intellectus practicus, quia animalia bruta mouentur motu locali progreſsiuo, quibus non ineſt intellectus practicus. Circa prædicta dubitatur primo. vtrū appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas ſit potētia diſtincta ad appetitu ſenſitiuo, & videtur quòd non. Nam differentia accidētalis obiectorum non facit differentiam ſpecificam potentiarum, vt in ſecundo habitum eſt. Sed accidit obiecto appetitus, videlicet bono quod ſit apprehenſum à ſenſu vel ab intellectu, ergo appetitus intellectiuus & appetitus ſenſitiuus nō realiter diſtinguuntur, cum non diſtinguantur niſi per bonum apprehenſum ab intellectu & per bonū apprehenſum à ſenſu. Præterea. Appetitus ſenſitiuus ſicut & intellectiuus fertur ad rem ad extra ſed res ad extra eſt ſingulare bonum, ergo idem vt ſupra. Dicendum quòd appetitus intellectiuus & ſenſitiuus ſunt duæ potentiæ ſpecie diſtinctę. Cuius ratio eſt, quia potentia appetitiua & potentia paſsiua apta nata eſt moueri à bono apprehenſo. Sed manifeſtum eſt quod bonum quod apprehēditur ab intellectu aliter mouet appetitiuum quàm bonum apprehenſum à ſenſu: cum bonum, quod apprehenditur ab intellectu apprehenditur ſub ratione vniuerſalis, bonum verò quod apprehēditur à ſenſu, apprehenditur ſub ratione particularis, ergo ſunt duæ potentiæ diſtinctę. Ad primum dicendum quòd non accidit bono ſecundum quòd appetibile eſt quod ſit apprehēſum à ſenſu vel ab intellectu, ſed cōuenit ei per ſe, quia non poteſt mouere appetitum niſi vt apprehēſum. Ad ſecundum dicendum, quod licet res extra animam ſit quoddam bonum particulare in ſe conſideratum, tamen voluntas fertur ad illud bonum non ſecundum rationem particularem ſed ſecundum rationem vniuerſalem. Dubitatur ſecundo, vtrū appetitus intellectiuus diuidatur in iraſcibilem & concupiſcibilem: & videtur quod ſic, quia Appetitus dicitur concupiſcibilis à concupiſcentia, & iraſcibilis ab iraſcendo, ſed voluntas aliqua concupiſcit, quę non pertinet ad ſenſum, videlicet, virtutes intellectiuas, vt puta ſapientiam. ergo aliquis eſt appetitus concupiſcibilis, & ex oppoſito iraſcibilis. Dicendum quod appetitus intellectiuus homo poteſt diuidi in iraſcibilem & concupiſcibilem. Cuius ratio eſt quia illa potentia, quæ reſpicit aliquod obiectum vniuerſale ſecundum communem rationem eius, non diuiditur in potentias diſtinctas ſecundum diſtinctionem partium ſubiectiuarum, quæ continentur ſub illo obiecto, ſed appetitus intellectiuus vt puta volūtas reſpicit bonum vniuerſale ſecundum communem rationem eius: ergo ſequitur quod non diuiditur in diuerſas potentias ſecundum diuiſionem illius vel illius boni, ſicut viſus, qui reſpicit colorem obiectiue, non diuerſificatur propter ſpecificā diuerſitatē illius coloris. Ad rationem dubij dicendum quod concupiſcentia poteſt accipi dupliciter. Vno modo abſolute prout dicit potentiam animę, & iſto modo tātum in voluntate eſt cōcupiſcentia. Alio modo accipitur concupiſcentia pro operatione animæ, quæ fit cum quadam immutatione organi, vt in propoſito accipitur, & iſto modo in voluntate non eſt concupiſcentia.

Sequitur in textu. {Omnino igitur ſicut, &c.} Hæc eſt lectio decimaſexta huius tertij libri, & in commento ſancti Thomæ.

Iſtud eſt ſecundum capitulum eiuſdem tractatus, in quo Philoſophus determinando de potentia motiua per reſpectum ad diuerſa animalia ponit duas concluſiones. quarum Prima eſt, quod Nihil eſt motiuum ſuipſius ſine phantaſia. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam vnumquodque eſt motiuum ſuipſius inquantum eſt appetitiuum: ſed appetitus non eſt ſine phātaſia. ergo nihil ſuipſius eſt motiuum ſine phantaſia. Pro cuius declaratione ſciendum eſt quòd phantaſia poteſt accipi dupliciter. Vno modo proprie, prout diſtinguitur cōtra partem intellectiuam, & iſto modo non accipitur hic. Alio modo vt ſe extendit ad intellectum ſecundum quòd materia phantaſialis dicitur materia intelligibilis, & iſto modo accipitur hic. Contra prædicta ſic arguitur. Si vnumquodque eſſet motiuum ſuipſius ſecundum quòd habet phantaſiam & appetitum, ſequeretur quod animalia imperfecta eſſent motiua ſuipſius, cū in eis ſit phātaſia & appetitus. conſequens eſt falſum, ergo, &c. Præterea. Homo mouet ſeipſum, ſed mouet ſeipſum mediante ratione particulari, vt ſtatim patebit. quæ quidem ratio non eſt phantaſia, ſed cum phantaſia non diſtinguatur. ergo idem vt ſupra. Ad primum dicendum quod duplex eſt phantaſia vt ſæpius dictum eſt, videlicet, determinata & indeterminata. verum eſt quòd in animalibus imperfectis eſt phantaſia indeterminata, non autem determinata, vt ad propoſitum. Ad ſecundum dicendum quòd vt dictum eſt, duplex eſt phantaſia, quędam eſt indeterminata, & talis non eſt ratio. Alia eſt phantaſia determinata, & talis eſt duplex, quædā eſt ſenſibilis, quæ fit abſq; deliberatione. & talis inuenitur in animalibus vtique perfectis. quæ etiam ratio dicitur. Alia eſt phantaſia irrationalis, quæ videlicet, habet fieri cum quadam deliberatione & diſcurſu, & talis reperitur in hominibus. quæ dicitur ratio. Secunda concluſio. Homo mouet ſeipſum mediante ratione. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam vnumquodque eſt motiuum ſuipſius inquantum eſt appetitiuum, vt dictum eſt. ſed appetitus nō eſt ſine phantaſia, phantaſia autem in homine vocatur ratio. ergo, &c. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Nam ſi homo moueret ſeipſum mediante ratione, aut illa ratio eſſet ſpeculatiua, aut practica, non primum, quia pari ratione intellectus ſpeculatiuus eſſet principium motus. neque ſecundum, cum talis ratio verſetur circa vniuerſalia, vt in pluribus, ſecundum quæ non fit motus localis. Dicēdum quòd duplex eſt ratio Quædam eſt ſpeculatiua, Alia eſt practica. Ratio ſpeculatiua nō eſt principium motus. Ratio autem practica eſt duplex. Nam quædam eſt vniuerſalis, quædam eſt particularis. Ratio vniuerſalis non eſt principium motus localis, bene autem ratio particularis. Circa prædicta dubitatur. Vtrum ratio & intellectus ſint duæ potentiæ, & videtur quòd ſic. Nam ſicut ſe habet imaginatio ad rationem, ita ſe habet ratio ad intellectum

ctum: ſed imaginatio eſt potentia diſtincta contra rationem: ergo ratio diſtinguitur contra intellectum. Prçterea. Sicut ſe habet ratio ad ſenſum, ita ſe habet ratio ad intellectum, qui quidem attribuitur angelis, ſed ratio & ſenſus ſunt diuerſæ potẽtię. ergo & ratio & intellectus: cum plus differãt angelus & homo, quàm homo & brutum. Dicendum ad dubium ꝙ ratio & intellectus non diſtinguuntur eſſentialiter, ſed ſolum ſecundum rationem, ſecũdum diuerſa officia actuum. Nam vna & eadem potentia intellectus, ſecundum ꝙ ſimplici apprehenſione eſt intellectiua, dicitur intellectus, ſecundum verò ꝙ cum quodam diſcurſu à noto ad ignotum intelligit, vocatur ratio. Et quia Angelus ſecundũ ſui naturã intelligit ſimplici intuitu ſine diſcurſu. Homo verò intelligit diſcurrendo ab vno in aliud, ideo intellectus appropriatur angelis, ratio verò hominibus. Et inde eſt ꝙ angeli vocantur ſubſtantiæ intellectuales homines verò creaturæ rationales. Ad primum dicendũ ꝙ illa ſimilitudo attenditur ſecundũ diuerſitatem actuum non autem ſecundum diuerſitatem eſſentialẽ potentiarum. Sic etiam dicendum eſt ad ſecundum.

Cur Angelus intellectualis Homo verò rationalis.

Sequitur in textu. § Vegetabilem quidem animam, &c. § Iſtud tertium capitulum comprehendit duas vltimas lectiones eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Iſtud eſt tertium & vltimum capitulum huius libri in quo Philoſophus determinando de ordinatione potentiarum adinuicem per reſpectum ad corpus animatum ponit quatuor concluſiones, inferendo quatuor corollaria. quarum Prima eſt. Omne viuens, quandiu viuit neceſſe eſt ꝙ habeat animam vegetatiuã. Hęc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nã omne viuens, quandiu viuit, vtitur alimento: ſed vti alimento pertinet ad animam vegetatiuam: ergo neceſſe eſt ꝙ omne viuens, dum viuit, habeat animam vegetatiuam. Probatio maioris, quia omne viuens dum viuit habet augmentum ſtatum vel decrementum, ſed hoc non poteſt contingere niſi alimento, quia tempore augmenti oportet ꝙ plus conuertatur de alimento in ſubſtantiã aliti, quàm quod ſufficiat ad ſubſtentationem vel conſeruationem præexiſtentis magnitudinis. Tempore vero ſtatus æqualiter. Tempore verò decrementi minus. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Nam Deus viuit, vt probat Philoſophus. 12. Metaphyſi. & tamen in eo non eſt anima vegetatiua. ergo, &c. Dicendum ꝙ Philoſophus hic loquitur de generabilibus & corruptibilibus viuentibus. 2. Concluſio. Secunda concluſio. Non omne viuens habet ſenſum. Hæc concluſio probatur duabus rationibus. quarum Prima eſt. Nam non omne viuens habet corpus redactum ad mediam proportionem qualitatum, vt plantæ: ergo non omne viuens habet ſenſum tactus, qui requirit organum taliter diſpoſitum, & per conſequens non omne viuens habet ſenſum. quia vbi non eſt ſenſus tactus. ibi nullus eſt ſenſus. Secũda ratio. Senſus immutatur ſpiritualiter à ſenſibili. ſed plantę ſolum immutantur immutatione reali, ergo plantæ non habent ſenſum. ſed plantæ ſunt corpora viuentia, ergo &c. Contra hanc cõcluſionem ſic arguitur. Plantæ ſunt creaturę ſenſibiles, ergo videtur ꝙ ſint animalia, & per conſequens ꝙ habeant ſenſum, Patet ſequela. Cuicunque competit differentia, eidem competit illud, cuius eſt differẽtia. ſicut cui competit rationale eidem competit homo. Dicẽdum ꝙ ſenſibile poteſt accipi dupliciter. Vno modo paſsiue, & illo modo plantæ ſunt ſenſibiles, id eſt apte natæ ſentiri: ſed vt ſic ſenſibile non eſt differẽtia animalis. Alio modo accipitur actiue pro eo, quod aptum natum eſt ſentire, & illo modo plantæ nõ ſunt ſenſibiles. Cum igitur ſenſibile iſto modo ſit differentia animalis, ſequitur ꝙ plantæ non ſunt animalia. 3. Concluſio. Tertia concluſio. Neceſſe eſt quòd omnia animalia habeant ſenſum. Hanc concluſionem probat Philoſophus ſpecialiter de animalibus progreſsiuis. Nam, ſi animalia progreſsiua non haberent ſenſum, ſequeretur ꝙ non poſſent conſequi finem, ad quem natura ea ordinauit, & per conſequens eſſent fruſtra. Conſequẽs eſt falſum, cum natura non agat fruſtra, quia agit propter finem. Probatio ſequelæ, quia corpus animalis progreſsiui eſt organizatum & diſpoſitum propter motum, vt videlicet per motum vlterius alimentum conſequatur, per quod conſeruetur in eſſe. ſed hoc non poſſet fieri ſi nõ haberet ſenſum, quia non diſcerneret corruptiua, quæ poſſent eis obuiare, & ſic corrumperetur, & per conſequẽs non pergerent animalia ad finem, ad quem natura ipſa ordinauit. Secundo probat eadem concluſionem cõmuniter de omnibus animalibus. Nam neceſſe eſt ꝙ omnia animalia habeant ſenſum tactus, ſi debẽat ſaluari, ergo neceſſe ꝙ habeant ſenſum. Probatio antecedentis, quia corpora animalium poſſunt immutari à qualitatibus tãgibilibus vſque ad ſuam corruptionem, ergo neceſſe eſt quod habeant ſenſum tactus ad diſcernendum conuenientia à corruptiuis. Ex quo infertur ſecundum Philoſophum quod neceſſe eſt quod omnia animalia habeãt guſtum, cum guſtus ſit quidam tactus Sed contra hanc cõcluſionem arguitur ſic. Aliqua ſunt animalia immobilia, ergo non eſt neceſſe quod omne animal habeat ſenſum ad hoc quod remaneat in eſſe per proſecutionem alimenti. Dicendum quod illa animalia habent eis aliquid adiunctum, à quo trahunt alimentum. 4. Concluſio. Quarta concluſio. Non omnia animalia habent omnes ſenſus neceſſario. Hæc concluſio probatur tali ratione. quia animalia poſſunt conſeruari in eſſe cæteris ſenſibus non exiſtentibus, ergo non neceſſario omnia animalia habent omnes ſenſus. Ex prædictis infert Philoſophus quatuor corollaria. Quorum primum eſt quòd corpus animalis non poteſt eſſe incorruptibile. Cuius ratio eſt, quia corpus animalis debet eſſe (vt dictum eſt) redactum ad mediam proportionem qualitatum primarum, ſiue qualitatum tãgibilium, ſed quodlibet corpus ſimplex habet aliquam qualitatem ſecundum ſuperabundantiam vtputa ignis caliditatem & aqua frigiditatem, ergo, &c. Secundum corollarium, Remoto ſenſu tactus neceſſe eſt omnia animalia mori quia poſito ſenſu tactus ponitur animal, & remoto ſenſu tactus remouetur anima. Tertium corollarium eſt quòd ſenſus propter excellentiam ſenſibilium poteſt corrumpi. Quartum corollarium eſt, quòd alij ſenſus præter ſenſum tactus non corrumpuntur quantum ad eſſe animalium, ſed ſolum quantum ad bene eſſe, vt ſatis de ſe manifeſtum eſt. Circa prædicta dubitatur primo. Vtrum ſolum in corporibus habentibus animam vegetatiuam ſit vita, & arguitur quòd non. Nam corpus cœleſte habet animam, & tamen corpus cœleſte nõ viuit, cum vita ſit operatio animę vegetatiuæ, quæ non eſt in corpore cœleſti, aut animę ſenſitiuæ, quæ etiam non reperitur in eo, cum non ſit animal, vel etiam animæ intellectiuę, quæ procul eſt à cęlo, cum cœlum non intelligat. Præterea. In Deo ſummo eſt vita, & tamen in Deo non eſt corpus, ergo non in corporibus habentibus animam eſt vita. Dicendum quòd vita poteſt accipi dupliciter. Vno modo pro operatione vitali, quæ ſequitur vnionem animę ad corpus per modum inhęſionis. Et primo modo ſolum in corporibus habentibus animam eſt vita. Alio modo accipitur vita pro operatione alicuius mouentis ſeipſum, quandiu enim aliquod mouet ſeipſum, dicimus quòd illud viuit, & iſto modo ſolum in corporibus habentibus animam ſolum eſt vita. Ad primum dicendum quòd cœlum non habet animam inhærentem ſibi per modum formæ ſed forſitan habet animam ſibi aſsiſtẽtem ſicut motor aſsiſtit mobili,

bili,